

VERZAMELING

VAN

WETTEN, BESLUITEN, VERORDENINGEN ENZ. HET LEGER BETREFFENDE;
ALSMEDE DE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN
VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BIJBLAD

BEHOORENDE BIJ DEN

MILITAIRE-SPECTATOR,

TIJDSCHRIFT VOOR HET NEDERLANDSCHE LEGER.

JAARGANG 1873.

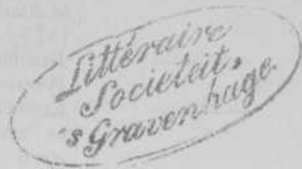
*Litteraire
Sociëteit,
's Gravenhage*

TE BREDA,
BIJ BROESE & COMP.

1873.

INHOUD.

A.

ARTILLERIE-, STAPEL- EN CONSTRUCTIE-MAGAZIJNEN. Formatie van het personeel. (<i>Besluit van den 29sten December 1872, N°. 36.</i>)	Blz.	1.
----- Idem. (<i>Besluit van den 7den Februarij 1873, N°. 5.</i>)	"	6.
----- Idem. Wijziging in de formatie (<i>Besluit van den 6den December 1873, N°. 41, A.</i>)	"	73.
ADMINISTRATIEVE DIENST. (Regeling der) in de militaire afdeelingen. (<i>Aanschrijving van den 22sten Junij 1873, N°. 6, I.</i>)	"	31.
ARTILLERIE. Wijziging in de organisatie. (<i>Best. v. d. 14den Sept. 1873, N°. 3.</i>)	"	56.

B.

BOEKWERKEN. (Aankondiging van).	Blz.	5, 9, 52, 55, 57, 64.
BUREAUKOSTEN voor intendanten. (Schadeloosstelling.) (<i>Besluit van den 25sten Januarij 1873, N°. 17.</i>)	"	3.

C.

CORRESPONDENTIE. Wijze van 't beschrijven der dienstbrieven. (<i>Aanschrijving van den 28sten April 1873, N°. 53, S.</i>)	"	16.

D.

DRAAGBARE WAPENEN. Cilinders tot loopen. (<i>Aanschrijving van den 18den Januarij 1873, N°. 76, I.</i>)	"	3.

G.

GEWEERWINKEL. Formatie van het personeel. (<i>Besluit van den 29sten December 1872, N°. 36.</i>)	"	1.

GENEESKUNDIGE DIENST.	Toelage der studenten bij het garnizoens-hospitaal te Amsterdam. (<i>Aanschrijving van den 2den Februarij 1873, N°. 18.</i>)	Blz. 5.
-----	Bezoldiging der studenten. (<i>Besluit van den 16den Februarij 1873, N°. 19.</i>)	" 7.
-----	Examen van officieren van gezondheid, apothekers en paardenartsen. (<i>Aanschrijving van den 24sten April 1873, N°. 32, P.</i>)	" 13.
GENERALE STAF.	Wijziging der samenstelling. (<i>Besluit van den 11den Junij 1873, N°. 18.</i>)	" 31.

I.

INSTRUCTIE	voor de divisie-kommandanten	" 23.
---	voor de linie- en stelling-kommandanten	" 28.
---	voor den inspecteur der infanterie	" 30.
---	voor den inspecteur der kavallerie	" 35.
---	voor den inspecteur der artillerie	" 39.
---	voor den inspecteur-generaal van fortificatiën	" 47.
---	voor de bevelhebbers in de militaire afdeelingen	" 49.
	(Voormelde instructiën behooren bij het <i>Koninklijk Besluit van 28 Mei 1873, N°. 26.</i>)	" 23.

K.

KAZERNEN.	Bepalingen omtrent het doen van voorstellen. (<i>Aanschrijving van den 19den December 1873, N°. 57, G.</i>)	" 71.
KRIJGSTUCHT.	Klagten tegen hoofdofficieren op te zenden aan het Hoog Militair Gerechtshof. (<i>Aanschrijving van den 12den Julij 1873, N°. 12, S.</i>)	" 43.
KRIJGSSPELKAART.	(Nieuwe) Aankondiging	" 65.

M.

MAGAZIJN VAN KLEEDING, UITRUSTING ENZ. te Woerden.	Regeling en organisatie van het personeel. (<i>Besluit van den 1sten Junij 1872, N°. 10.</i>)	" 14.
MILITAIRE ADMINISTRATIE.	Vermeerdering van het personeel der militaire intendanten. (<i>Besluit van den 12den Februarij 1873, N°. 8.</i>)	" 6.
MILITAIRE ZIEKENINRICHTINGEN.	Bepalingen betreffende het bezoeken van zieken. (<i>Aanschrijving van den 21sten Februarij 1873, N°. 59, I.</i>)	" 7.
MILITAIRE AUDITIËN.	(Aanwijzing der) in de militaire afdeelingen. (<i>Besluit van den 21sten Junij 1873, N°. 29.</i>)	" 32.
-----	Wijziging van het besluit. (<i>Aanschrijving van den 22sten December 1873, N°. 33 S, en Besluit van den 16den December 1873, N°. 15.</i>)	" 71.
MILITAIRE AFDEELINGEN.	De vesting Woudrichem en het fort Loevestein in de 1ste afd. geplaatst. (<i>Besluit van den 14den Nov. 1873, N°. 37.</i>)	" 69.

N.

NORMAAL-SCHIETSCHOOL.	Vermeerdering met een kapitein. (<i>Besluit van den 5den April 1873, N°. 14.</i>)	" 13.

O.

ONDERWIJS. (Wetenschappelijk) bij de korpsen artillerie. (<i>Aanschrijving van den 17den Maart 1873, N°. 89, P.</i>)	Blz. 9.
ORGANISATIE. Indeeeling van het leger in divisien en brigaden; instelling van linie- en stelling-kommandanten. (<i>Bestuit van den 26sten Maart 1873, N°. 25</i>)	" 17.
ONDERWIJS bij de regementen infanterie. Nadere bepalingen. (<i>Aanschrijving van den 1sten September 1873, N°. 45, P.</i>)	" 55.
— Invoering der nieuwe spelling. (<i>Aanschrijving van den 15den November 1873, N°. 47, P.</i>)	" 67.

P.

PYROTECHNISCHE SCHOOL. Formatie van het personeel. (<i>Besluit van den 29sten December 1872, N°. 36.</i>)	" 1.
POSTERLIJN. Verzending van boekwerken. (<i>Aanschrijving van den 16den Januarij 1873, N°. 9, S.</i>)	" 2.
PENSIOENEN. Afschaffing van de doorlopende kortingen op de wedden der ambtenaren. (<i>Aanschrijving van den 19den Julij 1873, N°. 77, I.</i>)	" 45.
POSTERLIJN. Vrijstelling van port. (<i>Besluit van den 19den Oct. 1873, N°. 14.</i>)	" 66.
PLAATSSELIJKE STAF. Wijziging in de organisatie. (<i>Besluit van den 5den November 1873, N°. 12.</i>)	" 67.

R.

REISGELD voor alleenreizende onderofficieren en manschappen. (<i>Aanschrijving van den 29sten Julij 1873, N°. 53, I.</i>)	" 46.
RESERVEKADER. Opheffing. (<i>Aanschrijving van den 31sten October 1873, N°. 47, P.</i>)	" 65.
RIJKSPAARDEN. Verstreking van rijkspaarden aan officieren niet tot bere- den korpsen behorende. (<i>Besluit van den 24sten October 1873, N°. 23.</i>)	" 68.

S.

SOLDIJN EN TOELAGEN. Verhooging der soldijen van de korporaals en manschappen (<i>Besluit van den 23sten Mei 1873, N°. 21.</i>)	" 21.
— Idem van de onderofficieren, korporaals en man- schappen bij het bataillon mineurs. (<i>Besluit van den 17den September 1873, N°. 32.</i>)	" 58.
STRAFBOEKEN. Naam en dienstbetrekking van hem die straft. (<i>Aanschrijving van den 9den October 1873, N°. 73, P.</i>)	" 64.

T.

TRAKTEMENTEN der kommandanten van de linien en stellingen en van hunne adjudanten. (<i>Besluit van den 9den Julij 1873, N°. 17.</i>)	" 44.
TOELAGEN wegens verblijf in de residentie en de hoofdstad. (<i>Besluit van den 12den Julij 1873, N°. 47.</i>)	" 45.
TRANSPORTEN. Vervoer van troepen op spoorwegen en stoombooten. (<i>Aan- schrijving van den 12den Augustus 1873, N°. 40, P.</i>)	" 52.
— met den Grand Central Belge. (<i>Aanschrijving van den 4den December 1873, N°. 18, P.</i>)	" 72.

TOELAGEN aan de kapiteins en 1ste luitenants bij de normaal-schietschool, — en aan den voorzitter en de leden der commissie van proefneming. (Besluit van den 14den September 1873, N ^o . 4.)	Blz. 57.
TOPOGRAPHISCHE KAART van het Koninkrijk der Nederlanden. Goedkoope uitgave. (Aanschrijving van den 27sten September 1873, N ^o . 45, S.)	58.
— — — — — Opgave der verschenen bladen. Goedkoope en ge- wone uitgave. (Aanschrijvingen van den 31sten De- cember 1873, N ^o . 47, S en N ^o . 100, S.) Blz. 71 en 72.	

W.

WEDUWEN- EN WEZENKAS. Rekening en verantwoording over het jaar-1872.	63.

WETSONTWERPEN, MEMORIEN VAN TOELICHTING, VERSLAGEN
DER COMMISSIEN VAN RAPPORTEURS EN MEMORIEN VAN
BEANTWOORDING.

Ontwerp van wet tot wijziging der wet van den 28sten Augustus 1851 (Staatsblad N ^o . 128), regelende de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der militaire officieren bij de landmagt	Blz. 1.
Memorie van toelichting op vorenstaand wetsontwerp.	7.
Voorstel van wet van den Heer J. K. H. DE ROO VAN ALDERWERELT, tot wijziging derzelfde wet	9.
Memorie van toelichting op het voorstel.	22.
Ontwerp van wet tot wijziging der wetten van 19 Augustus 1861 (Staatsblad N ^o . 72) en van den 22sten April 1864 (Staatsblad N ^o . 22), betreffende de nationale militie	37.
Memorie van toelichting op vorenstaand wetsontwerp.	40.
Verslag der Commissie van Rapporteurs op vorenstaand wets-ontwerp betref- fende de nationale militie	45.
Ontwerp van wet tot regeling en voltooiing van het vestingstelsel	58.
Memorie van Toelichting op vorenstaand wets-ontwerp.	59.
Staat van de linien, stellingen en werken waaruit het vestingstelsel, voltooid zijnde, zal bestaan	77.
Raming der kosten van de werken, uit te voeren tot voltooiing van het vestingstelsel	79.
Nota van antwoord op het voorloopig verslag der Commissie van Rappor- teurs omtrent het wetsvoorstel, tot wijziging der wetten betrekkelijk de nationale militie	85.

Gewijzigd ontwerp van wet tot wijziging der wetten betrekkelijk de nationale militie	Blz. 99.
Verslag der Commissie van Rapporteurs op het wets-ontwerp tot regeling en voltooiing van het vestingstelsel	„ 101.
Verslag der Commissie van Rapporteurs op het wets-ontwerp tot wijziging der wet van den 28sten Augustus 1851 (<i>Staatsblad</i> N°. 128), regelende de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der militaire officieren van de landmagt	„ 113.
Verslag der Commissie van Rapporteurs op het voorstel van wet van den heer J. K. H. DE ROO VAN ALDERWERELT, tot herziening derzelfde wet. „	123.
Nota van wijziging op het voorstel van wet van den heer J. K. H. DE ROO VAN ALDERWERELT tot herziening derzelfde wet	„ 149.
Toelichting tot vorenstaande Nota van wijziging.	„ 151.
Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1873. Hoofdstuk VIII. Ontwerp van wet	„ 155.
Memorie van Toelichting tot vorenstaand ontwerp.	„ 161.
Gewijzigd ontwerp van wet voor Hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting 1874.	„ 175.
Nota van Toelichting op dit gewijzigd ontwerp	„ 176.
Verslag omtrent het houden van een tweede onderzoek van Hoofdstuk VIII in de Afdeelingen	„ 181.
Voorloopig verslag der Commissie van Rapporteurs over Hoofdstuk VIII . „	183.
Memorie van beantwoording op het voorloopig Verslag over Hoofd- stuk VIII	„ 197.

---

101. ...

102. ...

103. ...

104. ...

105. ...

106. ...

107. ...

108. ...

109. ...

110. ...

111. ...

112. ...

113. ...

114. ...

115. ...

116. ...

117. ...

118. ...

119. ...

120. ...

121. ...

122. ...

123. ...

124. ...

125. ...

126. ...

127. ...

128. ...

129. ...

130. ...

131. ...

132. ...

133. ...

134. ...

135. ...

136. ...

137. ...

138. ...

139. ...

140. ...

141. ...

142. ...

143. ...

144. ...

145. ...

146. ...

147. ...

148. ...

149. ...

150. ...

151. ...

152. ...

153. ...

154. ...

155. ...

156. ...

157. ...

158. ...

159. ...

160. ...

161. ...

162. ...

163. ...

164. ...

165. ...

166. ...

167. ...

168. ...

169. ...

170. ...

171. ...

172. ...

173. ...

174. ...

175. ...

176. ...

177. ...

178. ...

179. ...

180. ...

181. ...

182. ...

183. ...

184. ...

185. ...

Artillerie.

N°. 54 A.

's Gravenhage, den 4den Januarij 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Ontvangen hebbende Zijner Majesteits besluit van den 29sten December 1872, n°. 36, houdende formatie van het personeel van den geweerwinkel, de pyrotechnische school en de artillerie-, stapel- en constructie-magazijnen;

Gelast, dat voorschreven besluit met de daarbij behoorende tabellen in het *Recueil Militair* worden geplaatst ter *algemeene kennisgeving*.

VAN STIRUM.

WIJ WILLEM III, enz., enz.

Gelet op Onze besluiten van den 21sten Junij 1865, n°. 76, en van den 14den Mei 1869, n°. 19, houdende formatie van de artillerie-etablissemerten te Delft;

Almede gelet op Ons besluit van den 29sten October 1870, n°. 16, regerende het tractement van den Mr. instrumentmaker bij de pyrotechnische inrigting;

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog van den 27sten December 1872, n°. 55 A;

Hebben goedgevonden en verstaan:

De bij Onze twee eerstgenoemde besluiten gevoegde tabellen, houdende opgave van het personeel, zoo als dat bij de daarbij vermelde etablissementen zal kunnen zijn zamengesteld, en van de jaarwedden, mitsgaders de verdiensten per dag en per uur werkens, te beginnen met 1 Januarij a. s., buiten werking te stellen en te doen vervangen door de aan dit besluit gehechte tabellen litt. A, B en C.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

's Gravenhage, den 29sten December 1872.

WILLEM.

De Minister van Oorlog.

VAN STIRUM.

Litt. A. *Formatie van het personeel van den geweerwinkel.*

Officieren en controleurs. Deze zijn opgenomen in de organisatie van den staf der artillerie.

2 Boekhouders (waarvan 1 op het bureau van den inspecteur) *f* 900 à *f* 1000; 1 schrijver *f* 750 à *f* 800; 1 portier *f* 365 à *f* 450; 1 machinist *f* 700 à *f* 800; 1 opzichter over de werkplaatsen, aanmaak van maten enz. *f* 1200 à *f* 1300; 6 meesters *f* 750 à *f* 850.

3 Buitengewone werklieden. (Deze kunnen niet dan met speciale magtiging van den Minister van Oorlog in dienst worden gesteld) *per dag f* 2.75.

Werklieden. Hun getal en dat der leerlingen wordt naar de behoefte door den Minister van Oorlog geregeld: 1ste kl. *per uur werkens*, van en met 20 tot en met 15 cts.; 2de kl., van en met 14 cts. tot en met 12 cts.; 3de kl.,

van en met 11 tot en met 10 cts. Leerlingen der 1ste, 2de en 3de kl. 7^s, 5 en 2^s cts.

Litt. B. *Formatie van het personeel van de Pyrotechnische school.*

Officieren. Deze zijn opgenomen in de organisatie van den staf der artillerie; 1 schrijver der 1ste kl. *f* 800 à *f* 900; 2 id. der 2de kl. *f* 750 à *f* 800; 1 portier *f* 365 à *f* 450; 1 Mr. vuurwerker in de pyrotechnische werkplaatsen *f* 900 à *f* 1000; 1 id. in de patroonfabriek *f* 900 à *f* 1000; 1 Mr. instrumentmaker, tevens opzigter over de werktuigelijke inrigtingen der patroonfabriek *f* 1100 à *f* 1200; 1 onder-meester-vuurwerker in de patroonfabriek *f* 700 à *f* 800; 1 machinist en stoker *f* 700 à *f* 800.

Werklieden. Hun getal, dat der leerlingen en militairen wordt naar de behoefte door den Minister van Oorlog geregeld: 1ste kl. *per uur* werkens van en met 25 tot en met 15 cts.; 2de kl., van en met 14 tot en met 12 cts.; 3de kl., van en met 11 tot en met 10 cts.; leerlingen der 1ste, 2de en 3de kl. 5, 2^s en 1^s cts.; onderofficieren *per dag* 40 cts; korporaals 30 cts.; kanonniers 20 cts.

Litt. C. *Formatie van het personeel van de Artillerie-, Stapel- en Constructie-magazijnen.*

Officieren. Deze zijn opgenomen in de organisatie van den staf der artillerie; 1 chef van het bureau der directie *f* 1600 (1); 3 schrijvers der 1ste kl. *f* 900; 4 id. 2de kl. *f* 750 à *f* 800; 6 id. der 3de kl. *f* 600 à *f* 700; 1 teekenaar 1ste kl. *f* 900 à *f* 1000; 1 id. 2de kl. *f* 750 à *f* 850; 2 bedienden *f* 400 à *f* 500; 3 portiers *f* 365 à *f* 450; 5 magazijnsknechts *f* 400 à *f* 450; 1 bewaarder der mallen, modellen en verificatie-instrumenten *f* 600 à *f* 700; 1 machinist *f* 700 à *f* 800; opzigtters over de werktuigelijke inrigtingen tevens Mr. instrumentmaker: 1 1ste kl. *f* 2400; 1 2de kl. *f* 1200 à *f* 1300; id. onder-opzigtters: 2 1ste kl. *f* 1000 à *f* 1100; 1 2de kl. *f* 800 à *f* 900; opzigtters: 1 der smeden *f* 1000 à *f* 1100; 1 der timmerlieden *f* 900 à *f* 1000; 1 der verwers *f* 600 à *f* 700; 1 der zadelmakers *f* 700 à *f* 800; 1 der sjouwers *f* 450 à *f* 550; onder-opzigtters der smeden: 2 der 1ste kl. *f* 700 à *f* 800; 1 der 2de kl. *f* 600 à 700; 2 id. der timmerlieden *f* 600 à *f* 700; 1 id. der wagenmakers *f* 600 à *f* 700; Mr. gieter en vormer: 1 der 1ste kl. *f* 1000 à *f* 1100; 1 id. der 2de kl. *f* 800 à *f* 900; 2 keurders der projectielen *f* 600. Werklieden, hun getal en dat der leerlingen wordt naar de behoefte door den Minister van Oorlog geregeld: 1ste kl. *per uur* werkens, van en met 25 tot en met 15 cts.; 2de kl., van en met 14 tot en met 12 cts.; 3de kl., van en met 11 tot en met 10 cts.; leerlingen der 1ste, 2de en 3de kl. 5, 2^s en 1^s cts.

Secretariaat.

N°. 9 S.

's Gravenhage, den 16den Januarij 1872.

Aan alle militaire en administratieve autoriteiten van het leger.

Onlangs heeft zich het geval voorgedaan, dat de directeur van een postkantoor de verzending heeft geweigerd van een boekwerk, hetwelk door eene

(1) Dit traktement moet worden beschouwd voor memorie te staan in het geval dat de betrekking van chef van het bureau wordt waargenomen door een magazijnmeester der artillerie, wiens traktement in de formatie van den staf der artillerie is uitgetrokken.

militaire autoriteit per post was bezorgd in een' *gesloten omslag*, waarop de ongeschiktheid voor kruisband vermeld stond.

De afzender meende tot deze wijze van verzending bevoegd te zijn op grond van art. 7 sub 2°., in verband met art. 8, eerste en tweede alinea, van het Koninklijk besluit van den 5den Julij 1850 (*Staatsblad* n°. 38; en opgenomen in het *Rec. Mil.* van dat jaar bladz. 248 en volgg.); de postdirecteur grondde zijne weigering op eene onlangs door den Minister van Financiën uitgevaardigde circulaire.

Genoemde Minister heeft mij, in antwoord op een schrijven door mij te dezer zake tot hem gericht, medegedeeld, dat boekwerken en drukwerken in het algemeen geenszins geacht kunnen worden te vallen onder de uitzonderingsbepaling van bovenbedoelde zinsnede van art. 7, en dat art. 8 voor dit geval evenmin van toepassing is, vermits naar zijne meening gevaar van beschadiging van een boekwerk, hetwelk onder een' stevigen kruisband is ingepakt en des noods met touw is omwonden, niet wel kan worden aangenomen.

In de bovenbedoelde circulaire van mijnen genoemden ambtgenoot zelve wordt gewezen op het feit, dat onderscheidene ambtenaren en autoriteiten, voor wie het bezigen van kruisband verplichtend is, hunne ambts-correspondentie regelmatig onder geslotene omslagen verzenden met de vermelding van *ongeschiktheid voor kruisband* op den omslag, hoewel de stukken in geen deele vallen onder de meergemelde uitzonderingsbepaling, welke alleen wegens den uiterlijken vorm of den omvang, en geenszins wegens den inhoud der stukken, kan worden ingeroepen. Tevens wordt aan de postambtenaren, die het aangaat, een meer naauwkeurig toezigt op dit misbruik ernstig aanbevolen, met last om alle zoodanige verzendingen, die in strijd met de bepalingen van het hiervoren aangehaalde Koninklijk besluit onder geslotene omslagen worden ter post bezorgd, af te wijzen of, voor zooveel de kantoren van bestemming betreft, in voorkomende gevallen, met port te belasten.

Onder opmerking, dat het vorenstaande natuurlijk volstrekt niet te kort doet aan de vrijstellingen, welke meergenoemd art. 7 overigens bevat, heb ik de eer u te verzoeken, bij uwe dienstcorrespondentie op een en ander te letten en daarnaar te handelen.

De Minister van Oorlog,
VAN STIRUM.

Militaire Administratie.

N°. 76 I.

's Gravenhage, den 18den Januarij 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG,

In aanmerking nemende, dat thans in de artillerie-, stapel- en constructie-magazijnen de noodige cilinders tot loopen, Ml. 0,0112, bestemd voor de officieren van wapening om buitengewone inwendige uitslijtingen van den loop te kunnen nagaan, gereed zijn;

Heeft goedgevonden te bepalen, dat die voorwerpen in den staat litt. C, behoorende bij de dezerzijdsche beschikking van den 18den November 1871, n°. 62 I (*Rec. Mil.*, blz. 296), in de daarvoor bestemde kolom zullen worden opgenomen als een per bataillon infanterie benoodigd te zijn, en dat zij op de gewone wijze zullen worden aangevraagd.

In het *Recueil Militair* geplaatst tot algemeene kennisgeving.

VAN STIRUM.

N°. 17.

WIL WILLEM III, enz., enz.

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog van den 21sten dezer, n°. 58 I;

Gelet op onze besluiten van den 7den Maart 1860, n°. 62 en 15 Junij 1867, n°. 44, voor zooveel betreft de schadeloosstelling voor bureaustkosten door de Intendanten, belast met de administratieve dienst in de militaire afdeelingen te genieten;

Willende die schadeloosstelling op nieuw regelen en zulks in verhouding van den omvang der werkzaamheden thans aan de bedoelde Intendanten opgedragen;

Hebben goedgevonden en verstaan, met wijziging in zooverre van het bepaalde bij de voorschreven besluiten, het bedrag der schadeloosstelling voor bureaustkosten ten behoeve van de Intendanten belast met de administratieve dienst in de 1ste, 2de en 3de militaire afdeeling op *zeven honderd vijftig gulden* (f 750) voor ieder; en voor den Intendant met de administratieve dienst in de 4de militaire afdeeling belast, op *vijfhonderd vijftig gulden* (f 550) in het jaar vast te stellen, in te gaan voor allen met 1°. Januarij 1873.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

's Gravenhage, den 25sten Januarij 1873.

WILLEM.

De Minister van Oorlog,
VAN STIRUM.

DE MINISTER VAN OORLOG

N°. 18. WIJ WILLEM III, enz., enz.

Op de voordragt van Onzen Minister van Koloniën, dd. 29 Januarij 1873, ltt. C, n°. 23;

Gezien de Koninklijke besluiten van den 12den Januarij 1845, n°. 60, 2 Januarij 1852, n°. 15, 9 Februarij 1862, n°. 24 en 25 Januarij 1865, n°. 44;

Hebben besloten en besluiten:

Te rekenen van 1 October 1873 bedraagt de jaarlijksche toelage voor ieder student, bestemd om bij het garnizoens-hospitaal te Amsterdam te worden opgeleid tot officier van gezondheid voor de dienst in de Overzeesche bezittingen eene som van *f* 700 (zeven honderd gulden);

Deze toelagen worden gekweten, voor zooveel de dienst in Oost-Indië betreft, ten laste van het Iste hoofdstuk der begrooting van Nederlandsch Indië en voor zooveel de dienst in West-Indië aangaat, ten laste van het IX hoofdstuk der staatsbegrooting.

Onze Minister van Koloniën is belast met de uitvoering dezes, waarvan tot kennismeming afschrift zal worden gezonden aan Onzen Minister van Oorlog en aan de Algemeene Rekenkamer.

's Gravenhage, den 2den Februarij 1873.

WILLEM.

De Minister van Koloniën,

FRANSEN VAN DE PUTTE.

*Personeel en Militaire
Zaken.*

N°. 11 P.

's Gravenhage, den 10den Februarij 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Berigt ontvangen hebbende, dat door de firma BROESE EN COMP., te Breda, is uitgegeven en verkrijgbaar gesteld de zevende herziene druk van de *Handleiding tot de aardrijkskunde*, door Dr. A. A. VAN HEUSDEN, oud-hoogleraar in de taal- en letterkunde aan de Koninklijke Militaire Akademie, *tweede stuk*;

Gelast, dat dit in het *Recueil Militair* zal worden medegedeeld tot *algemeene kennisgeving*.

VAN STIRUM.

Artillerie.

N°. 39 A.

's Gravenhage, den 13den Februarij 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Ontvangen hebbende Zijner Majesteits besluit van den 7den dezer. n°. 5;

Gelet op de beschikking van 4 Januarij jl., n°. 54 A;

Gelast, dat voorschreven besluit in het *Recueil Militair* worde geplaatst ter *algemeene kennisgeving*.

VAN STIRUM.

2.

WIJ WILLEM III, enz., enz.

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog, van den 3den Februarij 1873, n°. 37 A;

Gelet op den staat litt. C van Ons besluit van den 29sten December 1872, n°. 36, houdende formatie van het personeel van de artillerie, stapel- en constructie-magazijnen;

Hebben goedgevonden en verstaan:

De bedoelde formatie te rekenen van den 1sten April aanstaande te vermeerderen met één machinist, op een jaarlijksch traktement, minimum van f 900, en maximum van f 1000.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

's Gravenhage, den 7den Februarij 1873.

WILLEM.

De Minister van Oorlog,
VAN STIRUM.

Militaire Administratie.

N°. 73 I.

's Gravenhage, den 15den Februarij 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Gezien Zijner Majesteits besluit van den 12den Februarij jl., n°. 8, houdende wijziging der organisatie van het personeel der militaire administratie;

Gelast, dat gezegd besluit in het *Recueil Militair* zal worden geplaatst tot algemeene kennisgeving.

VAN STIRUM.

WIJ WILLEM III, enz., enz.

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog van den 11den dezer, Kabinet litt. A^s;

Gelet op Ons besluit van den 9den December 1850, n°. 49, houdende organisatie van het personeel der militaire administratie, en de later daarin gebragte wijzigingen;

Hebben goedgevonden en verstaan: het personeel der militaire intendanten te vermeerderen met twee onder-intendanten der 2de klasse (kapiteins), waardoor die klasse van het korps zal bestaan uit acht officieren, waarvan de vier oudsten het traktement ad *achttien honderd gulden* (f 1800) en de vier jongsten ad *zestien honderd gulden* (f 1600) 's jaars zullen genieten.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

's Gravenhage, den 12den Februarij 1873.

WILLEM.

De Minister van Oorlog,
VAN STIRUM.

N°. 19. WIL WILLEM III, enz., enz.

Gezien Ons besluit van 11 April 1869, n°. 17;

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog van den 13den Februarij 1873, n°. 62 P;

Hebben goedgevonden en verstaan, te bepalen, dat artikel 15 van het bij genoemd besluit gevoegde voorschrift nopens de admissie enz. van studenten voor de militaire geneeskundige en pharmaceutische dienst hier te lande en voor de geneeskundige dienst bij de zeemagt en in de koloniën, voortaan zal luiden, als volgt:

»De studenten voor de geneeskundige en pharmaceutische dienst hier te lande genieten eene bezoldiging van *vijfhonderd gulden* (f 500) 'sjaars. Zij worden door den Minister van Oorlog benoemd.»

Dit besluit treedt den 1sten October 1873 in werking.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan Onze Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Marine, van Financiën en Koloniën, alsmede aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

's Gravenhage, den 16den Februarij 1873.

WILLEM.

De Minister van Oorlog,
VAN STIRUM.

Militaire Administratie.

N°. 59 I.

's Gravenhage, den 21sten Februarij 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Willende bepalingen vaststellen, betreffende het bezoeken van zieken in de militaire ziekeninrigtingen door godsdienstleeraars, en zulks zoowel ter bevordering van de goede orde en de geregelde verpleging als ter voorkoming dat ten gevolge van 't vereenigd verplegen van zieken, tot verschillende godsdienstige gezindheden behoorende, aan het eerbiedigen der meeningen van andersdenkenden zou kunnen worden te kort gedaan;

Gelet op de artikelen 246 en 299 van het reglement op de administratie der hospitalen en ziekenzalen van 25 October 1819, waarbij bepaald is, dat alleen met voorkennis van den eerstaanwezenden officier van gezondheid en met schriftelijke toestemming van den toezienenden chef over de inrigting, een vreemdeling bij een zieke kan worden toegelaten;

Heeft goedgevonden te bepalen:

1°. Een verpleegde in eene militaire ziekeninrigting, die geestelijke toespraak of hulp verlangt, geeft daarvan kennis aan hen, die met zijne verpleging belast zijn, zoo noodig, met opgave van de godsdienstige gezindheid waartoe de leeraar moet behooren of met aanwijzing van den persoon, wiens geestelijke hulp verlangd wordt.

2°. Van dat verlangen wordt onverwijld kennis gegeven aan den directeur of administrateur der inrigting en door dezen aan den eerstaanwezenden officier van gezondheid, die zoo daartegen, uit een geneeskundig oogpunt, geene bedenking bestaat, de gevraagde toestemming verleent.

3°. Is een verpleegde, die in levensgevaar verkeert, des niet bewust, dan berigt de officier van gezondheid deze omstandigheid aan den directeur of administrateur, die, zonder dat de lijder daartoe het verlangen te kennen geeft, voor het inroepen van geestelijke hulp zorg draagt.

4°. De godsdienstleeraar, wiens geestelijke hulp is ingeroepen, wordt daarvan door den toezienenden chef over de ziekeninrigting onverwijld schriftelijk kennis gegeven.

5°. Bij het bezoeken der ziekeninrigting is de godsdienstleeraar gehouden zijne herderlijke zorg eenig en alleen aan te wenden ten behoeve van den kranke, hem tot het bezoek aangewezen. Hij, die in strijd met dit voorschrift handelt, wordt uitgenoodigd terstond de inrigting te verlaten.

VAN STIRUM.

WILLEM

De Minister van Oorlog
Van Stirum.

DE MINISTER VAN OORLOG.

*Personeel en Militaire
Zaken.*

N°. 46 P.

's Gravenhage, den 11den Maart 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Kennis bekomen hebbende, dat de tweede herziene druk van de *Beginseleu der veld-versterkingskunst voor de kadetten van alle wapenen*, door K. ELAND, kapitein van den generalen staf, met een atlas van 36 platen, aan de Koninklijke Militaire Akademie is in het licht verschenen en verkrijgbaar gesteld tegen den prijs van f 4.38 voor de Departementen van algemeen bestuur, het leger, enz.;

Gelast, dat daarrvan mededeeling worde gedaan in het *Recueil Militair* tot algemeene kennisgeving.

VAN STIRUM.

*Personeel en Militaire
Zaken.*

N°. 89 P.

's Gravenhage, den 17den Maart 1873.

Aan de kommanderende officieren der regementen artillerie.

Ik acht het wenschelijk om het wetenschappelijk onderwijs bij de korpsen artillerie definitief te regelen en om, met het oog op het gebrek aan officieren bij dat wapen, aan bedoeld onderwijs eenige uitbreiding te geven.

In verband hiermede en ten einde eene te groote vereeniging van leerlingen bij hetzelfde regement te voorkomen en tevens de gelegenheid te openen om die leerlingen gedurende eenigen tijd in het paardrijden te doen oefenen, heb ik goedgevonden bedoeld onderwijs te rekenen van 1 Mei a. s. te regelen als volgt:

Regeling van het wetenschappelijk onderwijs bij de regementen artillerie.

Ten einde aan de onderofficieren en korporaals der artillerie de gelegenheid te verschaffen, om de kundigheden te verwerven gevorderd voor den rang van 2den luitenant bij het wapen, zal bij een gedeelte der korpsen wetenschappelijk onderwijs gegeven worden, te weten:

aan een voorbereidenden cursus en aan een hoofdcursus, gevestigd respectievelijk bij den staf van het 2de en 1ste regement vesting-artillerie te Utrecht en te Delft.

De voorbereidende cursus heeft *eene*, de hoofdcursus *drie* klassen.

Vereischten om tot den voorbereidenden cursus te worden toegelaten.

De onderofficieren en korporaals der artillerie die door gedrag, ijver in het vervullen hunner dienstplichten, beschaving en manieren zich gunstig onderscheiden, en *minstens zes* maanden bij het korps hebben gediend, kunnen tot den voorbereidenden cursus worden toegelaten, wanneer zij aan de hieronder vermelde eischen van bekwaamheid voldoen.

1°. Geschiktheid in de uitvoering der dienst- en exercitiereglementen, bene-

vens theoretische kennis dier reglementen, een en ander naar gelang van den graad en den dienstdtijd van den aspirant.

2°. *A.* Voor onderofficieren, bedoeld in art. 8 van het Voorschrift van examen tot het verkrijgen van den rang van 2den luitenant.

a. Het *schrijven* eener goed leesbare hand.

b. Nederlandsche taal. Voldoende bedrevenheid in het maken van brieven en rapporten, zonder zinstorende fouten in spelling of stijl.

c. Geschiedenis. Een beknopt overzicht van de voornaamste gebeurtenissen uit de vaderlandsche geschiedenis sedert het begin van den tachtigjarigen oorlog.

d. Aardrijkskunde. De staat- en natuurkundige aardrijkskunde van Nederland.

e. Rekenkunst. De vier hoofdregels met gewone en tiendeelige breuken; het metrieke stelsel van maten en gewigten; de evenredigheden tot en met de omgekeerde.

B. Voor militairen, die tot het gewoon examen worden opgeleid.

a. Het goed en vlug *schrijven* naar dictaat.

b. Nederlandsche taal. Kennis van de gronden der spraakkunst, meer bepaald van de regels der woordgronding en woordvoeging.

c. Vreemde talen. Het lezen en naar dictaat schrijven van de Fransche taal en het vlug vertalen uit deze in het Nederlandsch. Een dergelijke kennis van de Hoogduitsche en Engelsche talen zal, hoewel geen vereischte, tot aanbeveling strekken.

d. Geschiedenis. Van de algemeene: eene schets van de oude geschiedenis en van die der middeleeuwen; — van de Nederlandsche: de kennis van de voornaamste gebeurtenissen tot KAREL V.

e. Aardrijkskunde. De natuur- en staatkundige aardrijkskunde van Europa; die van Nederland meer uitvoerig.

f. Rekenkunst. In hare geheelen omvang.

g. Stelkunst. Tot en met de behandeling der gebroken en negatieve exponenten.

h. Meetkunst, tot en met de inhouden van vlakke figuren.

Programma van examen tot overgang van den voorbereidenden tot den hoofdcursus of tot toelating op dezen.

a. Reglementen. De theoretische en practische kennis der rekrutenschool en van de bediening van het batterij- en uitvalgeschut, benevens de inwendige dienst der infanterie.

b. Het goed en vlug *schrijven* naar dictaat.

c. Nederlandsche taal. Kennis van de regels van taal en stijl, blijkende uit een te maken opstel over een gegeven onderwerp.

d. Vreemde talen. Bekendheid met de Fransche taal, om die te kunnen lezen en verstaan, en, van het Fransch in het Nederlandsch, alsmede van het Nederlandsch in het Fransch, te kunnen vertalen.

Het lezen en verstaan der Hoogduitsche en Engelsche talen zal tot aanbeveling strekken.

e. Geschiedenis. Van de algemeene: eene schets van de oude geschiedenis en van die der middeleeuwen; — van de Nederlandsche: de kennis van de voornaamste gebeurtenissen tot KAREL V.

f. Aardrijkskunde. Grondige kennis van de natuur- en staatkundige aardrijkskunde van Nederland en zijne koloniën.

g. *Rekenkunst.* In haren geheelen omvang.

h. *Stelkunst.* Tot en met de vierkants-vergelijkingen, de leer der logaritmen en de gewone reeksen.

i. *Meetkunst.* De vlakke meetkunst benevens de gonio- en trigonometrie.

j. *Werkdadige meetkunst.* De kennis der teekenschalen en het oplossen van eenvoudige werkstukken op het terrein, met behulp van meetketting en bakens.

Verwijdering van den voorbereidenden- of van den hoofdcursus.

Onderofficieren en korporaals, wier gedrag of ijver te wenschen overlaat, moeten van den voorbereidenden of van den hoofdcursus worden verwijderd. Deze verwijdering kan voor de eerste maal tijdelijk zijn, doch niet korter dan gedurende zes maanden.

Een leerling, die door gemis aan voldoende aanleg het onderwijs niet volgen kan, zal eveneens worden verwijderd.

Met uitzondering van de aspiranten voor het ligter examen, mag geen der leerlingen langer dan twee jaar op den voorbereidenden cursus of in eene zelfde klasse van den hoofdcursus verblijven.

De leerlingen van de laagste klasse van den hoofdcursus, die niet aan de voor de toelating op dien cursus gestelde eischen beantwoorden, kunnen, op voordragt van den kommanderenden officier der vesting-artillerie te Delft, door den Inspecteur van het wapen naar den voorbereidenden cursus worden teruggezonden, met inachtneming van het hiervoren bepaalde.

De tijdelijke verwijdering geschiedt door den betrokken regimentskommandant te Utrecht of Delft.

De voordragten tot definitieve verwijdering worden aan de beslissing van den Inspecteur van het wapen der artillerie onderworpen.

Onderwijzers.

Het onderwijs aan den voorbereidenden cursus wordt gegeven door twee en dat aan den hoofdcursus door vier luitenants. Deze officieren worden op voordragt van den inspecteur van het wapen door den Minister van Oorlog aangewezen en mogen niet langer dan vijf jaren in die betrekking werkzaam blijven. Zij zijn vrij van alle overige diensten en genieten eene toelage van 200 gulden 's jaars.

Alle voorstellen en verslagen, het onderwijs betreffende, worden door den oudsten onderwijzer in rang, aan de betrokken commissie gedaan.

Aan de onderwijzers zal respectievelijk eene der volgende afdelingen worden opgedragen.

Bij den voorbereidenden cursus :

a. wiskunde;

b. letterkunde, reglementen en voorschriften;

bij den hoofdcursus :

a. hoogere wis- en natuurkunde;

b. lagere wiskunde, reglementen en voorschriften;

c. letterkunde en militaire wetten;

d. krijgskundige vakken en teekenen.

De onderofficieren, die voor het ligter examen worden opgeleid, ontvangen onderwijs bij den voorbereidenden cursus.

De officieren-onderwijzers worden, even als de leerlingen, voor zooveel

noodig, bij de vesting-artillerie te Utrecht of te Delft overgeplaatst of gedetacheerd.

De onderwijzers, die voor de hun opgedragen taak niet berekend zijn, worden door den betrokken regements-kommandant, door tusschenkomst van den Inspecteur van het wapen, aan het Departement van Oorlog gesignaleerd, dat op hunne vervanging orde stelt.

Toezigt op het onderwijs.

Onverminderd de verantwoordelijkheid van den regementskommandant, zal het toezigt over het onderwijs bij elk der cursussen worden opgedragen aan een hoofdofficier of kapitein, bijgestaan door 2 kapiteins of luitenants. De laatsten moeten ouder in rang zijn dan de officieren-onderwijzers.

Deze commissiën houden een naauwkeurig toezigt over den gang van het onderwijs, zoomede over het gedrag en de wijze van leven der aspiranten.

Door behartiging van het onderwijs en herhaald bezoek der lessen en oefeningen, stellen de commissiën zich in staat den kommandant van het regiment in te lichten omtrent alles wat op den cursus betrekking heeft.

Zij verleen en aan de onderwijzers hare voorlichting, hulp of medewerking. Door haar worden de voordragten tot tijdelijke en geheele verwijdering van den cursus opgemaakt en aan den regementskommandant ingezonden.

Alle voorstellen dier commissiën, het onderwijs betreffende, worden aan den Inspecteur van het wapen onderworpen, die daarop beslist of, zulks noodig achtende, de beslissing van het Departement van Oorlog inroept.

Examens.

De regementskommandanten zenden op 1 Februarij eene nominatieve opgave en de extracten-straftregister van de militairen, die de vereischten bezitten om tot den voorbereidenden cursus te worden toegelaten, aan den Inspecteur van het wapen. Deze beslist nopens de toelating of kan de aspiranten, voor zooveel noodig, aan een mededingend examen onderwerpen.

Het overgangs-examen van den voorbereidenden- tot den hoofd-cursus zal omstreeks 15 Februarij te Utrecht worden afgenomen. De uitslag van dit examen wordt ter kennis gebracht van den Inspecteur van het wapen, die nopens de toelating tot den hoofd-cursus beslist en van deze beslissing mededeeling doet aan het Departement van Oorlog.

De examens worden afgenomen ten overstaan van de hiervoren genoemde commissiën.

Bijzondere bepalingen.

De leerlingen zullen in den regel — de onderofficieren, die voor het ligter examen worden opgeleid, uitgezonderd — een titularen graad bekleeden.

Aan de leerlingen van den voorbereidenden cursus zal bij het detachement veld-artillerie te Utrecht onderrigt in het paardrijden worden gegeven. Deze aangelegenheid zal worden geregeld door den regements-kommandant der vesting-artillerie ter plaatse, in overleg met den kommanderenden officier van genoemd detachement.

Het houden van eigen oefening zal wel niet in tegenwoordigheid, maar toch onder het voortdurend toezigt van de onderwijzers moeten geschieden. De practische opleiding zal op den voorgrond staan.

In het *Recueil Militair* geplaatst tot algemeene kennisgeving.

De Minister van Oorlog,
VAN STIRUM.

*Personeel en Militaire
Zaken.*

N°. 16 P.

's Gravenhage, den 10den April 1873

DE MINISTER VAN OORLOG,

Ontvangen hebbende Zijner Majesteits besluit van den 5den dezer, n°. 14, betrekkelijk de zamenstelling van het personeel bij de normaal-schietschool, luidende als volgt:

WIJ WILLEM III, enz., enz.

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog van den 1sten dezer, n°. 27 P;

Gelet op Ons besluit van den 8sten Mei 1867, n°. 64, betreffende de zamenstelling der korpsen van het wapen der infanterie;

Hebben goedgevonden en verstaan, met wijziging in zooverre van den inhoud der tabelle litt. A, gevoegd bij Ons voorschreven besluit, te bepalen, dat het personeel bij de normaal-schietschool wordt vermeerderd met één kapitein;

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

Het Loo, den 5den April 1873.

WILLEM.

De Minister van Oorlog,

VAN STIRUM.

Gelast, dat deze in het *Recueil Militair* zal worden geplaatst tot algemeene kennisgeving.

VAN STIRUM.

*Personeel en Militaire
Zaken.*

N°. 32 P.

's Gravenhage, den 24sten April 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Gezien de dispositiën van het Departement van Oorlog van den 17den September 1861, n°. 38 B (*Rec. Mil.* blz. 281), en van den 4den September 1867, n°. 107 P (*Rec. Mil.* blz. 327), houdende bepalingen nopens het voorloopig afleggen van de examens voor den hooger rang, door officieren van gezondheid, apothekers en paardenartsen bij het leger;

Gezien het voorstel van den Inspecteur van de geneeskundige dienst der landmagt van den 19den dezer, n°. 102;

Heeft goedgevonden, met intrekking en in vervanging van laatstgenoemde beschikking, en van de punten 1 en 2 der eerstgenoemde dispositie, te bepalen:

dat den officieren van gezondheid, apothekers en paardenartsen van de 2de en 3de klasse, die bij het bezitten van de overige vereischten, den bij art. 19 der wet van den 28sten Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 128), gevorderden

diensttijd in hunnen rang hebben volbragt, en zich diartoe gezind verklaren, gelegenheid zal worden gegeven, ook bij het niet bestaan van vacaturen, het examen voor den hoogerren rang *voorloopig* af te leggen, op zoodanig tijdstip als met het belang van de dienst kan worden overeengebragt.

Gelast, dat deze beschikking in het *Recueil Militair* zal worden geplaatst tot algemeene kennisgeving.

VAN STIRUM.

Militaire Administratie.

N°. 82 I.

's Gravenhage, den 26sten April 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Gezien Zijner Majesteits besluit van den 1sten Junij 1872, n°. 10;

In aanmerking nemende, dat dezer dagen het kasteel te Woerden, bestemd tot magazijn van militaire kleeding, uitrusting, hospitaal- en kampements-effecten, van het Departement van Justitie is overgenomen;

Gelast, dat bovengenoemd besluit in het *Recueil Militair* zal worden geplaatst tot algemeene kennisgeving.

VAN STIRUM.

WIJ WILLEM III, enz., enz.

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog van den 29sten Mei 1872, n°. 68 I;

In aanmerking nemende, dat de in den laatsten tijd verkregen ondervinding heeft doen zien, dat het te Delft gevestigd Rijksmagazijn van militaire kleeding, uitrusting, hospitaal-goederen, kampements-effecten, enz. geene genoegzame ruimte aanbiedt tot het bergen der daarin op te leggen voorwerpen van verschillenden aard, en mitsdien van de noodzakelijkheid is gebleken om een tweede magazijn van gelijken aard en strekking in te rigten;

Gelet op Ons besluit van den 9den December 1850, n°. 49, bevattende de organisatie van het personeel der militaire administratie en de later daarin gebragte wijzigingen;

Hebben goedgevonden en verstaan te bepalen:

Art. 1. De te Woerden voor de dienst van het Departement van Oorlog beschikbare gebouwen en aanhoorigheden, bekend onder de benaming *Kasteel te Woerden*, worden bestemd tot magazijn van militaire kleeding, uitrusting, hospitaal- en kampements-effecten, enz., om daarin nevens het thans bestaande magazijn van dien aard te Delft, alle zoodanige goederen voor de dienst van het leger en de schutterijen te doen opleggen, aanmaken, veranderen, herstellen en keuren, als noodig zal worden geacht.

Art. 2. Het toezigt over dat magazijn is opgedragen aan een majoor van het personeel der militaire administratie, onder den titel van *Directeur*. In verband daarmede wordt aan het kader van dat personeel, eene afzonderlijke categorie toegevoegd, onder de benaming van *Directeurs der magazijnen van kleeding en uitrusting, hospitaal-goederen, kampements-effecten, enz.*

Art. 3. Het beheer en de verantwoording van gelden en goederen, wordt uitgeoefend door een burgerlijk ambtenaar, onder den titel van magazijnmeester.

Hij stelt te dier zake een geldelijken of personeelen borgtogt van drie duizend gulden (f 3000).

Art. 4. Het overige personeel en de vaste bedienden bij het magazijn, mitsgaders de tractementen en toelagen van den directeur en den magazijnmeester, alsmede de geldelijke belooningen van het overige personeel, worden mits deze geregeld en bepaald, zoo als op den aan dit besluit gehechten staat is aangewezen.

Art. 5. De directeur, de magazijnmeester en de portier worden, zoo daartoe gelegenheid bestaat, in de gebouwen van het magazijn gehuisvest, zonder betaling van huur.

Art. 6. De directeur en de magazijnmeester worden door Ons benoemd.

De verdere geëmployeerden, voor zooveel hunne bezoldiging per jaar is bepaald, worden door Onzen Minister van Oorlog, en de bedienden op daggeld, door den directeur van het magazijn, in dienst gesteld.

Art. 7. Onze Minister van Oorlog is bevoegd, om tijdelijk bij het magazijn in dienst te doen nemen:

a. zoodanig getal werklieden of arbeiders als bij buitengewone werkzaamheden, voor de dienst worden noodig geacht; zij genieten het daggeld voor de vaste werklieden der 2de klasse bepaald, welke bezoldiging nogtans voor de buitengewone werklieden, wier ambacht of bedrevenheid daarin zulks eischt, tot een gulden vijf en twintig cents (f 1.25) kan worden verhoogd;

b. de voor de dienst in het magazijn benoodigde naaisters, waschvrouwen en schoonmaaksters op een daggeld van ten hoogste vijf en zestig cents (f 0.65).

Art. 8. Ingeval bij keuringen van goederen, deskundigen worden geroepen tot het verleenen van bijstand en raad wordt de daarvoor in billijkheid te voldoende vergoeding, door den directeur geregeld.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

's Gravenhage, den 1sten Junij 1872.

WILLEM.

De Minister van Oorlog,

F. A. T. DELPRAT.

Behoort bij besluit van den 1sten Junij
1872, n°. 10.

STAAT, aanwijzende het getal, de betrekkingen en de bezoldigingen der vaste hoofd- en verdere geëmployeerden bij 's Rijks magazijn van militaire kleeding, uitrusting, hospitaal-goederen, kampements-effecten, enz. te Woerden.

1 Majoor van het personeel der militaire administratie, Directeur f 2200 traktement en f 600 bureaukosten; 1 magazijnmeester f 1500; 1 adsistent-magazijnmeester f 1000; 1 schrijver f 730; 1 adsistent-schrijver f 1.50 daags; 1 meesterknecht f 1.35 daags; 1 portier f 1.— daags; 6 werklieden der 1ste kl. f 1.25 daags; 8 idem der 2de kl. f 1.15 daags. — Bij ontstentenis van den meesterknecht kan het getal werklieden der 1ste kl. met één vermeerderd worden.

ALGEMEENE BEPALINGEN.

Bij de benoeming van den schrijver wordt zijn tractement aanvankelijk op

f 600 gesteld, om later tot een bedrag van ten hoogste f 730 te worden verhoogd.

Bij buitengewone vermeerdering van werkzaamheden waardoor de noodzakelijkheid ontstaat om de vaste ontijdelijke geëmployeerden en werklieden op daggeld boven den gewonen tijd te doen arbeiden, wordt, na bekomen magtiging van den Minister van Oorlog, door hen, van wie die diensten worden gevorderd, eene verhooging van het daggeld genoten van *twintig cents* (f 0.20).

Werklieden, die bij troepenvereeningen en legerplaatsen diensten verrigten, genieten gedurende dien tijd eene verhooging op het daggeld, te weten: voor hem, die met het toezigt is belast, van *een gulden vijftig cents* (f 1.50); de overigen van *één gulden* (f 1.00).

Mij bekend,

De Minister van Oorlog,

F. A. T. DELPRAT.

Secretariaat.

N°. 53 S.

's Gravenhage, den 28sten April 1873.

Aan alle militaire autoriteiten van het leger.

Ten einde de dienstbrieven, die op het papier van gewoon schrijfformaat, aangewezen bij aanschrijving van den 30sten Augustus 1856, n°. 1 B (*Rec. Mil.* blz. 124), worden geschreven, — des vereischt, behoorlijk in de verbalen kunnen worden ingenaaid, worden de militaire autoriteiten bij het leger verzocht om, in het vervolg, te zorgen, dat de witte strooken op dienststukken die op papier van gewoon schrijfformaat worden geschreven, alle aan de binnenzijde van het blad zijn gelegen, ter breedte — op eene bladzijde, drie vierde beschreven — van *vijf*, — en, — halfblad beschreven, — van *negen en eene halven* centimeter.

In het *Recueil Militair* geplaatst ter algemeene kennisgeving.

De Minister van Oorlog,

VAN STIRUM.

's Gravenhage, den 30sten Mei 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Gevolg gevende aan 's Konings besluit van 26 Maart jl., n°. 25, houdende indeeling van een gedeelte van het leger in divisiën en brigades, wijziging der bestaande militaire afdeelingen en instelling van linie- en stelling-kommandanten, en aan dat van 28 Mei jl., n°. 26, waarbij de voorloopig vastgestelde instructiën voor de divisie-kommandanten en voor de kommandanten der liniën en stellingen, alsmede de gewijzigde instructiën voor de inspecteurs en voor de bevelhebbers in de militaire afdeelingen zijn goedgekeurd;

Brengt die besluiten des Konings met de daaraan gehechte instructiën bij deze ter kennis van de verschillende militaire autoriteiten bij het leger.

Gelast voorts, dat deze in het *Recueil Militair* zal worden geplaatst tot algemeene kennisgeving.

VAN STIRUM.

WIJ WILLEM III, enz, enz.

Overwegende, dat het noodzakelijk is, om reeds in tijd van vrede het gedeelte van het leger, dat voor de dienst te velde bestemd is, in divisiën en brigades in te deelen, de troepen aan te wijzen, bestemd tot het bezetten der verdedigingsliniën, stellingen, vestingen en forten, die het hart van het land dekken, en zulks in afwachting eener nadere regeling van het vestingstelsel, het kommando van die hoofdliniën en stellingen te regelen en in verband daarmede eene wijziging te brengen in de bestaande territoriale indeeling;

Gelet op Onze besluiten van 25 Februarij 1860, n°. 56, en 10 April 1867, n°. 54, houdende verdeeling van het Rijk in militaire afdeelingen; alsmede op Onze besluiten van 8 Mei 1867, n°. 64, 65, 66 en 67, houdende wijziging in de zamenstelling, respectievelijk van de wapens der infanterie, kavallerie, artillerie en genie, benevens op de later daarin gebragte veranderingen;

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog van den 22sten Maart 1873, kabinet, Litt. G^e.

Hebben besloten en besluiten:

Art. 1. Het veldleger bestaat uit de vier veldbataillons van het regiment grenadiers en jagers en van de acht overige regementen infanterie, de vier veldeskadrons van de vier regementen huzaren, de veertien batterijen en de drie kompagniën transporttrein van het regiment veld-artillerie, de vier batterijen van het regiment rijdende artillerie, de veld-kompagnie van het korps pontonniers en de twee eerste kompagniën van het bataillon mineurs en sappeurs.

Art. 2. Het veldleger wordt verdeeld in vier divisiën infanterie, elk van twee brigades, eene reserve-brigade infanterie, eene reserve kavallerie en eene reserve artillerie.

De verdeeling geschiedt zoo als op de tabel litt. A, aan dit besluit gehecht, is aangeduid.

Art. 3. Het bevel over eene divisie infanterie wordt gevoerd door een luitenant-generaal of door een generaal-majoor.

De reserve-brigade infanterie wordt in tijd van vrede aan de 1ste divisie toegevoegd.

Het bevel over eene brigade infanterie wordt gevoerd door den kommandant van het regiment, waarvan de veldbataillons bij de brigade zijn ingedeeld.

In tijd van oorlog gaat het kommando van een regiment infanterie, voor zooveel de rekrutering, de rekruten-instructie, aanvulling van kader en manschappen, voorziening in kleeding en wapenen en hoofd-administratie betreft, tijdelijk over op den luitenant-kolonel, die bij het depôt achterblijft.

De kommandant der brigade wordt alsdan gevoerd bij den staf der infanterie.

Art. 4. De divisie-kommandanten behooren tot den staf der infanterie. Zij staan in vreedstijd onmiddellijk onder de bevelen van Onzen Minister van Oorlog; in oorlogstijd onder die van den te benoemen opperbevelhebber van het veldleger.

Art. 5. De divisie-kommandanten hebben onder hunne bevelen de regementen infanterie waarvan de veldbataillons bij hunne divisie zijn ingedeeld,

De eskadrons, de batterijen en de detachementen mineurs en sappeurs, voor de divisien en brigades aangewezen, nemen zooveel mogelijk deel aan alle oefeningen dier divisien en brigades in de garnizoenen en legerplaatsen, doch blijven in vreedstijd tot hunne respectieve korpsen behooren.

Art. 6. De inspecteurs der verschillende wapenkorpsen, alsmede de inspecteur-generaal van fortificatiën, hebben in vreedstijd onder hunne onmiddellijke bevelen: die van de infanterie: het instructie-bataillon en het algemeen depôt van discipline; die van de kavallerie: de regementen huzaren; die van de artillerie: het regiment veld-artillerie, de drie regementen vesting-artillerie, het regiment rijdende artillerie en het korps pontonniers; en die van fortificatiën: de genietroepen (de mineurs en sappeurs).

Art. 7. Tot bezetting der verdedigingsliniën, vestingen en forten, worden in de eerste plaats bestemd de vier eerste kompagnien van de depôts der acht regementen infanterie, de reserve-eskadrons kavallerie, de drie regementen vesting-artillerie — met uitzondering van de instructie-kompagnie en de kompagnie voor het torpedowezen — en de drie laatste kompagnien van de genietroepen (mineurs en sappeurs), — en wijders — zoolang niet uit de schutterijen in het ontbrekende kan worden voorzien — veld-bataillons daartoe door Onzen Minister van Oorlog aan te wijzen.

Aan elk der hier bedoelde bataillons, kompagnien en eskadrons, wordt reeds in vreedstijd de bestemming aangewezen, door hen in oorlogstijd te vervullen.

Hunne standplaatsen worden, zooveel mogelijk, in verband met die bestemming geregeld.

In oorlogstijd staan die troepen onder de onmiddellijke bevelen der kommandanten van de stellingen, liniën, vestingen en forten, waar zij in bezetting liggen.

Art. 8. Het Rijk is verdeeld in vier militaire afdeelingen, te weten:

de 1ste, — standplaats *'s Gravenhage*, — begripende: *Zuidholland, Zeeland en Noordbrabant*, bewesten de *Dong*e en bezuiden den *Amer*;

de 2de, — standplaats *'s Hertogenbosch*, — begripende: *Noordbrabant*, beoosten de *Dong*e en benoorden den *Amer*, en *Limburg*;

de 3de, — standplaats *Arnhem*, — begripende: *Gelderland, Overijssel, Friesland, Groningen en Drenthe*;

de 4de, — standplaats *Amsterdam*, — begripende: *Noordholland en Utrecht*.

Art. 9. Het bevel in die afdeelingen wordt gevoerd:

in de 1ste door den kommandant der 1ste divisie infanterie;

- in de 2de door den kommandant der 3de divisie infanterie;
 in de 3de door den kommandant der 4de divisie infanterie; en
 in de 4de door den kommandant der 2de divisie infanterie.

Bij mobilisatie van het leger gaat het kommando in de militaire afdeelingen, waarvan de bevelhebbers met de troepen onder hunne bevelen bij het veldleger worden ingedeeld, tijdelijk over op de provinciale adjudanten, ieder voor zijne provincie, tenzij daarin, voor eene of meer provinciën, door een speciaal kommando wordt voorzien.

Art. 10. De bevelhebber heeft het oppertoezicht over de plaatselijke- en garnizoensdienst, de algemeene politie, de handhaving der krijgstucht en het verleen van militairen bijstand, de kazernering, de werkzaamheden der nationale militia, de huisvesting van marscherende troepen, het verstrekken van transportmiddelen en de oefeningen der dienstdoende schutterijen in de militaire afdeeling.

In tijd van oorlog neemt hij het bevel op zich over de troepen, *niet* tot het veldleger en de bezettingen behorende, in de militaire afdeeling gestationneerd.

Art. 11. Officieren van het leger, daartoe door Ons te benoemen, voeren het kommando in de hierna vermelde stellingen en liniën, als:

- 1°. de stelling van *Amsterdam*, standplaats *Amsterdam*;
- 2°. de *nieuwe Hollandsche waterlinie*, benoorden de *Lek*, standplaats *Utrecht*;
- 3°. de *nieuwe Hollandsche waterlinie*, bezuiden de *Lek*, standplaats *Gorinchem*;
- 4°. de stelling van *Helder*, standplaats *Helder*; en
- 5°. de stelling van het *Haringvliet*, de monden van de *Maas* en van het *Hollandsch Diep* en het *Volkenrak*, standplaats *Hellevoetsluis*.

Art. 12. De kommandanten van de liniën en stellingen blijven behoreen tot het wapen, waaruit zij herkomstig zijn en worden aldaar bij den staf gevoerd.

Art. 13. Die kommandanten wijden reeds in tijd van vrede, in overleg met de kommandanten der artillerie en genie, hunne zorgen aan alles wat betrekking heeft op de voorbereiding tot den oorlog.

In verband met de aanwijzing der bezettingen, ingevolge art. 7 van dit besluit, doen zij aan Onzen Minister van Oorlog de noodige voorstellen omtrent de wijze, waarop in tijd van oorlog in het kommando der vestingen en forten onder hunne bevelen zal kunnen worden voorzien.

Zij zorgen, dat de officieren, die tot zoodanig kommando worden bestemd, volkomen vertrouwd worden met de taak die hen wacht en doen daartoe het noodige voorbereiden.

In oorlogstijd voeren zij het bevel over al het aanwezige personeel en materieel tot de verdediging van hun gebied aangewezen, onverminderd de verantwoordelijkheid van den vesting- en fort-kommandant.

Werkt het veldleger tot die verdediging mede of behoeft het steun van de vestingwerken in dat gebied, dan volgt de kommandant de bevelen op van den opperbevelhebber van het veldleger.

Art. 14. In vredestand zijn toegevoegd:

- a. aan den kommandant eener divisie infanterie:
  - een hoofdofficier van den generalen staf, als chef van den staf, met een kapitein van dien staf, als adjunct, tevens waarnemend adjudant; voorts een intendant met onderintendant en een officier van gezondheid.

b. aan den kommandant eener linie of stelling:

een kapitein of luitenant als adjudant.

De officieren, bestemd om in oorlogstijd werkzaam te zijn bij het groote hoofdkwartier en om op te treden als chefs van den staf der onder-intendanten bij de brigades en als adjudanten bij de divisie- en brigade-kommandanten, worden reeds in vrede tijdstijde aangewezen.

Art. 15. Aan Onze goedkeuring worden onderworpen de instructiën voor de divisie-kommandanten en voor de kommandanten der liniën en stellingen, door Onzen Minister van Oorlog voorloopig vast te stellen, alsmede de wijzigingen van de bestaande instructiën voor de inspecteurs en voor de bevelhebbers in de militaire afdeelingen, welke tengevolge van de bepalingen van dit besluit door hem worden noodig geacht.

Art. 16. Alle bestaande verordeningen, met de in dit besluit voorkomende bepalingen in strijd, worden bij deze ingetrokken en buiten werking gesteld.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer tot narigt.

Het Loo, den 26sten Maart 1873.

WILLEM.

De Minister van Oorlog,

VAN STIRUM.

Litt. A. STAAT aanwijzende de samenstelling van het veldleger.

1ste Divisie. Hoofdkwartier 's Gravenhage: 1ste brigade: 4 bats. 3de regt. inf.; 2de brigade: 4 bats. 6de regt. inf.; 1ste en 2de eskadron van het 1ste regt. huz.; 9de, 10de en 11de veldbatterij; $\frac{1}{2}$ komp. genie-troepen.

2de Divisie. Hoofdkwartier Amsterdam: 1ste brigade: 4 bats. 4de regt. inf.; 2de brigade: 4 bats. 7de regt. inf.; 3de en 4de eskadr. van het 1ste regt. huz.; 4de, 5de en 14de veldbatterij; $\frac{1}{2}$ komp. genie-troepen.

3de Divisie. Hoofdkwartier 's Bosch: 1ste brigade: 4 bats. 2de regt. inf.; 2de brigade: 4 bats. 5de regt. inf.; 3de en 4de eskadr. van het 2de regt. huz.; 6de, 12de en 13de veldbatterij; $\frac{1}{2}$ komp. genie-troepen.

4de Divisie. Hoofdkwartier Arnhem: 1ste brigade: 4 bats. 1ste regt. inf.; 2de brigade: 4 bats. 8ste regt. inf.; 1ste en 2de eskadr. van het 2de regt. huz.; 1ste, 2de en 3de veldbatterij; $\frac{1}{2}$ komp. genie-troepen.

Reserve-brigade: 4 bats. regt. gren. en jagers; 7de en 8ste veldbatterij.

Reserve kavallerie: 8 eskadr. van het 3de en 4de regt. huz.

Reserve artillerie: 4 batterijen rijdende artillerie.

Niet ingedeeld zijn: 3 komp. transporttrein, de veldkomp. pontonniers.

NB. De in verband met bovenstaand Besluit voorloopig vastgestelde instructiën voor de divisie-kommandanten en voor de kommandanten der liniën en stellingen, de gewijzigde instructiën voor de inspecteurs en voor de bevelhebbers in de militaire afdeelingen, zijn te laat ontvangen om nog in dit Nummer te worden medegedeeld.

*Militaire Administratie.*N°. 66 I.

's Gravenhage, den 26sten Mei 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Gevolg gevende aan Zijner Majesteits besluit van den 23sten dezer, n°. 21, luidende als volgt:

WIL WILLEM III, enz., enz.

Willende door voorziening in de tegenwoordige ongenoegzaamheid der soldijen van de vrijwillig dienende korporaals en manschappen, de werving bij het leger hier te lande aanmoedigen;

Gelet op Ons besluit van 18 December 1859, n°. 55, en de later daarin gebragte wijzigingen;

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog van den 20sten dezer, Kabinet litt. W 9;

Hebben goedgevonden en verstaan te bepalen:

Art. 1. De soldijen der korporaals en manschappen, vrijwillig dienende bij de infanterie, kavallerie, artillerie, het bataillon mineurs en sappeurs en bij de koninklijke militaire akademie, worden over de laatste zeven maanden van het loopende jaar verhoogd, zooals in de bij dit besluit gevoegde tabel is aangewezen.

Art. 2. De miliciens, die ingevolge art. 9 van de wet op de Nationale militie van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72), bij de staande armee zijn overgegaan, of later zullen overgaan, worden onder de vrijwillig dienende begrepen.

Art. 3. De bepalingen, in de voorgaande artikelen vervat, zijn ook van toepassing op het Koloniaal werfdepôt, met dien verstande dat de verhoogingen der soldijen gelijk zijn aan die voor de regementen infanterie vastgesteld.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan Onzen Minister van Koloniën en aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

Groningen, den 23sten Mei 1875.

WILLEM.

De Minister van Oorlog,
VAN STIRUM.

TABEL, aanwijzende het bedrag waarmede de soldijen der vrijwillig dienende korporaals en verdere manschappen per dag worden verhoogd.

Regt. gren. en jagers: korporaal 5 c., tamboer en hoornblazer 1ste kl. 4½ c., id. 2de kl. en soldaat-vrijwilliger 4 c.

De regemn. inf., het instr.-bat. en het algem. depôt van discipline: korporaal 5^s c., tamboer 1ste en 2de kl. en soldaat-vrijwilliger 4 c.

De regemn. huzaren: korporaal en appointé 9^s c., hoefsmid en kavallerist-vrijwilliger 10 c.

Het regt. veld-artillerie: korporaal, timmerman, wagenmaker, smid, hoefsmid, zadelmaker, kanonnier en stukrijder-vrijwilliger, ieder 10 c.

Het regt. rijdende artillerie: korporaal, timmerman, wagenmaker, smid, hoefsmid, zadelmaker, kanonnier-vrijwilliger, ieder 10 c.

Het regt. vesting-artillerie: korporaal 5^s c., hoornblazer 5 c., kanonnier-vrijwilliger torpedodienst 5^s c., kanonnier-vrijwilliger 5 c.

Korps pontonniers: korporaal 5^s c., hoornblazer 5 c., pontonnier-vrijwilliger 5^s c.

Bat. mineurs en sappeurs: korporaal 5^s c., tamboer en mineur-vrijwilliger 5 c.

Kon. Milit. Akademie: korporaal der inf. 5 c., id. der kav. 10 c., tamboer 3 c., oppasser van de inf. 4 c., id. van de overige wapens 10 c.

De kompagnieën hospitaalsoldaten zijn onder de verhooging niet begrepen. De verhooging geldt niet voor de soldaten, die bij het algemeen depôt van discipline aan de strengere tucht zijn onderworpen.

De bij de instructie-komp. opgeleid wordende kanonniërs der 2de kl. genieten de soldij ad 32 c. per dag.

De bij het Koninklijk besluit van 18 December 1859, n°. 55, en eenige later daarop gevolgde beschikkingen toegestane verhoogingen der soldijen ten behoeve van korporaals en verdere manschappen, die met het verrigten van bijzondere diensten zijn of worden belast, alsmede het Koninklijk besluit van 21 Julij 1868, n°. 3, betreffende de soldij-verhoogingen van korporaals- en soldaten-scherpschutters, blijven van kracht.

N°. 26. WIJ WILLEM III, enz., enz.

Gelet op art. 15 van Ons besluit van 26 Maart jl., n°. 25;

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog van den 6den dezer, n°. 116 P;

Hebben goedgevonden en verstaan:

1°. goed te keuren de door Onzen Minister van Oorlog voorloopig vastgestelde instructiën voor de divisie-kommandanten en voor de kommandanten der liniën en stellingen, de gewijzigde instructiën voor de inspecteurs en voor de bevelhebbers in de militaire afdeelingen, zoo als die aan dit besluit zijn gehecht; en

2°. te bepalen, dat voorschreven Ons besluit van 26 Maart jl., n°. 25, in werking zal treden met 1 Julij aanstaande.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer tot narigt.

's Gravenhage, den 28sten Mei 1873.

WILLEM.

De Minister van Oorlog,

VAN STIRUM.

*Behoort bij het Koninklijk besluit van
28 Mei 1873, N°. 26.*

INSTRUCTIE voor de divisie-kommandanten.

Art. 1. De divisie-kommandant staat in tijd van vrede onmiddellijk onder de bevelen van den Minister van Oorlog; in oorlogstijd onder die van den te benoemen opperbevelhebber van het veldleger.

Art. 2. Hij heeft onder zijn bevel de regementen infanterie, waarvan de veldbataillons bij de divisie zijn ingedeeld, voor wat betreft de oefening, de kleeding en wapening, de inwendige-, dagelijksche- en geneeskundige-dienst, benevens de administratie en krijgstucht.

In oorlogstijd gaat het bevel over de depôts der regementen over, voor zooveel de vier eerste kompagnien betreft, op de kommandanten van de stellingen, liniën, enz., waar zij in bezetting liggen, en voor de overige kompagnien op de bevelhebbers in de militaire afdeelingen.

De eskadrons, de batterijen en de detachementen mineurs en sappeurs, voor de divisien en brigades aangewezen, nemen zooveel mogelijk deel aan alle oefeningen der divisien en brigades in de garnizoenen en legerplaatsen, doch blijven in vreedstijd tot hunne respectieve korpsen behooren. In tijd van oorlog staan zij echter uitsluitend onder zijn bevel.

Art. 3. Telkens, wanneer hij dit noodig acht, inspecteert hij de troepen onder zijn bevel. Buiten zijn standplaats geschiedt dit op magtiging des Ministers.

Na elke inspectie doet hij van zijne bevindingen verslag aan den Minister.

Art. 4. Hij waakt, dat de onderscheiden reglementen, voorschriften en bepalingen, zoo ten aanzien van de oefening als van de dienst in het algemeen, bij de troepen onder zijn bevel nauwkeurig worden opgevolgd.

Indien daarvan mogt worden afgeweken, zorgt hij, dat de afwijkingen ten spoedigste worden hersteld.

Hij geeft van het daaromtrent door hem verrigte kennis aan den inspecteur der infanterie.

Art. 5. Voor zooveel de omstandigheden het medebrengen, treedt hij, omtrent alle bijzonderheden betreffende de practische oefeningen bij de korpsen onder zijne bevelen, in overleg met voornoemden inspecteur.

Gecombineerde manoeuvres, militaire marschen, enz. dier korpsen met de eskadrons, de batterijen en de detachementen mineurs en sappeurs voor zijne divisie aangewezen, worden door hem geregeld.

Omtrent gecombineerde manoeuvres met troepen, niet tot zijne divisie behoorende, treedt hij in overleg met den inspecteur of met den divisie-kommandant onder wiens onmiddellijke bevelen die troepen geplaatst zijn.

Van de manoeuvres, onder zijn bevel uitgevoerd, zendt hij een beknopt verslag regstreeks aan den Minister.

Art. 6. Hij ontvangt van de korps-kommandanten de rapporten omtrent de bijzondere oefeningen en het onderwijs bij de korpsen onder zijn bevel, zoome de voordragten tot het toekennen van belooningen aan de onderwijzers, enz., en zendt die aan den inspecteur der infanterie.

Eveneens ontvangt hij van de korps-kommandanten en de chefs van diensten alle rapporten en voordragten, het personeel onder zijne bevelen betreffende.

Hij beslist omtrent die voordragten, binnen den kring zijner bevoegdheid, en onderwerpt de overige aan den Minister.

De voordragten echter tot benoeming van regements- of bataillons-adjutanten of ter voorziening in andere bijzondere betrekkingen worden door hem aan den inspecteur der infanterie gezonden.

Hij zendt op den 1sten van elke maand aan den Minister een verslag, nopens alle beschikkingen van bovenbedoelden aard, door hem in de afgelopen maand genomen, met inachtneming, dat al hetgeen de officieren betreft afzonderlijk moet worden behandeld.

Met de verzoekschriften enz., welke hem door den Minister ter beschikking zijn gezonden, wordt op dezelfde wijze gehandeld.

Die stukken worden bij het verslag der genomen beschikkingen overgelegd.

In spoedvereischende omstandigheden kunnen de kommandanten der korpsen en chefs van diensten, met afwijking van het bepaalde in de 2de alinea van dit artikel, rapporten of voordragten, waarop de Minister moet beslissen, regstreeks aan hem zenden, mits zij daarvan tevens aan den divisie-kommandant kennis geven.

Art. 7. De conduite-lijsten van de officieren worden hem op den daarvoor bepaalden tijd door de kommandanten der korpsen gezonden.

Hij voorziet die lijsten van zijne beoordeeling en zendt ze daarna aan den betrokken inspecteur.

De conducklijsten der officieren van de kavallerie, de artillerie en de genie-troepen, voor zijne divisie aangewezen, ontvangt hij ter inzage van de betrokken inspecteurs.

Art. 8. De verzoeken van officieren, om een huwelijk te mogen aangaan, worden door zijne tusschenkomst aan den betrokken inspecteur gezonden.

Art. 9. Hij beslist, met inachtneming van de bestaande voorschriften, omtrent alle voordragten tot het toekennen van de bronzen en zilveren medailles voor trouwe dienst aan onderofficieren en verdere manschappen onder zijn bevel.

In naam van den Minister kent hij die medailles toe, en doet hij ze aan de belanghebbenden op plegtige wijze uitreiken.

Op den 1sten van elk kwartaal zendt hij aan den Minister nominatieve opgaven van alle onderofficieren en verdere manschappen, aan wie door hem de medailles zijn verleend, met bijvoeging van de extracten-straftregister, welke bij de voordragten hebben gediend.

Deze opgaven strekken tevens tot verantwoording van de medailles en brevetten, welke hem in voorraad zijn gezonden.

De voordragten tot het toekennen van de gouden medaille en tot het plaatsen in burgerlijke bedieningen worden door zijne tusschenkomst aan den Minister onderworpen.

Hij ontvangt van de korps-kommandanten, met de kennisgeving van het ontnemen van medailles, de ontnomen medailles en brevetten.

Hij zendt die, te gelijk met de driemaandelijksche opgaven van de door hem verleende medailles, aan den Minister.

Art. 10. Hij beschikt op de voordragten van de kommandanten der korpsen tot het verleen van ontslag wegens lichaamsgebreken, zoo ten behoeve van vrijwilligers als van miliciens, na die voordragten in handen te hebben gesteld van den inspecteur der geneeskundige dienst van de landmagt, en ze met diens rapport terug te hebben ontvangen. Hij regelt zijne beschikkingen naar de beoordeeling van den inspecteur der geneeskundige dienst.

Hij voegt, bij de magtiging tot het uitreiken van paspoort, eene opgave van de ziekte of de lichaamsgebreken, uithoofde van welke het ontslag verleend wordt. Deze opgave moet dezelfde bewoordingen bevatten, als in het geneeskundig rapport voorkomen, met uitzondering van de woorden *»in en door de dienst.»* Hij gelast daarbij tevens aan de kommandanten der korpsen, bij het invullen van het paspoort, die opgave te volgen.

Art. 11. Hij handelt, op de wijze in het vorig artikel vermeld, met de voordragten tot pensioen en tot ontslag uit de dienst onder toekening van gratificatie, voor zooverre betreft het voorloopig onderwerpen daarvan aan de beoordeeling van den inspecteur der geneeskundige dienst.

Hij onderwerpt die voordragten met de daarbij behoorende stukken vervolgens aan de beslissing van den Minister.

De voordragten echter tot het toekennen van pensioen, van non-activiteit of van ontslag uit de dienst aan officieren, benevens die tot het bijeenroepen van een raad van onderzoek, worden door hem, in plaats van aan den Minister, aan den betrokken inspecteur gezonden.

Art. 12. Hij onderwerpt aan den Minister de rapporten, door de noodige bescheiden gestaafd, welke hem door de korps-kommandanten zijn gezonden, nopens alle verzoeken om voorwaardelijk ontslag uit de dienst, gedaan door of ten behoeve van vrijwillig in dienst getreden manschappen en van hen, die ingevolge de wet op de nationale militia eene vrijwillige dienstverbintenis hebben aangegaan en niet meer militia-dienstpligtig zijn.

Art. 13. Hij onderwerpt aan den Minister de voordragten van de kommandanten der korpsen, zoo tot het uitreiken van een paspoort der tweede soort als tot het wegzenden met een briefje van ontslag.

Art. 14. Hij beslist, na de betrokken korps-kommandanten te hebben gehoord, omtrent de verzoeken om overplaatsing van onderofficieren, die bij het eindigen van hunne dienstverbintenis bij een ander korps met eene nieuwe verbintenis in hunnen graad wenschen over te gaan; en in het algemeen,

omtrent de overplaatsingen bij andere korpsen van onderofficieren en verdere manschappen onder hem ressorterende.

De overplaatsingen bij het instructie-bataillon en bij het koloniaal werfdepôt zijn daaronder niet begrepen.

Wordt de overplaatsing verlangd bij een korps eener andere divisie of bij een ander wapen, dan treedt hij in overleg met den betrokken divisie-kommandant of inspecteur. In dat geval geschiedt de overplaatsing met wederzijdsch goedvinden; doch bij verschil van gevoelen, beslist de Minister.

Hij zendt op den 10den van de eerste maand van elk kwartaal aan den Minister een verslag van alle overplaatsingen, welke in de afgelopen drie maanden door hem zijn gedaan.

De overplaatsingen van onderofficieren en verdere manschappen bij het wapen der Koninklijke maréchaussée worden, met inachtneming van de daaromtrent bestaande bepalingen, op dezelfde wijze behandeld, doch de beslissing wordt overgelaten aan den opperofficier belast met het toezigt over dat wapen.

Art. 15. Hij verplaatst, op voordragt van de korpskommandanten, de officieren beneden den rang van majoor bij de onderdeelen van hetzelfde korps, wanneer daaraan eene garnizoensverandering is verbonden.

Hij neemt daarbij de meeste omzigtigheid in acht, ten einde, zonder overwegende redenen, geene buitengewone kosten voor den belanghebbende te veroorzaken.

De verplaatsingen, welke door hem zijn gedaan, brengt hij onverwijld ter kennis van den Minister, met opgave van redenen.

Van elke verplaatsing van een officier naar een ander garnizoen geeft hij kennis aan den inspecteur der infanterie, terwijl hij van die verplaatsing, wanneer zij een garnizoens- of detachements-kommandant betreft, zoo noodig, mededeeling doet aan den betrokken bevelhebber.

De opgaven van officieren, geschikt tot overplaatsing bij het regiment grenadiers en jagers, en in het algemeen de voordragten of de rapporten op de verzoeken van officieren, om van het eene korps bij het andere, of wel om bij het leger in Oost- of West-Indië te worden overgeplaatst, worden door hem, met de rapporten van de kommandanten der betrokken korpsen, aan voornoemden inspecteur gezonden.

Art. 16. Hij geeft de vereichte orders betrekkelijk verplaatsingen van kleine troepengedeelten, bestemd tot het geleiden van transporten als anderszins of tot het aflossen van detachementen.

Behoort het af te lossen detachement tot een niet onder zijne bevelen staand korps, dan regelt hij de aflossing met den betrokken divisie-kommandant of inspecteur.

Andere verplaatsingen van troepen kan hij op eigene autoriteit niet gelasten, tenzij spoedvereischende omstandigheden zulks noodzakelijk maken.

Voorts geeft hij van elke verplaatsing van troepen, meer dan 24 man sterk, tijdig kennis aan de betrokken bevelhebbers in de militaire afdelingen en commissarissen des Konings in de provinciën, met opgaven van de sterkte aan manschappen en paarden, en van het aantal karren of wagens, welke als transportmiddelen benodigd zijn.

Art. 17. Hij zendt alle orders betrekkelijk de verplaatsing van troepen aan de betrokken korps-kommandanten.

Van die verplaatsingen, de gewone aflossingen van detachementen uitgezonderd, doet hij, zoodra mogelijk, door tusschenkomst van den chef van den generalen staf, rapport aan den Minister.

Art. 18. Bij algemeene troepenverplaatsingen, als: bij het betrekken van een kamp, bij garnizoensveranderingen, enz., doet hij aan den chef van den generalen staf bij tijds aanvraag tot regeling van den marsch der betrokken troepen, met opgave van de vermoedelijke sterkte.

Art. 19. Hij doet van alle buitengewone, eenigzins belangrijke, gebeurtenissen bij de troepen onder zijn bevel, onverwijld rapport aan den Minister.

Art. 20. Binnenlandsch verlof tot en met een maand aan de korps-kommandanten en de chefs van diensten, en van meer dan veertien dagen tot en met een maand aan al de overige militairen onder zijn bevelen, wordt door hem verleend, onder bepaling nogtans, dat alleen op grond van bijzondere voorschriften, of in geval van ziekte (en alsdan op overlegging van eene geneeskundige verklaring), het genot van het volle tractement of de volle soldij aan het verlof kan worden verbonden.

Hij ontvangt van de korps-kommandanten en chefs van diensten de aanvragen om het verlof, nadat deze door de plaatselijke- of garnizoens-kommandanten, en wanneer het officieren van speciale diensten betreft, ook door den betrokken inspecteur, voor gezien geteekend en, voor zooveel noodig, met hunne consideratiën en hun advies aangevuld zijn.

Op gelijke wijze ontvangt hij de aanvragen om verlof voor langer dan een maand, en die om buitenlandsch verlof.

Art. 21. Door zijne tusschenkomst wordt vóór den 5den van elke maand aan den Minister opgave gedaan van alle verloven met behoud van vol tractement of van soldij, in de afgelopen maand aan militairen onder zijne bevelen verleend.

Van den 1sten April tot den 1sten October wordt, aan het kader der korpsen, alleen in buitengewone gevallen en alsdan slechts voor korten tijd verlof toegestaan.

De ongeoeffende manschappen zijn van verlof uitgesloten, tenzij het blijke dat er bijzonder dringende omstandigheden bestaan, als: gevaarlijke ziekten, sterfgevallen, enz. van een hunner nabestaanden, in welke gevallen ook aan hen een kortstondig verlof kan worden verleend.

Art. 22. Hij ontvangt vóór of uiterlijk op den 5den van elke maand van de kommandanten der korpsen, den maandelijkschen staat van de sterkte en het emplacement van het korps.

Hij zendt die staten, na daarvan voor zich de noodige aantekeningen te hebben doen nemen, vóór of uiterlijk op den 10den daaraanvolgende aan den Minister.

Art. 23. Hij behoeft verlof van den Minister om zich in zijn persoonlijk belang van zijne standplaats te verwijderen.

Bij dringende omstandigheden nogtans is hij bevoegd, zich zonder voorafgaande magtiging voor den tijd van acht dagen naar die plaats of plaatsen van het rijk te begeven, waar zijne tegenwoordigheid noodig is, mits hij daarvan onverwijld kennis geve aan den Minister.

Art. 24. Bij afwezigheid of ontstentenis van den divisie-kommandant, wordt, in afwachting dat in zijne dienst door den Minister zal zijn voorzien, de dienst-correspondentie *op last* gevoerd door den chef van den staf der divisie.

Mij bekend,

De Minister van Oorlog,
VAN STIRUM.

*Behoort bij het Koninklijk besluit van
28 Mei 1873, n°. 26.*

INSTRUCTIE voor de linie- en stelling-kommandanten.

Art. 1. De kommandant staat onmiddellijk onder de bevelen van den Minister van Oorlog.

Art. 2. Hij moet zich volkomen bekend maken met al hetgeen in verband staat met de verdediging van de linie of stelling onder zijn bevel.

Hij is bevoegd van den chef van den generalen staf, den directeur voor het materieel der artillerie en den inspecteur-generaal van fortificatiën alle inlichtingen te verzoeken, die ter zake kunnen dienen.

Hij wijdt, in overleg met de kommandanten der artillerie en genie, zijne zorgen aan alles, wat betrekking heeft op de voorbereiding tot den oorlog. Hij overlegt, hoe van de alsdan te zijner beschikking staande middelen, in het belang eener verdediging, het best gebruik is te maken en doet aan den Minister voorstellen omtrent datgene, wat hij ter bevordering van het verdedigingsvermogen der linie of stelling noodig acht, inzonderheid ook voor wat betreft de onderlinge gemeenschap der werken, de huisvesting en verpleging der bezettingstroepen enz.

Art. 3. Alle vestingen, forten, magazijnen van oorlog enz., in de linie of stelling gelegen, zijn aan zijn toezigt onderworpen.

Hij bezoekt die nu en dan en overtuigt zich of de gebouwen en fortificatiën in goeden staat zijn.

Van zijne bevinding doet hij verslag aan den Minister.

Art. 4. Hij ontvangt van den Minister aanwijzing van de troepen, die bestemd zijn om in oorlogstijd op te treden als bezetting der stelling of linie en doet in verband daarmede aan den Minister de noodige voorstellen omtrent de wijze, waarop in tijd van oorlog in het kommando der vestingen en forten, tot die linie of stelling behoorende, zal kunnen worden voorzien.

Art. 5. Hij zorgt, dat de officieren, die tot zoodanig kommando worden bestemd, in de gelegenheid worden gesteld om volkomen vertrouwd te worden met de taak die hen wacht.

Hij vordert van ieder hunner binnen de zes maanden na zijne aanwijzing een schriftelijk rapport nopens de verdediging der vesting of van het fort aan zijne zorgen toevertrouwd.

Hij gaat deze rapporten na en bespreekt die voor zooveel noodig met de stellers op het terrein.

Hij vervaardigt instructiën voor ieder hunner, en onderwerpt die aan de goedkeuring van den Minister.

Art. 6. Hij waakt, dat personen en zaken zoo veel mogelijk gereed zijn, en dat, voor al hetgeen op oorlogstijd moet wachten, als: inundatiën, het opruimen van verboden kringen, met eigen middelen of gerequireerde uit de naastbij liggende gemeenten, het aanbrengen van afsluitingen en chicanes, de middelen aangewezen zijn en de uitvoering geregeld is.

Voor de stellen inundatiën moeten, op zijne aanvraag door den inspecteur-generaal der fortificatiën, de noodige genie-officieren worden aangewezen, die zich in tijd van vrede geheel op de hoogte stellen van al de bijzonderheden daarop betrekking hebbende. Ook van die officieren verlangt hij een schriftelijk rapport.

Art. 7. De troepen, die in tijd van oorlog de vaste bezettingen der vestingen en forten onder zijn bevel zullen uitmaken, worden jaarlijks, op door den Minister te bepalen tijden, onder zijne leiding in die vestingen en forten geoefend in de vestingdienst enz. Omtrent die oefeningen wordt door hem verslag aan den Minister uitgebragt.

Art. 8. In zijn geheim archief moeten voorhanden zijn :

1°. memoriën omtrent de verdediging van de linie of stelling in 't algemeen en van de vestingen en forten in 't bijzonder ;

2°. goede kaarten van de linie of stelling en van de vestingen en forten en hare omstreken, de laatste op de schaal 1 : 5000.

3°. juiste gegevens omtrent de hulpbronnen binnen de vestingen en forten en in hare omstreken ;

4°. volledige uitrustingstaten van de in de linie of stelling gelegen vestingen en forten en even volledige staten van den daar aanwezigen voorraad wapenen, artillerie- en genie-behoeften ;

5°. de mogelijk naauwkeurigste aantekeningen omtrent de inundatiën in de linie of stelling, houdende o. m. hoe zij te stellen zijn en in welken tijd zij op verschillende hoogten zijn te brengen, hoe ver zij bij die hoogten reiken, welke toegangen zij hebben, of zij zijn af te tappen, en zoo ja, waar, hoe, en in welken tijd.

Art. 9. Wanneer hem bevelen worden gegeven tot het in staat van verdediging brengen van de linie of stelling, of van eenige vesting of fort, daarin gelegen, is hij voor de dadelijke en goede uitvoering dier bevelen verantwoordelijk.

Hij zorgt daarbij, dat de inundatiën, voor zooveel noodig, worden voorbereid of gesteld, naar gelang de bevelen daartoe luiden.

Art. 10. In tijd van oorlog voert hij het bevel over al het aanwezige personeel en materieel, tot de verdediging der linie of stelling aangewezen, onverminderd de verantwoordelijkheid van iederen vesting- en fortcommandant. Werkt echter het veldleger tot die verdediging mede, of behoeft het steun van de vestingwerken in dat gebied, dan volgt de commandant de bevelen op van den opperbevelhebber van het veldleger.

Art. 11. Hij behoeft verlof van den Minister, om zich in zijn persoonlijk belang van zijne standplaats te verwijderen.

Bij dringende omstandigheden nogtans is hij bevoegd, zich zender voorafgaande magtiging voor den tijd van acht dagen naar die plaats of plaatsen van het rijk te begeven, waar zijne tegenwoordigheid noodig is, mits hij daarvan onverwijld kennis geve aan den Minister.

Art. 12. Hij is bevoegd in overleg te treden met zijne ambtgenooten, nopens alle quaestiën van algemeenen aard, voortspuitende uit de bepalingen dezer instructie en nopens hare verbetering.

Mij bekend,

De Minister van Oorlog,

VAN STIRUM.

*Behoort bij het Koninklijk besluit van
28 Mei 1873, n°. 26.*

INSTRUCTIE voor den inspecteur der infanterie.

Art. 1. De inspecteur der infanterie staat onmiddellijk onder de bevelen van den Minister van Oorlog.

Art. 2. Hij heeft onder zijne bevelen het instructie-bataillon, het algemeen depôt van discipline en de normaal-schietschool.

Ten opzichte van dit bevel geldt voor hem al het bepaalde in de instructie voor de divisie-kommandanten.

Hij oefent wijders toezigt uit over al hetgeen de geschiktheid en de wijze van leven van de officieren en van het verdere personeel der korpsen van het wapen betreft.

Art. 3. Hij vestigt in het bijzonder zijne aandacht op alles wat de bruikbaarheid van het wapen uitmaakt of daarmede in verband staat, als: onder-richt, oefening, krijgstucht, inwendige dienst, administratie, kleeding en wapening.

Art. 4. Hij waakt zooveel mogelijk, dat de reglementen en voorschriften bij het wapen naauwkeurig worden opgevolgd, en alle afwijkingen daarvan ten spoedigste worden hersteld.

Art. 5. Hij verzekert zich, dat vooral de jonge officieren het vroeger aangeleerde met zorg onderhouden en zich met ijver op de militaire wetenschappen toelleggen.

Art. 6. Ten einde aan het bepaalde bij de artt. 3, 4 en 5 te kunnen voldoen, houdt hij, op tijdstippen door den Minister te bepalen, inspectiën over de korpsen van het wapen.

In bijzondere gevallen, wanneer hem zulks in het belang van de dienst noodzakelijk mogt voorkomen, kan hij, ook zonder voorafgaande magtiging, een of meer korpsen van het wapen in oogenschouw nemen.

Hij geeft dan van het voornemen daartoe kennis aan den Minister.

De inspectie over een regiment infanterie of een onderdeel daarvan geschiedt niet dan na kennisgeving aan den betrokken divisie-kommandant.

Art. 7. Hij doet zich bij de inspectiën vergezellen door den officier, die hem is toegevoegd.

Moet de inspectie meer bepaaldelijk de administratie der korpsen betreffen, dan wordt hij, op zijne aanvraag, ook door een officier van de militaire administratie, door den Minister aan te wijzen, vergezeld.

Art. 8. Na afloop van elke inspectie doet hij van zijne bevindingen verslag aan den Minister.

Art. 9. Hij kan, op welk tijdstip ook, al zoodanige voorstellen aan den Minister onderwerpen, als naar zijn oordeel kunnen strekken om de deugdelijkheid van het wapen te vermeerderen.

Art. 10. Hij correspondeert met de divisie-kommandanten, omtrent alle onderwerpen tot den kring zijner dienstbetrekking behoorende.

Art. 11. De conduitelijsten van de officieren van het wapen, de rapporten nopens de bijzondere oefeningen en het onderwijs bij de korpsen, en alle andere rapporten, voordragten en opgaven, welke hij, ingevolge de instructie voor de divisie-kommandanten van deze ontvangt, worden door hem aan den Minister gezonden.

Art. 12. Hij behoeft verlof van den Minister, om zich in zijn persoonlijk belang van zijne standplaats te verwijderen.

Bij dringende omstandigheden nogtans is hij bevoegd, zich zonder voorafgaande magtiging, voor den tijd van acht dagen naar die plaats of plaatsen van het rijk te begeven, waar zijne tegenwoordigheid noodig is, mits hij daarvan onverwijld kennis geve aan den Minister.

Art. 13. Bij afwezigheid of ontstentenis wordt, in afwachting dat in zijne dienst door den Minister zal zijn voorzien, de dienstcorrespondentie *op last* gevoerd door den hoofdofficier aan hem toegevoegd.

Mij bekend,
De Minister van Oorlog,
VAN STIRUM.

N°. 18. WIL WILLEM III, enz, enz.

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog van den 9den dezer, Kabinet litt. B 11;

Gelet op Ons besluit van 24 November jl., n°. 14, houdende wijziging der tabelle litt. A, behoorende bij Ons besluit van 30 Augustus 1872, n°. 62;

Hebben goedgevonden en verstaan:

1°. de zamenstelling van den generalen staf, zooals die in de bedoelde tabelle is aangeduid, nader te wijzigen, en de gezegde tabelle alzo te vervangen door de tabelle litt. A, behoorende bij Ons tegenwoordig besluit;

2°. te bepalen, dat van de kapiteins van den generalen staf, de zes oudsten in rang zullen behooren tot de *eerste* en de overigen tot de *tweede* klasse bij Ons besluit van 9 Junij 1870, n°. 17, bedoeld.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

's Gravenhage, den 11den Junij 1873.

WILLEM.
De Minister van Oorlog,
VAN STIRUM.

Tabelle litt. A.

Zamenstelling van den generalen staf.

1 Generaal-majoor, chef, 1 kolonel, 3 luit.-kolonels, 4 majoors, 11 kapiteins. (Ieder officier heeft 2 paarden).

Militaire Administratie.

N°. 6 I.

's Gravenhage, den 22sten Junij 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Gezien het Koninklijk besluit van den 26sten Maart jl., n°. 25, houdende indeeling van een gedeelte van het leger in divisien en brigades, wijziging der bestaande militaire afdelingen, enz.;

Gelet op artikel 2 van het Koninklijk besluit van den 7den Maart 1860, n°. 62, waarbij de regeling van de waarneming der administratieve dienst in de militaire afdeelingen aan den Minister van Oorlog is opgedragen;

Heeft goedgevonden te bepalen, dat, aanvang nemende met den 1sten Julij aanstaande, het administratief toezigt over de korpsen van het leger zal worden uitgeoefend door de leden van het korps militaire intendanten, zooals in den hierbij gevoegden staat is aangewezen.

In het *Recueil Militair* geplaatst tot *algemeene kennisgeving*.

VAN STIRUM.

Behoort bij de aanschrijving van
22 Junij 1873, n°. 6 I.

STAAT houdende aanwijzing van de indeeling der korpsen van het leger in de verschillende militaire afdeelingen, zooals het Rijk, in artikel 8 van het Koninklijk besluit van den 26sten Maart 1873, n°. 25, is verdeeld, voor zooveel betreft het administratief toezigt daarover, door de militaire intendanten in die afdeelingen uit te oefenen.

1ste militaire afdeeling. Standplaats 's Gravenhage: het reg. grenadiers en jagers, het 3de reg. inf., het 6de regt inf., het 1ste reg. huzaren, het 1ste reg. vesting-artillerie, de Koninklijke Militaire Akademie.

2de militaire afdeeling. Standplaats 's Hertogenbosch: het 2de reg. inf., het 5de reg. inf., het 2de reg. huzaren, het 2de reg. vesting-artillerie, de divisien *maréchaussée*.

3de militaire afdeeling. Standplaats Arnhem: het 1ste reg. inf., het 8ste reg. inf. en de 2de komp. hospitaal-soldaten, het 4de reg. huzaren, het reg. rijdende artillerie, het 3de reg. vesting-artillerie en het korps pontonniers, het instructie-bataillon.

4de militaire afdeeling. Standplaats Amsterdam: het 4de reg. inf., het 7de reg. inf., het algemeen depôt van discipline en de 1ste komp. hosp.-soldaten, het 3de reg. huzaren, het reg. veld-artillerie, het bat. mineurs en sappeurs, het koloniaal werfdepôt.

Aan de intendanten, belast met de administratieve dienst in de militaire afdeelingen blijft opgedragen de zorg voor de betaling van de officieren zonder troepen, militaire beambten enz., in de afdeeling gevestigd, waar zij hunne functien uitoefenen.

Secretariaat.

N°. 124 S.

's Gravenhage, den 24sten Junij 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Ontvangen hebbende het Koninklijk besluit van 21 dezer, n°. 29, houdende aanwijzing der militaire auditiën, enz. in verband met de nieuwe verdeling van het Rijk in vier militaire afdeelingen;

Heeft de eer, dat besluit bij deze ter kennis te brengen van de daarbij betrokken autoriteiten ;

Gelast wijders, dat het met deze dispositie zal geplaatst worden in het *Recueil Militair tot algemeene kennisgeving*.

VAN STIRUM.

WIJ WILLEM III, enz., enz.

Op de gemeenschappelijke voordragt van Onze Ministers van Justitie en van Oorlog van den 14den Junij 1873, 2de afdeeling A, n°. 142, en van den 16den daaraanvolgende, n°. 82 S ;

Gelet op art. 8 van Ons besluit van den 26sten Maart 1873, n°. 25, houdende verdeeling van het Rijk in vier militaire afdeelingen met aanwijzing van haar militair gebied ; alsmede op Ons besluit van 28 Mei 1873, n°. 26, waarbij de in werking treding van eerstgemeld besluit is bepaald op den 1sten Julij e.k. ;

Hebben goedgevonden en verstaan, met wijziging van Onze besluiten van 5 Mei 1867, n°. 27, en van 23 Junij 1871, n°. 40, te bepalen :

1°. a. De bestaande militaire auditie in de *eerste* militaire afdeeling voor de provincie Zuidholland, standplaats 's Gravenhage, wordt' uitgestrekt tot de provinciën Zuidholland, Zeeland en Noordbrabant bewesten de Donge en zuiden den Amer, en wordt aangeduid als militaire auditie in de *eerste* militaire afdeeling, standplaats 's Gravenhage ;

b. de bestaande militaire auditie in de *tweede* militaire afdeeling voor de provinciën Noordbrabant, Zeeland en Limburg, standplaats 's Hertogenbosch, wordt beperkt tot de provincie Noordbrabant beoosten de Donge en benoorden den Amer en de provincie Limburg, en wordt aangeduid als militaire auditie in de *tweede* militaire afdeeling, standplaats 's Hertogenbosch ;

c. de bestaande militaire auditie in de *derde* militaire afdeeling voor de provinciën Gelderland en Overijssel, standplaats Arnhem, blijft het regtsgebied van die provinciën behouden, en blijft aangeduid als militaire auditie in de *derde* militaire afdeeling voor de provinciën Gelderland en Overijssel, standplaats Arnhem ;

d. de bestaande militaire auditie in de *vierde* militaire afdeeling voor de provinciën Friesland, Groningen en Drenthe, standplaats Leeuwarden, blijft het regtsgebied van die provinciën behouden, en wordt aangeduid als militaire auditie in de *derde* militaire afdeeling voor de provinciën Friesland, Groningen en Drenthe, standplaats Leeuwarden ;

e. de bestaande militaire auditie in de *eerste* militaire afdeeling voor de provinciën Noordholland en Utrecht, standplaats Haarlem, blijft het regtsgebied van die provinciën behouden, en wordt aangeduid als militaire auditie in de *vierde* militaire afdeeling, standplaats Haarlem ;

f. de vesting Gorinchem en het fort Loevestein bij Ons besluit van den 5den Mei 1867, n°. 27, tot de militaire auditie in de *tweede* militaire afdeeling voor de provincie Noordbrabant, standplaats 's Hertogenbosch, gebragt, worden teruggebragt tot de provinciën, waartoe deze plaatsen respectievelijk behooren.

2°. De auditeurs-militair, thans in de bestaande vijf auditieën fungerende, blijven hunne betrekking vervullen in de auditieën in de nieuwe vier militaire afdeelingen gevestigd, zooals haar regtsgebied hierboven respectievelijk is aangewezen, en worden mitsdien aangeduid als auditeur militair :

in de 1ste militaire afdeeling, standplaats 's Gravenhage ;

in de 2de militaire afdeeling, standplaats 's Hertogenbosch ;
in de 3de militaire afdeeling voor de provinciën Gelderland en Overijssel ,
standplaats Arnhem ;

in de 3de militaire afdeeling voor de provinciën Friesland, Groningen en
Drenthe, standplaats Leeuwarden ; en

in de 4de militaire afdeeling, standplaats Haarlem.

3°. De plaatselijke- of garnizoens-kommandanten, in de respectieve stand-
plaatsen der militaire auditiën fungerende, vervullen, daar waar de bevel-
hebber der afdeeling niet in de aangewezen standplaats der auditie aanwezig
is, de functiën bij art. 229 der Regtspleging bij de Landmagt aangewezen.

Dit besluit treedt in werking op 1 Julij 1873.

Onze Ministers van Justitie en van Oorlog zijn, ieder voor zooveel hem
aangaat, belast met de uitvoering van dit besluit, dat in de *Staatscourant* zal
worden geplaatst en in afschrift zal worden medegedeeld aan Onzen Minister
van Financiën en aan de Algemeene Rekenkamer.

Veveij, den 21sten Junij 1873.

WILLEM.

De Minister van Justitie ,
DE VRIES.

De Minister van Oorlog ,
VAN STIRUM.

Verbetering van den Emplacements-Staat der korpsen van
het Leger, op 1 Julij 1873.

Als standplaats van den Auditeur Militair in de 4de Militaire Afdeeling is
opgegeven: *Amsterdam*; dit moet zijn: *Haarlem*.

*Behoort bij het Koninklijk besluit van
28 Mei 1873, n°. 26.*

INSTRUCTIE voor den inspecteur der kavallerie.

Art. 1. De inspecteur der kavallerie staat onmiddellijk onder de bevelen van den Minister van Oorlog.

Art. 2. In tijd van vrede heeft hij onder zijn bevel de regimenten huzaren (met inbegrip van de rij- en hoefsmidsschool), voor wat betreft de oefening, de kleeding en wapening, de inwendige-, dagelijksche- en geneeskundige dienst, benevens de administratie en krijgstucht.

Art. 3. Telkens wanneer hij dat noodig acht, inspecteert hij de troepen onder zijn bevel. Buiten zijne standplaats kan dit alleen geschieden op magtiging van den Minister.

Hij doet zich bij die inspectiën vergezellen door den officier aan hem toegevoegd.

Moet de inspectie meer bepaaldelijk de administratie der korpsen betreffen, hij wordt op zijne aanvraag, ook door een officier van de militaire administratie, door den Minister aan te wijzen, vergezeld.

Na afloop van elke inspectie doet hij van zijne bevindingen verslag aan den Minister.

Art. 4. Hij waakt, dat de onderscheidene reglementen, voorschriften en bepalingen, zoo ten aanzien van de oefening, als van de dienst in het algemeen, bij de kavallerie naauwkeurig worden opgevolgd.

Indien daarvan mogt worden afgeweken, zorgt hij, dat de afwijkingen ten spoedigste worden hersteld.

Art. 5. De eskadrons, voor de divisïen en brigades aangewezen, nemen zooveel mogelijk deel aan alle oefeningen dier divisïen en brigades in de garnizoenen en legerplaatsen.

Omtrent het deelnemen der niet bij de divisïen ingedeelde eskadrons aan gecombineerde manoeuvres, militaire marschen enz., treedt hij met den betrokken divisie-kommandant of inspecteur in overleg.

Art. 6. Hij ontvangt van de korps-kommandanten de rapporten omtrent de bijzondere oefeningen en het onderwijs bij de korpsen onder zijn bevel, zoomede de voordragten tot het toekennen van belooningen aan de onderwijzers, enz.

Eveneens ontvangt hij van de korps-kommandanten en de chefs van diensten alle rapporten en voordragten, het personeel onder zijne bevelen betreffende.

Hij beslist omtrent die voordragten binnen den kring zijner bevoegdheid, en onderwerpt de overige aan den Minister.

Hij zendt op den 1sten van elken maand aan den Minister een verslag, nopens alle beschikkingen van bovenbedoelden aard, door hem in de afgelopen maand genomen, met inachtneming, dat al hetgeen de officieren betreft afzonderlijk moet worden behandeld.

Met de verzoekschriften enz., welke hem door den Minister ter beschikking zijn gezonden, wordt op dezelfde wijze gehandeld.

Die stukken worden bij het verslag der genomen beschikkingen overgelegd.

In spoed vereischende omstandigheden kunnen de kommandanten der korpsen en de chefs van diensten, met afwijking van het bepaalde in de 2de alinea

van dit artikel, rapporten of voordragten, waarop de Minister moet beslissen, regtstreeks aan hem zenden, mits hij daarvan tevens aan den inspecteur van het wapen kennis geve.

Art. 7. De conduite-lijsten van de officieren worden hem op den daarvoor bepaalden tijd door de kommandanten der korpsen teruggezonden.

Hij voorziet die lijsten van zijne beoordeeling en zendt ze daarna aan den Minister, die van de officieren der eskadrons, welke in tijd van oorlog deel eener divisie zullen uitmaken, echter, na ze vooraf aan den betrokken divisie-kommandant ter inzage te hebben doen toekomen.

Art. 8. De rapporten der korps-kommandanten omtrent verzoeken van officieren tot het aangaan van een huwelijk worden, door zijne tusschenkomst aan den Minister gezonden.

Art. 9. Hij beslist, met inachtneming van de bestaande voorschriften, omtrent alle voordragten tot het toekennen van de bronzen en zilveren medailles voor trouwe dienst aan onderofficieren en verdere manschappen onder zijn bevel.

In naam van den Minister kent hij die medailles toe, en doet hij ze aan de belanghebbenden op plegtige wijze uitreiken.

Op den 1sten van elk kwartaal zendt hij aan den Minister nominatieve opgaven van alle onderofficieren en verdere manschappen, aan wie door hem de medailles zijn verleend, met bijvoeging van de extracten-straftregister, welke bij de voordragten hebben gediend.

Deze opgaven strekken tevens tot verantwoording van de medailles en brevetten, welke hem in voorraad zijn gezonden.

De voordragten tot het toekennen van de gouden medaille en tot het plaatsen in burgerlijke bedieningen worden door zijne tusschenkomst aan den Minister onderworpen.

Hij ontvangt van de korps-kommandanten, met de kennisgeving van het ontnemen van medailles, de ontnomen medailles en brevetten.

Hij zendt die, te gelijk met de driemaandelijksche opgaven van de door hem verleende medailles, aan den Minister.

Art. 10. Hij beschikt op de voordragten van de kommandanten der korpsen tot het verleenen van ontslag wegens lichaamsgebreken, zoo ten behoeve van vrijwilligers als van miliciens, na die voordragten in handen te hebben gesteld van den inspecteur der geneeskundige dienst van de landmagt en ze met diens rapport terug te hebben ontvangen. Hij regelt zijne beschikkingen naar de beoordeeling van den inspecteur der geneeskundige dienst.

Hij voegt, bij de magtiging tot het uitreiken van paspoort, eene opgave van de ziekte of de lichaamsgebreken, uithoofde van welke het ontslag verleend wordt. Deze opgave moet dezelfde bewoordingen bevatten als in het geneeskundig rapport voorkomen, met uitzondering van de woorden *in en door de dienst.* Hij gelast daarbij tevens aan de kommandanten der korpsen, bij het invullen van het paspoort die opgave te volgen.

Art. 11. Hij handelt, op de wijze in het vorig artikel vermeld, met de voordragten tot pensioen en tot ontslag uit de dienst onder toekenning van gratificatie, voor zooverre betreft het voorloopig onderwerpen daarvan aan de beoordeeling van den inspecteur van de geneeskundige dienst.

Hij onderwerpt die voordragten met de daarbij behoorende stukken vervolgens aan de beslissing van den Minister.

De voordragten tot het toekennen van pensioen, van non-activiteit of van

ontslag aan officieren, en die tot het bijeenroepen van een raad van onderzoek, worden door hem aan den Minister gezonden.

Art. 12. Hij onderwerpt aan den Minister de rapporten, door de noodige bescheiden gestaafd, welke hem door de korps-kommandanten zijn gezonden, nopens alle verzoeken om voorwaardelijk ontslag uit de dienst, gedaan door of ten behoeve van vrijwillig in dienst getreden manschappen en van hen, die ingevolge de wet op de nationale militie, eene vrijwillige dienstverbintenis hebben aangegaan en niet meer militie-dienstpligtig zijn.

Art. 13. Hij onderwerpt aan den Minister de voordragten van de kommandanten der korpsen, zoo tot het uitreiken van een paspoort der 2de soort als tot het wegzenden met een briefje van ontslag.

Art. 14. Hij beslist, na de betrokken korps-kommandanten te hebben gehoord, omtrent de verzoeken om overplaatsing van onderofficieren, die bij het eindigen van hunne dienstverbintenis bij een ander korps met eene nieuwe verbintenis in hunnen graad weaschen over te gaan; en in het algemeen omtrent de overplaatsingen bij andere korpsen van onderofficieren en verdere manschappen onder hem ressorterende.

Wordt de overplaatsing verlangd bij een ander wapen — dat der Koninklijke maréchaussée uitgezonderd — dan treedt hij in overleg met den betrokken divisie-kommandant of inspecteur. In dit geval geschiedt de overplaatsing met wederzijdsch goedvinden; doch bij verschil van gevoelen beslist de Minister.

Hij zendt op den 10den van de eerste maand van elk kwartaal aan den Minister een verslag van alle overplaatsingen, welke in de afgelopen drie maanden door hem zijn gedaan.

Hij beslist omtrent de overplaatsingen van onderofficieren en verdere manschappen bij het wapen der Koninklijke maréchaussée met inachtneming van de daaromtrent bestaande bepalingen.

Art. 15. Hij verplaatst, op voordragt van de korps-kommandanten, de officieren beneden den rang van majoor bij de onderdeelen van hetzelfde korps, wanneer daaraan eene garnizoensverandering is verbonden.

Hij neemt daarbij de meeste omzigtigheid in acht, ten einde, zonder overwegende redenen, geene buitengewone kosten voor den belanghebbende te veroorzaken.

De verplaatsingen, welke door hem zijn gedaan, brengt hij onverwijld ter kennis van den Minister, met opgave van redenen.

Van de verplaatsing van een garnizoens- of detachements-kommandant doet hij mededeeling aan den betrokken bevelhebber.

De voordragten of rapporten op de verzoeken van officieren om van het eene korps bij het andere of wel bij het Nederlandsch Indisch leger te worden overgeplaatst, worden door hem, met de rapporten van de kommandanten der betrokken korpsen, aan den Minister gezonden.

Art. 16. Hij geeft de vereischte orders betrekkelijk verplaatsingen van kleine troepengedeelten, bestemd tot het geleiden van transporten als anderszins of tot het aflossen van detachementen.

Behoort het af te lossen detachement tot een niet onder zijne bevelen staand korps, dan regelt hij de aflissing met den betrokken divisie-kommandant of inspecteur.

Andere verplaatsingen van troepen kan hij op eigene autoriteit niet gelasten, tenzij spoedvereischende omstandigheden zulks noodzakelijk maken.

Voorts geeft hij van elke verplaatsing van troepen, meer dan 24 man sterk,

tijdig kennis aan de betrokken bevelhebbers in de militaire afdeelingen en commissarissen des Konings in de provinciën, met opgave van de sterkte aan manschappen en paarden en van het aantal karren of wagens, welke als transportmiddelen benodigd zijn.

Art. 17. Hij zendt alle orders betrekkelijk de verplaatsing van troepen aan de betrokken korps-kommandanten. Van die verplaatsingen, de gewone aflossingen van detachementen uitgezonderd, doet hij, zoodra mogelijk, door tusschenkomst van den chef van den generalen staf, rapport aan den Minister.

Art. 18. Bij algemeene troepenverplaatsingen, als: bij het betrekken van een kamp, bij garnizoensveranderingen, enz., doet hij aan den chef van den generalen staf bij tijds aanvraag tot regeling van den marsch der betrokken troepen, met opgave der vermoedelijke sterkte.

Art. 19. Hij doet van alle buitengewone, eenigzins belangrijke, gebeurtenissen bij de troepen onder zijn bevel, onverwijld rapport aan den Minister.

Art. 20. Binnenlandsch verlof tot en met een maand aan de korps-kommandanten, en van meer dan veertien dagen tot en met een maand aan al de overige militairen onder zijne bevelen, wordt door hem verleend, onder bepaling nogtans, dat alleen op grond van bijzondere voorschriften, of in geval van ziekte (en alsdan op overlegging van een geneeskundige verklaring), het genot van het volle tractement of de volle soldij aan het verlof kan worden verbonden.

Hij ontvangt van de korps-kommandanten de aanvragen om het verlof, nadat deze door de plaatselijke- of garnizoens-kommandanten, en, wanneer het officieren van speciale diensten betreft, ook door den betrokken inspecteur voor gezien geteekend en voor zooveel noodig met hunne consideratiën en hun advies aangevuld zijn.

Op gelijke wijze ontvangt hij de aanvragen om verlof voor langer dan een maand en die om buitenlandsch verlof.

Art. 21. Door zijne tusschenkomst wordt vóór den 5den van elke maand aan den Minister opgave gedaan van alle verloven met behoud van vol tractement of van soldij, in de afgelopen maand aan militairen onder zijne bevelen verleend.

Van den 1sten April tot den 1sten October wordt, aan het kader der korpsen, alleen in buitengewone gevallen en alsdan slechts voor korten tijd verlof toegestaan.

De ongeoeffende manschappen zijn van verlof uitgesloten, tenzij het blijke dat er bijzonder dringende omstandigheden bestaan, als: gevaarlijke ziekten, sterfgevallen, enz. van een hunner nabestaanden, in welke gevallen ook aan hen een kortstondig verlof kan worden verleend.

Art. 22. Hij blijft belast met het toezigt over het wapen der Koninklijke maréchaussée.

De bronzen en zilveren medaille, zoomede het binnenlandsch verlof, wordt door hem aan het personeel van dat wapen verleend of geweigerd, met inachtneming van hetgeen bij de artikelen 9, 20 en 21 dezer instructie is bepaald.

Bovendien zijn de bepalingen, in deze instructie vervat, voor zooveel die zijn overeen te brengen met de bijzondere reglementen en voorschriften, de maréchaussée betreffende, ook op dat wapen van toepassing.

Art. 23. Hij ontvangt vóór of uiterlijk op den 5den van elke maand van de kommandanten der korpsen den maandelijkschen staat van de sterkte en het emplacement van het korps.

Hij zendt die staten, na daarvan voor zich de noodige aantekeningen te

hebben doen nemen, vóór of uiterlijk op den 10den daaraanvolgende aan den Minister.

Art. 24. Hij behoeft verlof van den Minister om zich in zijn persoonlijk belang van zijne standplaats te verwijderen.

Bij dringende omstandigheden nogtans is hij bevoegd, zich zonder voorafgaande magtiging voor den tijd van acht dagen naar die plaats of plaatsen van het rijk te begeven, waar zijne tegenwoordigheid noodig is, mits hij daarvan onverwijld kennis geve aan den Minister.

Art. 25. Bij afwezigheid of ontstentenis wordt, in afwachting dat in zijne dienst door den Minister zal zijn voorzien, de dienstcorrespondentie *op last* gevoerd door den hoofdofficier aan hem toegevoegd.

Mij bekend,

De Minister van Oorlog,

VAN STIRUM.

*Behoort bij het Koninklijk besluit van
28 Mei 1873, n°. 62.*

INSTRUCTIE voor den inspecteur der artillerie.

Art. 1. De inspecteur der artillerie staat onmiddellijk onder de bevelen van den Minister van Oorlog.

Art. 2. In tijd van vrede heeft hij onder zijn bevel het regiment veld-artillerie, de drie regementen vesting-artillerie, het regiment rijdende artillerie en het korps pontonniers, voor wat betreft de oefening, de kleeding en wapening, de inwendige-, dagelijksche- en geneeskundige dienst, benevens de administratie en krijgstucht.

Art. 3. Telkens wanneer hij dit noodig acht, inspecteert hij de troepen onder zijn bevel. Buiten zijne standplaats kan dit alleen geschieden op magtiging van den Minister.

Hij doet zich bij die inspectiën vergezellen door den officier aan hem toegevoegd.

Moet de inspectie meer bepaaldelijk de administratie der korpsen betreffen, hij wordt op zijne aanvraag, ook door een officier van de militaire administratie, door den Minister aan te wijzen, vergezeld.

Na afloop van elke inspectie, doet hij van zijne bevindingen verslag aan den Minister.

Art. 4. Hij waakt dat de onderscheidene reglementen, voorschriften en bepalingen, zoo ten aanzien van de oefening als van de dienst in het algemeen, bij de artillerie naauwkeurig worden opgevolgd.

Indien daarvan mogt worden afgeweken, zorgt hij, dat de afwijkingen ten spoedigste worden hersteld.

Art. 5. De batterijen voor de divisiën en brigades aangewezen, nemen zooveel mogelijk deel aan alle oefeningen dier divisiën en brigades in de garnizoenen en legerplaatsen.

Omtrent het deel nemen der niet bij de divisiën ingedeelde batterijen aan

gecombineerde manoeuvres, militaire marschen, enz., treedt hij met den betrokken divisie-kommandant of inspecteur in overleg.

Art. 6. Hij ontvangt van de korps-kommandanten de rapporten omtrent de bijzondere oefeningen en het onderwijs bij de korpsen onder zijn bevel, zoodat mede de voordragten tot het toekennen van belooningen aan de onderwijzers, enz. Eveneens ontvangt hij van de korps-kommandanten en de chefs van diensten alle rapporten en voordragten het personeel onder zijne bevelen betreffende.

Hij beslist omtrent die voordragten binnen den kring zijner bevoegdheid, en onderwerpt de overige aan den Minister.

Hij zendt op den 1sten van elke maand aan den Minister een verslag nopens alle beschikkingen van bovenbedoelden aard, door hem in de afgelopen maand genomen, met inachtneming, dat al hetgeen de officieren betreft afzonderlijk moet worden behandeld.

Met de verzoekschriften enz., welke hem door den Minister ter beschikking zijn gezonden, wordt op dezelfde wijze gehandeld.

Die stukken worden bij het verslag der genomen beschikkingen overgelegd.

In spoedvereischende omstandigheden kunnen de kommandanten der korpsen en de chefs van diensten, met afwijking van het bepaalde in de 2de alinea van dit artikel, rapporten en voordragten waarop de Minister moet beslissen regtstreeks aan hem zenden, mits zij daarvan tevens aan den inspecteur van het wapen kennis geven.

Art. 7. De conduite-lijsten van de officieren worden hem, op den daarvoor bepaalden tijd, door de kommandanten der korpsen teruggezonden.

Hij voorziet die lijsten van zijne beoordeeling en zendt ze daarna aan den Minister, die van de officieren der batterijen, welke in tijd van oorlog deel eener divisie zullen uitmaken, echter, na ze vooraf aan den betrokken divisie-kommandant ter inzage te hebben doen toekomen.

Art. 8. De rapporten der korps-kommandanten omtrent verzoeken van officieren tot het aangaan van een huwelijk worden door zijne tusschenkomst aan den Minister gezonden.

Art. 9. Hij beslist, met inachtneming van de bestaande voorschriften, omtrent alle voordragten tot het toekennen van de bronzen en zilveren medailles voor trouwe dienst aan onderofficieren en verdere manschappen onder zijn bevel.

In naam van den Minister kent hij die medailles toe, en doet hij ze aan de belanghebbenden op plegtige wijze uitreiken.

Op den 1sten van elk kwartaal zendt hij aan den Minister nominatieve opgaven van alle onderofficieren en verdere manschappen, aan wie door hem de medailles zijn verleend met bijvoeging van de extracten-strafragister, welke bij de voordragten hebben gediend. Deze opgaven strekken tevens tot verantwoording van de medailles en brevetten, welke hem in voorraad zijn gezonden.

De voordragten tot het toekennen van de gouden medaille en tot het plaatsen in burgerlijke bedieningen worden door zijne tusschenkomst aan den Minister onderworpen.

Hij ontvangt van de korps-kommandanten, met de kennisgeving van het ontnemen van medailles, de ontnomen medailles en brevetten.

Hij zendt die, tegelijk met de driemaandelijksche opgaven van de door hem verleende medailles, aan den Minister.

Art. 10. Hij beschikt op de voordragten van de kommandanten der korpsen

tot het verleenen van ontslag wegens lichaamsgebreken, zoo ten behoeve van vrijwilligers als van miliciens, na die voordragten in handen te hebben gesteld van den inspecteur van de geneeskundige dienst van de landmagt en ze met diens rapport terug te hebben ontvangen. Hij regelt zijne beschikkingen naar de beoordeeling van den inspecteur der geneeskundige dienst.

Hij voegt, bij de magtiging tot het uitreiken van paspoort, eene opgave van de ziekte of de lichaamsgebreken, uithoofde van welke het ontslag verleend wordt. Deze opgave moet dezelfde bewoordingen bevatten als in het geneeskundig rapport voorkomen met uitzondering van de woorden *»in en door de dienst.»* Hij gelast daarbij tevens aan de kommandanten der korpsen, bij het invullen van het paspoort die opgave te volgen.

Art. 11. Hij handelt, op de wijze in het vorig artikel vermeld, met de de voordragten tot pensioen en tot ontslag uit de dienst onder toekenning van gratificatie, voor zooverre betreft het voorloopig onderwerpen daarvan aan de beoordeeling van den inspecteur der geneeskundige dienst.

Hij onderwerpt die voordragten met de daarbij behoorende stukken vervolgens aan de beslissing van den Minister.

De voordragten tot het toekennen van pensioen, van non-activiteit of van ontslag aan officieren, en die tot het bijeenroepen van een raad van onderzoek, worden door hem aan den Minister gezonden.

Art. 12. Hij onderwerpt aan den Minister de rapporten, door de noodige bescheiden gestaafd, welke hem door de korps-kommandanten zijn gezonden nopens alle verzoeken om voorwaardelijk ontslag uit de dienst, gedaan door of ten behoeve van vrijwillig in dienst getreden manschappen en van hen, die ingevolge de wet op de nationale militie eene vrijwillige dienstverbintenis hebben aangegaan en niet meer militiedienstpligtig zijn.

Art. 13. Hij onderwerpt aan den Minister de voordragten van de kommandanten der korpsen, zoo tot het uitreiken van een paspoort der 2de soort als tot het wegzenden met een briefje van ontslag.

Art. 14. Hij beslist, na de betrokken korps-kommandanten te hebben gehoord, omtrent de verzoeken om overplaatsing van onderofficieren, die bij het eindigen van hunne dienstverbintenis bij een ander korps met eene nieuwe verbintenis in hunnen graad wenschen over te gaan; en in het algemeen omtrent de overplaatsingen bij andere korpsen van onderofficieren en verdere manschappen onder hem ressorterende.

Wordt de overplaatsing verlangd bij een ander wapen, dan treedt hij in overleg met den betrokken divisie-kommandant of inspecteur. In dit geval geschiedt de overplaatsing met wederzijdsch goedvinden; doch bij verschil van gevoelen beslist de Minister.

Hij zendt op den 10den van de eerste maand van elk kwartaal aan den Minister verslag van alle overplaatsingen, welke in de afgelopen drie maanden door hem zijn gedaan.

De overplaatsingen van onderofficieren en verdere manschappen bij het wapen der Koninklijke maréchaussée worden, met inachtneming van de daaromtrent bestaande bepalingen, op dezelfde wijze behandeld, doch de beslissing wordt overgelaten aan den opperofficier belast met het toezigt over dat wapen.

Art. 15. Hij verplaatst op voordragt van de korps-kommandanten de officieren beneden den rang van majoor bij de onderdeelen van hetzelfde korps, wanneer daaraan een garnizoensverandering is verbonden.

Hij neemt daarbij de meeste onzigtigheid in acht, ten einde, zonder overwegende redenen, geene buitengewone kosten voor den belanghebbende te veroorzaken.

De verplaatsingen, welke door hem zijn gedaan, brengt hij onverwijld ter kennis van den Minister met opgave van redenen.

Van de verplaatsing van een garnizoens- of detachements-kommandant doet hij mededeeling aan den betrokken bevelhebber.

De opgaven van officieren geschikt tot overplaatsing bij de veld- en rijdende artillerie en in het algemeen de voordragten of rapporten op de verzoeken van officieren om van het eene korps bij het andere, of wel bij het Nederlandsch Indisch leger te worden overgeplaatst, worden door hem, met de rapporten van de kommandanten der betrokken korpsen, aan den Minister gezonden.

Art. 16. Hij geeft de vereischte orders betrekkelijk verplaatsingen van kleine troepengedeelten bestemd tot het geleiden van transporten als anderszins of tot het aflossen van detachementen.

Behoort het af te lossen detachement tot een niet onder zijne bevelen staand korps, dan regelt hij de aflossing met den betrokken divisie-kommandant of inspecteur.

Andere verplaatsingen van troepen kan hij op eigen autoriteit niet gelasten, tenzij spoedvereischende omstandigheden zulks noodzakelijk maken.

Voorts geeft hij van elke verplaatsing van troepen, meer dan 24 man sterk, tijdig kennis aan de betrokken bevelhebbers in de militaire afdeelingen en commissarissen des Konings in de provinciën, met opgave van de sterkte aan manschappen en paarden en van het aantal karren of wagens, welke als transportmiddelen benodigd zijn.

Art. 17. Hij zendt alle orders betrekkelijk de verplaatsing van troepen aan de betrokken korps-kommandanten. Van die verplaatsingen, de gewone aflossingen van detachementen uitgezonderd, doet hij, zoodra mogelijk, door tusschenkomst van den chef van den generalen staf, rapport aan den Minister.

Art. 18. Bij algemeene troepenverplaatsingen, als: bij het betrekken van een kamp, bij garnizoensveranderingen enz., doet hij aan den chef van den generalen staf bij tijds aanvraag tot regeling van den marsch der betrokken troepen, met opgave van de vermoedelijke sterkte.

Art. 19. Hij doet van alle buitengewone, eenigzins belangrijke, gebeurtenissen bij de troepen onder zijn bevelen, onverwijld rapport aan den Minister.

Art. 20. Binnenlandsch verlof tot en met een maand aan de korps-kommandanten, en van meer dan veertien dagen tot en met een maand aan al de overige militairen onder zijne bevelen, wordt door hem verleend, onder bepaling nochtans, dat alleen op grond van bijzondere voorschriften, of ingeval van ziekte (en alsdan op overlegging van eene geneeskundige verklaring), het genot van het volle tractement of de volle soldij aan het verlof kan worden verbonden.

Hij ontvangt van de korps-kommandanten de aanvragen om het verlof, nadat deze door de plaatselijke of garnizoenskommandanten, en, wanneer het officieren van speciale diensten betreft, ook door den betrokken inspecteur, voor gezien geteekend en voor zooveel noodig met hunne consideratiën en hun advies aangevuld zijn.

Op gelijke wijze ontvangt hij de aanvragen om verlof voor langer dan een maand, en die om buitenlandsch verlof.

Art. 21. Door zijne tusschenkomst wordt vóór den 5den van elke maand aan den Minister opgave gedaan van alle verloven met behoud van vol tractement of van soldij in de afgelopen maand aan militairen onder zijne bevelen, verleend.

Van den 1sten April tot den 1sten October wordt, aan het kader der korpsen, alleen in buitengewone gevallen en alsdan slechts voor korten tijd verlof toegestaan.

De ongeoeffende manschappen zijn van verlof uitgesloten, tenzij het blijke, dat er bijzonder dringende omstandigheden bestaan, als: gevaarlijke ziekten, sterfgevallen, enz. van een hunner nabestaanden, in welke gevallen ook aan hen een kortstondig verlof kan worden verleend.

Art. 22. Aan hem blijft het oppertoezicht opgedragen over de artillerie-, stapel- en constructie-magazijnen, over de inspectie der draagbare wapenen, over 's Rijks gieterij van bronzen geschut en over de pyrotechnische school — voor zooveel het personeel, de inrigting der werkplaatsen, de aanwending der materialen en in het algemeen de technische uitvoering der werkzaamheden betreft —, en voorts over het materieel bij de korpsen in gebruik. De correspondentie, het personeel dier inrigtingen betreffende, geschiedt door zijne tusschenkomst, terwijl hij met opzigt tot dat personeel, voor zooveel het verleen van verlof en de periodieke aflossingen der detachementen bij de pyrotechnische school betreft, zijne tegenwoordige bevoegdheid behoudt.

In bijzondere omstandigheden kan hij ook worden belast met het houden eener inspectie over een of meer magazijnen van oorlog.

Art. 23. Hij heeft het oppertoezicht over de commissie van proefneming en de correspondentie haar betreffende geschiedt door zijne tusschenkomst.

Art. 24. Hij ontvangt vóór of uiterlijk op den 5den van elke maand van de kommandanten der korpsen den maandelijkschen staat van de sterkte en het emplacement van het korps.

Hij zendt die staten, na daarvan voor zich de noodige aantekeningen te hebben doen nemen, vóór of uiterlijk op den 10den daaraanvolgende aan den Minister.

Art. 25. Hij behoeft verlof van den Minister om zich in zijn persoonlijk belang van zijne standplaats te verwijderen.

Bij dringende omstandigheden nogtans is hij bevoegd, zich zonder voorafgaande magtiging voor den tijd van acht dagen naar die plaats of plaatsen van het rijk te begeven waar zijne tegenwoordigheid noodig is, mits hij daarvan onverwijd kennis geve aan den Minister.

Art. 26. Bij afwezigheid of ontstentenis wordt, in afwachting dat in zijne dienst door den Minister zal zijn voorzien, de dienstcorrespondentie op last gevoerd door den hoofdofficier aan hem toegevoegd.

Mij bekend,

De Minister van Oorlog,

VAN STIRUM.

Secretariaat.

N°. 12 S.

's Gravenhage, den 12den Julij 1873.

Aan de heeren plaatselijke en garnizoenskommandanten.

Klagten tegen hoofdofficieren, door mindere militairen ter zake van opgelegde krijgstuchtelijke bestraffing ingediend, moeten *regtstreeks* aan het Hoog

Militair Gerechtshof — zonder de tusschenkomst van den Advocaat-fiscaal voor de zee- en landmagt — ter behandeling worden gezonden.

In het *Recueil Militair* geplaatst tot algemeene kennisgeving.

De Minister van Oorlog,
VAN STIRUM.

*Personeel en Militaire
Zaken.*

N°. 59 P.

's Gravenhage, den 16den Julij 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Ontvangen hebbende Zijner Majesteits besluit van den 9den dezer, n°. 17, luidende als volgt:

WIJ WILLEM III, enz., enz.

Gelet op Ons besluit van 26 Maart jl., n°. 25;

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog van den 4den dezer, n°. 33 P;

Hebben goedgevonden en verstaan, te bepalen:

1°. De kommandanten van de liniën en stellingen, bedoeld bij artt. 11 en 12 van Ons voorschreven besluit, genieten het tractement verbonden aan hunnen rang bij het wapen en korps waaruit zij herkomstig zijn, alsmede schadeloosstelling wegens gemis van fourrages voor het aantal dienstpaarden, dat zij daarbij gerechtigd waren te houden.

2°. De kapiteins en luitenants, die op den voet van art. 14 van bedoeld besluit, als adjudant aan den kommandant eener linie of stelling worden toegevoegd, blijven behooren tot het wapen waarvan zij herkomstig zijn en worden aldaar bij den staf gevoerd.

Zij genieten het tractement verbonden aan hunnen rang bij het wapen en korps waartoe zij behooren, alsmede schadeloosstelling wegens gemis van fourrages, voor het aantal dienstpaarden, dat zij bij hun korps waren gerechtigd te houden.

Tot onbereden wapens of korpsen behorende, genieten zij eene toelage, tot een bedrag van twee honderd gulden (f 200) 's jaars, benevens schadeloosstelling voor gemis van fourrages voor één paard.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

Veveij, den 9den Julij 1873.

WILLEM.

De Minister van Oorlog,
VAN STIRUM.

Brengt voorschreven besluit ter kennis van het leger;

Gelast, dat deze in het *Recueil Militair* zal worden geplaatst tot algemeene kennisgeving.

VAN STIRUM.

Militaire Administratie.

N°. 86 I.

's Gravenhage, den 18den Julij 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Ontvangen hebbende Zijner Majesteits besluit van den 12den dezer, n°. 47, luidende als volgt:

WIJ WILLEM III, enz, enz.

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog van 7 Julij jl., n°. 77 I; Herzien Ons besluit van 6 Januarij 1866, n°. 85, voor zooveel art. 2 van dat besluit betreft, houdende bepaling, dat de toelagen wegens verblijf in de *residentie* en in de *hoofdstad*, toegekend bij Onze besluiten van 6 Februarij 1859, n°. 97 en 2 Januarij 1864, n°. 67 met *honderd gulden* worden verminderd, voor den tijd dat de bij art. 1 van eerstgemeld besluit bedoelde officieren de daarbij toegekende tractemensverhooging genieten.

Hebben goedgevonden en verstaan, met wijziging in zooverre van eerstgemeld besluit, te bepalen:

Art. 2 van Ons voornoemd besluit van 6 Januarij 1866, n°. 85, wordt, te rekenen van den 1sten dezer, ingetrokken en buiten werking gesteld.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

Veveij, den 12den Julij 1873.

WILLEM.

De Minister van Oorlog,

VAN STIRUM.

Heeft de eer, voormeld besluit bij deze ter kennis te brengen van de daarbij betrokken autoriteiten;

Gelast wijders, dat deze in het *Recueil Militair* zal worden geplaatst tot algemeene kennisgeving.

VAN STIRUM.

Militaire Administratie.

N°. 77 I.

's Gravenhage, den 19den Julij 1873.

Aan den Gouverneur der Koninklijke Militaire Akademie en andere Chefs van militaire diensten, instellingen, werkplaatsen enz., die burgerlijke beambten onder hunne bevelen of onder hun toezigt hebben, alsmede aan de Intendanten in de 1ste en in de 2de militaire afdeeling.

Ingevolge de wet van 21 Mei 1873 (*Staatsblad* n°. 64) tot nadere wijziging der wet van 9 Mei 1846 (*Staatsblad* n°. 24) betreffende de burgerlijke pensioenen, is de *doorloopende korting* van twee ten honderd op de wedden der ambtenaren, te rekenen van 1 Julij 1873, afgeschaft; terwijl de *bijdrage voor pensioenen* thans in de wet overal onder *deze* benaming, in stede van het vroeger gebezigde woord *korting*, is aangeduid.

Het is mij niet overbodig voorgekomen, u op deze wijziging opmerkzaam te maken, als behoorende de vroeger zoogenaamde *doorlopende korting* van twee ten honderd der wedden, thans niet meer te worden geheven.

In verband met het vorenstaande is het wenschelijk, dat de benaming van *bijdrage voor pensioen*, in stede van het vroeger gebezigde woord *korting*, althans bij eene nieuwe oplage, in de formulieren der betrokken comptabiliteitsstukken worde overgenomen, terwijl, nu de *doorlopende korting* vervallen is, bij de aanwijzing van de overblijvende, ook het woord *aflopende* kan worden weggelaten.

De Minister van Oorlog,
VAN STIRUM.

Militaire Administratie.

N°. 53 I.

's Gravenhage, den 29sten Julij 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Willende voorzien in het onderhoud, gedurende de reis, van alleen reizende onderofficieren en manschappen, aan wie eene andere standplaats wordt aangewezen, en die — uithoofde de af te leggen afstand de 30 kilometers niet overtreft, geen regt op reisgeld hebben;

Heeft goedgevonden te bepalen, dat de inhoud van de 3de zinsnede der algemeene voorschriften op de uitvoering van art. 106 van het provisioneel reglement van administratie voortaan mede van toepassing zal zijn op militairen, die van het eene korps of onderdeel naar het andere moeten reizen; zoodat aan deze militairen, vóór hun vertrek, het hun voor den dag der reis aankomende voor soldij en brood zal worden verstrekt, voor rekening van het korps of onderdeel, werwaarts zij zich begeven.

In het *Recueil Militair* geplaatst tot algemeene kennisgeving.

VAN STIRUM.

*Behoort bij het Koninklijk besluit van
28 Mei 1873, n°. 26.*

INSTRUCTIE voor den inspecteur-generaal van fortificatiën.

Art. 1. De inspecteur-generaal staat onmiddellijk onder de bevelen van den Minister van Oorlog.

Art. 2. De kring zijner dienstverrigtingen strekt zich uit over al hetgeen in verband staat met 's rijk's verdediging, voor zoover de dienst der genie betreft, alsmede over al hetgeen de geschiktheid en de wijze van leven van de officieren en van het verder personeel van het wapen aangaat.

Hij heeft onder zijne onmiddellijke bevelen het bataillon mineurs en sappeurs.

Ten opzigte van dit bevel geldt voor hem al het bepaalde in de instructie voor de divisie-kommandanten.

Art. 3. De detachementen mineurs en sappeurs, voor de divisien en brigades aangewezen, nemen zooveel mogelijk deel aan alle oefeningen dier divisien en brigades in de garnizoenen en legerplaatsen.

Omtrent het deelnemen der niet bij de divisien ingedeelde kompagnien, aan gecombineerde manoeuvres, militaire marschen, enz., treedt hij met den betrokken divisie-kommandant of inspecteur in overleg.

Art. 4. Hij heeft het oppertoezicht over al de vestingen, forten en werken behoorende tot het defensiewezen, alsmede over al de militaire gronden en gebouwen.

Hij doet aan den Minister de noodige voorstellen tot, en hij ontvangt diens bevelen omtrent het vernieuwen, veranderen, onderhouden of slechten van een en ander.

De kommandanten in de genie-stellingen en het overig personeel van het korps ingenieurs, mineurs en sappeurs zijn hem ondergeschikt.

Art. 5. Hij bezoekt, op magtiging van den Minister, nu en dan de vestingen, de versterkte stellingen en militaire gebouwen, en doet van zijne bevinding verslag aan den Minister.

Hij kan zich bij zijne inspectien doen vergezellen door den officier, die hem is toegevoegd, of door zijnen adjudant.

In bijzondere spoedvereischende gevallen, wanneer zulks in het belang van de dienst noodzakelijk is, kan hij ook zonder voorafgaande magtiging eene vesting of versterkte stelling in oogenschouw gaan nemen, in welk geval hij daarvan onmiddellijk kennis geeft aan den Minister.

Van alle te houden inspectien wordt door hem aan den bevelhebber in de militaire afdeeling kennis gegeven.

Art. 6. Hij correspondeert met de bevelhebbers in de militaire afdeelingen, met de inspecteurs en directeurs van de verschillende wapens en dienstvakken en met de kommandanten der liniën en stellingen omtrent alle onderwerpen tot den kring zijner dienstbetrekking behoorende.

Hij geeft aan de laatsten alle inlichtingen, die zij hem verzoeken, en wijst op hunne aanvraag de officieren aan, bedoeld in art. 7 der instructie voor de linie- en stelling-kommandanten.

Art. 7. Hij verzekert zich, dat bij de dienstverrigtingen der officieren en opzigtters van het korps ingenieurs de bestaande reglementen en voorschriften naauwkeurig worden opgevolgd.

Indien daarvan wordt afgeweken, zorgt hij, dat de afwijkingen ten spoedigste worden hersteld.

Art. 8. Hij ontvangt van de kommandanten in de genie-stellingen al de ontwerpen, bestekken, begrootingen en voorstellen tot het uitvoeren van werkzaamheden, opmetingen, waterpassingen, enz., benevens de verdere bescheiden en rapporten.

Hij beoordeelt die stukken en zendt ze, zooveel noodig vergezeld van zijne consideratiën en een bepaald advies, en anders slechts voorzien van zijn visum, aan den Minister.

Art. 9. Hij zendt jaarlijks vóór of op 1 Julij, aan den Minister een uitgewerkten staat, aanwijzende de gelden, welke hij ten behoeve van het materieel der genie en tot onderhoud van gebouwen voor het volgend jaar noodig acht, vergezeld van eene memorie van toelichting.

Art. 10. Hij ontvangt van de bevelhebbers in de militaire afdeling de conduitelijsten, de verzoeken om een huwelijk aan te gaan, de voordragten en aanvragen tot het bekomen van pensioen, van non-activiteit en tot ontslag uit de dienst, betreffende de officieren en het verder personeel van den staf van het wapen benevens de militaire wachters, en zendt ze voorzien van zijne beoordeeling aan den Minister.

De conduite-lijsten van de officieren van het bataillon mineurs en sappeurs worden hem op den daarvoor bepaalden tijd door den kommandant van dat korps toegezonden.

Hij voorziet die lijsten van zijne beoordeeling en zendt ze daarna aan den Minister, die van de officieren der kompagniën, welke voor de divisieën zijn aangewezen, echter, na ze vooraf aan den betrokken divisie-kommandant ter inzage te hebben doen toekomen.

Art. 11. De aanvragen om verlof ten behoeve van de officieren en opzigters van het korps ingenieurs, voor veertien dagen of langer, zoo mede *alle* aanvragen om verlof voor langer dan vier dagen ten behoeve van eerstaanwezende ingenieurs, moeten aan zijne goedkeuring onderworpen en door hem aan de bevelhebbers in de militaire afdelingen gezonden worden ter beslissing.

Art. 12. Hij doet de voordragten tot het benoemen en verplaatsen van de kommandanten in de genie-stellingen en van de eerstaanwezende ingenieurs, en geeft aan die benoemingen en verplaatsingen, na bekomen magtiging van den Minister, onder kennisgeving aan de bevelhebbers in de betrokken militaire afdelingen, uitvoering.

Hij heeft de bevoegdheid aan de andere officieren en aan de fortificatie-opzigters van het korps een andere standplaats aan te wijzen, waarvan hij onmiddellijk kennis geeft aan den Minister en aan de bevelhebbers in de betrokken militaire afdelingen.

Art. 13. Tegen het einde van het jaar doet hij aan den Minister een voorstel tot regeling van de gewone jaarlijksche dienstreizen door de officieren en fortificatie-opzigters te doen naar de onder hun beheer of opzigt staande vestingwerken en militaire gebouwen, met dien verstande, dat een eerstaanwend ingenieur de niet in onderhoud zijnde vestingwerken en gebouwen slechts *eenmaal* en de in onderhoud zijnde werken en gebouwen slechts *tweemaal* 's jaars bezigtigt, alsmede dat een officier of opzigtter, die het opzigt moet houden over de uitvoering van onderhoudswerken, hoogstens *twaalf* reizen 's jaars doet.

Wanneer hij het noodig oordeelt, dat de kommandant eener genie-stelling eene geheele of gedeeltelijke rondreis in zijne stelling doet, of andere officieren

zich in het belang van 's rijks dienst op reis moeten begeven, vraagt hij daartoe de magtiging aan den Minister. Voor de opneming van termijnen voor oplevering of betaling van in uitvoering zijnde werken benoemt hij evenwel regstreeks den officier, die zulks zal bewerkstelligen, onder kennisgeving daarvan aan den Minister van Oorlog, ingeval daaraan reizen verbonden zijn.

Art. 14. Hij zendt jaarlijks aan den Minister een voorstel tot het verleenen van toelagen aan de officieren der genie, die belast zijn of worden met den aanleg van nieuwe vestingwerken en gebouwen of het doen van aanzienlijke verbeteringen daaraan.

Acht hij het noodig, dat er onderofficieren en manschappen van de verschillende wapenkorpsen gebezigd worden tot den arbeid aan de fortificatiën, dan doet hij daartoe een voorstel aan den Minister.

Art. 15. Hij behoeft de magtiging van den Minister om onderofficieren, korporaals en manschappen van het bataillon mineurs en sappeurs te bestemmen tot tijdelijke opzigtters bij uit te voeren werken.

Hij geeft van dergelijke detachering kennis aan de bevelhebbers in de betrokken militaire afdeelingen.

Art. 16. Hij behoeft verlof van den Minister, om zich in zijn persoonlijk belang uit zijne standplaats te verwijderen.

Bij dringende omstandigheden is hij nogtans bevoegd, zich zonder voorafgaande magtiging voor den tijd van acht dagen naar die plaats of plaatsen van het rijk te begeven, waar zijne tegenwoordigheid noodig is, mits hij daarvan onverwijld kennis geve aan den Minister.

Art. 17. Bij afwezigheid of ontstentenis van den inspecteur-generaal wordt, in afwachting dat in zijne dienst door den Minister zal zijn voorzien, de dienst-correspondentie *op last* gevoerd door den hem toegevoegden officier van het korps ingenieurs, of des noods door zijnen adjudant.

Mij bekend,

De Minister van Oorlog,

VAN STIRUM.

---

*Behoort bij het Koninklijk besluit van
28 Mei 1873, n°. 62.*

INSTRUCTIE voor de bevelhebbers in de militaire afdeelingen.

Art. 1. De bevelhebber in de militaire afdeeling staat onmiddellijk onder de bevelen van den Minister van Oorlog.

Art. 2. Hij heeft onder zijn bevel de plaatselijke- en garnizoens-kommandanten benevens de chefs van diensten in de militaire afdeeling, voor wat betreft de plaatselijke en garnizoensdienst, de algemeene politie, de handhaving der krijgstuicht en het verleenen van militairen bijstand, overeenkomstig de bepalingen, daaromtrent vastgesteld of nog vast te stellen.

In tijd van oorlog neemt hij het bevel op zich over de troepen, *niet* tot het veldleger en de bezettingen behorende, in de militaire afdeelingen gestationeerd.

Art. 3. Hij behoeft de magtiging van den Minister om zich te begeven naar de plaatsen in de militaire afdeeling, waar zijne tegenwoordigheid wordt vereischt. In spoedvereischende omstandigheden echter kan hij vertrekken zonder die magtiging af te wachten.

Hij doet alsdan daarvan dadelijk gemotiveerd rapport aan den Minister.

Art. 4. Hij waakt, dat de onderscheiden reglementen, voorschriften en bepalingen naauwkeurig worden opgevolgd.

Indien daarvan mogt worden afgeweken, zorgt hij, dat de afwijkingen ten spoedigste worden hersteld en geeft daarvan tevens, voor zooveel noodig, kennis aan den betrokken inspecteur.

Art. 5. Alle in de militaire afdeeling gelegen gebouwen en gronden, die tot gebruik van de troepen strekken, zijn aan zijn toezigt onderworpen. Hij ontvangt de rapporten, welke daarop betrekking hebben op den voet en de wijze bij de instructie voor de provinciale adjudanten vastgesteld.

De zesmaandelijksche kazerningstaten worden door hem aan den Minister gezonden.

Art. 6. Hij heeft onder zijne onmiddellijke bevelen het personeel in de militaire afdeeling, dat niet geplaatst is onder de bevelen van de inspecteurs, de divisie-kommandanten of den directeur van het materieel der artillerie, en ook niet onmiddellijk onder het Departement van Oorlog ressorteert; en ten opzichte van dat personeel geldt voor hem, voor zooveel toepasselijk, het bepaalde in de artt. 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 20 en 21 der instructie voor de divisie-kommandanten.

Art. 7. Hij doet de werkzaamheden der nationale militie, voor zooveel die bij speciale voorschriften aan hem zijn opgedragen, als: de jaarlijksche overneming en indeeling der dienstplichtigen, de opzending van de miliciens naar de korpsen en alle zoodanige andere, als bij de instructie van de provinciale adjudanten, vastgesteld bij Kon. besluit van den 7den Maart 1861, n°. 62, zijn aangeduid, onder zijn toezigt en *in zijnen naam* door die adjudanten verigten, die *op zijnen last* met de kommandanten der korpsen en met de commissarissen des Konings in de provinciën, zoomede in bijzondere gevallen met den Minister, corresponderen nopens alle aangelegenheden der nationale militie.

Art. 8. Hij treedt, voor zooveel noodig, in overleg met de commissarissen des Konings in de provinciën, nopens de maatregelen tot handhaving der openbare orde, en, in het algemeen, omtrent alles wat het verleenen van militairen bijstand betreft. In de provinciën der militaire afdeeling, in welker hoofdplaats hij niet gevestigd is, geschiedt zulks *op zijnen last* door den provincialen adjudant.

Hij is bevoegd van die commissarissen zoodanige statistieke opgaven te vragen, als hij in het belang van 's lands dienst noodig acht, terwijl hij verplicht is aan hen de inlichtingen en berigten te geven, welke zij in hunne betrekking vragen.

Art. 9. Hij doet van alle buitengewone, eenigzins belangrijke, gebeurtenissen in de militaire afdeeling onverwijld rapport aan den Minister.

Art. 10. Hij heeft het oppertoezicht over de huisvesting van marcherende troepen in de militaire afdeeling, en over de verstrekking van transportmiddelen.

Art. 11. Hij ontvangt, door tusschenkomst van de provinciale adjudanten, van de plaatselijke- en garnizoens-kommandanten in de militaire afdeeling, afschrift van de situatiestatuten der garnizoenen, welke door die kommandanten

op den 5den van elke maand regtstreeks aan den Minister moeten worden ingezonden en voorts op den 10den daaraanvolgende een staat van de wachten, gedurende de vorige maand bezet.

Hij zendt op 15 Januarij en op 15 Julij aan den Minister een overzicht betreffende die wachten.

Hij zorgt, dat de garnizoensdienst steeds tot het strikt noodzakelijke beperkt zij, en dat de manschappen ten minste drie achtereenvolgende nachten vrij van de wacht zijn.

Zoo noodig treedt hij omtrent de regeling der garnizoensdienst in overleg met de generaals, het bevel voerende over de korpsen in zijne afdeeling gestationeerd.

Art. 12. Hij houdt een wakend oog op de oefeningen der dienstdoende schutterijen in de militaire afdeeling.

Hij moet bekend zijn met de sterkte en de samenstelling van de dienstdoende en rustende schutterijen.

Hij ontvangt eenmaal in het jaar, en wel vóór het einde van de maand Maart, van de kommandanten der schutterijen eene situatielijst in tweevoud. Een exemplaar dier lijsten wordt door hem vóór 15 April daaraanvolgende aan den Minister gezonden.

Die lijsten niet tijdig ontvangende, wendt hij zich deswege tot de commissarissen des Konings in de provinciën.

Art. 13. Ingeval van geschillen tusschen burgerlijke en militaire autoriteiten, tracht hij zich met den commissaris des Konings te verstaan, om die geschillen te doen ophouden.

Indien hij daarin niet kan slagen, vraagt hij de bevelen van den Minister.

Wanneer er onverhoopt geschillen tusschen de plaatselijke- of garnizoenskommandanten, de kommandanten van korpsen of de chefs van diensten, enz. mogten ontstaan, onderzoekt hij de zaak.

Hij treedt, zoo zoodig, daarover in correspondentie met den betrokken inspecteur, divisie-kommandant, directeur, enz., ten einde zoo mogelijk tot eene beslissing te geraken.

Van al de hierbedoelde geschillen geeft hij aan den Minister kennis.

Art. 14. Hij waakt, dat de onderscheiden bepalingen, betreffende de regtpleging bij de landmagt, in de militaire afdeeling behoorlijk worden nagekomen.

Hij benoemt de leden tot de krijgsraden, of hij doet die op zijn last door den plaatselijken- of garnizoens-kommandant benoemen.

Art. 15. Hij behoeft verlof van den Minister om zich in zijn persoonlijk belang van zijne standplaats te verwijderen.

Bij dringende omstandigheden nogtans is hij bevoegd, zich zonder voorafgaande magtiging voor den tijd van acht dagen naar die plaats of plaatsen van het rijk te begeven, waar zijne tegenwoordigheid noodig is, mits hij daarvan onverwijld kennis geve aan den Minister.

Art. 16. In gewone omstandigheden wordt, bij afwezigheid of ontstentenis van den bevelhebber in de militaire afdeeling, in afwachting dat in zijne dienst door den Minister zal zijn voorzien, de dienstcorrespondentie *op last* gevoerd door den chef van den staf van den kommandant der divisie, die met het bevel in de militaire afdeeling is belast.

Bij mobilisatie van het leger echter, gaat het kommando in de militaire afdeeling, waarvan de bevelhebber bij het veldleger wordt ingedeeld, tijdelijk

over op de provinciale adjudanten, ieder voor zijne provincie, tenzij daarin voor eene of meer provinciën door een speciaal kommando worde voorzien.

VAN STIRUM.

De Minister van Oorlog,

VAN STIRUM.

*Personeel en Militaire
Zaken.*

N°. 55 P.

's Gravenhage, den 7den Augustus 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Kennis bekomen hebbende, dat het *Reglement op de exercitiën der vesting-artillerie. Eerste gedeelte. Het batterij-geschut. Getrokken vuurmonden. IJ. getr. kanon van 24 cm.*, aan de Koninklijke Militaire Akademie in het licht verschenen en verkrijgbaar is gesteld tegen den prijs van f 0.04⁴ voor de Departementen van algemeen bestuur, het leger, enz.;

Gelast, dat dit reglement voortaan zal worden gevolgd.

In het *Recueil Militair* geplaatst tot algemeene kennisgeving.

VAN STIRUM.

*Personeel en Militaire
Zaken.*

N°. 40 P.

's Gravenhage, den 12den Augustus 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Wenschende zooveel mogelijk oponthoud of stremming bij troepenvervoer langs spoorwegen of stoombooten te voorkomen, heeft goedgevonden te bepalen:

Alle aanvragen of kennisgevingen voor versnelde middelen van vervoer, spoorwegen of stoombooten, moeten in gewone omstandigheden uitsluitend geschieden:

a. door de provinciale adjudanten in wier provincie het mouvement begint, onverschillig door welke autoriteit — buiten den chef van den generalen staf — de marsch is geregeld, en zulks voor de verschillende versnelde transportmiddelen, welke gedurende den geheelen marsch, van af de plaats van vertrek tot die van bestemming, voor het vervoer der troepen zullen behooren te worden verstrekt, en

b. door den chef van den generalen staf voor de troepenverplaatsingen, waarvan de marschregeling door hem moet worden vastgesteld.

De provinciale adjudanten zenden in tijds de opgave van de door hen vastgestelde marschregeling aan den chef van den generalen staf. Indien uit die opgaven blijken mogt, dat een te groot aantal troepen met denzelfden passagierstrein zoude worden vervoerd, is de chef van den generalen staf bevoegd de marschregeling te wijzigen en een extratrein aan de betrokken spoorweg-

maatschappij aan te vragen. Hiervan geeft hij echter telkens kennis aan het Departement van Oorlog en aan de betrokken provinciale adjudanten.

De aanvragen of kennisgevingen moeten gerigt worden aan de betrokken spoorweg- of stoombootdirectiën met opgave van :

- a. de benaming van het korps ;
- b. het aantal hoofdofficieren , dat der verdere officieren, dat der onderofficieren en dat der manschappen ;
- c. het aantal paarden ;
- d. het aantal en de soort van voertuigen ;
- e. de hoeveelheid bagage, bij benadering in kub. meters ;
- f. de plaatsen van vertrek en bestemming ;
- g. den dag waarop de troepen zullen worden vervoerd op den spoorweg of met de stoomboot waaraan de aanvraag is gerigt, en het uur van vertrek of het nummer van den trein, waarmede zulks moet geschieden ;
- h. den tijd en de wijze, waarop de troepen aan den spoorweg of de stoomboot worden aangebragt en van daar weder verder vervoerd, namelijk over aansluitende spoorwegen, te water of te voet. De noodige gegevens voor deze opgaven zullen door de betrokken korpsen worden verstrekt.

Alleen in spoedvereischende gevallen zal de kennisgeving of aanvraag regtstreeks geschieden door de autoriteit, die de troepenverplaatsing gelast, in de eerste plaats aan den chef van het station van den spoorweg of kantoor van de stoomboot, waar het vervoer begint, zoo noodig per telegram.

Voor onbereden detachementen beneden de 25 hoofden is geene voorafgaande kennisgeving noodig.

Gelast dat deze in het *Recueil Militair* zal worden geplaatst tot algemeene kennisgeving.

VAN STIRUM.

---

*Personeel en Militaire
Zaken.*

—
N°. 19 P.

's Gravenhage, den 1sten September 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Kennis bekomen hebbende, dat het *Reglement voor de veld- en rijdende artillerie, behelzende het paardentuig V. M., het op- en afstijgen enz.*, aan de Koninklijke Militaire Akademie in het licht verschenen en verkrijgbaar is gesteld tegen den prijs van f 0.15 voor de Departementen van algemeen bestuur, het leger, enz.;

Gelast, dat dit reglement voortaan zal worden gevolgd.

In het *Recueil Militair* geplaatst tot *algemeene kennisgeving*.

VAN STIRUM.

*Personeel en Militaire
Zaken.*

—
N°. 20 P.

's Gravenhage, den 1sten September 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Kennis bekomen hebbende, dat eene op zijnen last vervaardigde *Beschrijving van het geweer klein kaliber (stelsel de Beaumont)* met twee platen, aan de Koninklijke Militaire Akademie in het licht verschenen en verkrijgbaar is gesteld tegen den prijs van f 0.25 voor de Departementen van algemeen bestuur, het leger, enz.;

Gelast, dat hiervan mededeeling zal worden gedaan in het *Recueil Militair* tot *algemeene kennisgeving*.

VAN STIRUM.

*Personeel en Militaire
Zaken.*

—
N°. 45 P.

's Gravenhage, den 1sten September 1873.

Aan de kommanderende officieren der korpsen infanterie.

Ingevolge het bepaalde bij de aanschrijving van 15 Maart 1869, n°. 73 P (*Rec. Mil.* blz. 63), is bij elk der regimenten infanterie het geven van onder-richt in alle vakken — behalve in de exercitie- en dienst-reglementen, de wetten, het militair regt en de velddienst, waarmede een der luitenants-adjudanten, bij den staf van het regiment aanwezig, is belast — aan de onderofficieren der 2de klasse van den cursus en aan die, welke voor het lichter examen worden opgeleid, aan één officier opgedragen.

Die officier-onderwijzer moet alzoo onderwijs geven in de wis- en letter-

kundige vakken, alsmede in de wapenleer, taktiek en versterkingskunst. Die taak is voor één persoon te zwaar, te veelomvattend, en zulks te meer, daar voor vele vakken de leerlingen in twee klassen moeten worden verdeeld, waarvan de eene klasse bestaat uit hen, die voor het overgangs-examen tot den hoofdcursus moeten worden bekwaamd, en de andere uit de onderofficieren die voor het ligter examen worden opgeleid.

Ook voor den luitenant-adjutant is het geven van onderrigt in de hiervoren genoemde militaire vakken gedurende den zomer tijdens de instructie der miliciens bezwarend.

Eene nadere regeling voor dat onderrigt mij derhalve wenschelijk voorkomende, heb ik goedgevonden met wijziging in zooverre van voormelde aanschrijving te bepalen:

Te beginnen met 1 October a. s. zal bij elk der regementen infanterie en bij het regiment grenadiers en jagers het geven van onderrigt in alle vakken — behalve in de exercitie- en dienst-reglementen, waarmede een der luitenant-adjutanten, bij den staf van het regiment aanwezig, moet worden belast — aan de onderofficieren der 2de klasse van den cursus en aan die, welke voor het ligter examen worden opgeleid, aan twee luitenants worden opgedragen, daartoe uit de officieren voor speciale diensten door den regements-kommandant aan te wijzen. Zij zijn van alle diensten vrijgesteld en genieten eene jaarlijksche toelage van 200 gulden.

Ook zal hun worden opgedragen het uitgebreid lager onderwijs bij den staf van het regiment.

In het *Recueil Militair* geplaatst tot algemeene kennisgeving.

De Minister van Oorlog,
VAN STIRUM.

N°. 3.

WIJ WILLEM III, enz., enz.

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog, van den 9den dezer, Kabinet litt. B¹⁶;

Gelet op Ons besluit van 7 April 1869, n°. 16, houdende wijziging in de organisatie van het wapen der artillerie;

Hebben goedgevonden en verstaan:

den staf der artillerie, zooals die is zamengesteld na de wijzigingen, bij Onze besluiten van 18 Maart 1871, n°. 4 en 23 Mei d. a. v., n°. 17, gebragt in den staat litt. A, bij gemeld besluit van 7 April 1869, n°. 16 behorende, te vermeerderen met twee kapiteins en twee 1ste luitenants, leden der commissie van proefneming.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

's Gravenhage, den 14den September 1873.

WILLEM.

De Minister van Oorlog,
VAN STIRUM.

N°. 4. WIJ WILLEM III, enz., enz.

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog, van den 9den dezer, Kabinet litt. B¹⁹;

Hebben goedgevonden en verstaan:

1°. te bepalen, dat eene jaarlijksche toelage van *drie honderd gulden* (ƒ 300) zal worden genoten:

a door de kapiteins en 1ste luitenants van den staf der infanterie, werkzaam bij de normaal-schietschool;

b. door den voorzitter en de leden der commissie van proefneming, bedoeld bij Onze besluiten van 18 Maart 1871, n°. 4, en van heden n°. 3;

2°. in te trekken en buiten werking te stellen Ons besluit van 4 Mei 1871, n°. 17, waarbij een bijslag, naar reden van 100 gulden 's jaars, is verleend op het tractement van de luitenants der artillerie, deel uitmakende van voormelde commissie.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

's Gravenhage, den 14den September 1873.

WILLEM.

De Minister van Oorlog,
VAN STIRUM.

Personeel en Militaire
Zaken.

N°. 14 P.

's Gravenhage, den 22sten September 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG A. I.,

Kennis bekomen hebbende, dat het *Reglement voor de school bij het bataillon mineurs en sappeurs*, bij de Koninklijke Militaire Akademie in het licht verschenen en verkrijgbaar is gesteld tegen den prijs van ƒ 0.16^s voor de Departementen van algemeen bestuur, het leger, enz.

Gelast dat hiervan mededeeling zal worden gedaan in het *Recueil Militair* tot *algemeene kennisgeving*.

BROCX.

Personeel en Militaire
Zaken.

N°. 10 P.

's Gravenhage, den 22sten September 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG A. I.,

Ontvangen hebbende Zijner Majesteits besluit van 17 dezer, n°. 32, luidende als volgt:

WIJ WILLEM III, enz, enz.

Gelet op Onze besluiten van 15 Julij 1868, n°. 32 en 14 October 1872, n°. 25, houdende o. a. wijziging in de samenstelling van het bataillon mineurs en sappeurs en op Onze besluiten van 18 December 1859, n°. 55 en 23 Mei jl., n°. 21, regelende de soldijen, enz. voor de onderofficieren en verdere militairen tot de onderscheidene korpsen van het leger behoorende;

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog van den 15den dezer, n°. 44 P;

Hebben goedgevonden en verstaan te bepalen:

onder de sergeanten, korporaals en mineurs van het bataillon mineurs en sappeurs, kunnen begrepen zijn *tien* timmerlieden en *tien* smeden, welker soldij met 10 cents per dag wordt verhoogd.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

's Gravenhage, den 17den September 1873.

WILLEM.

De Minister van Oorlog a. i.,

BROCX.

Heeft de eer, voormeld besluit bij deze ter kennis te brengen van de daarbij betrokken autoriteiten;

Gelast wijders, dat deze in het *Recueil Militair* zal worden geplaatst tot algemeene kennisgeving.

BROCX.

Secretariaat.

N°. 45 S.

's Gravenhage, den 27sten September 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG A. I.,

Gezien de aanschrijving van 9 Mei jl., n°. 35 S, houdende den last, dat aan de Topographische Inrigting eene GOEDKOOPE UITGAVE van de *Topographische en Militaire Kaart van het Koninkrijk der Nederlanden* zal worden vervaardigd;

Brengt ter kennis van het leger de navolgende bepalingen nopens de verstrekking en betaling van de bladen dier kaart:

1°. de uitgave zal plaats hebben in *bladen* van gelijken inhoud als die van de gewone uitgave der Topographische en Militaire Kaart, — doch op een ander soort van papier gedrukt en in dier voege dat elk blad naarmate van zijn omvang in vier of twee vellen is verdeeld;

2°. *afzonderlijke deelen* van een blad zijn *niet* verkrijgbaar;

3°. de bladen zullen verkrijgbaar zijn *uitsluitend* ten dienste van het *leger*, en wel — behalve voor administratiën voor korpsen en inrigtingen — voor:

a. officieren in activiteit;

b. leeraren aan de Koninklijke Militaire Akademie;

c. fortificatie-opzigtters; en

d. onderofficieren;

4°. ieder der hiervoren bedoelde *personen* kan slechts één exemplaar van elk blad bekomen, *bestemd voor eigen gebruik*, en dus *niet* ten behoeve van een ander, hetzij militair, hetzij burger, een exemplaar aanvragen; op dezen regel wordt echter deze uitzondering gemaakt, dat een militaire autoriteit, die een tot zijne dienstbetrekking behoorend archief onder zijne berusting heeft, zoolvel voor dit archief als voor zijn persoonlijk gebruik een exemplaar kan verkrijgen;

5°. de kosten van elk blad zullen, telkens wanneer er bladen in het licht zijn verschenen en hiervan in het *Recueil Militair* mededeeling wordt gedaan, daarbij worden opgegeven; terwijl aan hen, die van *ieder* blad een exemplaar koopen en dus te eeniger tijd in het bezit van een compleet stel der bladen komen, kosteloos verstrekt zal worden een exemplaar van het *titelblad*, den *bladwijzer* en de *verklaring der kaart*, bij de uitgave behoorende;

6°. de verstreking zal om de drie maanden plaats hebben;

7°. zij, die hiervan gebruik wenschen te maken, moeten vóór den 20sten der eerste maand van ieder kwartaal (alzoó der maanden Januarij, enz.) aan den chef van het korps, de inrigting of de dienst, waarbij zij geplaatst zijn (of c.q. waarbij zij gedetacheerd zijn), — zooveel noodig door de gewone tusschenkomst — opgave doen van de, tot en met den laatsten dag van het voorgaande kwartaal uitgekomen, bladen, die door hen verlangd worden;

8°. van het aantal der exemplaren van de sub 7°. bedoelde bladen — bij hun onderhebbend korps, inrigting of dienst opgegeven en voor rekening der administratie van dat korps enz. zelve benoodigd — zenden de chefs, vóór den laatsten dag der bedoelde maand, aan het Departement van Oorlog eene door hen onderteekende lijst in duplo, ingerigt volgens het hierbij gevoegde model A;

9°. de toezending der exemplaren geschiedt, door de zorg van den chef der topographische inrigting, aan de sub 8°. bedoelde autoriteiten, onder geleide van eene expeditie der door hen ingezonden lijst, door hem op de daarvoor aangewezen plaats onderteekend en voorzien van den datum der verzending;

10°. die autoriteiten doen vervolgens de exemplaren aan de belanghebbenden geworden, tegen betaling van het daarvoor verschuldigde;

11°. de geïncasseerde of uit de kas der administratie te betalen gelden moeten overeenkomstig het totaal bedrag, in de sub 8°. en 9°. bedoelde lijst vermeld, door de betrokken chefs aan de hoofdadministratie van het regiment grenadiers en jagers overgemaakt, of door de administratiën van korpsen enz. op de gebruikelijke wijze met gezegde hoofdadministratie onderling verrekend, worden, — en wel binnen éene maand na den dag, waarop de exemplaren door den chef der topographische inrigting zijn afgezonden;

12°. de hoofdadministratie van het regiment grenadiers en jagers doet, ná van het Departement van Oorlog een' verzamelstaat van het door de autoriteiten over te maken of te verrekenen bedrag ontvangen te hebben, aan dat Departement mededeeling van de ontvangst of verrekening, sub 11°. bedoeld, zoodra deze hebben plaats gehad tot het totaal bedrag op dien staat vermeld;

13°. door het Departement van Oorlog wordt vervolgens aan gezegde hoofdadministratie een proces-verbaal in duplo toegezonden, ten einde het gezamenlijk montant te doen storten bij den arrondissements-betalemeester te 's Gra-

venhage, waarna het bewijs dier storting en eene geteekende expeditie van bedoeld proces-verbaal bij gemeld Departement zullen worden ingewacht; en

14°. het sub 7°, 8°, 9°, 10° en 11° ten aanzien van chefs van korpsen, enz. bepaalde is, voor zooveel de aanvraag om bladen geschiedt door officieren, enz. bij het Departement van Oorlog geplaatst of gedetacheerd, van toepassing op den Secretaris-Generaal bij dat Departement.

Noodigt voorts de onderscheidene autoriteiten bij het leger uit, om den aankoop dezer bladen — wier uitgave geschiedt om de gelegenheid tot terreinstudie enz. zoowel voor officieren als voor onderofficieren te vermeerderen — zooveel mogelijk te bevorderen en den inhoud dezer dispositie, alsmede later den inhoud der kennisgevingen sub 5°. bedoeld, ook mede te deelen aan al hunne onderhebbenden, die hiervoren sub 3°. zijn vermeld en geen inzage van het *Recueil Militair* verkrijgen.

Gelast, dat deze in het *Recueil Militair* zal worden geplaatst tot algemeene kennisgeving.

Brocx.

Behoort bij de dispositie van den Minister van
Oorlog a. i. van 27 September 1873,
n°. 45 S.

LIJST van bladen der *Topographische en Militaire Kaart van het Koninkrijk der Nederlanden* (GOEDKOOPE UITGAVE), verlangd wordende door de administratie, officieren, enz. van..... (benaming van het korps, inrigting of dienst)..... ingevolge de dispositie van den Minister van Oorlog a. i., dd. 27 September 1873, n°. 45 S (*Rec. Mil.*, blz. 313 en vlgg.

Aanwijzing van het blad volgens de verdeeling op den bladwijzer der Top. en Mil. Kaart des Rijks.		Aantal exemplaren.	BEDRAG				Aanmerkingen.
NAAM.	N°.		per eenheid.		per hoeveelheid.		
Hillegom.	24	achtien	f 0	20	f 3	60	
Amsterdam.....	25	vijftien	0	40	6	00	
's Gravenhage.	30	dertig	0	32	9	60	
Utrecht	31	veertig	0	40	16	00	
enz.	enz.	enz.	enz.		enz.		
			Totaal . . .		f 35	20	

Bovenstaande exemplaren zijn door mij op heden verzonden, ingevolge aanschrijving van den Minister van Oorlog, dd. 187..., n°. S.

Te.....den.....187....

De.....(dienstbetrekking).....

's Hage, den 187....

van.....(benaming van korps, inrigting of dienst).....,

De Chef van de topographische inrigting,

Lijst van de leden der Tweede Kamer der Staten-Generaal, in 1871.

De Tweede Kamer der Staten-Generaal, 1871.

Lijst van de leden der Tweede Kamer der Staten-Generaal, in 1871.

De Tweede Kamer der Staten-Generaal, 1871.

No. van de leden	Wet		Aantal stemmen	Aanwijzing van het deel van de Kamer	
	Wet	Wet		%	Wet
1	0 30	0 30	31	31	1/3
2	0 00	0 40	32	32	1/3
3	0 30	0 25	33	33	1/3
4	0 00	0 40	34	34	1/3
		Totaal		120	100%

De Tweede Kamer der Staten-Generaal, 1871.

Lijst van de leden der Tweede Kamer der Staten-Generaal, in 1871.

De Tweede Kamer der Staten-Generaal, 1871.

Militaire Administratie.

N°. 64 I.

's Gravenhage, den 29sten October 1873.

Aan de heeren generaals en verdere officieren van het leger, deelgenooten aan de weduwen- en wezenkas voor de officieren van de landmagt.

De acht en vijftigste jaarlijksche rekening en verantwoording van de directie der weduwen- en wezenkas voor de officieren van de landmagt, over den jare 1872, door mij opgenomen en gesloten zijnde, heb ik de eer de uitkomst daarvan aan het leger mede te deelen.

De ontvangst heeft bestaan:

1 ^o . Van officieren tot het leger behoorende (met inbegrip van de contributiën der officieren in <i>West-Indië</i> en van die der gedetacheerden in <i>Oost-Indië</i>):	
<i>a.</i> Gewone contributie	f 84,360,36 ^s
<i>b.</i> Doorloopende idem.	» 38,133,64 ^s
<i>c.</i> Contributie bij vermeerdering van traktement »	16,868.46
<i>d.</i> Inleggelden en verhooging daarvan	» 47,600.10
	f 186,962.57
2 ^o . Van gepensioneerde officieren:	
<i>a.</i> Gewone contributie	f 4,962.12
<i>b.</i> Doorloopende idem.	» 9,894.50
<i>c.</i> Inleggelden en verhooging daarvan	» 3,083.55
	» 17,940.17
3. Op de pensioenen van weduwen en de onderstandsgelden van weezen, ingehouden wegens onaanwezige inleggelden »	1,297.38
4 ^o . Twee percent van het bedrag der gedane leverantiën aan de korpsen van het leger, ingevolge art. 1 van het Koninklijk besluit van den 3den November 1842, n ^o . 71	» 18,666.59
5 ^o . Renten van ingeschreven kapitalen op het grootboek der Nationale schuld	» 83,500.00
Makende alzoo eene totale ontvangst van	
	f 308,366.71

Waartegen de uitgaven zijn geweest:

(met inbegrip van de gedane betalingen in <i>West-Indië</i>)	
1 ^o . Het nadeelig saldo op 1 Januarij.	f 270.28
2 ^o . Voor pensioenen aan weduwen.	» 258,600.28
3 ^o . Toelagen aan 11 weduwen, voor 18 kinderen boven het getal van drie.	» 842.35
4 ^o . Onderstandsgelden voor 43 onderlooze kinderen »	5,001.36
5 ^o . Begrafeniskosten van 33 overleden officieren »	3,300.00
6 ^o . Restitutie van te veel betaalde of ten onrechte ingehouden contributiën	» 20.59
7 ^o . Uitkeering aan een verminkt militair van de renten van een daartoe gedeponceerd kapitaal »	195.00
8 ^o . Aan den Amanuensis, als defroijement wegens schrijf- en drukloonen, enz.	» 200.00

 Transportere f 268,430.23

	<i>Per Transport</i> f 268,430.23
8°. Voor aankoop van een kapitaal van f 40,000.00 aan inschrijvingen op het grootboek der Nationale schuld, rentende 2½ pCt.	» 22,825.10
	<u>Totaal uitgaaf</u> f 291,255.33
Zoodat op 1°. Januarij 1873, meer ontvangen dan uitgegeven is	f 17,411.38
Blijft voorhanden aan inschrijvingen op het grootboek der Nationale schuld, rentende 2½ pCt., eene kapitale som van f 3,340,000.00	
Op 1 Januarij 1872 bedroeg het getal weduwen	624
Hetwelk in het jaar 1872 is vermeerderd met.	34
	<u>Te zamen. . . . .</u> 658
Daarentegen zijn er overleden	28
Hertrouwd.	4
	<u>32</u>
Waardoor op 1°. Januarij 1873 het getal gepensionneerde weduwen bedraagt.	626
	<i>De Minister van Oorlog,</i> WEITZEL.

*Personeel en Militaire
Zaken.*

N°. 40 P.

's Gravenhage, den 2den October 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG A. I.,

Kennis bekomen hebbende, dat het gewijzigde *Voorschrift omtrent de wapenen, het ledergoed, de uitrusting, het schijfschieten met de pistool en de opstelling van een regiment of detachement te voet, voor de veld- en rijdende artillerie*, aan de Koninklijke Militaire Akademie in het licht verschenen en verkrijgbaar is gesteld tegen den prijs van f 0.09 voor de Departementen van algemeen bestuur, het leger, enz.;

Gelast, dat dit voorschrift voortaan zal worden gevolgd.
In het *Recueil Militair* geplaatst tot algemeene kennisgeving.

Brocx.

*Personeel en Militaire
Zaken.*

N°. 73 P.

's Gravenhage, den 9den October 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Het wenschelijk achtende, dat uit de strafboeken duidelijk kunne blijken door wien de straffen zijn opgelegd;

Gelast, dat in de tweede kolom dier registers zoowel de naam als de dienstbetrekking van hem, die straft, zal worden vermeld.

In het *Recueil Militair* geplaatst tot *algemeene kennisgeving*.

WEITZEL.

*Personeel en Militaire
Zaken.*

N°. 25 P.

's Gravenhage, den 18den October 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Kennis bekomen hebbende, dat eene op magtiging van het Departement van Oorlog gedrukte *Krijgsspelkaart van een denkbeeldig terrein, met verzamelingkaartje*, supplement a, vervaardigd door den kapitein der infanterie J. H. H. DOMMERS, en eene aansluiting vormende aan de vroeger door dien officier vervaardigde kaart, bij de Koninklijke Militaire Akademie in het licht verschenen en verkrijgbaar is gesteld voor de Departementen van algemeen bestuur, het leger, enz., tegen de navolgende prijzen:

Los in bladen met verzamelingskaartje.	f 1.05
Opgeplakt met idem.	» 5.05
Opgeplakt en gekleurd met idem.	» 8.05;

Vestigt de aandacht van de chefs der korpsen op voormelde kaart.

In het *Recueil Militair* geplaatst tot *algemeene kennisgeving*.

WEITZEL.

*Personeel en Militaire
Zaken.*

N°. 47 P.

's Gravenhage, den 31sten October 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG,

In aanmerking nemende, dat de instelling van het reservekader niet voldoende beantwoordt aan het doel, dat met de oprigting daarvan werd beoogd; dat van eene wijziging dier instelling evenmin bevredigende uitkomsten worden verwacht, en dat aan het in stand houden daarvan vele nadeelen zijn verbonden;

Heeft, na daartoe door den Koning te zijn gemagtigd, goedgevonden, de bestaande bepalingen nopens het reservekader in te trekken, en tevens hen, die thans daartoe behooren, te ontslaan van de, met betrekking tot die instelling op hen rustende verplichtingen.

Gelast, dat deze in het *Recueil Militair* worde geplaatst tot *algemeene kennisgeving*.

WEITZEL.

Secretariaat.

N°. 40 S.

's Gravenhage, den 29sten October 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Ontvangen hebbende een afschrift van het Koninklijk besluit van den 19den dezer, n°. 14, luidende als volgt:

WIJ WILLEM III, enz., enz.

Gelet op art. 2 van Ons besluit van 5 Julij 1850. (*Staatsblad* n°. 38). ter uitvoering van art. 33 der wet op de brievenposterij van 12 April deszelfden jaars (*Staatsblad* n°. 15);

Gezien het rapport van Onzen Minister van Financiën, d.d. 14 October 1873, n°. 72 Post;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Vrijstelling van port te verleen en voor de briefwisseling over dienstzaken, welke gevoerd wordt:

1°. tusschen de *linie-, stelling- en divisie-kommandanten*, ter eenre, en alle militaire autoriteiten, ter andere zijde;

2°. tusschen de *linie- en stelling-kommandanten*, ter eenre, met de *Commissarissen des Konings in de provinciën, waarin hun kommandement gelegen is*, en de *gemeente-, dijks- en polderbesturen*, binnen den kring van hun kommandement, ter andere zijde;

3°. tusschen de *divisie-kommandanten*, ter eenre, met de *Commissarissen des Konings, de Procureurs-Generaal bij de provinciale gerechtshoven, de Officieren van Justitie en de gemeentebesturen*, ter andere zijde;

De correspondentie zal onder geslotene omslagen kunnen verzonden worden, en de kommandanten zijn bevoegd, om het contreseign op hunne dienstbrieven te doen stellen door de hun toegevoegde officieren of hunne adjudanten.

Onze Minister van Financiën is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan Onzen Minister van Oorlog, tot informatie.

Het Loo, den 19den October 1873.

WILLEM.

De Minister van Financiën,

VAN DELDEN.

Brengt dit besluit ter kennis van de betrokken militaire autoriteiten en gelast, dat deze in het *Recueil Militair* zal worden geplaatst.

WEITZEL.

N°. 12.

WIJ WILLEM III, enz., enz.

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog, van den 20sten October jl., Kabinet litt. C¹⁷;

Gelet op Ons besluit van 25 April 1872, n°. 32, tot wijziging en uitbreiding van vroegere besluiten, betreffende de organisatie van den plaatselijken staf;

Hebben goedgevonden en verstaan te bepalen:

1°. Het getal der plaatselijke adjudanten der 2de klasse, te rekenen met 1 Mei aanstaande, te vermeerderen met één en alzoo te brengen op zeventien, en

2°. dat in verband hiermede, van af gemelden datum, voortaan een plaatselijke adjudant zal gevestigd wezen te *Delfzijl*.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

's Gravenhage, den 5den November 1873.

WILLEM.

De Minister van Oorlog,

WEITZEL.

De Minister heeft in verband hiermede goedgevonden te bepalen:

1°. de te *Delfzijl* gestationeerde compagnie van het 1ste regiment infanterie zal met 1 Mei a.s. worden vervangen door een detachement van dat korps, ter sterkte van 35 onderofficieren en minderen, onder het bevel van één officier, welk detachement om de drie maanden zal worden afgelost;

2°. de te *Delfzijl* te vestigen plaatselijke adjudant zal tevens belast zijn met het plaatselijk kommandement ter plaatse;

3°. zoodra door den betrokken kommanderenden officier de compagnie zal zijn aangewezen, die met gemeld tijdstip te *Harlingen* zal worden gestationeerd, wordt de opgaaf daarvan aan het Departement van Oorlog te gemoet gezien; en

4°. met het oog op het tijdstip van de aflevering der miliciens, zal het mouvement zoodanig moeten worden geregeld, dat het vóór of uiterlijk op 1 Mei a.s. afgehoopen zij.

In het *Recueil Militair* geplaatst ter algemeene kennisgeving.

WEITZEL.

*Personeel en Militaire
Zaken.*

N°. 47 P.

's Gravenhage, den 15den November 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Goedgevonden hebbende te bepalen dat, bij het onderwijs bij de korpsen van het leger, de nieuwe Nederlandsche spelling, namelijk die van DE VRIES en TE WINKEL zal worden gevolgd, te beginnen met den aanvang van het schooljaar 1874—1875;

Gelast, dat deze in het *Recueil Militair* zal worden geplaatst tot algemeene kennisgeving.

WEITZEL.

41.

’s Gravenhage, den 3den November 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Ontvangen hebbende Zijner Majesteits besluit van den 24sten der vorige maand, n°. 23, luidende als volgt:

WIJ WILLEM III, enz, enz.

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog van den 20sten dezer, n°. 50 I;

Gezien Ons besluit van den 23sten Julij 1869, n°. 17, waarbij, in verband met de bepalingen der Wet van den 15den te voren (*Staatsblad* n°. 130), zijn vastgesteld de regelen tot verstrekking van rijkspaarden aan officieren niet tot de korpsen te paard behoorende, volgens welke regelen niet alleen de daarbij bedoelde officieren, maar ook in het algemeen al de officieren die tot het houden van dienstpaarden verplicht zijn, van ’s Rijks wege in de gelegenheid worden gesteld, zich van dienstpaarden te voorzien;

Hebben goedgevonden en verstaan te bepalen, dat de artikelen 4 en 5 van dat besluit voortaan zullen worden gelezen als volgt:

Art. 4. Telkens wanneer dit door Onzen Minister van Oorlog wordt noodig geoordeeld, wordt door de kommanderende officieren bij de hoofdadministratiën der regementen kavallerie, veld- en rijdende artillerie, een door dien Minister te bepalen aantal uit de remonte ontvangen paarden aangewezen, om bij de rijkschool te worden gedetacheerd en afgerigt.

Die paarden worden, nadat zij een eigendom van het Rijk zijn geworden; onder de manen gemerkt met de letter en het nummer van het korps waartoe zij behooren, en eerst dan, op de wijze, voorgeschreven bij art. 290 van het provisioneel reglement van administratie bij de landmagt, gebrand, wanneer eene volgende bij de rijkschool afgerigte serie paarden bij het korps is teruggekeerd.

Art. 5. De officieren, die tot het houden van dienstpaarden verplicht zijn, en niet behooren tot die vermeld in art. 1, worden in de gelegenheid gesteld, zich uit de paarden bij het vorig artikel bedoeld van dienstpaarden te voorzien, doch wanneer hunne keuze valt op paarden, nog bij de rijkschool gedetacheerd, worden deze niet aan hen afgestaan dan nadat het gekozen paard is afgerigt.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

Het Loo, den 24sten October 1873.

WILLEM.

De Minister van Oorlog,

WEITZEL.

Brengt voorschreven besluit ter kennis van het leger, en heeft tot uitvoering daarvan goedgevonden te bepalen:

1°. Jaarlijks, vóór den 15den Januarij, wordt door den inspecteur der kavallerie een voorstel aan het Departement van Oorlog ingediend, aanwijzende het getal paarden, dat, in den loop van het jaar, uit de bij elk der rege-

menten kavallerie, veld- en rijdende artillerie uit de remonte te ontvangen paarden, zal worden aangewezen, ten einde voor het gedachte doel bij de rijschool te worden gedetacheerd.

2°. Wanneer een officier zijne keuze vestigt op een paard, dat reeds, na bij de rijschool te zijn afgerigt, bij het korps, waartoe het behoort, is teruggekeerd, treedt hij in overleg met den chef van dat korps, die alsdan de verklaring afgeeft, bedoeld bij de 2de zinsnede van art. 3 der dezerzijdsche beschikking van 29 Julij 1869, n°. 59 I (*Rec. Mil.* bladz. 234).

In het *Recueil Militair* geplaatst tot algemeene kennisgeving.

WEITZEL.

N°. 37.

WIJ WILLEM III, enz., enz.

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog van den 11den November 1873, n°. 9 P;

Hebben besloten en besluiten :

De vesting *Woudrichem* en het fort *Loevestein* behooren, te rekenen van 1 Januarij a.s., met afwijking in zooverre van het bepaalde in art. 8 van Ons besluit van 26 Maart jl., n°. 25, tot de 1ste militaire afdeeling.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer tot narijt.

Het Loo, den 14den November 1873.

WILLEM.

De Minister van Oorlog,

WEITZEL.

... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..

... ..
... ..

... ..
... ..

... ..
... ..

... ..
... ..

... ..
... ..

... ..
... ..

... ..
... ..

... ..
... ..

... ..
... ..

... ..
... ..

... ..
... ..

... ..
... ..

... ..
... ..

... ..
... ..

Genie.

N°. 57 G.

's Gravenhage, den 19den December 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Ontwaard hebbende, dat, met afwijking van de bestaande voorschriften, door sommige daartoe niet bevoegde militaire autoriteiten, voorstellen of vragen betreffende het kazernement der troepen regtstreeks aan het Departement van Oorlog worden gerigt, acht het noodig, bij deze te herinneren, dat het toezigt over de kazernen, die tot gebruik der troepen strekken, in de eerste plaats aan de bevelhebbers in de militaire afdeelingen, en verder aan hunne onderhoorige plaatselijke- en garnizoens-kommandanten is opgedragen, zoodat dan ook alle voorstellen en aanvragen betreffende het kazernement uitsluitend aan gemelde autoriteiten gerigt — en des gevorderd wordende — door de bevelhebbers in de militaire afdeelingen ter kennis van het Departement van Oorlog moeten gebracht worden.

Hierdoor wordt geene wijziging gebracht in hetgeen is voorgeschreven, bij de dezerzijdsche aanschrijving van den 8sten September 1871, n°. 48 G (*Rec. Mil.* blz. 207), betrekking hebbende op hetgeen door de officieren der genie, in overleg met de plaatselijke- en garnizoens-kommandanten, dient te worden opgenomen in de bestekken voor de nieuwe onderhoudstermijnen der gebouwen.

Gelast, dat deze in het *Recueil Militair* zal worden geplaatst tot *algemeene kennisgeving*.

WEITZEL.

Secretariaat.

N°. 33 S.

's Gravenhage, den 22sten December 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Ontvangen hebbende het Koninklijk besluit van 16 December 1873, n°. 15, houdende wijziging van het Koninklijk besluit van 21 Junij 1873, n°. 29, betreffende aanwijzing der militaire auditiën, enz., in verband met de nieuwe verdeeling van het Rijk in vier militaire afdeelingen;

Gelet op de aanschrijving van 24 Junij jl., n°. 124 S (*Rec. Mil.* blz. 202);

Heeft de eer, als vervolg op gemelde aanschrijving, eerstgenoemd besluit bij deze ter kennis te brengen van de daarbij betrokken autoriteiten;

Gelast, dat het met deze dispositie zal geplaatst worden in het *Recueil Militair* tot *algemeene kennisgeving*.

WEITZEL.

N°. 15.

WIJ WILLEM III, enz, enz.

Op de gemeenschappelijke voordragt van Onze Ministers van Justitie en van Oorlog van den 8sten December 1873, 2de afd., n°. 158, en den 12den daaraanvolgende, n°. 1 S;

Gelet op Ons besluit van 14 November 1873, n°. 37, waarbij is bepaald, dat de vesting *Woudrichem* en het fort *Loevestein*, te rekenen van 1°. Januarij

a. s., met afwijking in zoo verre van het bepaalde in art. 8 van Ons besluit van 26 Maart jl., n°. 25, tot de eerste militaire afdeeling behooren;

Hebben goedgevonden en verstaan;

met wijziging van Ons besluit van 21 Junij 1873, n°. 29, 1ste litt. a, b, c en f, te bepalen, dat de vesting *Woudrichem* en het fort *Loevestein*, te rekenen van 1 Januarij a. s., worden gebragt tot de militaire auditie in de 1ste militaire afdeeling, standplaats 's *Gravenhage*.

Onze Ministers van Justitie en van Oorlog zijn, ieder voor zooveel hem aangaat, belast met de uitvoering van dit besluit, dat in de *Staatscourant* zal worden geplaatst, en in afschrift zal worden medegeedeeld aan Onzen Minister van Finantiën en aan de Algemeene Rekenkamer.

Het Loo, den 16den December 1873.

WILLEM.

De Minister van Justitie,

DE VRIES.

De Minister van Oorlog,

WEITZEL.

Secretariaat.

N°. 47 S.

's Gravenhage, den 31sten December 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Brengt bij deze — ten vervolge op de dispositie van 27 September 1873, n°. 45 S (*Recueil Militair*, blz. 313 en vv.), — ter kennis van het leger, dat van de GOEDKOOPE UITGAVE der *Topographische en Militaire Kaart des Rijks*, in die beschikking bedoeld, sedert de kennisgeving van 30 September jl., n°. 23 S (*Rec. Mil.*, blz. 323), in het licht verschenen, en mitsdien voor de administratiën van korpsen en inrigtingen, alsmede voor de sub 3°. dier dispositie vermelde officieren, verdere militairen en ambtenaren, verkrijgbaar zijn:

blad <i>Leeuwarden</i>	(n°. 6)	tegen den prijs van f 0.40,
» <i>Amersfoort</i>	(» 32)	» » » » » 0.40,
» <i>Gorinchiem</i>	(» 38)	» » » » » 0.40,
» <i>Rhene</i>	(» 39)	» » » » » 0.40,
» <i>Geertruidenberg</i>	(» 44)	» » » » » 0.40, en
» <i>Breda</i>	(» 50)	» » » » » 0.40;

Doet wijders nog opmerken, dat, volgens het sub 7°. der voornoemde beschikking bepaalde, voor de bovenbedoelde administratiën, officieren, enz. de gelegenheid tot het doen eener aanvraag van een of meer der bladen, vermeld in de aangehaalde kennisgeving van 30 September 1873, nu en later (nl. in de aangewezen driemaandelijksche termijnen) bestaan blijft, — voor zooverre zij niet reeds in het bezit zijn van dat blad of die bladen, in welk geval het sub 4°. der meergemelde beschikking van 27 September 1873, n°. 45 S, bepaalde natuurlijk ook van toepassing is;

Gelast, dat deze in het *Recueil Militair* worde geplaatst tot algemeene kennisgeving.

WEITZEL.

Secretariaat.

N°. 100 S.

's Gravenhage, den 31sten December 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Brengt, als vervolg op de aanschrijving van 31 December 1872, n°. 63 S (*Rec. Mil.* bladz. 323), ter kennis van het leger, dat, in den loop dezes jaars, van de Topographische en Militaire Kaart van het Koninkrijk der Nederlanden op 1 : 50,000 (GEWONE UITGAVE) de bladen: n°s. 2 (Schiermonnikoog), 4 (Vlieland), 12 (Assen), 22 (Koevorden), 24 (Hillegom), 25 (Amsterdam), 30 ('s Gravenhage), 31 (Utrecht), 32 (Amersfoort), 33 (Zutphen), 37 (Rotterdam), 38 (Gorinchem), 39 (Rhenen), 42 (Zierikzee), 55 (Hulst) en 58 (Roermond), — na volgens de leggers te zijn bijgewerkt, herdrukt zijn geworden.

WEITZEL.

*Personeel en Militaire
Zaken.*

N°. 18 P.

's Gravenhage, den 4den December 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Goedgevonden hebbende te bepalen, dat de aanvragen of kennisgevingen voor versnelde middelen van vervoer, voor zooverre die de maatschappij »Grand Central Belge» betreffen, voortaan in plaats van aan de directie, regtstreeks aan den Chef van het station *Breda*, van die maatschappij behooren te geschieden ;

Gelast, dat hiervan, als een vervolg op de aanschrijving van 12 Augustus jl., 40 P (*Rec. Mil.* bladz. 249), mededeeling zal worden gedaan in het *Recueil Militair* tot algemeene kennisgeving.

WEITZEL.

Artillerie.

N°. 41 A.

's Gravenhage, den 11den December 1873.

DE MINISTER VAN OORLOG,

Ontvangen hebbende Zijner Majesteits besluit van 6 dezer, n°. 17, houdende wijziging der formatie van de artillerie-, stapel- en constructie-magazijnen en luidende als volgt :

WIJ WILLEM III, enz, enz.

Gelet op den staat litt. C, behoorende bij Ons besluit van den 29sten December 1872, n°. 36, houdende formatie van het personeel der artillerie-, stapel- en constructie-magazijnen ;

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog van den 2den December 1873, n°. 91 A;

Hebben goedgevonden en verstaan te bepalen:

Art. 1. De op genoemden staat litt. C voorkomende betrekkingen van opzigtters over de werktuigelijke inrigtingen tevens mr. instrumentmakers 1ste en 2de klasse, worden ingetrokken en vervangen door die van werktuigkundig ingenieur op een jaarlijksch traktement van *f* 2400, en opzigtter over de werktuigelijke inrigtingen tevens mr. instrumentmaker, op een jaarlijksch traktement van minimum *f* 1200 en maximum *f* 1300.

Art. 2. De werktuigkundige ingenieur wordt op voordragt van Onzen Minister van Oorlog door Ons benoemd en ontslagen.

Hij staat onder de onmiddellijke bevelen van den directeur der artillerie-, stapel- en constructie-magazijnen, die hem ter uitvoering van den hem op te dragen werkkring van de noodige instructiën zal voorzien.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

Het Loo, den 6den December 1873.

WILLEM.

De Minister van Oorlog,

WEITZEL.

Gelast dat deze in het *Recueil Militair* zal worden geplaatst tot algemeene kennisgeving.

WEITZEL..

ONTWERP VAN WET tot wijziging der wet van den 28sten Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 128), regelende de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der militaire officieren bij de landmagt.

ONTWERP VAN WET.

WIJ WILLEM III, *bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.*

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo wij in overweging genomen hebben, dat het noodig is in de wet van den 28sten Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 128), regelende de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der militaire officieren bij de landmagt, zoo als die is gewijzigd en aangevuld bij de wet van den 11den Julij 1855 (*Staatsblad* n°. 74), de bepalingen betreffende de oorspronkelijke benoeming tot officier van gezondheid en apotheker te wijzigen, en de voorschriften omtrent het ontslag van officier te verbeteren en aan te vullen;

Zoo is het, dat Wij, den raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

ARTIKEL I.

De artikelen 19, 20, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34 en 35 der wet van den 28sten Augustus 1851 (Staatsblad n°. 128), gewijzigd bij de wet van den 11den Julij 1855 (Staatsblad n°. 74), worden vervangen door de navolgende bepalingen:

Art. 19. De oorspronkelijke benoeming tot officier van gezondheid der 2de klasse, tot apotheker der 2de klasse en tot paardenarts der derde klasse, regelt de rangsopvolging of ouderdom in rang in die betrekkingen, op gelijke wijze, als bij art. 7 dezer wet ten opzichte van den rang van 2den luitenant is bepaald.

Een officier van gezondheid der 2de klasse, een apotheker der 2de klasse en een paardenarts van de 2de of 3de klasse kan tot den onmiddellijk opvolgenden rang niet worden bevorderd, dan na vier jaren in eerstgemelden rang te hebben gediend.

Om van officier van gezondheid der 1ste klasse en van apotheker der 1ste klasse tot een hooger rang te kunnen worden bevorderd, moet men ten minste twee jaren in den naast voorafgaande rang gediend hebben.

Art. 20. De officieren van gezondheid der 2de klasse, de apothekers der 2de klasse en de paardenartsen der 2de en 3de klasse worden voor vijf zesden bevorderd naar ouderdom van rang, — in zooverre zij namelijk van de vereischte geschiktheid voor den hooger rang bij examen hebben doen blijken. Het overige een zesde kan door ons worden aangevuld bij keuze.

Voor bevordering bij keuze komen alleen zij in aanmerking, die vooraf, bij een vergelijkend examen, van meer dan gewone bekwaamheid hebben doen blijken.

Art. 25. *Transitoire bepalingen.* Officieren van gezondheid der 3de klasse, gerechtigd tot het voeren van den titel van arts, en apothekers der 3de klasse, eene acte van bevoegdheid bezittende, verkregen na voldoende examen volgens art. 9 der wet van den 1sten Junij 1865 (*Staatsblad* n°. 59), worden zonder verder examen bevorderd tot den hoogereren rang.

De overige officieren van gezondheid der 3de klasse en apothekers der 3de klasse, komen eerst na voldoende afgelegd examen voor bevordering in aanmerking.

Bij bevordering tot officier van gezondheid der 2de klasse en apotheker der 2de klasse, nemen zij rang boven de artsen en apothekers, welke na het in werking treden dezer overgangsbepaling, tot officier van gezondheid der 2de klasse en apotheker der 2de klasse bij de landmagt zijn aangesteld.

Deze voorrang gaat verloren, indien het examen, zonder dat daarvoor eene der redenen bestaat, bedoeld in het geval *b* van art. 21 dezer wet, niet binnen den tijd van drie jaren voldoende is afgelegd.

Art. 27. Geen officier kan uit de dienst worden ontslagen, dan:

1°. eervol, op eigen aan ons gedaan verzoek, hetwelk niet kan worden afgewezen, dan:

a. in tijden van oorlog;

b. op grond van verplichtingen aan de benoeming verbonden, of andere verbindtenissen deswege aangegaan;

c. indien de officier, volgens het advies van eenen raad van onderzoek in de termen valt om uit de militaire dienst te worden ontslagen;

d. indien hij ter zake van een of meer feiten, vallende sub 2 of 3 van dit artikel, strafregterlijk wordt vervolgd;

e. indien hij voor den raad van onderzoek is geroepen of in termen valt om daarvoor geroepen te worden;

2°. na eene regterlijke veroordeeling, in kracht van gewijsde gegaan, welke, hoezeer het verlies van den militairen rang niet uit haren aard ten gevolge hebbende, nochtans heeft plaats gehad na schuldigverklaring aan een feit, hetwelk hem onwaardig maakt den rang van officier te bekleeden;

3°. wegens gedragingen, daden of openbare geschriften, waardoor de waardigheid van den officiersrang, de eerbied voor den persoon des Konings of voor de grondwettige instellingen of de krijgstucht bepaaldelijk worden aangetast; opzettelijke en herhaalde ongehoorzaamheid, mishandelen van minderen, misbruik maken van gezag, inzonderheid wanneer door eene of andere dezer handelingen stellig nadeel aan de dienst of aan een persoon is toegebracht: of verregaande nalatigheid in het vervullen der opgelegde pligten.

Art. 28. Het ontslag, behalve op eigen verzoek, kan niet plaats hebben dan op advies van eenen raad van onderzoek, bij meerderheid van stemmen uitgebragt.

Van het uitgebragte advies wordt door Ons niet afgeweken dan ten gunste van den officier, over wien het onderzoek heeft plaats gehad.

Art. 29. De raad van onderzoek bestaat uit *zeven* leden, behoorende tot de officieren in werkelijke dienst, en is zamengesteld in verhouding tot den rang van den betrokken officier, in voege als op de bij deze wet behoorende tabelle wordt aangevezen, met dien verstande dat onder deze *zeven* leden zich, zooveel mogelijk, bevinden *drie* officieren van hetzelfde wapen of dienstvak als de beschuldigde en *drie* van zijnen rang, tevens ouder in rang dan hij.

Bij ontstentenis van een of meer officieren van gelijken rang als de beschuldigde en tevens ouder in rang dan hij, worden de ontbrekende plaatsen dier officieren in den raad aangevuld door officieren van den naast hoogereren rang.

De leden van het korps militaire intendanten en de officieren van het personeel der geneeskundige dienst zijn in de tabelle begrepen onder de graden, waarmede zij zijn gelijkgesteld.

Art. 30. De voorzitter en de leden van den raad van onderzoek, zoomede hunne plaatsvervangers, mogen den officier, over wien zal worden geadviseerd, of dengene

van wien de beschuldiging tegen hem is uitgegaan, niet in bloedverwantschap of zwagerschap bestaan, tot den zesden graad ingesloten.

Onderling mogen zij elkander niet in bloedverwantschap of zwagerschap bestaan, tot den vierden graad ingesloten.

Degene, van wien de beschuldiging is uitgegaan, mag geen zitting hebben in den raad van onderzoek.

Art. 30*a*. Elk in den raad benoemd officier, die vermeenen mogt redenen te hebben om zich van het lidmaatschap van den raad te onthouden, moet die redenen, binnen tweemaal 24 uren nadat hij van zijne benoeming kennis bekomen heeft, mededeelen aan den persoon met de zamenstelling van den raad belast.

Deze beoordeelt de geldigheid van die redenen en verleent, zoo daarvoor door hem termen worden gevonden, vrijstelling van de aanvaarding van het lidmaatschap.

Art. 30*b*. De officier, over wien het onderzoek plaats grijpt, heeft het regt om éénmaal, maar dan vóór dat zijn verhoor eenen aanvang heeft genomen, twee der benoemde officieren, zoome de twee der plaatsvervangende leden van den raad, waartegen hij bezwaren heeft, te wraken, zonder de redenen daarvoor op te geven.

Van dat regt gebruik makende, doet hij daarvan mededeeling aan den persoon, met de zamenstelling van den raad belast.

Art. 30*c*. De beschuldigde kan de zittingen van den raad bijwonen en bij de behandeling zijner zaak zich zelf verdedigen, of eenen anderen niet voor den raad aangewezen officier met zijne verdediging belasten.

In het laatste geval moet hij echter opgeven, vóór dat zijn verhoor eenen aanvang genomen heeft, welk officier zijne verdediging op zich neemt; terwijl hij in dat geval tevens de bevoegdheid heeft, om, zoo noodig, aan zijne verdediging deel te nemen tot het aanvullen of verbeteren der voordragt van den officier met die verdediging belast.

Bijaldien de beschuldigde of zijn verdediger op den bepaalden tijd niet verschijnt, gaat de raad van onderzoek, dien ongeacht, met de behandeling der zaak voort, tenzij de beschuldigde zelf of zijn verdediger, volgens een daaromtrent door eenen militairen geneeskundige afgegeven verklaring, door ziekte verhinderd wordt voor den raad te verschijnen, in welk geval de zittingen van den raad worden geschorst.

Art. 31. Wanneer een officier, in werkelijke dienst of op nonactiviteit, in de termen valt om, hetzij ter zake van het omschrevene sub 2°. van art. 27 dezer wet, of wel uit hoofde dat bezwaren tegen hem zijn ingebracht wegens een of meer feiten, vallende sub 3°. van dat artikel, voor eenen raad van onderzoek te worden geroepen, wordt door Ons de zamenstelling van zoodanigen raad bevolen.

Deze raad vergadert, zoo de beschuldigde een generaal of hoofdofficier is, te 's *Gravenhage*. Indien hij een minderen rang bekleedt, wordt de vergaderplaats van den raad door den Minister van oorlog bepaald, die daartoe in den regel de standplaats zal aanwijzen van den territorialen kommandant, onder wien de garnizoensplaats of woonplaats van den betrokken officier ressorteert, en door wiens zorg de raad wordt bijeengeroepen.

Art. 31*a*. Aan den voorzitter van den raad van onderzoek worden uitgereikt:

- a. de herigten of andere bescheiden tot de zaak betrekkelijk;
- b. de afschriften van de bestaande conduitelijsten nopens den officier, over wien het onderzoek plaats heeft;
- c. een staat van dienst betreffende dien officier.

De voorzitter van den raad ontvangt deze stukken regtstreeks van den Minister van Oorlog, bijaldien de beschuldigde een generaal of hoofdofficier is, en anders door tusschenkomst van den territorialen kommandant, met de zamenstelling van den raad belast. In het laatste geval worden zij gevoegd bij den last tot zamenstelling van den raad.

Art. 31*b*. De bij het vorig artikel genoemde stukken worden door den territorialen kommandant, of, indien de raad over eenen generaal of hoofdofficier zitting houdt, door den Minister van Oorlog in afschrift aan den beschuldigde medegedeeld.

Deze is van het oogenblik, dat tot het zamenstellen van den raad, door den territoriaal kommandant of den Minister van Oorlog, het vereischte wordt verrigt, en zoo lang omtrent het advies van den raad niet is beslist, ontheven van alle militaire dienst.

Art. 32. Zoodra de territoriale kommandant last heeft ontvangen, om eenen raad van onderzoek bijeen te roepen, doet hij, — voor zooveel mogelijk in de tegenwoordigheid van alle officieren in zijne standplaats aanwezig, — voor alle officieren in werkelijke dienst, die zich in zijn territoriaal kommandement in garnizoen bevinden en die tot het lidmaatschap van den raad kunnen worden geroepen, eene loting plaats hebben, ten einde door het lot te doen beslissen, uit welke officieren de raad zal zamengesteld zijn, en welke officieren moeten worden aangewezen om des gevorderd op te treden in de plaats der leden van den raad, die gewraakt of om eenige andere redenen in het bijwonen der zittingen van den raad verhinderd mogten worden.

Die loting moet plaats hebben voor elken rang afzonderlijk, doch met doorlopende nummers voor de gezamenlijke officieren.

De beschuldigde kan, des verkiezende, bij die loting tegenwoordig zijn.

Art. 32a. Van al de officieren, die deel van den raad kunnen uitmaken, wordt voor elken rang afzonderlijk eene lijst opgemaakt, waarop gedurende de loting bij ieders naam het getrokken nummer wordt aangeteekend.

Ieder aanwezig officier, die zulks verlangt, trekt zelf zijn nummer, terwijl voor de overigen, zoomede voor de afwezigen het nummer wordt getrokken rangsgewijze door den tegenwoordig zijnden oudste van elken rang.

Art. 32b. Onmiddellijk nadat de loting is afgelopen, worden, zoo mogelijk, in de eerste plaats drie officieren van hetzelfde wapen of dienstvak als de beschuldigde aangewezen, om in den raad zitting te nemen. Daartoe worden, met inachtneming van het bepaalde bij art. 29 dezer wet, die officieren van dat wapen of dienstvak bestemd, welke blijkens de lotingslijsten de laagste nummers hebben getrokken.

Vervolgens wordt de raad voltallig gemaakt uit de overige geloot hebbende officieren, waarbij alsmede naar de volgorde der lotingnummers en te beginnen met de laagste nummers, in de eerste plaats de vacaturen in den rang van den beklagde en daarna de alsdan nog in den raad opengebleven plaatsen worden aangevuld.

Art. 32c. Van de geloot hebbende officieren, die niet zijn bestemd om ingevolge het bepaalde bij het vorige artikel in den raad zitting te nemen, worden, op de bij dat artikel omschreven wijze, zeven officieren van de bepaalde rangen aangewezen, bestemd om op te treden in de plaats der leden van den raad, die in het geval verkeerden, bij het slot der eerste zinsnede van art. 32 omschreven.

Art. 32d. De territoriale kommandant doet aan den Minister van Oorlog en aan den beschuldigde mededeeling van de namen der officieren, bij de loting aangewezen om als leden en plaatsvervangende leden van den raad van onderzoek op te treden. Gelijkzeitig geeft hij aan laatstbedoelde officieren berigt hunner benoeming tot leden of plaatsvervangende leden van den raad.

Wanneer eenig officier van hem vrijstelling bekomt van de aanvaarding van het lidmaatschap van den raad, of wanneer de beschuldigde gebruik maakt van zijn regt tot wraking, voorziet hij in de vacaturen, die daardoor in den raad komen te ontstaan, en doet van de plaats gehad hebbende wijziging mededeeling aan den Minister van Oorlog, aan den beschuldigde en aan ieder ander daarbij betrokken officier.

Art. 32e. Kunnen de vacatures, die in den raad komen te ontstaan, niet dadelijk uit de plaatsvervangende officieren in diervoege worden aangevuld, dat de zamenstelling van den raad in alle opzigten aan de eischen van de wet voldoet, dan worden de lotingslijsten in tegenwoordigheid der officieren, in de standplaats van den territoriaal kommandant in garnizoen, voor zooveel noodig op nieuw geraadpleegd, ten einde in de opengevallen plaatsen naar vorenbedoelde maatstaf te voorzien.

Art. 32f. Indien het leger zich te velde bevindt, wordt de raad van onderzoek door den opperbevelhebber in het hoofdkwartier, of daàr waar het hem meest geschikt voorkomt, bijeengeroepen en zamengesteld als dit hierboven is voorgeschreven, met

dien verstande, dat het den opperbevelhebber wordt overgelaten het getal der aan de loting deel nemende officieren te regelen, mits dat de rang van ieder der officieren, waaruit de raad van onderzoek moet zamengesteld zijn, bij de loting, zoo mogelijk door een vijftal officieren van dien rang worde vertegenwoordigd.

Art. 32g. Wanneer de beschuldiging een generaal of hoofdofficier van het leger mogt gelden, heeft er onder de onmiddellijke leiding van den Minister van Oorlog en in tegenwoordigheid, zooveel mogelijk, van al de hoofd- en opperofficiereu in de residentie gestationeerd, tot het zamenstellen van den raad van onderzoek, onder al de hoofd- en opperofficiereu van het leger eene loting plaats, naar de regels en in den geest van hetgeen hiervoren is vastgesteld.

Art. 33. De voorzitter van den raad van onderzoek belast een der leden met de werkzaamheden van secretaris.

De secretaris houdt naauwkeurig aantekening van de verhooren en van hetgeen verder in de zittingen word verhandeld, welke aantekening, na door den raad te zijn goedgekeurd, door den voorzitter en door hem wordt onderteeekend.

Art. 33a. De secretaris wordt in zijne werkzaamheden, zoo noodig, bijgestaan door een, op aanvraag van den voorzitter van den raad, aan te wijzen officier van het garnizoen, waar de raad zitting houdt.

Art. 34. Zoodra de raad van onderzoek zitting heeft genomen, wordt overgegaan:

1° om de zaak, waarover het onderzoek bevolen is, naauwkeurig na te gaan, den beschuldigde te ondervragen en te hooren:

2° om de getuigen te hooren, welke de raad noodig mogt oordeelen voor zich te doen komen, hetzij ten gevolge van aanwijzingen van de zijde des beschuldigten, of uit andere hoofde;

3° om alle inlichtingen in te winnen, welke de juiste beoordeeling der zaak kunnen bevorderen;

4° om de verdediging van den beschuldigde, voorgedragen door hem of door den officier, dien hij daarmede belast heeft, aan te hooren.

Is de raad geroepen om advies uit te brengen aangaande een feit, bij art. 27 sub 2° dezer wet bedoeld, dan onderzoekt hij alleen, of de beschuldigde zich door dat feit den rang van officier onwaardig heeft gemaakt en of er verzachtende omstandigheden aanwezig geacht kunnen worden.

Dat het feit werkelijk heeft plaats gehad, moet in dat geval door den raad worden aangenomen, als voor den bevoegden regter te zijn bewezen.

Art. 34a. De beschuldigde moet bij elk getuigenverhoor uitgenoodigd worden tegenwoordig te zijn. Het wordt hem vergund, te verzoeken, dat aan de getuigen, bepaalde vragen worden gesteld.

Art. 34b. De zittingen van den raad van onderzoek kunnen door alle officieren van gelijken rang als de beschuldigde, en door die van hooger rang, worden bijgewoond.

Art. 34c. Ten aanzien van den raad van onderzoek en de getuigen, in de voor hem aanhangige zaak te hooren, is toepasselijk al hetgeen bepaald is in de artt. 4, 5, 6, 7 tweede en derde alinea, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 23 eerste alinea, 24, 25 en 26 der wet van den 5den Augustus 1850 (*Staatsblad* n°. 45), ten opzichte van de in die wet bedoelde commissie van onderzoek en de getuigen welke zij wensch te hooren of te doen hooren.

Art. 34d. Alle acten, uit kracht van het voorgaande artikel in verband met eenige daarbij toepasselijk verklaarde wetsbepaling, op te maken of uit te vaardigen, zijn vrij van zegel en registratieregten.

Art. 34e. Indien een getuige, ten gevolge eener vordering van den raad wordt gedagvaard op last van een ambtenaar van het openbaar ministerie, zendt deze het exploit der dagvaarding aan den voorzitter van den raad.

Art. 34f. Behoudens het bepaalde bij de drie volgende artikelen, zal de getuige, alvorens zijne verklaring af te leggen, op de wijze zijner godsdienstige gezindheid

den eed of de belofte doen van de geheele waarheid en niets dan de waarheid te zullen zeggen.

Art. 34g. Zullen niet anders dan tot het geven van inlichting, en zonder eedsaflegging, kunnen worden gehoord:

- 1°. kinderen, die den vollen ouderdom van zestien jaren niet hebben bereikt;
- 2°. personen, die wegens gebrek aan verstandelijke vermogens onder curatele zijn gesteld, hoezeer zij bij tusschenpoozen het gebruik hunner verstandelijke vermogens mogen hebben;

3°. personen die eene onteerende straf hebben ondergaan, of zich ter zake van een misdrijf, waartegen lijf- of onteerende straf is bedreigd, in hechtenis bevinden.

Art. 34h. Kunnen zich verschoonen van het afleggen van getuigenis; bloed- of aanverwanten van den beschuldigde, tot den derden graad ingesloten, en zijne echtgenoot of, na echtscheiding, de van hem gescheiden vrouw.

Onder eede (belofte) mogen zij niet worden gehoord dan met toestemming van zoodanigen getuige zelve, van de beschuldigde en van den raad.

Art. 34i. Alvorens den getuige de eed (belofte) wordt afgenomen zal hem moeten worden afgevraagd: welke zijn naam, zijne voornamen, zijn ouderdom, zijn beroep en zijne woon- of verblijfplaats zijn, alsmede of hij den beschuldigde in den bloede of door aanhuwelijking bestaat, en zoo ja, in welken graad.

Art. 35. Nadat de raad van onderzoek de zaak, waarvoor hij bijeengeroepen is, naar vorenstaande regelen is haren geheelen omvang heeft onderzocht, gaat hij over tot het uitbrengen van een advies.

Het advies wordt uitgebragt bij stemming met ongeteekende, digtgevouwen briefjes, die alleen het woord „ja” of het woord „neen” bevatten.

Art. 35a. Is de beschuldigde voor den raad van onderzoek gebragt, uitsluitend naar aanleiding van het bij art. 27 sub 2°. dezer wet vermelde, dan heeft de raad in de eerste plaats de vraag te beantwoorden:

Maakt het feit (of een der feiten), waaraan de beschuldigde bij het regterlijk gewijsde is schuldig verklaard, hem onwaardig den rang van officier te bekleeden en moet hij mitsdien uit de dienst worden ontslagen?

Art. 35b. Is de beschuldigde voor den raad van onderzoek gebragt, uitsluitend naar aanleiding van hetgeen vermeld staat bij art. 27 sub 3°. dezer wet, dan heeft de raad *ten eerste* te beantwoorden de vraag:

Is de beschuldigde schuldig aan het feit (of aan een of meerder feiten), hem ten laste gelegd en tot de zamenstelling van den raad aanleiding gegeven hebbende?

Na deze vraag gesteld te hebben, noemt de voorzitter dit feit of deze feiten en laat, bijaldien er meer dan één zoodanig feit is ten laste gelegd, over *ieder* feit *afzonderlijk* stemmen.

Indien er eene schuldigverklaring aan een feit of aan meer feiten is uitgesproken, stelt de voorzitter met het oog op dit feit, of op *ieder* dezer feiten *afzonderlijk*, als *tweede* vraag:

Moet dit feit gerekend worden te behooren tot een der gevallen, voorzien bij art. 27 sub 3°. dezer wet?

Indien een feit of meer feiten bij meerderheid van stemmen wordt of worden gerekend te behooren tot de gevallen, bij art. 27 sub 3°. dezer wet voorzien, stelt de voorzitter als *derde* vraag:

Moet de schuldige, ten gevolge van hetgeen alsnu ten zijnen opzichte is aangenomen, uit de dienst worden ontslagen?

Art. 35c. Is de beschuldigde voor den raad van onderzoek gebragt, zoowel naar aanleiding van het sub 2°. als naar aanleiding van het sub 3°. van art. 27 dezer wet vermelde, dat worden en art. 35a en art. 35b dezer wet in acht genomen.

Art. 35d. Bij toestemmende beantwoording van de vraag, in art. 35a dezer wet vermeld, of van de *derde* vraag, in art. 35b dezer wet bedoeld, stelt de voorzitter *ten laatste* de vraag:

Zijn er verzachtende omstandigheden aanwezig?

ARTIKEL II.

Deze wet treedt in werking met den dag hare afkondiging.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle ministeriële departementen, autoriteiten, collegien en ambtenaren, wien zulks aangaat, aan de naauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te

De Minister van Oorlog,

MEMORIE VAN TOELICHTING.

Toen de ondergeteekende na zijn optreden als Minister van Oorlog, het, onder dagteekening van den 30sten October des vorigen jaars, bij Koninklijke boodschap, aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal ter overweging aangeboden, en sedert bij herhaling gewijzigd wets-ontwerp tot wijziging der wet van den 28sten Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 125) met aandacht had nagegaan en overwogen, zag hij zich verplicht, dat ontwerp van wet, na verkregen magtiging des Konings, in te trekken.

Immers, terwijl dat wets-ontwerp eene meer algemeene herziening betoogde van de bepalingen der 1ste en 2de afdelingen van de genoemde wet, wenschte de ondergeteekende die wet slechts gewijzigd te zien met betrekking tot hare bepalingen omtrent de oorspronkelijke graden voor de officieren van gezondheid en de militaire apothekers, en met opzigt tot de raden van onderzoek en de huwelijken van officieren.

De ondergeteekende deelde echter ten volle in de overtuiging van zijnen ambtsvoorganger aangaande het wenschelijke eener spoedige wijziging van de wet, voor zoveel de drie bedoelde punten betreft, en hij heeft zich dan ook gemaakt, een daartoe strekkend wets-ontwerp te doen opmaken. De wijzigingen bij dat ontwerp voor sommige artikelen der bedoelde wet voorgesteld, komen in hoofdzaak overeen met die, welke het ingetrokken wets-ontwerp met opzigt tot die artikelen behelsde.

Daarom kan thans dan ook grootendeels volstaan worden met eene verwijzing naar de Memorie van Toelichting en de verder gewisselde stukken betreffende dat vroegere wets-ontwerp.

Terwijl verder de redactie hier en daar is veranderd en, naar de ondergeteekende vertrouwt, verbeterd, behoeft nog alleen gewezen te worden op het navolgende:

A. Bij art. 27 heeft het eerste zoowel als het tweede punt eenige verandering ondergaan.

Bij het eerste punt scheen het raadzaam uitdrukkelijk te bepalen, dat het cervol ontslag wel kan worden geweigerd aan den officier, die eenig feit (of feiten) te zijnen laste heeft, ten gevolge waarvan hij voor eenen raad van onderzoek is of vermoedelijk zal worden geroepen, of te wiens aanzien reeds door dusdanigen raad tot een niet cervol ontslag uit de dienst geadviseerd is.

Met betrekking tot het tweede punt, kwam het wenschelijk voor dat eene regterlijke veroordeeling het daarbij bedoelde gevolg eerst dan zouden kunnen hebben, wanneer zij in kracht van gowijdsde was gegaan.

Daarentegen schijnt het niet raadzaam om te vorderen dat juist de veroordeeling geschiedt wegens een feit hetwelk een persoon onwaardig maakt den officiersrang te bekleden; hij kan, wanneer hij aan *meer* dan een feit is schuldig verklaard, veroordeeld zijn wegens een feit, hetwelk die onwaardigheid niet medebrengt, terwijl een

ander feit, ter zake waarvan schuldigverklaring is uitgesproken, die onwaardigheid wel zoude scheppen.

Overigens is het woord „feit” gesteld in de plaats van het woord „handeling”, omdat het in regtskundigen zin zoowel eene *nalatigheid* als eene *daad* kan aanduiden.

Voorts zijn punt 4 en 7 van gemeld artikel weggelaten. Hiertoe meende men te kunnen overgaan, met het oog op de voorgestelde verandering in het begin van punt 3 van dat artikel; terwijl verder de overige gevallen onder één nommer zijn gebragt, zoodat thans in het artikel slechts verschillende nummers voorkomen, naar mate de motiven van het ontslag tot eene geheel verschillende soort behooren, namelijk eigen verzoek, — feiten, bereids voor den regter vervolgd en bewezen, — en feiten welke voor den raad van onderzoek zelven bewezen zullen moeten worden.

B. Moet, gelijk wenschelijk wordt geacht, het onderzoek van den raad zooveel mogelijk met waarborgen van juistheid en onpartijdigheid omringd worden, dan zullen ook eenige bepalingen moeten worden vastgesteld, welke de getuigen verplichten getuigenis naar waarheid af te leggen, en nog eenige andere voorschriften omtrent het getuigenverhoor en wat daarmede in verband staat gegeven behooren te worden.

Grootendeels kan hierin voorzien worden door eene toepasselijk-verklaring van artikelen der wet van 5 Augustus 1850 tot regeling van het regt van enquête (*Staatsblad* n°. 45). De bij de artt. 34g, 34h en 34i gegeven uitbreiding aan die bepalingen vindt haren grond hierin, dat ten deze het onderzoek bepaaldelijk over een *persoon* gevoerd wordt.

C. Wanneer overgegaan wordt tot het uitbrengen van het advies moet ieder lid van den raad zich naauwkeurig rekenschap geven van het al dan niet bewezene van het ten laste gelegde *feit* (dit woord ook hier in zijne tweeledige regtskundige beteekenis op te vatten) of — zoo *meer* dan één feit tot de zamenstelling van den raad heeft aanleiding gegeven — van *ieder* feit, alsmede van het al dan niet toepasselijke der wet op dat feit.

Om hem dit gemakkelijk te maken en daardoor de juistheid zijner uitspraak meer te waarborgen, zijn thans de te beantwoorden vragen vermeerderd — behoudens voor het geval van punt 2 van art. 27, waarbij slechts twee vragen te pas komen — en anders geformuleerd.

D. In het geval van punt 2 van art. 27 behoort de vraag: „zijn er verzachtende omstandigheden?” beantwoord te worden door den raad zelven. Het al dan niet aangenomen zijn van dergelijke omstandigheden in het regterlijk gewijsde mag daarop geen invloed uitoefenen. Hierom zijn aan het slot van de voorlaatste alinea van art. 34 gesteld de woorden: „en of er verzachtende omstandigheden aanwezig geacht kunnen worden”.

De Minister van Oorlog,
VAN STIRUM.

VOORSTEL VAN WET van den Heer J. K. H. DE ROO VAN ALDERWERELF, tot herziening der wet van den 28sten Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 128), regelende de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der militaire officieren bij de landmagt, gewijzigd bij de wet van den 11den Julij 1855 (*Staatsblad* n°. 74).

WIJ WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het noodig is de wet van den 28sten Augustus 1851, (*Staatsblad* n°. 128), regelende de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der militaire officieren bij de landmagt, zoo als die is gewijzigd en aangevuld bij de wet van den 11den Julij 1855, (*Staatsblad* n°. 74), te herzien;

Zoo is het, dat Wij den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan bij deze:

Iste AFDEELING.

VAN DE BEVORDERING.

Art. 1. In tijd van vrede moet de officier, om tot den rang van kapitein te kunnen worden bevorderd, ten minste *acht* jaren in den rang van luitenant (tweeden en eersten) hebben gediend.

De kapitein moet ten minste *vier*, en de majoor en de officier van iederen hooger rang, ten minste *twee* jaren, in zijnen rang hebben gediend, alvorens tot bevordering in aanmerking te kunnen komen.

Tot bevordering in tijd van oorlog wordt ten minste de helft van den dienstdijd, in het 1ste en 2de lid van dit artikel bepaald, vereischt.

Deze bepalingen gelden ook voor zoodanige militaire personen, wier betrekkingen bij de militaire administratie en bij de veterinaire dienst door Ons aan officiersranggen zijn gelijkgesteld.

Art. 2. Officieren, in speciale betrekkingen werkzaam, keeren, bij bevordering, tot de gewone dienst bij het leger terug en kunnen eerst na een driejarig verblijf in de gelederen tot eene herplaatsing in eenige speciale betrekking in aanmerking komen.

In speciale betrekkingen worden geacht te zijn geplaatst alle officieren, die niet bij de korpsen van het leger (regimenten, brigades of divisien) ingedeeld en werkzaam daarbij dienstdoende zijn.

De bepaling van het eerste lid van dit artikel is niet van toepassing op:

a. Onzen Minister van Oorlog en de officieren, die den rang van kolonel of een hooger rang bekleeden;

b. de officieren van de provinciale en plaatselijke staven, de militaire administratie, de geneeskundige en de veterinaire dienst, het korps ingenieurs, mineurs en sapers en de magazijneesters der artillerie, officier zijnde.

Art. 3. De bepalingen van art. 1 zijn niet toepasselijk op de Vorsten uit ons Huis.

Van de bepalingen van het 1ste en 2de lid van art. 1 kan voorts door Ons worden afgeweken:

1°. tot belooning van een schitterend wapenfeit of uitstekende militaire daad, zullende echter zoodanige bevordering in mindering worden gebragt van de hierna te vermelden bevordering bij keuze;

2°. bij aldien de verliezen, voor den vijand ondergaan, het onmogelijk maken, om op eene andere wijze in de aanvulling der opengevallen plaatsen te voorzien.

In de besluiten, krachtens dit artikel genomen, moet de reden der benoeming uitdrukkelijk worden vermeld.

Art. 4. De bevorderingen geschieden over ieder wapen afzonderlijk, doch over elk geheel wapen.

Van deze laatste bepaling kan alleen worden afgeweken ten behoeve van troepenafdeelingen, welke voor krijgsverrigtingen buiten het Rijk in Europa worden gezonden, of wel in eene vesting, buiten gemeenschap met het leger zijn.

Art. 5. Bij de bevordering van den rang van *2den luitenant* tot dien van *1sten* en van dezen tot *kapitein* wordt *vijf zesde* der opvallende plaatsen vervuld door zoodanige officieren, die de oudste in rang zijn en die, bij een onberispelijk gedrag, genoegzamen dienstijver en de vereischte kunde en bekwaamheid voor den hooger rang bezitten.

Het overige *een zesde* kan door Ons worden aangevuld bij *keuze* uit zoodanige officieren, die door gedrag en dienstijver boven anderen uitmunten en van wie men, ten gevolge van opvolgende rapporten, voldoende zekerheid heeft, dat zij voor hooger rangen eene bijzondere geschiktheid bezitten.

Voor eene bevordering bij keuze komen echter alleen zij in aanmerking, die vooraf, bij een door Ons vast te stellen vergelijkend examen, van meer dan gewone bekwaamheid hebben doen blijken.

Art. 6. De bevordering tot den rang van hoofdofficier geschiedt voor *drie vierde* volgens ouderdom in rang, voor zoo ver de daartoe in aanmerking komende officieren, bij onberispelijk gedrag, de vereischte geschiktheid tot den hooger rang bezitten.

Het overige *een vierde* wordt door Ons aangevuld bij keuze.

De bevorderingen in de verschillende hoofdofficiersrang en in de generaalsrang geschieden bij keuze.

Art. 7. Alle bevorderingen bij keuze bepalen zich tot de officieren van den naast voorgaanden rang.

Art. 8. Bij de oorspronkelijke benoeming tot *2den luitenant* wordt, bij gelijke dagteekening van de benoeming, de rangschikking door Ons bepaald.

De ouderdom in rang voor de bevordering rekt van de dagteekening van het besluit der benoeming en, bij gelijke dagteekening, naar de rangschikking der officieren in hunnen vorigen graad.

Art. 9. Aan officieren in werkelijke dienst worden geene rangen gegeven, hooger dan die, verbonden aan de betrekkingen welke zij waarnemen.

Art. 10. De officieren, die op non-activiteit zijn gesteld, doordien zij leden der Staten-Generaal zijn, behouden aanspraak op bevordering.

Art. 11. Almede behouden aanspraak op bevordering de officieren, die op non-activiteit zijn gesteld ten gevolge van het terugkeeren uit krijgsgevangenschap, van het geheel of gedeeltelijk ontbinden van korpsen of van het opheffen van betrekkingen, alsmede wegens tijdelijke ongesteldheid.

Art. 12. De officieren, die om eenigeandere redenen, als in het voorgaand artikel zijn vermeld, op non-activiteit worden gesteld, verliezen hunne aanspraak op bevordering, in zoo verre namelijk, dat de tijd gedurende welken zij nonactief zijn geweest, wordt afgetrokken van dien, welke den ouderdom van hunnen rang bepaalt, wanneer zij weder in werkelijke dienst worden gesteld.

Art. 13. De tijd, gedurende welken een officier diensten verrigt, welke niet tot het ressort van het Departement van Oorlog behooren, wordt insgelijks afgetrokken van zijnen ouderdom in rang.

Deze bepaling is niet van toepassing op officieren:

1°. die bij de schutterijen of enige andere korpsen tijdelijk worden gedetacheerd om dienst te doen;

2°. die met enige diplomatieke zending of andere commissien worden belast;

3°. die, op Onze magtiging, zich tijdelijk in vreemde militaire dienst bevinden.

Art. 14. De krijgsgeslagen officieren behouden hunne aanspraak op bevordering bij ouderdom van rang, met dien verstande evenwel, dat zij alleen den rang kunnen bekomen, welke onmiddellijk staat boven dien welke zij bekleeden, op het oogenblik dat zij krijgsgeslagen werden gemaakt.

Art. 15. De bepalingen der voorafgaande artikelen zijn van toepassing op alle officieren van het leger, voor zooverre daarvan in de volgende artikelen niet wordt afgeweken ten aanzien van den generalen, provincialen en plaatselijken staf, het wapen der maréchaussée, de magazijnmeesters der artillerie, officier zijnde, het korps officieren van de militaire administratie en het personeel der geneeskundige dienst bij de landmagt.

Art. 16. Wij behouden Ons voor om bij den generalen staf en bij het wapen der maréchaussée, ter vervulling van openvallende plaatsen, in de onderscheidene rangen zoodanige officieren van andere korpsen over te plaatsen, welke voor die speciale diensten eene bijzondere geschiktheid bezitten; terwijl daarentegen ook officieren van den generalen staf en van het wapen der maréchaussée bij de verschillende korpsen van het leger kunnen worden geplaatst.

Art. 17. In de openvallende plaatsen bij den provincialen en plaatselijken staf, van magazijnmeesters der artillerie, officier zijnde, van administrateurs van kleeding en wapening en van directeurs der militaire hospitalen wordt, zonder de bevordering daarbij uit te sluiten, in den regel voorzien door overplaatsing van officieren van het leger.

Art. 18. Onverminderd de bepalingen, voorkomende in art. 9, kunnen de officieren van den provincialen en plaatselijken staf, benevens de magazijnmeesters der artillerie, officier zijnde, de administrateurs van kleeding en wapening en de directeurs der militaire hospitalen tot eene rangsverhooging in aanmerking worden gebragt, wanneer de met hen naar ouderdom in rang gelijkstaande officier van het wapen waaruit zij herkomstig zijn, volgens ouderdom in rang tot eenen hoogerem rang mogt zijn bevorderd en wel tot en met dien, welke voor de organisatie van gemelde staven, of van de magazijnmeesters, of van de administrateurs van kleeding en wapening of van de directeurs der militaire hospitalen is aangenomen.

Art. 19. In de vervulling der openvallende plaatsen bij het korps militaire intendanten wordt, behalve door bevordering, ook voorzien door overplaatsing van officieren, behoorende tot het verder personeel van de militaire administratie, en in enkele gevallen door officieren van andere korpsen; omgekeerd kunnen leden van het korps militaire intendanten bij het verder personeel der militaire administratie overgaan.

Art. 20. De oorspronkelijke benoeming tot officier van gezondheid der 2de klasse, tot apotheker der 2de klasse en tot paardenarts der 3de klasse, regelt de rangsopvolging of ouderdom in rang in die betrekkingen op gelijke wijze, als bij art. 8 dezer wet ten opzichte van den rang van 2den luitenant is bepaald.

Art. 21. De officieren van gezondheid en de militaire apothekers worden, voor zoover zij, bij onberispelijk gedrag, de vereischte geschiktheid voor hunne betrekking bezitten, achtereenvolgend tot de hoogerem rangen bevorderd, telkens nadat zij in den

naastvoorgaanden rang vijf jaren hebben gediend, met dien verstande dat zij, om tot hoofdofficier te kunnen worden bevorderd, van hunne geschiktheid voor dien rang bij een af te leggen examen zullen moeten doen blijken.

Het getal hoofdofficieren van de geneeskundige dienst zal voorts niet mogen te boven gaan één vierde van het geheele getal der daartoe behoorende officieren.

Art. 22. Bijaldien een officier van gezondheid of militaire apotheker

a. van het afleggen van het bij het vorig artikel voorgeschreven examen voor den hoofdofficiersrang afziet,

b. op het tijdstip dat het examen plaats heeft, ter zake van dienstverrigtingen, of van ziekte, welke echter altijd blijken moet uit eene door militaire geneeskundigen afgegeven verklaring, buiten de mogelijkheid is daaraan deel te nemen, of

c. aan de vereischten van dat examen niet mogt hebben voldaan,

worden, voor zooveel noodig, de op hem in ouderdom van rang volgende officieren van gezondheid en militaire apothekers tot het afleggen van het examen opgeroepen.

Wanneer de officier van gezondheid of militaire apotheker verkeert in het geval onder b bedoeld, daarna het eerstvolgend examen, aan hetwelk hij deel kan nemen, bijwoont en aan de vereischten van het examen voldoet, neemt hij bij zijne bevordering rang boven degenen, die hem sedert het bij b gemeld tijdstip in bevordering waren voorbijgegaan.

Art. 23. Ten aanzien van de bevordering van officieren der veterinaire dienst (paardenartsen) gelden de bepalingen van de artikelen 1, 3, 4, 5 en 7.

De bevordering tot den rang van hoofdofficier geschiedt bij keuze.

Op deze officieren zijn voorts van toepassing de artt. 9, 10, 11, 12, 13 en 14 dezer wet.

Art. 24. Wij behouden Ons voor om in sommige gevallen officieren van het leger in Oost- of West-Indie bij het leger hier te lande over te plaatsen, op zoodanige voorwaarden als Wij, naar den aard der omstandigheden, welke zich zullen voordoen, gepast zullen oordeelen, doch met instandhouding, altijd zooveel mogelijk, van de bepalingen dezer wet.

Art. 25. *Overgangsbepaling.* De officieren van gezondheid der 3de klasse, gerechtigd tot den titel van *arts*, en de apothekers der 3de klasse, eene *acte van bevoegdheid als apotheker* volgens art. 9 der wet van den 1sten Junij 1865 (*Staatsblad* n°. 59) bezittende, worden op het tijdstip van afkondiging dezer wet bevorderd tot den naast hoogereren rang.

De overige officieren van gezondheid der 3de klasse en apothekers der 3de klasse worden tot den naast hoogereren rang bevorderd, zoodra zij: de eersten het examen, bedoeld bij art. 5 der wet van den 1sten Junij 1865 (*Staatsblad* n°. 59), de laatsten het examen, bedoeld bij punt B van art. 9 dierzelfde wet, op voldoende wijze hebben afgelegd. Voldaan hebbende aan deze examens, ontvangen de officieren van gezondheid eene acte van bevoegdheid als *arts*, de apothekers eene acte van bevoegdheid als *apotheker*.

De officieren van gezondheid der 3de klasse en apothekers der 3de klasse, bij de vorige alinea bedoeld, nemen, bij bevordering, rang boven de *artsen* en *apothekers*, die op of na den dag van afkondiging dezer wet tot officier van gezondheid der 2de klasse en apotheker der 2de klasse bij de landmagt bevorderd of aangesteld zijn.

Deze voorrang gaat verloren, indien het voorgeschreven examen, zonder dat daarvoor eene der redenen bestaat, vermeld onder b van art. 22 dezer wet, niet binnen den tijd van vier jaren, te rekenen van het tijdstip van invoering dezer wet, op voldoende wijze is afgelegd.

IIde AFDEELING.

VAN HET ONTSLAG.

Art. 26. Behalve in de gevallen, reeds bij andere wetten vastgesteld, wordt de rang van officier verloren:

1°. door ontslag uit de dienst;

2°. ten gevolge van het verlies van de hoedanigheid van Nederlander.

Art. 27. Geen officier kan uit de dienst worden ontslagen, dan :

1°. cervol, op eigen aan Ons gedaan verzoek, hetwelk niet kan worden afgewezen, dan :

a. in tijden van oorlog;

b. op grond van verplichtingen, aan de benoeming verbonden, of verbindtenissen, deswege aangegaan;

c. indien de officier voor een raad van onderzoek is gebragt of in de termen valt om daarvoor geroepen te worden;

d. indien hij ter zake van een of meer feiten, vallende onder n°. 2 tot en met n°. 6 van dit artikel, strafregterlijk wordt vervolgd;

2°. na eene regterlijke veroordeeling, in kracht van gewijsde gegaan, welke, hoezeer het verlies van den militairen rang niet uit haren aard ten gevolge hebbende, nochtans heeft plaats gehad wegens een feit, hetwelk hem onwaardig maakt den rang van officier te bekleeden;

3°. wegens gedragingen of daden in het openbaar, waardoor de waardigheid van den officiersrang, de eerbied voor den persoon des Konings, en de grondwettige instellingen of de krijgstucht bepaaldelijk worden aangerand;

4°. wegens aanhoudend wangedrag;

5°. uit hoofde van opzettelijke en herhaalde ongehoorzaamheid, mishandelen van minderen, misbruik maken van gezag, inzonderheid wanneer door eene of andere dezer handelingen stellig nadeel aan de dienst of aan personen is toegebragt;

6°. wegens verregaande en aanhoudende nalatigheid in het vervullen der opgelegde pligten.

Art. 28. Het ontslag, behalve op eigen verzoek, kan niet plaats hebben dan op advies van eenen raad van onderzoek, bij meerderheid van stemmen uitgebragt.

Van het uitgebragte advies wordt door Ons niet afgeweken dan ten gunste van den officier, over wien het onderzoek heeft plaats gehad.

Art. 29. Behoudens het geval onder n°. 2 van art. 27 bedoeld, kan geen officier voor een raad van onderzoek worden gebragt dan op grond eener schriftelijke klagte, door een of meer van zijne meerderen in rang of van zijne ranggenooten bij den Minister van Oorlog en langs den hiërarchieken weg tegen hem ingebragt.

De klagte moet eene opgave bevatten van de redenen, waarom de betrokken officier, naar het oordeel van hem die de klagte inbrengt, niet langer in het leger behoort te verblijven.

Onze Minister van Oorlog beslist, of er termen bestaan om den beklagden officier voor een raad van onderzoek te regt te doen staan.

Art. 30. Wanneer een officier, in werkelijke dienst of op non-activiteit, hetzij ter zake van het geval onder n°. 2 van art. 27 bedoeld, hetzij op grond eener klagte, volgens art. 29 tegen hem ingebragt, in de termen valt om voor een raad van onderzoek te worden geroepen, geeft Onze Minister van Oorlog aan den territorialen kommandant, onder wien de garnizoens- of woonplaats van den betrokken officier ressorteert, last tot zamenstelling van zoodanigen raad.

Het bevelschrift, waarbij die zamenstelling wordt gelast, vermeldt uitdrukkelijk dat punt of die punten van art. 27 dezer wet, op grond waarvan de betrokken officier voor een raad van onderzoek moet worden gebragt.

De raad vergadert, zoo de beklagde een generaal of hoofdofficier is, te Gravenhage; indien hij een minderen rang bekleedt, in de standplaats van den territorialen kommandant, die met de zamenstelling van den raad belast is.

Art. 31. De raad van onderzoek bestaat uit zeven leden, behoorende tot de officieren in werkelijke dienst, en is zamengesteld in verhouding tot den rang van den betrokken officier, in voege als op de bij deze wet behoorende tabel wordt aangewe-

zen, met dien verstande, dat onder deze zeven leden zich, zooveel mogelijk, vier officieren van hetzelfde wapen of dienstvak en vier van gelijken rang, doch van onder dagteekening van benoeming dan de beklagde, bevinden.

Bij ontstentenis van een of meer officieren van gelijken rang, wordt door officieren van den naast hoogerden rang daarin voorzien.

Is het vereischte getal generaals niet uit de opperofficieren in active dienst bijeen te brengen, dan wordt de raad van onderzoek voltallig gemaakt door daarvoor opperofficieren op non-activiteit, of des noods gepensioneerde opperofficieren aan te wijzen.

De leden van het korps militaire intendanten en de officieren van het personeel der geneeskundige en der veterinaire dienst zijn in de tabel begrepen onder de graden, waarmede zij zijn gelijkgesteld.

Art. 32. De voorzitter en de leden van den raad van onderzoek, zoomede hunne plaatsvervangers, mogen den officier, over wien zal worden geadviseerd, of dengene van wien de beschuldiging tegen hem is uitgegaan, niet in bloedverwantschap of zwagerschap bestaan, tot den zesden graad ingesloten.

Onderling mogen zij elkander niet in bloedverwantschap of zwagerschap bestaan, tot den vierden graad ingesloten.

Degene, van wien de beschuldiging is uitgegaan, mag geen zitting hebben in den raad van onderzoek.

Art. 33. Elk in den raad benoemd officier, die vermeenen mogt redenen te hebben om zich van het lidmaatschap van den raad te onthouden, moet die redenen, binnen tweemaal 24 uren nadat hij van zijne benoeming kennis bekomen heeft, mededeelen aan den persoon, met de zamenstelling van den raad belast.

Deze beoordeelt de geldigheid van die redenen en verleent, zoo daarvoor door hem termen worden gevonden, vrijstelling van de aanvaarding van het lidmaatschap.

De officier, over wien het onderzoek plaats grijpt, heeft het regt om éénmaal, maar vóór dat zijn verhoor een aanvang heeft genomen, twee der benoemde officieren, zoomede twee der plaatsvervangende leden van den raad, waartegen hij bezwaren heeft, te wraken, zonder de redenen daarvoor op te geven.

Van dat regt gebruik makende, doet hij daarvan mededeeling aan den persoon, met de zamenstelling van den raad belast.

Art. 35. Alle zittingen van den raad hebben plaats in tegenwoordigheid van den beklagde, die minstens 24 uren vóór den aanvang van elke zitting mededeeling moet hebben ontvangen van de plaats waar, den dag en het uur, waarop de zitting zal plaats hebben.

Bijaldien de beklagde op den bepaalden tijd niet verschijnt, gaat de raad van onderzoek, dien ongeacht, met de behandeling der zaak voort, tenzij de beklagde, blijkens eene door een geneeskundige afgegeven verklaring, door ziekte, of door andere geldige redenen, ter beoordeeling van den raad, verhinderd wordt te verschijnen, in welk geval de zittingen worden geschorst.

Art. 36. De beklagde kan bij de behandeling zijner zaak zich zelf verdedigen, of een ander, niet voor den raad aangewezen officier met zijne verdediging belasten.

In het laatste geval behoudt hij de bevoegdheid om aan zijne verdediging deel te nemen tot het aanvullen of verbeteren der voordragt van den officier, met die verdediging belast.

De beklagde geeft, minstens vier en twintig uren vóór dat zijn verhoor een aanvang neemt, schriftelijk kennis aan den voorzitter van den raad van den naam van den officier, die zijne verdediging op zich heeft genomen.

Art. 37. De zittingen kunnen door alle officieren van gelijken rang als de beklagde en door die van hoogerden rang worden bijgewoond.

Art. 38. Aan den voorzitter van den raad van onderzoek worden uitgereikt:
a. het beveldschrift, bedoeld bij art. 30, de klagte en alle verdere bescheiden tot de zaak betrekkelijk;

b. de afschriften van de bestaande conduitelijsten nopens den officier, over wien het onderzoek plaats heeft;

c. een staat van dienst betreffende dien officier.

De voorzitter van den raad ontvangt deze stukken regtstreeks van den Minister van Oorlog, bij aldien de beklaagde een generaal of hoofdofficier is, en anders door tusschenkomst van den territorialen kommandant, met de zamenstelling van den raad belast.

In het laatste geval worden zij gevoegd bij den last tot zamenstelling van den raad.

Art. 39. De bij het vorig artikel genoemde stukken worden door den territorialen kommandant of, indien de raad over eenen generaal of hoofdofficier zitting houdt, door den Minister van Oorlog in afschrift aan den beklaagde mededeeld.

Deze is van het oogenblik, dat tot het zamenstellen van den raad door den territorialen kommandant of den Minister van Oorlog het vereischte wordt verrigt, en zolang omtrent het advies van den raad niet is beslist, ontheven van alle militaire dienst.

Art. 40. Zoodra de territoriale kommandant last heeft ontvangen, om eenen raad van onderzoek bijeen te roepen, doet hij, — voor zooveel mogelijk in de tegenwoordigheid van alle officieren in zijne standplaats aanwezig, — voor alle officieren in werkelijke dienst, die zich in zijn territoriaal kommandement in garnizoen bevinden en die tot het lidmaatschap van den raad kunnen worden geroepen, eene loting plaats hebben, ten einde door het lot te doen beslissen, uit welke officieren de raad zal zamengesteld zijn, en welke officieren moeten worden aangewezen om des gevorderd op te treden in de plaats der leden van den raad, die gewraakt of om eenige andere reden in het bijwonen der zittingen van den raad verhinderd mogten worden.

De loting moet plaats hebben voor elken rang afzonderlijk, doch met doorlopende nummers voor de gezamenlijke officieren van elken rang.

De beklaagde zal minstens 24 uren vóór den aanvang der loting mededeeling moeten ontvangen van de plaats waar, den dag en het uur, waarop deze zal plaats hebben, ten einde, des verkiezende, daarbij tegenwoordig te kunnen zijn.

Art. 41. Van al de officieren, die deel van den raad kunnen uitmaken, wordt voor elken rang afzonderlijk eene lijst opgemaakt, waarop gedurende de loting bij ieders naam het getrokken nummer wordt aangeteekend.

Ieder aanwezig officier, die zulks verlangt, trekt zelf zijn nummer, terwijl voor de overigen, zoomede voor de afwezigen, het nummer wordt getrokken rangsgewijze door den tegenwoordig zijnde oudsten van elken rang.

Art. 42. Onmiddellijk nadat de loting is afgelopen, worden, zoo mogelijk, in de eerste plaats vier officieren van hetzelfde wapen of dienstvak als de beklaagde aangewezen om in den raad zitting te nemen. Daartoe worden, met inachtneming van het bepaalde bij art. 31 dezer wet, die officieren van dat wapen of dienstvak bestemd, welke blijkens de lotingslijsten de laagste nummers hebben getrokken.

Vervolgens wordt de raad voltallig gemaakt uit de overige geloot hebbende officieren, waarbij — almede naar de volgorde der lotingsnummers en te beginnen met de laagste nummers, — in de eerste plaats de vacatures in den rang van den beklaagde en daarna de alsdan nog in den raad opengebleven plaatsen worden aangevuld.

Art. 43. Van de geloot hebbende officieren, die niet zijn bestemd om ingevolge het bepaalde bij het vorige artikel in den raad zitting nemen, worden, op de bij dat artikel omschreven wijze, zeven officieren van de bepaalde rangen aangewezen, bestemd om op te treden in de plaats der leden van den raad, die in het geval verkeeren, bij het slot der eerste zinsnede van art. 40 omschreven.

Art. 44. De territoriale kommandant doet aan den Minister van Oorlog en aan den beklaagde mededeeling van de namen der officieren, bij de loting aangewezen om als leden en plaatsvervangende leden van den raad van onderzoek op te treden. Gelijkzeitig geeft hij aan laatstbedoelde officieren berigt hunner benoeming tot leden of plaatsvervangende leden van den raad.

Wanneer eenig officier van hem vrijstelling bekomt van de aanvaarding van het lidmaatschap van den raad, of wanneer de beklaagde gebruik maakt van zijn regt tot wraking, voorziet hij in de vacaturen, die daardoor in den raad komen te ontstaan, en doet van de plaats gehad hebbende wijziging mededeeling aan den Minister van Oorlog, aan den beklaagde en aan ieder ander daarbij betrokken officier.

Art. 45. Kunnen de vacaturen, die in den raad komen te ontstaan, niet dadelijk uit de plaatsvervangende officieren in dier voege worden aangevuld, dat de samenstelling van den raad in alle opzichten aan de eischen van de wet voldoet, dan worden de lotingslijsten in tegenwoordigheid der officieren, in de standplaats van den territoriaal kommandant in garnizoen, voor zooveel noodig op nieuw geraadpleegd, ten einde in de opengevallen plaatsen naar vorenbedoelden maatstaf te voorzien.

Art. 46. Wanneer de beklaagde behoort tot het leger te velde of tot het garnizoen eener in staat van beleg verkeerende vesting of versterkte plaats, wordt de raad van onderzoek door den opperbevelhebber van het leger of den opperbevelhebber in de vesting of versterkte plaats, daár waar het hem meest geschikt voorkomt, bijeengeroepen en zamengesteld als hierboven is voorgeschreven, met dien verstande, dat het den opperbevelhebber wordt overgelaten het getal der aan de loting deelnemende officieren te regelen, zoodanig dat voor elken rang, waaruit de raad van onderzoek moet zamengesteld zijn, zoo mogelijk het vijfvoud der officieren van dien rang aan de loting deel neemt.

Art. 47. Wanneer de beschuldiging een generaal of hoofdofficier van het leger mogt gelden, heeft er onder de onmiddellijke leiding van den Minister van Oorlog en in tegenwoordigheid, zooveel mogelijk, van alle hoofd- en opperofficieren in de residentie gestationeerd, tot het samenstellen van den raad van onderzoek, onder al de hoofd- en opperofficieren van het leger eene loting plaats, naar de regels, die hierboven zijn vastgesteld.

Art. 48. De voorzitter van den raad van onderzoek belast een der leden met de werkzaamheden van secretaris.

De secretaris houdt naauwkeurige aantekening van de verhooren en van hetgeen verder in de zittingen wordt verhandeld, welke aantekening, na door den raad te zijn goedgekeurd, door den voorzitter en den secretaris wordt ondertekend.

Hij wordt in zijne werkzaamheden, zoo noodig, bijgestaan door een, op aanvraag van den voorzitter van den raad, aan te wijzen officier van het garnizoen, waar de raad zitting houdt.

Art. 49. Zoodra de raad van onderzoek zitting heeft genomen, wordt overgegaan:

- 1° tot het naauwkeurig onderzoek van de zaak, waarvoor de raad is bijeengeroepen, en het ondervragen en hooren van den beklaagde;
- 2° tot het hooren van de getuigen, die de raad noodig mogt oordeelen voor zich te doen komen, of die door den beklaagde worden aangewezen;
- 3° tot het inwinnen van alle inlichtingen, welke de juiste beoordeeling der zaak, waarvoor de raad is bijeengeroepen, kunnen bevorderen.
- 4° tot het aanhooren van de verdediging van den beklaagde, voorgedragen door hem of door den officier, dien hij daarmede belast heeft.

De beklaagde of zijn verdediger heeft het regt te verzoeken, dat aan de getuigen bepaalde, door hem op te geven vragen worden voorgesteld. De raad is gehouden aan dit verzoek te voldoen.

Art. 50. Is de raad geroepen om advies uit te brengen aangaande een feit, onder n°. 2 van art. 27 bedoeld, dan onderzoekt hij alleen, of de beklaagde zich door dat feit den rang van officier onwaardig heeft gemaakt en of er verzachtende omstandigheden aanwezig zijn.

Dat het feit werkelijk heeft plaats gehad, moet in dit geval door den raad worden aangenomen, als voor den bevoegden regter te zijn bewezen.

Art. 51. De raad van onderzoek, zitting genomen hebbende, oordeelt zonder ruggespraak of overleg met eenige militaire autoriteit.

Het onderzoek, zoowel van de zaak in haar geheel als van bijzondere punten heeft altijd plaats door den vollen raad.

Art. 52. Ten aanzien van den raad van onderzoek en de getuigen, in de voor hem aanhangige zaak te hooren, is toepasselijk al hetgeen bepaald is in de artt. 4, 5, 6 en 7, tweede en derde alinea, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 23 eerste alinea, 24, 25 en 26 der wet van den 5den Augustus 1850, (*Staatsblad* n°. 45), ten opzichte van de in die wet bedoelde commissie van onderzoek en de getuigen, welke zij wenschte te hooren of te doen hooren.

Art. 53. Alle acten, uit kracht van het voorgaande artikel in verband met eenige daarbij toepasselijk verklaarde wetsbepaling op te maken of uit te vaardigen, zijn vrij van zegel en registratie.

Art. 54. Indien een getuige, ten gevolge eener vordering van den raad, wordt gedagvaard op last van een ambtenaar van het opebaar ministerie, zendt deze het exploit der dagvaarding aan den voorzitter van den raad.

Art. 55. Behoudens het bepaalde bij de drie volgende artikelen, zal de getuige, alvorens zijne verklaring af te leggen, op de wijze zijner godsdienstige gezindheid den eed of de belofte doen van de geheele waarheid en niets dan de waarheid te zullen zeggen.

Art. 56. Zullen niet anders dan tot het geven van inlichting, en zonder eedsaflegging, kunnen worden gehoord:

1°. kinderen, die den vollen ouderdom van zestien jaren niet hebben bereikt;

2°. personen, die wegens gebrek aan verstandelijke vermogens onder curatele zijn gesteld, hoezeer zij bij tusschenpoezen het gebruik hunner verstandelijke vermogens mogten hebben;

3°. personen, die eene onteerende straf hebben ondergaan, of zich ter zake van een misdrijf, waartegen lijf- of onteerende straf is bedreigd, in hechtenis bevinden.

Art. 57. Kunnen zich verschoonen van het afleggen van getuigenis: bloed- of aanverwanten van den beklagde, tot den derden graad ingesloten, en zijne echtgenooten of, na echtscheiding, de van hem gescheiden vrouw.

Onder eede (belofte) mogen zij niet worden gehoord dan met toestemming van zoodanigen getuige zelve, van den beklagde en van den raad.

Art. 58. Alvorens den getuige de eed (belofte) wordt afgenomen, zal hem moeten worden afgevraagd: welke zijn naam, zijne voornamen, zijn ouderdom, zijn beroep en zijne woon- of verblijfplaats zijn, alsmede of hij den beklagde in den bloede of door aanhuwelijking bestaat, en zoo ja, in welken graad.

Art. 59. Nadat de raad van onderzoek de zaak, waarvoor hij bijeengeroepen is, naar vorenstaande regelen in haren geheelen omvang heeft onderzocht, gaat hij over tot het uitbrengen van een advies.

Het advies wordt uitgebragt bij stemming met ongeteekende, digtgevouwen briefjes, die alleen het woord „ja” of het woord „neen” bevatten.

Art. 60. Is de beklagde voor den raad van onderzoek gebragt, uitsluitend naar aanleiding van het onder n°. 2 van art. 27 dezer wet vermelde, dan heeft de raad in de eerste plaats de vraag te beantwoorden:

Maakt het feit (of een der feiten), wegens hetwelk de beklagde is veroordeeld, hem onwaardig den rang van officier te bekleeden en moet hij mitsdien uit de dienst worden ontslagen?

Art. 61. Is de beklagde voor den raad van onderzoek gebragt, uitsluitend naar aanleiding van hetgeen vermeld staat onder n°. 3 tot en met n°. 6 van art. 27 dezer wet, dan heeft de raad *ten eerste* te beantwoorden de vraag:

Is de beklagde schuldig aan het feit (of aan een of meer feiten), hem ten laste gelegd en tot de zamenstelling van den raad aanleiding gegeven hebbende?

Na deze vraag gesteld te hebben, noemt de voorzitter dit feit of deze feiten en laat, bijaldien er meer dan één zoodanig feit is ten laste gelegd, over *ieder* feit *afzonderlijk* stemmen.

Indien er eene schuldigverklaring aan een feit of aan meer feiten is uitgesproken, stelt de voorzitter, met het oog op dit feit of op *ieder* dezer feiten *afzonderlijk*, als *tweede* vraag:

Moet dit feit gerekend worden te behooren tot een der gevallen, voorzien onder n°. 3 tot en met n°. 6 van art. 27 dezer wet?

Indien een feit of meer feiten bij meerderheid van stemmen wordt of worden gerekend te behooren tot de gevallen, onder n°. 3 tot en met n°. 6 van art. 27 dezer wet voorzien, stelt de voorzitter als *derde* vraag:

Moet de schuldige, ten gevolge van hetgeen alsnu te zijnen opzichte is aangenomen, uit de dienst worden ontslagen?

Art. 62. Is de beklagde voor den raad van onderzoek gebragt zoowel naar aanleiding van het vermeldde onder n°. 2 als van het vermeldde onder n°. 3 tot en met n°. 6 van art. 27 dezer wet, dan worden en art. 60 en art. 61 dezer wet in acht genomen.

Art. 63. Bij toestemmende beantwoording van de vraag, in art. 60 dezer wet vermeld, of van de *derde* vraag, in art. 61 bedoeld, stelt de voorzitter *ten laatste* de vraag:

Zijn er verzachtende omstandigheden aanwezig?

Art. 64. Onmiddellijk na elke stemming worden de briefjes, na door den voorzitter te zijn geopend, eerst door hem en daarna door een der andere leden van den raad overluide opgelezen. Van de bevinding wordt door den secretaris proces-verbaal opgemaakt; waarna de stembriefjes door den voorzitter dadelijk worden vernietigd.

Het proces-verbaal wordt, na door den voorzitter en de leden te zijn geteekend, met de verdere bescheiden, door tusschenkomst van den territorialen kommandant, die met de zamenstelling van den raad belast is geweest, van den opperbevelhebber van het leger te velde, of van den opperbevelhebber in de vesting of in de versterkte plaats, aan den Minister van Oorlog gezonden, terwijl gelijktijdig een afschrift van dat proces-verbaal door den voorzitter van den raad aan den beklagde wordt uitgereikt.

Art. 65. Bijaldien de raad van onderzoek zich voor het ontslag uit de dienst heeft verklaard, doet de Minister van Oorlog van het plaats gehad hebbende aan Ons verslag. Hij voegt daarbij zoodanige voorstellen, als de aard der zaak medebrengt, zoo veel noodig in verband met de bepaling van art. 24 der wet, regelende de pensioenen van de militaire officieren der landmagt.

Het verslag, bij de eerste alinea van dit artikel bedoeld, wordt eerst ingezonden, nadat de zekerheid verkregen is, dat de beklagde geen gebruik wenscht te maken van de hem bij art. 66 verleende bevoegdheid.

Art. 66. Wanneer het advies van den raad van onderzoek strekt tot ontslag van den beklagden officier, kan deze, doch alleen op grond dat eene of meer van de bepalingen dezer wet bij de behandeling zijner zaak niet of niet voldoende zijn in acht genomen, een tweede onderzoek voor een anderen raad verlangen.

Hij geeft, binnen tweemaal vier en twintig uren na de ontvangst van het proces-verbaal, schriftelijk kennis aan den voorzitter van den raad of hij zoodanig tweede onderzoek al dan niet verlangt. In het eerste geval voegt hij bij zijne kennisgeving eene opgave van de wets-artikelen, welke, naar zijne meening, niet of niet voldoende zijn nagekomen.

De voorzitter van den raad zendt de bovenbedoelde schriftelijke kennisgeving onmiddellijk, door tusschenkomst van den territorialen kommandant, die met de zamenstelling van den raad belast is geweest, van den opperbevelhebber van het leger te velde of van den opperbevelhebber in de vesting of in de versterkte plaats, aan Onzen Minister van Oorlog.

Art. 67. Zoodra de Minister van Oorlog de schriftelijke kennisgeving, bij het vorig artikel bedoeld, heeft ontvangen, geeft hij aan een *anderen* territorialen kommandant dan met de zamenstelling van den eersten raad van onderzoek is belast geweest, aan den opperbevelhebber van het leger te velde of van den opperbevelhebber

in de vesting of in de versterkte plaats, bevel tot de zamenstelling van een nieuwen raad.

Het bevelschrift, waarbij die zamenstelling wordt gelast, bevat eene opgave van de wets-artikelen, welke, volgens de kennisgeving van den beklagde, niet of niet voldoende zijn nagekomen.

Aan den voorzitter van dezen tweeden raad van onderzoek worden, behalve het hiervoren genoemde bevelschrift en de schriftelijke kennisgeving, bij art. 66 bedoeld, al de bescheiden, het eerst gehouden onderzoek betreffende, ter hand gesteld.

Ten aanzien van dezen raad gelden voorts alle bepalingen, bij de laatste alinea van art. 30, de artt. 31 tot en met 35, art. 37, art. 39 2de alinea, de artt. 40 tot en met 49 en 51 tot en met 58 vastgesteld.

Art. 68. Nadat de raad van onderzoek de zaak, waarvoor hij bijeengeroepen is, naar vorenstaande regelen in haren geheelen omvang heeft onderzocht, gaat hij over tot het doen van zijne uitspraak.

De uitspraak strekt alleen tot beantwoording van de vraag, door den voorzitter te stellen:

Heeft er, bij het onderzoek in de zaak van den officier, die de bijeenroeping van dezen raad heeft verlangd, kennelijke terzijdestelling plaats gevonden van het wets-artikel, bedoeld bij het bevelschrift, waarbij de zamenstelling van den raad is gelast?

Zijn in het bevelschrift meer wets-artikelen genoemd, dan wordt deze vraag voor elk wets-artikel afzonderlijk gesteld.

De laatste alinea van art. 59, alsmede art. 64 zijn hier van toepassing.

Art. 69. Wanneer, blijkens de uitspraak van den nieuwen raad van onderzoek, één der wetsartikelen, in het bevelschrift van art. 67 vermeld, kennelijk is ter zijde gesteld, wordt het advies van den eersten raad als niet geldig beschouwd en voorts onmiddellijk door den laatst bijeengeroepen raad een geheel nieuw onderzoek van de zaak van den beklagde in haren geheelen omvang ingesteld.

Voor dit onderzoek gelden al de bepalingen, die bij deze wet voor den eerstbenoemden raad van onderzoek zijn vastgesteld.

Art. 70. Bijaldien ook de tweede raad van onderzoek zich voor het ontslag uit de dienst heeft verklaard, doet de Minister van Oorlog van het plaats gehad hebbende aan Ons verslag, met bijvoeging van zoodanige voorstellen als de aard der zaak medebrenkt en, voor zooveel noodig, in verband met de bepaling van art. 24 der wet, regelende de pensioenen van de militaire officieren der landmagt.

IIIde AFDEELING.

Van het op non-activiteit stellen.

Art. 71. Een officier kan niet op *non-activiteit* worden gesteld dan om eene der volgende redenen:

1°. bij het aanvaarden van het lidmaatschap van eene der beide Kamers van de Staten-Generaal;

2°. wanneer er officieren overcompleet geraken door de opheffing der betrekking of door de geheele of gedeeltelijke ontbinding van het korps, waartoe zij behooren;

3°. bij terugkomst uit krijgsgevangenschap, wanneer er geene vacatures in zijnen rang bestaan;

4°. bij tijdelijke ongesteldheid, welke hem ongeschikt maakt om dienst te doen; moettende die ongesteldheid blijken uit eene door een militair geneeskundige afgegeven verklaring;

5°. op verzoek, met of zonder bezwaar der schatkist.

Art. 72. Het traktement van *non-activiteit* bedraagt voor de officieren, bedoeld sub 2 van het voorgaand artikel, *twee derde* van het activiteits-traktement vastgesteld voor de officieren der infanterie, en voor de overigen, wat de eerste en tweede

luitenants betreft, *twee derde*, en voor de kapiteins en officieren van hooger rang *de helft* van dat activiteits-tractement; met dien verstande dat bij de berekening van het non-activiteits-tractement van kapitein het activiteits-tractement van de 1ste klasse tot maatstaf zal worden genomen.

Art. 73. De officieren op non-activiteit blijven, met uitzondering nogtans van hen, die als leden van de Staten-Generaal optreden, onderworpen aan de militaire regts-magt, en mogen het grondgebied van den Staat zonder Onze toestemming niet verlaten.

Art. 74. De Minister van Oorlog roept weder tot de active dienst op, de officieren vermeld onder n°. 2 en 3 van art. 71 dezer wet, naar gelang dat er plaatsen in hunnen rang, bij het wapen waartoe zij behooren, openvallen, en die bedoeld onder n°. 4 en 5 van hetzelfde artikel, wauncer de reden, waarom zij op non-activiteit zijn gebragt, zal opgehouden hebben te bestaan, en de gelegenheid tevens aanwezig is om hen in eene openstaande plaats van hunnen rang te doen invallen.

IVDE AFDEELING.

Van het op pensioen stellen.

Art. 75. Officiëren en personen, in betrekkingen geplaatst, welke gelijk zijn gesteld met officiersrangën:

1°. worden door Ons op pensioen gesteld, op aanvraag van den belanghebbende, in de gevallen:

a. van *langdurige*, dat is *veertigjarige dienst met vijf en vijftigjarigen ouderdom*;

b. van *verwonding* of *verminking* in den strijd bekomen of veroorzaakt door gevorderde of bevolene militaire diensten; als ook ter zake van *ziels- of lichaamsgebreken*, welke het gevolg zijn van omstandigheden, verrigtingen en vermoeijenissen aan de uitoefening van de militaire dienst verbonden, voor zoover die *verwonding, verminking, ziels- of lichaamsgebreken* den belanghebbende tot de verdere waarneming van de militaire dienst *voor altijd* ongeschikt maken;

in welke beide gevallen de officier het regt op pensioen kan doen gelden;

2°. kunnen door ons, zonder dat door den belanghebbende de aanvraag is gedaan, op pensioen worden gesteld, in de gevallen:

a. van *langdurige*, dat is *veertigjarige dienst*, al of niet gepaard gaande met *vijf en vijftigjarigen ouderdom*;

b. van *vijf en vijftigjarigen ouderdom*, ofschoon geen *veertig jaren dienst* hebbende;

c. van *verwonding* of *verminking* in den strijd bekomen of veroorzaakt door gevorderde of bevolene militaire diensten, als ook ter zake van *ziels- of lichaamsgebreken*, welke het gevolg zijn van omstandigheden, verrigtingen en vermoeijenissen aan de uitoefening van de militaire dienst verbonden, voor zooverre die *verwonding, verminking, ziels- of lichaamsgebreken* den belanghebbende tot de verdere waarneming van de militaire dienst *voor altijd* ongeschikt maken;

d. van geheele ongeschiktheid voor den stand van officier, door het verlies van die vermogens van geest en ligchaam, welke daarvoor gevorderd worden, na minstens *dertig jaren dienst*, en niet vallende in de termen van litt. c en e;

e. van *verwonding, verminking, ziels- of lichaamsgebreken*, hozeer niet ontstaan in den strijd, of veroorzaakt door omstandigheden, verrigtingen en vermoeijenissen aan de militaire dienst verbonden, maar ook niet het gevolg van eigene moedwillige handelingen of van ongeregeld gedrag, voor zoover die *verwonding, verminking, ziels- of lichaamsgebreken* den belanghebbende tot de verdere waarneming van de militaire dienst *voor altijd* ongeschikt maken, en hij minstens *twintig jaren dienst* telt.

Bij minderen dienstdijd dan van *twintig jaren*, doch voor zooveel overigens dezelfde bepalingen, als bij lit. e zijn vermeld, op den belanghebbende van toepassing zijn, wordt hij door Ons *tijdelijk* op pensioen gesteld.

Art. 76. Wij behouden Ons voor de gepensioneerde officieren in tijden van oorlog of gevaar op te roepen, om, na daartoe geschikt te zijn bevonden, weder in dienst gesteld te worden.

Het pensioen van den officier, die zonder geldige redenen, ter beoordeeling van den Minister van Oorlog, aan die oproeping niet voldoet, of zich aan de wederindienststelling onttrekt, wordt, op diens uitspraak, tijdelijk geschorst.

Deze schorsing neemt aanvang met den dag, waarop de betrokken officier zijne weigering heeft doen kennen, en eindigt met dien waarop de gepensioneerde officieren, die aan gemelde oproeping hebben voldaan, bij *algemeenen maatregel* van hunne verplichting tot de dienst worden ontslagen.

Art. 77. De officier, die reeds op pensioen was gesteld en op nieuw bij de landmagt in dienst is getreden, wordt bij het weder verlaten van de dienst, door Ons op nieuw op pensioen gesteld.

Slotbepalingen.

Art. 78. De tegenwoordige wet treedt in werking op den 1sten Januarij 1874.

Met dat tijdstip zijn afgeschaft en buiten werking gesteld de wetten van den 28sten Augustus 1851, (*Staatsblad* n°. 128), en den 11den Julij 1855, (*Staatsblad* n°. 74).

Lasten en bevelen dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle ministeriele departementen, autoriteiten, collegiën en ambtenaren, wien zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

TABEL, *aanwijzende de zamenstelling van de raden van onderzoek in verhouding tot den rang van den beklaagden officier.*

2de Luitenant: 1 hoofdofficier, voorzitter; 1 kapitein, 1 1ste luitenant en 4 2de luitnants, leden.

1ste Luitenant: 1 hoofdofficier, voorzitter; 2 kapiteins en 4 1ste luitnants, leden.

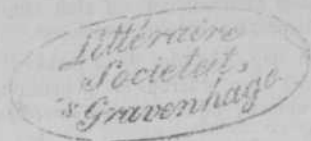
Kapitein: 1 kolonel, voorzitter; 2 hoofdofficieren van minderen rang en 4 kapiteins, leden.

Majoor: 1 opperofficier, voorzitter; 2 hoofdofficieren van hoogerer rang dan majoor en 4 majoors, leden.

Luitenant-kolonel: 1 opperofficier, voorzitter; 2 kolonels en 4 luitnants-kolonels, leden.

Kolonel: 1 opperofficier, voorzitter; 2 opperofficieren en 4 kolonels, leden.

Generaal-majoor of luitenant-generaal: 7 generaals, de oudste voorzitter.

VOORSTEL VAN WET van den Heer J. K. H. DE ROO VAN ALDERWERLT, tot herziening der wet van den 28sten Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 128), regelende de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der militaire officieren bij de landmagt, gewijzigd bij de wet van den 11den Julij 1855 (*Staatsblad* n°. 74).

MEMORIE VAN TOELICHTING.

Bij Koninklijke boodschap van den 30sten October 1871 werd aan de Tweede Kamer een wets-ontwerp aangeboden, strekkende tot wijziging van sommige bepalingen van de wet, regelende de bevordering, het ontslag en de pensionering der militaire officieren bij de landmagt. Dit ontwerp werd herhaaldelijk gewijzigd en eindelijk werden, bij het laatste voorstel tot wijziging, naar aanleiding van een verzoek van de betrokken Commissie van Rapporteurs, de *twee eerste afdeelingen* der wet van den 28sten Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 128) in haar geheel aan de orde gesteld.

De tegenwoordige Minister van Oorlog kwam daarop, den 6den Julij 1872, aan het bewind. Hij trok het aldus gewijzigde wets-ontwerp, dat nagenoeg in staat van wijzen verkeerde, den 23sten September 1872 in. Eerst den 25sten Januarij 1873 werd daarop (zie zitting 1872—1873, Gedrukte stukken n°. 103) een nieuw voorstel tot wijziging van de meergenoemde wet ingediend. Dit voorstel, waarover de Kamer thans haar oordeel zal hebben te zeggen, komt in hoofdzaak overeen met het ingetrokken wets-ontwerp, doch verschilt daarvan in zoover, dat niet de twee eerste afdeelingen in haar geheel in de herziening zijn opgenomen, maar slechts die artikelen tot de herziening van welke het Departement van Oorlog zich bij de eerst ingediende wetsvoordragt had willen bepalen. De zaak van deze herziening is derhalve thans weder in denzelfden toestand gekomen, waarin zij voor 15 maanden verkeerde.

Intusschen laat het thans aanhangige wetsvoorstel, naar de meening van den ondergeteekende, vooral wat de volledigheid betreft, nog veel te wenschen over.

Enkele artikelen, de bevordering betreffende, die niet in de voorgestelde herziening zijn begrepen en dus niet in behandeling kunnen komen, eischen dringend aanvulling of wijziging. Hetzelfde geldt voor de bepalingen betreffende de raden van onderzoek. Daaraan moeten nog verschillende artikelen worden toegevoegd, die echter zooals het ontwerp thans is ingerigt, niet bij amendement in het wetsvoorstel zijn te brengen.

Om deze redenen schijnt het noodig, dat de beide eerste afdeelingen van de wet van den 28sten Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 128) gewijzigd bij de wet van den 11den Julij 1855 (*Staatsblad* n°. 74) in haar geheel aan eene herziening worden onderworpen. De ondergeteekende zou gaarne hebben afgewacht of welligt dat resultaat niet ware te bereiken geweest ten gevolge van het overleg tusschen de Regering en de Kamer. Maar, lettende op de geschiedenis van deze zaak en op de zeer bepaalde verklaring, voorkomende in de 2de alinea van de Memorie van Toelichting van het Regeringsvoorstel, scheen het hem toe, dat in dit geval het gemeen overleg niet zou kunnen leiden tot de wijziging, die hij wenschelijk acht. Daarbij komt, dat bij volkomen in de zienswijze deelt, door den Minister van Oorlog in de 3de alinea der Memorie

van Toelichting ontwikkeld, namelijk dat er haast is bij deze herziening en dat eene spoedige wijziging van de wet van 1851 wenschelijk is.

De ondergeteekende heeft daarom gemeend, dat er thans alle aanleiding bestond om van het regt van initiatief gebruik te maken. En het is op dien grond, dat hij zich veroorlooft dit wetsvoorstel aan de overweging zijner medeleden aan te bieden.

Het voorstel bepaalt zich echter niet tot eene herziening van de twee eerste afdeelingen van de wet van 1851, maar strekt om de geheele wet door eene nieuwe te vervangen. In de twee laatste afdeelingen zijn wel is waar, naar het gevoelen van den ondergeteekende, geene veranderingen noodig, maar zoo menigvuldige wijzigingen als thans, ook naar het oordeel van de Regering in de wet van 1851 moeten worden gebragt, geven aan de herziene wet een zoo ongewonen en onbegrijpelijk vorm, dat de intrekking der tegenwoordige wet en hare vervanging door een geheel nieuwe wet wenschelijk schijnt.

Intusschen zijn in dit wets-ontwerp de wijzigingen tot de meest noodzakelijke beperkt, en is de ondergeteekende zooveel mogelijk getrouw gebleven aan de redactie van de bestaande wet. Menig artikel dier wet is, het valt niet te ontkennen, zoo slecht en onduidelijk gesteld, dat men, de bedoeling niet kennende, die niet ligt zou raden. Maar men kent nu eenmaal die bedoeling, en alle bepalingen, die van gewigt zijn voor de belangen van het leger of voor de regten der officieren zijn in de herziening begrepen. Wijziging van andere, eigenlijk onbetekenende artikelen, door geen belang geboden, zou alligt tot verwarring van denkbeelden leiden.

De veranderingen, welke dit voorstel in de wetten 1851 en 1855 beoogt te brengen, betreffen vooral de zoogenaamde speciale betrekkingen, de bevordering bij keuze, de organisatie van de geneeskundige dienst en de raden van onderzoek. Van de menigvuldige wijzigingen, welke door dezen Minister van oorlog en zijne beide voorgangers in de genoemde wetten zijn voorgesteld, is, voor zooveel noodig, bij dit ontwerp met dankbaarheid gebruik gemaakt.

Toelichting der artikelen.

Iste AFDEELING.

Veranderingen van gewigt zijn in deze afdeeling (*de bevordering*) alleen gebragt in de artt. 2, 5, 6, 7, 20 en volgg. De overige veranderingen zijn een gevolg van de eerste en betreffen slechts den vorm. De toelichting kan derhalve tot de aangegeven artikelen bepaald blijven.

Art. 2. De gevallen zijn niet zeldzaam, dat subalterne officieren (2de en 1ste luitenanten en kapiteins) in speciale betrekkingen geplaatst, daarin gedurende hunne verdere militaire loopbaan verblijven en alzoo, zonder immer meer werkelijke militaire dienst te verrigten, tot de hoogste rangen opklimmen.

Dit misbruik — want een andere naam is hieraan niet te geven — werkt in drieërlei opzigt nadeelig.

1°. Het werkt nadeelig op den *geest van het leger*, omdat die speciale, meestal zeer gewilde betrekkingen, op die wijze als het ware het privaat eigendom worden van enkele begunstigde personen, die, zoo als zich licht bevroeden laat en zeer verklaarbaar is, voorkomende vacaturen in die betrekkingen ook weder door hunne vrienden en bekenden trachten te doen vervullen. Maar zoodoende wordt feitelijk menige onregtvaardigheid gepleegd, een geest van moedeloosheid gekweekt en een *favoritisme* in 't leven geroepen, dat niet anders dan doodend kan werken op den geest van het officierskorps.

2°. Behoeft het in de tweede plaats betoog, dat de werkzaamheden aan sommige speciale betrekkingen verbonden — men denke slechts aan de werkzaamheden bij den generalen staf en bij het Ministerie van oorlog zelf — niet het best verrigt worden door officieren, die, jaar in jaar uit, denzelfden kring van bezigheid doorloopen? Die officieren komen ongetwijfeld in pligtsvervulling niet te kort. Zij verrigten voorzeker met ijver de

werkzaamheden, die hun worden opgedragen. Maar is het niet te vreezen, dat *routine* toch veelal in de plaats zal treden van zelfstandig denken en werken, en dat alle frischheid van opvatting bij de meesten verloren zal gaan? En daarbij lijdt ongetwijfeld de publieke zaak.

3°. De publieke zaak lijdt door de wijze, waarop veelal met deze speciale betrekkingen gehandeld wordt, nog in een ander opzigt. De officieren, die daarvoor in aanmerking komen, behooren in den regel tot de meest bekwamen, tot diegenen, waarvan later het meest partij te trekken ware. Maar die officieren, jaren achtereen aan eene speciale taak zich wijddende, worden eenzijdig in hunne opvattingen en vreemd aan het leger. Zij zijn meestal minder geschikt om in de gelederen terug te keeren en gaan alzoo voor de active dienst bij het leger te loor. Door een officier te lang in eene speciale betrekking te laten verblijven, wordt derhalve schade gedaan en aan die betrekking zelve en aan het leger.

Deze overwegingen schijnen eene bepaling, als bij dit artikel wordt voorgesteld, voldoende te regvaardigen. Bij de zeemagt bestaat, gelijk bekend is, reeds sedert lang eene bepaling van gelijke strekking. Daar is als beginsel aangenomen, dat een officier, in eene speciale betrekking geplaatst, niet bevorderd kan worden tenzij hij vóór af gedurende eenigen tijd active dienst hebbe verrigt.

De voorgestelde regeling schijnt echter de voorkeur te verdienen, omdat een officier, bij bevordering, in den regel toch van garnizoen moet verwisselen en hij dus, wilde men dat hij vóór af eenigen tijd in het leger zou dienen, aan twee kort op elkander volgende verplaatsingen onderworpen zou zijn.

De redactie schijnt verder slechts weinig toelichting te vorderen. De bepaling der eerste alinea, dat een driejarig verblijf in de gelederen wordt vereischt alvorens een officier andermaal in eene speciale betrekking kunne optreden, is noodig, zal de geheele maatregel doel treffen. De officier moet zoolang bij troepen dienen, dat hij weder geheel op de hoogte van de praktische dienst gekomen en los geworden zij van zijne vroegere speciale bezigheden. Bij een te korten termijn ware het daarenboven mogelijk het geheele voorschrift te ontduiken.

De uitzonderingen behoeven nauwelijks verklaring. Hoofofficieren, die den rang van kolonel hebben bereikt, kunnen bij bevordering niet altijd meer bij een korps van het leger ingedeeld, maar moeten wel voor betrekkingen aangewezen worden, die, in den geest der wet, van specialen aard zijn.

Door de bepalingen sub *b* worden van den algemeenen regel alle officieren uitgesloten, wier normale, aangewezen werkring van specialen aard is, of met andere woorden, wier taak in den regel niet is om troepen te kommanderen of de bewegingen van troepen te leiden.

Feitelijk heeft het artikel derhalve alleen betrekking tot de officieren van den grooten en generalen staf en van de infanterie, artillerie en kavalerie. Maar het scheen verkieslijk in de 1ste en 2de alinea een algemeenen regel te stellen en de uitzonderingen te laten volgen.

Het oorspronkelijke art. 2 is naar het hoofd van art. 3 overgebracht.

Art. 5. De bepalingen van het tweede lid van dit artikel, zoo als die bij de wet van 1851 is geformuleerd, is jaren achtereen genoegzaam eene doode letter gebleven. Van 1851—1868 werd slechts één luitenant bij keuze bevorderd. In 1868 werd echter door den Minister VAN MULKEN eene gedeeltelijke uitvoering aan deze wetsbepaling gegeven. De minister voerde toen eene nieuwe regeling in voor de aanvulling van den generalen staf, berustende op deze twee hoofdbepalingen:

1°. Luitenants, die minstens vier jaren dienst als zoodanig hebben, kunnen jaarlijks — doch slechts tot een getal van 4 — na voldaan te hebben aan een vergelijkend examen, bij eene school tot opleiding van stafofficieren (stafschool) worden geplaatst.

2°. Deze luitenants worden, na een vierjarigen cursus (gedeeltelijk bij de school zelve, gedeeltelijk bij de korpsen van het leger) doorloopen en aan zekere eischen van bekwaamheid voldaan te hebben, bij keuze tot kapitein bevorderd.

Door deze regeling is echter eene groote onregtvaardigheid in 't leven geroepen. Een officier kan zeer bekwaam zijn en meer dan eenig ander verdienen om bij keuze bevorderd te worden, maar noch aanleg, noch lust hebben om juist bij den generalen staf dienst te doen. Niet iedereen komt het daarenboven uit een finantieel oogpunt gelegen bij een bereden wapen te dienen, terwijl voor gehuwde luitenants eene vierjarige detachering bij de stafschool, waaraan herhaalde verplaatsingen verbonden zijn, aan groote bezwaren onderhevig is. Moeten nu die officieren, die bij hun wapen wenschen te blijven, hoe bekwaam zij ook zijn mogen, van eene bevordering bij keuze verstoken blijven? Moet die gunstige bepaling alleen worden toegepast op die 4 luitenants voor den generalen staf, en alzoo voor hen, die daarbij niet wenschen te dienen, elke prikkel tot meerdere bekwaming, elke belooning worden uitgesloten? Dit schijnt noch billijk, noch verstandig, noch in overeenstemming met den geest van de wet.

Veel beter schijnt het jaarlijks een examen te doen plaats hebben voor *alle* luitenants, die, minstens vier jaren dienst tellende, voor eene bevordering bij keuze in aanmerking kunnen komen. Uit degenen, die aan dit examen voldoen, kunnen de 4 luitenants voor de stafschool genomen worden, terwijl de overige — op eene algemeene lijst der gerechtigden tot eene bevordering bij keuze gebragt — bij keuze bevorderd zullen worden naar mate er vacatures in den hoogereren rang ontstaan. Altijd met inachtneming overigens van de bepalingen der wet, zoodat van elke *zes* vacatures slechts *éene* door een bij keuze bevorderd officier zal worden ingenomen en geen luitenant den rang van kapitein zal kunnen verkrijgen tenzij hij 8 jaren in eerstgemelden hebbe.

Eene buitengewone bevordering behoort echter niet in de eerste plaats afhankelijk te zijn van de meer of mindere mate van kennis. Het komt bovenal op de morele eigenschappen en de hoedanigheden, op gedrag, dienstijver, geschiktheid in 't algemeen aan. Daarom worden in art. 5 de eischen van algemeene geschiktheid in de eerste plaats genoemd en is er eerst daarna van een examen sprake. De bedoeling is, dat niemand tot het examen worde toegelaten, tenzij hij beantwoorde aan de voorwaarden, die in de 2de alinea van het artikel zijn gesteld.

Art. 6. De zin van dit artikel is in de wet van 1851 niet duidelijk. Welk stelsel van bevordering wordt daarbij gehuldigd? Naar keuze of naar ancienneteit? De bedoeling schijnt geweest te zijn, dat voor deze hoogere rangen het beginsel van keuze in ruime mate zou worden toegepast. Maar in de praktijk is dit nooit het geval geweest. Naar mate van de bijzondere zienswijze van den Minister van Oorlog van het oogenblik, waren de eischen, die voor de hoofdofficieren werden gesteld, hooger of minder hoog. En naar mate die eischen hooger of lager waren, werd bij de bevorderingen tot den rang van hooffofficier en in de hoofdofficiersrang, een grooter of kleiner getal personen als ongeschikt voorbijgegaan. Maar steeds werd, op eene enkele uitzondering na, de ranglijst getrouw gevolgd en dus het zuivere stelsel van bevordering naar ouderdom van rang gehuldigd. Dit is, naar de ondergeteekende meent, niet in 't belang van het leger. De weg moet openstaan om bijzonder bekwame officieren zeer spoedig tot de hoogste rangen te doen opklimmen. Maar ook voor de regten der ancienneteit moet gewaakt worden. Het voorgestelde art. 6 schijnt, wat de bevordering tot den rang van hoofdofficier betreft, aan deze beide voorwaarden te voldoen. Het is daarenboven in overeenstemming met art. 13 van de wet op de bevordering bij de zeemagt, wet van den 6den April 1871, (*Staatsblad* n°. 35), en het is wenschelijk, dat de regelen voor de bevordering van deze beide groote deelen van ons krijgswezen zoo min mogelijk verschillen.

Er is echter tusschen dat art. 13 en dit art. 6 dit verschil, dat bij eerstgemeld artikel de toepassing van de keuze facultatief is gelaten, terwijl het laatste een imperatief voorschrift bevat. Dit schijnt, na de ondervinding, met opzigt tot de toepassing van dat art. 13 opgedaan, volstrekt noodig. Immers er kan, voor wien bekend is met de geschiedenis van art. 13 van de wet van den 6den April 1871, (*Staatsblad* n°. 35), geen redelijke twijfel bestaan of de bedoeling is, dat een deel der vacaturen, in den rang van kapitein-luitenant ontstaande, door bevordering bij keuze

zal worden aangevuld, tenzij men de onhoudbare stelling aanneme, dat alle voor dien rang in aanmerking komende officieren even geschikt en even bekwaam zijn. En toch heeft de tegenwoordige Minister van Marine gemeend zich op de *letter* van art. 13 te kunnen beroepen om dat geheele artikel als niet bestaande te beschouwen en het vroegere, men mag zeggen verouderde stelstel van bevordering naar ancienneteit, te handhaven.

Tegen zoodanige wetsopvatting dient de wetgever te waken. Daarom is het 2de lid van art. 6 in imperativen zin gesteld. Bij art. 5 kon dit niet geschieden, omdat daarbij de bevordering bij keuze van een examen afhankelijk wordt gemaakt en men niet vooraf bepalen kan, dat een zeker aantal officieren aan zoodanig examen zal moeten voldoen. Maar hier schijnt tegen zoodanig imperatief voorschrift geen bezwaar te bestaan. De bedoeling is deze: wanneer bij eenig wapen in den majoor-rang vier vacatures te gelijk of achtereenvolgend ontstaan, worden de drie eerste aangevuld door de drie oudste (mits geschikte) kapiteins van dat wapen en de vierde door een kapitein, die genomen wordt uit de lijst van kapiteins, die voor eene bevordering bij keuze in aanmerking zijn gebracht. Het cijfer van één vierde schijnt voor deze bevordering bij keuze niet te groot. Dat er onder de kapiteins van elk wapen altijd één vierde van het totale cijfer zal zijn, dat zich gunstig boven het geheel onderscheidt, is wel aan te nemen. In elk geval is de wetgever reeds bij de wet betreffende de bevordering bij de zeemagt van de onderstelling uitgegaan, dat één vierde der luitenant 1ste klasse (kapitein) bij keuze tot kapitein-luitenant (luitenant-kolonel) bevorderd zou kunnen worden, en er laat zich geen reden denken waarom diezelfde verhouding niet voor de landmagt zou kunnen gelden.

Bij art. 13 van de wet betreffende de bevordering bij de zeemagt is bepaald, dat ook één derde der kapiteins-luitenant (luitenant-kolonels) bij keuze tot kapitein ter zee (kolonel) kan worden bevorderd. Het heeft bij den ondergeteekende een punt van overweging uitgemaakt, of soortgelijke bepaling ook niet bij de landmagt, voor de bevordering tot de rangen van luitenant-kolonel en kolonel, behoorde te worden vastgesteld. Hij is echter gestuit op het bezwaar, dat bij de wapens der kavallerie, artillerie en genie het getal luitenant-kolonels en kolonels te klein is om de toepassing van het beginsel, voor de zeemagt aangenomen, mogelijk te maken. Het wapen der kavallerie bij voorbeeld telt 4 kolonels en 4 luitenant-kolonels. Om in overeenstemming te blijven met de bepalingen, voor de zeemagt geldende, zou de wet moeten bepalen, dat, zoo er 3 vacaturen in den kolonelsrang ontstaan, 2 bij ancienneteit en 1 bij keuze waren aan te vullen. Maar die 3 vacatures ontstaan gewoonlijk slechts in een tijdsverloop van eenige jaren en het geval, dat een luitenant-kolonel bij keuze bevorderd zou kunnen worden, zou zich dus slechts zelden voordoen. Daarenboven, hoe zal men uit 4 luitenant-kolonels eene lijst opmaken van personen, die voor de bevordering bij keuze in aanmerking moeten komen. Bij zulke kleine cijfers is het gemengde stelstel van bevordering (naar ancienneteit en naar keuze) niet vatbaar voor toepassing.

De bevordering in de hoofdofficiersrang (en ook in de generaalsrang) dient daarom geheel aan de vrije keuze des Konings te worden overgelaten. Het ware echter, om meer dan eene reden, wenschelijk, dat er, onder anderen door de afschaffing van den rang van *majoor*, meer overeenstemming tusschen de rangen bij de land- en zeemagt werd gebracht.

Art. 7 komt, behoudens eene geringe verbetering van redactie, overeen met het laatste lid van art. 13 van de wet van den 6den April 1871 (*Staatsblad* n°. 35). De strekking blijkt uit de bewoordingen van het artikel zelf.

Art. 20 en 21. De bepaling van art. 20 is overgenomen uit het ontwerp der Regering. Daarbij worden stilzwijgend de rangen van officier van gezondheid 3de klasse en van apotheker 3de klasse afgeschaft. Deze rangen, die bij de zeemagt reeds sedert 1871 niet meer bestaan, zijn, na de invoering der nieuwe geneeskundige wetgeving, niet meer houdbaar.

Art. 21 vervangt de artt. 19, 20, 22 en 23 van de tegenwoordige wet en strekt om voor de officieren van gezondheid en militaire apothekers een geheel ander en voordeelijker stelstel van bevordering te vestigen dan voor de overige officieren der landmagt.

Dit is noodig omdat het getal vacaturen, dat bij de geneeskundige dienst in de hooge rangen ontstaat, geringer is dan bij de wapens der infanterie, kavallerie enz.; een hoofdofficier bij de geneeskundige dienst blijft uit den aard der zaak langer geschikt voor zijne betrekking dan andere hoofdofficieren. De bevordering bij de geneeskundige dienst is daardoor gering. En deze omstandigheid, waarbij nog komen de hooge wetenschappelijke eischen die gesteld, de examens die afgelegd moeten worden, verklaart genoegzaam waarom het moeilijk is het korps officieren van de geneeskundige dienst, volgens de tegenwoordige formatie, voltallig te houden en waarom zoo velen dier officieren, in den regel de meest bekwame, de dienst verlaten.

Het belang van het leger vordert dat hierin voorzien worde.

Volgens het voorstel zullen de officieren van gezondheid en militaire apothekers 2de klasse (1ste luitenanten), na dien rang vijf jaren te hebben bekleed, *per se* tot de 1ste klasse (kapiteinsrang) bevorderd worden; na vijf jaren den kapiteinsrang te hebben bekleed kunnen zij den majoorrang en voorts telken vijf jaren een hooger rang verkrijgen.

De besluiten van organisatie zullen moeten bepalen welke rangen bij de officieren van gezondheid en bij de militaire apothekers zullen bestaan, en op welke wijze het geheele getal hoofdofficieren over die rangen moet worden verdeeld. Daarbij is te letten op de grens, die bij het tweede lid van art. 21 voor het totale getal hoofdofficieren is aangegeven.

Op dit oogenblik heeft men bij de officieren van gezondheid 1 opperofficier en 9 hoofdofficieren en 119 subalterne officieren; bij de militaire apothekers 1 hoofdofficier en 24 subalterne officieren. Bleef deze organisatie behouden, de geneeskundige dienst zou, volgens het tegenwoordige ontwerp, in stede van 1 opperofficier en 10 hoofdofficieren, 1 opperofficier en 33 hoofdofficieren tellen. Zoodanige organisatie ware te kostbaar. Aan de bepaling van art. 21 ligt dan ook de gedachte ten grondslag, dat de organisatie eene aanmerkelijke wijziging moet ondergaan.

In welken zin? Daaromtrent kan geen twijfel bestaan. Het getal officieren van gezondheid, om nu van de militaire apothekers niet te spreken, is *te groot* voor vreedstijd, *te gering* voor tijd van oorlog. Daarom moet, bij de organisatie van het korps officieren van gezondheid, een beginsel worden toegepast, dat bij eene nieuwe legerorganisatie voor het geheele officierskorps toepassing zal moeten vinden: het beginsel namelijk, dat het getal officieren in *blijvende dienst* gering, maar dat daar tegenover een groot aantal *reserve*-officieren aanwezig moet zijn. Voor de officieren van gezondheid schijnt dit beginsel toepassing te kunnen vinden op deze wijze, dat alle officieren van gezondheid der 2de klasse (ook de militaire apothekers) zich bij hunne benoeming zullen moeten verbinden om 5 jaren effectief te dienen en 10 jaren in reserve te blijven. Voor dat zij, aan het einde van den eersten vijfjarigen termijn, bevorderd worden, zullen zij zich dus hebben te verklaren of zij voor goed in het vaste kader willen overgaan of zich als burger-geneesheer willen vestigen. Maar in het laatste geval blijven zij nog 10 jaren ter beschikking van het Ministerie van Oorlog, met dien verstande, dat zij alleen in oorlogstijd opgeroepen kunnen worden. Aldus verkrijgt men eene talrijke reserve en kan het vaste kader ingekrompen worden. En op deze wijze zal de geneeskundige verpleging van het leger beter dan nu verzekerd zijn, terwijl daarmede tevens het bezwaar van de kostbaarheid der voorgestelde organisatie vervalt.

Het examen, dat volgens het regeringsvoorstel en in overeenstemming met de nog geldende wet, voortaan nog gevorderd zou worden van de officieren van gezondheid en militaire apothekers der 2de klasse, die in aanmerking willen komen voor den hooger rang, wordt, volgens art. 21, alleen verbonden aan het verkrijgen van den hoofdofficiersrang.

De betrokken personen hebben dan nog slechts 10 jaren gediend en zijn dus nog niet zoo ver in leeftijd gevorderd, dat zij niet een examen zouden kunnen afleggen. Wie geen examen verlangt te doen, is nu toch in elk geval zeker den kapiteinsrang te kunnen bereiken en daardoor zal de aanvulling van het korps beter verzekerd zijn.

Geheele afschaffing van het examen-stelsel schijnt, wel bezien, minder raadzaam. Het moge waar zijn — en de ondergeteekende is van die meening — dat een examen een gebrekkige maatstaf is tot beoordeeling van de waarde en geschiktheid van eenig persoon, het is toch, omdat daarbij niet alles van een subjectief oordeel af hangt, de minst willekeurige maatstaf. En zoo er bij eenig dienstvak van het leger van examens sprake kan zijn, dan schijnt dit toch wel het geval te moeten wezen bij de geneeskundige dienst. Vooreerst, omdat bij de officieren van gezondheid en de militaire apothekers de wetenschappelijke kennis van meer gewigt is dan bij de overige officieren van het leger; in de tweede plaats omdat de vorderingen op het gebied van de geneeskundige wetenschap grooter zijn dan op zuiver krijgskundig gebied.

Het beginsel van bevordering bij keuze is, in het voorgedragen stelsel, niet opgenomen, omdat daarbij ook geene bevordering bij *ancienniteit* in den zin als voor gewone officieren bestaat. De hoogere rang wordt verkregen door allen, die een zekeren tijd in den voorgaanden rang hebben doorgebracht. Alleen de bepaling van het laatste lid van art. 21 maakt op dit stelsel eenigzins inbreuk, maar dit was, om finantie redenen, noodig. De rangen hebben hier niet dezelfde betekenis als bij de overige wapens van het leger. Zij zouden des noods geheel afgeschaft of door twee klassen vervangen kunnen worden. Wellicht kan daartoe later, bij eene nieuwe organisatie van het leger, worden overgegaan; voor 't oogenblik was dit niet mogelijk, omdat bij tal van wettelijke en administrative bepalingen het bestaan dier rangen is aangenomen. Afschaffing of wijziging der rangen, zonder dat tevens die bepalingen werden herzien, zou tot verwarring leiden.

Bij eene goede organisatie moet overigens, naar de meening van den ondergeteekende, het denkbeeld op den voorgrond staan, dat de officieren van gezondheid en militaire apothekers 2de klasse genomen zullen worden uit alle jongelieden, die, waar ook opgeleid, den graad van genes-, heel- en verloskundige of van apotheker, volgens de bepalingen der wet van den 1sten Junij 1865 (*Staatsblad* n°. 59), hebben verkregen. Zij zouden daarna, alvorens werkelijke dienst te verrigten, gedurende een jaar of korter de lessen van eene militaire geneeskundige *applicatieschool* moeten volgen. Geheele zelfstandigheid van de geneeskundige dienst, thans nog in menig opzigt onder voogdij van de militaire administratie, schijnt voorts de eerste voorwaarde om een korps officieren van gezondheid te verkrijgen, dat, in tijden van oorlog, geheel opgevassen zal kunnen zijn voor de moeilijke taak, die daaraan dan ten deel valt.

Art. 22. Is gelijk aan art. 21 der tegenwoordige wet, behoudens eene noodzakelijke verandering in de redactie.

Art. 23. De officieren van de veterinaire dienst (paardenartsen) zijn, ofschoon zij in zekeren zin gerekend worden tot het personeel van de geneeskundige dienst te behooren, niet opgenomen in de wet van den 1sten Junij 1865 (*Staatsblad* n°. 59). Te regt stelt dan ook de Regering voor om den rang van paardenarts der 3de klasse (2de luitenant) te behouden. De vraag rijst nu echter of voor deze officieren alle bepalingen van de thans geldende wet, met name die omtrent de examens, van kracht moeten blijven. De Regering heeft deze vraag in bevestigenden zin beantwoord. De ondergeteekende, geen vriend van examens in 't algemeen en van oordeel, dat hun aantal zooveel mogelijk beperkt moet worden, is van een ander gevoelen. De paardenartsen worden, wat betreft den diensttijd, die gevorderd wordt om tot bevoordering in aanmerking te kunnen komen, bij dit wets-ontwerp, evenals bij het regerings-voorstel, met alle andere officieren op dezelfde lijn gesteld. Zal men nu aan hen nog den eisch van een af te leggen examen stellen? Is dat noodig? Levert de bepaling van art. 5, betreffende de bevordering bij keuze, wanneer daarvan slechts zooveel gebruik wordt gemaakt als bij dit kleine korps mogelijk is, niet voldoende waarborg op, dat ook het korps officieren van de veterinaire dienst in wetenschappelijke kennis niet achteruit zal gaan? In 't algemeen schijnt het ware middel om bekwaame officieren en ambtenaren te verkrijgen niet hierin gelegen, dat men hen met examens overstelpt. Het moet veeleer daarin gezocht worden, dat aan hen, die boven anderen uitmunten, zekerheid gegeven worde, dat zij spoediger dan dezen tot hoogere rangen of tot eene betere stelling zullen geraken.

Op deze gronden zijn de paardenartsen, bij dit artikel, wat de bevordering betreft, geheel gelijk gesteld met de overige officieren van het leger.

De bepaling van het 2de lid van art. 23 vindt zijne verklaring in de omstandigheid, dat bij de veterinaire dienst slechts 1 hoofdofficier wordt aangetroffen en art. 6 hier dus niet van toepassing kan zijn.

Art. 25. Overgangsbepaling. De 1ste alinea is nagenoeg gelijkluidend met de overeenkomstige bepaling in de regeringsvoordragt. Alleen is hier het tijdstip van bevordering, dat door de Regering niet is aangegeven, vermeld. Die enkele officieren van gezondheid der 3de klasse en apothekers der 3de klasse, die, als deze wet wordt afgekondigd, arts of apotheker (in den zin der wet van 1865) zijn, zullen derhalve dadelijk, zoo als billijk is, tot eene hoogere klasse bevorderd worden.

De 2de alinea van het ontwerp wijkt echter van de overeenkomstige alinea van het regeringsartikel ten eenen male af.

De Regering wenscht de bevordering van de hierbedoelde officieren van gezondheid en apothekers afhankelijk te stellen van een examen, waarvan men alleen dit weet, dat het niet in 't openbaar zal worden afgenomen. Biedt zoodanig examen wel de noodige waarborgen aan voor de bekwaamheid van hen, die daaraan onderworpen worden?

Het schijnt veroorloofd daaraan te twijfelen. Doch wat daarvan zij, dit staat vast, dat het examen van de 2de alinea van het regeringsartikel een examen van *mindere rang* zal zijn dan de examens, bij de artt. 3 en 9 der wet van den 1sten Junij 1865 (*Staatsblad* n°. 59) bedoeld. Het is, om te zeggen, een huishoudelijk examen, waaraan zij, die daaraan voldoen, geene wettelijke regten kunnen ontleenen. Zij zullen daardoor in de oogen van het algemeen altijd beschouwd worden als officieren van gezondheid en apothekers van een minder gehalte dan diegenen, die aan de eischen van de artt. 3 en 9 der wet van 1865 hebben voldaan.

Intusschen nemen zij, zoo als met het oog op hunnen dienstdag billijk is, volgens de 3de alinea van de beide artt. 25, in de ranglijst plaats *boven* de artsen en apothekers (in den zin der wet van 1865), die volgens de 1ste alinea van art. 25 tot de 2de klasse bevorderd of na de afkondiging der wet tot officier van gezondheid der 2de klasse of apotheker der 2de klasse aangesteld zijn. Maar het gevolg daarvan zou wezen, dat over een zeker aantal jaren — werd het stelsel der Regering aangenomen — vele hoofdofficiersplaatsen juist zouden ingenomen zijn door personen die niet voldaan hebben aan de eischen van bekwaamheid door de wet van den 1sten Junij 1865 (*Staatsblad* n°. 59) gesteld. Want deze officieren van gezondheid — om alleen van dezen en niet van de apothekers te gewagen — zullen, niet eenmaal bevoegd tot uitoefening der *genees- en heelkundige* praktijk, de militaire dienst zeker niet verlaten, terwijl de officieren van gezondheid, die boven hen in de ranglijst zijn geplaatst, gebruik kunnende maken van de artt. 24 of 28 der meergemelde wet, daartoe, voor een deel, zeker wel zullen overgaan.

De bij de 2de alinea van het regeringsartikel voorgestelde regeling schijnt dus niet in het algemeen belang en is zeker ook niet in het belang der personen, die veel meer gebaat zullen zijn, wanneer men hen onderwerpt aan de bepalingen van de wet van 1865. En daardoor zal ook weder een stap nader worden gedaan tot die eenheid van stand, die den grondslag uitmaakt van onze geneeskundige wetgeving.

Op deze gronden is in het tegenwoordige ontwerp de 2de alinea van art. 25 in dien zin gesteld, dat de daarbij bedoelde officieren van gezondheid der 3de klasse en apothekers der 3de klasse, om bevorderd te kunnen worden, eene acte van bevoegdheid als *arts* of als *apotheker* zullen moeten bezitten.

Dit beginsel vastgesteld hebbende, rees echter de vraag, welk examen van deze officieren van gezondheid en apothekers behoorde te worden gevorderd. De bepaling van art. 128 der wet van den 1sten Junij 1865 (*Staatsblad* n°. 59), kon hier voor de officieren van gezondheid niet dienen. Want die bepaling is uitsluitend geschreven voor hen, die „bij de invoering dier wet” reeds officieren van gezondheid waren. En de wet is ingevoerd den 1sten November 1865, terwijl de oudste der 20 officieren van gezondheid der 3de klasse (geen arts zijnde) den 7den Julij 1866 is aangesteld.

Daarenboven omvat het examen van art. 28 slechts de *geregte lijke geneeskunde* en de *verloskunde*, en men mag betwijfelen, of de beste waarborg, dat een officier van gezondheid der 3de klasse werkelijk geschikt is om tot eene hoogere klasse te worden bevorderd, nu juist daarin gezocht moet worden, dat hij *verloskundige* zij.

Het scheen echter niet billijk van de hierbedoelde officieren van gezondheid en apothekers de examens, bij de art. 3 en 9 der wet bepaald, in hun geheel te vorderen. Men heeft gemeend, voor de officieren van gezondheid met het *geneeskundig examen* van art. 5, voor de apothekers met het examen van punt B van art. 9 te kunnen volstaan.

De kennis, tot het afleggen dier examens vereischt, kunnen de betrokken personen zich voor een gedeelte eigen maken in de garnizoensplaatsen, waar zij zich bevinden. Doch een ander deel der vereischte kundigheden is slechts te verkrijgen, wanneer de officieren van gezondheid en apothekers (6 in getal), die het examen moeten afleggen, gedurende zekeren tijd, — gedurende twee jaren welligt, — de lessen aan eene der vier groote inrigtingen voor het geneeskundig onderwijs (te Utrecht, Leiden, Groningen en Amsterdam) kunnen bijwonen. Tijdelijke overplaatsing naar die steden zal dus noodig zijn. Daartegen kan geen bezwaar zijn, daar niet alle officieren van gezondheid der 3de klasse en apothekers der 3de klasse tegelijk overgeplaatst behoeven te worden. De *fatale termijn* voor het afleggen van het examen is, blijkens de laatste alinea, 1 Januarij 1878. Er is derhalve ruimte van tijd. De bepaling sub *b* van art. 22 voorziet daarenboven in het geval, dat de belangen van de dienst eene *tijdige* detachering mogten verhinderd hebben. Bij de noodige medewerking van de zijde van het Ministerie van Oorlog, en er is geene reden daaraan te twijfelen, kan de voorgestelde bepaling in de uitvoering geene moeilijkheden ontmoeten. Dat aan de aldus te detacheren officieren van gezondheid en apothekers eene gedeeltelijke tegemoetkoming zal moeten worden verleend, spreekt voorts van zelf.

De 3de alinea van het ontwerp verschilt van de overeenkomstige alinea van het regeringsartikel, hoofdzakelijk door eene veranderde redactie van het slot dier zinsnede. Zoo als het regeringsartikel luidt, zouden de officieren van gezondheid, waarop hier gedoeld wordt, wel in de ranglijst plaats nemen boven de jongelieden, die na het in werking treden der wet de school te Amsterdam als arts zullen verlaten, maar niet boven de officieren van gezondheid van de 1ste alinea, die toch veel minder dienstjaren tellen. Dit kan de bedoeling niet zijn. Daarom is het woord „bevorderd” hier ingevoegd.

In de 4de alinea van het regeringsartikel is verzuimd het tijdstip aan te geven, van af hetwelk de termijn begint te rekenen. De gewijzigde redactie van deze alinea in het ontwerp strekt om hierin te voorzien.

IIde AFDEELING.

Van het ontslag.

De bepalingen van deze afdeeling wijken geheel af van de bepalingen der tegenwoordige wet en zijn alleen te vergelijken met de overeenkomstige artikelen van het regeringsvoorstel.

Het komt hier hoofdzakelijk aan op de goede regeling van de raden van onderzoek. Daartoe is, in het ontwerp van de Regering, reeds een groote stap gedaan. Toch heeft men nog verzuimd twee hoofdpunten te regelen, die, zal de goede werking dier raden verzekerd zijn, niet buiten wettelijke regeling mogen blijven.

Vooreerst dient bepaald te worden welke personen het initiatief kunnen nemen om een officier voor een raad van onderzoek te brengen en op welke wijze dit geschieden moet. In de tweede plaats dient de wet bepalingen te bevatten voor het geval, dat — als in de zaak JANSSEN — de wettelijke voorschriften niet zijn nagekomen. Wat baat het toch of, in tal van artikelen, met groote zorg allerlei bepalingen worden bijeengebragt omtrent de wijze, waarop een raad van onderzoek zamengesteld

en het onderzoek geleid moet worden, wanneer eene kennelijke terzijdestelling dier bepalingen geen ander gevolg heeft dan dat welligt de betrokken Minister van Oorlog getroffen kan worden door een „parlementaire blaam?”

Beide punten worden bij de artt. 29—39 en 66—70 geregeld. Bij de toelichting dier artikelen wordt daaromtrent in nadere bijzonderheden getreden. Verschillende andere wijzigingen bij dit voorstel in het regeringsontwerp gebragt, vinden evenzoo bij de toelichting der artikelen hare verklaring.

Art. 27 is art. 27 van het regeringsontwerp. Daarin wordt punt 1°. gesplitst in 5 onderafdeelingen: *a—e*. Deze splitsing is in dit voorstel overgenomen. Doch *c* is weggelaten en vervangen door *e*. De bepaling sub *e* is volkomen voldoende tot bereiking van het in de Memorie van Toelichting der Regering aangegeven doel. Wanneer het ontslag geweigerd kan worden omdat een officier voor een raad van onderzoek is gebragt of in de termen valt om daarvoor geroepen te worden, dan kan het *a fortiori* geweigerd worden voor het geval, dat een raad geadviseerd heeft om hem te ontslaan. Het schijnt geheel onnoodig dit nog afzonderlijk te bepalen. En het eene punt sluit daarenboven het andere in.

Voor punt 2°. is de redactie der thans geldende wet, behoudens wijzigingen van gering belang, behouden. De Regering stelt voor om, in stede van „wegens een feit hetwelk hem onwaardig maakt,” te lezen: „na schuldigverklaring aan een feit, hetwelk hem enz.” Het nut dier verandering springt niet zeer in 't oog. Bij de eerste lezing ware men geneigd aan een *pleonasmie* te denken. Maar blijkens de Memorie van Toelichting wordt hierbij uitgegaan van de onderstelling, dat een officier is schuldig verklaard aan meer dan één feit, stel aan twee feiten: *a* en *b*. Van die twee feiten brengt het eene (*a*), naar het oordeel der regering, de onwaardigheid mede; het andere (*b*) niet. Nu wordt echter de officier alleen regterlijk veroordeeld wegens het tweede feit (*b*). En daardoor zou dan de ongelukkige omstandigheid geboren worden — zoo althans schijnt de niet zeer duidelijke toelichting te moeten worden opgevat — dat hij, bleef de oude redactie behouden, niet voor een raad kon worden gebragt. Want de oude redactie vordert niet alleen schuldigverklaring, maar veroordeeling.

Reeds uit deze wijziging ware af te leiden, ook indien het niet reeds door den Minister van Oorlog ware medegedeeld, dat zijn ambtgenoot voor Justitie de hand in het ontwerp heeft gehad. Maar deze verandering schijnt, om twee redenen, geene verbetering. Vooreerst wordt daarbij tusschen „veroordeeling” en „schuldigverklaring” een onderscheid gemaakt, dat voor regtsgeleerden denkelijk zeer eenvoudig, maar veel te „subtiel” is voor hen, die deze wet moeten toepassen. De vraag rijst daarenboven of er schuldigverklaring kan bestaan zonder veroordeeling. Zoo ja, dan zou in het regeringsartikel niet de „regterlijke veroordeeling,” maar de „schuldigverklaring” op den voorgrond moeten staan. In de tweede plaats wordt door deze verandering de geest der wet miskend, die haar ontstaan hoofdzakelijk te danken heeft aan den wensch om de regten der officieren tegenover mogelijke willekeur van de zijde van het uitvoerend gezag te waarborgen. De Regering stelt zich bij dit artikel op het standpunt van den gewonen regter, die te zorgen heeft dat geen boosdoener hem ontsnappe. Maar dit mag het standpunt niet zijn van hen, die deze wet ontwerpen of moeten toepassen.

Van veel meer gewigt en van gevaarlijker strekking zijn de verdere wijzigingen der Regering.

Punt 3 van de tegenwoordige wet luidt in den aanhef: „wegens gedragingen of daden in het openbaar.” Deze laatste, gecursiveerde woorden zijn thans weggelaten. De reden wordt niet opgegeven. Het schijnt nauwelijks betoog te behoeven, dat de bestaande redactie behouden moet blijven. Met deze bepaling, zoo als de Regering die redigeren wil, in de hand, zou men officieren voor een raad van onderzoek kunnen brengen wegens gedragingen binnen's huis en dus de deur open zetten voor eene ten eenenmale ongepaste contrôle op private handelingen. Door zulke bepalingen verheft men den officiersstand niet, maar verlaagt men dien.

In het tegenwoordig voorstel is de redactie der bestaande wet, wat dit punt betreft, behouden. Voorts zijn de woorden „of openbare geschriften” weggelaten. Deze woorden hebben reeds tot vele verkeerde opvattingen aanleiding gegeven. Zij dagteekenen uit een tijd toen, van alle vergrijpen, „het schrijven”, zoodra het in kritischen zin geschiedde, het grootste vergrijp was, dat een officier kon plegen. Zij behooren niet meer te huis in dezen tijd. Welke reden kan er zijn om hier juist alleen „openbare geschriften” en niet zoo menige andere handeling te noemen, die tot ontslag aanleiding zou kunnen geven? De woorden „gedragingen of dadingen in het openbaar” omvatten elke handeling, waardoor een officier onder het bereik van deze wetsbepaling kan komen. Zij omvatten ook „openbare geschriften”, waardoor de waardigheid van den officiersrang, de eerbied voor den persoon des Konings enz. worden aangerand. De officier, die „openbare geschriften” van zoodanigen aard in het licht zendt, pleegt eene openbare daad, op welke deze wetsbepaling van toepassing is, en kan, wegens die geschriften, voor een raad van onderzoek worden gebragt. Maar het geval moet zich niet meer kunnen voordoen, dat een officier, wegens eene enkele minder gepaste uitdrukking in een onbeduidend dagblad-artikel, voor een raad geroepen en ontslagen worde, en daartoe geeft de afzonderlijke vermelding van het feit van „schrijven” in zeker opzigt aanleiding.

De Regering heeft voorts, in haar ontwerp, punt 4 der tegenwoordige wet doen vervallen en de punten 3, 5 en 6 in een artikel zamengevat. Deze zamenvatting schijnt geheel onaannemelijk. Waarom werd de wijze, waarop het onderzoek in de zaak-JANSSEN had plaats gevonden, zoo algemeen afgekeurd? Omdat de raad, die alleen over het feit van „schrijven” had te oordeelen, zich daartoe niet bepaald, maar in haar onderzoek nog andere punten van art. 27 had opgenomen. En dit werd afgekeurd, niet alleen omdat de raad, zoo handelende, zijne bevoegdheid was te buiten gegaan, maar vooral omdat men gevoelde, dat een officier alleen wegens een of meer nauwkeurig gepreciseerde feiten voor een raad geroepen moest kunnen worden. Uit dien hoofde zou meer splitsing nog eer dan zamentrekking in aanmerking kunnen komen. Door het voorstel der Regering wordt het misbruik, dat in de zaak JANSSEN van de wet gemaakt is, tot wet verheven, terwijl daarenboven de waarborgen, welke de Regering door hare redactie van art. 35*b* (art. 61 van dit voorstel) aan den beklagde wenscht te geven, weder genutraliseerd worden.

Het schijnt voorts niet overbodig hier de ziasnede in herinnering te brengen, waarbij de tegenwoordige Minister van Oorlog, in zijn antwoord op het Verslag der Tweede Kamer over zijne begrooting voor 1873, zijne opvatting aangaf van de wijze, waarop de raden van onderzoek hunne taak hebben te begrijpen. Men leest op bladz. 4: „De ondergeteekende wenscht, ook naar aanleiding van dat adres, van deze gelegenheid gebruik te maken om te doen kennen, dat naar zijne meening de rol der raden van onderzoek door velen verkeerd wordt opgevat. Als een raad na eene schuldigverklaring wegens bepaalde feiten adviseert tot ontslag, geschiedt dit niet alleen om die feiten, maar ook — en zeker in de meeste gevallen wel voornamelijk — om het karakterbeeld dat ieder raadslid zich — stiltzweigend — vormt van den schuldige, van zijn gansche leven, van zijn handel en zijn wandel, al blijkt hiervan in de verhooren niets. Die beoordeeling *naast* de feiten kan niet worden voorkomen. Ze is in 't belang der eer van het leger en *dit* belang moeten de raden van onderzoek vóór alles ter harte nemen. In zulke gevallen zijn de aangewezen feiten als de druppels die den vollen beker doen overloopen. Op zich zelve genomen zouden ze misschien in 't gemoed der leden niet overwegend zijn, maar, beschouwd in verband met dat beeld, nemen ze geheel andere proportien aan. Dit moge regterlijk verkeerd schijnen, 't is even onvermijdelijk als voor het leger heilzaam. Die schuilende beoordeeling moge al van luttel invloed wezen op de schuldigverklaring, ze moet altoos zwaar wegen voor de laatste stemming — die over het ontslag.”

Kritiek van dergelijke beweringen mag wel geheel onnoodig heeten. Maar waar zulke begrippen nog bestaan, schijnt de wet niet streng genoeg te kunnen waken voor eene juiste opvatting van de taak der raden van onderzoek en van de wijze, waarop zij die te vervullen hebben.

Niet genoeg kan daarenboven herhaald worden, dat deze wet niet bestemd is om te worden toegepast door personen, die gewoon zijn wetten te bestuderen en te verklaren. Juist daarom moet men bij eene herziening niet meer veranderingen maken dan volstrekt noodig zijn. De punten 3—6 waren zeker beter te redigeren, maar de ondergeteekende heeft gemeend, dat het uit een praktisch oogpunt verkieslijk was de tegenwoordige redactie te behouden.

In punt 6 is het woord „aanhoudende” bijgevoegd. Éene enkele nalatigheid schijnt, ook al is zij eene „verregaande” te noemen, geene aanleiding te mogen wesen tot ontslag uit de dienst. Vooral niet, daar hier de slotbepaling van punt 5 ontbreekt.

Punt 7 is, om bekende redenen, niet meer in de wet opgenomen.

Art. 29. Een geheel nieuw artikel. Wie kan het initiatief nemen om een officier voor een raad van onderzoek te brengen? Op deze vraag heeft de vorige Minister van Oorlog in zijn antwoord op het Voorloopig Verslag der Kamer over het wetsontwerp van zijn voorganger (zie zitting 1871—1872, gedrukte stukken n°. 52) geantwoord, dat „ieder die vermeenen mogt daartoe gegronde redenen te hebben, eene klacht of beschuldiging tegen eenen officier kon inbrengen”. Men zou geneigd zijn te twijfelen of dit antwoord ernstig gemeend was. Kan een burger het initiatief nemen om een officier voor een raad van onderzoek te doen roepen? Kan een luitenant dit doen ten opzichte van een hoofdofficier? Het eerste ware met den geest der instelling van de raden van onderzoek, het laatste met elk begrip van krijgstucht in strijd.

Dit artikel bepaalt daarom, dat de klachte alleen kan uitgaan van een gelijken of hooger in rang en geeft verder aan, hoe de klachte ingerigt en aan wien ze ingezonden moet worden. De uitdrukking „langs den hierarchieken weg” beteekent dat het stuk door de handen moet gaan van de verschillende autoriteiten, die boven den aanklager zijn geplaatst, en is hier gekozen, omdat zij in het leger algemeen gebruikelijk is.

De aanklager behoeft de redenen, waarom hij eenig officier voor een raad geroepen wenscht te zien, slechts in het algemeen op te geven.

Art. 30. De 2de alinea is de aanvulling van art. 29. De aanklager geeft zijne redenen van beklag in het algemeen op, maar de Minister beslist op grond van welke wetsbepalingen de officier voor den raad teregt moet staan.

De laatste alinea is genoegzaam gelijklopend met de overeenkomstige zinsnede in de eerste alinea van art. 31 der tegenwoordige wet. De Regering wenscht vrijheid te behouden om den raad des noods in eene andere territoriale afdeeling als waartoe de beklagde behoort, te doen vergaderen en heeft daarom bij art. 31 van haar ontwerp de woorden „in den regel” ingelascht. Het schijnt echter niet vrij van bedenking den beklagde naar eene andere afdeeling over te plaatsen en alzoo te brengen buiten den kring van hen, die hem het meest van nabij kennen. Daartegenover staat het bezwaar, dat het welligt niet altijd mogelijk zal zijn, in deze of gene territoriale afdeeling den raad zoodanig zamen te stellen als bij de tabel, die achter de wet is gevoegd, is aangegeven.

Hieraan is nu echter te gemoet gekomen door eene wijziging te brengen in de tabel, bij art. 33 van dit wetsvoorstel bedoeld.

Art. 31 is art. 29 van de regeringsvoordragt. Altijd uitgaande van het denkbeeld, dat de wet van 1851 in de eerste plaats eene wet is tot *bescherming* van de officieren, is hierin deze verandering gebragt, dat het getal ranggenooten van den beklagde op vier gesteld en derhalve aan deze, die de zaak het best beoordeelen kunnen, de meerderheid in den raad verzekerd is.

De tabel, achter de wet gevoegd, is vooreerst met het oog op deze verandering gewijzigd. Verder is daarin zoo veel mogelijk vermeden om den rang der hoofdofficieren te vermelden, en is het getal hoofdofficieren in den raad verminderd. Daardoor is men bij de zamenstelling minder gebonden, want het hoofdbezwaar lag juist

in de moeilijkheid om altijd het vereischte getal hoofdofficieren van den bepaalden rang bijeen te brengen.

De beide tabellen vergelijkende blijkt, dat de raad voor de subalterne rangen één hoofdofficier minder, een subalterne officier (ranggenoot) meer heeft verkregen. Bij die zamenstelling zal het in elke afdeeling mogelijk zijn een raad bijeen te roepen.

In de tabel is voor de hoofdofficieren geene verandering gekomen, dan door de wijziging van het artikel gevorderd werd. Deze raden, die te 's Hage vergaderen, zijn altijd zamen te stellen, omdat het getal hoofdofficieren in de afdeeling, waarvan 's Hage het hoofdkwartier is, betrekkelijk groot is.

Aan het slot der tabel is in de bestaande wet eene bepaling geplaatst, die in het ligchaam der wet behoort en daarom als derde lid naar dit artikel is overgebracht.

Art. 35 is gedeeltelijk nieuw, gedeeltelijk overgenomen uit *art. 30 e* der regeringsvoordragt. Dat deze bepalingen zeer noodig zijn is uit de behandeling van de zaak-JANSSEN gebleken. Bepaalde officiele mededeeling aan den beklagde van tijd en plaats der zittingen schijnt meermalen verzuimd te zijn. De beklagde kan niet alleen door ziekte maar door ziekte of sterfgeval van nabestaanden of andere omstandigheden verhinderd zijn te komen. Daarom zijn de woorden: „andere geldige redenen” bijgevoegd. De raad beoordeelt de geldigheid en geeft van zijne beslissing aan den beklagde kennis.

Art. 36. Dit artikel komt overeen met de twee eerste alinea's van *art. 30 e* der regeringsvoordragt. Deze is echter gebrekkig gesteld. Men lette slechts op de uitdrukking in het 2de lid „in dat geval”, die betrekking heeft op het 1ste lid. De wijziging geeft de gedachte, zoo de ondergeteekende vertrouwt, duidelijker aan.

Art. 40 is *art. 32* van de regeringsvoordragt. Alleen het laatste lid heeft eene uitbreiding ondergaan, die echter geen toelichting schijnt te behoeven.

Art. 46 is *art. 32 f* van de regeringsvoordragt. De aanhef van het artikel drukt echter de bedoeling niet uit. De vraag is niet of het leger zich te velde bevindt, want hoe dan te handelen met een officier die niet behoort tot het veldleger en dag-marschen ver daarvan verwijderd is? Ook is door de Regering niet gedacht aan officieren, behoorende tot het garnizoen van vestingen, die in staat van beleg verkeerden. De voorgestelde redactie voorziet in deze beide leemten. De uitdrukking „dáár waar het hem meest geschikt voorkomt” laat ook voor den bevelhebber eener versterkte plaats, die niet is ingesloten, zoo als ten onzent meestal het geval zal zijn, de gelegenheid open om het onderzoek buiten de plaats te doen houden. Omstandigheden zijn denkbaar waarin dit raadzaam zou kunnen zijn.

Art. 49 is in hoofdzaak het eerste gedeelte van *art. 34* der regeringsvoordragt. De punten 1, 3 en 4 zijn slechts, wat de redactie betreft, gewijzigd.

Punt 2 heeft eene meer belangrijke verandering ondergaan. Bij het regeringsvoorstel wordt aan den raad overgelaten om de getuigen, die de beklagde aanwijst, al dan niet te hooren. Maar het is duidelijk, dat deze getuigen in elk geval gehoord moeten worden.

Dat niet alleen de beklagde, maar ook zijn verdediger regt moet hebben te vorderen, dat bepaalde vragen aan de getuigen gedaan worden, ligt voor de hand.

Art. 50 is het 2de lid van *art. 34* der regeringsvoordragt.

Art. 51. Een geheel nieuw artikel, waarvan de noodzakelijkheid door hen, die bekend zijn met de wijze, waarop het onderzoek in de zaak-JANSSEN heeft plaats gevonden, wel niet zal worden ontkend.

Het is toen gebleken — en de Minister DELPRAT heeft dat in de zitting van den 27sten Februarij 1872 nog bevestigd — dat de raden van onderzoek, eenmaal zitting genomen hebbende, zich niet altijd beschouwen als zelfstandige, alleen aan de wet onderworpen lichamen, maar, om zoo te zeggen, de oogen steeds gerigt hebben naar het Ministerie van Oorlog en geen stap meenen te mogen doen zonder kennisgeving aan of voorafgaande goedkeuring van den Minister. Het onderzoek verliest daardoor aan zijn onpartijdig karakter en de schijn ontstaat, dat de raden van onderzoek, die in het belang van de officieren en van het gehalte van den officiersstand in 't leven zijn

geroepen, eigenlijk slechts werktuigen zijn in de hand van het uitvoerend gezag. Zij zijn dat tot hiertoe, op eene zeer enkele uitzondering na — en dan nog zeker niet opzettelijk — niet geweest. Maar dit is alleen te wijten aan de regtschapenheid van de meeste van onze Ministers van Oorlog en aan den onafhankelijken geest van het meerendeel onzer officieren. Wettelijke bepalingen zijn echter vooral noodig met het oog op Ministers van Oorlog, die niet regtschapen en officieren, die niet onafhankelijk van geest zijn. Waar dit geval zich voordoet, zouden de raden van onderzoek wel degelijk werktuigen kunnen wezen in handen van het uitvoerend gezag, en om dit te beletten dient de bepaling van het 1ste lid van art. 51.

Het 2de lid strekt ter voorkoming van het geval, dat zich in de zaak-JANSSEN heeft voorgedaan, toen men een deel van den raad naar eene andere plaats delegeerde om daar een afzonderlijk onderzoek in te stellen. En juist door die gedelegeerden zijn toen de grootste informaliteiten begaan. Moet elders iets onderzocht worden, de geheele raad zal zich moeten verplaatsen zoo als, indien de ondergeteekende zich niet bedriegt, onlangs in de zaak van een officier, die sedert de dienst verlaten heeft, ook heeft plaats gehad. De Minister van Oorlog zelf schijnt derhalve tegen het denkbeeld, in dit 2de lid neergelegd, geen bezwaar te hebben.

Artt. 52—58. Deze artikelen zijn eensluidend met de artt. 34*a*—34*i* van de regeringsvoordragt. Deze bepalingen zijn waarschijnlijk door den Minister van Justitie aldus gesteld en de ondergeteekende, geen regtsgeleerde, wil gaarne aannemen, dat de voorgestelde toepasselijk-verklaring van de wet tot regeling van het regt van enquête, aan geen bedenking onderhevig is.

Artt. 59—63. Deze komen grootendeels overeen met de artt. 35—35*d* der regeringsvoordragt. Zoo als deze artikelen thans zijn geredigeerd, bieden zij den beklagde, wat het eindoordeel van den raad betreft, alle wenschelijke waarborgen aan.

Art. 64 verschilt van art. 36 der bestaande wet slechts door eene andere redactie.

Art. 65. De bijvoeging der bepaling, voorkomende aan het slot van dit artikel, werd noodzakelijk door de aanneming van een stelsel van appel in de volgende artikelen.

Artt. 66—70. Deze artikelen zijn geheel nieuw. Zij strekken tot regeling van al hetgeen betreft een tweede onderzoek, voor het geval de beklagde dit mogt verlangen. Hij kan dit echter alleen vorderen op grond, dat de wet niet of niet geheel is nagekomen. Waarom, voor dit geval, de weg tot revisie van het uitgebragte advies open blijven moet, is reeds op bladz. 10 aangegeven. Verdere toelichting schijnen deze artikelen niet te behoeven.

Het tijdstip van invoering dezer wet is op 1 Januarij 1874 gesteld, omdat aan de Regering tijd gelaten behoort te worden tot eene door de bepalingen van de artt. 20 en volgende noodzakelijk geworden reorganisatie van het personeel van de geneeskundige dienst.

The first part of the report is devoted to a general survey of the situation in the country. It is found that the country is in a state of general depression, and that the people are suffering from want and distress. The cause of this is attributed to the war, and the consequent destruction of property and the loss of life. The report also mentions the fact that the government has been unable to raise sufficient money to meet its obligations, and that the public debt has become enormous.

The second part of the report is devoted to a detailed account of the operations of the government during the year. It is found that the government has been unable to carry out its policy, and that the country has been in a state of anarchy. The report also mentions the fact that the government has been unable to raise sufficient money to meet its obligations, and that the public debt has become enormous.

The third part of the report is devoted to a detailed account of the operations of the government during the year. It is found that the government has been unable to carry out its policy, and that the country has been in a state of anarchy. The report also mentions the fact that the government has been unable to raise sufficient money to meet its obligations, and that the public debt has become enormous.

The fourth part of the report is devoted to a detailed account of the operations of the government during the year. It is found that the government has been unable to carry out its policy, and that the country has been in a state of anarchy. The report also mentions the fact that the government has been unable to raise sufficient money to meet its obligations, and that the public debt has become enormous.

The fifth part of the report is devoted to a detailed account of the operations of the government during the year. It is found that the government has been unable to carry out its policy, and that the country has been in a state of anarchy. The report also mentions the fact that the government has been unable to raise sufficient money to meet its obligations, and that the public debt has become enormous.

The sixth part of the report is devoted to a detailed account of the operations of the government during the year. It is found that the government has been unable to carry out its policy, and that the country has been in a state of anarchy. The report also mentions the fact that the government has been unable to raise sufficient money to meet its obligations, and that the public debt has become enormous.

The seventh part of the report is devoted to a detailed account of the operations of the government during the year. It is found that the government has been unable to carry out its policy, and that the country has been in a state of anarchy. The report also mentions the fact that the government has been unable to raise sufficient money to meet its obligations, and that the public debt has become enormous.

The eighth part of the report is devoted to a detailed account of the operations of the government during the year. It is found that the government has been unable to carry out its policy, and that the country has been in a state of anarchy. The report also mentions the fact that the government has been unable to raise sufficient money to meet its obligations, and that the public debt has become enormous.

The ninth part of the report is devoted to a detailed account of the operations of the government during the year. It is found that the government has been unable to carry out its policy, and that the country has been in a state of anarchy. The report also mentions the fact that the government has been unable to raise sufficient money to meet its obligations, and that the public debt has become enormous.

The tenth part of the report is devoted to a detailed account of the operations of the government during the year. It is found that the government has been unable to carry out its policy, and that the country has been in a state of anarchy. The report also mentions the fact that the government has been unable to raise sufficient money to meet its obligations, and that the public debt has become enormous.

WIJZIGING DER WETTEN van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72) en van 22 April 1864 (*Staatsblad* n°. 22), betreffende de nationale militie.

ONTWERP VAN WET.

WIJ WILLEM III, *bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje Nassau, Groot-Hertog von Luxemburg, enz., enz., enz.*

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het eerste vereischte voor de verbetering der levende strijdkrachten is, verpligte persoonlijke dienst, en dat het noodig is al dadelijk dienovereenkomstig de wetten van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72) en van 22 April 1864 (*Staatsblad* n°. 22) betrekkelijk de nationale militie te wijzigen;

Zoo is het, dat Wij, den raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. Art. 4 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72) wordt gelezen als volgt:

Een ieder, die ter inlijving bij de militie wordt opgeroepen, is verpligt zijne dienst in persoon waar te nemen.

Art. 2. In de eerste zinsnede van art. 9 vervallen de woorden: „behoudens de uitzondering in art. 74”.

Art. 3. Art. 10 wordt gelezen als volgt:

Alle volgens deze wet en de te harer uitvoering door Ons gegeven voorschriften over te leggen of gevorderde stukken en uit te reiken beschikkingen, zoo in als buiten regten, zijn vrij van zegel en registratie en van de kosten van legalisatie.

Art. 4. In de eerste zinsnede van art. 11 wordt voor „1,56” gelezen: 1,55.

Art. 5. Aan het slot van hoofdstuk II worden twee nieuwe artikelen ingevoegd, aldus luidende:

Art. 14 a. Hij die vóór het tijdstip, waarop hij aan de loting moet deelnemen, zich heeft aangegeven om als vrijwilliger bij de militie te land te dienen en als zoodanig wordt ingelijfd, is niet verpligt in de kazerne te wonen noch deel te nemen aan de menage der onderofficieren of aan die der soldaten, mits hij

1°. aan door Ons te stellen eischen van bekwaamheid voldoet;

2°. voor eigen rekening in zijne kleeding en uitrusting voorziet en zonder genot van soldij, brood of toelage voor het kleeding- en reparatiefonds verlangt te dienen.

Van de sub 2°. gestelde voorwaarde wordt door Onzen Minister van Oorlog ontheffing verleend, wanneer de vrijwilliger aantoonst buiten staat te zijn daaraan te voldoen.

Art. 14 b. Als vrijwilliger bij de militie te land, onder de bepalingen van het

voorgaand artikel, wordt nog toegelaten, hij, wiens reden van vrijstelling, sedert zijne deelneming aan de loting, ophield te bestaan, mits alsdan de aangifte, om als vrijwilliger te dienen, vóór den tweeden Maandag in Maart geschiede.

Art. 6. De laatste zinsnede van art. 50 vervalt.

Art. 7. In art. 51 vervalt de zevende zinsnede.

Voor 7°. wordt gelezen 6°. Voor 8°. wordt gelezen 7°.

Art. 8. Aan het slot van hoofdstuk V wordt een nieuw artikel ingevoegd, aldus luidende:

Art. 54 a. Hij, die zich overeenkomstig art. 14 a heeft aangegeven om als vrijwilliger bij de militie te land dienen, behoudt niettemin het regt om zijne inmiddels opgekomen reden van vrijstelling bij den militieraad te doen gelden.

Indien hem vrijstelling wordt verleend, vervalt zijne aangifte om als vrijwilliger bij de militie te dienen.

Art. 9. Hoofdstuk VII vervalt.

Art. 10. Art. 86 wordt gelezen als volgt:

De zitting van den militieraad wordt geopend den tweeden Maandag in Maart.

De werkzaamheden worden dagelijks gedurende ten minste zes uren, zoolang personen te onderzoeken of zaken te behandelen zijn, voortgezet, uitgezonderd op Zon- en algemeene Christelijke feestdagen.

Tot het doen van uitspraak omtrent alle in de zitting niet afgedane zaken, houdt de militieraad eene tweede zitting, welke vóór 15 April moet zijn afgelopen.

Art. 11. De laatste zinsnede van art. 88 vervalt.

Art. 12. Art. 92 vervalt.

Art. 13. De laatste zinsnede van art. 94 vervalt.

Art. 14. De laatste zinsnede van art. 98 vervalt.

Art. 15. In art. 112 vervallen de woorden: „van hunne plaatsvervangers of nummervervisselaars”.

Art. 16. De derde zinsnede van art. 116 wordt vervangen door twee zinsneden, luidende als volgt:

Gedeputeerde Staten worden in dat onderzoek bijgestaan door een burgerlijk geneeskundige en een officier van gezondheid.

De vijf laatste zinsneden van art. 44 zijn hierbij van toepassing.

Art. 17. In de tweede zinsnede van art. 117 vervallen de woorden: „of, was hij nummervervisselaar, de loteling, voor wien hij in de dienst was opgetreden”.

Art. 18. De laatste zinsnede van art. 120 wordt gelezen als volgt:

Vrijwilligers bij de militie te land worden, voor zoover zij daartoe geschikt bevonden zijn en er gelegenheid bestaat, ingelijfd bij het korps en geplaatst in het garnizoen hunner keuze.

Art. 19. Achter art. 122 wordt een nieuw artikel ingevoegd, aldus luidende:

Art. 122 a. In tijd van vrede wordt aan de vrijwilligers bij de militie, bedoeld in de artt. 14 a en 14 b, op hunne aanvraag, uitstel van eerste oefening voor hun eerste dienstjaar verleend.

Dat uitstel kan voor het tweede en, in bijzondere gevallen, ook voor het derde dienstjaar worden verlengd.

Het uitstel en de verlenging worden verleend door Onzen Minister van Oorlog.

Art. 20. In art. 123 vervalt de vijfde zinsnede en wordt voor 4°. gelezen: 3°.

Art. 21. Art. 124 wordt gelezen als volgt:

Is het in het voorgaand artikel bedoeld zevende deel niet op de daar bepaalde wijze voltallig te maken, dan wordt het aangevuld door de overige manschappen, die hun eerste dienstjaar en voorts door hen, die hun tweede dienstjaar hebben volbragt.

Is slechts een deel van deze klasse van manschappen ter aanvulling noodig, dan wordt dat deel aangewezen door loting, op de door Ons te bepalen wijze te houden.

De vrijwilligers, bedoeld in de artt. 14 *a* en 14 *b*, worden niet in het zevende deel begrepen.

Art. 22. In de eerste zinsnede van art. 165 vervallen de woorden: „behoudens de bepaling van art. 70”.

Art. 23. De eerste zinsnede van art. 172 wordt gelezen als volgt:

De vrijwilliger voor de militie of de loteling, van wien is ontdekt, dat hij niet aan de oproeping ter inlijving heeft voldaan, wordt gebragt voor Gedeputeerde Staten der provincie, tot welker aandeel in de ligting hij behoort.

Art. 24. Het eenig artikel der wet van 22 April 1864 (*Staatsblad* n°. 22) wordt gelezen als volgt:

De vrijwilliger voor de militie of de loteling, die zich overeenkomstig art. 150 heeft aangemeld of doen aanmelden om bij de zeemilitie te dienen, doch aan de oproeping ter inlijving niet heeft voldaan, en volgens art. 173 in dienst moet gesteld worden, kan voor vier jaren bij de zeemilitie worden ingelijfd, tenzij het maximum, in art 5 bepaald, bereikt ware.

Hiervan is uitgezonderd de vrijwilliger voor de militie of de loteling, omtrent wien Gedeputeerde Staten hebben beslist, dat geene omstandigheden van zijn wil onafhankelijk, hem hebben belet aan de oproeping te voldoen.

Art. 25. De artt. 174, 175, 176 en 177 vervallen.

Art. 26. Art. 179 wordt gelezen als volgt:

Gedeputeerde Staten worden in het geneeskundig onderzoek bijgestaan door een burgerlijk geneeskundige en een officier van gezondheid.

De vijf laatste zinsneden van art. 44 zijn hierbij van toepassing.

Art. 27. In art. 180 vervalt de aanhaling van art. 175.

Art. 28. De vierde zinsnede van art. 181 wordt gelezen als volgt:

3°. die niet aan de oproeping ter inlijving hebben voldaan.

Art. 29. In art. 182 vervalt de aanhaling van art. 175.

Art. 30. De laatste zinsnede van art. 184 wordt gelezen als volgt:

2°. hij, die niet aan de oproeping ter inlijving heeft voldaan.

Art. 31. De laatste zinsnede van art. 187 vervalt.

Overgangsbepalingen.

Art. 32. Achter art. 190 worden vier nieuwe artikelen ingevoegd, aldus luidende:

Art. 190 a. Vrijstelling wegens broederdienst wordt verleend, wanneer de broeder van den loteling vóór het in werking treden dezer wet:

1°. zijn vijfjarigen diensttijd heeft doen volbrengen of aanvullen door plaatsvervangings;

2°. een plaatsvervanger heeft gesteld, die in een der gevallen verkeert, omschreven in 1°. , 4°. , 5°. en 6°. van art. 50.

Art. 190 b. Dienst als plaatsvervanger of nummerverwisselaar geldt niet tot vrijstelling van den broeder van hem, die als zoodanig optrad.

Art. 190 c. De artt. 67, 68 en 73 blijven gelden ten aanzien van plaatsvervangers en nummerverwisselaars, vóór het in werking treden der tegenwoordige wet ingelijfd.

Art. 190 d. De wijzigingen, in de artt. 123 en 124, bij de artt. 20 en 21 dezer wet gebragt, gelden niet voor plaatsvervangers, vóór het in werking treden der tegenwoordige wet ingelijfd.

Art. 33. Deze wet treedt in werking met 1 Januarij 1874.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle ministeriele departementen, autoriteiten, collegiën en ambtenaren, wien zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

De Minister van Oorlog,

De Minister van Marine,

MEMORIE VAN TOELICHTING OP VORENSTAAND WETSONTWERP.

§ 1. De behoefte aan verbetering van het gehalte en de samenstelling onzer levende strijdkrachten wordt vrij algemeen erkend.

Bij het bespreken van den weg, die gevolgd zou moeten worden om tot een deugdelijk leger te geraken, kwamen de ondergeteekenden al spoedig tot de overtuiging, dat het ontwerpen eener daartoe strekkende volledige wet een onvruchtbaren arbeid zou zijn, zoolang de Volksvertegenwoordiging geen uitspraak had gedaan over de juistheid der meening, — ook door de vorige Regering aan haar oordeel onderworpen, — dat afschaffing der bevoegdheid tot vervanging in de dienst onmisbaar is voor de goede samenstelling van een leger, zoo als dit, in overeenstemming met de eischen des tijds, voor ons land noodig is.

Van daar, dat in de Troonrede, waarmede de tegenwoordige zitting der Staten-Generaal werd geopend, op de noodzakelijkheid tot verbetering in de eerste plaats van de samenstelling en van het gehalte des legers werd gewezen en eene wetsvoordragt tot wijziging in dezen zin van de wet betrekkelijk de nationale militie werd toegezegd. Door het hierbij aangeboden wets-ontwerp wordt aan deze toezegging, in overeenstemming met de daaromtrent, bij de beraadslagingen over het adres van antwoord op de Troonrede, door de Regering gegeven toelichting, voldaan.

§ 2. Dit ontwerp heeft derhalve uitsluitend de strekking, om tot eene beslissing te komen omtrent het hoofdbeginsel der verpligte persoonlijke dienst, afschaffing dus van de bevoegdheid tot het stellen van plaatsvervangers en nommerverwisselaars, om later, wanneer dit stelsel door de wetgevende magt zal aangenomen zijn, onmiddellijk over te gaan tot verdere herziening der militiewet in haar geheel en, in verband daarmede, tot nadere wettelijke regeling der schutterijen.

De wetsvoordragt der vorige Regering had, nevens de afschaffing der plaatsvervanging en nommerverwisseling, te gelijk verhooging van het jaarlijksch contingent en verschillende partiele wijzigingen ten doel. De ondergeteekenden, groote voorstanders van gelijken dienstpligt, zijn van oordeel, dat gedacht wets-ontwerp of te weinig of te veel inhield. Te weinig, indien men eene volledige regeling en organisatie van onze legermagt beoogde; te veel, indien men, eene nadere wettelijke regeling van het geheel noodig achtende, zich voornamelijk en voor alles de beslissing van het groote beginsel van gelijken dienstpligt ten doel had gesteld. Naar die meening is het tegenwoordig wets-ontwerp tot de kleinste proportiën teruggebracht en alleen uit dat oogpunt te beoordeelen.

§ 3. Dat, zal het leger voor zijne groote taak, verdediging des vaderlands, berekend zijn, afschaffing van plaatsvervanging en nommerverwisseling onvermijdelijk is, werd door de vorige Regering reeds breedvoerig betoogd en heeft ook, blijkens het Voorloopig Verslag omtrent het wets-ontwerp, in de vorige zitting ingediend, bij verscheidene leden der Kamer weerklank gevonden. De Commissie, in welke handen het Verslag omtrent de mobilisatie van een gedeelte van het leger in 1870 was gesteld, heeft in haar rapport erkend, dat die afschaffing het gehalte der militie verbeteren zal. Wordt in dat Voorloopig Verslag omtrent het vorig wets-ontwerp van andere zijde ook al twijfel geopperd, of wel onvoorwaardelijk de stelling is aan te nemen,

dat een leger, waarin alle standen der maatschappij zijn vertegenwoordigd, het beste van alle is, de laatste oorlog tusschen twee magtige Staten heeft, naar de meening der Regering, daaromtrent uitspraak gedaan en elken twijfel weggenomen.

De afschaffing der plaatsvervanging en nommerverwisseling zal niet alleen het zedelijk en intellectueel gehalte van het leger verbeteren, maar evenzeer een heilzamen invloed uitoefenen op het fysieke, morele en intellectuele gehalte der bevolking. Het regtsgevoel des volks zal verhoogd en de eerbied voor de wet vermeerderd worden, wanneer, ook met opzigt tot de militaire verplichtingen, het beginsel van gelijkheid voor de wet in toepassing wordt gebracht. Van de naauwere aanraking, waarin jongelieden uit de verschillende standen, gedurende eenigen tijd, met elkander zullen komen, is toenadering tusschen die standen te verwachten, 't geen, vooral tegenwoordig, van hoog belang te achten is. Heeft menigeen de kennis van lezen en schrijven reeds nu alleen te danken aan dienst bij de militie, het dienen met beschaafde jongelieden, die meer naar den geest ontwikkeld zijn, zal voor hen, die in dit opzigt op lagere trap staan, eene uitnemende gelegenheid wezen tot vermeerdering van kennis en beschaving, — vermeerdering welke hun later, in het burgerlijk leven, van onberekenbaar nut zal zijn. Men mag toch niet aannemen, dat, zoo als sommigen vreezen, door de meer beschaafden op ééne lijn te stellen met de minder ontwikkelden, genen de gebreken of kwade neigingen van dezen zouden overnemen, en daardoor die verkeerdheden in wijderen kring worden verspreid. Beschaving en kennis moeten, in den strijd met ruwheid en onkunde, de zege behalen. Ook meerdere fysieke ontwikkeling zal door de verplichte persoonlijke dienst, vooral in een levenstijdperk, dat lichaams oefening en beweging in de vrije lucht eene heilzame uitwerking hebben, niet achterwege blijven, inzonderheid bij hen, die anders, door hunne maatschappelijke opleiding of wegens hun beroep, aan een zittend leven gebonden zijn.

Er is beweerd, dat velen uit de minder begunstigde standen, door het geldelijk voordeel, dat zij uit hunne optreding als plaatsvervanger of nommerverwisselaar genieten, zeer worden geriefd; zoodat de voorgestelde afschaffing, wel verre van de minvermogens te ontlasten, voor dezen finantiël nadeelig zou zijn. Maar is het dan niet van algemeene bekendheid, dat een groot deel der voor de vervanging betaalde gelden ten bate komt van maatschappijen en commissionairs, die zich met de bezorging van plaatsvervangers en nommerverwisselaars belasten?

Wordt het deel, dat zij, die zich verkoopen, daarvan genieten, behoudens enkele uitzonderingen, niet meestal verkwt en verbrast en alzoo de onzedelijkheid bevordert?

De voorstanders van de bevoegdheid tot vervanging in de dienst gronden dan ook hunne verdediging van dat stelsel niet zoo zeer op het goede dat daaraan volgens hen zou zijn verbonden, als wel op de bezwaren en nadeelen, welke uit de afschaffing zouden voortvloeijen. Zij zoeken wel naar middelen om het kwaad te beperken, maar niet om het weg te nemen; 't geen, naar het oordeel der Regering, alleen door geheele uitroeiing van het vicieuse stelsel te bereiken is. Halve maatregelen, zoo als het behouden van nommerverwisseling, met afschaffing slechts der plaatsvervanging, kunnen hier niet baten. Beperking der plaatsvervanging door verscherping der vereischen zal wel het gevolg hebben dat de prijs zal stijgen en het middel van vervanging niet zoo veelvuldig zal worden te baat genomen, maar dan ook wordt het privilegie, slechts aan een kleiner deel der meer gegoeden toegekend, des te stuitender.

Om de bewering te wederleggen, dat door de invoering van verplichte persoonlijke dienst aan de belangen der krijgsmagt alle andere maatschappelijke belangen worden opgeofferd, is slechts te wijzen op het voorbeeld van Pruisen, waar dit stelsel reeds redert ruim een halve eeuw in werking is, en waar bovendien de militaire verplichtingen, door langeren duur van den eersten oefeningstijd zoowel als van den geheelen diensttijd, veel zwaarder drukken dan hier te lande. Dat land staat evenwel in maatschappijken vooruitgang en intellectuele ontwikkeling zijner burgers geenszins bij andere landen achter.

Is men in de meeste landen van Europa, met name in Duitschland, Oostenrijk, Rusland, Denemarken en Frankrijk, reeds tot de verplichte persoonlijke dienst over-

gegaan, en wordt die overgang in andere Rijken voorbereid, mag Nederland dan wel het oog sluiten voor de noodzakelijkheid, dat, zal men de toekomst met vertrouwen te gemoet gaan, de elementen der maatschappij, welke bij het behoud der nationale zelfstandigheid en van inwendige rust en orde het meeste belang hebben, in het leger niet mogen worden gemist, maar zooveel mogelijk vertegenwoordigd moeten zijn?

§ 4. Het valt niet te ontkennen, dat de militiedienst voor den een zwaarder drukt dan voor den ander. Hij, die voor eenig vak van wetenschap of kunst wordt opgeleid, zal daardoor eene grootere belemmering ondervinden dan de landbouwer of ambachtsman, die, bij het terugkeeren naar zijne haardstede, zijn vorig bedrijf kan hervatten.

Om de nadeelen, die voor den eerste uit zijne militiedienst kunnen voortvloeijen, zooveel mogelijk weg te nemen of te beperken, zal te zijnen opzigte voorziening noodig zijn. Ook de vorige Regering was hierop in haar ontwerp van 1871/72 bedacht, doch ten deele anders dan naar dit voorstel, waarbij de verlichting van den militieplicht afhankelijk wordt gemaakt, niet enkel van gegoedheid, maar voornamelijk van kennis, en voorts van de verpligting, om zich vóór de loting tot vrijwillige dienst bij de militie te verbinden. Hierdoor wordt tevens een krachtig middel verkregen om te voldoen aan den eisch der Grondwet, die de militie zooveel mogelijk uit vrijwilligers wil hebben zamengesteld. Daartegenover zullen dan de voordeelen staan, welke aan hem, die aan de gestelde voorwaarden voldoet, worden toegekend.

Voor al zij, die, gelijktijdig met het vervullen van den militieplicht, hunne studien of maatschappelijke opleiding wenschen te vervolgen, zullen daardoor aanmerkelijk worden te gemoet gekomen.

Volgens de artt. 5, 18, 19 en 21 zullen zij:

1°. niet verplicht zijn in de kazerne te wonen of deel te nemen aan de menage der onderofficieren of aan die der soldaten;

2°. de keuze hebben van het korps waarbij en het garnizoen waar zij willen dienen, voor zoover dit met de belangen van de dienst is overeen te brengen;

3°. uitstel kunnen erlangen van eerste oefening gedurende een of twee en, in bijzondere gevallen, zelfs drie jaren;

4°. niet worden begrepen in het een zevende deel der militie, dat, behalve de loting, die voor het eerst dient, volgens art. 183 der Grondwet en art. 123 der wet van 19 Augustus 1861 in dienst kan worden gehouden of geroepen.

Aan den anderen kant zullen de vrijwillige verbindtenissen ten bate komen van de overige lotelingen, wier kans, om door hun nummer vrijdom van dienst te erlangen, grooter wordt, naarmate het aantal der vrijwilligers, ten gevolge van de toegekende voordeelen, vermeerderd.

§ 5. Na al het voorgaande schijnen slechts weinige der artikelen bijzondere toelichting te behoeven.

De *considerans* en art. 1 zijn zoodanig gesteld, dat in de wet zelve hare eenige strekking, namelijk de invoering van verpligte persoonlijke dienst, uitgedrukt en op den voorgrond geplaatst wordt.

Art. 3. In art. 10 der wet van 1861 behooren de woorden: „met uitzondering van de overeenkomsten van vervanging in de dienst”, te vervallen. Voorts stelt dat artikel wel vrij van de kosten van zegel, registratie en legalisatie van alle volgens de wet over te leggen stukken, doch niet van de formaliteit der registratie. Het kan de meening niet zijn, die stukken aan deze formaliteit, welke hier nutteloos is, te onderwerpen, noch van dezen vrijdom uit te zonderen de stukken, waarvan de overlegging, schoon niet regtstreeks bij de wet, echter bij de te harer uitvoering gegeven voorschriften gevorderd is.

Art. 4. Door een bij de beraadslagingen over de wet van 1861 aangenomen amendement op art. 47, moet de vrijwilliger bij de militie één centimeter langer zijn dan de loteling. Hiervoor bestaat geen enkele redelijke grond. Wegens gemis van vrijwilligers heeft dit verschil tot dusverre geene moeilijkheid veroorzaakt. Wordt art. 5 van dit wets-ontwerp aangenomen, dan zou deze moeilijkheid niet achterwege blijven.

Hij, die zich als vrijwilliger bij de militie had aangegeven, zou wegens gemis der lengte van 1,56 meter afgekeurd, doch niettemin, wanneer hem slechts één centimeter aan die maat ontbrak, door den militieraad voor de dienst aangewezen moeten worden, en alzoo buiten zijn toedoen van de voordeelen, aan de vrijwilligers toegekend, verstoken blijven.

Art. 5, ad art. 14a laatste zinsnede. Het ware niet billijk hem, die buiten staat is aan de in sub 2 van dit artikel gestelde voorwaarde te voldoen, van de voordeelen in de artt. 18, 19 en 21 van dit ontwerp genoemd, uit te sluiten, zoo hij daarop door zijne intellectuele ontwikkeling aanspraak heeft.

Ad art. 14b. Een militieplichtige kan zich niet overeenkomstig art. 14a (nieuw) hebben aangegeven om als vrijwilliger bij de militie te land te dienen, uithoofde hij, toen de aangifte volgens dat artikel moest geschieden, regt had op vrijstelling. Mogt echter zijne reden van vrijstelling, sedert zijne deelneming aan de loting, ophouden te bestaan, dan brengt de billijkheid mede, dat hij nog als vrijwilliger met aanspraak op de daaraan verbonden voordeelen, kunne toegelaten worden. De gestelde termijn is in overeenstemming met den tijd, waarop de militieraad zijne zitting opent. (Vergel. art. 10 van het ontwerp.)

Art. 8 voorziet in het geval, dat hij, die, om de daaraan verbonden voordeelen te genieten, zich overeenkomstig art. 5 als vrijwilliger had aangemeld, wegens eene tusschen den tijd dezer aanneming en de zitting van den militieraad opgekomen reden, regt op vrijstelling verkreëg. Billijkerwijze mag hij van dat regt niet verstoken worden.

Art. 10. Door de afschaffing der plaatsvervangende en nommerverwisseling zal, in de meeste gevallen, het houden eener tweede zitting van den militieraad, die hoofdzakelijk voor de aanneming van plaatsvervangers en nommerverwisselaars bestemd was, overbodig worden, en alleen vereischt zijn, voor het geval dat in de eerste zitting een of meer zaken onafgedaan zijn gebleven.

Art. 24. De wijziging van het eenig artikel der wet van 22 April 1864 (*Staatsblad* n°. 22) is noodig, omdat het ook op den vrijwilliger van toepassing behoort te zijn en de aanhaling van art. 174 vervalt. Ook de aanhaling van art. 111 is weg te laten, daar het voldoende is, hier en ook in andere artikelen alleen van „de oproeping ter inlijving” te spreken.

Overgangsbepalingen.

Art. 32. Het ware niet billijk den broeder van hem, die vóór het in werking treden dezer wet een plaatsvervanger heeft gesteld, door het vervallen van de slotbepaling van art. 50 de vrijstelling te ontnemen, hem bij die wet toegekend. Door het voorgestelde artikel wordt hem het behoud van dat verkregen regt verzekerd.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
GEERTSEMA.

De Minister van Oorlog,
VAN STIRUM.

De Minister van Marine,
BROCK.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

Second block of faint, illegible text, continuing from the top or bleed-through.

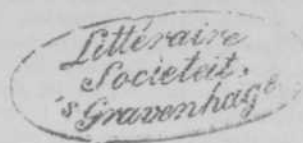
Third block of faint, illegible text, continuing from the top or bleed-through.

AMERICAN

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

Large block of very faint, illegible text at the bottom of the page, possibly bleed-through or a very light print.

VESLAG der Commissie van Rapporteurs op het ontwerp tot wijziging der wetten van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72) en van 22 April 1864 (*Staatsblad* n°. 22), betrekkelijk de nationale militie.

§ 1. De wijzigingen bij het Regerings-ontwerp van den 5den Maart jl. in de wet op de nationale militie voorgesteld, hebben tot strekking geheele afschaffing van de plaatsvervangende en nommerwisseling, waar tegenover, als compensatie, zou staan, dat ieder ingeschrevene, die nog niet geloot en dus de kans van vrijloting nog heeft, wanneer hij aan zeker examen voldoet en op eigen kosten wil dienen, als vrijwilliger voor de militie in dienst kan treden en daardoor het regt erlangt om buiten de kazerne te wonen en zijn dienstplicht te vervullen in zijn *tweede*, in bijzondere gevallen ook in zijn *derde* dienstjaar. Deze bepalingen zijn omschreven bij de artt. 1, 5, 8 en 19 van het wets-ontwerp, in welke artikelen zich geheel dat voorstel resumeert. Alle verdere artikelen betreffen slechts punten van ondergeschikt belang en zijn meestal woordelijk overgenomen uit het voorstel, onder den Minister THORBECKE den 19den November 1871 ingediend.

§ 2. Volgens de Memorie van Toelichting gelooft de Regering, dat geheele herziening der militiewet en eene daarmede in verband staande, nadere wettelijke regeling der schutterijen een onvruchtbare arbeid zou zijn, indien niet vooraf omtrent het hoofdbeginsel der verplichte persoonlijke dienst was beslist. Zij wil daarom eene abstracte beslissing omtrent dat hoofdbeginsel. Bij het onderzoek van het wets-ontwerp in de afdelingen der Kamer (1) kwam dus in de eerste plaats de vraag in aanmerking: is zulk eene abstracte beslissing mogelijk? Slechts een betrekkelijk gering aantal leden toonde zich voor eene toestemmende beantwoording der vraag gestemd. De Regering moest er, meenden zij, prijs op stellen vóór zij met de hervorming van ons krijgswezen verder ging, zekerheid te verwerven, dat de Volksvertegenwoordiging met haar omtrent dit hoofdpunt eenstemmig dacht. De zaak was betrekkelijk eenvoudig, en de beslissing kon dus niet veel tijd vorderen. Ook naar het gevoelen van deze leden echter liet zich het voorstel niet geheel op zich zelf beschouwen. Het grijpt in op geheel de inrigting en sterkte der militie en stond met verscheidene daaromtrent ahangige vraagstukken in verband, zooals het al dan niet handhaven van bestaande vrijstellingen, het meer localiseren onzer militie-korpsen en vooral ook de toekomstige inrigting der schutterijen. De Kamer kon dus niet wel beslissen, zonder den

(1) Bij dat onderzoek waren tegenwoordig de heeren: Begram, van Sypesteyn, Stieltjes, van Kuyk, Rutgers van Rozenburg, Blussé van Oud-Alblas, van Houten, van Reenan, Sandberg, van Rees, du Marchie van Voorthuizen, Mackay, Godefroi, Cromers, Borret, van Kerkwijk, Hingst, Haflmans, Kappeyne van de Coppello, van Lynden van Sandenburg, Jonckbloet, Viruly Verbrugge, Idzerda, Oldenhuis Gratama, Smidt, Westerhoff, Blom, Wintgens, van Hardenbroek van Lockhorst, Gevers Deynoot, Heemskerk, Rombach, van Zinneq Bergmann, Jolles, de Jong, 's Jacob, van Wassenaer van Catwijk, Dam, van Zuijnen van Nyevelt, van Loon, van Eek, Mirandolle, de Lange, de Rutter Zyker, de Brauw, van der Linden, Wybenga, Lenting, de Roo van Alderwerelt, Dumbar en Nierstrasz.

weg te kennen, dien de Regering in deze en andere opzigten voornemens was te volgen. In de Memorie van toelichting hadden die voornemens en die inzigten duidelijk en in de bijzonderheden moeten worden uiteengezet. In eene afdeeling waren leden, naar wier gevoelen de Regering te regt thans in hare voorstellen betrekkelijk de verbetering van het gehalte des legers met groote behoedzaamheid te werk ging. De onrust, die voor een paar jaren met opzigt tot de ongenoegzaamheid der levende strijdkrachten hier en elders heerschte, begint te bedaren. In Engeland worden de beraamde maatregelen, die strekking hadden om ook daar met opzigt tot het staande leger en de militie het Pruisische stelsel, althans in de verte, na te volgen, onuitgevoerd gelaten. Vroegere voorstellen of denkbeelden omtrent de verhooging onzer weerbaarheid stonden met eene belastinghervorming in verband. Was het, nu die hervorming niet tot stand is gekomen, aan het tegenwoordig Bewind euvel te duiden, dat het slechts trapsgewijze en met omzigtigheid pogingen tot hervorming ook van ons krijgswezen deed?

De groote meerderheid beschouwde de zaak uit een geheel ander oogpunt. Naar haar gevoelen was het doel der Regering om op de voorgestelde wijze eene zuivere beslissing omtrent de invoering der verplichte persoonlijke dienst te verkrijgen, even onbereikbaar als het voor den Minister van Justitie zou geweest zijn eene wet op de regterlijke organisatie tot stand te helpen brengen, waarbij de geregtshoven werden afgeschaft, zonder iets meer. Verplichte persoonlijke dienst strijdt met geheel den aanleg en het samenstel onzer militiewet, die op een geheel ander stelsel is gebouwd en in hare hoofdbepalingen van een tijdperk dagteekent toen de krijg dienste hier te lande alles behalve populair was. Afschaffing der plaatsvervangende en nommervervisseling is niet denkbaar, wanneer niet eene geheele reeks vrijstellingen en ontheffingen daarnevens staat, waardoor de maatschappelijke ongelegenheden, die uit den maatregel moeten voortvloeijen, worden getemperd. Zoo wordt het in Duitschland begrepen, welks legerinrigting in den laatsten tijd als een voorbeeld tot navolging wordt aangegrepen. Zelfs in Frankrijk is bij de uiterst strenge wet van 27 Julij 1872 het hier in aanmerking komend groot maatschappelijk belang niet geheel over 't hoofd gezien. Naar sommiger oordeel zou het niet overbodig geweest zijn, dat de Regering bij hare tegenwoordige voordragt een uitgewerkt overzicht had medegedeeld van de stelsels in de genoemde en andere landen omtrent de ligtingen voor het leger, de loting en vrijstelling gevolgd; indien zij de verhouding aldaar tusschen ingeschrevenen en werkelijk dienstdoenden had doen kennen en in 't algemeen tot vergelijking tusschen hetgeen hier en elders op het gebied der legervorming plaats vindt, in staat gesteld. Thans hebben de leden der Kamer zich met hetgeen zij daaromtrent uit de hun ten dienste staande bronnen konden te weten komen, moeten tevreden stellen.

Onverwacht kan het der Regering niet voorkomen, dat men thans zwaarigheid maakt tot afschaffing van plaatsvervangende en nommervervisseling te besluiten, zonder dat daarmede eene afdoende regeling der vrijstellingen en ontheffingen gepaard ga. Uit de wijze, waarop men zich in de laatste maanden in beide de Kamers heeft uitgelaten, kon zij reeds afleiden, dat eene eenzijdige voordragt, als de tegenwoordige, die een lossen greep in het bestaande doet, weinig kans had op aanneming. Na de verklaring door een der Ministers in de zitting der Eerste Kamer van den 17den Januarij jl. gedaan, omtrent de waarde, die aan de opmerkingen en wenken te hechten was wegens gelijktijdige regeling der vrijstellingen en ontheffingen in het toen reeds ontworpen wetsvoorstel, moest het dubbel bevreemden, dat de Regering dat wets-ontwerp, zoo onvolledig als het was, niet nog teruggehouden heeft.

Nu viel het niet te ontkennen, dat tegen het invoeren van een breed systeem van vrijstellingen of ontheffingen, als compensatie voor de verplichte persoonlijke dienst, wezenlijke bezwaren overstaan. Door zoodanig systeem wordt de deur opengezet voor veel willekeur, omdat daarbij altijd groote ruimte moet worden gelaten aan hen, die de wet hebben toe te passen. Naarmate het getal vrijstellingen zich uitbreidt wordt daarenboven de last voor hen, die dienen moeten, zoo veel zwaarder. Toch is niet wel een andere uitweg mogelijk; maar dan volgt daaruit ook dat doorgaande herziening der militiewet onvermijdelijk met een voorstel als het tegenwoordige gepaard moet gaan. Uitbreiding der vrijstellingen en ontheffingen zou toch invloed

moeten hebben op den inhoud van een aantal artikelen dier wet. Wilde men de plaatsvervangende afschaffen, zonder de vrijstellingen uit te breiden, dan zou men althans de nommervwisseling moeten behouden, in dien zin, dat zij die niet bij de militie wenschen te dienen, onder zekere bezwarende voorwaarden, tot dienst bij de schutterij verplicht worden; in welk geval gelijktijdige herziening niet slechts van de wet op de militie, maar tevens van die op de schutterijen volstrekt zou worden vereischt.

Bij de invoering der verplichte persoonlijke dienst komt het niet enkel aan op uitbreiding der vrijstellingen en ontheffingen. Ook de bepalingen der militiewet omtrent de bestaande vrijstellingen moeten worden herzien. Eén hoofdpunt komt daarbij vooral in aanmerking, waarop bij vroegere beraadslagingen in de Kamer almede zeer bepaald is geweest. Als ieder in het geval kan komen van persoonlijk te moeten dienen, wordt het privilege, aan de eenige zoons verleend, dat sedert lang met nadruk bestreden werd, in zijn tegenwoordigen vorm onhoudbaar. Dit privilege van behouden of liever beperkt worden tot de gevallen, waarin het zonder benadeeling van andere, zeer wezenlijke maatschappelijke belangen, niet te weigeren valt. De eenige zoon zou voortaan dan alleen kunnen worden vrijgesteld, wanneer nog enkel vader of moeder in leven is, of de vader door hoogen leeftijd of duidelijk blijkende ziels- of lichaamsgebreken, zoo als blindheid, gemis van een der ledematen en verstandsverbijstering, buiten staat is in zijn onderhoud te voorzien. Toeneemend wordt, ook geheel buiten verband met de afschaffing der plaatsvervangende en nommervwisseling, over de nadeelige gevolgen geklaagd, die de onvoorwaardelijke vrijstelling der eenige zoons voor de goede werking der militiewet oplevert. In het loopende jaar erlangen te 's Gravenhage van 701 lotelingen 91 uit dezen hoofde vrijstelling; te Vlaardingen van 91 lotelingen 20, dus meer dan $\frac{1}{3}$. De Commissie van Rapporteurs kan er bijvoegen, dat ook, blijkens de dezer dagen openbaar gemaakte regerings-opgaven wegens den afloop der ligting van de nationale militie van 1872, de vrijstelling als eenige wettige zoon steeds toeneemt. Bij de ligting van dat jaar bedroeg het getal der ingeschrevenen voor geheel het Rijk 32 407, dat der uit dezen hoofde vrijgestelden 4473. (Zie *Nederlandsche Staatscourant* van 4 April 1873, n°. 81.)

Ook in andere dan de reeds aangeduide opzichten grijpt het gedane voorstel in op het stelsel der bestaande militiewet, zonder dat de minste poging is gedaan om het oude met het nieuwe behoorlijk in overeenstemming te brengen. De bepalingen omtrent de nieuw te scheppen vrijwilligers zijn gehaakt aan het IIde hoofdstuk der wet, handelende van de vrijwilligers bij de militie, die men tot nu toe kende. De nieuwe categorie van vrijwilligers wordt daardoor met de bestaande op ééne lijn gesteld, en moet toch in meer dan een opzicht daarvan onderscheiden blijven. In het IIde hoofdstuk komen bepalingen voor, die onmogelijk op de nieuwe vrijwilligers toe te passen zijn. Het vreemde verschijnsel wordt geboren, dat men voortaan hier te lande drieërlei soort van vrijwilligers hebben zou: de vrijwilligers van art. 178 der Grondwet, bestemd om te dienen in en buiten Europa; de tot nu toe bestaande vrijwilligers bij de militie; en in de derde plaats den daarmede op ééne lijn gestelden en toch daarvan weder geheel onderscheiden vrijwilliger van art. 5 van het ontwerp; welken laatsten men den vrijwilliger *malgré lui* zou kunnen noemen. Gaat het aan zulk een ongerijmden staat van zaken in het leven te roepen?

Er is meer. Ofschoon zulks nergens bepaald gezegd wordt, moet men uit den samenhang en uit de Memorie van Toelichting opmaken, dat art. 14 der militiewet, volgens hetwelk de vrijwilligers strekken in mindering van het aandeel in de ligting te dragen door de gemeente, voor welke zij optreden, op de nieuwe categorie van vrijwilligers van het ontwerp toepasselijk zal zijn. Die vrijwilligers zullen de keus hebben om uitstel van eerste oefening voor het eerste en tweede en in bijzondere gevallen voor het derde dienstjaar te verkrijgen. Naarmate dus het getal vrijwilligers grooter wordt en zij te ruimer van de hun geschonken gelegenheid tot uitstel van eerste oefening gebruik maken, zal het getal krijgslieden, die zich telken jare in de geleederen van het leger scharen, verminderen en zullen voor 's hands de jaarlijksche ligtingen in verre na het aangenomen cijfer aan werkelijk dienstdoenden niet opleveren. Wierd ongelukkig ons land plotseling in een oorlog gewikkeld, dan zouden er

twee, zelfs drie ligtingen kunnen zijn, waartoe een aantal in 't geheel niet geoefende jonge lieden behoorde. Hoe bij de bestaande klacht over de ongenoegzaamheid onzer levende strijdkrachten, bij het tot voor weinig maanden ahangig zijn van een regeeringsvoorstel tot vermeerdering dier krachten door verhooging van militie-contingent, de Regering er toe heeft kunnen komen een voorstel te doen, dat zulk eene strekking heeft, is ten eenen male onverklaarbaar. Ten gevolge van dat voorstel zou de meer algemeene oefening onzer jonge lieden in den wapenhandel, waarop in den laatsten tijd zoo zeer is aangedrongen, in plaats van aangemoedigd en uitgebreid, beperkt en vertraagd worden.

Ook al bestonden deze hoofdbezwaren niet, zouden toch bij het invoeren der verplichte persoonlijke dienst verscheidene punten, die regeling behoeven en daarmede in verband staan, geregeld behooren te worden. Zoo behoort de militiewet voortaan bepalingen te bevatten omtrent de verkorting van dienstdienst van hen, die zekere bewijzen van bekwaamheid kunnen leveren. Deze ontbraken zelfs niet in het ontwerp van 1871 en worden ook in de nieuwe Fransche wet aangetroffen.

Evenzoo zijn bepalingen noodig betreffende de vorming van militie-kader en de wijze, waarop personen, die zich reeds vóór hunne indiensttreding aan bepaalde vakken hebben toegewijd, hun dienstplicht zouden kunnen vervullen. Als voorbeeld wees men op de studenten in de geneeskunde en op jonge lieden, in groote financiële inrigtingen werkzaam geweest. Laat men die studenten in de geneeskunde eenigen tijd bij een der hospitalen, de jongelieden, die kennis van comptabiliteit hebben, in de bureaux van de administratie der korpsen dienen, dan verzekert men zich een zeker getal personen, die als assistent-arts en assistent-kwartiermeester, in geval van oorlog, van veel dienst kunnen zijn.

Voegde men dit alles bijeen, dan sprong in het oog dat de beslissing over het wets-ontwerp, zoo als het daar ligt, de vraag onbeantwoord zou laten, of de Volksvertegenwoordiging afschaffing van plaatsvervangende en nommervwisseling mogelijk en raadzaam keurt; dat verwerping van dat wets-ontwerp vooral ook de beteekenis zou hebben, dat invoering der verplichte persoonlijke dienst niet denkbaar wordt geacht zonder eene gelijktijdige algemeene herziening der militie- en schutterijwetten, althans van de eerste; en dat de poging der Regering om met opzigt tot een enkel hoofdbeginsel eene afzonderlijke, zuivere beslissing uit te lokken, derhalve geen doel kan treffen.

§ 3. In naauw verband met het vooraangaande werd nagenoeg algemeen teleurstelling uitgedrukt over de weinige vruchten, die de werkzaamheid van het tegenwoordig Bewind op militair gebied tot nu toe oplevert. Acht maanden zijn er noodig geweest, om een wets-ontwerp voor te bereiden, welks zamenstelling, naar het schijnt, slechts weinig inspanning kon vorderen. Een enkel vraagpunt wordt daarbij behandeld, en al wat verder met opzigt tot de verhooging onzer weerbaarheid, de verbetering van de inrigting des legers en der schutterijen voorziening vordert, ter zijde gelaten. Naar vroegere verklaring te oordelen, had men kunnen verwachten, dat de indiening van het tegenwoordig wets-ontwerp nog zou zijn vooraf gegaan door die der vestingwet, welke reeds in Januarij jl., wat de daarbij onmiddellijk betrokken departementen van algemeen bestuur betreft, gezegd werd gereed te zijn. Meende de Regering zich bij voorraad tot zulk eene beperkte voordragt als de tegenwoordige te kunnen bepalen, waarom dan het voorstel van 19 November 1871, dat zij bij hare optreding ahangig vond, ingetrokken? Zij had met de indiening van eene bloote nota van wijziging in dat wets-ontwerp kunnen volstaan. Door dit niet te doen en zooveel maanden te laten verloopen, alvorens een nieuw voorstel in te dienen, is de behandeling van het vraagstuk omtrent de afschaffing van plaatsvervangende en nommervwisseling of liever omtrent de algemeene herziening der militiewet noodeloos vertraagd. Wel verre dan ook van door deze voordragt de overtuiging te erlangen, dat de Regering gezind en bij magte was eene goede herziening van militie- en schutterijwetten en eene behoorlijke legerorganisatie tot stand te brengen, zag men daarin een ontmoedigend bewijs van het tegendeel. Men voegde er bij met leedwezen en bevreesding kennis te hebben genomen van de verklaring, door den Minister van Oorlog in de zitting der Eerste Kamer van den 17 Januarij jl. afgelegd, volgens welke zonder grond-

wetsherziening moeilijk tot eene definitieve regeling onzer levende strijdkrachten te geraken zou zijn. Eenige leden vroegen, welke de juiste bedoeling dezer verklaring was, en in hoeverre ze beschouwd moet worden als de op zich-zelve staande meening des Ministers, dan wel als de uitdrukking van een door het geheele Kabinet voorgestaan gevoelen. Hoe was voorts dat gezegde te rijmen met de toezegging aan het slot der eerste alinea van § 2 der Memorie van Toelichting tot het tegenwoordig wets-ontwerp, die dan toch met zooveel woorden inhoudt, dat wanneer het hoofdbeginsel der verpligte persoonlijke diens door de wetgevende magt zal zijn aangenomen, onmiddellijk zal worden overgegaan tot verdere herziening der militiewet en in verband daarmede, tot nadere wettelijke regeling der schutterijen. In elk geval bleek uit het bedoelde gezegde van den Minister van Oorlog, dat de Kamer door de aanneming van het tegenwoordig voorstel gebragt zou kunnen worden op een weg, waarvan zij het eind niet kende.

§ 4. Bij het besef der onmogelijkheid om het vraagstuk van de afschaffing der plaatsvervangings afzonderlijk te beoordeelen, achtte men in eene der afdeelingen alle verdere uitweiding over dat vraagstuk overbodig. Men kon zich gedragen aan hetgeen deswege in het uitvoerig Voorloopig Verslag over de wet van 19 November 1871 voorkomt. In de andere afdeelingen echter trad men daarover op nieuw in beschouwingen. Vele leden stelden ook nu weder op den voorgrond, dat de stuitende ongelijkheid, die tot dusverre met opzigt tot de militaire verplichtingen op de natie rustte, niet op den duur kan blijven bestaan. Ook op dit gebied moet gelijkheid van allen voor de wet worden ingevoerd, en de mingevoerde niet langer uitsluitend den last dragen, die voor den rijke zoo goed als niet bestaat. De grondwet zelve legt den plicht om voor de verdediging des vaderlands het leven veil te hebben, aan allen op. Niemand moet zich door het stellen eens plaatsvervangers, en dus enkel door het betalen van eene som gelds, voor altijd aan het vervullen van dien plicht kunnen onttrekken. Niet langer moest de mingevoerde huisvader in den tweestrijd worden gebragt, of hij zich al dan niet eene geldelijke opoffering zal getrootten, die, hoe onbeduidend zij voor den ruimbedeelde ook zijn moge, hem zeer zwaar valt, en die hij toch meenen kan aan zijnen maatschappelijken stand verschuldigd te zijn. Vooral moest zwaar wegen, dat wanneer jongelieden van alle klassen der maatschappij in het leger worden opgenomen, het gehalte van dat leger zal verbeteren, en dit dus meer dan tot hiertoe eene nationale kracht zou worden. Ook in de gelederen van het leger zouden, men zeide het der Memorie van Toelichting na, op den duur beschaving en kennis in den strijd met ruwheid en onkunde de zege behalen. In elk geval had het voorstel de strekking om art. 180 der Grondwet, volgens hetwelk de nationale militia zooveel mogelijk uit vrijwilligers wordt zamengesteld, eene waarheid te doen worden.

Van een anderen kant werd opgemerkt, dat de ongelijkheid, die het gevolg is van verschil van goeheid, geheel de maatschappij beheerscht. Uit een algemeen oogpunt is er niets stuitends of vreemds in, dat iemand, die er belang bij heeft, zekere dienst door een ander, die daarin zijn voordeel ziet, te laten verrigten, deswege eene overeenkomst sluit. Zulke overeenkomsten komen in het maatschappelijk leven dagelijks voor. Ja maar, zegt men, de plaatsvervangers behooren maar al te dikwijls tot het minstbeschaafde, minst zedelijke deel der natie. Hunne tegenwoordigheid in de gelederen des legers oefent op de daarin heerschende stemming een noodlottigen invloed uit. Gesteld dat dit onwederspreekbaar zij, is dan het euvel door nauwer toezigt bij de aanneming niet te beperken of weg te nemen? Maar is het wel volkomen waar, dat de plaatsvervangers zoo ver in zedelijk gehalte bij de overige manschappen van het leger achterstaan? Eene opgave van het aantal in het voorafgaand jaar door krijgsraden uitgetrokken veroordeelingen geeft eenig regt tot twijfel. Volgens die opgave werden van de 12 520 vrijwilligers bij het leger 261, van de 6576 plaatsvervangers slechts 45, van de 2810 nommerverwisselaars 33 veroordeeld.

In weêrwil van deze tegenwerpingen bleef het denkbeeld van invoering der verpligte persoonlijke dienst in veler oog aantrekkelijk, mits slechts andere groote maatschappelijke belangen niet te zeer aan den eisch van een goed leger werden opge-

offerd. Het liet zich echter niet ontveinzen, dat, als men de zaak van naderbij bezag, de gelijkheid van allen voor de wet, waarnaar de Regering zegt te streven, daardoor niet zal worden bereikt. De last der gedwongen krijgslieden is voor den boerenknecht, die als soldaat beter gevoed en gekleed wordt dan in zijne ouderlijke woning, van een geheel anderen, minder drukkenden aard, dan voor den zoon van gegoede ouders, die, als hij eenige maanden lang in de gelederen des legers moet dienen, daardoor zijne studie en andere plannen van werkzaamheid afgebroken ziet. De ongelijkheid tusschen de jongelieden van onderscheiden aanleg en stand zal dus, na de afschaffing der plaatsvervanging, niet ophouden; de onevenredige druk zal slechts worden verplaatst. Uit de invoering van het stelsel der vrijwilligers van art. 5 van het ontwerp zal ongelijkheid tusschen die vrijwilligers onderling geboren worden. Het voorregt om in eene zelf gekozen garnizoensplaats buiten de kazernen te wonen, heeft voor den loteling uit de steden, waar zich garnizoen bevindt, wettelijke waarde; voor den plattelandsbewoner niet. Aan den anderen kant zal door het optreden van begunstigde vrijwilligers in de rijen van het leger eene afscheiding tusschen gegoeden en mingevoeden plaats vinden, die misschien nog meer nijd zal opwekken dan het tegenwoordig stelsel van plaatsvervanging, en weinig bevorderlijk zal zijn aan den wensch om het gehalte des legers, wat beschaving en zedelijkheid betreft, te verhoogen. Zal de meer ontwikkelde op zijnen minder door het lot begunstigten krijgsmakker een beschavenden invloed uitoefenen, dan moet hij niet enkel met dezen nu en dan in 't zelfde gelid staan, maar met hem leven en wonen onder hetzelfde dak. Was voorts de vroeger uitgedrukte vrees zoo ongegrond, dat het tegendeel zou kunnen gebeuren van hetgeen men verwacht, dat jongelieden, in eene garnizoensplaats in dagelijkse aanraking met anderen, wier opvoeding is verwaarloosd, de ruwheid en verkeerde hebbelijkheden van dezen zouden kunnen overnemen, en dat de opneming van begunstigde vrijwilligers in de rijen van het leger handhaving der krijgstuicht dubbel moeilijk zou doen worden? Er waren leden, die geheel het denkbeeld om van het leger eene groote opvoedingsschool te maken eene utopie noemden, een Spartaansch begrip, dat in onze maatschappij niet te huis behoort.

Men antwoordde, dat men ook hier niet moet overdrijven. De krijgsdienst kon werkelijk tot zekere hoogte aan de intellectuele en morele ontwikkeling onzer jongelieden dienstbaar worden gemaakt. Maar voor dat doel was eene hervorming van onze legerinrichting noodzakelijk. Verlichting of verkorting van dienst moest, gelijk reeds in een ander verband is gezegd, de prijs worden van verkregen kennis en bekwaamheid. Onze officieren moesten zich meer dan met sommigen het geval is, aan de vorming en het welzijn van den soldaat laten gelegen liggen. Het leven van den soldaat moest behagelijker, aangenamer worden gemaakt. Zeer kwam hierbij de hoogst ongunstige toestand onzer kazernen in aanmerking. Wanneer daarin geen afdoende verbetering kwam, zou het stelsel der nieuw op te treden vrijwilligers nimmer met goed gevolg kunnen worden ingevoerd. Velen dier vrijwilligers, misschien de meesten, zullen, van de daartoe te openen gelegenheid gebruik makende, bij gebrek van de noodige middelen voor eigen onderhoud, in de kazerne willen wonen. Maar hoe zal de huisvader uit den burgerstand aangemoedigd worden, om zijn zoon voor het kazerneleven te bestemmen, als hij vernemt, dat zelfs de kazerne van het instructie-bataillon te Kampen, van welke men zóó iets het minst van alle verwachten zou, in een rapport van den geneeskundigen raad in Overijssel als een vochtig, tochtig, donker hol wordt afgeschilderd?

§ 5. Bij het wikken en wegen der bezwaren, aan de invoering der verpligte persoonlijke dienst verknocht, kwam men nog eenmaal terug op het denkbeeld, om bij afschaffing der plaatsvervanging de nommervervissing te behouden. Hij, die zijn ongunstig nummer met een ander verwisselt, zou dadelijk bij het meest mobile gedeelte der schutterij kunnen worden geplaatst, en dus niet voor 's lands verdediging verloren behoeven te gaan. Tegen dat denkbeeld werd echter door anderen met nadruk opgekomen. Hoe men de zaak ook bemantelde, altijd was daarachter het vrijkopen van de krijgsdienst, het begunstigen van hen, die daarvoor eene aanzien-

lijke som gelds overhebben, verscholen, en die begunstiging van den rijke boven den behoeftige moest voor goed ophouden.

Eindelijk werd op nieuw in twee der afdeelingen het gevoelen voorgestaan, dat afdoende verhooging van 's lands weerbaarheid niet denkbaar is, tenzij algemeene oefenpligt worde ingevoerd.

§ 6. Meer bijzonder met het oog op de artikelen van het wets-ontwerp is het volgende aangemerkt.

Art. 1. De verklaring, dat een ieder, die ter inlijving bij de militie wordt opgeroepen, verplicht is zijne dienst in persoon waar te nemen, kwam aan sommigen overbodig voor. Door de volgende bepalingen der wet, zoo als die gewijzigd zouden worden, wordt dit genoeg in het licht gesteld. Het ontwerp van 19 Novembe 1871 bepaalde zich dan ook tot het bloot doen vervallen van art. 4 der bestaande wet.

Art. 5. Bij overweging van dit artikel trad men, vooral ook in eene der afdeelingen, in eene vergelijking van de in Duitschland bestaande bepalingen omtrent den dienstplicht met die, welke bij de aanneming van het tegenwoordig wetsvoorstel hier te lande van kracht zouden zijn. Uit die vergelijking bleek, dat dan de dienstplicht in onderscheidene opzichten ten onzent drukkender zou zijn dan in Pruisen, althans meer strekend op de maatschappelijke toestanden zou werken. De uitkomsten van dit onderzoek zijn aldus zaam te vatten.

De verhouding tusschen het getal ingeschrevenen voor het leger en het getal ingelijfden verschilt hier te lande in vreedstijd niet veel met die in Duitschland. Men kan rekenen, dat in beide landen omstreeks een derde van de jongelieden verplicht wordt de wapenen te dragen. In zoo verre dus is de druk op de bevolking nagenoeg gelijk. De tijd van werkelijk verblijf onder de wapenen is echter in Duitschland veel langer en daardoor, alsmede door de bepalingen omtrent Ersatz en Reserve, is de dienstplicht in dat land voor de massa der bevolking veel zwaarder dan hier. Door het ruime gebruik dat van het stelsel der eenjarigen gemaakt wordt is echter de feitelijke dienstdtijd voor allen, die bij het langer dienen te veel schade zouden lijden in hun maatschappelijke werkring, slechts één jaar. Hier te lande is de dienstdtijd wat de infanterie betreft, acht à tien maanden. Maar is men toch eenmaal, ten behoeve van den militairen dienstplicht, aan zijne gewone werkzaamheden ontruikt, dan is het van minder gewigt of men een paar maanden langer dient. Dit verschil van feitelijken dienstdtijd kan derhalve bij deze beschouwing buiten rekening blijven.

De vraag is nu: hoe het, werd dit wets-ontwerp aangenomen, in Duitschland en Nederland met de vrijstellingen en verkortingen van dienstdtijd zou zijn gesteld?

Volgens de artt. 47, 48 en volgg. van onze militiewet wordt *vrijstelling* verleend — behalve wegens ongeschiktheid, of omdat men reeds voor de militaire dienst wordt opgeleid, of omdat men reeds vijf jaren gediend heeft — aan de eenige wettige zoon en aan lotelingen, wier broeder of halve broeder in een lageren rang dan dien van officier dient of gedurende vijf jaren gediend heeft, hetzij als milicien, hetzij als vrijwilliger bij de land- of zeemagt.

Ten aanzien van de vrijstellingen en dienstverkortingen in Duitschland is tusschen verschillende opgaven enig verschil, misschien daaruit voortvloeiende, dat de bepalingen, die bij de wet slechts in hoofdtrekken zijn vastgesteld, wel eens wijziging ondergaan. Ook zijn al de Deutsche bepalingen niet even duidelijk. Doch in de hoofdzak zohijnen zij hierop neder te komen:

Geheele vrijstelling wordt verleend aan den kostwinner van een gezin, wanneer geen der broeders dit zijn kan, of aan den eenigen zoon van eene behoeftige weduwe.

Tijdelijke vrijstelling, telken jare te vernieuwen en naar 't schijnt, althans in vreedstijd, veelal in definitive vrijstelling overgaande, wordt gegeven aan:

1. zoodanige dienstplichtigen, die *wegens häuslicher Verhältnisse aus gesetzlichen Gründen reklamirt werden.*

2. de broeder van een soldaat, in den oorlog gedood of verminkt, wanneer de eerste noodig is voor het onderhoud van zijne ouders:

3. dienstplichtigen, die voor den geestelijken stand worden opgeleid. Niet op hun 27ste jaar als geestelijken opgenomen, vallen zij in de landweer;

4. jagers van beroep, zich voorbereidende om bij het boschwezen te worden geplaatst; deze komen allen in de reserve van de jagerkorpsen;

5. zij, die kort vóór de inlijving eigenaar of pachter zijn geworden van eene pachthoeve of een landgoed, of hoofd van eene fabriek of handelszaak en niet tijdig hebben kunnen zorgen voor hunne vervanging in de zaak, alsmede de zoons van landeigenaars, fabrikanten en hoofden van handelshuizen, die niet in de zaak gemist kunnen worden. Dezen kunnen uitstel van dienstvervulling verkrijgen; een uitstel, dat waarschijnlijk niet zelden tot ontheffing zal leiden, daar deze personen, ware het slechts om uitstel te doen, als eenjarigen in dienst konden treden en dan tot het 23ste jaar vrij waren;

6. jongelieden, die op hun ambacht reizen, zeelieden, varensgezellen, visschers. Hieromtrent bestaan bijzondere bepalingen.

Verkorting van dienstdij. De eenige van beteekenis is die voor onderwijzers en hulponderwijzers bij het lager onderwijs, die slechts zes weken bij de infanterie dienen en dan naar de reserve overgaan.

Jongelieden, die niet als eenjarigen willen dienen, kunnen reeds na het volbragte 17de jaar in dienst treden en gaan dus met het 21ste jaar in de reserve over.

Uitstel van dienstvervulling tot het tweede of derde jaar wordt gemakkelijk verkregen.

Welke is nu, volgens art. 5 van het voorstel, de positie van hen, die zich thans bij ons doen vervangen, vergeleken bij de positie van de in gelijke omstandigheden verkeerende jongelieden in Duitschland?

De kans om door de loting vrij te worden is, blijkens het reeds medegedeelde, hier niet veel grooter; de dienstdij daar niet veel langer, uitstel daar, gelijk hier te verkrijgen, maar de bovenvermelde faciliteiten worden bij ons niet aangetroffen. Daarentegen hebben wij de vrijstellingen wegens broederdienst en der eenige zoons. Daargelaten echter, dat die laatste vrijstelling, althans in haren absoluten zin, schier algemeen afkeuring vindt, wordt door deze vrijstellingen niet belet, dat iemand, behoorende tot de categorie van hen, die in Pruisen of ontheffing of veel korter dienstdij kunnen verkrijgen, hier te lande tot een dienstdij van eenige maanden verplicht zullen zijn. Zoo zal bijv. een onderwijzer bij het lager onderwijs, die in Pruisen slechts zes weken behoeft te dienen als hij in de militie valt, volgens dit ontwerp, wanneer hij niet is eenige zoon of geen broeder heeft die in dienst is of vroeger diende, zeker acht maanden, misschien — zoo hij tot het blijvende $\frac{1}{2}$ behoort — vijftien maanden dienst moet verrigten, Hetzelfde bezwaart geldt voor allen, die in gevallen verkeerden, hiervoor onder de punten 1—6 vermeld.

Ook in de Fransche wet van 1872, anders zooveel strenger dan de Deutsche, is toch op de maatschappelijke verhoudingen meer gelet dan bij dit wets-ontwerp. Er wordt in dit ontwerp op ruwe wijze eene instelling, sedert jaren bij ons inheensch, zonder eenigen overgang of verzachting afgeschaft. Niet eens is, op het elders bestaande voorbeeld, gelegenheid gegeven de dienst vroeger, bijv. op het 17de of 18de jaar aan te vragen, hetgeen dan toch voor de personen, die zich thans laten vervangen, in verband met een later in te treden werkkring of met een studieplan, zoo wenschelijk zou zijn.

De vorm, waarin het voorstel is vevat, is, gelijk reeds werd aangemerkt, alsmede niet gelukkig gekozen en getuigt weinig voor de zorg, waarmede het onderwerp is behandeld. Volgens art. 5 worden twee nieuwe artikelen gehaakt aan hoofdstuk II der militiewet, welk hoofdstuk algemeene bepalingen behelst, die geacht moeten worden al wat volgt te beheerschen. Men heeft over 't hoofd gezien dat in dat

hoofdstuk van vrijwilligers sprake is, die een geheel ander karakter hebben dan de nieuw te scheppen vrijwilligers. Volgens art. 11 der bestaande wet moet de vrijwilliger bij de militie het 20ste jaar ingetreden en het 35ste jaar niet volbragt hebben. Dit gaat dan alleen aan, wanneer men aanneemt, gelijk men uit den samenhang meent te moeten opmaken, maar nergens bepaald gezegd wordt, dat de nieuwe vrijwilliger eerst na de loting voor de ligting, waartoe hij behoort, wordt ingelijfd, zoodat vroegere indiensttreding niet mogelijk is. Gaat men echter van die onderstelling uit, dan kunnen andere bepalingen der bestaande wet niet dan op zeer gewrongene wijze op de nieuwe categorie van vrijwilligers worden toegepast. Zoo is het met de bepaling van art. 11, volgens welke de vrijwilliger bij zijne optreding aan de verpligtingen ten aanzien der militie moet hebbee voldaan.

Volgens art. 12 der bestaande wet mag de vrijwilliger slechts optreden voor de gemeente in welke hij ingeschreven is, en volgens art. 14 strekt hij in mindering van het contingent zijner gemeente. Bij den eersten opslag kon men naauwlijks gelooven, dat, nu de Regering aan den vrijwilliger van het nieuwe art. 14a zulk een geheel bijzonder karakter geven wil, het de bedoeling ware deze bepalingen ook voor hem te doen gelden. Er is daaromtrent echter geen twijfel mogelijk. Op bladz. 3 der Memorie van Toelichting wordt uitdrukkelijk gezegd, dat de vrijwillige verbindtenissen ten bate komen van de overige lotelingen, wier kans om door hun nommer vrijdom van dienst te erlangen grooter wordt, naarmate het aantal der vrijwilligers vermeerdert. Men stuit dan ook hier op een der reeds vroeger aangeduide hoofdbezwaren tegen geheel het wets-ontwerp. Door de optreding der vrijwilligers van de nieuwe categorie zal, in verband met de hun volgens art. 19 te verlenen vrijstelling van eerste oefening gedurende een, twee of drie jaren, het cijfer der werkelijk dienstdoende manschappen aanmerkelijk verminderen en beneden het algemeen en gemeentelijk contingent dalen, tevens zal daaruit verzwareing van dienst voor de overige ingelijfde miliciens voortspruiten. Volgens art. 21 van het voorstel worden de vrijwilligers, bedoeld in de artt. 14a en 14b, niet begrepen in het zevende deel der militie, dat langer in dienst kan worden gehouden.

Blijkt alzoo, dat de artt. 14a en 14b zonder veel nadenken aan het slot van het hoofdstuk omtrent de vrijwilligers voor de militie zijn neêrgeschreven, ook de daarin vervatte bepalingen zelve gaven stof tot onderscheidene bedenkingen.

Art. 14a. Eenige leden, voorstanders van volstrekte gelijkheid voor allen, ofschoon erkennende dat ook in Duitschland de eenjarigen zich moeten aanmelden vóór de loting, vonden het in beginsel onregtvaardig dat bij nietvrijloting de een, maar bij vrijloting de ander van minder gunstige conditie wordt. In elk geval scheen het voorstel op twee gedachten te hinken. Bij art. 14a wordt in dengeen, die van zijne kans op vrijloting vrijwillig afstand doet, althans eenige ijver voor de krijgsmacht ondersteld. Art. 8 daarentegen opent hem het uitzigt, om weder door het doen gelden van redenen van vrijstelling aan die dienst te ontsnappen, en ook het nieuwe art. 14b schijnt van de onderstelling uit te gaan, dat niemand zich als vrijwilliger zal aangeven, die redenen van vrijstelling kan doen gelden. Waarom, vroegen deze leden, dan niet in 't algemeen bepaald, dat de bevoegdheid om als vrijwilliger op te treden, gegeven wordt aan allen, die door het lot voor de werkelijke dienst zijn aangewezen?

Algemeen werd gevraagd, welke eischen van bekwaamheid aan den aspirant-vrijwilliger zullen worden gesteld? Heeft men daarbij enkel aan wetenschappelijke te denken, of zal hier ook eenige mate van oefening in den wapenhandel in aanmerking komen? Het laatste zou, ook in verband met het uitstel van eerste oefening van art. 19, zeer in aanmerking komen. Zullen, voor zoover wetenschappelijke bekwaamheid gevorderd wordt, van het examen niet worden vrijgesteld allen, die hunne opleiding aan bepaalde inrigtingen van onderwijs hebben ontvangen? Dit is in Duitschland en in Frankrijk het geval. In het laatste land is bij de wet van 1872 in de bijzonderheden omschreven, hoe de programma's voor de examina zullen worden vastgesteld. Hier wordt daaromtrent niets bepaald of aan de wetgeving medegedeeld. De regering moet dan toch omtrent dit belangrijk punt hare gedachten

hebben laten gaan. Stelt zij zich voor, dat de examina door den militieraad kunnen worden afgenomen; zoo neen, bij welke commissie of autoriteit moeten de vrijwilligers zich dan daarvoor aanmelden? Heeft men hier aan plaatselijke of provinciale examina te denken; of misschien aan een enkel examen voor het geheele land.

In het oog van vele leden bestond ook tegen het laatste lid van art. 14a, in verband met het voorafgaande, zeer wezenlijk bezwaar. Op den voorgrond wordt gesteld, dat ontwikkeling, bewijs van bekwaamheid, voorregten met opzigt tot de militaire dienst geeft; maar nu worden die voorregten weder ingekort voor degenen, die niet in staat zijn uit eigen middelen in kleeding, uitrusting en onderhoud te voorzien. Neven de categorie van jongelieden, die de exercitiën zullen bijwonen, maar zich overigens van den gewonen soldaat zullen isoleren, wordt eene andere in het leven geroepen van jongelieden, die ofschoon, wat bekwaamheid betreft, op gelijke lijn staande met de eerste, toch als gewone lotelingen zullen moeten dienen. Zoo wordt dus weder een privilegie voor de rijken in het leven geroepen. En hoe zal dat onvermogen, dat aan den Minister bevoegdheid geeft tot ontheffing van de voorwaarde om voor eigen rekening in kleeding, uitrusting enz. te voorzien, worden geconstateerd? Zou het niet beter zijn de zaak zoo in te rigten, dat ook de zoon van den kleinen burger of schaars bezoldigden ambtenaar, zonder juist op grond van zijn onvermogen eene gunst te genieten, zich onder de gewone vrijwilligers van de nieuwe categorie kon rangschikken? Daartoe zou kunnen medewerken, dat bij soldij genoot. De vraag deed zich daarbij voor, of de vrijwilliger tot onderofficier kon opklimmen. Er wordt dan toch reeds in den aanhef van het artikel van onderofficieren gesproken en het valt in het oog, dat het genot van onderofficierstraktement de zaak, die men hier bedoelt, gemakkelijker zou maken.

Tegen het gemaakte bezwaar, dat door de thans behandelde bepaling op nieuw een privilegie aan de rijken wordt verleend, deed men gelden, dat dit privilegie toch zeker minder stuitend is dan datgeen, 't welk door de plaatsvervangende aan de rijken wordt verleend. Het voorregt is hier in de eerste plaats aan bekwaamheid verbonden, en in stede der geheele vrijstelling, thans voor geld te verkrijgen, erlangt de dienstplichtige slechts meerdere geriefelijkheden en eenige verlichting in de wijze van dienen. Ook in Duitschland bestaat soortgelijke bepaling.

Intusschen wordt in Frankrijk, ofschoon ook daar de eenjarigen op eigen kosten dienen, tusschen hen en de andere soldaten geen onderscheid gemaakt. Art. 56 der wet van 1872 bepaalt: „L'engagé volontaire d'un an est incorporé et soumis à toutes les obligations de service imposées aux hommes présents sous les drapeaux.” Dergelijke bepaling zou ook hier te lande aanbeveling verdienen. Welligt ware tevens te verordenen, dat de vrijwilligers te zamen, in daartoe aangewezen vertrekken, in de kazernen zullen wonen en deelnemen aan de menage der onderofficieren. Daartoe echter zou de afdoende verbetering van de inrigting der kazernen, waarvan reeds is gewaagd, noodig zijn.

Over de vraag, of zich, indien het stelsel der Regering eens in werking kwam, veel vrijwilligers zouden aanmelden, heerschte verschil van gevoelen. Er waren leden, die zich niet konden voorstellen, dat het aantal van hen, die de kans van vrijloting wegwierpen, groot zou zijn. Anderen geloofden het tegendeel. De meening werd zelfs geuit, dat, zoo als de voorgestelde bepalingen luiden, iedereen, om het voordeel daarvan te genieten, vrijwilliger zou willen worden en dat dus de algemeene dienstplicht door eene achterdeur zou worden ingevoerd. Men antwoordde, dat, naarmate het aantal vrijwilligers grooter ware, art. 180 der Grondwet meer in 't leven zou worden geroepen, en dat van algemeenen dienstplicht wel geen sprake kon zijn, waar elk optredend vrijwilliger in mindering strekt van het algemeen of zelfs van het gemeentelijk contingent.

Art. 8. Waarom wordt in het stelsel der Regering, die, naar veler oordeel ten onregte, aan den vrijwilliger, ook na zich als zoodanig te hebben aangemeld, een uitweg openen wil om aan de dienst te willen ontsnappen, hier bij uitsluiting van „*inmiddels opgekomen*” redenen van vrijstelling gewaagd? Waarom niet van redenen van vrijstelling in 't algemeen? En hoe ver strekt zich het „*inmiddels*” uit? Er waren

leden, naar wier meening ook hier aan een later tijdperk, zelfs aan een later dienstjaar kon worden gedacht. De Memorie van Toelichting duidt echter aan, dat slechts van een meer beperkten tusschentijd, namelijk dien, loopende van het tijdstip der aanmelding tot aan de zitting van den militieraad, sprake is.

Art. 18. De vraag werd gedaan, of de bepaling, dat de vrijwilligers worden ingelijfd bij het korps en geplaatst in het garnizoen hunner keuze, voor de Regering verplichtend is, althans zoolang daartoe gelegenheid bestaat? Zoo ja, dan wordt niet slechts hier weder een privilegie voor de gegoeden in 't leven geroepen, maar tevens een privilegie, waaruit zeer verkeerde gevolgen voor het leger kunnen voortvloeijen; zoo neen, waarom dan eene bloote toezegging in de wet, die al dan niet kan worden aangenomen? Was de Regering genoodzaakt steeds aan de aanvraag om bij een bepaald korps geplaatst te worden opgenomen, te voldoen, er zou mogelijkheid bestaan dat een korps ten laatste geheel uit vrijwilligers bestond. Een toestand zou worden geboren, waarin niets meer zou overblijven van die nauwe aanraking tusschen jongelieden van verschillende stand, waarvan de Regering zulke heilrijke vruchten voor het leger en voor de maatschappij in 't algemeen verwacht. En hoe zal de toezegging, dat de vrijwilliger in het garnizoen zijner keuze dient, na te komen zijn, wanneer eene bepaalde gemeente haar garnizoen verliest, zonder dat die door een ander vervangen wordt? Vooral waar het een korps kavallerie geldt, kan dit zeer goed gebeuren. Waarschijnlijk heeft de steller van het ontwerp zich te zeer aan den tekst van art. 120 der bestaande wet, die eene bepaling omtrent de vrijwilligers behelst, welke sedert jaren eene doode letter bleef, gebonden geacht, en wordt de ware bedoeling beter uitgedrukt in de Memorie van Toelichting, volgens welke de vrijwilligers het korps waarbij en het garnizoen waar zij willen dienen, kunnen kiezen, „voor zoo ver dit met de belangen der dienst in overeen te brengen”. Maar waarom dan de tekst niet in dien geest gewijzigd?

Zoo als de bepaling van art. 18 thans luidt, is zij op de vrijwilligers in 't algemeen, dat is op de reeds bekende en de nader te scheppen vrijwilligers van art. 5-toepasselijk. Er waren leden, naar wier meening bij de keus van garnizoen en korps, de vrijwilligers van de nieuwe categorie den voorrang moesten hebben.

Art. 19. Ofschoon er leden waren, naar wier gevoelen het aan de vrijwilligers te verlenen uitstel van eerste oefening een noodzakelijk correctief is van het in te voeren stelsel van verplichte persoonlijke dienst, dat anders voor jongelieden, die zich aan bepaalde vakken van studie, handel en nijverheid willen wijden, al te nadeelig zou werken, achtte de groote meerderheid de deswege hier voorkomende bepaling verderfelijc en ongerijmd. De Regering heeft het voorbeeld van Pruisen willen navolgen, maar uit het oog verloren, dat men hier te lande aan een bepaald, bij de wet vastgesteld contingent gebonden is; dat de vrijwilligers in mindering strekken van dat contingent, en dat dus, zoo hun aantal groot is en de aanvraag tot uitstel van eerste oefening menigvuldig, het aantal manschappen, dat van elke ligting onder de wapenen komt, zeer aanmerkelijk zou verminderen. Hoe ware dit overeen te brengen met het door de laatste Ministers van Oorlog zoo krachtig voorgestaan en door zoovele deskundigen omhelsd gevoelen, dat aan versterking onzer levende strijdkrachten dringende behoefte bestaat? Het uitstel van eerste oefening kon, volgens het voorgedragen artikel, voor het eerste dienstjaar niet worden geweigerd; voor het tweede dienstjaar is het verlenen van uitstel facultatief. De Minister van Oorlog zou met deze vrijstelling zeer mild kunnen zijn, ja, die aan de vrijwilligers van eene geheele provincie of zelfs van geheel het land kunnen verlenen. De vraag kon zijn, of zulk eene uitgestrekte bevoegdheid met geheel den geest der militiewet overeenstemt, die dan toch de beslissing over vrijstellingen van anderen aard in het hoogste ressort aan Gedeputeerde Staten opdraagt. Voor het derde dienstjaar kan de vrijstelling alleen „in bijzondere gevallen” worden toegestaan, en wordt zij dus afhankelijk van willekeur of gunstbetoon. Waarom indien de regel goed is, ook hier niet algemeene toepassing mogelijk gemaakt?

Wat daarvan zij, de bepaling, zooals zij daar is nedergeschreven, zou ten gevolge kunnen hebben, dat indien, in geval van oorlog of andere buitengewone om-

standigheden, de militie moest worden bijeengeroepen, zich onder de manschappen der beide jongste ligtingen een aanmerkelijk, misschien zelfs een zeer groot aantal bevonden, die, geheel ongeoeffend, voor de werkelijke dienst onbruikbaar waren. Verzwakking in plaats van verhooging onzer weerbaarheid zou dus het gevolg zijn van het nieuw in te voeren stelsel. In Frankrijk heeft men, niettegenstaande daar het jaarlijksch contingent is afgeschaff, het uitstel van dienst tot vier procent van de sterkte der gezamenlijke ligting beperkt. Al kan men hier zoo streng niet zijn, ware het toch hoogst bedenkelijk de oefening van den vrijwilliger zulk een langen tijd uit te stellen. Veeleer kwam het in aanmerking dien oefeningstijd te vervroegen bijv. tot het 17de, 18de of 19de jaar.

Nog eene andere vraag deed zich voor, namelijk tot welke ligting de vrijwilliger, die uitstel van eerste oefening erlangt, geacht zal worden te behooren. Bij den eersten opslag scheen het antwoord gemakkelijk: tot de ligting van het loopende jaar, dat is het jaar, waarin hij zijn twintigste levensjaar is ingetreden. Maar komt men dan niet in tweestijd met de uitdrukkelijke bepalingen van art. 183 der Grondwet? Het zal toch wel de bedoeling zijn, dat de vrijwilliger, als het hem verleende uitstel van eerste oefening verstreken is, verscheidene maanden achtereen diene. Anders zou het verleende voorregt buitensporig groot en zouden de belangen van onze weerbaarheid op in 't oog vallende wijze veronachtzaamd worden. Maar nu laat de Grondwet alleen voor het loopende of eerste dienstjaar een oefeningstijd der militie van hoogstens twaalf maanden toe, en beperkt zij, in gewone tijden, voor de volgende jaren de dienst tot zes weken. Mag men dus wel aan den vrijwilliger in het tweede of derde dienstjaar een dienst opleggen, die bij de infanterie in den regel acht of tien maanden duurt? Mogt het de bedoeling zijn, dat de vrijwilliger, die uitstel van oefening verkregen heeft, geacht wordt tot eene volgende ligting te behooren en wilde men hem dus een grooter aantal jaren in dienst houden, dan zou men weder stuiten op art. 182 der Grondwet, 't welk de dienst bij de militie tot vijf jaren beperkt.

Art. 21. Men herhaalde de opmerking, dat ten gevolge van het voorregt, in de laatste zinsnede van *art. 14a* en *14b* toegekend, de dienstplicht der overige bij de militie ingelijfd en aanmerkelijk verzwaaard wordt. Voor hen toch wordt, naarmate het getal vrijwilligers aanzienlijker wordt, de kans grooter om, hetzij als allen van een bepaald dienstjaar daarvoor worden aangewezen, hetzij bij de daarvoor te houden tweede loting, tot het zevende deel der militie te behooren, dat, behalve de ligting die voor het eerst dient, onder de wapenen wordt gehouden. Sommigen meenden dat dit nadeel genoegzaam wordt opgewogen door de hoogere kans van vrijloting in 't algemeen, die het gevolg moet zijn van de bepaling, dat de vrijwilligers in mindering strekken van het contingent. Men deed hun opmerken, dat het den milicien, die werkelijk dient, als hij langer dan den gewonen tijd onder de wapenen wordt gehouden, weinig baat dat het getal geheel vrijgesteld van de dienst grooter is.

Overigens werd ook hier weder de wensch geuit, dat de wet op de militie zoodanig mogt worden ingerigt, dat de dienst eene oefenschool werd voor de minder ontwikkelden. Waar van langere dienst sprake is, zouden zij, die noch lezen noch schrijven kunnen, en in 't algemeen de minst ontwikkelden, daarvoor het eerst in aanmerking moeten komen. Men deed echter opmerken, dat zoo doende de jongelieden gestraft zouden worden voor de schuld hunner ouders, terwijl het leger ook niet in de eerste plaats bestaat om aan te vullen wat in de maatschappij verzuimd is. De oefening, waarvan art. 183 der Grondwet spreekt, is „oefening in den wapenhandel”.

Art. 32. Naar sommiger gevoelen zijn deze overgangsbepalingen nog niet duidelijk of volledig genoeg. Men wilde de bestaande contracten wegens plaatsvervanging en nommerverwising meer regtstreeks hebben gehandhaafd. Ook vroeg men, in hoeverre, na het in werking brengen van het voorstel, art. 61 der bestaande wet nog van kracht zou blijven, volgens welk artikel de loteling gedurende één jaar voor zijn plaatsvervanger aansprakelijk is, en dus, als deze deserteert, een nieuwen stellen of zelf in de dienst optreden moet.

Art. 33. In geen geval zouden sommigen voor het in werking treden van eene wet als de tegenwoordige eene vaste dagteekening willen hebben aangenomen. Huns inziens moest de invoering van het nieuwe stelsel afhankelijk blijven van te verkrijgen waarborgen voor eene goede toepassing bijv. met opzigt tot de kazernes, en dus bij wet worden bepaald.

Considerans. Het artikel van het wets-ontwerp van 19 November 1871, waarbij de Regering gemagtigd werd, om den tekst der militiewet, zoo als die, na de daarin gebragte wijzigingen, luiden zou, in het *Staatsblad* te doen afdrukken, is thans weggelaten. Men erkent het gewigt der daartegen bij het vroeger Voorloopig Verslag ingebragte bezwaren, maar wenschte toch dat een uitweg mogt worden gevonden om te beletten, dat, waar de herziening eener organieke wet zich tot verscheidene artikelen uitstrekt, onzekerheid over den inhoud dier wet ontsta.

Naar aanleiding van dezen uitslag van het afdelingsonderzoek gevoelt de Commissie van Rapporteurs zich genoopt tot de verklaring, dat de medegedeelde bedenkingen tegen den vorm, waarin de Regering over het beginsel der afschaffing van de plaatsvervanging en nommerverwisseling wil doen beslissen, haar allezins geground voorkomen, vooral wat de wenschelijkheid en noodzakelijkheid betreft, dat een zoo gewigtig vraagstuk niet tot oplossing worde gebragt, dan wanneer de Kamer tevens in de gelegenheid zij gesteld over eene algemeene herziening der wetten op de militie en schutterijen te oordeelen. Ook de Commissie moet dus vreezen, dat wanneer het wetsontwerp, zoo als het daar ligt, in behandeling werd gebragt, het door de Regering beoogde doel niet zou worden bereikt.

Aldus vastgesteld den 8sten April 1873.

STIELTJES.

MACKAY.

KAPPEYNE VAN DE COPPELLO.

VAN WASSENAER VAN CATWIJCK.

DE ROO VAN ALDERWERELT.

REGELING EN VOLTOOIJING VAN HET VESTINGSTELSEL.

ONTWERP VAN WET.

WIJ WILLEM III, *bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.*

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben dat het, ter verzekering van 's lands weerbaarheid, wenschelijk is het vestingstelsel des Rijks en zijne voltooiing bij de wet te regelen en vast te stellen;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. Het vestingstelsel van het Koninkrijk der Nederlanden omvat *in de eerste plaats*:

a. de Nieuwe Hollandse Waterlinie, van de Zuiderzee, langs Utrecht tot de Lek, van de Lek tot de Merwede, en van de Merwede, door het land van Altena, tot de Nieuwe Merwede;

b. de Zuider-Waterlinie, van de Maas boven St. Andries tot den Amer beneden Geertruidenberg;

c. de stelling van 't Hollands-Diep en het Volkerak;

d. de stelling van de monden der Maas en van het Haringvliet;

e. de stelling van den Helder; en

f. de stelling van Amsterdam.

Art. 2. Dat stelsel begrijpt *in de tweede plaats*:

g. de stelling van de Geldersche Vallei, met die in de Neder-Betuwe;

h. werken ter opnemng van troepen aan den Boven-IJssel;

i. sperwerken aan Boven-Waal en IJssel; en

k. sperwerken aan de Wester-Schelde.

Art. 3. De werken, noodig voor de voltooiing van het vestingstelsel, zullen worden uitgevoerd in deze volgorde;

1°. die begrepen onder *a, e, i, d*;

2°. " " " *d, b, c*;

3°. " " " *g, f*; en

4°. " " " *f, h, k*, van de artikels 1 en 2.

Van die orde echter zal in bijzondere omstandigheden of voor enkele werken kunnen worden afgeweken.

Art. 4. Jaarlijks wordt, bij de vaststelling van de Staatsbegroting, bepaald, welke som in het betrokken dienstjaar voor de voltooiing van het vestingstelsel zal worden besteed.

Art. 5. De versterkingen der linie Groningen-Delfzijl, de vestingwerken van Deventer, Zutphen, Elden en Grave, die van Nijmegen, uitgezonderd de drie forten aan de Waal, die der stelling van 's Hertogenbosch bezuiden Crèvecoeur en die bij Brekens, zullen als verdedigingswerken opgeheven en onschadelijk gemaakt worden.

Het tijdstip van elk dezer verrigtingen wordt door ons bepaald.

Art. 6. Voorgenomen veranderingen in den vorm van het terrein, waarbij de belangen van 's Rijks defensie betrokken zijn, mogen niet worden uitgevoerd, alvorens die belangen, voor zooveel noodig, bij de wet zijn geregeld.

Art. 7. Onze Minister van Oorlog dient elk jaar aan Ons in een algemeen verslag, van de werken die in het vorig jaar voor de voltooiing van het vestingstelsel zijn tot stand gekomen, en, voor zooveel aan art. 5 mogt zijn gevolg gegeven, op gelijke wijze van datgene wat hiertoe is geschied.

Dit verslag wordt aan de Staten-Generaal medegedeeld.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle ministeriële departementen, autoriteiten, collegiën en ambtenaren, wien zulks aangaat, aan de naauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te

De Minister van Oorlog,

De Minister van Marine,

MEMORIE VAN TOELICHTING op het wetsontwerp tot regeling en voltooiing van het vestingstelsel.

§ 1. Bij zijn optreden als Minister van Oorlog vond de eerst-ondergeteekende bij de Tweede Kamer aanhangig een wets-ontwerp tot regeling en voltooiing van het vestingstelsel, door den laatstvoorgaanden Minister van Oorlog en den Minister van Marine ingediend en door zijn ambtsvoorganger, gewijzigd, overgenomen; een ontwerp, waaromtrent door de Kamer reeds een Voorloopig Verslag was uitgebragt. Niets zou ongetwijfeld eene spoedige afdoening dezer hoogst gewichtige aangelegenheid meer bevorderlijk hebben kunnen zijn dan eene zoodanige instemming van den eerst-ondergeteekende met de gedane voorstellen, dat hij zich daarbij had kunnen nederleggen, of althans zijn verschil in zienswijze, bij de beantwoording van het Voorloopig Verslag, door eene eenvoudige nota van wijziging had kunnen kenbaar maken.

Bij een nadere en naauwgezette studie van het wets-ontwerp bleek het den Minister van Oorlog evenwel, dat hij daarin zoo talrijke veranderingen van verschillenden aard zou moeten aanbrengen, dat hij meende de voorkeur te moeten geven aan het zamenstellen eener nieuwe voordragt. Bovendien was de arbeid der herziening te omvangrijk dan dat de mogelijkheid zou bestaan hebben, reeds bij den aanvang van het tegenwoordige zittingjaar, deze wetsvoordragt, in welken vorm dan ook, volledig der Vertegenwoordiging te kunnen aanbieden.

§ 2. Bij de zamenstelling van het tegenwoordig wets-voorstel heeft tot grondslag gediend het ontwerp van 22 November 1871, gewijzigd bij de Nota van 14 Maart daaraanvolgende.

De Minister van Oorlog stelt voorop dat in dat ontwerp veel voorkomt, waarmede hij zich kan vereenigen, en in het bijzonder wat betreft de algemeenheden en de

keuze der punten, welke bevestigd moeten worden; zoodat hij dan ook, voor zoo-
 veel betreft het meer geconcentreerde verdedigingsstelsel, door zijne beide voorgaan-
 gers aanbevolen en ook door hem voorgestaan, in algemeen zinn vermeent te mogen
 verwijzen naar de voorstelling die daarvan gegeven is in de Memorie van Toelich-
 ting, behoorende bij het ontwerp van 22 November 1871.

Overigens wijkt deze voordragt van de twee vorige ontwerpen hoofdzakelijk in de
 navolgende punten af:

1°. Het opgeven van het voornemen tot het maken eener stelling aan den Beneden-
 IJssel en eener zelfstandige kustbatterij nabij Delfzijl. Daardoor is dus nog een stap
 verder gedaan in concentratie.

Het kan niet overbodig geacht worden de redenen hier kortelijk te ontvouwen.
 De stelling van den Beneden-IJssel zou, bij eene *ernstige* verdediging van de rivier,
 als flankstelling onmisbaar zijn. Aan eene dusdanige verdediging van den IJssel
 wordt echter niet gedacht en uit dit oogpunt behoeft de stelling dus niet gemaakt
 te worden.

Maar ook als toevlugtsoord en als vaste voet in de oostelijke provincien, zou een
 permanente positie aan den Beneden-IJssel, afgescheiden van eene IJssel-verdediging,
 groot nut kunnen hebben, althans wanueer zij zoo ware in te rigten dat offensive
 bewegingen mogelijk waren. Met het oog op deze bestemming heeft de Minister
 van Oorlog eene nadere globale raming doen opmaken van de kosten der stelling,
 als ingerigt om met weinig troepen te kunnen worden vastgehouden, en zalks onaf-
 hankelijk van het sperfort dat, in ieder geval, tot beheersching van de brug bij Zwolle
 moet worden gemaakt. Die kosten zijn geraamd op ruim 18 ton gouds. Eene be-
 perkte stelling zou minder kosten, doch haar nut zou niet evenredig wezen aan het
 daarvoor te besteden geld.

Mogt de Minister van Oorlog bij het vele onontbeerlijke, dat met opzigt tot
 ons vestingstelsel te verrigten is, ook nog het maken dezer niet onmisbare stelling
 voordragen? Hij heeft gemeend daarop een ontkennend antwoord te moeten geven.

Even als zijn voorganger is de Minister van Oorlog, in tegenstelling met het
 ontwerp van 1871, een voorstander van het opheffen der stelling Groningen-Delfzijl.
 Die stelling zou tot hare verdediging een vrij aanzienlijk korps vereischen, waarvan
 de kern door het leger te verstrekken. Die troepenmagt zou dus komen in mindering
 van onze mobile strijdkrachten. Maar het is meer dan twijfelachtig, of zij, zelfs
 wanneer de positie met aanzienlijke kosten ware verbeterd, zoo als in het ontwerp
 van 22 November 1871 wordt voorgesteld, de haar toegedachte taak naar eisch zou
 kunnen vervullen. Niet alleen gaat de verdediging aan de landzijde tusschen Gro-
 ningen en de Lauwerzee met groote bezwaren gepaard, maar bovendien kan de stel-
 ling van uit zee, benoorden Delfzijl, in den rug worden genomen. De inundatiën,
 waarmede de verdediging zoo naauw zamenhangt, kunnen, het is waar, gesteld wor-
 den, maar minstens zullen daartoe acht etmalen gevorderd worden. In de laatste
 helft der 17de eeuw moge dat tijdsverloop geen bezwaar hebben uitgenaakt, thans
 is dit geheel anders, en zou de linie zeker niet genoegzaam voorbereid den strijd
 hebben te aanvaarden. En dan mag men vragen: wat wordt met die voor ons even
 bezwaarlijke als twijfelachtige verdediging der stelling beoogd? Immers alleen het
 behoud van een gedeelte der provincie Groningen.

Flankbewegingen, wat men zich ook daaromtrent moge voorspiegelen, kunnen van
 uit de stelling niet worden ondernomen, tenzij met een aanzienlijk korps, en zulk
 eene sterke bezetting gaat onze krachten te boven.

Op eene vrije gemeenschap met het hart van het land mag niet gerekend wor-
 den, hoewel zulks vroeger altijd beweerd werd. In het gunstigste geval, wanneer
 men namelijk aanneemt dat de stelling niet reeds aanstonds valt, zal zij toch, met
 al hetgeen er in gebragt is, zijn afgesneden, zonder beslissend nut voor het geheel.
 Men beseft dat zulk eene twijfelachtige uitkomst, ten koste van strijdkrachten, die
 zoo veel noodzakelijker en gewigtiger diensten kunnen bewijzen, en van het aanzien-

lijk geldelijk bedrag, voor het inrigten der positie vereischt, het behoud der stelling niet kan regtvaardigen. Is de stelling in de provincie Groningen opgeheven, dan zal dit gewest overigens, met betrekking, tot de handhaving der neutraliteit, nog geheel in het geval verkeeren van andere buitengewesten bijv. Limburg of Zeeland. Evenmin als hier, kan men elders tot dat doel eene defensive stelling inrigten.

Voor het behoud van Delfzijl of het maken eener kustbatterij nabij die plaats, pleiten, na de opheffing der positie in de provincie Groningen, naar het oordeel der Regering, geene genoegzame redenen. Die post is daarom weggelaten.

2°. Het wijzigen van de ramingcijfers naar nieuwe of nader uitgewerkte ontwerpen. Wilde de Minister van Oorlog zich overtuigen of het eindeijfer der begrooting te regtvaardigen was, hij moest ook de ramingcijfers in het bijzonder nagaan.

Bij dit onderzoek dat betrekkelijk veel tijd gevorderd heeft, is den Minister de noodzakelijkheid gebleken, ten einde latere teleurstellingen te voorkomen, het meerendeel der sommen te verhoogen, eenige zelfs aanmerkelijk, zoo als kan blijken uit den staat, houdende raming der kosten van de werken, uit te voeren tot voltooiing van het vestingstelsel, als Bijlage II bij deze Memorie gevoegd: en voorts uit onderstaand vergelijkend overzicht:

Art. 1 a. *f* 839,000 meer dan bij de ontwerpen van 22 November 1871 en 14 Maart 1872.

b. *f* 251,000 meer, idem, idem.

c. (Met inbegrip van het fort bij de spoorwegbrug) *f* 610,000 meer, idem, idem.

d. *f* 211,000 meer, idem, idem.

e. *f* 329,000 meer, idem, idem.

f. *f* 563,000 minder, idem, idem.

Art. 2. g. *f* 18,000 meer, idem, idem.

Voor het overige *f* 157,000 meer dan bij het ontwerp van 22 November 1871 en *f* 232,000 meer dan bij dat van 14 Maart 1872.

Stelling Groningen-Delfzijl *f* 1,454,000 minder dan bij het ontwerp van 22 November 1871.

Stelling van den Beneden-IJssel *f* 1,320,000 minder dan bij het ontwerp van 14 Maart 1872.

Alzoo *f* 389,000 meer dan bij het ontwerp van 22 November 1871 en *f* 597,000 meer dan bij het ontwerp van 14 Maart 1872.

Hierbij dient evenwel in het oog te worden gehouden, dat voor art. 1 a op de Staatsbegrooting voor 1873 is uitgetrokken de som van *f* 1 140 000; zoodat de verschillen eigenlijk bedragen respectievelijk *f* 1 538 000 en *f* 1 737 000.

3°. Een derde punt waaromtrent wijziging noodig was, betreft den termijn van voltooiing. In dit ontwerp is die termijn afhankelijk gesteld van de jaarlijks te besteden som, welke telkens bij de vaststelling der Staatsbegrooting zal worden bepaald, en bij zal dus naar de behoefte kunnen worden bespoedigd. Men kan wel een plan vormen waarbij ruim 7½ miljoen 's jaars, vier jaar achtereen, zou worden besteed aan duurzame versterkingen; maar de uitvoering acht de Minister van Oorlog niet mogelijk, zonder aanmerkelijke schade voor het Rijk.

Na de opnoeming der verschilpunten tusschen het tegenwoordige ontwerp en dat van 14 Maart 1872, wordt alsnu overgegaan tot de toelichting van het aangeboden wets-voorstel, en zullen daarbij, voor zooveel zulks noodig of wenschelijk wordt geacht, tevens de ophelderingen gegeven worden, waartoe het Voorloopig Verslag van 23 April daaraan aanleiding geeft.

§ 3. Blijkens het Voorloopig Verslag is in eene der afdeelingen de opmerking gemaakt dat de houding van den Minister van Marine, ten aanzien der regeling van het vestingstelsel, wel iets vreemds had, en wel omdat die Minister eerst zijne adhaesie had geschonken aan het oorspronkelijk voorstel van den generaal VAN MULKEN, die eene som van *f* 10 400 000 voor de voltooiing van het vestingstelsel wilde besteed

hebben, en zich later vereenigd heeft met het voorstel van den generaal ENGELVAART, waarbij de kosten op meer dan 30 millioen geraamd zijn. Later was sprake van het aanleggen van verdedigingswerken aan den nieuwen Maasmond en aan het kanaal door Holland op zijn smalst, waarop de generaal VAN MULKEN aanvankelijk niet gerekend had. Hoe liet het zich verklaren, vroeg men, dat dezelfde Minister van Marine plannen van defensie had goedgekeurd, die in uitgebreidheid en kostbaarheid zoo zeer van elkander verschillen? Hierop kan worden geantwoord dat de Minister van Marine, ook al kon aan zijne medewerking eene strekking worden toegekend als de hier bedoelde, in 1869 zeer goed zijne instemming kon schenken aan een wetsontwerp van veel minder bedrag, en door de ervaring van 1870-71, zich verplicht hebben geacht toe te treden tot eene wet van ruim 30 millioen, waarbij met die ervaring was rekening gehouden. Bij het eerste ontwerp was onder anderen van eene vrijwaring van Amsterdam tegen bombardement geen sprake, was er op de behoefte aan bomvrij logies, bomvrije berguimten en schuilplaatsen, holtraversen, remises enz., welke naar die ervaring schier in alle werken noodig zijn en zeer veel kosten, — op die behoefte was niet genoegzaam gerekend, — en waren bovendien aanzienlijke werken voor memorie gesteld.

Dat de chef van den generalen staf, uit den aard zijner betrekking, geroepen is om in de zaak van het verdedigingsstelsel van raad te dienen, wordt gereedelijk erkend; en ten overvloede wordt hier de verzekering bijgevoegd dat die opperofficieren omtrent de vestingwet is gehoord en dat zijn advies zwaar heeft gewogen. Moesten de individuele adviezen aan de Kamers worden overgelegd, gelijk eenige leden wenschen, dat zou, 't is klaar, — met enkele zeldzame uitzonderingen — van grooten invloed zijn op vorm en inhoud beide van die stukken, vaak tot groot nadeel voor de dienst. En, zoo verre van de adviezen was afgeweken, zou er twijfel rijzen. Dan, waarom alleen het advies van den chef van den generalen staf en niet ook dat van anderen, bij voorbeeld dat van den inspecteur-generaal van fortificaties, of van den directeur voor het materieel der artillerie, die de bewapening mede heeft bepaald, of van de bevelhebbers in de militaire afdelingen, door wien, naar hunne instructie, over de defensie van hun kommando berigt wordt? De Minister moet eindelijk zelf beslissen; dit kan hij niet van zich werpen.

De Regering kan niets liever verlangen dan overtuiging van de Vertegenwoordiging te vestigen, en zij zal alle middelen aangrijpen welke daartoe kunnen leiden, zelfs ook, in bijzondere gevallen, de mededeeling van individuele adviezen.

§ 4. Weder is in de afdelingen de vraag besproken of regeling bij de wet van ons vestingstelsel nuttig en wenschelijk ware; hoewel ten slotte de meeste leden zich voorwaardelijk geneigd betoonden om de Regering, in het tot stand brengen van eene wet als de tegenwoordige, te steunen. Door de wet zal ongetwijfeld meerdere stabiliteit worden verkregen; maar men zou overdrijven door te beweren dat daardoor voor het vervolg wijziging, in overleg met de Vertegenwoordiging, zou worden voorkomen. Wij moeten ons versterken en wapenen naar de kunst van onzen tijd; gaat zij vooruit, dan moeten wij medegaan. Dit is immer het geval geweest en zal immer zoo blijven. Wijziging zal dus noodig kunnen zijn; maar nu is juist wettelijke regeling een waarborg tegen elke niet volkomen geregtvaardigde verandering. Is overigens de geldverspilling, die met opzigt tot het vestingstelsel zou hebben plaats gehad, niet met te donkere kleuren voorgesteld? Er is bij ons veel afgebroken en gesloopt; maar in den regel ter verkrijging van een meer geconcentreerd stelsel van verdediging. Wat is nog kort geleden bij een naburig volk geschied? In 1852—1855 deed België onder Oud-Antwerpen een groot verschanst kamp en, op den linker Schelde-oever tegenover de stad, belangrijke vestingwerken aanleggen en bovendien de oude citadel sterk verschanzen, ten koste van verscheidene millioenen. Evenwel de stad Antwerpen had behoefte aan uitlegging en daarbij kwam de verandering in de taktiek, ten gevolge van de getrokken vuurwapens. Een en ander was oorzaak dat België slechts vier jaar later, in December 1859, er toe overging om te Antwerpen *tabie rase* te maken, door ter vervanging van al die werken, de oude vesting en de oude citadel, een groot geheel van nieuwe werken, getoetst aan de wetenschap des tijds, te maken, voor weinig minder dan 80 millioen franken, gezwegen nog van

de wapening, welke schatten heeft gekost en nog kost. Sinds dat merkwaardig besluit zijn bijna 13 jaar verlopen en, in weêrwil van den stremmenden invloed der oorlogen van 1866 en 1870, ondanks staking bij gebrek aan geld gedurende jaren, heeft België nu dat belangrijk werk bijna voltooid. De oude werken zijn verdwenen, de nieuwe zijn verrezen. Zal men nu, hetgeen in België is geschied, laken als eene nuttelooze geldverspilling; of weet men niet wat meer te bewonderen, de geestkracht der ontwerpers en uitvoerders (1), of wel de vaderlandsliefde der Volksvertegenwoordigers?

Even als men in België, in de hoofdzaak, vasthoudt aan het eenmaal aangenomen beginsel, zijn ook bij ons de laatstelijk elkander opgevolgd hebbende Ministers van Oorlog allen getrouw gebleven aan de beweging naar geconcentreerde defensie, al meer en meer noodig geworden, voornamelijk door de versnelling in krijgvoering. Eene vergelijking met België wijst dus ten slotte aan, dat daàr, even als hier, de consequente weg gevolgd is, maar dat men ginds de zaak krachtiger heeft aangevat en doorgezet dan ten onzent.

Enkele leden der Vertegenwoordiging gingen zoover van te verklaren, dat zij geen vestingwet wilden, omdat zij zich geen anderen aanval dan met overmagt konden voorstellen en de verdediging tegen zulk een vijand onuitvoerbaar achtten. Wanneer de gelden, aan de vestingen en het leger te besteden, gebruikt werden om nieuwe bronnen van volkswelvaart te openen, zouden daarvan, meenden die enkele leden, betere vruchten te verwachten zijn. Daargelaten dat de opvatting als zouden wij ons niet tegen overmagt kunnen verdedigen, berust op eene miskennis van den exceptionelen toestand, waarin Nederland door de gesteldheid van zijn bodem verkeert, verliest men bij de bovenaangehaalde redenering toch geheel uit het oog dat het leger en de vestingen, die het leger steunen, juist de bronnen van welvaart verzekeren. Zijn bovendien de kosten voor het vestingstelsel wel zoo kosteloos, wanneer men die vergelijkt met de uitgaven, voor andere publieke werken gedaan? En de pligt der verdediging van het vaderland. Niet alleen rust die op de imperative voorschriften der Grondwet, gelijk men heeft opgemerkt: naar het edelste gevoel van de groote meerderheid der natie moeten wij onze vrijheid verdedigen, en daarvoor alles veil hebben; die vrijheid is een oud erfdeel, gewezen in het hart des volks.

De Minister van Oorlog meent dat voor een klein, doch betrekkelijk magtig volk, de levende strijdkrachten slechts indirect mogen worden afhankelijk gesteld van het vestingstelsel, namelijk voor wat betreft de kleinste der technische wapens; niet of bijna niet opzigtelijk de sterkte van het geheel. Wij zijn verplicht tot een maximum, onafhankelijk van de doode middelen, die alleen moeten strekken tot bevordering van het beste gebruik dier krachten.

§ 5. Met opzigt tot het voorgedragen vestingstelsel zelf, dat met de vermelde veranderingen, thans wederom wordt voorgesteld, zijn bij het afdelingsonderzoek, uiteenlopende gevoelens verkondigd. De Minister van Oorlog zal wel nauwelijks behoeven te verklaren dat hij in het gevoelen van den generaal Knoor niet deelt. Hij is het volkomen eens met hen, die beweren dat de levende strijdkrachten bij de landsverdediging den eersten en voornaamsten factor vormen; maar hij hecht tevens bij de verdediging van Nederland groote waarde aan goed ingerigte duurzame versterkingen op de meest belangrijke punten aangelegd. De versterkingen moeten den troepen steun verschaffen bij de landsverdediging en hun die taak mogelijk maken; hare inrigting moet aan de eischen van onzen tijd beantwoorden en den troepen vertrouwen inboezemen. Zelfs wanneer men meent dat groote Staten, die talrijke legers vermogen op de been te brengen, de vestingen kunnen ontbeeren, verkeert men in dwaling. Wat ziet men toch na den jongst geëindigden oorlog gebeuren? Niet alleen worden Metz en Straatsburg voltooid of ingerigt tot geduchte strategische spilen, door uitbreiding en aanbouwen van forten, enz., maar ook overal elders in het Duitsche Rijk worden de vestingwerken zooveel doenlijk verbeterd naar de laatste vorderingen der

(1) CHAZAL en BRIALMONT, onder de leiding van Koning LÉOPOLD I.

kunst. Eveneens in Frankrijk: Parijs viel ondanks zijne versterkingen. Wel verre van daarin eene reden te vinden om die hoofdstad te ontmantelen en hare forten te sloopen, is men bezig ontwerpen in geroedeheid te brengen voor een kring van op zich zelf staande zeer groote werken, op aanzienlijke afstanden van den stadswal; wel een bewijs dat ook hier het hulpmiddel der vestingwerken van het hoogste belang geacht wordt. Ongetwijfeld moet de zeer snelle verplaatsing van de legers, mogelijk geworden door de verbetering der middelen van gemeenschap, ten gevolge hebben het zamentrekken van de versterkingen tot enkele groote steunpunten en het verdwijnen van de kleinere vestingen, die niet de rol vervallen van wegafsluiters; maar ligt in die snellere magtsverplaatsing niet tevens opgesloten dat grootere waarde moet worden toegekend aan de vestingwerken die men behoudt, dat hunne inrigting deugdelijker moet zijn? Bovendien, men verlieze niet uit het oog, dat wij, enkele sperverken uitgezonderd, om zoo te zeggen geene vestingen bezitten die ingesloten kunnen worden; zij maken deel uit der liniën van defensie, die met haar staan of vallen. Zou het niet onverantwoordelijk zijn in een Minister van Oorlog, zoo hij, na een aantal vestingen uit een algemeen krijgskundig oogpunt te hebben opgegeven, niet zorgde dat de overige, die behouden blijven, zoodanig ingerigt waren als vereischt wordt en elders wordt aangetroffen?

Men vermeent wèl te doen, met hier het oordeel over te nemen van een meester in de kunst, ontleend aan zijne beoordeeling van den invloed van vestingwerken in den krijg van 1870.

„Al die kleine vestingen, zonder gedetacheerde forten, dienden den verdedigers zoo goed als in het geheel niet. De verovering van die plaatsen vermeederde slechts op tamelijk ligte wijze de trophoeën der Duitschers en men mag zeggen: haar wederstand ware eerder gebroken geweest, indien de vestingoorlog niet door hen met zekere nalatigheid gevoerd ware geworden”.

„Maar, zoo nutteloos de kleine vestingen in dezen strijd zijn gebleken, zoo belangrijk was daarin de rol der groote vestingen. En, werd evenwel, door middel dezer laatsten, geene voor de Duitschers verderfelijke uitkomst verkregen, dit lag enkel aan de ongelukkige Fransche legerorganisatie, krachtens welke sinds September (1870, toen Parijs werd ingesloten) slechts geïmproviseerde legers op het oorlogstoo- neel konden worden gebragt”.

Het verband der twee factoren blijkt daaraan klaar.

De schrijver doet het gewigt van versterkingen, maar vooral ook van organisatie, aan de groote gebeurtenissen van 1870—1871 uitkomen.

Hoe ver men gemeend heeft te kunnen gaan met opzigt tot de concentratie onzer verdedigingsmiddelen, is hiervoren in § 2 uiteengezet. Nog verder te gaan en zich beperken tot het in goeden toestand brengen van de Utrechtsche linie met Amsterdam als reduit, waarbij dan hoogstens nog de versterking onzer zeegaten en riviermonden konde te pas komen, terwijl al het overige moest worden opgegeven, zou den ondergeteekende hoogst onraadzaam voorkomen. Door dusdanige geheel lijdelijke verdediging achter eene enkele linie, zou men, voor meer dan een geval dat zich kan voordoen, geheel vrijwillig afstand doen van al die middelen waardoor de verdediging kan verlengd of bevoordeeld worden.

Het is reeds meermalen, ook van Regeringszijde, opgemerkt, dat het geval 't welk zich wel het meest zal voordoen, zal zijn dat waarbij wij onze neutraliteit zullen hebben te handhaven.

Zou het nu, in zoodanig geval, geen dwaasheid zijn, zoo wij al dadelijk de meest geconcentreerde defensieve opstelling innamen? Maar ook wanneer wij ons tegen overmagt moeten verdedigen, zou zeker niets meer demoraliserend zijn dan het onverwijd kiezen van zulk eene positie. Ook in dat geval moeten wij pogen den aanval- ler zoo lang mogelijk van de hoofdliniën van defensie verwijderd te houden. Onze maatregelen moeten dus daartoe strekken. Zoo ver mag de concentratie niet uitgestrekt worden dat vóór de nieuwe Hollandsche linie geen weerstand zou geboden worden.

Met opzigt tot den grondslag in Noordholland kan de eerst-ondergeteekende de geruststellende verklaring geven, dat men bij het opmaken der ramingen op zijne hoede was. De les van de Bijlmerramp is niet verloren.

§ 6. Werd van het vroeger cijfer van ongeveer 30 millioen, volgens het ontwerp van 22 November 1871, vereischt tot voltooiing van het vestingstelsel, in de Toelichtende Memorie gezegd, dat het was „ontegenzeggelijk een zeer aanzienlijk bedrag”, die qualificatie geldt ook voor het tegenwoordige eindeijfer van schier 31 millioen. Toch durft de Minister van Oorlog dat bedrag voor zijne verantwoordelijkheid nemen, overtuigd als hij is, dat het noodig is en goede rente zal afwerpen.

Ons vestingstelsel is achterlijk; om het te verbeteren en te voltooien zijn geldelijke offers onvermijdelijk, en hoe langer men uitstelt, des te grooter zullen de offers moeten zijn.

Hoe aanzienlijk ook, zal het eindeijfer der raming inderdaad niet hoog voorkomen, wanneer men in aanmerking neemt, wat in andere landen is en wordt gedaan.

Om van de kosten der positie van Antwerpen niet te gewagen, waarop reeds in § 4 is gewezen, en hieronder bij het bespreken der stelling van Amsterdam wordt teruggekomen, wordt herinnerd dat voor de bevestiging van Parijs in het jaar 1841 werd toegestaan eene som van nagenoeg 66 millioen gulden, en kan, met opzigt tot de kosten voor den aanleg van verdedigingswerken in den lateren tijd, nog het navolgende worden medegedeeld: Volgens opgaven, voorkomende in een zeer geacht buitenlandsch tijdschrift, kosten de 12 gedetacheerde werken (Gürtelforts), om Straatsburg aan te leggen, *alleén* ten minste 13 millioen gulden; terwijl eene andere opgave vermeldt, dat het maken der oorlogshaven te Jahde tot 1870 gekost heeft bijna 21 millioen gulden en dat daaraan nog besteed moet worden bijna 6 millioen, te zamen alzoo nagenoeg 27 millioen gulden. Luidens ingewonnen berigten zouden de kosten voor een enkel gepantserd zeefort in Engeland, uitgerust, ruim 5 millioen gulden beloopen en wordt voorts aldaar door eene bevoegde autoriteit het maken van eene centrale wapenplaats in Staffordshire geraamd op 108 millioen gulden. In Italie, waar ongetwijfeld goedkooper wordt gewerkt dan hier te lande, waren, bij het eerste project voor de aldaar sanhangige vestingwet, de kosten geraamd op 144 millioen gulden; zijnde dat bedrag door de commissie voor de algemeene landsverdediging, ten gevolge van het aannemen van een meer geconcentreerd project, teruggebragt tot omstreeks 67 millioen, of, met de armering en gebouwen voor de artillerie, op 86 millioen gulden. Die cijfers mogen ten bewijze strekken dat het bedrag 't welk bij ons voor de verbetering en de voltooiing van vestingwerken geraamd is, geenszins buiten verhouding staat met hetgeen andere Staten tot dit einde meenen te moeten besteden. Bovendien wordt de som niet in eens gevraagd, maar kan zij over eene reeks van jaren verdeeld worden. Men zij niet kariger dan anderen, die zoo veel voor hunne zelfstandigheid veil hadden. Eene natie als de Nederlandsche, die zoo veel gedaan heeft, eene zoo krachtige natie, *kan* niet gedrukt worden door de uitgaven voor hare veiligheid noodig.

Waarop, wenscht men te vragen, grondt zich het vermoeden, dat aan de officieren der genie te zeer de vrije hand is gelaten in het maken van berekeningen en plannen, en dat hetzelfde resultaat op eenvoudiger wijze en dus ook met minder kosten zou te verkrijgen zijn.

De officieren der genie moeten belast blijven met het maken van ontwerpen en begrootingen voor vestingbouw; maar, gelijk altoos tot dusverre, binnen zekere grenzen, en dan nog onder contróle. Voor de plaatsing en de betrekkelijke sterkte der werken is het advies van den generalen staf ingewonnen. terwijl voor de wapening de artillerie is gehoord.

Het aantal verdedigingswerken is groot, maar dit is een onvermijdelijk gevolg van het stelsel van defensie. Dat aantal zal intusschen gaandeweg verminderen door het, overeenkomstig art. 4, opheffen van vestingwerken, welke voor de defensie niet langer noodig geacht worden.

Vroeger is meermalen de klacht tegen de Regering vernomen, dat te veel werd uitgesteld tot oorlogstijd en werd de vrees uitgedrukt dat men niet tijdig zou gereed zijn. Thans, nu de snelheid en de kracht van den aanval beide zoo zeer zijn toegenomen, wordt de vraag gesteld, of de Regering, in haar wensch om in vredestijd alles in gereedheid te brengen, niet te ver gaat en bijv. aan de stelling van Amsterdam, die toch in den eersten tijd niet zou zijn blootgesteld, niet een en ander wat men thans dadelijk wil doen bewerkstelligen, zou kunnen worden verrigt wanneer de oorlog werkelijk is uitgebarsten? Dat de stelling van Amsterdam in den eersten tijd niet zou zijn blootgesteld, wordt weerlegd door het gebeurde in het najaar van 1799. Overigens wordt opgemerkt dat de aard der verdedigingswerken, in den omtrek der hoofdstad aan te leggen, zoodanig is, dat hun bouw niet tot oorlogstijd kan worden verschoven, zoo dit immer met verdedigingswerken, hier aan te leggen, het geval zou mogen zijn. Men ziet op tegen het doen van uitgaven, met het oog op „eventualiteiten, die zich wellicht nimmer zullen voordoen.” Dit moge gelden als men jegens het vaderland zijn plicht heeft gedaan; men bedenke evenwel, dat, hoe zwakker wij ons houden, des te lichter de eventualiteit zal voorkomen. Op een „wellicht” mag de natie niet afgaan; zij moet alles doen wat in haar vermogen is om de eventualiteit af te weren. En hiertoe zal ongetwijfeld krachtig bijdragen de schepping van een centraal reduit voor de landsverdediging, met de hoofdstad tot kern.

Het lijd geen twijfel dat de militiedienst zwaarder zal moeten worden als ook de schutterijdienst. Maar dit mag niet weerhouden van pligtsbetrachting ten opzichte der doode weermiddelen. Men denke aan de 400 millioen directe schade, berokkend door de Fransche bezetting van 1795 tot 1809, zeker gelijkstaande, — let men op de verminderde waarde van het geld, — met eene vestingwet als de tegenwoordige 15- à 20-maal herhaald. En de natie is daaronder niet bezwaken. Integendeel, zij is nu veel rijker en magtiger dan ze was in 1795; en zij zou aarzelen eene hoogst noodzakelijke uitgaaf te doen, die — hoe aanzienlijk ook — ten eenen male nietig schijnt in vergelijking met de directe schade alleen?

De vraag is in het Voorloopig Verslag gedaan hoe de jaarlijks tot voltooiing van het vestingstelsel te besteden som zal worden verkregen. In antwoord op die vraag vermeent men zich te kunnen houden aan de des betreffende mededeeling, door den eerst-ondergeteekende in overeenstemming met zijne ambtgenooten gedaan, bij de beantwoording der vraagpunten, hem door de Commissie van Rapporteurs nopens het afdelingsonderzoek van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting, gesteld; en welke mededeeling in het Verslag der evengenoemde Commissie is opgenomen (zie aldaar blad 3).

HET WETS-ONTWERP.

De considerans is gewijzigd, vereenvoudigd.

Artt. 1 en 2. Deze artikelen hebben de navolgende wijzigingen ondergaan:

In art. 1 is de stelling van Amsterdam onderaan geplaatst, terwijl de stelling van den Beneden-IJssel is weggelaten en die van de Geldersche Vallei enz. is overgebracht naar art. 2; voorts is de benaming: „stelling van Willemstad” vervangen door die van „stelling van 't Hollands Diep en het Volkerak,” en is daaronder opgenomen het vroeger in art. 2 afzonderlijk voorkomende fort aan de spoorwegbrug over 't Hollands-Diep.

In art. 2 is overgenomen uit art. 1 de stelling van de Geldersche Vallei, enz., terwijl uit dat artikel is overgebracht naar art. 1 het fort aan de spoorwegbrug over 't Hollands-Diep, en is weggelaten de kustbatterij Delfzijl.

Voor zooveel betreft de opnoeming der werken, tot de verschillende liniën en stellingen behorende, wordt verwezen naar den „Staat van liniën, stellingen en werken, waaruit het vestingstelsel, voltooid zijnde, zal bestaan,” welke staat, als Bijlage 1, bij deze Memorie is gevoegd. Daaruit ziet men onder anderen dat in

art. 2 onder *k* „werken ter opneming van troepen aan den Boven-IJssel,” verstaan moeten worden de vestingwerken van Doesborgh; voorts dat de forten langs den Gelderschen IJssel, die bij Nijmegen en dat bij Panterden, zijn zaamgevat onder de algemeene benaming van „*i*. sperwerken aan Boven-Waal en IJssel,” en eindelijk dat Neuzen en Ellewoutsdijk zijn bedoeld door de onder *k* genoemde „sperwerken aan de Wester-Schelde.” Het is duidelijk, dat door sperwerken bedoeld worden afzonderlijke werken, alleen tot tijdelijke afsluiting van spoorwegovergangen, waterwegen enz.; zoodat juist daardoor wordt te kennen gegeven, dat men geen linieverdediging van eenige rivier op het oog heeft.

Ten gevolge der gewijzigde redactie bevat nu art. 1 de hoofdliniën en stellingen, het geconcentreerde verdedigingsstelsel uitmakende, en zijn in art. 2 opgenomen de buiten den eigenlijken kring der geconcentreerde verdediging nog noodig geachte stellingen en werken. Aan deze redactie, welke de eenvoudigste is, wordt de voorkeur gegeven boven die in het Voorloopig Verslag aanbevolen.

Men heeft gemeend de stelling van Amsterdam, — als het centraal reduit der geheele landsverdediging — in art. 1 het laatst te moeten noemen, terwijl het voornemen bestaat aanvankelijk met de meeste kracht te doen arbeiden aan de voltooiing der nieuwe Hollandsche waterlinie. Voor de volgorde van uitvoering wordt verder verwezen naar de speciale toelichting van art. 3.

Bij de jaarlijksche aanvraag van het voor het volgend jaar benoodigde bedrag, zal, zoo als van zelf spreekt, vermeld worden op welke wijze men voornemens is de gelden te besteden.

De aanwending van stoomtuigen tot droogmaking en onderwaterzetting tevens, is zeer aan te bevelen. Doch op de groote plassen der Nieuwe Hollandsche waterlinie, tussehen Zuiderzee en Waal-Merwede, kan stoom slechts van geringen invloed zijn bij een beperkten tijd. Beweging, welke, bij strenge vorst, de ijsbezetting zou kunnen tegengaan, kan met werktuigen in zulk een grooten plas niet gemaakt worden. Hoogstens zou nabij de tuigen eenige uitwerking te verkrijgen zijn. Bij polderinundatiën zullen stoomtuigen nuttig kunnen werken tot het levendig houden der wateroppervlakte bij vorst.

Art. 1 o. De Nieuwe Hollandsche Waterlinie. Niemand, meer dan de Minister van Oorlog, is overtuigd van het groote gewigt, dat aan deze linie moet worden gehecht; en zoo de begroting voor dit onderdeel (met inbegrip van het bedrag voorkomende op de Staatsbegroting voor 1873) bij 20 ton gouds meer bedraagt dan bij het vorige ontwerp, dan moet dit op rekening gesteld worden van zijn streven om de intigting dezer hoofdlinie van defensie zooveel mogelijk aan het doel te doen beantwoorden.

Er is gezorgd voor het meester blijven van den kop van den Neder-Rhijn. Daartoe moet mede dienen het ontworpen fort bij Westervoort.

Van Nieuwersluis tot de Zuiderzee (Muiden) maakt deze linie tevens uit een gedeelte van de linie der reduit-stelling van Amsterdam. Dit gedeelte is dus als exceptioneel belangrijk aan te merken. Uit dien hoofde heeft men vermeend te moeten voorstellen om aan de verbetering van het Offensief voor Naarden een meer duurzaam karakter te geven en om leemten in den gordel der werken van dat Offensief aan te vullen. Daarvan in de raming de verhooging van den post *a* 1 met zes ton gouds.

Met opzigt tot het ondergestelde gevaar dat de vijand aan de zijde van de Bilt doorbreke, diene het navolgende: Voor de lijdelijke defensie werd het fort op de Biltstraat in der tijd aangelegd dicht bij de inundatiegrens ten noorden van den straatweg, en dus, naar de toelichting van de ideeën van verbinding aan het water, zooveel mogelijk vooruit. Zoo was het fort van de zijde van de Bilt te naderen en van het hooge terrein te beschieten. Dit is verbeterd door de middelen tot onderwaterzetting zoodanig in te rigten, dat de inundatie ten noorden van den straatweg tot aan en over den Voordorpschen dijk op een hooger peil kan worden gebragt, en door het maken van een fort op dien dijk, waaruit deze toegang verdedigd en het hooge ter-

rein naar de zijde van de Bilt beschoten kan worden. Hierdoor wordt de noordzijde van het fort op de Biltstraat beter gedekt. Er is nu voorgesteld het maken van een sterk fort bezijden de Bilt bij Bureveld, waardoor ook de zuidzijde van dat fort beschermd en het hooge terrein van de Bilt insgelijks kan worden beschoten. Het werk bij Bureveld en het fort Voordorp versterken de oostzijde van het fort op de Biltstraat en maken nadering langs den straatweg bezwaarlijk, zoo al niet onmogelijk.

Hierdoor vervalt het werk, dat volgens het vorige ontwerp bij den Hoofddijk zou zijn geplaatst. Op gelijke wijze komt nu in de plaats van het vroeger ontworpen werk aan 't Hemeltje, een werk meer voorwaarts, bij Oud-Wulven, waardoor beter in de verdediging van het accès op Jutphaas zal kunnen worden voorzien. Het werk te Schalkwijk vóór den spoorwegdam tegenover Culemborg, geraamd op f 462 000, komt in het tegenwoordige ontwerp niet meer voor; niet omdat het nut van dat werk betwijfeld wordt, maar, om de brug en de dammen behoorlijk te kunnen verdedigen zou dáár een fort moeten worden gemaakt veel grooter en vermogender dan er voor de genoemde som zou te verkrijgen zijn. Tegen de zeer aanzienlijke uitgaaf voor een hier aan te leggen fort vereischt, dat aan zijne bestemming zou kunnen beantwoorden, heeft de Minister van Oorlog gemeend bezwaar te moeten maken.

In dit ontwerp is daarentegen weder opgenomen het verbeteren van het fort bij Vreeswijk, in het vorig ontwerp verschoven tot oorlogstijd. Eindelijk zal men ontwaren dat het fort Loevestein weder in de rij der versterkingen is opgenomen, waardoor ook de voorgestelde noodzakelijke herstellingen aan het werk zijn uitgetrokken.

Door het onder den grond brengen van reduits wordt eenvoudig verstaan die gebouwen door gronddekking aan directe schoten, en tevens zooveel doenlijk aan indirect geschutvuur te onttrekken; zoo noodig door het aanbrengen van een aarden wal tegen het reduit. Met deze inrigting kunnen die gebouwen blijven bestaan, en, hoewel zij minder geschikt worden tot logies, evenwel ten deele daartoe en overigens tot bergplaatsen nog gebruikt worden.

De eigenschappen van een „reduit,” voor zooveel de hier bedoelde gebouwen die op zich zelf werkelijk bezitten, gaan daarbij wel grootendeels verloren, maar men voorkomt het afbreken der gebouwen, waardoor in de ontstane behoefte aan logies op nieuw en op veel kostbaarder wijze zou moeten voorzien worden dan bij de thans voorgenomen wijze van handelen het geval zal zijn.

De Minister van Oorlog gelooft niet dat het noodig kan in de wet zelve, die van algemeenen aard moet wezen, speciaal melding te maken van „gemeenschap achter de linie door wegen en door telegraaflijnen.” De middelen tot inundatie, als sluizen en stuwen, zijn ook niet daarin vermeld. Hij erkent het grootte belang van die gemeenschapsmiddelen ten volle, zoo als kan blijken uit de begrooting voor 1873, terwijl voor wegen in de linie tusschen Tienhoven en Jutphaas en voor telegraphische verbinding bij de raming gerekend is.

Het kan niet worden toegegeven, dat het gemis aan goed drinkwater in enkele — niet, gelijk wordt gezegd, in een aantal — forten, der Regering als eene grove feil zou zijn aan te rekenen. Goed drinkwater is soms door de gesteldheid van den bodem zeer moeilijk te bekomen. Soms ook valt het water aanvankelijk tegen dáár, waar men, volgens den grondslag, zeer goed water moest verwachten, zoo als bijv. in het fort Vechten. Hoe stond het met het drinkwater bij Amsterdam vóór het tot stand komen van de duinwaterleiding, en hoe is het er nu nog mede gesteld? Hoe is het water op verscheidene plaatsen der residentie? Hoe te Vlis-singen, hoe te Neuzen, enz.? Dan moet de Minister van Oorlog ook nog, naar eigen ervaring, verklaren, dat de klagten over het water te hoog zijn opgevoerd, even als die over den gezondheidstoestand in de forten bij Utrecht in 1870. Dit was een natuurlijk gevolg van den overigens zeer prijzenswaardigen ijver der officieren van gezondheid, die zich verplicht achtten al datgene sterk te laken wat niet strookte met hun hygienisch fort-ideaal. Maar verrast als wij werden door den oorlog aan

de Rijnsgrens, was het niet te verwachten dat de bezettingen der forten al dadelijk het comfort zouden genieten, waarop troepen in vredes-kazernen aanspraak mogen maken. Forten kunnen trouwens niet als deze worden ingerigt. *Dáár* moeten de troepen het mogelijke, waarvan in 1870 misschien in enkele opzichten de grens niet *kon* worden bereikt, voor lief nemen. Bij de tegenwoordige plannen tot verbetering en voltooiing van het vestingstelsel, is het noodige tot eene behoorlijke verzorging van den soldaat niet achterwege gebleven.

b. De Zuider-Waterlinie. Ook de tegenwoordige Minister van Oorlog wenschte de stelling van 's Hertogenbosch op te heffen. Het moge vreemd schijnen, dat, terwijl vroeger deze stelling als minder houdbaar werd beschouwd, omdat men niet zeker genoeg was van de inundatiën aldsar, juist thans, nu door het bouwen eener stuw in de Maas bij Well, de inundatiën verzekerd worden, de vesting verlaten wordt; daartegenover zou aangevoerd kunnen worden, dat, naarmate men zekerder is van de inundatiën, de vesting des te eerder wegens afdoende dekking van den linker-Maasoever gemist kan worden voor de passieve verdediging.

Het is evenwel niet om die reden dat besloten is de positie op te geven. Men is slechts noode overgegaan tot het opheffen eener stelling, welke, bij eene voldoende inrigting, een uitgang uit de linie en een terugtocht naar binnen zou kunnen verschaffen. De zeer aanzienlijke kosten eener enigszins voldoende verbetering der bestaande werken, en vooral van den aanleg van forten, geschikt om het vijandelijk vuur genoegzaam verwijderd te houden van het centrum en van de terugtochtlijnen, zoodmede de zeer aanzienlijke bezettingen, welke niet zonder groote verzwakking der mobilé strijdkrachten zouden zijn af te zonderen, hebben zóóveel gewigt in de schaal gelegd, dat men tot het opheffen der stelling heeft moeten besluiten.

De vraag is gedaan: waarom, zoo wij 's Bosch moeten laten varen, dan Geertruidenberg behouden? Het antwoord is eenvoudig. Juist het opheffen van den Bosch is eene reden te meer voor het opnemen in het verdedigingsstelsel van de Langstraatsche inundatie met Heusden en Geertruidenberg tot steunpunten. Deze inundatiestelling, toch reeds noodig tot gedeeltelijke dekking van den Bonmelerwaard, zal nu ook het middel geven om, in Noordbrabant optredende, het leger bij noodzakelijk terugtocht op te nemen langs den weg van Sprang en de accessen naar Geertruidenberg. Deze vesting krijgt daarom vooruitgeschoven werken.

Aan de forten om Heusden zullen eenige verbeteringen worden uitgevoerd. Neemt men daarbij in aanmerking de meerdere zekerheid en uitbreiding, welke de inundatiën in het Bovenland van Heusden verkrijgen, dan zal men die werken voldoende achten voor eene krachtige en langdurige verdediging.

In de raming is begrepen de bouw van eene versterking op den linker Maasoever ten oosten van den spoorweg Hedel-'s Bosch.

e. Stelling van 't Hollands-Diep en het Volkerak. Naar aanleiding der uitkomsten van nadere inspectien, heeft men, met betrekking tot de stelling van Willemstad, gemeend het ontworpen werk beoorden Dintelsas te mogen weglaten. Zulk een fort zou op zich zelf staan, in ongunstige omstandigheden, tegen eene gepantserde vloot en tegen batterijen, die een aanval op den linker Dinteloever, schier vlak onder het werk, zou kunnen opwerpen. Zijn vuur ware dan ook spoedig uitgedoofd, tenzij men aan het fort eene zeer kostbare inrigting wilde geven, buiten verhouding tot het doel. Naar die beschouwingen heeft men vermeend, dat de verdediging van het Volkerak genoegzaam zou worden verzekerd, door ze te concentreren vooral tegen het smalle bogtige défilé van het Hillegat, en alzoo, — voor wat de vaste batterijen betreft, — ze te beperken, loofdzakelijk tot de forten de Ruyter en Prins Frederik, — verbeteren natuurlijk, — en het ontworpen werk op de Weipoldersche Gors. Daarentegen is het, tot betere dekking van de keel der stelling, als ook tot vrijwaring van Willemstad tegen zooveel doenlijk tegenbewerping en tot meerdere verzekering van de inundatiën, noodig voorgekomen, het maken van een sterk fort beoosten het fort Bovensluis, aan den Tonnedijk en het Diep, voor te stellen. Overigens

zijn de vroeger voorgestelde werken, ook bij nadere en gezette overweging, noodzakelijk geacht.

De vele dijken in het polderland van Willemstad en te Ooltgensplaat, hoog boven de inundatiepeilen verheven en van een zwaar profiel, maken bijzondere voorzieningen noodig, ten einde te voorkomen dat het reduit van nabij kan worden beschoten.

De opmerking in het Voorloopig Verslag, dat tot het afsluiten der openingen tusschen Geertruidenberg en Moerdijk en Moerdijk en Willemstad, al te veel versterkte posten zouden noodig zijn, is juist. Reeds in de Memorie van Toelichting, behorende bij het wets-ontwerp van den generaal VAN MULKEN, zijn de redenen uiteengezet welke geleid hebben tot het besluit om af te zien van het opmaken der uitgestrekte inundatiestelling tusschen Geertruidenberg en het Volkerak, en is daar tevens aangetoond, dat die linie voor de defensie van het zuidelijk frontier geenszins onmisbaar is. Voor zooveel noodig neemt men de vrijheid alsnog naar dat staatsstuk te verwijzen.

Met betrekking tot de gemaakte aanmerking ten aanzien van de onderwaterzetting in den omtrek van het fort Prins Frederik, meent men te kunnen volstaan met de meening uit te spreken, dat, bijaldien de inundatie breed genoeg en er slooten in het terrein zijn, het als een voordeel moet worden aangemerkt zoo zij zich slechts weinig boven den grond verheft. Het streven moet altijd zijn dat de onderwaterzetting zoo min mogelijk bevaarbaar zij.

De noodzakelijkheid van den aanleg van het fort aan de spoorwegbrug over het Hollands-Diep op den zuidelijken en niet op den noordelijken oever, is gegrond op de navolgende beschouwingen: Van de overbrugging maakt deel uit een dam, lang $\pm$ 700 meter, die aan den Zuidhollandschen bandijk sluit. De brug verbindt dien dam met den Noordbrabantschen wal, waar zij met een korten dam tegen den bandijk aankomt. De opening in de brug is bij den korten dam. Hoe zou nu de brug uit den Zuidhollandschen oever zoo lang beschermd kunnen worden als noodig ware om een of meer vakken weg te nemen? Dit is blijkbaar niet mogelijk; batterijen, op den noordelijken oever aan te leggen, kunnen den vijand alleen van den spoorwegdam verwijderd houden. De verdediging van de brug en van de doorvaart moet dus wel op den zuidelijken oever plaats hebben, en te meer dewijl het wegnemen van brugvakken eerst kan geschieden, wanneer van den overgang geen gebruik meer behoeft te worden gemaakt. Wij moeten dus zoo laag mogelijk van den toegang tot de burg meester blijven, en ook hiertoe wordt de aanleg van het werk op den zuidelijken oever vereischt.

d. Stelling van de monden der Maas en van het Haringvliet. Zoo lang het mogelijk is te Brielle met oorlogschepen binnen te loopen, zullen aldaar de middelen moeten bestaan, noodig om den vijand te kunnen weren. Afscheiden van de bruikbaarheid van het Brielsche Gat, hangt den Briel zamen met Hellevoetsluis, dat niet van de landzijde mag kunnen worden aangevallen, en met de positie op Rozenburg en aan den Hoek van Holland. Van dáár dat eenige verbeteringen aan Brielle noodig zijn geacht.

e. Stelling van den Helder. De grootsche plannen der commissie van 1864 konden niet geheel worden verwezenlijkt. De kosten van zeeforten zijn zeer aanzienlijk en zij kunnen het forceren van het zeevat niet geheel beletten, hetgeen de Helder trouwens gemeen heeft met de meeste groote militaire havens. Wel zou men kunnen te weeg brengen, dat de reede, voor binnengedrongen schepen, ware als een wespennest, namelijk, door werken onder Texel te maken, bijv. kapitale forten op de Hors- en Laanbanken. Maar zulke werken, welke ten deele met vuurmonden in koepels van het zwaarste kaliber waren te bewapenen, zouden — om eenigzins aan het oogmerk te kunnen voldoen, — verscheiden miljoenen moeten kosten, zoodat men gemeend heeft, ze niet in de raming te *mogen* brengen.

De kosten van een sterk zeevat op de Laan, zijn niet juist te berekenen. Die van twee der zeevoren bij Portsmouth bedragen nu reeds — voor elk — ruim vijf millioen.

De Regering gelooft de stelling naar waarde te hebben geschat. Hoe men ook dacht over werken in zee of op Texel, men moest altijd beginnen met den Heldersehen zeedijk te versterken en Erfprins, Kaaphoofd en Kijkduin zooveel mogelijk in goeden staat te brengen, even als de linie, ten einde een aanval, op den zeedijk of aan de landzijde ondernomen, te kunnen afwijzen. Dit nu is geschied; al die werken zullen verbeterd en aangevuld worden, en eindelijk zal de stelling voltooid worden door den bouw van een fort op den Zuidwal. Met het denkbeeld om nog een klein fort te bouwen op de duinen bezuiden Kijkduin, kan niet worden ingestemd. De stelling zou daardoor eene te groote uitbreiding krijgen, en tot het weerstandsvermogen der bestaande werken zou het fort weinig kunnen bijdragen, omgeven als het zou zijn door hooge duinen en diepe ravijnen. De beheerschende duinkoppen om Kijkduin moeten zooveel doenlijk afgezand worden. Voorts moet dat fort verbeterd, gedefileerd en van een mijnstelsel enz. worden voorzien.

De kustbatterij Wierhoofd wordt gewijzigd voor flankering van den zeedijk te verkrijgen. De nieuwe batterij zal gebouwd worden op de weinig dieper gelegen en flaauw aflopende helling van den dijk, welke helling in geen verband staat met het Nieuwe Diep. Het vooruitbrengen had reeds bij den eersten aanleg der batterij kunnen plaats hebben, en is alleen niet geschied omdat men toen minder gewigt hechte aan het flankement.

De verdediging van het Vlie moet geschieden door de marine. Dit is reeds medegedeeld in de Memorie van Toelichting bij de eerste ontwerp-vestingwet van 26 April 1870.

f. Stelling van Amsterdam. Het is reeds opgemerkt dat Amsterdam de kern is van het defensiestelsel. Het niet opnemen dezer centrale reduit-stelling in het verdedigingsplan zou, zacht uitgedrukt, eene onvergeeflijke fout zijn.

Niet alleen moet die stelling dienen om de verdediging nog voort te zetten nadat een der hoofdliniën van de defensie doorgebroken is, maar ook om een vijand, wien het gelukt mogt zijn op de Hollandse kust voet aan wal te zetten, te verhinderen zich aanstonds van de hoofdstad meester te maken en zoo de verovering des lands door een stouten greep te voltooien. Men weet toch, dat, wanneer wij aan ons zelve zijn overgelaten, het verlies van Amsterdam dat van het overige land moet ten gevolge hebben. Nog een ander voordeel brengt het bezit der Amsterdamsche stelling, wanneer zij zal zijn ingerigt gelijk wordt voorgesteld, mede, dat zij namelijk de beide Hollanden in twee deelen scheidt, zoodat de vijand, zoo lang hij in een der gedeelten mogt geland zijn, zonder veel moeite kan verhinderd worden naar het andere voort te rukken. En wat de ijsselijkheden van een beleg, misschien van een bombardement betreft, waarop in het Voorloopig Verslag gewezen wordt, daaromtrent diene dat het ontwerp juist strekt om die ijsselijkheden te voorkomen, daar de nieuwe kring van werken de hoofdstad buiten het bereik zal houden van 's vijands vuur. In dit opzigt wordt nog medegedeeld, dat, ten einde den kring aan de zuidzijde nog eenigzins uit te breiden, in het beloop van het zuidelijk front der linie eene wijziging is gebracht, door namelijk, tusschen den Legmeerplas en den polder Botshol, dat front meer naar voren te brengen, in verband waarmee een vijftal geprojecteerde verdedigingswerken alsnu zuidelijker zullen komen te liggen.

De stelling van Amsterdam, behoorlijk ingerigt, gewapend en bezet, zal bovendien aan de verdediging der Nieuwe Hollandse Waterlinie kracht bijzetten, zoo stoffelijk als zedelijk. Aanvankelijk zal zelfs haar oostelijk front, gelijk bij eene vroegere gelegenheid werd meêgedeeld, met de Nieuwe Hollandse Waterlinie zamenvallen. Het spreekt wel van zelf, dat men er altijd op bedacht zal zijn, om, des vereischt, meer achterwaartsche stellingen te kunnen innemen. Ditzelfde geldt ten aanzien der Nieuwe Hollandse Waterlinie, en zoo doende zal men, wanneer de omstandigheden dit eischen, er van zelf toe komen om de oude Hollandse waterlinie weder in het leven te roepen. Eene voorziening aan die zijde naar de eischen van den tegenwoordigen tijd, in vredetijd te maken, zou zeer aanzienlijke kosten vereischen; zij wordt ook niet noodig geacht.

Het belangrijke verschil in kosten der nieuwe stelling van Amsterdam, in vergelijking met die door den generaal VAN MULKEN voorgesteld, is in § 4 der Memorie van Toelichting, behorende bij het ontwerp van 22 November 1871, verklaard. Dat cijfer heeft nu eene niet onbelangrijke vermindering ondergaan, voornamelijk aan de middelen tegen aanranding van de hoofdstad over de Zuiderzee. De ondergeteekenden meenen namelijk, wanneer zij den tegenwoordigen toestand der vaarwaters en nog meer hun vermoedelijk toekomstigen toestand in aanmerking nemen, dat vrijwaring van Amsterdam tegen bewerping van uit zee, voldoende zal kunnen geschieden door de zeemagt, gesteund door krachtige batterijen op de IJdijken en door allerlei hindernissen, alzoo zonder de ontworpen zeeforten. Deze werken waren geschat op *f* 560 000 elk of *f* 1 120 000 de twee. Nadere onderzoekingen echter deden zien, dat er voor een eenigzins redelijk fort, in zee bij Pampus, zeer veel meer zou noodig zijn dan *f* 560 000; gezwegen nog van de onzekerheid der uitvoering. Zoo scheen dan het nut niet evenredig aan de kosten en de kwade kansen, en kwamen de ondergeteekenden tot het besluit, in het ontwerp voor de reductie van zeeforten te begrijpen, maar slechts eene som van vijf ton gouds te ramen, voor batterijen op de IJdijken.

Men heeft zijne bevreemding te kennen gegeven over de meerdere kosten voor het bevestigingsplan van Amsterdam vereischt. Toch is het klaar, dat de ondervinding vóór Parijs opgedaan, niet zonder invloed kon blijven op de ontworpen versterking der hoofdstad. Hetzelfde geval deed zich voor met Antwerpen na de gebeurtenissen van 1859, waarop boven is gewezen.

Terwijl de kosten der bevestiging, die op de revolutie van 1848 volgde, ten hoogste 8 miljoen franken kunnen hebben bedragen, zullen die voor de voltooiing der stelling naar de kiem, gelegd door KELLER en C^o. (1) na 1859, niet minder dan tienmaal die som bedragen.

Het plan tot droogmaking van een gedeelte der Zuiderzee is nog in onderzoek. Mogt dat plan tot uitvoering komen, dan zouden er belangrijke veranderingen en uitbreidingen, niet alleen van de stelling van Amsterdam, maar evenzeer van de Nieuwe Hollandsche Waterlinie en de Grebbestelling, noodig worden. Het is evenwel niet mogelijk nu reeds, voor wat de defensie betreft, met den toestand, die door eene eventuele droogmaking zou ontstaan, rekening te houden.

Het brak worden van het water, aan te voeren uit de Vecht boven Nieuwersluis, is niet te vreezen, daar die rivier, tot Nieuwersluis, alléén uit de Lek van water wordt voorzien. Niettemin zal men van alle middelen gebruik maken om ook op andere wijze de hoofdstad van drinkwater te voorzien, en met name bestaat het voornemen om van de duinwaterleiding zoo veel en zoo lang mogelijk partij te trekken.

Zoolang het noordelijk gedeelte van den Haarlemmermeerpolder geïnnudeerd is, kan het stoomgemaal *de Lynden* niet tot bemaling van den polder dienen. De *Cruquius* en de *Leegwater* blijven werken om het water in den polder op winterpeil of zoo hoog mogelijk te houden. De bescherming van de inundatiekade langs den Spaarwouderdwarsweg geschiedt, zoodra de vijand in den polder is doorgedrongen, van uit den ringdijk en uit de onderwaterzetting. Steekt de vijand den Spaarwouderdwarsweg door, dan vult men, door de sluisen van de Lynden, het inundatiewater zoo veel mogelijk aan, waartoe boezem- en zeewater kunnen gebruikt worden, zijnde die aanvulling dan ook voldoende verzekerd. Het doorsteken van de inundatiekade zal dus geen aftapping, maar moet uitbreiding van de onderwaterzetting ten gevolge hebben, daar hierdoor de polder geheel onder water zal geraken en door den vijand verlaten zal moeten worden, waardoor de verdediging in het minst niet benadeeld wordt. De forten Schiphol en de Liede dienen alleen tot afsluiting van de boezemkade.

Het kan den vijand niet belet worden den Haarlemmermeerpolder, door het doorsteken van de dijken, onder te laten loopen; in dit opzigt staat deze polder met elken anderen pol-

(1) BRIALMONT.

der gelijk. Kan de vijand over zooveel water beschikken dat er weer een bevaarbaar meer is ontstaan, dan zullen gewapende vaartuigen, op de ringvaart te plaatsen, den ringdijk mede bewaken, die steeds door de forten Schiphol en de Liede afgesloten blijft, terwijl bovendien, tusschen de evengenoemde forten, ringdijk en ringvaart te verdedigen zijn uit de forten bij de Lynden, het Nieuwe Meer enz., en de overgangen over de ringvaart voor de bevestiging vóór Sloten en bij Polanen, met de wegen langs en over de ringdijken in ons bezit blijven. Door het een en ander zal het niet moeilijk vallen een aanval door den Haarlemmermeerpolder af te wijzen.

Eenigzins vreemd is de opmerking in het Voorloopig Verslag, dat men de stelling van Amsterdam te veel op zich-zelve beschouwt. Toch is bij de Memorie van Toelichting van 22 November 1871 reeds gewezen op het verband dat, juist ten gevolge der nieuw geprojecteerde stelling, zal ontstaan tusschen de verdediging van Amsterdam en van het Noordzee-kanaal, en op de omstandigheid dat Amsterdam, door de flankstelling bij het genoemde kanaal, in verbinding blijft, hetzij met Noordholland, hetzij met Zuidholland, naarmate van omstandigheden. Men zou dus van het nieuwe project met meer recht hebben kunnen zeggen, dat het eene verdediging van Amsterdam, in veel ruimeren zin dan tot nu toe het geval was, op het oog heeft.

Door aan de reductiestelling te verbinden Noordholland en Haarlemmermeerpolder met Leiden tot Katwijk zou eene aanzienlijke legermagt tot bewaking en verdediging noodig wezen, die bij de minste bedreiging aldaar aanwezig zou moeten zijn. En deze magt, welke alle naderingswegen zou moeten bezetten, om niet doorgelopen of omgetrokken te worden, zou, over zulk een uitgestrekt front verdeeld, nit den aard der zaak eene reductiestelling moeten hebben, waarin zij kon terugtrekken en zich wederom vereenigen om den vijand terug te werpen.

Door die aanhechting zou alzoo de stelling van Amsterdam toch niet gemist kunnen worden. Men zou zich dan, meende men, kunnen vergenoegen met benoorden Amsterdam eenige kleinere werken aan te leggen, in den geest van die welke KRAIJENHOFF daar in 1799 heeft aangelegd, en alleen bestemd om een geland korps, dat enkel veldgeschut met zich voert, tegen te houden. Zou KRAIJENHOFF, indien hij thans — onder de ervaring van de oorlogen na 1815 gevoerd, van den aard der kolossale verdedigingswerken sinds overal in Europa en elders tot stand gekomen en vervangen, van de vorderingen der artillerie, van die der gemeenschapsmiddelen, van de omwenteling in het zeewezen enz. enz. — zoo hij, onder die ervaring zeggen wij, een project voor Amsterdam had te maken, nog volstaan met hetgeen waarmede hij in 1799 in het laatste oogenblik zich moest vergenoegen? Hebben die werken van 1799 de proef doortstaan? De bedoeling van den heer AMERSFOORDT is klaarblijkelijk den Haarlemmermeerpolder voor inundatie te behoeden; een denkbeeld voorzeker der overweging ten volle waardig. Gaat men evenwel de zaak aandachtig na, dan blijkt het onpraktische van het voorstel nit het oogpunt der verdediging. Alleen dan zou men er toe mogen besluiten den Haarlemmermeerpolder in de stelling te begrijpen, wanneer die polder met eene geringe magt, gesteund door een beperkt aantal verdedigingswerken, ware te houden. Voor de oost- en zuidzijde lost zich de quaestie op in het inanderen van vele kleine polders in verband met bestaande plassen, in het afsluiten van de toegangen door werken als die, welke voor de stelling zijn ontworpen, in meerdere bezettingen, een grooter aantal vuurmonden en aanzienlijker kosten van aanleg, en daarenboven in uitgestrekter gemeenschapslijnen en langere, niet met Amsterdam in gemakkelijke verbinding zijnde wegen; terwijl aan de westzijde, van Lisse tot Bennebroek, de polders te smal zijn voor voldoende inundatiën en er tusschen Bennebroek en Heemstede zelfs gronden zijn, welke niet kunnen worden ondergezet en alzoo voor de passive verdediging niet de gewenschte hulpmiddelen aanbieden. Door den polder in de stelling te begrijpen, zou de verdediging der laatste veel moeilijker worden.

Bij karige bezetting of afwezigheid van een deel der bezetting buiten de stelling, zouden gewigtige bezwaren rijzen, waardoor het, bij ernstige bedreiging, alligt noo-

dig zou kunnen worden den polder op te geven en de centrale stelling, gelijk die thans is voorgesteld, weder op te nemen, doch dan op het gevaar af van de versterkingen in onvoldoenden staat te vinden.

Art. 2 g. Stelling van de Geldersche Vallei met die in de Neder-Betuwe. De bedenkingen, met opzigt tot het behoud der Grebbestelling gemaakt, gelden hoofdzakelijk de daartoe benoodigde som.

Toch is deze niet zoo aanzienlijk, wanneer men let op hetgeen daarvoor verkregen wordt, en daarbij bedenkt, dat van de 1½ millioen nagenoeg een derde zal worden besteed aan een kanaal, dat ook in vreedstijd ten algemeenen nutte is.

Deze linie uitsluitend beschouwende als opname-stelling, zou zij, volgens sommigen, niet gewenscht zijn op een gevaarlijken terugtogt over de heide; voorzeker eene vreemde argumentatie. Die tegenstanders willen alleen forten aan de spoorwegen; terwijl in de voorlaatste alinea van het verslag over art. 1 a ook de gewone wegen opgenoemd zijn. Aan dien eisch beantwoordt het project door werken van tijdelijken aard zoo als ook de voorstanders willen.

De stelling in de Geldersche Vallei kan ook dienen tot voorwerk van de Nieuwe Hollandsche Waterlinie; en hoewel het streven is en moet zijn om deze onafhankelijk te maken van alle toevallige baten, zoo moet men die toch nemen waar ze te krijgen zijn zonder te groote uitgaven, binnen de grenzen onzer active middelen en vooral zonder gevaar, gelijk hier. De geprojecteerde werken bij en op den Emmikhuizenberg, moeten ook aan de linie een offensief verzekeren.

Een kanaal van Wageningen naar den Rhijnbandijk boven het Lekskensveer, levert het hoogste water, bij de minste lengte, welke het terrein toelaat zonder kosten te maken buiten verhouding tot het nut. In het ongunstigste geval zal de inundatie bevoornden den straatweg van Scherpenzeel naar Woudenberg nog met een voldoende verval kunnen worden gesteld.

h. Werken ter opneming van troepen aan den Boven-IJssel. De werken om Doesborgh, hier bedoeld, wenscht men als opname-stelling aan den Boven-IJssel te behouden. Zij zullen, noch aan verbetering, noch aan onderhoud, veel kosten. Doesborgh moeten dienen als eenvoudig bruggehoofd voor de bovenrivier; eene versterking van den linker oever zou dus niet aan het doel beantwoorden.

i. Sperwerken aan Boven-Waal en IJssel. Het vóór en tegen van Nijmegen als vesting is ook nu weder in de afdeelingen der Kamer besproken. In strategischen zin zou Nijmegen voor ons zuidelijk frontier goede diensten kunnen bewijzen als bruggehoofd; doch daartoe is de plaats in tactischen zin gebrekkig en gevaarlijk. Als vesting voor de passieve verdediging van de Waal, is Nijmegen niet noodig, en bij een aanval uit het oosten zou de vesting al dadelijk zijn afgesneden. Alles te zamen genomen, betrekkelijke waarde in ons verdedigingsstelsel, toestand, kosten en troepen tot offensieve handelingen, is er meer tegen dan vóór. Die overwegingen hebben doen besluiten Nijmegen niet in het vestingstelsel op te nemen en de middelen tot passieve verdediging van de Boven-Waal te beperken tot sperwerken, te weten het fort op den Hoofddam bij Pannerden en de drie forten bij Nijmegen, als: op den rechter oever, een boven en beneden Lent, en op den linker oever het fort Kraijenhof.

Het fort beneden Lent moet het voornaamste sperwerk zijn en dient daartoe aanmerkelijk verbeterd en versterkt te worden. Bovendien zullen er aan de spoorwegbrug, over de Waal te leggen beneden en bij Nijmegen, eenige verdedigingsvoorzieningen noodig zijn.

Aan den IJssel moeten wij ons, om vroeger vermelde redenen, wat de passieve weermiddelen betreft, bepalen tot versperring van de hoofdovergangen der rivier. Daartoe wordt, overeenkomstig het ontwerp van 1871, de aanleg voorgesteld van drie koepelforten: één bij Zwolle, één bij Zutphen en één bij Westerfoort. Even als de stelling in de Geldersche Vallei, zijn deze werken te beschouwen als aanhangsel van de Nieuwe Hollandsche Waterlinie; zij moeten alleen dienen om den vijand tijdelijk het gebruik te ontzeggen van de hoofdburgen en zijn opmarsch te vertragen.

k. *Sperwerken aan de Wester-Schelde.* De werken, aan de Wester-Schelde te behouden, zijn: de vesting Neuzen en het fort Ellewoutsdijk. Neuzen beheerscht, voor zoover als dit gezegd kan worden, het zuider-, het fort het noorder-vaarwater. Die vestigwerken vormen in zekeren zin eene verbinding van Antwerpen met de zee en met Nederland. Op het openhouden en tevens op de mogelijkheid eener tijdelijke afsluiting van de Wester-Schelde, eene der beste handels- en oorlogsstroomen van de wereld, moet hoogen prijs worden gesteld. Bovendien is Neuzen, zoo al niet een knooppunt, dan toch een eindpunt van belangrijke spoor-, land- en waterwegen en voor den doorvoer en den Belgischen handel — vooral 's winters wanneer Antwerpen van uit zee minder toegankelijk wordt — van groot belang. De vesting is er; ware zij er niet, misschien zouden wij groene millioenen besteden om op dat punt eene sterkte te stichten; maar in de gegeven omstandigheden komt het raadzaam voor haar te behouden. Daarenboven, Neuzen zal, na de opheffing van het havenfort bij Breskens, het eenige versterkte punt zijn dat wij in Zeeuwsch Vlaanderen bezitten. Ellewoutsdijk moet met Neuzen samenwerken tot het afsluiten of openhouden van het vaarwater; het behoud van Neuzen sluit dat van Ellewoutsdijk in. Men zal niet ontkennen dat, bij de snelle vloed- en ebstroomen der Schelde, in weerwil der versterkingen, zware gepantserde schepen, zonder groot gevaar, zullen kunnen op- of afstoomen; maar voor ligte of ongepantserde vaartuigen zal het passeren der sperwerken zeer gevaarlijk zijn.

Het behouden begrijpt ook het wapenen van de kustbatterijen van het fort en van de vesting beide, en het in behoorlijken staat houden van al de werken.

Art. 3. Art. 3 uit het vorig wets-ontwerp is weggelaten omdat het overbodig scheen. Daarentegen heeft de Regering gemeend, dat het nuttig zou zijn eene orde van uitvoering aan te duiden. Maar, de bepalingen omtrent deze orde dienen zeer ruim te wezen, aanmerkelijke vrijheid toe te laten. Er moet kunnen worden gewerkt aan twee, drie, ja vier onderdeelen te gelijk. Dit acht men, met het oog op de bewerking der ontwerpen, op het voordeligste gebruik van 't beschikbare personeel der genie, op de eischen der defensie, en ook om andere redenen noodzakelijk.

Naar die grondslagen nu is de uitvoering verdeeld in vier groepen, begrijpende: *de eerste:* de Nieuwe Hollandsche Waterlinie, de stelling van den Helder, de sperwerken aan Boven-Waal en IJssel, en voor een gedeelte — neem aan de helft — de stelling van de monden der Maas en van het Haringvliet, met de noodige telegraphische verbindingen voor 't geheel;

de tweede: de laatstvermelde stelling voor de rest, de Zuider-Waterlinie en de stelling van 't Hollands-Diep en 't Volkerak;

de derde: de stelling van de Geldersche Vallei met die in de Neder-Betuwe, en, voor een gedeelte, — stel de helft, — de stelling van Amsterdam;

de vierde: de stelling van Amsterdam voor de rest, de werken tot opnemning van troepen aan den Boven-IJssel en de sperwerken aan de Wester-Schelde.

Daarin, nu, geldt opvolging wel ten aanzien van de groepen onderling, maar geenszins voor de onderdeelen in elke groep; hetgeen echter niet wegneemt, dat het de bedoeling is de Nieuwe Hollandsche Waterlinie zoodra mogelijk te doen voltoojen.

Bovendien laat de tweede alinea van het artikel eenige afwijking toe ten opzichte van de groepen.

Eene lineaire opvolging van al de onderdeelen, strikt doorgevoerd, zou de uitvoering zeer aanmerkelijk belemmeren en vertragen, ja benadeelen, vooral ook ten opzichte van het gebruik van het personeel.

Het schijnt niet geheel overbodig omtrent de opvolging in de artt. 1 en 2, vergeleken met die in art. 3 voorgesteld, aan te merken, dat gene is of kan worden geregeld naar de belangrijkheid voor 's lands defensie van de verschillende deelen in het *voltooid* vestingstelsel; — terwijl deze niet alleen *daarnaar*, doch ook naar den tegenwoordigen toestand en naar de mogelijkheid eener min of meer spoedige totstandbrenging moet worden bepaald.

Volgens de raming zouden de kosten van de groepen bedragen :

1°	f 14 349 500
2°	- 7 194 500
4°	- 5 497 500
4°	- 3 906 500

Totaal . . . . . f 30 948 000

Art. 4. Het tegenwoordige art. 4 vervangt art. 4 uit het laatste wetsontwerp; het is nu in diër voege gewijzigd, dat niet de tijd is genoemd, binnen welken het geheel moet zijn voltooid, noch de te besteden som. Die tijd zal nu afhangen van het overleg tusschen Regering en Vertegenwoordiging. Hoe meer hij bekort worde binnen de grens eener mogelijk beste uitvoering, zoo beter. Aan de cijfers voor de groepen is nu te gaan hoe ver men zou komen met eene jaarlijksche som als die welke voor 1873 is vastgesteld.

Wat betreft de onderhoudskosten van de werken, het vestingstelsel uitmakende, het bedrag daarvan kan met geen mogelijkheid vooraf worden opgegeven. Bij benadering kan men evenwel aannemen dat het jaarlijksch onderhoud op 2 ton gouds zou komen te staan. Zooveel is zeker dat de kosten van onderhoud geenszins zoo aanzienlijk zijn dat de vrees zou te regtvaardigen zijn, in dit opzigt in het Voorloopig Verslag uitgedrukt.

Art. 5. Bij het aannemen van het meer geconcentreerde stelsel van verdediging, door het tegenwoordige ontwerp uitgedrukt, is de opheffing en onschadelijkmaking van eenige vestingwerken, welke niet in het vestingstelsel zijn opgenomen, als zijnde in beginsel gesteld, slechts eene quaestie van tijd.

De bepaalde opgaaf van die werken vult eene leemte aan.

Daardoor wordt het ontwerp vollediger en is het geheel gemakkelijker te overzien.

Art. 6. Het vroegere art. 6 is alsnu, in verband met de gemaakte opmerkingen, gewijzigd. Concessien voor droogmakerijen, door welk bestuur ook te verleenen, moeten in overeenstemming met de belangen der verdediging gebragt zijn, alvorens met de uitvoering mag worden begonnen.

Hetzelfde moet met concessien tot het aanleggen van spoorwegen plaats hebben. Is het noodig dat bij inpoldering of spoorwegbouw verdedigingswerken aangelegd worden, dan mag met de uitvoering niet worden aangevangen voor dat er bepaald is wie de kosten der defensiewerken zal dragen, terwijl, voor het geval dat deze ten laste der onderneming komen, de uitvoering afhankelijk zal dienen gesteld te worden van het door haar storten in 's Rijks kas van eene som, waardoor de uitvoering verzekerd kan worden geacht. Het zal wel ter naauwernood behoeven vermeld te worden, dat niets meer buiten de bedoeling ligt, dan den aanleg van nuttige werken tegen te gaan; het is evenwel pligtmatig zorg te dragen dat de belangen der landdefensie daarbij niet uit het oog worden verloren. Mogten de bestaande plannen tot droogmaking van een gedeelte der Zuiderzee tot uitvoering komen, er zal niet verzuimd worden (zie hiervoren bij art. 1f) het defensiestelsel, voor zooveel noodig, te wijzigen. De Regering is hierop bedacht.

Art. 7. Om volledig te zijn, moet het jaarlijksch verslag begrijpen niet alleen de werken uitgevoerd tot voltooiing van het vestingstelsel, maar ook al datgene, wat tot voldoening aan art. 5 verrigt is.

Ook de tegenwoordige Minister van Oorlog is van oordeel dat het vroegere art. 7 niet in het kader der tegenwoordige wet past.

Vergoeding wegens schade door inundatie in tijd van oorlog, zal beter kunnen worden geregeld bij afzonderlijke wet. Van voorafgaande schadeloosstelling kan er in geen geval sprake zijn.

Ten slotte wordt, voor wat de medewerking der zeemagt betreft, verwezen naar het daaromtrent gestelde in de Memorie van Toelichting op het oorspronkelijk ontwerp van den generaal VAN MULKEN.

De Minister van Oorlog,
VAN STIRUM.

De Minister van Marine,
BROCX.

Bijlage I.

STAAT van de liniën, stellingen en werken waaruit het vestingstelsel, voltooid zijnde, zal bestaan.

NB. Het teeken (n.) duidt aan, dat het werk, waarvan de vermelding onmiddellijk daaraan voorafgaat, nieuw (te maken) is.

Art. 1.

a. Nieuwe Hollandsche Waterlinie, van de Zuiderzee langs Utrecht tot de Lek, van de Lek tot de Merwede en van de Merwede, door het Land van Altena, tot de Nieuwe Merwede. Hiertoe behooren:

Benoorden de Lek. Vesting Naarden met Ronduit, Offensief van Naarden en werken aan de Karnemelksloot. — Vesting Muiden met Kasteel en West-batterij. — Vesting Weesp. — Forten: Uitermeer, Hinderdam, Kijkuit, (Kortenhoefsche Zuwe), Spion (Bloklaan) en Nieuwersluis; fort aan de Tienhovensche vaart, en werk aan den Maarsseveenschen weg (n.). — Forten: de Klop, de Gagel, Ruigenhoek, Blaauwkapel, Voordorp, en Biltstraat. — Fort bezuiden de Bilt bij Bureveld (n.), fort en Rijnauwen, Vechten en Vossegat, en vier lunetten op de Houtensche vlakte. — Fort bij Oud Wulven (n.). — Stelling van Jutphaas, waartoe behooren: het fort met batterijen, en werken aan den Overeindschen weg. — Stelling van Honswijk, bestaande uit: werk te Vreeswijk, fort bij Honswijk, lunet achter de Snel, redoute aan den korten Uitweg, en batterij bij de Waalsche Wetering (n.).

Tusschen Lek en Waal-Merwede. Fort bij Everdingen en werk aan 't Spoel. — Stelling bij Asperen. — Vesting Gorinchem, batterijen bij Dalen en stelling bij Vuren.

Tusschen Waal en Maas. Fort Loevestein.

Bezuiden de Maas, de Merwede en de Nieuwe Merwede. Vesting Woudrichem met voorwerk aan den linker Maasdijk (n.). — Stelling in 't land van Altena, bestaande uit: fort Altena met batterij op den straatweg naar Geertruidenberg, werk op den Uppelsehen dijk (n.). — Werk aan de Bakkerskil (n.) en werk bij den dam in 't Steurgat (n.).

b. Zuider-Waterlinie, van de Maas boven St. Andries, tot den Amer, beneden Geertruidenberg. Hiertoe behooren:

St. Andries-Heusden. Fort Nieuw St. Andries; fort aan de Blaauwe Sluis en fort Crèvecoeur met batterijen; werk aan de Maas beoosten laatstgenoemd fort (n.).

Stelling van Heusden. Oude vesting en werken achter de Hedikhuizensche Sasluys, achter den Hoogen Maasdijk bij Hedikhuizen, aan de Bernsche Hoeven, op den

straatweg van Heusden naar Elshout, achter den Elshoutschen dijk en achter de sluis te Doeveren met batterij op den Pruiwendijk.

Bezuiden 't Oude Maasje. (Langstraat.) Fort bij het Labbegat (n.); post bezuiden Capelle (n.) en stelling aan het Dijkken bij Waspik (n.).

Stelling van Dongen en Amer. Vesting Geertruidenberg met lunet; batterij aan 't Dongeveer (op den straatweg naar Breda) (n.); Stelling van Steelhoven; werk op den Hoogen Rug achter de Made (n.) en werk bij Drimmelen (n.).

c. Stelling van 't Hollands-Diep en 't Volkerak. Hiertoe behooren:

Benoorden 't Hollands-Diep. Fort bij Numansdorp.

Bezuiden 't Hollands-Diep en 't Volkerak. (Spoorweg). Sterkte aan de brug over het Diep. (n.) — (Willemstad.) Vesting Willemstad en aanhorige forten; als: aan de Bovensluis; de Hel en de Ruyter; op den Stadschen dijk (n.); op den Oud-Heiningschen dijk (n.) en aan den Tonnedijk (n.).

Tusschen Volkerak en Haringvliet. (Ooltgensplaat.) Fort Prins Frederik, drie redouten en linie — en fort op de Weipoldersche Gors. (n.).

d. Stelling van de monden der Maas en van het Haringvliet. Hiertoe behooren:

Twee forten aan den Nieuwen Maasmond (n.); post bij den mond van 't Amersgat (n.); post bij den mond van 't Staaldiep (n.), en post aan den Heuvel op Rozenburg tegenover Brielle (n.); vesting Brielle met Havenbatterij. Batterijen op den Hoogen Penscherdijk (n.) en op den Noorddijk (n.), en andere batterijen tot dekking van de inundatie in 't Land van Voorne. — Vesting Hellevoetsluis met de Buitendijksche lunet, en fort aan de Hoornsche Hoofden (n.).

e. Stelling van den Helder. Hiertoe behooren:

Fort op den Zuidwal (n.); kustbatterij Wierhoofd; Oost-batterij, en kustbatterij bij 't Meteorologisch Observatorium (n.). — Fort Erprins met kustbatterij Kaaphoofd; forten Dirks Admiraal, West-oever en Oost-oever, en gemeenschapslijnen tusschen de drie eerstgenoemde forten. — Fort Kijkduin.

f. Stelling van Amsterdam. Hiertoe behooren:

Benoorden het Kanaal van de Zuiderzee naar de Noordzee. Fort aan den mond van 't kanaal (n.) en fort bij Velzen (n.). — Fort tusschen het Wijkermeer en het Wijkerbroek (n.); post aan den Nieuwendijk (n.) (zie ook het vóórlaatst vermelde fort onder art. 1 f.); fort aan den spoorweg tusschen Uitgeest en Krommenie (n.) met posten achter den St. Aagtdijk (n.) en vóór Krommeniedijk (n.); fort bij Knollendam (n.); fort aan den zidelijken (n.) en fort aan den oostelijken (n.) ringdijk van den Peemster — Fort benoordoosten Edam (n.); post benoorden (n.) en post bezuidoosten (n.) Monnickendam, en werken aan den zeedijk bezuiden Uidam (n.).

Zuiderzee. Kustbatterijen op de IJdijken (n.).

Bezuiden het Kanaal van de Zuiderzee naar de Noordzee. Werken bij Nieuwer-sluis (n.) en batterij aan 't spoorwegstation aldaar (n.); werken aan den Demmerikschen watermolen (n.), op de Baambrugsche Zuwe (n.) aan 't uiteinde der Groenlandsche kade (n.) en bij Botshol (n.); post aan den Ouden Waver bij Vredelust (n.); batterij in den zuidwesthoek van den Ronchoepsolder achter de Nessersluis (n.); fort tegenover die batterij op den oostelijken dijk van den Bovenkerkerpolder (n.); fort op den westelijken dijk van dien polder (n.); fort bij Amsterdam (n.) en fort op den Oosteinderdijk (n.). — Fort Schiphol en fort aan 't Nieuwe Meer; werk bij Sloten (n.); fort aan den Nieuwerkerkerhoek (n.); werk bij Polanen (n.); fort aan de Liede met post achter de Liebrug; post aan 't Penningsveer; fort achter Spaarnedam (n.); fort in den Buitenhuiserpolder (n.) en fort bij Halfweg (n.) met lunet aan de Zwet.

Art. 2.

g. Stelling van de Geldersche Vallei, met die in de Neder-Betuwe. Hiertoe behooren:

Benoorden den Neder-Rijn. Werken bij Spakenburg; post aan de Eembrug (n.); post bij Krachtwijk; post aan de Koelhorsterkade (n.) en post aan de Glashut (n.). — Linie, van af de Eem bij Krachtwijk tot even bezuiden den Rooden Haan, met batterijen daarin, als: aan elke zijde van den straatweg naar Bunschoten; regts en links van den Centraalspoorweg; bij den Liendertschen straatweg; bij de Groenesteeg; bij het voetpad; bij den Laaglandschen weg; regts en links van den straatweg naar Hoewelaken; bij de Flierbeek; bij Asehat (n.); aan den Roffelaar (n.); aan de Porthbrug (n.); benoorden den Brinkerterweg; tegenover den Vlastuin; aan de Broekbrug (n.); aan weërszijden van den Rhijnspoorweg (n.) en aan de Groeperkade. — Werk bij de zamenvloeiing van Broeksloot en Luntersche Beek (n.) en post aan den Rooden Haan. — Twee lunetten vóór Amersfoort (n.); post aan den Engelaar; fort op den Emmikhuizenberg (n.) en fort aan de Buursteeg. — Stelling aan de Grebbe, begrijpende: werk aan de Sluis, middenwerk op den Uiterwaard en Rhijnbatterij.

Bezuiden den Neder-Rhijn. Post aan de Spees. — Linie, van af de Spees tot Ochten, met redans bij de Marktstraat, de Pottemsche Straat en den Nieuwendijk en batterij aan de Linge. — Post bij Ochten aan de Waal.

h. Werken ter opneming van troepen aan den Boven-IJssel. Hiertoe behooren:
Werken om Doesborgh.

i. Sperwerken aan Boven-Waal en IJssel. Hiertoe behooren:

Boven-Waal. Fort op den Hoofddam bij Panterden; fort boven Lent; fort beneden Lent en fort Kraijenhoff.

IJssel. Drie Koepelforten (n.), als: een bij Zwolle, een bij Zutphen en een bij Westervoort.

k. Sperwerken aan de Wester Schelde. Hiertoe behooren:

(Regter oever.) Fort bij Ellewoutsdijk. — (Linker oever.) Vesting Neuzen.

Bijlage II.

RAMING der kosten van de werken, uit te voeren tot voltooiing van 't vestingstelsel.

Art. 1.

a. Nieuwe Hollandsche Waterlinie, van de Zuiderzee langs Utrecht tot de Lek, van de Lek tot de Merwede en van de Merwede, door het Land van Altena, tot de Nieuwe Merwede.

Benoorden de Lek.

1. *Naarden.* Het verbeteren van de vesting en stelling, en het maken eener waterkeering tusschen Naarden en Muiden. (Zie begrooting voor 1873) f 1,368,000.
2. *Muiden.* Het verbeteren van vesting, Kasteel en Westbatterij. (Zie begrooting voor 1873) f 213,000.
3. *Weesp.* Het verbeteren van vesting en toren f 33,000.
4. *Uitermeer.* Het verbeteren van fort en toren, het verplaatsen der schutsluis, het omleggen der 's Gravelandsche vaart, enz. enz. (Zie begrooting voor 1873) f 18,000.
5. *Hinderdam,* het verbeteren van de aardewerken en het logies (f 5,000); *Kijkvuid* (Kortenhoeftsche Zuwe), het verbeteren van fort en toren (f 44,000); *Spion* (Blok-

laan), het verbeteren van fort en toren (f 44,000); *Nieuwersluis*, het verbeteren van de werken en de redoute, het maken van eene batterij met wachthuis bezuiden het fort (f 134,000) en *Tienhovensche vaart*, het verbeteren van fort en toren (f 44,000) f 271,000.

6. Het maken van waterkeeringen en wegen in de linie tusschen Tienhoven en Jutphaas f 89,000.

7. Het maken van een werk bij de zamenkomst van den Maarsseveenschen weg en den Heerenweg f 88,000.

8. *de Klop*, het verbeteren van fort en toren (f 17,000); *de Gagel*, het verbeteren van fort en toren, het stormvrijmaken enz. (f 75,000); *Ruigenhook*, het verbeteren van het fort, enz. (f 12,000); *Blaauwkapel*, het verbeteren van het fort, van het reduit, enz. (f 17,000) (zie begrooting voor 1873); *Foordorp*, het verbeteren van het fort, enz. (f 15,000) en *Biltstraat*, het verbeteren van het fort en van het reduit (f 121,000) f 257,000.

9. Het maken van een fort bezuiden de Bilt, bij Bureveld f 600,000.

10. *Pijnaivoen*, het verbeteren van het fort, enz. (f 68,000); *Vechten*, het verbeteren van het fort, enz. (f 81,000); *Vossegat*, het verbeteren van het fort en van het reduit (f 130,000) en *Lunetten op de Houtensche Plakte*, het verbeteren van de werken en het maken van bomvrij logies (f 131,060) f 410,000.

11. Het maken van een fort bij Oud-Wulven f 600,000.

12. *Jutphaas*. Het verbeteren van de werken en het maken van een wachthuis f 176,000.

13. *Honswijk*. Het verbeteren van fort en toren, het maken van een batterij bij de Waalsche Wetering (f 328,000) en het verbeteren van het werk te Vreeswijk (f 42,000) f 370,000.

14. Het maken van eene stuw in de Lek beneden Vreeswijk f 773,700.

Tusschen Lek en Waal-Merwede.

15. Middelen voor inundatie, als: het maken van eene sluis aan de Waal beneden Tiel en van afvoerkanalen; voorts het inrigten der Vurensche en Herwijnsche uitwateringssluizen voor schotbalkkeering enz., enz. f 472,000.

16. *Everdingen*, het verbeteren van fort en toren, en het maken van een beer met duikers vóór het fort (f 183,000) (zie begrooting voor 1873); *het Spoel*, het verbeteren van het werk (96,000); *Asperen*, het verbeteren van de redoute en van den toren, met stormvrijmaking der redoute en het maken van batterijen (f 227,000), en *Vuren*, het verbeteren der werken en van den toren, het maken van bomvrije wachtlokalen in de lunet, enz., enz. (f 190,000) (zie begrooting voor 1873). f 696,000.

17. *Dalen*. Het verbeteren van de batterijen, enz. f 8,000.

12. *Gorinchem*. Het verbeteren van de vesting, het maken van een steenen beer, bruggen, enz., enz. f 300,000.

Tusschen Waal en Maas.

19. *Loevestein*. Het verbeteren van het fort, enz. f 95,000.

Bezuiden de Maas, de Merwede en de Niemwee Merwede.

20. *Woudrichem*. Het verbeteren van de vesting, het maken van blinderingen en van eene batterij bij Rijswijk aan den Maasdijk bezuiden de vesting. f 334,000.

21. *Land van Altena*. Het verbeteren van het fort Altena, van den toren en van de batterij op den straatweg (f 58,000); het maken van werken, als: een op den Uppelschen dijk (f 75,000), een aan de Bakkerskil (f 90,000) en een aan het Steurgat (170,000) f 393,000.

Totaal voor a. f 7,564,000.

b. Zuider-Waterlinie, van Maas boven St. Andries tot den Amer beneden Geertruidenberg.

St. Andries-Heusden.

1. Het verbeteren van het fort Nieuw St. Andries en van den toren (f 117,000); het verbeteren van het fort aan de Blaauwe Sluis met verlegging van een stuk van den Maasdijk (202,000); het verbeteren van het fort Crèvecoeur en het maken van een werk aan de Maas beoosten dat fort (f 364,000) f 683,000.

2. Het maken van eene stuw in de Mars bij Wel. f 400,000.

Stelling van Heusden.

3. Het verbeteren van de werken in de stelling f 128,000.

4. Het verbeteren der watergemeenschap van de inundatiesluis naar te inuunderen gronden. f 17,000.

Bezuiden 't Oude Maasje (Langstraat).

5. Het maken van een fort bij 't Labbegat (f 175,000), van een post bezuiden Capelle (f 92,000) en van eene stelling aan het Dijksken bij Waspik (f 190,000). f 462,000.

6. Het maken van eene sluis met dammen in het Oude Maasje bij Hagoort en van keerkaden voor de inundatie in de buitenpolders f 119,000.

Stelling van Donge en Amer.

7. Het verbeteren van de vesting Geertruidenberg (f 323,000) en van de lunet op den regter oever van Dongen (f 30,000) f 353,000.

8. Het verbeteren van de waterkeeringen in de Donge. f 17,000.

9. Het maken van eene batterij aan 't Dongeveer (f 23,000); het verbeteren van de werken der stelling van Steelhoven (f 160,000); het maken van een werk op den Hoogen Rug achter de Made (f 130,000) en van een werk bij Drimmelen f 140,000) f 453,000.

Totaal voor b f 2,632,000

c. Stelling van 't Hollandsch-Diep en 't Volkerak.

Bezuiden 't Hollandsch-Diep en 't Volkerak.

(Sporweg.)

1. Het maken van een sterkte aan de brug over het Diep f 350,000.

(Willemstad.)

2. Het verbeteren van de vesting Willemstad 595,000.

3. Het verbeteren van het fort aan de Bovensluis (f 58,000), van het fort de Hel (f 106,000) en van het fort de Ruyter en toren, en het maken van gemeenschap tusschen de twee laatstgenoemde forten (f 394,000) f 558,000.

4. Het maken van een fort op den Stadschendijk met omlegging van den dijk (f 258,000); het maken van een fort op den Oud-Heiningschen dijk (f 268,000) en van een fort aan den Tonnendijk (f 500,000) f 1,026,000.

5. Het maken van middelen voor inundatie f 50,000.

Tusschen Volkerak en Haringvliet.

(Ooltgensplaat.)

6. Het verbeteren van de bestaande werken en middelen voor inundatie en het maken van een fort op de Weipoldersche Gors f 436,000.

Totaal voor c f 3,015,000.

d. Stelling van de monden der Maas en van het Haringvliet.

1. Het maken van een fort op den regter oever (*f* 650,000) en van een fort op den linker oever (*f* 430,000) van den Nieuwen Maasmond *f* 1,080,000.
2. Het maken van een post bij den mond van 't Amersgat (*f* 154,000) en van een post bij den mond van 't Staaldiep (*f* 184,000) *f* 338,000.
3. Het maken van een post aan den Heuvel op Rozenburg tegenover Brielle (*f* 80,000); het verbeteren van de vesting Brielle en van de Havenbatterij (*f* 265,000) *f* 345,000.
4. Het maken van batterijen op den Hoogen Penscherdijk en op den Noorddijk, en het verbeteren der middelen van inundatie in 't Land van Voorne *f* 73,000.
5. Het verbeteren van de vesting Hellevoetsluis (*f* 559,000) en het maken van een fort aan de Hoornsche Hoofden (*f* 700,000) *f* 1,259,000.

Totaal voor *d* *f* 3,095,000.

e. Stelling van den Helder.

1. Het maken van een fort op den Zuidwal. *f* 1,200,000.
2. Het verbeteren van de kustbatterij aan 't Wierhoofd (*f* 320,000) en van de Oost-batterij (*f* 250,000) en van het maken van eene kustbatterij aan het Meteorologisch Observatorium (*f* 280,000) *f* 850,000.
3. Het verbeteren van het fort Erfprins (*f* 233,000) en van de kustbatterij Kaap-
hoofd (*f* 210,000) *f* 513,000.
4. Het verbeteren van het fort Kijkduin met vervanging van den vuurtoren, en het maken eener galerij tot gemeenschap met Erfprins en mijnstelsel om 't fort *f* 450,000.
5. Het verbeteren van de forten Dirks Admiraal, West-oever en Oost-oever, en van de linie *f* 294,000.

Totaal voor *e* *f* 3,307,000.

f. Stelling van Amsterdam.

Benoorden het kanaal van de Zuiderzee naar de Noordzee.

1. Het maken van een fort aan den mond van 't kanaal (*f* 1,000,000) en van een fort bij Velzen (*f* 400,000) *f* 1,400,000.
2. Het maken van een fort tusschen het Wijkermeer en het Wijkerbroek, en van een post aan 't westereinde van den Nieuwendijk en 't verlagen der scheiding van het Wijkerbroek en den Broekpolder. (Zie nog onder 13 van art. 1 *f* het tweede fort) *f* 342,000.
3. Het maken van een fort aan den spoorweg tusschen Uitgeest en Krommenie, en van posten achter den St. Aagtendijk en vóór Krommeniedijk (*f* 360,000); het maken van een fort bij Knollendam (*f* 275,000); het maken van een fort aan den zuidelijken en van een fort aan den oostelijken ringdijk van den Beemster (*f* 700,000) *f* 1,335,000.
4. Het maken van een fort benoordoosten Edam (*f* 240,000); het maken van posten benoorden en bezuidoosten Monnickendam, en van werken aan den zeedijk bezuiden Uidam (*f* 280,000) *f* 520,000.
5. Het maken van middelen voor inundatie *f* 95,000.

Zuiderzee.

6. Het maken van kustbatterijen op de IJdijken. *f* 500,000.

Bezuiden het kanaal van de Zuiderzee naar de Noordzee.

7. Het maken van werken bij Nieuwersluis en van eene batterij aan 't spoorwegstation aldaar *f* 65,000

8. Het maken van werken aan den Demmeriksehen watermolen, op de Baambrugse Zuwe, aan 't uiteinde der Groenlandsche kade en bij Botshol (*f* 220,000); het maken van een post aan den Ouden Waver bij Vredelust (*f* 60,000); het maken van eene batterij in den zuidwesthoek van den Rondehoepsolder achter de Nessersluis (*f* 80,000), van een fort tegenover die batterij op den oostelijken dijk van Bovenkerkerpolder *f* 300,000 en van een fort op den westelijken dijk van dien polder (*f* 280,000); het maken van een fort in vervanging der posten n°s. 13 en 14 bij Amstelveen (*f* 170,000) en van een fort op den Oosteinderdijk (*f* 350,000) *f* 1,460,000.

9. Het verbeteren van het fort Schiphol (*f* 105,000) en van het fort aan 't Nieuwe Meer (*f* 160,000) *f* 265,000.

10. Het maken van een werk bij Sloten (*f* 185,000), van een fort aan den Nieuwenkerkerhoek (*f* 235,000) en van een werk bij Polanen (*f* 170,000) *f* 590,000.

11. Het verbeteren der middelen voor de inundatie tussehen het fort Schiphol en het fort aan de Liede *f* 137,000.

12. Het verbeteren van het fort aan de Liede (*f* 93,000), van den post achter de Liebrug (*f* 60,000) en van den post aan 't Penningsveer (*f* 101,000) *f* 254,000.

13. Het maken van een fort achter Spaarndam (*f* 230,000), van een fort in den Buitenhuizerpolder (*f* 210,000), en van een fort bij Halfweg (*f* 290,000), het verbeteren van de lunet aan de Zwet (*f* 30,000) *f* 760,000.

Totaal voor *f* *f* 7,723,000.

Art. 2.

g. Stelling van de Geldersche Vallei met die in de Neder-Betuwe.

Benoorden den Neder-Rhijn.

1. Het verbeteren van de werken bij Spakenburg (*f* 4,000); het maken van een post aan de Eembrug (*f* 8,000); het verbeteren van den post bij Krachtwijk (*f* 14,000); het maken van een post aan de Koelhorsterkade (*f* 16,000) en van een post aan de Glashut (*f* 26,000) *f* 68,000.

3. Het maken van batterijen in de linie: bij Amersfoort (*f* 50,000); bij Aschat (*f* 12,000); aan den Roffelaar (*f* 11,500); aan de Pothbrug (*f* 34,500); nabij de Broekbrug (*f* 11,500) en aan weërszijden van den Rhijspoorweg (*f* 11,500) *f* 131,000.

3. Het maken van een werk bij de zamenvloeiing van Broeksloot en Luntersche Beek *f* 17,000.

4. Het maken van eene kruidberging bij de batterij der Groeperkade *f* 10,000.

5. Het verbeteren van den post aan den Rooden Haan *f* 13,000.

6. Het maken van twee lunetten vóór Amersfoort (*f* 166,000); het verbeteren van den post aan den Engelaar (*f* 35,000); het maken van een fort op den Emmikhuizerberg (*f* 200,000) en het verbeteren van fort aan de Buursteeg (*f* 131,000) *f* 532,000.

7. Het verbeteren van de werken aan de Grebbe *f* 93,000.

8. Het maken van een inundatiekanaal uit den Neder-Rhijn bij de Renkummerbeek naar Wageningen, met sluis in den Rhijnbandijk bij deze plaats; verruiming der Wageningsche vaart naar Kruiponder, damsluizen en waterkeeringen *f* 540,000.

Bezuiden den Neder-Rhijn.

9. Het verbeteren van den post aan de Spees (*f* 40,000); het verbeteren van de linie de Spees-Ochten en het maken van middelen tot afdamming der Linge (*f* 122,000), en het verbeteren van den post bij Ochten (*f* 70,000) *f* 232,000.

Totaal voor *g* *f* 1,636,000.

h. Werken ter opneming van troepen aan den Boven-IJssel.

Het verbeteren van de werken om Doesburg *f* 45,000.

i. Sperwerken aan de Boven-Waal en IJssel.

(Boven-Waal.)

1. Het verbeteren van het fort beneden Lent en het maken van middelen tot verdediging der spoorwegbrug *f* 250,000.

(IJssel.)

2. Het maken van drie koepel-forten, als: één bij Zwolle, één bij Zutphen en één bij Westerfoort *f* 1,500,000.

Totaal voor i *f* 1,750,000.Het maken van telegraphische verbindingen *f* 181,000.Geheel bedrag *f* 30,948,000.

Deze raming bedraagt alzoo de som van *dertig* millioen *negenhonderd acht en veertig* duizend *gulden*.

NOTA VAN ANTWOORD op het voorloopig verslag der Commissie van Rapporteurs omtrent het wetsvoorstel tot wijziging der wetten van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72) en van 22 April 1864 (*Staatsblad* n°. 22), betreffende de nationale militie.

---

§ 1. De overweging van het Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs omtrent het wetsvoorstel tot wijziging der militiewet, door de vorige Regering in de zitting 1871/72 ingediend, gaf den ondergeteekenden bij hun optreden de overtuiging van de moeilijkheid, om eene herziening der militiewet in haar geheel te ontwerpen, die de goedkeuring van de meerderheid van de leden der Tweede Kamer zou kunnen verwerven, voor en aler door de Vertegenwoordiging omtrent de afschaffing der plaatsvervanging en nummervwisseling eene beslissing was genomen.

In de nota lit. A, bij bovengemeld Verslag overgelegd, werd het denkbeeld voorgestaan, de herziening der militiewet voor 's hands te beperken tot een voorstel, om de bevoegdheid ter vervanging in de dienst op te heffen.

De Regering, zich met dat denkbeeld vereenigende, besloot alleen het beginsel der verplichte persoonlijke dienst aan het oordeel der Volksvertegenwoordiging te onderwerpen, daarbij echter de verplichting op zich nemende om, zoodra dit beginsel door de wetgevende magt mogt zijn aangenomen, tot herziening der militie- en schutterijwetten over te gaan.

De ondergeteekenden waren van meening, dat dit beginsel zeer goed kon zamen- gaan met eene wet, waarvan de werking gedurende een ruim tienjarig tijdvak — de daarin gegeven bevoegdheid tot vervanging in de dienst uitgezonderd — vrij voldoende uitkomsten had opgeleverd. Zoowel om tijdverlies te vermijden, als ook om elk verschil van gevoelen, dat niet de hoofdkwestie zelve raakte, zooveel doenlijk buiten rekening te houden, waar het slechts de beslissing omtrent een enkel punt geldt, zijn wijzigingen der bestaande wet, ook zelfs als deze wenschelijk of nuttig voorkwamen, voor het tegenwoordige nagelaten. Mogt dit wets-ontwerp tot wet worden verheven, dan ware eene noodzakelijke verbetering der levende strijdkrachten tot stand gebragt, eene verbetering, die aan alle andere hervormingen ten grondslag moet strekken. Het volgen van elken anderen weg zou noodwendig tot vertraging leiden. Men houde toch in het oog, dat door eene verandering in de wijze van samenstelling der levende strijdkrachten eerst na verloop van jaren het doel zal kunnen worden bereikt, dat men zich met de invoering daarvan voorstelt.

§ 2. Blijkens het Verslag hebben de denkbeelden der ondergeteekenden de goedkeuring der meerderheid van de leden der Tweede Kamer, die aan het onderzoek in de afdelingen deel namen, niet mogen verwerven. De Commissie van Rapporteurs vindt in den uitslag van het afdeelingsonderzoek zelfs aanleiding tot het uitdrukken van de vrees, dat, wanneer het wets-ontwerp, zoo als het daar ligt, in behandeling werd gebragt, het door de Regering beoogde doel niet zou worden bereikt. Naar de verklaring der Commissie van Rapporteurs ware een zoo gewichtig vraagstuk, als de beslissing over het beginsel der afschaffing van de plaatsvervanging en nummervwisseling, niet tot oplossing te brengen, zonder dat de Kamer tevens in de gelegen-

heid was gesteld, over eene algemeene herziening niet alleen van de militiewet maar ook van die op de schutterijen te oordeelen. In die verklaring ligt wel niets anders opgesloten, dan dat men het tegenwoordig ontwerp wenscht te zien intrekken. Hieraan *kunnen* en *mogen* de ondergeteekenden niet voldoen. De geschiedenis onzer militaire wetgeving getuigt overvloedig, hoe daardoor de beslissing omtrent den voornaamsten eisch ter verbetering van het gehalte en de samenstelling onzer levende strijdkrachten — afschaffing van het middel van vervanging in de dienst — zeer waarschijnlijk voor lang zou worden uitgesteld. Men behoeft slechts te letten op de tot drie malen toe herhaalde, doch vruchteloos gebleven pogingen tot verbetering der algemeen als hoogst gebrekkig erkende schutterijwet van 1827.

De ondergeteekenden oordeelen echter invoering van verpligte persoonlijke dienst dringend noodig, zal het leger in de toekomst naar behooren de taak kunnen vervullen, waartoe het ten allen tijde in staat moet zijn. Met betrekking tot dit punt meenden zij in de Memorie van Toelichting te kunnen verwijzen naar vroegere officiële bescheiden. Zij achten het van genoegzame bekendheid, ook door de lessen die de oorlog van 1870—1871 gegeven heeft, dat in een leger voortaan het meest intellectueel ontwikkelde gedeelte der natie niet meer gemist kan worden. Vreemd genoeg echter wordt in het Verslag van die noodzakelijkheid, welke dan toch als het hoofdmotief voor de indiening van dit voorstel moet worden beschouwd, slechts ter loops gewaagd. Zij meenen daarom de aandacht der volksvertegenwoordigers hier nog wel zeer bepaald op dit punt te moeten vestigen. Die noodzakelijkheid vloeit voort zoowel uit de wijze van samenstelling der meeste Europeesche legers, aan welke thans het meest intellectueel ontwikkelde gedeelte der bevolking even goed zijn contingent levert als het meer behoeftige en minder ontwikkelde deel, als uit de veranderde wijze van oorlogvoeren.

Bovendien pleiten klemmende gronden voor de onmiddellijke invoering van verpligte persoonlijke dienst. De toestand van het leger maakt eene spoedige verandering in de wijze van legervorming hoogst noodig. Er heerscht groot gebrek aan kader en aan vrijwilligers. Dat gebrek, hoewel reeds sedert lang bestaande, is in de laatste jaren hand over hand toegenomen, zoo als blijkt uit de volgende opgaven.

Op 1 Januarij 1869 ontbraken 367 onderofficieren en korporaals, 80 tamboers, hoornblazers en trompetters, 38 werklieden en 6676 vrijwilligers; in 1870 respectivelijk 393, 67, 48 en 7096; in 1871, 290, 55, 47 en 7114; in 1872, 417, 87, 44 en 7441; in 1873, 612, 91, 40 en 8145. Het aantal vrijwilligers, dat volgens de formatie bij de verschillende korpsen zijn moet, bedraagt ruim 13,000.

Dit is niet aan bijzondere omstandigheden toe te schrijven, maar een algemeen verschijnsel, dat zich evenzeer in andere landen voordoet. Het is een natuurlijk gevolg van de buitengewone uitbreiding en ontwikkeling van handel en nijverheid en van de dien ten gevolge toenemende behoefte aan arbeidskrachten. Vordert de noodzakelijkheid tot het nemen van maatregelen, om in dien ongunstigen toestand van het leger te voorzien, wel eenig breeder betoog? Gebrek aan kader toch, in tijd van vrede reeds hoogst schadelijk voor eene behoorlijke oefening, zou in oorlogstijd de schromelijkste gevolgen kunnen hebben. Verhooging van handgelden en verbetering van soldijen *alleen* kunnen hier niet baten. Wilde men deze zoo hoog stellen, dat het benoodigd aantal vrijwilligers verkregen werd, dan zou de oorlogsbegrooing moeten worden opgevoerd tot een bedrag, dat, in verband met andere noodzakelijke uitgaven, geacht moet worden de financiële krachten der natie te boven te gaan.

Het enige middel, om in het incompleet aan kader te voorzien, moet gevonden worden in gedeeltelijke aanvulling uit de militia. Kader echter, dat, bij de vele en hoge eischen, die de nieuwere krijgskunst aan dit meest gewigtige deel van het leger stelt, als bruikbaar mag worden beschouwd, is uit onze militia, ook wegens den korten grondwettig vastgestelden tijd van eerste oefening, niet te verkrijgen, zoolang over die elementen, die zich thans door vervanging aan de militiedienst onttrekken, niet beschikt kan worden. Vervallen plaatsvervangings en nummervervisseling, dan is het, zoo dit gepaard gaat met verbetering der positie van den vrijwilliger, met grond te verwachten dat een groot deel van hen, die thans als plaatsvervanger of

nummervervisselaar optreden, zich als vrijwilliger zullen verbinden. Alsdan zal, althans bij de bereden korpsen, in de behoefte aan vrijwilligers beter kunnen worden voorzien, 't geen een dringende eisch is, zal het feitelijk bestaan van die korpsen niet weldra onmogelijk worden.

De zware verliezen in den laatsten oorlog, zoowel bij de Duitsche als bij de Fransche legermagt, aan officieren geleden, hebben bovendien geleerd, hoe noodzakelijk het is, in oorlogstijd over een talrijk officierspersoneel te kunnen beschikken. De ondervinding, bij de mobilisatie van ons leger in 1870 opgedaan, heeft ook het bewijs geleverd, dat de getalsterkte onzer officieren veel te gering is. Voorziening daarin, door wijziging der formatie, zou aanzienlijke kosten veroorzaken. Maar ook al wilde men daartoe besluiten, dan nog zou het aan voldoende en bruikbare stof ontbreken. Het gehalte der gewone vrijwilligers is over 't algemeen van dien aard, dat daarop zelfs voor genoegzame aanvulling van het onderofficierskader niet te rekenen valt. Van de Militaire Akademie zijn in de eerste jaren, vooral voor de infanterie, weinig officieren te wachten. De sterkte van het instructie-bataillon en die van de artillerie instructie-kompagnie zijn verre beneden de formatie. Op 1 April ontbraken bij dat bataillon 196 jongelingen, op eene vastgestelde sterkte van 500, bij de kompagnie 60 jongelingen op eene sterkte van 197 man. Het zeer beperkt getal officieren en het gebrek aan stof, waaruit de officieren moeten getrokken worden, klemt te meer, omdat ook van hier te lande uit voor een groot gedeelte in de behoefte aan officieren in Indië moet worden voorzien. 't Is derhalve hoog noodig, dat eene reserve van officieren beschikbaar zij, die alleen in tijden van gevaar als zoodanig optreedt. Deze reserve moet voortaan gevonden worden en de militie-officieren, aan te kweeken uit hen die bij de militie dienen. Jongelieden van beschaafde, wetenschappelijke opvoeding kunnen bij een degelijk onderwijs, binnen den voor eerste oefening vastgestelden tijd, tot bruikbare officieren worden gevormd; evenzeer als zij, die eene minder wetenschappelijke opleiding genoten hebben, in dien tijd tot onderofficieren en korporaals zijn op te leiden. Dit is het middel om, na verloop van eenige jaren, met de mogelijk minste kosten, een voldoende kader te verkrijgen. Eene dusdanige regeling biedt tevens nog het groote voordeel, dat deze militie-officieren, onderofficieren en korporaals later een behoorlijk geoefend en bruikbaar kader voor de schutterijen vormen. Zulk een militiekader echter is niet te verkrijgen, zoolang het deel der natie, waaruit men het zou kunnen nemen, zich aan de persoonlijke vervulling der militiepligten kan onttrekken. Op al deze gronden meenen de ondergeteekenden den ingeslagen weg te moeten blijven volgen. Het hoofdbeginsel, dat daarbij ter beslissing wordt voorgelegd, staat als het ware geheel op zich zelf, en laat zich zeer wel beoordeelen, zonder in bijzonderheden te treden omtrent verdere in de militiewet te brengen wijzigingen of omtrent eventuele herziening der schutterijwet. Het ontwerp tot wijziging der militiewet van de vorige Regering toont dit genoegzaam aan.

Volgens de meening van de groote meerderheid der leden, die aan het onderzoek in de afdeelingen deel namen, strijdt verpligte persoonlijke dienst met geheel den aanleg en het samenstel onzer militiewet, die op een geheel ander stelsel is gebouwd en in hare hoofdbepalingen van een tijdperk dagteekent, toen de krijgsmagt hier te lande alles behalve populair was. De ondergeteekenden zouden niet durven verklaren, dat de krijgsmagt bij onze natie thans meer populair is dan in het tijdperk, waarop hier bedoeld wordt, evenmin als zij er voor zouden willen instaan, dat die dienst, althans in tijd van vrede, immer populair zal worden, zoolang niet, door de invoering van persoonlijk verpligte krijgsmagt, de natie leere inzien, dat de weerpligt is een eerepligt en ieder Nederlander tot het besef kome, dat zijn eer en ook tevens zijn belang vordert, om, wanneer de landswetten hem daartoe roepen, de noodige geoefendheid te verwerven, ten einde, ingeval dit noodig mogt zijn, als verdediger van zijn land en van eigen have en goed te kunnen optreden. De ervaring heeft geleerd, dat de populariteit van eenige krijgsmagt steeds afhangt van de meer of minder gelijkmatige verdeling en druk van dien pligt. Hoe gelijkmatiger de verdeling, hoe meer populair de dienst. Daarom is, afgescheiden van andere redenen, de krijgsmagt het meest gehaat in die Rijken, waar de druk zeer ongelijk is. Onder die Rijken

behoort voorzeker het onze, waar, stuitend genoeg, de militiewet de zwaarste verplichtingen oplegt aan hen, die in de burgermaatschappij de minst bevoorregten zijn.

De ondergeteekenden verklaren wijders niet te begrijpen, waarom het doel, om op de voorgestelde wijze eene zuivere beslissing over de invoering der verplichte persoonlijke dienst te verkrijgen, onbereikbaar zou zijn. De reeds meer aangehaalde Nota lit. A, behoorende bij het Voorloopig Verslag omtrent het vorig ontwerp tot wijziging der militiewet, toont aan, dat zij in hunne opvatting omtrent de mogelijkheid om dat beginsel in eene speciale wet neêr te leggen, niet alleen staan. Immers die Nota stelt niets anders voor dan hetgeen dit Verslag noemt: „eene eenzijdige voordragt, die een lossen greep in het bestaande doet.” Die greep echter praëjudicieert in niets omtrent het overige dan alleen, voor zoover dit een uitvloeisel is van het beginsel. Al de rest toch zal eerst na beslissing omtrent dit beginsel kunnen geregeld worden.

Dat afschaffing van plaatsvervanging en nummervwisseling niet dankbaar zou zijn, wanneer niet eene *geheele reeks* vrijstellingen en ontheffingen daarnevens staan, kan niet worden toegegeven. Het Verslag verwijst daaromtrent naar Duitschland en Frankrijk, doch vermeldt daarbij niet, dat in eerstgenoemd land bij het verleenen van vrijstellingen een geheel ander systeem wordt gevolgd dan dat, hetwelk bij ons is aangenomen. Alleen physiek of moreel geheel ongeschikten worden daar definitief van de dienst vrijgesteld of uitgesloten. Het toekennen van geheele en tijdelijke vrijstellingen *van de werkelijke dienst in tijd van vrede*, om bijzondere redenen, die echter niet wettelijk zijn vastgesteld, is aldaar regel: het vrijstellen door het lot uitzondering.

In Frankrijk ligt aan de legerwet van 27 Julij 1872 het beginsel van algemeenen dienstpligt ten grondslag. Het lot beslist daar slechts, wie korter (1 jaar) en wie langer (5 jaren) bij het staande leger moet dienen (zie de artt. 36, 39 en 40 van die wet). Vermits dus daar geen vrijstelling door loting bestaat, ligt het in den aard der zaak, dat men aan de vrijstellingen wegens omstandigheden meer uitbreiding heeft gegeven, dan bij ons het geval kan zijn. Onze Grondwet gaat van een geheel anderen stelregel uit. Zij kent alleen vrijstelling door het lot. Deze behoort dus voor ons land regel, vrijstelling wegens omstandigheden uitzondering te zijn. Het ware niet in den geest der Grondwet gehandeld, zoo men door het scheppen *eener geheele reeks van vrijstellingen*, gelijk het Verslag wil, de gunstige kansen der loting hoe langer zoo meer fictief maakte. Dat het ook de bedoeling der Volksvertegenwoordiging vroeger geweest is, om de vrijstellingen wegens bijzondere omstandigheden zoo veel mogelijk te beperken, blijkt uit de verslagen der beide Kamers omtrent de wet van 1861, waarbij de door de toenmalige Regering voorgestelde inkrimping der vrijstellingen algemeen werd toegejuicht. Het moest dan ook wel bevreemding wekken, uit het Verslag het verlangen te vernemen, dat het wetsvoorstel tot invoering van verplichte persoonlijke dienst met een breed systeem van vrijstellingen en ontheffingen gepaard zou gaan. *Eene geheele reeks van vrijstellingen en ontheffingen!* Hoe ver zou men dat breede systeem dan willen uitgebreid hebben? Waar zou de grens moeten zijn? Bovendien staan aan eene aanzienlijke uitbreiding der vrijstellingen nog andere bezwaren in den weg. Men zou daardoor namelijk gevaar loopen, dat het gevorderde contingent niet kon worden geleverd. Reeds nu bestaat er telken jare een tekort op de ligting, doordien verscheidene, inzonderheid kleinere gemeenten, door gebrek aan een genoegzaam getal beschikbare lotelingen, het haar opgelegd aandeel in de ligting niet kunnen leveren. Voor de ligting van dit jaar zal onder anderen zelfs in eene vrij aanzienlijke gemeente geen enkel loteling, ten gevolge van zijn getrokken nummer, van de dienst bevrijd blijven. Moet er dus veeleer sprake zijn van beperking der vrijstellingen, zoo als die aan eenige zonen zonder uitzondering toegekend, geenszins van uitbreiding, die bovendien, gelijk te regt in het Verslag wordt opgemerkt, de deur tot veel willekeur zou openen, dan vervalt ook het geopperd bezwaar, om tot afschaffing der plaatsvervanging en nummervwisseling te besluiten, zonder dat daarmede eene afdoende regeling der vrijstellingen gepaard ga. Het verleenen van ontheffingen op breede schaal zou ten gevolge hebben, dat er een groot verschil ontstond tusschen de sterkte van het leger op het papier en in de werkelijkheid, hetgeen altijd en overal de voornaamste oorzaak is geweest van groote teleurstellingen.

De omstandigheid, dat geen uitzigt kan worden gegeven op uitbreiding van vrijstellingen, zou, luidens het Verslag, tot behoud der nummervisseling moeten leiden in dien zin, dat zij, die niet bij de militie wenschen te dienen, onder zekere bezwarende voorwaarden, tot dienst bij de schutterij verplicht wierden. Is daardoor het doel, verbetering van zedelijk en intellectueel gehalte der militie, te bereiken? Geenszins. In België, waar bij de wet van 1870 de nummervisseling afgeschaft en de plaatsvervangende behouden is, werd nog onlangs in de Volksvertegenwoordiging (zitting van 10 December ll.) opgemerkt, dat al dadelijk bij het leger het getal plaatsvervangers in gelijke mate was toegenomen, als dat der nummervisselaars verminderd was. Afschaffing der plaatsvervangende met behoud der nummervisseling zal het omgekeerde gevolg hebben. In stede van plaatsvervangers zullen personen van hun gehalte als nummervisselaars optreden. Aan stof zal het gewis niet ontbreken, daar jaarlijks lotelingen in zeer aanmerkelijk aantal van de dienst worden vrijgesteld of buiten oproeping blijven. Dit getal bedroeg bij de ligting van 1872, aan vrijgestelden als eenige wettige zoon of wegens broederdienst 12371; bovendien bleven er 5000 lotelingen door hunne getrokken nummers buiten oproeping. Die ligting telde dus niet minder dan 17371 mannen, die als nummervisselaars konden optreden, tegen 2351 lotelingen, die zich in de dienst deden vervangen. Moest er omtrent de afschaffing van een der beide middelen van vervanging eene keuze worden gedaan, zelfs dan zouden de ondergeteekenden niet voor het behoud der nummervisseling, maar voor dat der plaatsvervangende gestemd zijn, omdat aan de plaatsvervanger hooge eischen, onder anderen van goed zedelijk gedrag, van lichamelijke geschiktheid en, aan den gereplaceerde, van aansprakelijkheid voor zijnen plaatsvervanger te stellen zijn, al hetgeen ten opzichte van den loteling-nummervisselaar niet geschieden kan.

Het opnemen van allen, die zich door nummervisseling van den militiedienst hadden bevrijd, in de schutterij, zou de militaire waarde dier wapenmagt niet verhoogen. Hoe meer elementen toch daarin gebragt worden, die geen militaire vorming in de gelederen van het leger ontvangen hebben, des te meer gewezen miliciens zullen van de schutterlijke dienst vrij blijven, en het zal wel niet nader aangetoond behoeven te worden, dat het voor de bruikbaarheid der schutterij hoogst wenschelijk is, dat deze zooveel mogelijk gewezen militairen in hare gelederen telt. Iedere beperking van hun aantal schaadt aan het gehalte van dit deel onzer levende strijdkrachten. De maatschappelijke ongelegenheden, die uit de invoering van verplichte persoonlijke dienst voor sommigen zullen voortvloeijen, zijn, naar het oordeel der ondergeteekenden, in het Verslag veel te breed uitgemeten. Met de faciliteiten, die het wetsvoorstel biedt aan zeker de meesten van hen, welke zich onder de tegenwoordige wet doen vervangen, en met het oog op den beperkten tijd, gedurende welken die jongelieden aan hunne studiën of aan hun werkkring zullen onttrokken zijn, kunnen die ongelegenheden niet zoo bijzonder belangrijk geacht worden. In ieder geval staan tégenover de nadeelen ook weder voordeelen, in de Memorie van Toelichting reeds aangeduid, die niet gering te schatten zijn.

De in het Verslag gemaakte opmerking, dat ook in andere opzichten het gedaan voorstel zou ingrijpen op het stelsel der bestaande militiewet, zonder dat de minste poging is gedaan om het oude met het nieuwe behoorlijk in overeenstemming te brengen, is eene even ongegronde als onbillijke beschuldiging. De bepalingen van het wetsontwerp staan met die, welke van de wet van 1861 behouden blijven, in volkomen logisch verband, of zijn daarmede in verband gebragt. De bewering als zou het vreemde verschijnsel geboren worden, dat men voortaan drieërlei soort van vrijwilligers hebben zou: de vrijwilligers van art. 178 der Grondwet, de tot nu bestaande vrijwilligers bij de militie (2) en, in de derde plaats, de vrijwilligers van de artt. 140 en 146 van het ontwerp, in het Verslag de vrijwilliger „malgré lui” genoemd” is veelteer ongerijmd te noemen, dan de staat van zaken, die de Regering wenscht in het leven te roepen. De wet van 1861 kent slechts ééne soort van militie-vrijwilligers, bedoeld in art. 181 der Grondwet, evenzoo het wetsontwerp. Alleen wordt aan deze vrijwilligers in het algemeen eenige faciliteit van dienst toegekend,

wanneer zij aan bepaalde voorwaarden voldoen; maar overigens behooren zij tot één en dezelfde soort en staan zij met elkander op ééne lijn. De beide nieuwe artt. 14a en 14b vinden dus ook hunne juiste plaats in het IIde hoofdstuk der wet van 1868, handelende over „de vrijwilligers bij de militie”. In dat hoofdstuk wordt geen enkele bepaling aangetroffen die geacht kan worden niet op den vrijwilliger, door het wetsontwerp te verkrijgen, van toepassing te zijn. Aan welk ander hoofdstuk der wet hadden de beide nieuwe artikelen dan „aangehaakt” moeten worden? Overigens mag niet onopgemerkt worden gelaten, dat „de bestaande vrijwilligers bij de militie” eene fictie is. Wel spreekt de Grondwet van die vrijwilligers, maar, op eene enkele uitzondering na, hebben zij nimmer bestaan, en bestaan zij ook thans niet. Eerst door dit ontwerp zullen zij verkregen, en zal derhalve aan den eisch der Grondwet voldaan kunnen worden.

Het bezwaar, voortvloeiende uit het verleen van uitstel van eerste oefening aan de vrijwilligers van art. 5 (nu art. 8), werd bij de zamenstelling van het wetsontwerp geenszins uit het oog verloren. Het is duidelijk, dat, althans gedurende de eerste jaren, de ligtingen het aangenomen cijfer van werkelijk dienstdoenden niet zullen opleveren. Even duidelijk is het echter, dat dit nadeel niet is te vermijden dan door art. 14 der militiewet niet op die vrijwilligers van toepassing te maken; maar daardoor zou in lijnregten strijd worden gehandeld met het grondwettige voorschrift, dat de militie wil hebben zamengesteld, in de eerste plaats, uit vrijwilligers, en, bij gebrek aan genoegzame vrijwilligers, voltallig gemaakt door loting uit de ingezetenen. Elk vrijwilliger bij de militie moet dus noodwendig strekken in mindering van het contingent, waarvoor hij optreedt. De bepaling ontrent het te verleen van uitstel van eerste oefening is dan ook alleen in het ontwerp opgenomen, om het hoofdbeginsel van verpligte persoonlijke dienst aanneembaar te maken. De ondergeteekenden zien hierin te minder bezwaar, omdat zij de overtuiging koesteren, dat, bij eventueel oorlogsgevaar, de beschikking over een leger, waartoe wel is waar een aantal niet geoefende jongelieden behooren, doch waarbij tevens het intellectueel ontwikkelde deel van het volk in de gelederen eene plaats inneemt, de voorkeur verdient boven het bezit van een leger, dat, onvoldoende geëncadreerd, slechts uit het minst intellectueel ontwikkelde gedeelte der natie getrokken is. Ook mag de opmerking hier niet worden teruggelaten, dat het verleen van ontheffingen op breede schaal, waarvan het Verslag gewaagt, het hier bedoelde euvel nog veel grooter zou maken, dan het voorgestelde uitstel van eerste oefening. Dit wordt toch slechts in tijd van vrede verleend, en, alleen in bijzondere gevallen, voor 3 jaren; zoodat ook dan nog 2 jaren voor oefening overblijven, waardoor de man in ieder geval ook later zijne volle waarde als geoefend schutter verkrijgt. Door het toekennen van ontheffingen op breede schaal zou een groot deel van onze militie slechts op het papier bestaan, geheel aan de werkelijke dienst onttrokken worden en, ook bij overgang in de schutterij, van weinig nut wezen. Hoe wijders, ten gevolge van het verleen van uitstel van eerste oefening, de meer algemeene oefening onzer jongelieden in den wapenhandel, in plaats van aangemoedigd en uitgebreid te worden, zou worden beperkt, is niet regt duidelijk. Het enig wezenlijk verband tusschen die beide onderwerpen is wel alleen daarin te zoeken, dat zij, die voor een of voor meer jaren uitstel verkrijgen, zooveel later geoefend worden.

Waar het Verslag (bladz. 4) van verkorting van dienstdienst gewaagt, voor hen, die zekere bewijzen van bekwaamheid kunnen leveren, wordt zeker inkorting van den eersten oefeningstijd bedoeld. Verkorting van dienstdienst toch ware niet overeen te brengen met de bepaling der Grondwet, dat zij, die bij de militie te land zijn ingelijfd, na vijfjarige dienst worden ontslagen. De ondergeteekenden achten het inkrimlijfd, na vijfjarige dienst worden ontslagen. De ondergeteekenden achten het inkrimmen van den tijd van eerste oefening voor hen, die zich door eene bijzondere mate van geoefendheid onderscheiden, een goeden en billijken maatregel. Zij willen gaarne daaromtrent eene bepaling in de militiewet opnemen. Daar deze echter voor alle bij de militie dienenden zonder onderscheid moet gelden, behoort dit eerst bij de latere herziening der wet in haar geheel te geschieden. Hiertegen kan te minder bezwaar bestaan, daar toch ook thans reeds verkorting van eersten oefeningstijd aan meer geoefenden wordt toegekend; eene bepaling, die natuurlijk van kracht blijft tot

dat eene nieuwe militiewet in werking treedt. De vorming van militiekader en de wijze, waarop de dienstplicht door enkelen, die bepaalde vakken beoefenen, kan vervuld worden, behooren bij algemeenen maatregel van inwendig bestuur geregeld te worden. Regeling bij de wet van zaken als deze, die dikwerf aan verandering kunnen onderhevig zijn, is ook daarom niet aan te prijzen. De wenken, in het Verslag gegeven, zullen bij de regeling van dit onderwerp niet uit het oog worden verloren.

§ 3. Met betrekking tot het eerste gedeelte van § 3 van het Verslag meenen de ondergeteekenden kort te kunnen zijn, door slechts op te merken, dat de wetten tot regeling der strijdkrachten van den Staat veel meer tijd tot zamenstelling vorderen dan de meeste anderen, omdat daarbij niet één enkel Departement, maar verschillende Departementen betrokken zijn, en onderling overleg, dat tijd vordert, vereischt wordt.

De verklaring, door den Minister van Oorlog in de zitting der Eerste Kamer van 17 Januarij jl, afgelegd, waarvan, blijkens het Verslag, met leedwezen en bevreemding is kennis genomen, en van welke door eenige leden de juiste bedoeling wordt gevraagd, was geheel de uitdrukking van een persoonlijk gevoelen. Hij neemt hiervan geen woord terug en blijft het betreuren, dat onze Grondwet ten opzichte van de levende strijdkrachten — met name wat betreft den diensttijd bij de militie en de bepaling van den duur van den eersten oefeningstijd — in details is afgedaald, die aan eene definitieve regeling dier strijdkrachten — definitief in den zin van het beste wat zou te bereiken zijn — in den weg staat. De Belgische Constitutie bijv. steekt in dat opzigt gunstig af bij de onze. Daarin wordt alleen gezegd: „Le mode de recrutement de l'armée sera déterminé par la loi. Elle règle également l'avancement, les droits et les obligations des militaires.” De geheele regeling is daar te lande dus aan den gewonen wetgever overgelaten, hetgeen, naar des Ministers gevoelen, waar het eene inrigting betreft van zoo hoog beiang en bij welke zoo plotselinge en diep ingrijpende wijzigingen kunnen noodig worden, verreweg de voorkeur verdient. Dit neemt echter niet weg, dat de Minister van Oorlog, voor zooveel van hem afhangt, met inspanning van al zijne kracht er naar zal streven om, binnen de grondwettige grenzen, tot eene zoo voldoende mogelijke regeling onzer levende strijdkrachten te geraken. Dit is het eind van den weg, dien de Kamer door aanneming van het tegenwoordig voorstel zou hetreden.

§ 4. Aangezien in de Memorie van Toelichting de voornaamste tegenwerpingen, die in het Voorloopig Verslag over het wets-ontwerp van 19 November 1871 tegen de daarbij voorgestelde afschaffing van de plaatsvervanging en nummervisseling voorkomen, zijn behandeld, achten de ondergeteekenden het overbodig, daarop voor die leden, welke in eene der afdelingen naar dat Verslag hebben verwezen, terug te komen. Met genoegen hebben zij kennis genomen van de beschouwingen, die in de andere afdelingen over de strekking van het ontwerp zijn geuit. In die beschouwingen worden de bedoelingen, die men door het voorstel wil verwezenlijken, volkomen juist aangeduid.

Het voorstel der Regering toe te schrijven aan een streven naar volkomen gelijkheid in de maatschappij in algemeenen zin, ware minder juist. In den regel is er gewis niets stuitends of vreemds gelegen in het feit, dat iemand, die er belang bij heeft, zekere dienst laat verrigten door een ander, die daarin zijn voordeel ziet. De reden waarom men het noodig acht, dat hij, die door het lot is aangewezen om de militie mede voltallig te maken, die dienst persoonlijk verrigte, is uitsluitend te zoeken in het Staatsbelang. Het grondwettig voorschrift, waarbij het dragen der wapenen tot handhaving der onafhankelijkheid van den Staat en tot beveiliging van zijn grondgebied, als de eerste plicht op alle ingezetenen wordt gelegd, zou, bij de tegenwoordige wijze van oorlogvoeren, weinig te beteekenen hebben, wanneer in tijden van gevaar alleen het minst ontwikkelde deel van het Nederlandsche volk door voorafgaande oefening in staat ware dien plicht naar eisch te vervullen. Men neme voorts in aanmerking, dat het hier niet geldt het bloote overdragen eener dienstverrigting op een ander man, maar die man — de plaatsvervanger — kan, in de meeste gevallen, de gevorderde dienst niet op dezelfde wijze verrigten als hij die daarvoor

bestemd was. Het geldt dus hier een overdragen van dienstverrigting ten bate van personen, maar ten nadeele van het geheel. Zelfs al kon men het door nauwer toezicht bij de aanneming der plaatsvervangers zoo ver brengen, dat hunne tegenwoordigheid in de gelederen geen schadelijken invloed uitoefende, dan nog zou die tegenwoordigheid oorzaak zijn, dat het gehalte van het leger *ver*, *zeer ver beneden* het peil bleef, waarop het door invoering van verpligte persoonlijke dienst zal komen. Men moet niet alleen schadelijke elementen uit het leger weren, maar vooral de opkomst van betere elementen bevorderen.

Er is twijfel geopperd, of het wel volkomen waar is, dat de plaatsvervangers zoo ver in zedelijk gehalte bij de overige manschappen van het leger achterstaan. Tot staving van dien twijfel is eene opgave overgelegd van het aantal der in het vorige jaar door krijgswaarden uitgesproken veroordeelingen. Deze opgave kan bezwaarlijk als een maar eenigzins geldige maatstaf aangemerkt worden. In de eerste plaats bestaat een groot deel onzer tegenwoordige vrijwilligers uit gewezen plaatsvervangers en nummervwisselaars. Wijders was van het getal plaatsvervangers en nummervwisselaars, in het Verslag opgegeven, gedurende het genoemde jaar, natuurlijk het grootste gedeelte met onbepaald verlof, en kon zich dus, desertie uitgezonderd, bezwaarlijk aan militaire delicten schuldig maken. Tot juisier schatting der betrekkelijke waarde van het getal der verschillende categoriën van soldaten kan welligt de volgende opgave strekken. In 1872 werden met een briefje van ontslag uit het leger weggezonden 48 vrijwilligers, 47 plaatsvervangers en nummervwisselaars, 10 gewone miliciens; terwijl, gedurende dat jaar, gemiddeld in dienst waren ongeveer 5220 vrijwilligers, 3140 plaatsvervangers en nummervwisselaars en 8610 gewone miliciens. In den loop van dit jaar werd derhalve op een getal van 67 plaatsvervangers en nummervwisselaars één met een briefje van ontslag uit de gelederen verwijderd, terwijl dit voor de gewone miliciens slechts met één op de 861 het geval was; dus 13 plaatsvervangers of nummervwisselaars tegen 1 gewone milicien. Met betrekking tot de vrijwilligers moet de bovengemaakte opmerking bij de beoordeeling der betrekkelijke waarde niet uit het oog worden verloren.

Zelfs die leden, welke het denkbeeld van verpligte persoonlijke dienst op zich zelf beschouwd aantrekkelijk vinden, drukken de vrees uit, dat, door de toepassing van dit beginsel, andere groote maatschappelijke belangen te zeer aan den eisch van een goed leger zouden worden opgeofferd. Hieromtrent word verwezen naar de voorlaatste zinsnede van § 3 der Memorie van Toelichting. De ondergeteekenden geven gaarne toe, dat door invoering van verpligte persoonlijke dienst geen volkomen gelijkheid zal worden verkregen. Alleen wegruiming van schadelijke ongelijkheid, ten deele of geheel, is wat in 's lands belang beoogd wordt: niet volstrekte gelijkheid, die ondenkbaar is, en, gesteld dat zij al voor een oogenblik kon bestaan, nog schadelijker zou werken dan bestaande ongelijkheden, welke dan ook. Het is moeilijk te verklaren, hoe uit de Memorie van toelichting zulke zonderlinge gevolgtrekkingen konden gemaakt worden. Juist om het onevenredige in den druk, waarvan het Verslag gewaagt, zooveel mogelijk te temperen, zijn voor sommigen, de bij de artt. 5 en 19 (nu 8 en 22) en bij de slotbepaling van art 21 (nu 24) genoemde faciliteiten, in het wets-ontwerp opgenomen. De ongelijkheid, welke daardoor tusschen de militie-vrijwilligers zal ontstaan, is onvermijdelijk. De redenering omtrent de wezenlijke waarde, die enkele dier faciliteiten hebben voor den militiepligtige uit de steden, waar zich garnizoen bevindt, in tegenstelling met den plattelandsbewoner, moge tot zekere hoogte waarheid bevatten, als argument tegen de zaak heeft ze, naar de meening der ondergeteekenden, weinig waarde. Diezelfde redenering is bijv. evenzeer toepasselijk op hem, die universiteiten en andere Rijks-instellingen van onderwijs bezoekt.

Omtrent de overige bezwaren tegen de bijzondere bepalingen ten opzichte van hen, die zich ingevolge de artt. 14a en 14b tot de dienst bij de militie zullen verbinden, blijven de ondergeteekenden bij hun gevoelen, in de Memorie van Toelichting ontwikkeld. Het voorbeeld van Pruisen kan tot staving der juistheid van dit gevoelen strekken. In de *Einjährig-Freiwillige* vindt men eene categorie van militairen, die tot de overige manschappen in nagenoeg dezelfde verhouding staan, als die toekom-

stige vrijwilligers. Nimmer zijn in dat land tegen de bijzondere positie dezer *Ein-jährigen* en de hun toegekende voorregten, de in het Verslag onderstelde bezwaren aan het licht gekomen; veeleer was het tegenovergestelde het geval, wanneer men ten minste vertrouwen mag op de verklaringen van erkend bevoegden, onder anderen van den Franschen kolonel STOFFEL in diens zoo hoog geroemde rapporten.

De laatste zinsnede van § 4 van het Verslag bevat de beschuldiging tegen onze officieren, van zich niet genoeg aan de vorming en het welzijn van den soldaat te laten gelegen liggen. Tegen die beschuldiging, door geen feiten gestaafd, moet de tweede ondergeteekende protest aanteekenen. Hij is overtuigd dat de Nederlandsche officieren allen de vorming en het welzijn van den soldaat ter harte nemen, voor zoover dit binnen hun bereik ligt.

Tot veraangenaming van het leven van den soldaat is in de laatste jaren veel gedaan. Men heeft hier slechts te wijzen op de cantines, die in de meeste garnizoenen zijn opgericht, waar de soldaat in gezellige en doelmatig ingerigte lokalen, voor weinig geld, alles vindt, wat hij voor zijne behoeften kan noodig hebben, en waar tevens meestal ruimschoots gelegenheid is tot lectuur en uitspanning. Dat verbetering van den toestand van vele kazernen wenschelijk te achten is, wordt niet ontkend. Afdoende verbetering echter zou miljoenen vorderen, die de Minister van Oorlog vreest, dat hem door de Volksvertegenwoordiging niet zoo dadelijk zouden worden toegestaan. Hij betreurt het, dat eene beschrijving der kazerne van het instructie-bataillon, die, op zijn zachtst uitgedrukt, niet van schromelijke overdrijving is vrij te pleiten, in een Staatsstuk als het Verslag kon worden opgenomen; terwijl men zich toch bewust moet zijn van den tegenstand, waarmee de Minister van Oorlog bij de aanvraag van gelden voor hoogst noodzakelijke uitgaven, waaronder die voor verbetering der kazernerij, in den regel te kampen had. Zoo iets is zeker niet aan de vrijwillige dienstneming bevorderlijk.

§ 5. Met instemming hebben de ondergeteekenden kennis genomen van de motieven, in § 5 van het Verslag tegen het behoud der nummervisseling aangevoerd; zij vereenigen zich daarmede volkomen. Dit is echter niet het geval met betrekking tot het gevoelen, ook thans wederom in twee der afdelingen voorgestaan, dat afdoende verhooging van 's lands weerbaarheid niet denkbaar is, tenzij algemeene oefenplicht worde ingevoerd. Hoezeer zij van meening zijn, dat zooveel mogelijk algemeene vrijwillige oefening in den wapenhandel zeer gewenscht is, en zij ook genee gelegenheid laten voorbijgaan deze, waar het kan, aan te moedigen, zou algemeene oefenplicht, daargelaten of deze aan de natie kon worden opgelegd en praktisch uitvoerbaar zou zijn, ons nimmer het bezit van eene legerkern waarborgen, zoo als die in den tegenwoordigen tijd noodwendig zijn moet, namelijk: voldoende geoefend, met vóltallige, dadelijk bruikbare kaders en onmiddellijk in dien toestand beschikbaar. Het denkbeeld van algemeene oefenplicht is eene utopie, die, bij aandachtige beschouwing, ook uit een praktisch oogpunt, hare gewaande aantrekkelijkheid verliest.

§ 6. Art. 1 (nu 3). De ondergeteekenden achten het verkieslijk, het positief beginsel in de wet zelve te stellen. Eene dergelijke bepaling vindt men onder anderen ook in § 1 van de legerwet voor den Noord-Duitschen Bond van 9 November 1867 en in het eerste artikel der Fransche wet van 27 Julij 1872.

Art. 5. (nu 8). Bij overweging van dit artikel werd in eene der afdelingen het gevoelen verdedigd, dat, bij aanneming van het tegenwoordig wets-voorstel, de dienstplicht ten onzent drukkender zou zijn dan in Pruisen; althans meer storend op de maatschappelijke toestanden zou werken. De gronden, waarop dit gevoelen steunt, vereischen nader onderzoek. Men beroept zich vooreerst op het ruim gebruik dat van het stelsel van eenjarigen gemaakt wordt, waardoor de feitelijke diensttijd voor allen, die bij het langer dienen te veel schade zouden lijden in hunnen maatschappelijke werkring, slechts één jaar is. Mag men vertrouwen op eene opgave in het *Zeitschrift des Königl. Preuss. Statistischen Bureau's*, Jaargang 1869, dan wordt het stelsel van eenjarig vrijwillige dienst, gelijk uit den navolgenden staat blijkt, voor Pruisen geenszins zoo veelvuldig toegepast.

In het jaar 1862 was het bedrag der ligting 62 517, het aantal vrijwilligers voor één jaar 2057; in 1863, 62 281 en 1774; in 1864, 65 940 en 1927; in 1865, 59 217 en 1802; in 1866, 93 616 en 2070.

Het beweerde ruim gebruik van het stelsel van eenjarigen wordt door deze opgave niet bevestigd.

Wijders wordt eene vergelijking gemaakt tusschen het stelsel van vrijstellingen in ons land, Duitschland en Frankrijk. Hiervoren is reeds gezegd, dat en waarom eene zoodanige vergelijking nimmer juist te maken is. Ook de in het Verslag vermelde redenen van vrijstelling voor Duitschland zijn niet naauwkeurig genoeg weergegeven, om daartoe te kunnen dienen. Ten bewijze volgen hier de redenen tot vrijstelling, in het Verslag onder 5 vermeld, zoo als die in de *Militär Ersatz-Instruction für den Norddeutschen Bund* van 26 Maart 1868 zijn opgegeven:

„Eigenaars van landerijen, waarvan zij *buiten hun toedoen* in het bezit zijn gekomen, die tot hun levensonderhoud dienen en niet verpacht zijn, tot welker verpachting of tijdelijke administratie en beheer door vreemde hulp echter, wegens gebrek aan tijd of wegens de cultuurtoestanden, zonder groot verlies geen maatregelen konden of kunnen genomen worden.

„Pachters van landgoederen, aan welke, door erfenis of andere omstandigheden, het vervolg der pacht, die tot hun levensonderhoud dient, voor de nog loopende pachtjaren is ten deel gevallen, en die in den loop van dien tijd, zonder nadeel, geen maatregelen hebben kunnen nemen om zich in het beheer te doen vervangen.

„Zulke eigenaars van fabrieken, trafieken en andere nijverheids-etablissemien of van een handelshuis van soortgelijken omvang, die verscheidene arbeiders in dienst hebben, wanneer zij eerst sedert de laatste *Ersatz-Musterung* op eene bijzondere wijze in het bezit daarvan zijn gekomen, en hun geen tijd bleef, om voor een doelmatig tijdelijk toezigt en eene behoorlijke leiding der zaak te zorgen.

„Een zoodanig militairpligtige, die, als zoon van een grondeigenaar, fabrikant of pachter *ongeschikt tot arbeid en het houden van toezigt*, als diens eenige en onmisbare steun tot onderhoud van den grondeigendom moet beschouwd worden, wanneer hij niet in staat mogt zijn zich andere hulp te verschaffen.”

Men ziet het: de beide opgaven loopen nog al veel uiteen!

Overigens zij hier opgemerkt, dat de redenen van vrijstelling in de legerwet voor den Noord-Duitschen Bond niet zijn vastgesteld, zelfs niet — zoo als in het Verslag staat — in hoofdtrekken. Zij komen voor in de *Militär-Ersatz Instruction für den Norddeutschen Bund* van 26 Maart 1868, en moeten meer dienen als leidraad bij de beoordeeling van verzoeken om vrijstelling voor de betrokken commissien, aan welke de beslissing, zonder bepaald wettelijk voorschrift, is overgelaten. Dat de kans om door loting vrij te worden, gelijk beweerd is, hier niet veel grooter zou zijn dan in Duitschland, is een dwaalbegrip. In Duitschland toch bestaat geen definitive vrijstelling door loting. Zij, die ten gevolge van hun getrokken nummer buiten oproeping blijven, komen in de *Ersatz-Reserve*, en zijn slechts vrij van de werkelijke dienst in tijd van vrede. Over hen wordt, in de eerste plaats, beschikt tot aanvulling der depôts, wanneer het leger mobiel gemaakt wordt. Bovendien kunnen zij nog gedurende drie jaren, naar de volgorde van het lot, tot het voltallig maken of later aanvullen der jaarlijksche ligtingen opgeroepen worden. Al ware dit aanmerkelijk verschil in toestand ook al uit het oog verloren, dan nog is de bewering, dat de kans, om door loting vrij te komen, hier niet veel grooter is dan in Duitschland, niet vol te houden.

Dit blijkt uit den volgenden vergelijkenden staat:

JAREN.	PRUISSEN EN NOORDDUITSCHÉ BOND.			NEDERLAND.		
	Beschikbare dienstpligtigen na aftrek der geheele en tijdelijk vrijgestelden.	Bedrag der ligting.	Aantal dienstpligtigen, door hun getrokken nummer buiten oproeping gebleven.	Beschikbare lotelingen na aftrek der vrijgestelden.	Aantal der voor de ligting geleverde manschappen.	Aantal lotelingen, door hun getrokken nummer buiten oproeping gebleven.
1863 . . .	68 718	62 281	6 437	17 287	8 778	8 509
1864 . . .	70 781	65 940	4 841	17 736	9 371	8 365
1865 . . .	65 133	59 217	5 916	17 752	10 373	6 915
1866 . . .	103 290	93 616	9 674	14 979	10 461	4 518
1867 . . .	90 232	81 920	8 312	13 839	10 738	3 101
1868 . . .	97 888	83 371	14 537	15 170	10 876	4 294

Het vorenstaande nu in verband gebracht met hetgeen in het Verslag zelf gezegd is, betreffende het langer verblijf onder de wapenen, alsmede omtrent de *Erzatz-Reserve*, waarin allen overgaan, die, zonder geheel onbruikbaar te zijn, van de active dienst in vredetijd worden vrijgesteld, toont ten duidlijkste de onjuistheid aan van de bewering, dat, door aanneming van het tegenwoordig voorstel, de dienstpligt, in onderscheidene opzichten, ten onzent drukkender zou zijn dan hij in Pruisen is.

Hoewel de ondergeteekenden de hun in het Verslag toegevoegde beschuldiging, „dat in het wets-ontwerp op ruwe wijze eene instelling, sedert jaren bij ons inheemsch, zonder eenige overgang en verzachting wordt afgeschafft”, verre van zich werpen, willen zij echter gaarne, ter wille van het beginsel, zoo veel mogelijk aan de bezwaren, die voor sommigen uit de verpligte persoonlijke dienst kunnen voortvloeijen, nog meer, dan bereids gedaan is, te gemoet komen, door de gelegenheid te openen, om reeds op 18-jarigen leeftijd als militie-vrijwilliger op te treden.

De grief tegen het opnemen der artt. 14a en 14b in het IIde hoofdstuk der wet van 1861, reeds vroeger in het Verslag geopperd, wordt hier bij de behandeling van art. 5 (nu 8) van het ontwerp, door de Commissie van Rapporteurs herhaald. Daarbij wordt tevens op min heusche wijze de vorm van het voorstel — wat betreft het opnemen van die nieuwe artt. 14a en 14b in genoemd hoofdstuk — aangerand, als zoude dit getuigen van weinig zorg en nadenken bij de behandeling van het ontwerp.

Na de hieromtrent in deze Nota reeds gegeven opheldering mag, naar het schijnt, aan de gegrondheid van het verwijt getwijfeld worden.

Te vergeefs is naar de bepalingen der bestaande wet gezocht, die, naar het Verslag zegt, niet dan op zeer gewrongen wijze op de nieuwe categorie van vrijwilligers zouden zijn toe te passen. Het tot staving dezer bewering aangehaalde art. 11 kan niet gezegd worden gelukkig gekozen te zijn. Is niet elk ingezeten verpligt zich, het jaar vóór de loting, ter inschrijving voor de militie aan te geven, en wordt in art. 11 der bestaande wet niet gesproken van „verplichtingen ten aanzien van de militie, zoo ver die te vervullen waren”? De hier in het Verslag mede her-

haalde bedenkingen tegen het geringe cijfer der werkelijke dienstdoenden, ten gevolge van het aan de militie-vrijwilligers te verleenen uitstel van eerste oefening, zijn reeds in § 2 dezer Nota wederlegd.

In de bepaling, dat de vrijwilligers, bedoeld bij de artt. 14a en 14b, niet begrepen zijn in het zevende deel der militie, dat langer onder de wapenen kan worden gehouden, wordt eene verzwareing van dienst voor de overige miliciens gezien. Maar, staat voor dezen niet daartegenover de meerdere kans om door het trekken van een hoog nummer van de dienst geheel verschoond te blijven?

Art. 14a. Dit artikel gaat geenszins van de onderstelling uit, dat het vrijwillig afstand doen van de kans op vrijloting zal geschieden uit lust tot de krijgsveld, maar wel uit begeerte, om van de bij dat artikel toegekende faciliteiten te genieten. Art. 8 (nu 11) van het ontwerp is op die onderstelling gegrond en met het nieuwe art. 14b volkomen in harmonie. De vraag van sommige leden, waarom dan niet in 't algemeen bepaald, dat de bevoegdheid, om als vrijwilliger op te treden, gegeven wordt aan allen die door het lot voor de werkelijke dienst zijn aangewezen, komt zonderling voor. Hoe kan iemand, na door de uitspraak van den militieraad en voorts door het lot tot de dienst verplicht te zijn, als *vrijwilliger* worden beschouwd? De strekking van het ontwerp, om, ook ter voldoening aan de artt. 180 en 181 der Grondwet, de militie zooveel mogelijk uit vrijwilligers, dat zijn niet tot de dienst verplichten, zamen te stellen, en haar, slechts bij gebrek aan genoegzame vrijwilligers, door loting voltallig te maken, zou geheel worden gemist, door een reeds dienstplichtig geworden loteling in een vrijwilliger te herscheppen. Zoo doende zou ook het doel om aan de overige lotelingen, tegenover de faciliteiten aan vrijwilligers toe te kennen, meerdere kans van vrijloten te geven, doordien men dezen verplicht, zich vóór de loting als vrijwilliger aan te melden, niet bereikt, en het wets-ontwerp geheel uit zijn verband gerukt worden.

Onder de eischen van bekwaamheid, aan den vrijwilliger te stellen, zijn, althans voor het tegenwoordige, alleen wetenschappelijke eischen te verstaan. Met het oog op den korten tijd, voor eerste oefening bestemd, zal voor de bereiden wapens ook bedrevenheid in het paardrijden worden gevorderd, even als dit in Frankrijk geschiedt. Het stellen van eischen van militaire bekwaamheid zou, behalve dat deze zich wel niet verder zouden uitstrekken, dan tot hetgeen bij de korpsen in weinige weken is te leeren, groote bezwaren opleveren voor hen, in de nabijheid van wier woonplaats geene militairen zijn. Wellicht dat, bij latere meer algemeene oefening in den wapenhandel, nog eischen van militaire bekwaamheid kunnen worden gesteld. De bedoeling is het bezit der geëischte bekwaamheid, voor zooveel mogelijk, te doen constateren door verklaringen, af te geven door hoofden van instellingen van onderwijs of door andere bevoegde personen. Het wets-ontwerp spreekt ook niet van *examina*; slechts wanneer de vereischte bekwaamheid niet door een getuigschrift van bevoegde zijde wordt bewezen, zal het afleggen van een examen te pas kunnen komen, dat dan bij de korpsen, waarbij de aspiranten als vrijwilliger wenschen in dienst te treden, kan plaats vinden. Uitgebreide kundigheden zullen niet gevorderd worden. De regeling van een en ander kan natuurlijk aanvankelijk slechts bij wijze van proefneming geschieden, definitive regeling, altijd behoudens verandering, naar gelang der vordering van het onderwijs in 't algemeen, eerst na verkregen ondervinding. De zaak is nieuw; men behoort dus aanvankelijk met veel behoedzaamheid te werk te gaan.

Het bezwaar, dat in het oog van vele leden tegen het laatste lid van art. 14a, in verband met het voorafgaande bestaat, berust op eene verkeerde opvatting. Het bepaalde in die zinsnede heeft geene inkorting van voorregten ten doel; het tegendeel is waar. In het eerste lid van art. 14a wordt gesproken van personen, die niet *verplicht* zijn in de kazerne te wonen of deel te nemen aan de menage der onder-officieren of aan die der soldaten. De daarbij bedoelde vrijwilligers *kunnen* dit doen of niet doen, naar verkiezing. De bepaling is geheel facultatief. De laatste zinsnede van het artikel heeft nu het belang op het oog van hen, die wel aan de eischen van bekwaamheid sub 1°. bedoeld, voldoen, doch wier middelen niet toelaten, voor eigen

rekening in hunne kleeding en uitrusting te voorzien en, zonder genot van soldij, brood of toelage voor het kleeding- en reparatiefonds te dienen. Deze kunnen, ten gevolge van die bepaling, ook zonder aan de laatstgenoemde voorwaarden te voldoen, deelen in de regten, waarop het bezit van eene zekere mate van bekwaamheid aanspraak geeft. Zij kunnen van Rijkswege gekleed worden; soldij, brood en toelage ontvangen, zonder daardoor verplicht te zijn in de kazerne te wonen en zelven voor hunne voeding te zorgen. De burgerlijke autoriteit dient de daartoe noodige verklaring af te geven. Juist dit is het middel waardoor de zoon van den kleinen burger of schaars bezoldigden ambtenaar, zonder op grond van zijn onvermogen eene gunst te genieten — een wettelijk regt kan immers geen gunst genoemd worden — zich onder de gewone vrijwilligers van art. 14 *a* of 14 *b* kan rangschikken. Het genot van soldij alleen zou hiertoe in vele gevallen niet voldoende zijn. Uit hetgeen vroeger gezegd is, blijkt, dat de vrijwilligers, in dit artikel bedoeld, niet alleen tot korporaal en onderofficier maar zelfs tot militie-officier kunnen opklimmen. Aan de leden, die eene soortgelijke bepaling, als art. 56 der Fransche legerwet van 1872, ten opzichte der *Volontaires d'un an*, bevat, ook hier te lande aanbevelenswaardig achten, willen de ondergeteekenden gaarne de verzekering geven, dat, mogt de meerderheid der Kamer doen blijken dit gevoelen te zijn toegedaan, zij tegen het opnemen van zoodanige bepaling geen bezwaar zullen maken. Alleen tot wegruiming van een der grieven, die, naar hun oordeel, tegen de invoering van verpligte persoonlijke dienst bij velen zouden kunnen bestaan, werd het regt om buiten de kazerne te wonen, in het wetsvoorstel opgenomen. Vooral uit een militair oogpunt ware het wenschelijk, wanneer allen, vrijwilligers zoowel als gewone miliciens, gedurende hun werkelijke diensttijd, aan dezelfde verplichtingen werden onderworpen. De voorregten, aan de hier bedoelde vrijwilligers toegekend, derhalve te beperken tot het bewonen van afzonderlijke vertrekken in de kazerne, zou op dien weg eene schrede voorwaarts zijn. Het ware echter niet raadzaam, dat, als een gevolg van het wegnemen der bevoegdheid om buiten de kazerne te wonen, de uitvoering der wet wierd vertraagd, totdat in de inrigting der kazernes eene afdoende verbetering of uitbreiding tot stand gebragt zij, 'tgeen vermoedelijk nog geruimen tijd zal uitblijven. Zoo zou eene verbetering van het allerhoogste belang, die nu gemakkelijk te verkrijgen ware, — de levensquaestie voor het leger, — afhankelijk worden gesteld van eene verbetering van betrekkelijk ondergeschikten aard, die in vele jaren niet volkomen zal te bereiken zijn.

De vraag, of zich veel dan wel weinig vrijwilligers zullen aanmelden, zal de ondervinding moeten oplossen, en is *à priori* niet te beantwoorden. De meening, dat iedereen vrijwilliger zou willen worden, en dus de algemeene dienstplicht door een achterdenr zou worden ingevoerd, is ten eenenmale ongegrond. Al meldde een ieder zich aan, om militie-vrijwilliger te worden, zelfs al konden allen aan de gestelde eischen van bekwaamheid voldoen, dan nog zouden de bepalingen der Grondwet algemeenen dienstplicht onmogelijk maken. Het antwoord, in het Verslag zelfs op die aanmerking gegeven, is volkomen juist.

Art. 8 (nu 11). In verband met de gemaakte opmerking is het artikel nu verduidelijkt.

Art. 18 (nu 21). Ook hier is voldaan aan den wensch der Kamer, om niet de redactie van art. 120, laatste zinsnede, der wet van 19 Augustus 1861 te behouden. Dat de Regering niet genoodzaakt zal zijn steeds aan elke aanvraag om bij een bepaald korps te worden geplaatst, te voldoen, ligt in de redactie der bepaling. Het is dan ook niet te vreezen, dat een korps ten laatste geheel uit vrijwilligers bedoeld in de artt. 14 *a* en 14 *b* zou bestaan. Jaarlijks kan, bij ieder onderdeel der verschillende korpsen, een zeker aantal plaatsen worden beschikbaar gesteld. Bij de bestemming voor korps en garnizoen zal in de eerste plaats de geschiktheid voor het wapen hunner keuze moeten blijken, en kan voorts op de belangen van ieder hunner worden gelet. Vermits de vrijwilligers niet vallende in de kategorie van evengenoemde artikelen, in de wijze van dienen gelijk staan met de overige miliciens, zal tegen hunne plaatsing bij het korps waarbij zij wenschen te dienen, wanneer zij de geschiktheid daarvoor bezitten, wel nimmer eenig bezwaar kunnen bestaan.

Art. 19 (nu 22). De hier herhaalde opmerking omtrent het geringer aantal geoevende manschappen, waaruit de jongste ligtingen, door het volgens dit artikel te verleenen uitstel van eerste oefening in geval van een plotseling uitbrekend oorlog, zouden bestaan, is reeds in § 2 dezer Nota beantwoord.

Op de qualificatie van *verderfelijk* en *ongerijnd*, door de groote meerderheid der leden, die aan het onderzoek in de afdeelingen deel namen, aan dit artikel gegeven, wordt alleen dit geantwoord, dat elke maatregel verderfelijk zou kunnen worden, wanneer eene zoo ongerijnde toepassing der wet, als hier ondersteld wordt, van eenen Minister van Oorlog te verwachten ware. Is de onderstelde mogelijkheid, dat een Minister met het verleenen van uitstel van eerste oefening voor het tweede dienstjaar zoo mild zou kunnen zijn, van die aan de vrijwilligers eener *geheele provincie*, zelfs van het *geheele land*, te verleenen, wel ernstig gemeend?

Vrijstelling van de dienst wordt, ingevolge de militiewet, door de militieraden verleend; van de uitspraken der militieraden kan bij Gedeputeerde Staten, en van de uitspraken van dit collegie bij den Koning in hooger beroep worden gekomen. Maar hier is geene sprake van *vrijstelling*, slechts van eene vergunning voor niet-vrijgestelden, voor ingelijfde vrijwilligers, om, in tijd van vrede, later dan de gewone miliciens, tot eerste oefening onder de wapenen te komen.

De ondergeteekenden zien geen bezwaar om, in den geest der Kamer, vrijwilligers bij de militie reeds op 18jarigen leeftijd toe te laten. Dienovereenkomstig zijn de nieuwe artt. 1, 2, 7 en 25 aan het wets-ontwerp toegevoegd en de artt. 4 (nu 6), 8 (nu 11), 13 (nu 16), en 19 (nu 22) gewijzigd.

Mogt de Kamer, in verband met deze wijziging, wenschen, het uitstel van eerste oefening voor het tweede en het derde dienstjaar te zien vervallen, de Regering zal zich daartegen niet verzetten.

Ieder vrijwilliger bij de militie, ook al verkrijgt hij uitstel van eerste oefening, blijft behooren tot de ligting, voor welke hij optreedt. Dat hij, die uitstel van eerste oefening erlangd heeft, in een later dienstjaar, gedurende eenige maanden, voor de werkelijke dienst moet opkomen, is geenszins in strijd met den geest der Grondwet te achten. Zij beperkt wel den eersten oefeningstijd der ligting van het loopende jaar tot hoogstens twaalf maanden, maar dit sluit niet uit, dat aan een ingelijfde, die dit zelf verlangt, uitstel van dien eersten oefeningstijd te verleenen is. Dit heeft de wet van 1861 reeds uitgemaakt door de bepaling van de derde zinsnede van art. 127.

Art. 21 (nu 24). In verband met de opmerking op bladz. 7 van het Verslag, dat, is men toch eenmaal, ten behoeve van den militairen dienstpligt, aan zijne gewone werkzaamheden ontrukkt, het van minder gewigt is, of men een paar maanden langer dient, deelen de ondergeteekenden volkomen in de meening van sommige leden, dat het hier besproken nadeel genoegzaam wordt opgewogen door de hogere kans van vrijloten in het algemeen — het gevolg van de bepaling, dat de vrijwilligers in mindering komen van het contingent. Voor de billijkheid, om de vrijwilligers, bedoeld in de artt. 14a en 14b, niet in het blijvend gedeelte van art. 123 der wet te begripen, pleit ook, dat men van hen, met het oog op de kadervorming, meerdere diensten zal hebben. Voor hunne maatschappelijke vorming en opleiding is het van groot belang, dat zij niet langer dan hoog noodig daaraan worden onttrokken.

Art. 28 (nieuw). Hij, die zich, overeenkomstig art. 14a en 14b, als vrijwilliger voor de militie heeft aangegeven, en als zoodanig door den militieraad is toegelaten, doch zonder voldoende reden, ter beoordeeling van Gedeputeerde Staten, verzuimt aan de oproeping ter inlijving te voldoen, zal ongetwijfeld in de voorregten aan deze vrijwilligers toegekend, niet mogen deelen.

Art. 32 (nu 37). De meening van sommige leden, als zouden de overgansbepalingen nog niet duidelijk of volledig genoeg zijn, kunnen de ondergeteekenden zich niet verklaren. Zij zouden niet weten, hoe deze duidelijker of vollediger te maken. Uit de bepaling, dat art. 73 der militiewet blijft gelden ten aanzien van plaatsver-

vangers en nummervwisselaars, vóór het in werking treden der tegenwoordige wet ingelijfd, volgt de handhaving der bestaande contracten wegens plaatsvervangende en nummervwisseling. Aangezien, volgens art. 9 (nu 12) van het wetsvoorstel, het geheele hoofdstuk VII der wet van 1861, waarin art. 61 voorkomt, vervalt, en in de overgangsbepalingen ten opzichte van dat artikel geen uitzondering is gemaakt, vervalt dit eveneens. Het ware niet billijk den loteling, die een plaatsvervanger gesteld heeft, voor dien plaatsvervanger aansprakelijk te doen blijven; terwijl hem de bevoegdheid om een nieuwen plaatsvervanger te stellen, wordt ontnomen. Daardoor zou aan de wet eene terugwerkende kracht worden gegeven.

Art. 33 (nu 38). De ondergeteekenden zouden het betreuren, wanneer dit ontwerp, mogt het tot wet worden verheven, niet zoo spoedig mogelijk in werking trad. In geen geval mag, huns inziens, het tijdstip, waarop deze wet van kracht zou worden, afhankelijk worden gemaakt van waarborgen, als door sommigen zijn bedoeld. De schade, veroorzaakt door uitstel in zake van verbetering der legervorming, is onherstelbaar op het oogenblik van gevaar.

Considerans. Eene bepaling, gelijk in het wets-ontwerp van 19 November 1871 voorkwam, tot plaatsing in het *Staatsblad* van den tekst der militiewet, zoo als die, na de daarin gebragte wijzigingen, luiden zou, is in dit ontwerp opzettelijk achterwege gelaten, omdat, wordt het aangenomen, eene nadere militiewet, in verband met nieuwe wettelijke regeling der schutterij, moet worden ingediend.

Een gewijzigd ontwerp van wet wordt hierbij overgelegd.

's Gravenhage, 17 Mei 1873.

De Minister van Binnenlandsche Zaken.

GEERTSEMA.

De Minister van Oorlog,

VAN STIRUM.

De Minister van Marine,

BROCX.

GEWIJZIGD ONTWERP VAN WET tot wijziging der wetten van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72) en van 22 April 1864 (*Staatsblad* n°. 22), betrekkelijk de Nationale Militie.

Art. 1. De slotbepaling van art. 2 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72) wordt gelezen als volgt:

Daarbij worden niet in rekening gebragt zij, die vóór hunne inschrijving bij de zeemagt, bij het leger hier te lande of bij het krijgsvolk in 's Rijks overzeesche bezittingen in dienst getreden zijn en zich daarin nog bevinden, zoomede zij, die als vrijwilliger voor de militie tot eene vroegere ligting behooren.

Art. 2. De eerste zinsnede van art. 3 wordt gelezen als volgt:

Het door elke gemeente in het aandeel der provincie te dragen gedeelte wordt door Gedeputeerde Staten bij een in het *Provinciaal Blad* te plaatsen besluit bepaald, in evenredigheid tot het getal der in de gemeente, in het vorig jaar voor de militie ingeschrevenen, voor zoover zij op den 31sten December van dat jaar in leven waren. Daarbij worden niet in rekening gebragt zij, die vóór hunne inschrijving bij de zeemagt, bij het leger hier te lande of bij het krijgsvolk in 's Rijks overzeesche bezittingen in dienst getreden zijn en zich nog daarin bevinden; zoomede zij, die als vrijwilliger voor de militie tot een vroegere ligting behooren.

Art. 3—5 (vorige Art. 1—3).

Art. 6 (vorig Art. 4). De eerste zinsnede van art. 11 wordt gelezen als volgt:

Om vrijwilliger bij de militie te zijn, moet men ongehuwd of kinderloos weduwnaar en ingezetenen wezen, voorts lichamelijk voor de dienst geschikt, ten minste 1,55 meter lang, op den 1sten Januarij van het jaar der optreding als vrijwilliger het achttiende jaar ingetreden zijn en het vijf en dertigste jaar niet volbragt hebben, tot op het tijdstip der optreding aan zijne verplichtingen ten aanzien van de militie, zoover die te vervullen waren, voldaan en een goed zedelijk gedrag geleid hebben.

Art. 7. Art. 14 wordt gelezen als volgt:

De vrijwilligers worden ingelijfd voor de ligting van het jaar, waarin zij als zoodanig zijn toegelaten, en strekken in mindering van het aandeel, door de gemeente, voor welke zij optreden, in die ligting te dragen.

Art. 8—10 (vorige Art. 5—7).

Art. 11 (vorig Art. 8). Aan het slot van hoofdstuk V wordt een nieuw artikel ingevoegd, aldus luidende:

Art. 54 a. Hij, die, na voor de militie te zijn ingeschreven, zich overeenkomstig art. 14 a heeft aangegeven om als vrijwilliger bij de militie te land te dienen, behoudt niettemin het recht om zijne na die aangifte, doch vóór de eerste zitting van den militieraad opgekomen reden van vrijstelling bij den militieraad te doen gelden.

Indien hem vrijstelling wordt verleend, vervalt zijne aangifte om als vrijwilliger bij de militie te dienen.

Art. 12—15 (vorige Art. 9—12).

Art. 16 (vorig Art. 13). Achter de eerste zinsnede van art. 94 wordt eene nieuwe zinsnede ingevoegd, aldus luidende:

of dient reeds als vrijwilliger bij de militie.

De laatste zinsnede van art. 94 vervalt.

Art. 17—20 (vorige Art. 14—17).

Art. 21 (vorig Art. 18). De laatste zinsnede van art. 120 wordt gelezen als volgt:

Vrijwilligers bij de militie te land worden, voor zoo ver zij daartoe geschikt bevonden zijn en dit met de belangen van de dienst is overeen te brengen, ingelijfd bij het korps en geplaatst in het garnizoen hunner keuze.

Art. 22 (vorig Art. 19). Achter art. 122 wordt een nieuw artikel ingevoegd, aldus luidende:

Art. 122 a. In tijd van vrede wordt aan de vrijwilligers bij de militie, bedoeld in de artt. 14 a en 14 b, die in het jaar, op den 1sten Januarij waarvan zij hun 20ste jaar zijn ingetreden, als zoodanig zijn ingelijfd op hunne aanvraag, uitstel van eerste oefening voor hun eerste dienstjaar verleend.

Dat uitstel kan voor het tweede en, in bijzondere gevallen, ook voor het derde dienstjaar worden verlengd.

Het uitstel en de verlenging worden verleend door Onzen Minister van Oorlog.

Art. 23 en 24 (vorige Art. 20 en 21).

Art. 25. De eerste zinsnede van art. 161 wordt gelezen als volgt:

Hij, wiens aangifte ter inschrijving voor de militie in het jaar en in de gemeente, waarin zij had moeten geschieden, verzuimd is en die niet reeds als vrijwilliger bij de militie dient, wordt, zoodra het verzuim wordt ontdekt, voor Gedeputeerde Staten der provincie, binnen welke de inschrijving had moeten plaats vinden, gebragt.

Art. 26 en 27 (vorige Art. 22 en 23).

Art. 28. De tweede zinsnede van art. 173 wordt gelezen als volgt:

De aldus ingelijfde wordt gedurende dien ganschen tijd onder de wapenen gehouden en, had hij zich overeenkomstig art. 14 a of 14 b, als vrijwilliger voor de militie aangegeven, van de toepassing van art. 14 a uitgesloten, tenzij Gedeputeerde Staten hebben beslist, dat omstandigheden, van zijnen wil onafhankelijk, hem hebben belet aan de oproeping te voldoen.

Art. 29—38 (vorige Art. 24—33).

VERSLAG der Commissie van Rapporteurs op het wetsontwerp tot regeling en voltooiing van het vestingstelsel.

§ 1. Nadat onder dagteekening van den 16den April 11., voor de derde maal sedert 1870, een wets-ontwerp tot regeling en voltooiing van het vestingstelsel der Kamer was aangeboden, heeft den 14den Mei de overweging hier voordragt in de afdeelingen plaats gehad. (1)

Bij die overweging kon men de aanmerking niet terughouden, dat men hier wel weder een uitgewerkt plan van vestingbouw voor zich had, maar dat men, ook na het raadplegen van al wat ter toelichting wordt gezegd, in het onzekere bleef, hoe de tegenwoordige Minister zich de verdediging des lands eigenlijk voorstelde, of liever welk verband naar zijn inzien tusschen doode en levende strijdkrachten moest bestaan. Hij verklaart in de §§ 4 en 5 der Memorie van Toelichting uitdrukkelijk, dat de levende strijdkrachten als de eerste en voornaamste factor bij 'slands verdediging moeten worden beschouwd; dat de sterkte dier strijdkrachten niet, althans slechts indirect, van het vestingstelsel afhankelijk mag zijn, en dat op ons, Nederlanders, de verplichting rust om ze tot een maximum te brengen. Hij roept het gezag van een meester in de kunst in, volgens wien, blijkens de ondervinding in den Fransch-Duitschen oorlog van 1870 verkregen, de kleinere vestingen nutteloos zijn en het bezit van groote vestingen dan alleen tot goede uitkomsten kan leiden, als een goed georganiseerd leger op het oorlogstoneel kan worden gebracht. De Minister laat derhalve zekere voorkeur voor de levende boven de doode strijdkrachten doorstralen. Ofschoon geenszins duidelijk blijkt, wat hij door het opvoeren der eerste tot een maximum verstaat, is zooveel toch wel zeker, dat het bezit van een goed georganiseerd, krachtig leger voor hem noodzakelijk is, en dat zelfs bij de meest volkone uitvoering zijner plannen van vestingbouw niet aan beperking der vervulling van den militieplicht te denken valt. Maar moest het bij het bestaan van zoodanige overtuiging niet bevreemden, dat het tegenwoordig wets-ontwerp wordt ingediend, zonder dat nog iets wezenlijks voor de betere regeling onzer persoonlijke strijdkrachten, van militie en schutterijen, gedaan is? Had in elk geval de Minister zijne denkbeelden omtrent die regeling en omtrent de getalsterkte, die de levende strijdkrachten in verband met het voorgedragen vestingstelsel zouden moeten bezitten,

(1) Daarbij waren tegenwoordig de heeren: van Roenen, Heemskerk, van Nispen van Sevenaer, Lenting, Sandberg, du Marchie van Voorthuizen, Gevers Deynoot, Luyben, Haffmans, Heydenrijk, van Zinnicq Bergmann, Jolles, Mirandolle, Begram, Cremers, van Rees, Oldenhuis Gratama, Rombach, Kien, Mackay, van Hardenbroek, van Lockhorst, de Ruiter, Zyker, Nierstrasz, van der Does de Willebois, van Akerlaken, van den Berch van Heemstede, van Kerkwijk, Godefroi, de Lange, Wybenga, Smidt, Blussé, van Beyma thoe Kingma, van Houten, van der Maessen de Sombref, van Lynden van Sandenburg, C. van Nispen tot Sevenaer, Rutgers van Rozenburg, de Jong, Westershoff, Jonckbloet, van Naamen van Eemnes, Borret, Tak, Blom, Arnoldts, Kappayne van de Coppello, van Kuyk en van Sypesteyn.

niet behooren te ontvouwen? Hoe toch zal men dat stelsel goed kunnen beoordeelen, als men het niet vooraf eens is over hetgeen de Minister zelf bij 's lands verdediging de hoofdzaak acht? Het is waar, de Regering heeft reeds voor eenigen tijd een wets-ontwerp ingediend, waarbij de afschaffing der plaatsvervangende en nummerverwisseling bij de militie wordt voorgesteld, en daarbij te kennen gegeven, dat over het daarin vervat beginsel moest zijn beslist, alvorens tot herziening der wetten op de militie en schutterijen kon worden overgegaan. Maar het gold daarbij dan toch een zeer partielen maatregel, die misschien door den tijd tot verbetering van het gehalte van het leger kan leiden, doch dit voor 's hands veelmeer verzwakken dan versterken zou. Bovendien heeft de Regering zich zeer weinig beijverd om het in openbare beraadslaging brengen van dat wets-ontwerp te bevorderen. Het Verslag daarover is den 8sten April uitgebragt en nog altijd wacht men het daarop toegezegde antwoord af (1). Moest men daaruit opmaken, dat de Regering, het vroeger gekozen standpunt verlatende, het denkbeeld had laten varen om van de beslissing over het vraagstuk der persoonlijke dienst bij de militie alle verdere hervorming in onze levende strijdkrachten afhankelijk te maken? Wilde zij thans den grondslag van hare plannen ter zijde stellen, om vóór alles het vestingstelsel te regelen? Er waren leden, die dit niet irrationeel zouden achten, daar dan toch voor eene goede regeling van 's lands verdediging vooraf uitgemaakt moet worden *wat* men verdedigen zal. Anderen meenden, dat men, door nu eens de levende, dan de doode strijdkrachten op den voorgrond te brengen, in een vicieusen cirkel rondraaide, en dat over het aan te nemen stelsel voor 's lands verdediging niet behoorlijk kon worden beslist als men dat stelsel niet in zijn vollen omvang kon overzien. In dien geest werd zelfs op gelijktijdige behandeling der tot stand te brengen nieuwe wetten op de militie en schutterijen met de vestingwet aangedrongen. Wat toch baatte het eene reeks van sterkten aan te leggen, als men niet wist hoe die bezet en verdedigd zouden worden?

§ 2. De in den considerans van het wets-ontwerp uitgedrukte stelling, dat het, ter verzekering van 's lands weerbaarheid, wenschelijk is het vestingstelsel bij de wet te regelen, vond ook nu weder bevestiging. Zoodanige wettelijke regeling was, volgens enkelen, te naauwernood met den geest der Grondwet overeen te brengen, die dan toch de verantwoordelijkheid van al wat 's lands verdediging betreft, aan het uitvoerend gezag overlaat. Ook voor zoover men dit grondwettig bezwaar niet liet gelden, werd vrees geuit, dat regeling van het vestingstelsel bij de wet geenszins het nut zou aanbrengen, dat daarvan was voorgespiegeld. De pogingen om tot die regeling te geraken hadden tot nu toe enkel tot uitstel geleid. Bij den gestadigen voortgang in de krijgswetenschappen had ook gedurige verandering in de denkbeelden omtrent de passieve verdedigingsmiddelen plaats. Het daaromtrent aan te nemen stelsel moest dien ten gevolge meer elasticiteit bezitten dan het karakter eener wet medebrengt. Zoo als de wet thans was ingerigt, zou niet eens het doel bereikt worden om eens vooral uit te maken, welke vestingwerken voor de verdediging des lands noodig zijn. Jaarlijks zou, bij het vaststellen der Staatsbegroting, als het er op aankwam de som te bepalen, voor de voltooiing van het vestingstelsel af te zonderen, het debat zich vernieuwen over het nut en de wenschelijkheid der uit die som te bekostigen werken. Van de zijde der meerderheid verwees men, ter beantwoording van deze bedenkingen, naar den inhoud der verslagen over de beide vroegere wetsontwerpen van gelijke strekking als het tegenwoordige. Eigenlijk had men toch hier aan een tweede onderzoek te denken, zoo als men dit onder het vorige Reglement van Orde kende. Vroeger is aangetoond, dat de tot nu toe gevolgde handelwijze omtrent den bouw van vestingen tot treurige uitkomsten en noodelooze geldverspilling heeft geleid. Maar al te dikwijls had men onder een nieuwen Minister van Oorlog zien afbreken, wat onder zijn voorganger met groote kosten was tot stand gebragt. Regeling van het vestingstelsel bij de wet zou niet alle bezwaren wegne-

(1) De Commissie van Rapporteurs herinnert, dat het hier bedoelde antwoord onder dagteekening van den 17den Mei ingezonden, en dus na het afdeelingsonderzoek der vestingwet in handen der leden gekomen is.

men, maar toch aan dat stelsel meer stabiliteit geven. De vrees, dat men zich daardoor te zeer de handen zou binden, behoefde ook daarom niet te bestaan, omdat de hoofdpunten, die bij de verdediging des lands in aanmerking komen, door de natuur zelve zijn aangewezen, en welke vorderingen de krijgswetenschappen ook maken, steeds dezelfde zullen blijven. De voorgedragene wet wijst alleen op die hoofdpunten, en legt ook daarom aan verbeteringen, die ten gevolge van gewijzigde begrippen later noodig mogten blijken te zijn, geen onoverkomelijke hinderpalen in den weg. In elk geval zal het tot stand komen van eene wet als de tegenwoordige, het heilrijk gevolg hebben, dat men niet langer vestingen, die door alle deskundigen als nutteloos of schadelijk worden beschouwd, in half vervallen toestand in wezen houdt en de geheele ontmanteling vertraagt, hoe wenschelijk deze ook voor de uitbreiding en welvaart der binnen die vervallen vestingwerken bekleemde gemeente wezen moge. In het oog van velen was het een wezenlijk bezwaar tegen de thans behandelde wet, dat zij niet stellig genoeg de opheffing der hier bedoelde vestingen binnen het kortstmogelijke tijdsverloop na hare afkondiging beveelt. Men zou op dit punt bij de behandeling van art. 5 terugkomen.

§ 3. Over het geheel toonde men zich voor het tegenwoordig wets-ontwerp, op zich zelf beschouwd, niet ongunstig gestemd. De meerderheid verklaarde met genoegen te hebben gezien, dat de tegenwoordige Minister van Oorlog, met opzigt tot de concentratie van het vestingstelsel, nog verder ging dan zijne voorgangers, ofschoon dan ook de sperwerken aan de Westerschelde eenigermate in strijd zijn met het vooruitgezette beginsel. In haar oog leverde dat wets-ontwerp een bewijs op, hoe nuttig het is, dat door overleg tusschen de Regering en de Volksvertegenwoordiging de zaak der verdediging geregeld wordt. Zou ooit, vroeg men, ware niet door de Kamer daarop aangedrongen, een zoodanig stelsel van geconcentreerde verdediging, als waarover thans gehandeld wordt, van Regeringswege zijn aangenomen?

Intusschen waren er leden, die nog altijd zich met het denkbeeld niet konden ver-eenigen, dat bij dreigend oorlogsgevaar onze beschikbare strijdkrachten achter de verdedigingslijnen zouden terugtrekken, zoodat niet slechts twee derden van het land aan den vijand ten prooi zou worden gelaten, maar men zich ook berooven zou van de hulpmiddelen aan manschappen en levensbehoefden, die het verlaten gedeelte oplevert. Zij vroegen, of men zich bij de beperking van het verdedigingsstelsel niet te veel heeft laten influencieren door de wenschen van stedelijke bevolkingen, die de nadeelen van het wonen in eene vesting op gevoelige wijze ondervinden en dus op ontmanteling aandringen; en of het eene deel des lands niet evenveel aanspraak had op bescherming tegen eenen vijandelijken aanval als het andere. Men antwoordde, ook onder verwijzing naar de vroegere Verslagen, dat verdediging van geheel het land niet slechts onze finantiele krachten verre te boven zou gaan, maar ook, daar wij bij eenen aanval van buiten waarschijnlijk met een zeer overmagtigen vijand te strijden zouden hebben, geen doel zou treffen. Een vredelievende Staat als de onze moest bij de regeling van zijn verdedigingsstelsel vooral op de handhaving zijner neutraliteit bedacht zijn. Brak er een oorlog uit, dan zou de beperking van het vestingstelsel geenszins het bezetten der grenzen in onderscheidene rigtingen beletten, en dus in zoover wel degelijk geheel het land beschermd worden. Maar dat bezetten der grensgewesten zou, gelijk ook hier en daar in de Memorie van Toelichting doorstraalt, bijv. waar zij op bladz. 2 van het opheffen der stelling Groningen-Delfzijl spreekt, enkel handhaving der neutraliteit ten doel hebben. Wierd die neutraliteit niet geëerbiedigd, dan schoot niet anders over dan het terugtrekken achter de Utrechtsche linie, welke geschiktheid voor eene hardnekkige verdediging door alle deskundigen wordt erkend. Geruimen tijd konden wij ons daar tegen overmagt verdedigen, en dus beletten dat ons land bij den eersten oorlogstorm veroverd werd. Overigens bleek uit het ontwerp zelf en de daarin aangewezen stellingen, versterkte rivierovergangen en voorwerken, dat de verdediging geenszins een al te beperkt terrein omvatten zou, maar wel degelijk zich tot geheel het hart des lands zou uitstrekken.

Dit laatste nu was in het oog van sommige leden een bezwaar. Huns inziens moest met opzigt tot de concentratie der verdediging nog een stap verder worden

gegaan, en daarvoor niets anders in aanmerking komen dan de Utrechtsche linie en Amsterdam als reduit, met hetgeen daarbij volstrekt onmisbaar was. Nog beter ware het misschien, het voorbeeld van België te volgen, zoodat, even als die Staat alle andere vestingen heeft opgeofferd, om zich tot de verdediging van Antwerpen te bepalen, alleen Amsterdam als toevlugtsoord en hoofdpunt van verdediging gekozen werd. Wat op bladz. 6 der Memorie van Toelichting tegen zoodanige denkbeelden wordt aangevoerd, had deze leden weinig bevreemdigd. Er bleek toch uit dat de Regering den weg wilde openhouden, om bij een vijandelijken aanval, onder bepaalde omstandigheden, buiten de Utrechtsche linie offensief te ageren. Met zoodanig doel werken aan te leggen, achtten zij ook daarom verkeerd, omdat ons leger voor het behoorlijk bezetten daarvan niet sterk genoeg zou kunnen zijn. Zij wilden niet ontkennen, dat in sommige gevallen die werken ook voor de handhaving der Utrechtsche linie nut konden hebben, maar achtten het toch verkieslijk de daarvoor bestemde gelden voor het in goeden toestand brengen dier linie zelve te besteden. Meer algemeen echter was men het met de Regering eens, dat de concentratie niet tot zoodanig uiterste moest worden gedreven, dat in geen geval buiten de Utrechtsche linie eenige tegenstand zou kunnen worden geboden.

Maar als men zich dus op het standpunt der Regering plaatste, werd dan door haar ontwerp het gewichtig vraagstuk omtrent de tot stand te brengen passieve verdedigingsmiddelen volledig opgelost? Er bestond ernstige reden tot twijfel. Al dadelijk komt, noch in het ontwerp zelf, noch in de Memorie van Toelichting iets voor, waaruit duidelijk blijkt, hoe de Regering zich in haar stelsel de taak der marine bij 's lands verdediging voorstelt. Slechts in zeer algemeenen zin wordt op het einde der Memorie van Toelichting, wat dit punt betreft, naar de Memorie bij het ontwerp van generaal VAN MULKEN gevoegd, verwezen; maar het raadplegen van dit en andere vroegere stukken schenkt ook daarom geen genoegzaam licht, omdat het stelsel in zoo veel opzichten gewijzigd is. Zoo herinnert men zich, dat toen de stelling Groningen-Delfzijl nog niet opgegeven was, op een viertal stoomkanonneerbooten voor den mond van de Eems werd gerekend. Van zeer veel meer gewigt is het te weten, hoe Amsterdam van de zeezijde zal worden beschermd en of dit door de marine zal kunnen of door vaste forten zal moeten geschieden. De Memorie van Toelichting spreekt van zulke forten op de Hors- en Laanbanken bij Texel en tot afsluiting van het IJ op het Pampus, doch geeft te kennen, dat zij wegens de overgrootte kosten niet in het ontwerp zijn opgenomen. Alleen wat het vrijwaren van Amsterdam voor eene aanranding van de zijde der Zuiderzee betreft, gewaagt zij als ter loops van de zeemagt, die door krachtige batterijen op de IJdijken zou worden gesteund. Ook de verdediging van het Vlie zou door de marine moeten geschieden. Maar wat zal, nu de zeeforten aan de stelling van den Helder althans vooreerst zullen ontbreken, dáár de taak der marine zijn? Welke middelen worden beraamd om eene landing op de zee kust van Holland te beletten? Was zulk eene landing in 1799 mogelijk, thans, nu de hulpmiddelen daarvoor zoo veel meer afdoende zijn, zal aan die mogelijkheid wel geen twijfel bestaan. Men kon er dus niet anders dan op aandringen, dat door de Regering nader zou worden verklaard, wat in het stelsel der wet aan de marine overgelaten zou worden, hoe deze hare taak zou kunnen vervullen en welke verhooging van de begrooting van Marine dien ten gevolge worden gevorderd.

Ook in andere opzichten kon de wet moeilijk als volledig worden beschouwd. Het spreekt wel van zelf, dat de Volksvertegenwoordiging er noode toe overgaat, om voor zulk eene improductieve zaak als het vestingstelsel, een groot aantal millioenen toe te staan. Zij is echter overtuigd, dat eene onverbidde lijke noodzakelijkheid zoodanig offer vordert, daartoe bereid, mits slechts genoegzame zekerheid besta, dat het aan te nemen stelsel in allen opzichte goed is en aan het doel zou beantwoorden. Die zekerheid nu schenkt het ontwerp niet. De Minister heeft blijkbaar, uit vrees voor een te hoog cijfer, zijn laatste woord niet durven spreken en niet aangevraagd al wat hij noodig oordeelt. Men wees hier, behalve op het zoo even aangemerkte omtrent de verdediging van Amsterdam van de zeezijde en de stelling van den Helder, vooral op de brug te Kuilenburg. Wanneer de vijand in het bezit is der hooge spoorwegdijken aldaar, is hij ook meester van onze inundatiemiddelen. Mag men een

punt als dit uit vrees voor te hooge kosten, onbeschermd laten? Wordt niet, als geen fort te Wijk bij Duurstede bestaat, de sleutel van onze inundatiën prijs gegeven? Op bladz. 1 en 2 der Memorie van Toelichting wordt het groote nut van eene permanente positie aan den Beneden-IJssel niet betwist, doch tevens te kennen gegeven, dat de Minister het niet wagen durfde, bij al wat voor ons vestingstelsel te verrigten is, de daarvoor noodige 18 ton gouds aan te vragen. Mag, als het er op aankomt een verdedigingsstelsel voor te dragen, dat aan alle behoeften voldoet, zulk eene aarzeling bestaan? Evenzoo wordt op bladz. 13 der Memorie van Toelichting beweerd, dat men onder bepaalde omstandigheden er van zelf toe komen zal om de oude Hollandsche waterlinie weêr in het leven te roepen. Ook hier echter zijn de zeer aanzienlijke kosten de hinderpaal voor het dadelijk maken dier voorziening in vredestand. Zij schijnt dus steeds tot oorlogstijd te worden verschoven; even als of dit niet uitermate gewaagd moest worden geacht.

Het besef van deze en andere leemten in het wetsontwerp, gevoegd bij de vergelijking met de plannen van vroegere Ministers, boezemde aan sommige leden vrees in, of men langs den tot nu toe gevolgden weg wel immer tot eene werkelijk voldoende regeling van de gewigte zaak, die het hier geldt, komen zou. Er lag toch iets ontmoedigends in, dat, ofschoon de gedane voorstellen telkens minder omvang hadden, de geraamde kosten gedurig klommen. De uitvoering van het tegenwoordig plan zal toch weder 2 à 3 millioen meer vorderen, dan bij het onmiddellijk voorgaande ontwerp was geraamd. Ook het verschil van gevoelens tusschen de deskundigen omtrent belangrijke punten moest wel de leden der Kamer, die meestal niet in staat zijn over de hier in aanmerking komende technische bijzonderheden een goed oordeel te vellen, in verwarring en onzekerheid brengen. In eene der afdeelingen werd op dien grond het denkbeeld geopperd van het houden eener parlementaire enquête over het verdedigingsstelsel, waardoor men zich misschien zou mogen vleijen meer op de hoogte van den werkelijken toestand en van de bestaande behoefte te komen.

§ 4. Nog één gewigtig onderdeel van het vestingstelsel kwam opzettelijk ter sprake. De kracht onzer verdediging ligt grootendeels in de zekerheid, dat de inundatiën binnen den kortst mogelijken tijd kunnen gesteld en voortdurend, zelfs bij vriezend weder, kunnen onderhouden worden. Omtrent dit laatste punt is de Memorie van Toelichting weinig bemoedigend; omtrent het eerste zwijgt zij nagenoeg geheel. Alleen wordt op bladz. 9 beweerd, dat het gebruik van stoomtuigen op de groote plassen der Nieuwe Hollandsche waterlinie, tusschen Zuiderzee en Waal—Merwede, slechts van geringen invloed zijn kan op eene onderwaterzetting, die binnen een beperkten tijd moet plaats hebben. Het meermalen geopperd bezwaar, dat er te veel dagen zullen moeten voorbijgaan, eer de inundatiën voltooid zijn, blijft dus bestaan, even als dat omtrent het brengen van het inundatiewater op de vereischte hoogte. Men kon niet nalaten te herinneren dat, naar het beweren van deskundigen, indien tijdens de gebeurtenissen van 1870 de inundatiën waren gesteld, het water 80 centimeters te laag zou zijn geweest. Sommigen leidden uit een en ander af, dat het denkbeeld om de kracht der linie bovenal in de inundatiën te zoeken, niet al te zeer op den voorgrond moest worden gesteld, en beriepen zich op het betoog van den heer DE ROO VAN ALDERWERELT, in de zitting der Kamer van 13 December 11. (*Bijblad* blz. 755), volgens wien de inundatiën als een *bijkomend hulpmiddel* moesten worden beschouwd. Wat daarvan zij, het maken van eene stuw in de Lek beneden Vreeswijk kon niet anders dan worden goedgekeurd. Maar ligt de prise d'eau buiten het bereik des vijands? Zou bij alle waterstanden water bij Honswijk kunnen worden ingelaten? Zonder verder in hetgeen over geheel dit onderwerp bij vorige gelegenheden gezegd is te willen terugtreden, stelde men er prijs op van de Regering de verzekering te ontvangen, dat zij op afdoende gronden omtrent het inundatievermogen der linie gerust is.

§ 5. De kosten der werken, die uit kracht van de voorgestelde wet zouden worden aangelegd, worden op nagenoeg 31 millioen begroot. De som is verbaazend groot; de daardoor verkregen pijnlijke indruk wordt slechts weinig gematigd door

hetgeen de Memorie van Toelichting zegt omtrent hetgeen andere Staten aan verdedigingsmiddelen te koste hebben gelegd. Nederland moet hier toch met zijne eigene krachten te raden gaan. Wierden de in § 3 aangeduide werken, die, alleen omdat zij te kostbaar zijn, ter zijde zijn gesteld, insgelijks uitgevoerd, het benoedigde bedrag zou nog aanmerkelijk klimmen. Bovendien kan men moeilijk gelooven, dat met het aangeduide bedrag het plan des Ministers in zijne volle uitgestrektheid uit te voeren zou zijn. De ramingen van onze genie zijn, even als die van den waterstaat, doorgaans veel te laag. Op geschut tot bewapening der vestingen en forten wordt in 't geheel niet gerekend. Het ingediende, doch buiten beraadslaging gebleven wets-ontwerp tot buitengewone aanschaffing van artilleriematerieel enz. van 22 November 1871 bewees, dat de uitgaven daarvoor aanzienlijk kunnen zijn. Nu weet men wel dat een deel dier uitgaven of hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1873 is overgebracht, maar daardoor wordt in geheel de behoefte niet voorzien. Al verder mist men onder de thans uitgetrokken uitgaven die voor het geschikt en gereed maken van terreinen tot het opstellen en legeren van de troepen achter de Utrechtsche linie. Het mobilisatierapport van 1870 leert, dat men toen genoodzaakt is geweest de troepen buiten de linie te doen kamperen. Het ontvangen eener meer volledige raming der kosten, voor het vestingstelsel vereischt, zou dus alleziens wenschelijk zijn. Tevens zou men, nu alle tijdsbepaling omtrent het ten uitvoer brengen van het gemaakte plan uit het wetsontwerp is weggevallen, wenschen te weten, hoe veel jaren voor de voltooiing noodig geacht worden. Uit het gezegde op bladz. 17 en 18 der Memorie van Toelichting, waarbij als voorbeeld gewezen wordt op de uitgaven voor buitengewone geniewerken, die op de Staatsbegrooting voor 1873 zijn uitgetrokken, zou men kunnen afleiden, dat de regering er aan denkt, om jaarlijks 2 à 3 millioen aan de uitvoering van haar plan te koste te leggen. Zou dit raadzaam zijn? Mag het tien à vijftien jaren duren, eer ons verdedigingsstelsel gereed is? Zoo de Regering vreest, dat, indien men jaarlijks eene veel grootere som aan het werk te koste legde, de gewone middelen niet genoegzaam zouden zijn, zou dan hier niet alle aanleiding bestaan om tot buitengewone middelen de toevlugt te nemen? De Regering zelve gaf in het antwoord, bij de behandeling van hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1873, waarop zij zich thans beroept, reeds het voornemen te kennen, om, zoo dit voor het defensiewezen noodig mogt worden, voorstellen van die strekking te doen.

§ 6. Het artikel van het vorig wets-ontwerp betrekkelijk het verleen van schadevergoeding voor inundatie in geval van oorlog, is uit het tegenwoordige weggevalen, op grond dat dit onderwerp beter bij eene afzonderlijke wet kan geregeld worden. Er waren leden die dit zeer betreunden en althans het beginsel, dat de veroorzaakte schade zal worden vergoed, in deze wet wilden hebben uitgedrukt. Vooral ook in eene der afdelingen ontstond over dit onderwerp eene breedvoerige gedachtenwisseling. Op den voorgrond werd gesteld, dat men hier tusschen twee gevallen, waarin de voorgedragene wet schade aan bijzondere patronen dreigt te berokkenen, moet onderscheiden. In de eerste plaats zullen bij de uitvoering der wet, die den aanleg van zoo vele vestingwerken medebrengt, een aantal gronden in de verboden kringen vallen en dus in waarde verminderen. In de tweede plaats zullen de in tijden van oorlogsgevaar te stellen inundatiën aan de eigenaren en gebruikers eene gevoelige schade doen ondervinden. Een deel der leden meende, dat voor beide gevallen schadevergoeding te pas kwam, daar dan toch zoowel in het een als in het ander het bijzonder belang opgeofferd werd aan dat van het algemeen, en de Regering zelve er prijs op stellen moest door het openen van uitzigt op vergoeding van schade, meer gewillige medewerking voor het uitvoeren harer plannen te verkrijgen. Een ander deel der leden was van gevoelen, dat schadevergoeding wel in aanmerking kwam voor het verminderen van de waarde der gronden door vestingbouw, niet voor de inundatiën. Behalve dat het tijdelijk onder water zetten van den grond niet onder alle omstandigheden als een wezenlijk nadeel kan worden beschouwd, geldt het hier eene oorlogsramp, heeft hier force majeure plaats. Ondenkbaar is het al de schade, al de nadelen, door een oorlog aan bijzondere personen berokkend, te vergoeden. Daar voor een land als het onze, wel niet anders dan aan een oorlog tot verdediging des

vaderlands gevoerd, te denken valt, moeten de ingezetenen zich in het algemeen belang de daaruit voortvloeiende onheilen getroosten. Hoogstens kon het in aanmerking komen, dat de Staat de verplichting op zich nam, om als het oorlogsgevaar geweken is, voor het zoo spoedig mogelijk weder droog maken der op last der Regering onder water gezette landerijen te zorgen, of althans te gemoet kwam in de daarvoor vereischte kosten. Maar ook het toezeggen van schadevergoeding voor de waardevermindering van gronden ten gevolge van vestingbouw had, naar veler oordeel, eene bedenkelijke zijde. Hoe zou men die schade, die toch in menig geval denkbeeldig zou zijn, waarden? Men opperde wel het denkbeeld om zeker percentage van de waarde van den grond als regel aan te nemen, dat dan verminderen zou naarmate de grond in den tweeden of derden verboden kring viel, maar kon toch niet ontkennen, dat dit eene zeer willekeurige basis van schadevergoeding zou zijn, en dat de toepassing daarvan dikwijls alleen zou strekken om den eigenaar noodeloos ten koste van 's lands kas te verrijken. Bovendien wordt, volgens de algemeene beginselen onzer wetgeving, voor de bloote vermindering van koopwaarde, die het gevolg is van den aanleg van openbare werken, ook al is die vermindering van blijvenden aard en al heeft dus *dommage permanent* plaats, aan den eigenaar geen schadevergoeding verleend. Bij spoorwegaanleg erlangt alleen hij, wiens goed onteigend wordt, daarvoor volledige schadevergoeding, maar worden de servituten, daardoor op aangrenzende, niet onteigende gronden gelegd, geenszins vergoed. Zoo is het ook met de servituten op gronden, die uit de toepassing der begrafenismet ontstaan en in vele andere dergelijke gevallen. Waarom zou men dan met opzigt tot de gevolgen van vestingbouw eene uitzondering maken? De slotsom was, dat de vraag, in hoeverre het in aanmerking komt, om wegens *dommage permanent* schadevergoeding van Staatswege te verlenen, te regt bij deze wet niet beslist is; dat indien daaromtrent eene beslissing wenschelijk is, zij bij eene algemeene wet, die niet eenzijdig de zaak voor bepaalde gevallen beslist, maar geheel onze bestaande wetgeving in het oog houdt, moet worden genomen, en dat bij het vaststellen van zoodanige algemeene wet, op de nadelen van blijvende militaire servituten, de schade door inundaties en de mindere of meerdere aanspraak op vergoeding kan en zal worden gelet.

Art. 1. Het verband tusschen de drie eerste artikelen van het wets-ontwerp is niet regt duidelijk, of liever de bedoeling, die aan het samenstel daarvan ten grondslag ligt, is niet gelukkig uitgedrukt. Wanneer men in de wet zoo uitdrukkelijk van werken, die het vestingstelsel *„in de eerste”* en *„in de tweede plaats”* begrijpt, ziet gewag gemaakt, moet men wel tot het denkbeeld komen, dat wat het eerst in aanmerking komt, ook het eerst zal worden uitgevoerd. Uit art. 3 blijkt echter dat eene geheel andere volgorde van werkzaamheid in de bedoeling ligt. Waarom niet naar die volgorde de stellingen en werken gerangschikt, en dus op het voorbeeld van het ontwerp des generaals VAN MULKEN alles in één artikel zaamgevat? Het is waar, de afscheidingen tusschen hoofdstellingen en voorwerken, die de Regering heeft willen maken, zou dan verloren gaan; maar het groote nut dier onderscheiding in eene wet als deze liet zich niet bevroeden.

De leden, die een nog meer geconcentreerd vestingstelsel, dan de tegenwoordige Minister van Oorlog voorstaat, wenschelijk achtten, en in de wet niets anders wilden hebben genoemd dan de Utrechtsche linie en Amsterdam als reduit, wilden dat in art. 1 de stelling van Amsterdam bovenaan stond. Zelfs in het eigen systema des Ministers, die deze reduitstelling de kern van het defensiestelsel noemt, moest dit in aanmerking komen.

a. *„De Nieuwe Hollandsche waterlinie.”* Van dezelfde zijde stond men het weglaten der werken aan het slot Loevestein, te Woudrichem en in het land van Altena voor, zoo als die onder n°. 19, 20 en 21 van het stuk n°. 5 worden omschreven. Men kon die niet als volstrekt noodig beschouwen. Door het wegvallen dezer posten zou eene som van f 822 000 bezuinigd worden.

De tegenwoordige Minister wil aan het offensief voor Naarden, waarbij men aan een versterkt kamp te denken hebbe, zeer veel meer besteden dan zijne voorgangers. Twijfel werd geopperd, of zoodanig offensief wel past in een stelsel, dat bloot op

verdediging is ingerigt, en of, indien werkelijk de gelegenheid mogt bestaan om van de zijde van Naarden eene krachtige aanvallende beweging te kunnen doen, de daarvoor aan te leggen werken niet nog veel meer omvang zouden moeten bezitten.

In het stuk n°. 5 wordt onder 15 gewag gemaakt van een sluis aan de Waal *beneden* Tiel. Sommige leden wenschen dat die sluis *boven* Tiel mogt worden gebouwd, opdat het hier in aanmerking komende gedeelte van de Linge bruikbaar wierd voor de scheepvaart. Door de werken des oorlogs zou zoo doende aan de belangen des vredes eene dienst worden bewezen.

b. *De Zuider-waterlinie.* Verscheidene leden konden zich geen versterkt zuidelijk frontier denken, zonder dat 's Hertogenbosch als vesting behouden wierd. De Minister toont zich op bladz. 10 en 11 der Memorie van Toelichting van het gewigt dier vesting overtuigd, doch schijnt zich ook hier door de groote kosten te hebben laten afschrikken. De gemeenschap tusschen den Bosch en de Utrechtsche waterlinie kan in den tegenwoordigen tijd gemakkelijk gehandhaafd worden. Eenigzins meer algemeen echter schaarde men zich hier aan de zijde des Ministers. Hoe wenschelijk het zijn mogt, in verband ook met het in bezit houden van den Zuiderspoorweg, 's Hertogenbosch te kunnen verdedigen, moest men daarvan afzien, omdat tot die verdediging, na het in gebruik brengen van het verdragend geslacht, een aantal forten zouden noodig zijn, die niet slechts zeer aanzienlijke uitgaven zouden vorderen, maar voor welker bezetting het aan genoegzame strijdkrachten zou ontbreken. Valt 's Hertogenbosch als vesting weg, dan moest, ook dit was men met den Minister eens, aan het behoud van Geertruidenberg dubbel gewigt worden gehecht. De leden, die de concentratie van het verdedigingsstelsel zoo ver mogelijk wilden hebben uitgestrekt, verklaarden zich niet slechts voor het opheffen van de vesting 's Hertogenbosch, maar voor het doen vervallen van al wat onder de benaming van Zuider-waterlinie begrepen is.

c. *De stelling van het Hollandsch Diep en het Volkenrak.* Eenige leden waren van oordeel, dat de aanleg van een deel dezer werken te zeer op verouderde denkbeelden omtrent een aanval uit het zuiden berust, en dat daarbij tevens te zeer van de veronderstelling wordt uitgegaan, dat ons leger offensief zal kunnen ageren. Zij wilden wel het fort aan de spoorwegbrug over het Hollandsch Diep aangelegd, maar overigens zich bepaald hebben tot de werken vereischt om aan eene vijandelijke vloot het doordringen te beletten. Daarvoor scheen het in goeden toestand brengen der bestaande forten en het leggen van torpedo's voldoende. Anderen hadden vrede met deze stelling, maar wilden het eigenlijke doel toch nog meer verduidelijkt hebben. De redenering des Ministers, dat het fort aan de spoorwegbrug over het Hollandsch Diep, in plaats van aan den noordelijken, aan den zuidelijken oever komen moet, had niet volkomen overtuigd. Overigens werd gevraagd, of in die brug eene mijn is gesteld, en herinnerd, wat over het stellen dier mijnkamers in spoorwegbruggen vroeger in de Kamer is voorgevallen. Deskundigen achten zulk een verdedigingsmiddel, althans het gereed maken daarvan in vredetijd, al te gevaarlijk. De Regering heeft zich bij de bedoelde beraadslaging daarover niet uitgelaten.

e. *De stelling van den Helder.* Ook in verband met hetgeen vroeger daaromtrent is gezegd, werd twijfel geopperd, of het wel raadzaam is eenige millioenen aan deze stelling te besteden. Het doel om het gat van Texel ongenaakbaar te maken, zal daardoor niet eens worden bereikt. Tegen de volvoering der grootsche plannen, die daarvoor waren beraamd, ziet de Regering wegens de kostbaarheid op. Doch al ware op de voorgestelde wijze het gat van Texel ongenaakbaar te maken, wordt dan daardoor wel genoeg gewonnen, daar het Vlie open blijft? De vraag hangt zamen met de vroegere omtrent de taak, die aan de marine bij de verdediging onzer zeegaten is voorbehouden.

f. *De stelling van Amsterdam.* Men vroeg, hoe de kustbatterijen op de IJdijken, waarvan in de Memorie van Toelichting met zekeren ophef gewag wordt gemaakt, en die een half millioen zullen kosten, ingerigt zullen zijn.

Leden, met de plaatselijke gesteldheid bekend, verklaarden wat op blz. 14 der

Memorie van Toelichting omtrent de inundatie van den Haarlemmermeerpolder beoorden den Spaarnwouderdarsweg wordt gezegd, niet wel te begrijpen.

De Minister wil de inundatiekade langs dien weg tegen den vijand beschermen „van uit den ringdijk en uit de onderwaterzetting.” Maar nu ligt de ringdijk op veel punten, vooral waar de Spaarnwouderweg door den IJweg gekruist wordt, voor dat doel op te grooten afstand (circa 4000 meter) van de inundatiekade; terwijl voor het bestrijken van deze uit de onderwaterzetting daarin toch werken zullen moeten worden gemaakt, waarop niet gerekend schijnt.

Verder wordt gezegd, dat als de vijand den Spaarnwouderdarsweg doorsteekt, men „door de sluisen van de Lynden” het inundatiewater zooveel mogelijk aanvult; „waartoe boezem- en zee water kunnen gebruikt worden, zijnde die aanvulling dan ook voldoende verzekerd.” Het laatste wordt in twijfel getrokken. Doordien het bezuiden den Spaarnwouderweg gelegen deel van den Haarlemmermeerpolder en veel grooter is en dieper ligt dan dat beoorden dien weg, zal het doorsteken van de inundatiekade het onmiddellijk droogloopen van het geïnundeerd gedeelte ten gevolge hebben, zoodat dat het zuidelijk deel, vooral omdat de wegen daarin, allermeeft de hoofdweg, hooger liggen, dadelijk onbruikbaar wordt. Om het inundatieterrain onder water te houden, zal men dus genoeg water moeten aanvoeren om den geheelen polder te vullen, in het midden minstens tot 1½ meter boven het land. Die aanvoer moet volgens den Minister geschieden door de sluisen aan de Lynden; doch die sluisen zijn er thans niet en het blijkt niet uit de medegedeelde staten, dat men ze maken wil. Men kan toch wel niet het inlaten van water over den stortvloer en door de pompbuizen van de Lynden bedoeld hebben, daar dit, ook blijkens de bij de Leeghwater verkregen ondervinding, geen merkbaar effect heeft.

Gesteld echter men bouwde inlaatsluisen bij de Lynden, zal men daarbuiten genoeg water hebben? Rijnlands boezem, ongeveer 3000 hektaren groot, zou in den Haarlemmermeerpolder, die 18 000 hektaren oppervlakte heeft, geheel droogloopen, tenzij men uit het Noordzeekanaal weder water inliet; doch dan moeten de sluisen te Halfweg en te Spaarndam ook tot het water-inlaten ingerigt zijn; wat thans, naar men meent, niet het geval is. Evenzoo moeten op hare beurt de sluisen van het Noordzeekanaal, zoo aan de Zuiderzee als aan de Noordzee, bij iederen stand der zee tot waterinlating geschikt zijn of geschikt gemaakt worden.

Het kan, ook volgens de Memorie van Toelichting, den vijand niet belet worden den Haarlemmermeerpolder door het doorsteken der dijken te laten onderloopen en bevaarbaar te maken. Is er nu op gerekend, dat dan Rijnlands boezem, welke zoo spoedig niet van buiten is aan te vullen, daar in het onderstelde geval Katwijk ook in 's vijands handen is, geheel in den Haarlemmermeerpolder af- en droogloopt, ook voor dat deel, hetwelk buiten de reduitstelling ligt? Heeft men aan de gevolgen hiervan voor de polderkaden gedacht, die dan bij gemis van den steun van het water zeker zouden verzakken en hier en daar invallen? En zou niet het onbevaarbaar worden van alle kanalen van Rijnland binnen de stelling, de verdediging van deze zeer belemmeren?

Is het hierom niet zaak en noodig, in de ringvaart bij de forten Schiphol en Liede, in de Haarlemmertrekvaart en in het Spaarne bij Spaarndam, bezuiden den mond van de Liede, goed verdedigbare keersluisen aan te leggen?

Art. 2. De leden, die het vestingstelsel nog meer geconcentreerd wilden hebben, verklaarden zich voor de weglating van geheel dit artikel. Waren eenmaal al de werken van art. 1 voltooid, dan zou het nog tijd zijn ook aan deze te denken. Alleen voor het kanaal door de Geldersche vallei wilden zij eene uitzondering gemaakt hebben, omdat dit ook in vreedstijd voor handel en scheepvaart nuttig zou zijn.

g. De stelling van de Geldersche vallei. Het scheen niet duidelijk, of de kosten van het graven van het kanaal van de Grebbe naar de Glashut onder de som van f 540 000 op de raming bij n°. 8 uitgetrokken, begrepen is.

i. *Sperwerken aan Boven-Waal en IJssel.* Aan welke zijde der rivier zou het koeppelfort bij Zutphen worden gebouwd? In verband ook met den verboden kring en met de behoefte aan een centraal spoorwegstation op dat punt is de vraag van belang.

k. *Sperwerken aan de Wester-Schelde.* Naar het oordeel der meeste leden is het behoud der vesting Neuzen en van het fort Ellewoutsdijk strijdig met het stelsel dezer wet en tevens met hetgeen op blad. 2 der Memorie van Toelichting over de handhaving onzer neutraliteit met opzigt tot provincien als Zeeland wordt gezegd. Het afsluiten of openhouden van het vaarwater op de Wester-Schelde kan onder bepaalde omstandigheden zeer in het voordeel van Antwerpen zijn, maar ligt buiten de aan Nederland opgelegde taak ter verdediging van zijnen grond. Bovendien nog zullen deze zoogenaamde sperwerken weinig baten. De Minister erkent zelf, dat, in weerwil daarvan, zware gepantserde schepen, zonder groot gevaar, de Schelde zullen kunnen op- of afstoomen.

Art. 3. De bedenking werd gemaakt, dat de reductie van Amsterdam ook in deze volgorde van de uitvoering der werken te zeer op den achtergrond komt, gezwegen nog van de zonderlinge bepaling, volgens welke die werken te gelijk in de derde en in de vierde plaats in aanmerking komen. Waarschijnlijk heeft men daarbij aan eene splitsing der werken te denken; maar wat wordt, als de Regering daaromtrent vrij is, van geheel de bij de wet vastgestelde volgorde? De gelegenheid tot afwijking van die volgorde, door het laatste lid van het artikel geopend, is dan ook misschien het beste deel daarvan, doch werpt het vroeger bepaalde toch eigenlijk omver. In menig geval zal het van de omstandigheden moeten afhangen, welk werk het eerst ter hand zal worden genomen, en die omstandigheden zijn alleen door deskundigen te beoordeelen.

Art. 4. Nu alle bepaling omtrent den tijd, waarin de werken moeten worden volvoerd, en dus ook omtrent de som, die jaarlijks daarvoor op de begrooting zou worden gebragt, uit dit artikel is weggevallen, achten vele leden het ten eenen male overbod'g. Het spreekt toch wel van zelf, dat wanneer de wetgever den aanleg van openbare werken op Staatskosten beveelt, bij het vaststellen van elke Staatsbegrooting bepaald moet worden, hoeveel daaraan in een gegeven jaar te koste zal worden gelegd. De gemaakte bepaling zal niet kunnen beletten, dat jaarlijks strijd ontsta over het cijfer der uit te trekken som en over het nut en de wenschelijkheid der werken, die men daarmede tot stand wil brengen. Uit dat oogpunt scheen het veel beter eene vaste som te bepalen, die jaarlijks zou worden besteed, en tevens om, even als zulks voor de Staatsspoorwegen is geschied, een fonds te vormen, uitsluitend voor het vestingstelsel bestemd. Anderen evenwel meenden, dat dit voor het doel, dat men daarmede beoogt, niet zou baten. Het bestemmen van eene vaste jaarlijksche som en het vormen van een afzonderlijk fonds voor vestingbouw was niet denkbaar zonder het vaststellen eener jaarlijksche afzonderlijke begrooting. Bij de beraadslaging over die begrooting zou de strijd, dien men vermeden wilde hebben, over het te besteden bedrag en over hetgeen zou worden gebouwd, niet uitblijven. Het was toch ook inderdaad rationeel telken jare ten aanzien van dit onderwerp met de financiële krachten des lands en met hetgeen door den drang der omstandigheden gevorderd werd, te rade te gaan.

Art. 5. Naar het oordeel der meeste leden was dit artikel weinig bevredigend. Het maakte de opheffing ook van zoodanige vestingen, die niet slechts als nutteloos, maar ook als schadelijk kon worden beschouwd, geheel en al van de welwillendheid van den Minister van Oorlog afhankelijk, terwijl dan toch het gebeurde bij de behandeling der Staatsbegrooting voor 1873 over de ontmanteling van Deventer geleerd had, dat de Minister daaromtrent eene zonderlinge theorie volgde, en als een gunstbewijs beschouwde wat als een nuttige maatregel vast moest staan. Heeft de wetgever eenmaal erkend, dat bepaalde vestingwerken niet noodig zijn, dan mag ook de last, dien het bestaan daarvan aan de ingezetenen geeft, niet voortduren. Eenige leden wenschten daarom imperatief bij de wet bepaald te hebben, dat bij hare invoering alle in de artt. 1 en 2 niet op genoemde vestingwerken en versterkingen

dadelijk zouden worden opgeheven. Zoodanige redactie verdiende de voorkeur boven de optelling in het artikel, welke optelling misschien niet geheel volledig was, zoodat, tegen de bedoeling aan, enkele noodloze werken zouden blijven bestaan. Was de Minister van oordeel, dat hier en daar een werk in stand moet worden gehouden, tot dat het door een der nieuw te stichten vervangen was, dan kon dit worden aangeduid en daarvoor eene uitzondering gemaakt. Andere leden, van dezelfde denkbeelden uitgaande, wilden de opheffing der nuttelooze vestingwerken het onderwerp doen uitmaken van eene afzonderlijke voordragt, waarbij dan voor elk daarvan een tijdstip van slechting kon worden bepaald. Volgens een derde gevoelen zouden de verschillende zienswijzen het best vereenigd worden wanneer de wet een uitersten termijn, bij voorbeeld van drie of vijf jaren, vaststelde, binnen welken al de veroordeelde vestingsteden ontmanteld en de nutteloos verklaarde vestingwerken weggeruimd moesten zijn. Naar sommiger gevoelen echter had het zijne bedenkelijke zijde met het opruimen der vestingen al te veel haast te maken. Onder bepaalde omstandigheden zou het verdedigingsvermogen des lands daardoor worden verzwakt. Nadat Heusden ontmanteld was, heeft men later op dat punt een fort moeten bouwen.

De uitzondering die in het artikel met opzigt tot de drie forten aan de Waal gemaakt wordt, schijnt geheel noodeloos, en er wordt daardoor zelfs eene zonderlinge tegenstrijdigheid in de wet geboren. De drie forten aan de Waal zijn toeh onder de werken, bij lit. *i* van art. 2 bedoeld, begrepen. Wilde men zóóver gaan van allen mogelijken twijfel over de bedoeling weg te nemen, dan zou ook met opzigt tot Zutphen moeten worden gezegd, dat wel de vestingwerken dier stad worden opgeheven, maar toch in de nabijheid een koepelfort wordt gebouwd.

Nog werd de opmerking gemaakt, dat het langzamerhand verdwijnen der verdedigingswerken van tijdelijken aard, die tijdens de mobilisatie-maatregelen van 1870 zijn gemaakt, gelijk die bij Zwolle, aan de natuur wordt overgelaten. Men achtte dit uit meer dan één oogpunt verkeerd. De Regering behoorde de bedoelde werken door de militaire genie te doen slechten en de daardoor vrij komende gronden tot verkoop aan het domeinbestuur over te geven.

Art. 6. Men gelooft gaarne, dat de Regering bij de nieuwe redactie van dit artikel niets anders bedoeld heeft dan aan gemaakte bedenkingen te gemoet te komen en geenszins de bedoeling heeft om den aanleg van nuttige openbare werken tegen te gaan; maar gelukkig geslaagd in die redactie is zij zeker niet. Door in algemeene bewoordingen te verklaren, dat geenerlei verandering *in den vorm van het terrein* mag plaats hebben, waarbij de belangen van 's Rijks defensie betrokken zijn, zonder regeling bij de wet, wordt een militair servituut op geheel het land gelegd en aanleiding gegeven tot de leer, dat bij elk werk in den grond, hoe nietig ook, tusschenkomst, medewerking van den Minister van Oorlog te pas komt. Geen gemeenteweg bij voorbeeld zou aan te leggen zijn zonder dat die Minister daarin gemoeid werd. Oordeelde de Minister dat het belang van 's Rijks defensie daarin betrokken was, dan zou de zaak afhankelijk gemaakt worden van eene wet, maar ook dan alleen de weg tot stand kunnen komen, als de Minister goed vond eene wet deswege voor te dragen. Men gelooft niet, dat in eenig land ter wereld eene wetsbepaling van een zoo wijd strekkenden aard bestaat. Dat het verlenen van concessien voor spoorwegondernemingen en droogmakerijen zeer zou worden belemmerd, als daarbij telkens eene wettelijke regeling van de belangen van 's Rijks defensie te pas kwam, springt in het oog. Het gebeurde omtrent den spoorweg Boxel-Wezel ligt nog versch in 't geheugen. En wat zou het gevolg zijn, indien deze of gene autoriteit, concessionaris of bijzondere persoon verandering in den vorm van het terrein bracht, zonder den Minister van Oorlog in de zaak te mengen? Welke straf zou daarvoor worden beloopt? Geloof de Regering, dat men zoodanig overtreder zou kunnen dwingen het terrein weder in den oorspronkelijken toestand te brengen, althans zoo bewezen wierd, dat die voor 's Rijks defensie wenschelijk ware? Welk eene rijke bron van regtsgedingen zou dan het artikel niet opleveren! Zeker scheen het, dat de tegenwoordige redactie onaannemelijk is.

Art. 7. Niemand kan iets tegen het indienen en mededeelen van dit Verslag hebben. Alleen zou de daarin voorkomende uitdrukking: *voor zooveel aan art. 5 mogt zijn gevolg gegeven*, twijfel kunnen opwekken, of het met de ontmanteling der vestingsteden ernstig gemeend is. Geen reden kan bestaan om niet stellig te zeggen, dat het Verslag ook vermeldt, wat in het afgelopen jaar tot opheffing van vestingwerken is geschied.

Considerans. Eenige leden wilden het woord *voltooiing* hier weggelaten hebben. De Minister zelf geeft duidelijk genoeg te kennen, dat hij, ook al wierden de werken, in de artt. 1 en 2 opgenoemd, tot stand gebragt, het vestingstelsel nog niet als voltooid beschouwt. Maar al ware het anders, in den loop der jaren kunnen zich nieuwe inzichten en nieuwe behoeften doen kennen, die het denkbeeld van voltooiing verwijderen.

Naar het oordeel der Commissie van Rapporteurs heeft de herhaalde bespreking der vragen, waartoe de inrigting van ons vestingstelsel aanleiding geeft, geene punten opgeleverd, omtrent welke nader overleg harerzijds met de Regering tot behoorlijke voorbereiding der openbare beraadslaging volstrekt noodzakelijk was. Daarentegen vindt zij in het besluit der Kamer, om tot behandeling van het aanhangig wetsontwerp tot wijziging der militiewet weder bijeen te komen, eene drangreden om het uitbrengen van het tegenwoordig Verslag niet te vertragen, opdat de Kamer, des verkiezende, ook dit wetsontwerp dadelijk aan de orde kunne stellen.

De Commissie, haar eindoordeel over de Regeringsvoordragt zamenvattende, acht het daarbij aangenomen stelsel in het algemeen juist; zij vereenigt zich echter met hen, die omtrent de taak, in dat stelsel aan de zeemagt toegedacht, het ontbreken van duidelijker toelichting betreuren. Zij dringt aan op de vervulling van het billijk verlangen, dat door de Regering in art. 5 worde opgenomen een geschikte termijn, waar binnen het werk der ontmanteling zal moeten zijn volbragt. Zij ontraadt, op de gronden in het Verslag ontvouwd, de goedkeuring van art. 6 en betwijfelt of dergelijke bepaling door amendement aannemelijk te maken ware.

Aldus vastgesteld den 21sten Junij 1873.

HEYDENRIJCK.
DAM.
ROMBACH.
VAN KERKWIJK.
KAPPEYNE VAN DE COPPELLO.

VERSLAG der Commissie van Rapporteurs op het wetsontwerp tot wijziging der wet van den 28sten Augustus 1851, (*Staatsblad* no. 128), regelende de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der militaire officieren van de landmagt.

Bij het onderzoek in de afdelingen der Kamer (1) van het onder dagteekening van 25 Januarij jl. ingezonden wets-ontwerp tot wijziging der wet van 1852 op de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der militaire officieren bij de landmagt, verklaarden verscheidene leden, dat deze voordragt hen had te leur gesteld. Onder den vorigen Minister van Oorlog, generaal DELPRAT, was men met deze herziening reeds verder gevorderd dan thans het geval zou zijn. Toen had, ten gevolge van dezerzijds gemaakte bedenkingen, de Commissie van Rapporteurs verworven, dat de herziening zich tot de beide eerste afdelingen der wet van 1851 in haar geheel zou uitstrekken. Aanvankelijk scheen de tegenwoordige Minister zich op dat standpunt te zullen handhaven. Later echter heeft hij de aanhangige, meer uitgewerkte herzieningswet ingetrokken en thans eene andere ingediend, waarbij het eene herziening op veel bekrompener schaal gold en belangrijke vraagstukken, tot de bevordering en het ontslag der officieren betrekkelijk, geheel ter zijde werden gelaten. Uit de Memorie van toelichting laat zich afleiden, dat de Minister prijs stelt op het onaangeroerd laten dier vraagstukken; maar waarom hij de behandeling daarvan verkeerdt acht, wordt in dat stuk, zelfs niet met een enkel woord, aangeduid. De bedoelde leden hadden zich dan ook verheugd, dat de heer DE ROO het initiatief genomen had van eene algemeene herziening der wet van 1851, waardoor de weg werd geopend om geheel deze aangelegenheid tot een goed einde te brengen.

Ook in zoo ver gevoelden eenige leden zich door deze beperkte herzieningswet te leur gesteld, als zij tot nu toe de eenige vrucht was van den wetgevenden arbeid bij het Departement van Oorlog gedurende de laatste maanden. Na al het vroeger verhandelde over het beramen van middelen tot verhooging van de weerbaarheid des lands en na de toezeggingen, door den tegenwoordigen Minister in de zitting der

(1) Bij dat onderzoek waren tegenwoordig de heeren: Begram, Saaymans Vader, Stieltjes, Bergsma, van Houten, Rutgers van Rozenburg, van Naamen van Eemnes, Bredius, van Sypesteijn, Verheijen, Blusse van Oud-Alblas, Luyben, van Kuyk, van Reenen, C. van Nispen tot Sevenaer, van Rees, Godefroi, Cremers, Mackay, Hingst, van Kerkwijk, du Marchie van Voort-huysen, Sandberg, Kappeyne van de Coppello, Westerhoff, Oldenhuis Gratama, Viruly Verbrugge, Idzerda, Blom, de Beberstein, Jonckbloet, van Hardenbroeck van Lockhorst, van Lynden van Sandenburg, Wintgeus, Smidt, van Akerlaken, Gevers Deynoot, Rombach, Brouwer, van Was-senaer van Catwijck, Kien, Heemskerk, Jolles, de Jong, 's Jacob, van Zinnicq Bergmann, Tak, Dam, van Zuijlen van Nyevelt, Nierstrasz, van Foreest, Wybenga, Lenting, de Roo van Alder-werelt, van Loon, Dumbar, de Ruiter Zylker en van der Linden.

Kamer van den 12den December ll. gedaan, had men andere en betere vruchten van dien arbeid mogen verwachten. Inzonderheid had men zich kunnen vleijen, dat de nieuwe vestingwet en het ontwerp tot herziening der wet op de militie de Kamer reeds zouden hebben bereikt. De Commissie van Rapporteurs herinnert hierbij, dat eerst na de plaats gehad hebbende overweging in de afdeelingen het wets-ontwerp betrekkelijk de afschaffing der plaatsvervangende en nommervwisseling bij de militie en sedert ook de vestingwet in handen der Kamer gekomen is.

Achtereenvolgende werden de verschillende artikelen van het Regeringsontwerp in overweging genomen. Uit den aard der zaak trad men daarbij in eene vergelijking der daaraan door de Regering gegeven redactie met die door den heer DE ROO voorgesteld. Wat die vergelijking heeft opgeleverd, is reeds in het Verslag wegens het voorstel van ons medelig vermeld. De Commissie van Rapporteurs meent zich dien ten gevolge in het tegenwoordig stuk in den regel te kunnen beperken tot bedenkingen tegen zoodanige bepalingen, die de heer DE ROO in zijn voorstel onveranderd heeft overgenomen.

Art. 19. Waarom, heeft men op nieuw gevraagd, worden bij de paardenartsen de drie klassen behouden, terwijl voor de officieren van gezondheid en de militaire apothekers de derde klasse vervalt? Een vroeger op die vraag gegeven antwoord, dat de paardenartsen het examen van *arts* niet afleggen, en dat het dus onnoodig was hen, wat rang en traktement betreft, met de officieren van gezondheid op éne lijn te stellen, kwam slechts tot zekere hoogte voldoende voor. Eigenlijk zou, althans volgens sommigen, voor den officier van gezondheid het onderscheid in militairen rang zeer goed kunnen verdwijnen en de bevordering zich oplossen in traktementsverhooging. Men streeft er naar om de betrekking van officier van gezondheid begeerlijker te maken; maar voor het bereiken van dit doel is traktementsverhooging altijd, rangsverhooging slechts in beperkte mate mogelijk.

Overigens werd bevreemding uitgedrukt, dat de Minister bij zijne voordragt volstrekt niet gedacht heeft aan de behoefte, die het leger in tijd van oorlog aan een grooter getal officieren van gezondheid hebben zou. Algemeen wordt toch erkend, dat het tegenwoordig getal dezer officieren, ofschoon in vreedestijd meer dan voldoende, bij eene mobielverklaring en voortgezette vijandelijkheden geheel ontoereikende zou zijn.

Art. 20. Het denkbeeld om de bevordering bij kenze van de officieren van gezondheid, apothekers en paardenartsen van een *vergelijkend* examen afhankelijk te stellen, vond geen bijval. Zoo de uitslag van het vergelijkend examen voor den Minister verbindend is, vervalt de keuze, en wordt een stelsel van bevordering bij concours ingevoerd. Is de bedoeling alleen om den Minister beter te kunnen laten oordeelen over het onderling verschil van bekwaamheid der aspiranten, waartoe dan dat woord, „*vergelijkend*” in de wet gebragt? Elk examen van meerderen is uit zijnen aard vergelijkend.

Art. 25. De vraag werd gedaan, of het oude art. 25 der wet van 1851 niet behouden moet blijven. Men antwoordde, dat blijkens eene mededeeling van den Minister ENGELVAART, dat artikel ten gevolge der bevordering, het overlijden of de aftreding der officieren, waarop het sloeg, zijne toepasselijkheid geheel verloren heeft.

In het tweede lid van het nieuwe art. 25 wordt van een *voldoend examen*, door de daar bedoelde officieren van gezondheid en apothekers af te leggen, gesproken. Wat heeft men door dat examen te verstaan? Naar 't schijnt kan van geen ander sprake zijn dan van hetgeen volgens de wet van 1865 bevoegdheid geeft. Maar waarom dit dan niet gezegd en dus het tweede lid van het artikel met het eerste in onmiddellijk verband gebragt?

Art. 27. Zoo als thans n°. 3 van dit artikel is gesteld, is daaruit het: „*aanhoudend wangedrag*”, als een op zich zelf staand feit, weggevalen. Sommige leden konden dit niet goedkeuren. Aanhoudend wangedrag, ofschoon dan ook niet in 't openbaar gepleegd, moest, meenden zij, strafbaar zijn, en dat dit de bedoeling was, bleek thans niet duidelijk meer. Zou bijv. voortaan een officier wegens voortdurend

en ergerlijk maken van schulden voor den raad van onderzoek kunnen worden geroepen? Het was althans, naar de tegenwoordige redactie van het artikel, twijfelachtig.

Nu n°. 7 van het artikel is weggevallen rijst de vraag, hoe de Minister denkt over de intrekking van het Keizerlijk dekreet van 1808 en van het besluit van 1853 wegens het aangaan van een huwelijk door officieren. Blevten toch die bepalingen van kracht, dan zouden nog altijd moeilijkheden aan zulk een huwelijk in den weg kunnen worden gelegd.

Art. 28. De vraag deed zich voor, of het behoud van het 2de lid van dit artikel wel nuttig en noodig was. Zou het niet beter zijn te bepalen, dat wanneer het advies ongunstig was, daarvan niet kon worden afgeweken dan bij het bestaan van verzachtende omstandigheden? Men antwoordde dat geheel het stelsel der raden van onderzoek eene vreemde zaak is en dit hoe langer zoo meer wordt, naarmate het onderzoek in eene soort van rechtsgeding ontaardt. Maar nu dit stelsel eenmaal is aangenomen, moet het zooveel mogelijk in zijnen geest worden uitgevoerd. Wilde men aan het advies van den raad kracht van gewijsde toekennen, dan zou het niet meer de Koning zijn die ontslaat, maar een collegie van officieren. De Koning kan daarenboven aan een officier, die gecasseerd is, nog altijd gratie verleenen. Maar, zeide men, komt het dan wel in aanmerking den Koning, zoo als bij het 2de lid geschiedt, toch tot zekere hoogte aan het uit te brengen advies te binden? Moet hij niet in elk geval daarvan kunnen afwijken?

Art. 30. Het scheen een weinig te ver te gaan, de uitsluiting wegens bloedverwantschap in het eerste lid tot den zesden graad en in het tweede lid tot den vierden graad uit te strekken. In plaatsen, waar het garnizoen niet zeer sterk is, konden daaruit moeilijkheden ontstaan.

Hier en ook elders wordt van „de beschuldiging” gesproken en in art. 30 *c* en volgende van „de beschuldigde”. Men acht het wenschelijk, dat in plaats daarvan overal de woorden: *klagt* en *beklagde* worden gebruikt.

Art. 30 c. Er waren leden, die het wenschelijk keurden, dat hier, op het voorbeeld van art. 351 van het Wetboek van Strafvordering, verpligting tot het opgeven der redenen van wraking werd opgelegd. Anderen meenden, dat het niet opgeven der redenen zich, met het oog op den eigenaardigen toestand van den beklagde, wel liet verdedigen. Men had hier vooral aan antipathiën te denken, die ligt tusscheu krijgsmakkers kunnen bestaan.

Art. 31. Het heeft de aandacht getrokken, dat de Minister het geval niet heeft voorzien, dat er redenen bestaan, om een officier voor een raad van onderzoek te roepen, zonder dat tegen hem eene bepaalde klagt is ingediend. Te meer verwonderde men zich daarover na het gebeurde met den luitenant-adjudant KEYSER, die, naar het beweren van den vorigen Minister van Oorlog, niet voor een raad te roepen was, omdat het aan eene bepaalde klagt ontbrak. Blijkbaar moest de Minister van Oorlog het initiatief van den maatregel kunnen nemen.

Men keurde het voorts af, dat het wets-ontwerp het bevel tot zamenstelling van den raad van den Koning wil doen uitgaan. Het geven van zoodanig bevel behoort eigenaardig tot den werkring van den verantwoordelijken Minister.

Men herhaalde het bezwaar tegen de uitdrukking: „in den regel”. Al laten zich gevallen denken, waarin afwijking van het voorschrift door de feitelijke onmogelijkheid om het na te leven, noodig wordt gemaakt, zou de wet behooren te voorzien, op welke wijze in dergelijk geval behoort te worden gehandeld.

Art. 31 a. Door wien en wanneer wordt de voorzitter van den raad benoemd? Wel blijkt nit de tabel, die bij de wet behoort, welken militairen rang die voorzitter moet bekleeden; terwijl art. 30 reeds zijne aanwezigheid onderstelt; maar de wet zwijgt over de vraag, hoe hij wordt benoemd of aangewezen.

Art. 33. Men herhaalde hier de bedenkingen, bij de behandeling van het voorstel van den heer DE ROO tegen de opdracht der werkzaamheid van secretaris aan een

der leden van den raad gemaakt; doch erkende dat de zaak zich in een eenigzins ander licht vertoonde bij het Regeringsvoorstel, waarbij geen sprake is van het latere revisieproces.

Art. 34. Moet hier niet worden bijgevoegd, dat de beklagde een bewijs afgeeft, dat hij de uitnoodiging tot bijwoning van het getuigenverhoor ontvangen heeft?

Art. 34 b. Dit artikel gaat van de onderstelling uit, dat al de zittingen van den raad, zoo als zij in het openbaar worden gehouden, steeds door de officieren van gelijken rang als de beklagde of van hooger rang worden bijgewoond. Maar zullen er dan in geen geval zittingen met gesloten deuren worden gehouden? Eenige leden twijfelden of dit aanging. De zaak kon van vóór kieschen aard zijn dat vreemden moesten worden uitgesloten. Zou bovendien de raad niet over te doene vragen of over de uitspraak in onderling overleg kunnen treden? Het laatste schijnt door art. 35 van het ontwerp uitgesloten, waarin de bepaling voorkomt omtrent de wijze van stemming met ongeteekende, dichtgevouwen briefjes. Zou het niet aan de prudentie des voorzitters kunnen worden overgelaten, om vóór dat beslissend oogenblik eene besloten vergadering te houden? Waarom zou dit niet evenzeer hier te pas komen als bij een gerechtshof, hetwelk na het sluiten van het onderzoek in raadkamer vergadert, om te delibereren? Of acht men dit strijdig met den aard van het advies?

Art. 34 c. Het toepasselijk verklaren der wet op de enquête kwam in onderscheiden opzichten bedenkelijk vóór. Die wet is voor een geheel ander onderzoek ingerigt dan waarvan hier sprake is. Het geldt daarbij niet enkel het hooren van getuigen, maar ook van deskundigen, de behandeling van zaken, niet de beslissing over het lot van personen. Sommige der bepalingen van de enquêtewet, waarheen het tegenwoordig artikel verwijst, zijn niet dan op eene zeer gewrongene wijze op de werkzaamheid van den raad van onderzoek toepasselijk te maken. Zoo is het bijv. met het in bewaring of gijzeling houden van den getuige binnen het lokaal, waar de commissie vergadert (art. 17). Daarbij heeft men, blijkens art. 7 der enquêtewet, aan het lokaal der Tweede Kamer en aan eene navolging van hetgeen bij het Engelsche Parlement plaats heeft, te denken. Al wil men eens aannemen, dat hier van een ander lokaal sprake kan zijn, laat zich dan onderstellen, dat in het lokaal, waar de raad van onderzoek bijeenkomt, altijd gelegenheid tot het in gijzeling houden aanwezig zal zijn? Art. 23, hetwelk de wijze van verhoor van getuigen buiten 's lands of in de koloniën betreft, is zeker toepasselijk te maken, maar zou dan toch, gelijk reeds in het Verslag wegens het voorstel van den heer de Roo is aangemerkt, een middel aan de hand geven, om de afdoening der zaak tot in het onvindige te rekken. Op grond van deze en soortgelijke bedenkingen gaf men in overweging om wanneer het verhoor voor den raad van onderzoek met zooveel vormen moet worden omringd, wel, des noods, de wet op de enquête tot leidraad te nemen, maar toch de bepalingen omtrent dit verhoor zelfstandig te regelen, en dus het tegenwoordig artikel door eene reeks andere te vervangen, waarin al wat het getuigenverhoor betreft, naauwkeurig wordt omschreven.

Volgens een ander gevoelen schiet er, nu men eenmaal op den weg is om aan het onderzoek een strafregtelijken vorm te geven en de getuigen tot verschijning voor den raad te dwingen, niet anders over dan terzijdestelling van de wet op de enquête en het zoo veel mogelijk toepasselijk verklaren van een aantal bepalingen van het Wetboek van Strafvordering, naar den aard der roeping van den raad te wijzigen. Deze leden vestigden in dien geest de aandacht op de artt. 182, 185, 186, 191, 192, 194 en 196 van genoemd Wetboek. Het scheen irrationeel beginsel van dat Wetboek slechts ten halve over te nemen. Zoo vindt men in art. 34½ van het ontwerp de artt. 188—190 van het Wetboek van Strafvordering slechts gedeeltelijk weder, en is uit art. 34½, terwijl het anders met art. 183 van genoemd Wetboek overeenstemt, naar 't schijnt zonder eenige afdoende reden, de vraag weggelaten, of de getuige in dienstbetrekking tot den beklagde staat.

Voórts kan men omtrent het opleggen der verplichtingen om onder eede te getuigen

verwijzen naar hetgeen daaromtrent bij de behandeling van het voorstel van den heer DE ROO in 't midden is gebragt.

Art. 35 d. Moeten in het stelsel dezer wet de verzachtende omstandigheden niet evenzeer aangeduid of geformuleerd worden, als de feiten, waarover het onderhoud geloopt heeft?

Aan het einde der bepalingen wegens den raad van onderzoek gekomen, deed men de vraag, ten wiens laste de kosten van deze soort van geding moesten komen. Vrij algemeen was het antwoord: ten laste van den Staat. Ook dan wanneer het advies ongunstig was, scheen dit alles regel te kunnen worden aangenomen. Alleen misschien zou in dat geval eene uitzondering kunnen worden gemaakt met opzigt tot de kosten van het verhoor van getuigen, door of op verzoek van den beklagde gedagvaard. (Men vergelijkte de bedenkingen op art. 49 van het voorstel van den heer DE ROO).

Naar aanleiding van dezen uitslag van het afdeelingsonderzoek heeft de Commissie van Rapporteurs gemeend allereerst met de Regering in overleg te moeten treden over de wijze van behandeling van het voorstel van den heer DE ROO, in verband met het gelijktijdig aanhangig Regerings-ontwerp. Zij heeft dien ten gevolge den 14den April II. eene zamenkomst met den Minister van Oorlog gehouden, waarbij de vraag is behandeld, of indien het voor den goeden loop der beraadslaging wenschelijk voorkwam, dat aan het voorstel DE ROO de prioriteit werd toegekend, daartegen bij de Regering bedenking zou bestaan. Tevens werd besproken, of wanneer in dien zin besloten wierd, het belang der zaak niet zou medebrengen, dat van Regeringswege aan de beraadslaging over het voorstel DE ROO wierd deel genomen.

De Minister van Oorlog heeft bij de bedoelde zamenkomst verklaard, dat de Regering de beslissing der vraag, of aan het voorstel DE ROO bij de openbare beraadslaging de prioriteit zou worden gegeven, aan de wijsheid der Kamer overliet en met die beslissing genoegen zou nemen. De Minister voegde er bij dat hij omtrent de houding, door de Regering bij de beraadslaging over het voorstel DE ROO, gesteld dat dit vóórging, in acht te nemen, geen mededeeling kon doen, dewijl de Regering zich daaromtrent haar besluit moest voorbehouden.

Na het houden dezer zamenkomst heeft de Commissie van Rapporteurs gemeend met den Minister van Oorlog in schriftelijk overleg over het wets-ontwerp te moeten treden. Zij heeft, onder toezending van het verslag wegens het afdeelingsonderzoek, zoowel van het Regeringsvoorstel als dat van den heer DE ROO, zijne aandacht gevestigd op zes punten, en daarop, onder dagteekening van den 16den Mei, een antwoord ontvangen. Die vraagpunten en het op elk daarvan gegeven antwoord luiden als volgt:

„I. Bij de beschouwingen, uitgelokt door de vergelijking dezer voordragt met die sedert ingediend door den heer DE ROO VAN ALDERWERELT, werd vrij algemeen het uitbreken in het Regeringsvoorstel van bepalingen omtrent de bevordering van officieren, in speciale betrekkingen werkzaam, betreurd. De Commissie zou het daarom wenschelijk achten, indien de Regering omtrent de redenen, waarom zij dergelijke voorschriften minder noodig keurt, nadere opheldering gaf.”

De Minister heeft geantwoord:

„De Regering is tegen eene *wettelijke* bepaling omtrent de bevordering van officieren, bij 't leger in speciale betrekkingen geplaatst. Zij meent dat het gerustelijk aan den Minister van Oorlog kan worden overgelaten, te oordeelen, of een officier, in speciale betrekking werkzaam, bij bevordering al dan niet tot de gewone dienst bij het leger behoort terug te keeren.

„Het kan in het belang van de dienst zijn, dat de officier, ook in hooger rang, nog gedurende eenigen tijd in zijne betrekking werkzaam blijve.

„Beperking van de bevoegdheid der Regering, om in zulk een geval den officier in zijnen werkring te handhaven, zou dus hier tot groot nadeel voor de dienst kunnen leiden.

„Zelfs zou eene wettelijke regeling als de hierbedoelde, het behoorlijk vervullen van vele der zoogenaamde sedentaire betrekkingen schier onmogelijk maken. Men denke hier slechts aan de betrekkingen van directeur der stafschool, van directeur der studiën aan de Koninklijke Militaire Akademie, van directeur der artillerie stapelen constructie-magazijnen, van directeur der geschutgieterij enz. En, wilde men op deze regeling uitzondering toelaten, als waartoe de 3de alinea van art. 17 der wet op de bevordering enz. van militaire officieren bij de zeemagt, ten opzichte van de toepassing van de beide voorafgaande zinsneden van dat artikel, vrijheid geeft, dan zou zij, ook voor hen die haar thans wenschen, voorzeker wel slechts eene uiterst geringe, zoo al eenige waarde hebben.

„Eindelijk is men van oordeel, dat de geschiktheid voor de werkelijke dienst bij het leger, door langdurig verblijf in sedentaire betrekking, bij officieren der landmagt niet in die mate lijdt of lijden kan, of zoo vaak zou kunnen voorkomen, dat wettelijke voorziening daartegen noodzakelijk is te achten.”

„II. Is de vrees, dat men in tijd van oorlog officieren van gezondheid zal te kort komen, gegrond, en zoo ja, op welke wijze zou de Regering zich voorstellen alsdan in dat gebrek te kunnen voorzien?”

De Minister heeft geantwoord :

„Kan, aan den eenen kant, het feit van het uittreden uit de dienst van meerdere officieren van gezondheid en het slechts langzaam aanvullen van het bestaande inkompleet ten gevolge van de langduriger studiën vorderende staatsexamina, tijdelijk, eene niet ongegronde aanleiding geven tot de geopperde vrees, zoo bestaat, van de andere zijde, bij de Regering de niet minder gegronde verwachting, dat het nog aanwezige, ervaren en goed gevormd personeel, althans met het oog op een defensieven oorlog, en vooral wanneer een meer geconcentreerd verdedigingsstelsel mogt worden aangenomen, naar behooren in de dienst zal kunnen voorzien.

„Om intusschen, bij het niet onmogelijk voortgaan van sterker verlies dan aanwas van het korps, tegen alle gebeurlijkheden gewapend te zijn, zal de Regering trachten de vooruitzichten van het personeel te verbeteren.

„Wijders voorziet de Regering, dat, bij mogelijke afschaffing der plaatsvervangende en nommerverwisseling, sommige geneeskundigen, gaandeweg militieplichtig wordende, in hunne qualiteit, ter beschikking zullen komen van het Departement van Oorlog, op soortgelijke wijze als zulks in Pruissen enz. het geval is.

„Eindelijk (om niet eens te gewagen van de waarschijnlijke medewerking van het Roode Kruis in oorlogstijd, wanneer die noodig mogt worden bevonden) mag men ook veilig rekenen op de tijdelijke vrijwillige hulp van burgergeneesheeren. Immers, bij het Departement van Oorlog alleen, meldden zich in het najaar van 1870, tijdens de mobilisatie van het leger, niet minder dan 25 geneeskundigen van verschillende bevoegdheid, uit meerdere steden en dorpen, aan, om, in geval van nood, dienst te doen bij de militaire hospitalen of elders.

„Ook bij den inspecteur van de geneeskundige dienst der landmagt boden zich des tijds verscheidene andere civile geneeskunstbehoefenaren daartoe aan.”

„III. Wordt de bevordering bij keuze van den uitslag van het vergelijkend examen afhankelijk gesteld in dien zin, dat, wanneer bij keuze bevorderd wordt, niet aan hem, die bij het afgelegd examen het meest heeft uitgeblonken, zijn minder gelukkige mededinger mag worden voorgetrokken?”

De Minister heeft geantwoord:

„Onder opmerking, dat de hierbedoelde bevordering bij keuze, na vergelijkend examen, sedert de wet van 28 Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 128) in werking werd gebragt, nog niet heeft plaats gehad, moet hier als het gevoelen der Regering worden aangegeekend, dat men zich, wanneer tot het houden van dusdanig examen moet worden overgegaan, ten opzichte van de bevordering der geëxamineerden, door den uitslag van het examen wel nimmer in die mate gebonden zal kunnen achten, dat aan hem, die het meest had uitgeblonken, zijn minder gelukkige mededinger, wanneer deze ouder in rang ware, niet zou mogen worden voorgetrokken.

„Het vergelijkend examen toch, hier bedoeld, mag, naar het gevoelen der Regering, in geen geval strekken om ancienneteit geheel ter zijde te stellen.

„Het mag niet wezen een concours, een wedstrijd om plaats, maar dient te zijn, enkel en alleen, een middel ter betere beoordeeling van de geschiktheid, den aanleg en de talenten der geëxamineerden.”

„IV. Hoe denkt de Regering over de intrekking van het Keizerlijk dekreet van 1808 en het Koninklijk besluit van 1853 wegens het aangaan van een huwelijk door een officier?”

De Minister heeft geantwoord:

„De Regering acht het noodzakelijk, dat de officier, even als de militair van minderen rang, tot het aangaan van een huwelijk van Regeringswege toestemming behoeft. Op meer dan één grond is die noodzakelijkheid te betoogen.

„Ten opzichte van de intrekking van het dekreet van 16 Junij 1808, deelt de Regering dan ook in het gevoelen, door den vorigen Minister van Oorlog te kennen gegeven in zijne Memorie van Beantwoording van 4 Maart 1872 (*blad.* 5, art. 27).

„En wat betreft het besluit van 2 Maart 1853, n°. 65, het is reeds sinds meer dan een jaar vervangen door dat van 14 Februarij 1872, n°. 19, hetwelk meer vrijgevege bepalingen omtrent de huwelijken van officieren bevat. Ook aan de voorschriften van *dit* besluit, blijkt duidelijk, waarom de tusschenkomst der Regering noodig is.”

„V. De Commissie van Rapporteurs stelt er prijs op, dat de Regering schriftelijk van haar gevoelen doe blijken omtrent het min of meer juiste der bezwaren van verschillenden aard, geopperd tegen de toepassing op de behandeling der zaak bij den raad van onderzoek van de bepalingen der wet op de parlementaire enquête, in art. 34c aangehaald.”

De Minister heeft geantwoord:

„De bezwaren, geopperd tegen de toepassing van bepalingen der enquête-wet, zijn van tweeërlei aard. Ten deele zijn ze gerigt tegen de wijze, waarop die wet hier wordt toegepast; ten deele gelden ze die toepassing zelve. Er is dan ook in tweeërlei rigting verandering der voorgedragen bepalingen aanbevolen. Van den eenen kant wordt verlangd, dat, des noodig, die wet tot leidraad genomen worde, maar, dat dan toel de voorschriften omtrent het verhoor zelfstandig worden geregeld, en dus art. 34c door eene reeks andere artikelen vervangen worde, waarin al wat het getuigenverhoor betreft naauwkeurig zij omschreven.

„Van den anderen kant wordt de meening voorgestaan, dat men de enquête-wet behoort ter zijde te stellen, en zooveel mogelijk moet toepasselijk verklaren een aantal bepalingen van het Wetboek van Strafvordering, naar den aard der roeping van den raad te wijzigen.

„De Regering vermeent het geleidelijkst te zullen handelen, door eerst *dese* meening in overweging te nemen en vervolgens de andere, met de bedenkingen tegen de wijze van toepassing te bespreken.

„Dat aan het Wetboek van Strafvordering gedacht is, is der Kamer gebleken bij art. 34h en bij art. 34i.

„De opmerking dat in die artikelen de artt. 183 en 188—190 van het Wetboek slechts ten halve zijn overgenomen, zal later worden behandeld. Thans rijst als van zelve de vraag: waarom naast die vier niet ook andere artikelen uit dat Wetboek, in stede van de wet van 5 Augustus 1850 (*Staatsblad* n°. 45), ter navolging gekozen? En deze vraag dient dus eerst beantwoord te worden.

„Het ligt volstrekt niet in de bedoeling der Regering, aan het onderzoek een strafregtelijken vorm te geven; het eenige streven is, het te omringen met die waarborgen, welke wenschelijk schijnen ter verzekering van onpartijdigheid en juistheid.

„Hierbij is dan ook zeer spaarzaam te werk te gegaan. Van de artikelen, in de Kamer besproken — namelijk: 182, 185, 186, 191, 192, 194 en 196 — zijn onderscheiden bepalingen, welke hier toepasselijk gemaakt zouden kunnen worden, in overweging genomen. Ze zijn echter ter zijde gesteld, — ten deele omdat voor hare opneming geene voldoende reden bestond, ten deele wijl anders, zonder gebiedende noodzakelijkheid, aan de regeling eene uitgebreidheid zou zijn gegeven, hoogst bezwarend voor de raden. Doch al waren deze artikelen ook, voor zooveel ze te pas zouden komen, hier nagevolgd, — dan nog zou de toepasselijkverklaring van de in art. 34c vermelde artikelen der enquête-wet niet overbodig zijn geworden. Om deze te vervangen, zouden uit het Wetboek van Strafvordering artikelen moeten genomen worden, voor het meereedeel zóódanig gewijzigd en aangevuld, dat van het oorspronkelijke weinig zou overblijven. Men denke slechts hieraan, dat de raad geen collegie kan worden, bevoegd om eenige veroordeeling uit te spreken tegen een nalatigen of een weigerachtigen getuige.

„Vooral met het oog op deze omstandigheid en op hetgeen daarmee in verband staat, is de enquête-wet zeer geschikt voor eene toepassing op het behandelde onderwerp; en men kan dan ook geene voldoende reden vinden, om als de bedoelde waarborgen zelve wenschelijk worden geacht, die toepassing te verwerpen.

„En nu, wat betreft de wijze dier toepassing.

„Men heeft gemeend, dat daardoor iets gewrongens zou ontstaan.

„Aanleiding hiertoe schijnt gevonden te zijn in het toepasselijk verklaren van art. 17. Maar de bedenking, daaromtrent geopperd, vervalt bij de overweging, dat, volgens dit artikel, de plaats der voorloopige *gijzeling* door den president der arrondissementen-regtbank wordt aangewezen; terwijl het lokaal, waar de commissie vergadert, slechts voor *korten tijd* ter bewaring kan moeten dienen, namelijk tot het ten uitvoer brengen van de dadelijke *gijzeling*, door hem te gelasten. Voor dergelijke kortstondige bewaring, nu, zal de raad van onderzoek wel altijd eene geschikte plaats weten aan te wijzen.

„Intusschen schijnt het onverschillig of art. 34c behouden blijve gelijk het thans gesteld is, dan wel of de daarin toepasselijk verklaarde bepalingen door eene reeks van artikelen in deze wet worden opgenomen. Dit is eene quaestie van vorm: en men zal dus in deze gaarne voldoen aan hetgeen de meerderheid mogt verlangen.

„Nog is de bemerking gemaakt, dat het opvolgen van de eerste alinea van art. 23 der enquête-wet de behandeling zeer zou kunnen rekken. Dit is juist; maar, indien nu het hooren van een ver verwijderden persoon als getuige *noodig* wordt geacht, moet dan dit *noodige* worden opgeofferd, alléén om tot eene *spoedige* afdoening te geraken?

„Ten slotte de beantwoording van de aanmerking, dat de artt. 183, 188, 189 en 190 van het Wetboek van Strafvordering, bij de artt. 34h en 34i, slechts ten deele zijn overgenomen:

„Wat betreft de artt. 188, 189 en 190, moet vooreerst de aandacht gevestigd worden op art. 34g, hetwelk art. 190 *geheel* teruggeeft, en vervolgens op het in art. 34c vermelde art. 19 der enquête-wet, hetwelk overeenstemt met art. 189. De bemerking, ten opzichte van art. 34h gemaakt, is derhalve slechts in zoverre juist, dat van de drie daarin vermelde artikelen alléén art. 188 *gedeeltelijk* is overgenomen. Is echter in dit gedeeltelijk overnemen iets irrationeels gelegen?

„Van medebeschildigden kan er geen sprake zijn. Hoe bedoeld zou kunnen worden op aanbrengrers, „wier aangiften door de wet met geld beloond worden,” is moeilijk te gissen. Voor eene bepaling omtrent nietigheid bestaat er geene reden. Wat zou dus nog overgenomen hebben kunnen worden? De in den aanhef van art. 188 voorkomende bepaling: „als getuigen zullen *niet mogen worden gehoord?*” Maar dit gedeelte van dien aanhef wordt gewijzigd door de twee laatste alinea's van dat artikel, naar welke het hof hen onder zekere voorwaarden *wel* mag hooren: zonder eedsaflegging, wanneer de getuige zich niet verschoont en het hof hem wenschte toe te laten, zonder dat de procureur-generaal en de beschuldigde toestemming behoeven te geven; onder eede, wanneer de getuige zich niet verschoont en de procureur-generaal alsmede de beschuldigde daarin toegestemd hebben.

„En deze bepalingen van art. 188 zijn weder gevolgd, voor zoover zij konden of behoeften te worden gevolgd. Voor een hooren onder eede is als vereischte gesteld, dat de getuige zelf en de beklagde daarin toestemmen, en wijders, — terwijl van procureur-generaal ten deze geene sprake kan zijn, — dat de raad den getuige onder eede wenschte te hooren. En nu volgt van zelf, dat de getuige zonder aflegging van een eed gehoord zal kunnen worden wanneer hij zich niet verschoont en de raad het hooren van dien getuige wenschte toe te laten. Immers maakt de getuige geen gebruik van de bevoegdheid hem bij art. 34*k*, eerste alinea, verleend, dan wordt het bepaalde bij art. 34 sub 2°. en 3°. wederom van kracht, behoudens — en hierop komt het dan ook juist ten deze aan — dat, zonder toestemming van den beklagde, krachtens het tweede lid van art. 34*k*, geene getuigenis onder eede mag worden gedaan.

„Voor zooveel de aanmerking nopens gedeeltelijke overneming slaat op art. 34*i*, in verband met de derde alinea van art. 183, diene het volgende:

„Er wordt beweerd, dat ook aan de getuigen de vraag gedaan zou behooren te worden, of zij in dienstbetrekking tot den beklagde staan. Deze vraag moet in casu evenmin voorgeschreven worden als de (ook bij art. 183, derde alinea, behandelde) vraag of de getuige den beklagde gekend heeft vóór het feit of de feiten hem ten laste gelegd.

„Ten opzichte van al de in art. 34*i* vermelde vragen bestaat eene bepaalde noodzakelijkheid, dat ze worden voorgeschreven; men denke slechts aan de bepalingen, vervat in de artt. 34*g* sub 1°. en 34*k* alsmede in de opgenomen artt. 19 en 26 van de enquête-wet, welke bepalingen, althans de meesten er van, medebrengen dat de vraag beantwoord moet worden vóór dat tot eene eedsaflegging kan worden overgegaan.

„Dergelijke noodzakelijkheid nu bestaat geenszins ten aanzien van de overige, in het derde lid van art. 183 vermelde doch in casu niet overgenomen, vragen. Deze vragen toch dienen slechts tot aanwijzing van enkele der omstandigheden, welke de regter met het oog op art. 435 van het Wetboek van Strafvordering behoort te onderzoeken. Wierden ze nu uitdrukkelijk voorgeschreven, dan zou ook dit art. 435 moeten worden overgenomen, dan zou ook eene bepaling als die van art. 117 der regtspleging bij de landmagt wenschelijk worden, en dan zouden ook nog andere wetsbepalingen voor overneming in aanmerking komen. En zoodoende zouden de voor het onderzoek vast te stellen regelen zeer spoedig den omvang krijgen van eene uitgebreide verordening nopens eene strafprocedure — iets, wat men, zoo als reeds boven is te kennen gegeven, bepaald wenschte te vermijden.”

„VI. Deelt de Regering in de meening, dat de kosten van het geding, voor den raad van onderzoek gevoerd, in elk geval komen ten laste van den Staat?”

De Minister heeft geantwoord:

„De kosten van het geding, voor den raad van onderzoek gevoerd, behooren in ieder geval te komen ten laste van den Staat. Op dezen regel behoeft geene uitzondering gemaakt te worden ten aanzien van de kosten der getuigen, op verzoek van den beklagde gehoord; zelfs niet wanneer het advies ongunstig is.

„Het eenige doel toch van dusdanige uitzondering zou zijn, dat de beklagde niet verscheidene getuigen zou doen verschijnen welke voor de zaak niet noodig zijn; doch dit wordt reeds genoegzaam voorkomen door het gestelde onder 2°. van art. 34.”

VERSLAG der Commissie van Rapporteurs op het voorstel van wet van den heer J. K. H. DE ROO VAN ALDERWERELT, tot herziening der wet van 28 Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 128), regelende de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der militaire officieren bij de landmagt, gewijzigd bij de wet van den 11den Julij 1855 (*Staatsblad* n°. 74).

Gedurende de vorige zitting van de Tweede Kamer der Staten-Generaal heeft zij zich in hare afdeelingen met de overweging bezig gehouden van een Regeringsvoorstel tot wijziging der wet van 1851 omtrent de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der militaire officieren bij de landmagt. Dat Regeringsvoorstel onderging, ten gevolge van de in de afdeelingen gemaakte bedenkingen en het overleg der Commissie van Rapporteurs met de Regering, onderscheidene wijzigingen. Het strekte ten slotte om beide de eerste afdeelingen der wet van 1851 in de herziening te begrijpen; doch was bij de optreding van den tegenwoordigen Minister van Oorlog nog niet in openbare beraadslaging gebracht. Deze Minister, van oordeel zijnde, dat het geven van dien meerderen omvang aan de herziening der wet van 1851 niet raadzaam was, trok het aanhangig Regeringsvoorstel in. In plaats daarvan werd, onder dagteekening van 25 Januarij 1873, een nieuw Regeringsvoorstel aangeboden, waarbij de herziening der wet van 1851 beperkt werd tot hare bepalingen omtrent drie onderwerpen, namelijk: 1°. de graden voor de officieren van gezondheid en de militaire apothekers; 2°. de raden van onderzoek en 3°. de huwelijken van officieren.

Die mindere volledigheid van het thans ingediende wets-ontwerp gaf den heer DE ROO VAN ALDERWERELT aanleiding tot het nemen van het initiatief, om de herziening tot geheel de wet van 1851 uit te strekken. Naar zijn inzien toch bestond er dringende behoefte tot wijziging of aanvulling van bepalingen, tot de bevordering van officieren betrekkelijk, die volgens het thans aangeboden wets-ontwerp onveranderd zouden blijven, en was ook wijziging en aanvulling noodig van hetgeen thans door de regering omtrent de raden van onderzoek wordt voorgesteld. Het kwam hem niet wel mogelijk voor, dat bij amendement in die leemten werd voorzien. Ofschoon, naar zijn oordeel, ook thans de veranderingen zich tot de beide eerste afdeelingen der wet van 1851 zouden beperken, en dus de beide laatste afdeelingen in haar geheel zouden blijven, meende hij een ontwerp tot geheele vervanging dier wet door eene andere te moeten voorstellen. Zij is reeds in 1855 gewijzigd en indien daarin thans zulk een groot aantal nieuwe wijzigingen wierden gebracht, zou zij een ongewonen en onbegrijpelijk vorm verkrijgen. Hij had er kunnen bijvoegen, dat het dan meer dan ooit moeilijk zou worden te weten te komen, wat eigenlijk omtrent de onderwerpen, in de wet behandeld, is bepaald.

Bij de overweging van dit voorstel van den heer DE Roo in de afdeelingen der Kamer (1) heeft men zich over 't algemeen met dat voorstel ingenomen gevoond, hetwelk men niet slechts vollediger, maar ook beter keurde dan dat der Regering. Men moest het hem toegeven, dat deze hare taak niet ruim genoeg opgevat en zich te zeer beperkt had tot hetgeen zij voor het oogenblik volstrekt noodzakelijk achtte. Er waren onderdeelen van het voorstel, zoo als dat wegens de speciale betrekkingen, waaromtrent de Minister misschien moeilijk een bepaald voorstel kon doen, en het nemen van het initiatief door een lid der Kamer zich dus aanbeval. Een zeker aantal leden echter kon niet wel toegeven, dat, zelfs als men zich op het standpunt van den heer DE Roo plaatste, het ter zijde stellen van het Regeringsontwerp en het vervangen van de wet van 1851 door eene geheel nieuwe wet volstrekt noodig was. Zijn voorstel gaf den schijn, als of het de bedoeling ware, verder en in veel meer opzigten van de bestaande wet af te wijken, dan werkelijk door hem wordt beoogd. Hij wil de beide laatste afdeelingen der wet van 1851 onveranderd laten, maar geeft door het opnemen daarvan in zijn voorstel aanleiding, dat de bepalingen ook van die afdeelingen in discussie worden gebracht. Onmogelijk ware het niet geweest, dat hij de hoofdpunten, die hij veranderd wenschte te zien, in amendementen had opgenomen en dat voor zoo ver hij een nieuw beginsel wil invoeren, zoo als met opzigt tot de speciale betrekkingen, hij een of meer zelfstandige voorstellen, die daartoe strekken, had ingezonden. Die handelwijze zou het voordeel hebben opgeleverd, dat de beraadslaging zich beperkte tot hetgeen hij veranderd wenschte te zien. Men deed echter opmerken, dat bij zoodanige inrigting van het voorstel het doel om eene wet tot stand te brengen, die een goed afgerond geheel vormde, niet gemakkelijk zou zijn bereikt. Op de in te dienen amendementen konden andere worden voorgesteld, die, aangenomen, alligt den zamenhang van het geheel zouden verbreken. Ten gevolge van den door den heer DE Roo ingeslagen weg kon men thans dadelijk overzien wat hij wilde en dit gezet overwegen. Veel moeilijker ging dit wanneer de gewenschte aanvullingen of verbeteringen in amendementen waren vervat. Deze kunnen toch niet worden ingezonden en openbaar gemaakt, dan nadat de beraadslaging over de wet, die het daarbij geldt, aan de orde gesteld is. Eindelijk nog levert de handelwijze door den heer DE Roo gevolgd, het voordeel op, dat de lastige twistvraag wordt afgesneden, of, wanneer de Regering wijzigingen voorstelt in een zeker aantal artikelen eener bestaande organieke wet en de te veranderen bepalingen, gelijk hier, in den considerans van het Regeringsontwerp worden aangeduid, de Kamer bij hare beraadslaging en beslissing zich strikt tot die artikelen bepalen moet.

In twee der afdeelingen werd de vraag geopperd, of het voorstel van den heer DE Roo niet als voorbarig moest worden beschouwd, omdat het vooruitliep op de vast te stellen legerorganisatie. Alleen toch in verband met deze scheen al wat de bevordering der officieren betrof op goeden en blijvenden voet te kunnen worden geregeld. In het voorstel wordt bijv. volstrekt geen gewag van milite-officieren gemaakt, die dan toch, wat hunne aanspraken op bevordering enz. betreft, zich in eenen geheel bijzonderen toestand zullen bevinden. Daartegen werd aangevoerd dat op dit oogenblik wel de herziening der wet van 1851, niet de legerorganisatie aan de orde is; en dat de voorsteller, wilde hij wenschelijke verbeteringen tot stand brengen, wel van de bestaande organisatie moest uitgaan. Wordt eene nieuwe legerorganisatie ingevoerd,

---

(1) Aan dat onderzoek namen deel de heeren: Begram, Saaymans Vader, Stieltjes, Bergsma, van Houten, Rutgers van Rozenburg, van Naamen van Eemnes, Bredius, van Sypesteyn, Verheijen, Blussé, Luyben, van Kuyk, van Reenen, C. van Nispen tot Sevenaer, van Rees, Godefroi, Cremers, Mackay, Hingst, van Kerkwijk, du Marchie van Voorthuysen, Sandberg, Kappeyne van de Coppello, Westerhoff, Oldenhuis Gratama, Viruly Verbrugge, Idzerda, Blom, de Bieberstein, Jonckbloet, van Hardenbroek van Lockhorst, van Lynden van Sandenburg, Wintgens, Smidt, van Akerlaken, Gevers Deynoot, Rombach, Brouwer, van Wassenaer van Catwijk, Kien, Heemskerk, Jolles, de Jong, 's Jacob, van Zinnicq Bergmann, Tak, Dam, van Zuijnen van Nyevelt, van Loon, de Roo van Alderwerelt, Lenting, Wybenga, de Ruiters Zylker, Nierstrasz en Dumber.

dan zal waarschijnlijk in sommige opzichten de thans tot stand te brengen wet weder wijziging moeten ondergaan. De heer DE ROO onderstelt zoo iets, blijkens hetgeen hij op bladz. 7 zijner memorie van toelichting zegt, met opzigt tot de officieren van gezondheid: doch heeft zich daardoor te regt van het doen van zijn voorstel niet laten terughouden.

Nog werd in eene der afdelingen de vraag aangeroerd; welk der beide voorstellen dat der Regering of dat van den heer DE ROO, bij de openbare beraadslaging de prioriteit hebben moest. Men deed echter opmerken, dat die vraag eerst beslist kon worden, als de beide voorstellen in staat van wijzen zijn. Wierd het Regeringsvoorstel het eerst behandeld en aangenomen, dan sprak het van zelf, dat het voorstel van den heer DE ROO niet ongewijzigd in beraadslaging zou kunnen worden gebragt.

Na deze voorafgaande opmerkingen is omtrent de hoofdwijzigingen, die het voorstel in de wet van 1851 brengt, het volgende in 't midden gebragt:

I. *De nieuwe regelen omtrent de bevordering der officieren van gezondheid en militaire apothekers* (artt. 20—24). Nagenoeg algemeen keurde men de leidende gedaachte van dit deel van dit voorstel goed, en opperde alleen twijfelingen, of de Regering geneigd zou zijn het stelsel, waarvan wordt uitgegaan, in te voeren, en of dat stelsel, eenmaal in werking gebragt, proefhoudend zou worden bevonden. Blijkbaar is het in het wezenlijk belang des legers, dat een voordeelig stelsel van bevordering voor de officieren van gezondheid en militaire apothekers, bij vermindering van hun getal in vredestand, worde ingevoerd en eene poging beproefd om eene reserve van deze officieren voor tijd van oorlog te erlangen. Maar zou die reserve tot stand te brengen zijn? Uit het korps officieren van gezondheid zijn mannen voortgekomen, die zich met uitstekend gevolg op de burgerpraktijk hebben toegelegd, maar meestal waren dit geneeskundigen, die zich aan een speciaal vak wijdden. Zou, als de bevordering der officieren van gezondheid beter wierd geregeld, het geval niet zeldzaam worden, dat zij de militaire dienst verlieten, en aan den anderen kant van degenen, die reeds eenige jaren de burgerpraktijk hebben uitgeoefend, wel veel voor de dienst bij het leger te wachten zijn? Dit laatste werd krachtig tegengesproken, onder anderen door een beroep op de ondervinding, bij de vereeniging van het Roode kruis verkregen.

Dat de rang van officier van gezondheid der 3de klasse en van apotheker 3de klasse wordt afgeschaft, kon niet anders dan worden goedgekeurd. De Regering doet daartoe insgelijks het voorstel. De vraag was alleen of in die rigting niet verder moest worden gegaan, in dien zin, dat de bij het leger dienende geneeskundigen ophielden een militairen rang te bezitten, en voortaan alleen onderling onderscheiden werden door het hooger tractement, dat degenen, die meerdere dienstjaren tellen, genieten. Al dragen toch de officieren van gezondheid dien titel, zijn zij eigenlijk geen bevelhebbers, maar deskundigen. Een officier van gezondheid van de eerste klasse kan aan een van de tweede klasse geen bevelen geven over de wijze van behandeling van elken zieke. De een handelt in dit opzigt even zelfstandig als de ander en beiden moeten geacht worden nagenoeg denzelfden graad van wetenschappelijke en praktische kennis te bezitten. Men antwoordde, dat de rangen voor de officieren van gezondheid niet bestaan, opdat door den hooger geplaatste toezigt zou worden gehouden op de voor te schrijven geneesmiddelen in ieder bijzonder geval; maar wel opdat de werkzaamheden behoorlijk zouden worden geregeld, en opdat ook deze officieren, die dan toch een deel uitmaken van het leger, aan de krijgstuicht onderworpen zouden zijn. Voor de handhaving van orde en krijgstuicht kunnen, naar het schijnt, ook hier de militaire rangen niet worden gemist. Het door een enkel lid geopperd denkbeeld om de militaire geneeskundige dienst geheel af te schaffen en de zieken bij het leger door burgerlijke geneeskundigen te doen behandelen, vond geen bijval. Zoodanig stelsel zou in oorlogstijd onuitvoerlijk zijn, in vredestand den krijgsman aan het gevaar blootstellen, dat hij minder zorgvuldig verpleegd werd dan de burger, die den geneesheer in den regel ruimer betalen zou.

Volgens het voorstel zal de bevordering van den officier van gezondheid en van

den militairen apotheker tot den hoofdofficiersrang niet plaats hebben dan na een afgelegd examen, en dus in zooverre de bevordering bij keuze ophouden. Er waren leden, die zoodanig examen hier niet gepast keurden. De heer DE Roo zelf stelt op den voorgrond, dat voortaan niemand als militair geneeskundige zal optreden, dan die volgens de bepalingen der wet van 1 Junij 1865 (*Staatsblad* n°. 59) aan de daar omschreven voorwaarden van bevoegdheid heeft voldaan. Men heeft dus te doen met een man, die op de hoogte is van zijn vak. Waarom deze nog aan een examen onderworpen? Het antwoord was, dat zoodanig nader examen eene nuttige zijde had, eensdeels omdat het getal hoofdofficiersplaatsen beperkt moest blijven; anderdeels en voornamelijk, omdat degeen, die aan het hoofd van een zeker aantal militaire geneeskundigen staat, niet een gewoon geneesheer, maar een buitengewoon ontwikkeld man behoorde te zijn. Maar hoedanig zouden dan de examens moeten worden ingericht, om daaromtrent zekerheid te verwerven? Men erkende dat dit een moeijelijk punt was. De klagen over de verkeerde inrigting der tegenwoordige examina voor de militaire geneeskundige dienst en de daarbij heerschende willekeur schenen niet ongegrond. Zoo veel was wel zeker, dat de maatregel verkeerd zou werken, indien men aan de eene zijde bij het examen al de beginselen der in aanmerking komende vakken ter sprake bragt, aan de andere de eischen al te hoog stelde. Veel zou hier afhangen van de uitvoerende magt. Welligt zou de zaak bij algemeenen maatregel van inwendig bestuur behooren te worden geregeld. Ook over het tijdstip, waarop het examen zou moeten worden afgelegd, heerschte eenig verschil van gevoelen. De voorsteller schijnt van het denkbeeld uit te gaan, dat dit altijd zou moeten plaats hebben na de tien jaren dienst, en dus als het tijdstip om bevorderd te kunnen dáár is. Er waren echter leden, naar wier gevoelen niets belette om het examen ook vroeger, en dus als de officier van gezondheid nog in jeugdigen leeftijd verkeert, mogelijk te maken. De goede uitslag van het examen zou dan een regt scheppen, dat men eerst later zou kunnen laten gelden. Hoe men de zaak ook regelde, de moeijelijkheid scheen te zullen bestaan, dat in oorlogstijd het benooidigd aantal hoofdofficieren van de geneeskundige dienst niet te verkrijgen zou zijn.

Het gezegde van den heer DE Roo, dat het korps officieren van gezondheid niet ligt in tijden van oorlog voor zijne moeijelijke taak opgewassen zal zijn, als aan de geneeskundige dienst geen geheele zelfstandigheid verzekerd wordt, werd volkomen beaamd. Men zag niet in, waarom de chef van die dienst steeds onder de militaire administratie of intendance moest staan. De geheele afscheiding der beide takken van dienst heeft bij de marine goed gewerkt. Ook de inspecteur van de geneeskundige dienst bij de landmagt moest dus voortaan zekere onafhankelijkheid erlangen. Er waren leden, naar wier meening dan een raad van toezigt hem ter zijde moest staan. Die meerdere omslag vond echter bij de overigen geen goedkeuring.

II. *De speciale betrekkingen van officieren der landmagt* (art. 2). Nagenoeg algemeen vereenigde men zich met het denkbeeld, dat een officier, die eene speciale betrekking bekleedt, als hij bevordering verwerft, in de rijen van het leger moet terugkeeren, en eerst na een bepaald tijdsverloop op nieuw in zulk eene betrekking werkzaam kan zijn. Het geldt hier een punt, op welks regeling van de zijde der Kamer vroeger met kracht is aangedrongen, en tevens eene navolging van hetgeen sedert lang met opzigt tot de marine-officieren bestaat. De misbruiken, die ten aanzien der bevordering van de officieren, welke niet bij het active leger dienden, hebben plaats gehad, zijn bekend en de gevolgen daarvan zijn onder anderen bij de jongste wapenoefeningen in het kamp sterk in 't oog gevallen. Een officier, die te lang in eene speciale betrekking blijft, verliest allengs de geschiktheid om kommando te voeren, en boezemt daarenboven aan de troepen, die hij aanvoert en aan wie hij vreemd is geworden, dat vertrouwen niet in, hetwelk bij, zal hij zijne taak naar eisch vervullen, bezitten moet.

Intusschen vond het gevoelen ingang, dat de uitzonderingen op den te stellen regel eenigzins meer moesten worden uitgestrekt. Het scheen wenschelijk, dat officieren, die aan 't hoofd stonden van speciale inrigtingen of liever fabrieken, voor welke beheer technische kennis wordt vereischt, zoo als de constructiewinkel, de gieterij

van geschut en die van projectielen, de werkplaatsen tot vervaardiging van geweren enz., wanneer zij voor zulk eene betrekking bijzondere geschiktheid bezaten, ook bij bevordering daarin konden blijven. Het aantal officieren der artillerie scheen niet groot genoeg, dan dat zulke betrekkingen bij afwisseling steeds naar eisch te vervullen zouden zijn. Ook kwam in aanmerking, of niet officieren, in eene speciale betrekking op verdienstelijke wijze werkzaam, maar wier lichaamsgestel hen voor actieve dienst minder geschikt maakt, ook bij bevordering, de bedoelde betrekking zouden kunnen behouden; wat echter bij velen tegenstand vond, omdat daardoor de deur voor misbruik te zeer zou worden geopend, terwijl zulke personen dan toch ligt in burgerlijke betrekkingen zouden kunnen overgeplaatst. Aan den anderen kant werd door sommige leden gevraagd, of het wel goed was, de genie-officieren in algemeenen zin niet aan den regel te onderwerpen. Zij werden, meende men, slechts zeldzaam in speciale betrekkingen geplaatst.

Maar was het dan niet denkbaar, dat een officier, die bij het Ministerie van Oorlog eene speciale betrekking bekleedde, daarvoor zoo bij uitnemendheid was berekend, dat hij, als zoodanig, in 't belang der dienst niet kon worden gemist? Zou het dan raadzaam zijn, zulk een officier, als hij op bevordering aanspraak kon maken, te verwijderen? Ook hierop antwoordde men, dat wanneer zich werkelijk zulke specialiteiten voordeden, niets belette, hen als burgerlijk ambtenaar bij het Ministerie te doen optreden. Bij het departement van Marine zijn voorbeelden van dergelijken overgang van de militaire tot de burgerlijke dienst voorgekomen.

In eene der afdelingen wilde men den regel eenigzins anders gesteld hebben, dan de heer DE ROO doet. Wanneer een officier bij den grooten en generalen staf of bij het Ministerie van Oorlog geplaatst was geweest, was het, om voor de actieve dienst geschikt te blijven, voldoende dat hij twee jaren in de rijen van het leger diende. De termijn voor verpligte actieve dienst kon dus worden verkort. Maar daarentegen moest de officier niet voor onbepaalden tijd eene speciale betrekking kunnen vervullen. Het voorstel gaat uit van het denkbeeld, dat de bevordering bij het leger altijd zoo spoedig zal plaats hebben, als dit in de laatste jaren het geval was. Maar er zijn tijden geweest, dat de officieren tien of zelfs twintig jaren denzelfden rang bleven vervullen; die tijden konden wederkeeren, en dan zou de officier te langen tijd in de speciale betrekking blijven. Deze leden wilden daarom uitgemaakt hebben, dat dit in geen geval langer dan vijf jaren duren kan. Zoo doende zou het hunes inziens verkeerde begrip van onmisbaarheid voor zulk eene betrekking worden uitgeroed.

III. *De verpligte bevordering der officieren bij keuze.* (artt. 5 en 6.) Verre de meeste leden waren het met den heer DE ROO eens, dat, als bij het Nederlandsche leger bevordering bij keuze zal bestaan, de verpligting tot die wijze van bevordering in de wet moet worden geschreven. De ondervinding heeft genoegzaam geleerd, dat anders de bepaling daaromtrent eene doode letter blijft en in 't wezen der zaak alleen de ancienneteit beslist. Zoo als de aangehaalde artikelen in het ontwerp zijn gesteld, bestaan er voor den gewonen officier genoegzame waarborgen, dat hij op zijnen tijd zal opklimmen, maar blijft tevens de gelegenheid open, om hen, die zich bijzonder onderscheiden, binnen een betrekkelijk kort tijdsverloop in hoogere rangen te plaatsen.

Ook het denkbeeld om de bevordering bij keuze van den uitslag van een examen te doen afhangen, vond toejuiching. Vroegere ondervinding heeft geleerd, dat bevordering bij keuze zonder eenigen band ligt niet anders wordt dan gunstbetoon. Men haalde het voorbeeld aan van een officier, die tijdens een vroeger Ministerie van Oorlog bij keuze van kapitein tot majoor werd bevorderd en reeds het volgende jaar wegens ongeschiktheid uit de dienst moest worden verwijderd. Maar bestonden er dan geen bezwaren tegen de bevordering naar den afloop van een examen, dat uit den aard der zaak vooral ook eene theoretische strekking zou hebben? De gebroeders LAWRENCE, die in Britsch Indie zulke gewigtige diensten bewezen, hebben van zich zelven getuigd dat zij nimmer tot een hooger rang zouden zijn opgeklommen, indien men hun een wetenschappelijk examen had doen ondergaan. Er is wel eens beweerd, dat van een cavaleric-officier meer dienst te wachten is, naarmate hij minder onder de

kamergeleerden kan worden gerangschikt. Men antwoordde, dat het hier enkel waarborgen geldt tegen gunstbetoon; dat in tijd van vrede het er vooral op aankomt, om zorg te dragen, dat officieren op den voorgrond komen, die bij de groote uitbreiding der krijgswetenschap op de hoogte blijven van hunnen tijd, en dat het zoo onmogelijk niet scheen, het theoretische examen met zeker onderzoek naar praktische geschiktheid te doen zamengaan. Voor dat onderzoek boden de wapenoefeningen in de kampen eene geschikte gelegenheid aan. Daar liet zich beoordeelen, wie een gegeven bevel het best uitvoert, bedrevenheid in het paardrijden toont, in het verrigten van veld-dienst enz. het meest oordeelkundig te werk gaat. In 1837 is er voor de bevordering van officieren een examen gehouden. Van de vier officieren, die dit met glans doorstonden, waren er drie, die naderhand bleken tot de uitstekendste in ons leger te behooren.

Maar in de laatste zinsnede van art. 5 wordt de bevordering van den officier afhankelijk gemaakt van een *vergelijkend* examen, en dus ondersteld, dat de daarbij gebleken mate van bekwaamheid regt geeft op den hooger rang; zoodat degen, die het meest heeft uitgeblonken, altijd het eerst in aanmerking komt. Is dit overeen te brengen met art. 58 der Grondwet, volgens hetwelk *de Koning* de officieren bevordert, en daarbij alleen aan door de wet te stellen regels gebonden is? Bevordering naar den uitslag van een examen is geen bevordering bij keuze, maar bevordering bij *concours*. Of zou dit examen zoo moeten worden opgevat, dat het wel, gelijk elk ander, uit zijnen aard vergelijkend was, maar dat degen, die daarbij bovenaan op de lijst komt, niet van regtswege het eerst voor bevordering in aanmerking komt? Maar waartoe dan de qualificatie *„vergelijkend“* gebruikt? De slotsom was, dat men zich wel in 't algemeen met het denkbeeld der examina kon vereenigen, maar toch meer bepaald wilde hebben aangeduid, hoe men zich die eigenlijk voorstelt; in hoever het karakter daarvan niet enkel theoretisch, maar ook praktisch zou kunnen zijn, en welken invloed de daarbij gebleken graad van bekwaamheid der adspiranten zou kunnen hebben. Men voegde er de vraag bij, wat gebeuren zou, indien zich een ongenoegzaam aantal officieren aan het examen onderwierp.

IV. *De raad van onderzoek.* Bij de overweging der wijzigingen die de heer DE Roo in het onderdeel der wet van 1851, hetwelk deze raden betreft, brengen wil, waren er leden, die zich tegen geheel het daaromtrent aangenomen stelsel verklaarden. Eigenaardige moeilijkheden waren, zeiden zij, in de uitvoering daaraan verknocht. Het was hun niet bekend, dat vóór 1851 zoo veel gevallen van wederregtelijk ontslag van officieren waren voorgekomen. Was het volstrekt noodzakelijk, dat in geval van wangedrag geen ontslag wierd verleend dan ten gevolge eener veroordeeling in den een of anderen vorm, waarom dan de beslissing niet aan den gewonen regter opgedragen? Van de zijde der meerderheid herinnerde men, dat het stelsel der raden van onderzoek in de wet van 1851 was gebracht eensdeels om aan de bepaling van art. 58 der Grondwet, anderdeels aan een destijds algemeen geuit verlangen, waarvoor maar al te zeer aanleiding bestond, te voldoen, en dat, waar het de beslissing der vraag gold, of een officier zich onwaardig heeft gemaakt dien rang te bekleeden, in menig geval eene regtelijke uitspraak niet wel denkbaar was. Enkele dezer leden meenden echter, dat men zich hoe langer zoo meer van de oorspronkelijke instelling der raden verwijderde, waarbij dan toch van het beginsel was uitgegaan van eene uitspraak of liever van een advies van pairs, niet van een regterlijk vonnis, en waarbij zeer veel aan het eergevoel en de goede trouw dier pairs moest worden overgelaten.

Terwijl de meerderheid zich op het door den heer DE Roo gekozen standpunt plaatste, erkende zij, dat deze zeer gewigtige verbeteringen in de bepalingen en redactie der bestaande wet voorstelde. Drie hoofdpunten vestigden inzonderheid de aandacht.

a. *De meerdere waarborgen, aan den beklagde bij het voorstel gegeven.* Te regt, meende men, beweerde de heer DE Roo, dat het met den geest der instelling van de raden van onderzoek ten eenen male in strijd was, aan ieder, wie het ook zij, bevoegdheid te geven om een klagt of beschuldiging tegen een officier in te brengen, waarvan het niet-eervol ontslag het gevolg kon zijn. Men juichte het dus toe, dat hij den officier niet voor een raad van onderzoek wilde hebben gebracht dan op grond

eener bepaalde, schriftelijke klacht, uitgegaan van een of meer officieren van gelijken of hooger rang (art. 29). Evenzoo kon men de pogingen van den heer DE ROO niet anders dan goedkeuren, om de redactie van de nummers 3—6 van art. 27 zoodanig te redigeren, dat de beklagde niet zou worden gehoord of veroordeeld dan over of op grond van bepaalde, behoorlijk gepreciseerde feiten. Zijne redactie stak gunstig af bij die, welke de Regering thans aan n°. 3 van art. 27 der wet geven wil. Uit het aangeduide oogenpunt was al verder de inlassing van het nieuwe art. 51 eene gewigtige verbetering. Als de raad eenmaal zitting had genomen, moest hij geheel zelfstandig oordeelen. Daarmede was ruggespraak met den Minister van Oorlog of met eenige andere hooge militaire autoriteit, die tot dusver maar al te zeer plaats had, in lijnregten strijd, en het was dus nuttig, dat die ruggespraak eens voor al afgesneden werd.

b. Het toepasselijk verklaren der wet op het regt van enquête op de getuigen, die voor den raad van onderzoek worden geroepen. De hieromtrent voorgestelde bepalingen (artt. 52—58) stemmen geheel overeen met die, welke men in de artt. 34g, 34h, en 34i van het ontwerp der Regering vindt. Verscheidene leden schonken ook aan deze uitbreiding van de magt der raden van onderzoek bijval. Zij konden zich niet voorstellen, dat deze hunne taak naar eisch konden volbrengen, als de opgeroepen getuigen niet door bedreiging van straf gedwongen konden worden te verschijnen en als hun niet de eed kon worden opgelegd. Zeer vele anderen echter zagen in de zaak groot bezwaar. Het is, zeiden zij, een algemeen aangenomen beginsel, dat, waar het zaken van justitie geldt, de burgers door den magistraat verplicht kunnen worden om getuigenis der waarheid te komen afleggen, verhoord te worden omtrent alles wat ter zake dient en aan het afleggen van een eed te worden onderworpen. Maar dit beginsel beperkt zich in onze wetgeving tot dat regterlijk onderzoek. Indien men met opzigt tot het regt van enquête eene uitzondering heeft gemaakt, laat zich dit uit den historischen oorsprong van dat regt verklaren. Wij hebben het uit de Britsche staatsinrigting overgenomen, waar van oudsher het Parlement eene uitgestrekte, zelfs willekeurige regtsmagt bezat. Het sprak dus van zelf dat men bij de regeling van het regt van enquête hier te lande niet geschroomd heeft, ook in dat opzigt onze overzeesche naburen na te volgen en de ingezetenen te verplichten tot het afleggen van getuigenis onder eede. Nog nooit echter is het iemand in de gedachten gekomen, dit beginsel verder en tot hetgeen men administratieve regtspraak kan noemen, uit te strekken. Noch bij den Raad van State, als deze contentieuze zaken behandelt, noch bij Gedeputeerde Staten, in belastingzaken uitspraak doende, noch bij den Hoogen Raad, waar deze disciplinaire magt uitoefent en over het ontslag van een regter beslist, noch bij den raad van tucht voor de koopvaardijvloot is het in werking. Wilde men desniettemin het beginsel bij de raden van onderzoek in werking brengen, men zou den eersten stap doen op een onafzienbaar veld en gevolgen in 't leven roepen, die niet ligt te tellen zijn. Bij die raden komt het opleggen der verplichting aan de getuigen om te verschijnen en onder eede gehoord te worden, minder dan ergens te pas. Wat toch is hier het geval? Terwijl ieder ander ambtenaar naar willekeur kan worden ontslagen, heeft men aan de officieren het privilegie toegekend van niet tegen hunnen wil ontslagen te kunnen worden dan op een zuiver administratief advies van hunne krijgsmakkers, over welk advies de Koning beslist. Met de wijze, waarop dat advies wordt voorbereid en uitgebragt, heeft het publiek, heeft de gewone burger regtstreeks niets te maken. Het is eene huishoudelijke zaak, die in den kring der militaire hiërarchie wordt afgedaan. Daarom kan de burger wel voor den raad van onderzoek geroepen worden en zijne getuigenis, indien hij die geven wil, afleggen; maar dwang kan en mag hem niet worden aangedaan, te minder nog omdat het onderzoek loopen kan over feiten, met zeer teedere maatschappelijke belangen en met het huiselijk leven in verband. Wil men de aan de getuigen op te leggen verplichting beperken tot militairen en Rijksambtenaren, er zou daartegen niet veel te zeggen zijn. Deze zijn in Rijksdienst; zij kunnen geacht worden gehouden te zijn tot medewerking aan hetgeen die dienst kan bevorderen; het verhoor van alle andere getuigen echter kan niet plaats hebben, dan voor zooverre zij zich vrijwillig daartoe leenen.

Van de andere zijde deed men opmerken, dat deze beschouwingen konden gelden, wanneer de raad van onderzoek zijn oorspronkelijk karakter van eeregerigt, van een raad van pairs, had blijven behouden, maar minder schenen te klemmen, nu die raad al meer en meer eene soort van regtbank werd. Men kon zich niet voorstellen, hoe in menig geval de raad de aan zijn oordeel onderworpen zaak tot klaarheid zou kunnen brengen, als de getuigen, die men daarvoor noodig had, niet behoeften te verschijnen en verschijnende niet onder eede konden worden gehoord. Wanneer het Wetboek van Strafvordering toelaat, dat ook met opzigt tot een delict van ondergeschikt belang de getuige onder eede worden gehoord, waarom dan niet ook in dit geval, waar de eer en het levenslot van een officier op het spel staat? Men antwoordde, dat voor het uitbrengen van een deugdelijk advies door den raad van onderzoek, zoo als het voorstel luidt, andere en voldoende waarborgen bestaan; dat juist die ingezetenen, die het meest tegen het afleggen van een eed opzien, hier daartoe, huns ondanks, zouden worden gedwongen; en dat een raad van officieren, die de ondervinding niet bezit van den president van een gerechtshof, juist met opzigt tot teedere vraagpunten omtrent zedelijk gedrag aan het onderzoek een inquisitoriaal karakter zou kunnen geven. Eindelijk scheen de verscherping der bepalingen niet noodig. Men herinnert zich niet, dat in de twintig jaren, gedurende welke de wet van 1851 werkt, bijzondere personen op goeden grond verlangde inlichtingen geweigerd hebben te geven.

c. Het stelsel van revisie van het advies van den raad van onderzoek. (Artt. 66—70. Ofschoon verscheidene leden het met den heer DE Roo eens waren, dat het gebeurde in de zaak JANSSEN de noodzakelijkheid had doen uitkomen van eene voorziening voor het geval, dat de raad van onderzoek gewigtige bepalingen der wet had ter zijde gesteld, kon de meerderheid zich met de hier voorgestelde voorziening niet vereenigen. Door deze zoogenaamde revisie — zij moest eigenlijk cassatie heeten — erlangt de uitspraak van den raad een geheel ander karakter dan zij oorspronkelijk had. Uit het oog wordt verloren, dat het hier geen rechtsvervolging geldt, waarbij zoodanig regtsmiddel te pas kan komen, maar een bloot advies, dat al dan niet kan worden gevolgd. Niet van eene regtsquaestie, maar van de beoordeeling van het zedelijk en maatschappelijk karakter van een officier is sprake. De waarborgen tegen een niet geregvaardigd ontslag, dien men dien officier heeft willen geven, worden door dit onderdeel van het voorstel zonder volstreckte noodzakelijkheid vermeerderd, het daarin gelegen privilegie op eene ongehoorde wijze uitgebreid, en zoodanige ontslag geboren, dat het ten laatste zoo goed als onmogelijk zal worden een persoon, die zijnen stand oneer aandoet, uit de rijen van het leger te verwijderen. In den regel laat zich onderstellen, dat wanneer het advies ongunstig is, en het aan den Minister van Oorlog blijkt, dat daarbij grove informaliteiten zijn begaan, deze het op grond van die informaliteiten niet zal opvolgen. Het gaat te ver dien Minister altijd te beschouwen als eene vijandige magt tegenover den beklagde. Moest de wet eene bepaling omtrent hooger beroep behelzen, dan behoorde daarbij te worden aangewezen, welke formaliteiten op straffe van nietigheid in acht te nemen zijn. Zoo wordt bijv. in art. 29 voorgeschreven, dat de schriftelijke klacht tegen een officier langs den hiërarchischen weg moet worden ingebragt. Zal nu eenig daaromtrent plaats gehad hebbend verzuim, dat tot de hoofdzaak zeer weinig afdoet, genoegzaam zijn, om de verklaring van den eersten raad van onderzoek te niet te doen? Gesteld deze bedenkingen waren uit den weg te ruimen, laat het zich dan verdedigen, dat de nieuwe raad van onderzoek, die de vroegere uitspraak uit hoofde van wetschennis casseert, naderhand over de zaak ten principale uitspraak doet? Ook de nieuwe raad kan informaliteiten plegen, zelfs van erger aard dan de oorspronkelijk zaamgevoepene. Zal desniettemin zijn advies van kracht blijven. Het schijnt de bedoeling; maar is dit wel eene zuivere toepassing van het beginsel? En hoe zal het voorschrift, dat de strekking heeft om den tweeden raad uit andere personen dan den eersten te doen zamenstellen, na te komen zijn, als de beklagde bijv. een generaal is?

Sommige leden meenden, dat zoo hier cassatie moest zijn, het Hoog Militair Gerechtshof, als te gelijk uit militairen en regtsgeleerden zamengesteld, van zelf was

aangewezen om over de plaats gehad hebbende wetschennis uitspraak te doen; hetgeen echter niet plaats kon hebben, dan nadat de wet had uitgemaakt, in welke gevallen het ter zijde stellen harer bepalingen nietigheid medebrengt. Anderen waren van gevoelen, dat ook dit eene anomalie zou zijn; dat, waar het geldt een bloot administratief onderzoek, geen regterlijk vonnis te pas komt, en dat dus in het gestelde geval niets anders overschoot dan het beroep te doen plaats hebben op den Koning, die, na verhoor van den Raad van State, als hoogst administratief collegie; het advies van den raad van onderzoek buiten werking zou kunnen stellen, tengevolge waarvan de Minister het bijeenroepen van een tweeden raad zou moeten bevelen.

Na deze meer algemeene beschouwingen over de strekking van het voorstel van den heer DE ROO heeft men de artikelen van het door hem ingediende wets-ontwerp nagegaan, doch bij het beoordeelen daarvan zich in den regel beperkt tot de zoodanige, die in de oorspronkelijke wetten van 1851 en 1855 wijziging brengen. Gaarne had men gezien, dat de geachte voorsteller de taak van de leden der Kamer verlicht had door eene bepaalde aanwijzing in den een of anderen vorm van hetgeen hij in de bestaande wetten veranderd wil hebben.

Iste AFDEELING.

Art. 2. Eenige leden wilden, op het voorbeeld van art. 17 der wet van 1851 op de bevordering der zee-officieren, de uitzondering van het bepaalde bij de eerste alinea ook hebben uitgestrekt tot de officieren der landmagt, die *tijdelijk* tot andere diensten worden geroepen. Meer algemeen echter meende men, dat dit tot misbruik aanleiding zou kunnen geven. Maar moest dan de bepaling althans niet toepasselijk worden verklaard op de officieren der genie, die tijdelijk met den aanleg der Staatsspoorwegen bezig zijn? Men antwoordde, dat deze op non-activiteit worden gesteld.

Art. 3. Niet slechts de bepalingen van art. 1, ook die van het nieuwe art. 2, moeten op de Vorsten uit het Koninklijk Huis niet toepasselijk worden verklaard.

Art. 5. Moet, waar van de voorwaarden gesproken wordt, voor de bevordering bij keuze vereischt, ook niet gewag worden gemaakt van het geval, dat de officier zich voor den vijand heeft onderscheiden? Aan den anderen kant waren er leden, die de woorden: *„ten gevolge van opvolgende rapporten”* weggelaten wilden hebben. De hierbedoelde rapporten worden niet altijd met de vereischte onpartijdigheid opgesteld. Door het inleveren daarvan kan een bevelhebber op een ondergeschikt officier een blaam werpen, die levenslang niet wordt uitgewischt.

Waarom volgens dit art. vijf zesde der opengevallene plaatsen naar ancienneteit vervuld; volgens art 6 slechts drie vierde? En moet niet zeker tijdperk worden aangenomen, binnen hetwelk de opengevallene plaatsen op de voorgeschreven wijze vervuld worden? Het artikel doet er aan denken, dat bij het openvallen van elke betrekking bevordering plaats heeft, hetgeen echter de volledige uitvoering van het voorschrift onmogelijk maken zou.

Art. 6. Volgens het 2de lid van het artikel is de aanvulling van het vierde bij keuze imperatief; volgens het 3de lid van art. 5 de daar bepaalde aanvulling facultatief. Waarom dit verschil? Aan de vraag hecht zich nog eene andere, namelijk wat gebeuren zal, indien geen genoegzaam aantal personen aanwezig is, om de verplichte keus van een vierde te doen. Moeten dan de plaatsen, voor welke het personeel ontbreekt, open blijven, tot dat zich de zoodanigen opdoen, die de vereischte geschiktheid bezitten? Maar dan zou bij een wapen van geringe sterkte, als dat der kavallerie, het onvervuld laten van plaatsen jaren kunnen duren.

Art. 21. Men herhaalde bij dit artikel den reeds hiervoren uitgedrukten wensch, om met den aard, den omvang en de wijze van afnemen van het door de officieren van gezondheid en de militaire apothekers te ondergaan examen te worden bekend gemaakt.

Art. 25. De bedenking, die tegen dit artikel van het Regerings-ontwerp bestaat, dat als men de officieren van gezondheid der 3de klasse, die den titel van arts bezitten, en de apothekers der 3de klasse, die eene acte van bevoegdheid volgens de wet van 1865 verkregen hebben, bij het in toepassing brengen der wet, van een nader examen vrijstelt en de overigen daaraan onderwerpt, dat examen geen ander kan zijn, dan dat volgens genoemde wet, geldt niet tegen art. 25 van het voorstel. Ook in dit opzicht dus is aan het voorstel DE ROO de voorkeur te geven.

IIde AFDEELING.

Art. 27, n°. 1. Naar 't oordeel van verscheidene leden heeft de heer DE ROO ten onregte de letters *c* en *e* van dit onderdeel der Regeringsvoordragt zamengetrokken. Er bestaan hier werkelijk twee onderscheidene gevallen. Niet slechts moet de beslissing op het verzoek om eervol ontslag van een officier worden geschorst, als deze werkelijk voor een raad van onderzoek is geroepen, maar ook dan wanneer het vermoeden bestaat, dat hij voor zoodanigen raad zal moeten verschijnen. Er moet gewaakt worden tegen het gevaar, dat de officier, die zich op eene onwaardige wijze heeft gedragen, en dus eene aanklagt vreest, zich haast om een verzoek om eervol ontslag in te dienen en dat ontslag dus als bij verrassing verkrijgt. Anderen meenden dat dit gevaar niet bestaat. Het laat zich nauwelijks denken, dat wanneer een officier met eene aanklagt bedreigd wordt, daarvan niets aan het Departement van Oorlog zou bekend zijn. Is dit het geval, dan zal men daar de beslissing op het verzoek om een eervol ontslag, wel ophouden tot dat iets naders van de zaak bekend is. Te regt werd door den heer DE ROO beweerd, dat de bepaling sub *e* van het Regeringsontwerp volkomen voldoende is en die van lit. *c* insluit.

Volgens een derde gevoelen is geen der beide redactiën geheel juist. Het regt tot afwijzing van het verzoek om eervol ontslag moet ophouden wanneer op het advies van den raad van onderzoek ten gunste van den officier is beschikt. Daarover zwijgt het voorstel van den heer DE ROO. De termijn van schorsing van het voldoen aan het verzoek om eervol ontslag moet een begin en een einde hebben. Ook de dubbelzinnige en rekbare uitdrukking: *in de termen valt*," die trouwens ook in de Regeringsvoordragt voorkomt, schijnt bedenkelijk. Zij kon zoo worden opgevat, dat het indienen ook van de meest ongegronde klacht genoegzaam ware, om het eervol ontslag onmogelijk te maken. Er waren echter leden, naar wier oordeel de uitdrukking: *in de termen valt*" zich zeer goed laat verdedigen. Men moest haar in verband beschouwen met art 29, waaruit blijkt, dat daarbij aan de beslissing van den Minister van Oorlog, dat de ingediende klacht aanleiding geeft tot het bijeenroepen van den raad van onderzoek, moet worden gedacht. Wellicht ware het genoegzaam te bepalen, dat het eervol ontslag niet kan worden verleend, gedurende den termijn aanvangende met den last tot bijeenroeding van den raad en eindigende met de beschikking op het advies van dien raad.

N°. 3. Volgens de bestaande wet van 1851 kan de officier wegens gedragingen of daden, waardoor de waardigheid van den officiersrang, de eerbied voor den persoon des Konings en de grondwettige instellingen of de krijgstuelt bepaaldelijk worden aangerand, alleen dan voor een raad van onderzoek worden geroepen, wanneer die *in het openbaar*" zijn gepleegd. Het Regeringsontwerp laat de woorden: *in het openbaar*" weg. Naar het oordeel van eenige leden was voor die weglating wel iets te zeggen. Handelingen, niet in 't openbaar gepleegd, konden zeer wel strafbaar zijn of althans de waardigheid van den officier aanranden. Men sprak daarbij weder van het voortdurend of ergerlijke wijze schulden maken. Of was dit onder het *aanhoudend wangedrag*," waarvan in n°. 4 van het voorstel gesproken wordt, begrepen? De meeste leden echter gaven hier de voorkeur aan de redactie van den heer DE ROO. Onder niet-openbare gedragingen of daden konden ook particuliere gesprekken worden verstaan, en het zou toch werkelijk te ver gaan, bij het rekbare der gebezigde uitdrukkingen, deswege den officier te vervolgen.

Wierd de strafbaarheid van den officier tot *openbare* gedragingen of daden beperkt, dan moest de afzonderlijke vermelding van *openbare geschriften* vervallen. Te regt toch zeide de heer DE ROO, dat wie een openbaar geschrift in het licht zendt, eene openbare daad pleegt. Maar zou uit het opzettelijk weglaten van openbare geschriften niet kunnen worden afgeleid, dat deze, hoe afkeuringswaardig ook, in geen geval tot het roepen voor den raad van onderzoek aanleiding kunnen geven? Men antwoordde, dat voor die bedachtheid geen grond bestond, te minder nog omdat de zeer strenge drukperswet van 16 Mei 1829 (*Staatsblad* n°. 34) altijd nog van kracht is en den officier evenzeer als ieder ander treffen kan. Waarom zouden de bepalingen dier wet voor hem moeten worden verscherpt? Veel grooter was het gevaar, waarop ook de heer DE ROO wijst, dat bepaalde vermelding van openbare geschriften aanleiding zou kunnen geven, dat een officier wegens eene enkele minder gepaste uitdrukking in een onbeduidend dagblad-artikel voor een raad van onderzoek geroepen en ontslagen wierd. Men kon daarbij niet vergeten, dat juist in dit opzigt bij het Departement van Oorlog bekrompene inzichten plegen te bestaan. Onder vroegere Ministers is het voorgekomen, dat het schrijven van een zeer bezadigd vertoog in een wetenschappelijk tijdschrift door een officier hem euvel is geëuid.

N°. 4. Een enkel lid zou liever van *herhaald*, dan van *aanhoudend* wangedrag gesproken hebben. Aan den anderen kant gaf men het den heer DE ROO toe, dat in n°. 6 van *aanhoudende* verregaande nalatigheid moest gesproken worden, daar eene enkele nalatigheid, hoe verregaand ook, geen grond moest opleveren om een officier voor den raad van onderzoek te roepen.

Art. 28. Verscheidene leden kwamen bij dit artikel terug op de bedenkingen, die zij tegen geheel het stelsel der raden van onderzoek hadden. Zij keurden het goed, dat aan de officieren waarborgen tegen een niet genoeg gemotiveerd ontslag gegeven werden, en dat bij het indienen eener klacht de gegrondheid daarvan door een raad van pairs werd onderzocht. Maar dat onderzoek moest het administratief karakter behouden, niet in eene soort van regtsvervolging met alle daaraan verknochte formaliteiten ontaarden. Dat karakter ging thans hoe langer zoo meer verloren. De heer DE ROO had het stelsel der raden beter uitgewerkt dan de Minister; maar ook hij was in dat opzigt op den verkeerden weg en had, eenmaal op dien weg zijnde, nog veel meer uitbreiding aan de bepalingen van dit deel der wet moeten geven, dan hij reeds deed.

Art. 29. Algemeen keurde men het goed, dat in dit nieuwe artikel het beginsel is uitgemaakt, dat de klacht, om tot de bijeenroeping van een raad van onderzoek aanleiding te kunnen geven, afkomstig moet zijn van officieren, die gelijken rang als de beklagde of hooger rang bekleeden. De vraag bleef alleen, of het geval zich niet kan voordoen, dat ook dan, wanneer zich geen bepaalde klager opdoet, de Minister van Oorlog het onvermijdelijk keurt een officier voor den raad te brengen en of hij dan daartoe niet mag overgaan. De meesten waren van meening, dat dit regt niet aan den Minister kon worden betwist en dat het artikel dus in dien zin aanvulling behoefde. Er waren echter ook leden, wien het verkeerd voorkwam, den Minister als een officier van justitie tegenover de officieren van het leger te plaatsen. Overigens scheen het rationeel, dat de beslissing omtrent het bijeenroepen van den raad aan den verantwoordelijken Minister wierd overgelaten. De Koning moest in deze phase der zaak daarmede nog niet worden gemengd. (Vergelijk art. 31 van het Regerings-ontwerp.)

De vraag werd geopperd of art. 31 van het voorstel niet aan art. 29 zou behooren vóór te gaan.

Art. 30. Door de redactie van dit artikel wordt in eene leemte van het Regeringsvoorstel voorzien. Niet *in den regel*, zoo als art. 31 van dat voorstel bepaalt, maar altijd moet voor de vergaderplaats van den raad de standplaats worden aangewezen van den territorialen kommandant, onder wien de garnizoens- of woonplaats van den beklagde ressorteert. Het ligt in den geest der instelling van de raden van onderzoek, dat de beklagde voor officieren gebragt worde, met wie hij

gediend heeft. Ook is het eene verbetering dat het bevelschrift uitdrukkelijk de punten van aanklagt vermelden moet. De raad van onderzoek behoort aan die punten gebonden te zijn.

Art. 31. De wijze van zamenstelling van den raad wordt geacht hier beter geregeld te zijn dan in art. 29 van het Regeringsontwerp.

Art. 35. Ook wat dit artikel betreft gaf men de voorkeur aan de redactie van den heer DE ROO boven die van het Regeringsontwerp (art. 30 c). De beklagde moet bij het onderzoek tegenwoordig zijn. Het was verkeerd dat hij, zoo als volgens het Regeringsontwerp het geval kon zijn, zich bepaalde tot het zenden van een verdediger en zich zelf van het bijwonen der zittingen ontsloeg. Maar moet, als de tegenwoordigheid van den beklagde een vereischte is, deze niet, des noods, tot verschijning voor den raad kunnen worden gedwongen?

Art. 40. Te regt heeft de heer DE ROO begrepen, dat, indien de beklagde, dat verkiezende, bij de loting tegenwoordig kon zijn, de wet zorgen moet, dat hij mededeeling ontvange van de plaats waar, en den dag en het uur, waarop die loting zal worden gehouden.

Art. 46. Ook dit artikel werd geacht beter geredigeerd te zijn dan het daarmede overeenstemmende art. 32 f der Regeringsvoordragt. Het geval moet worden voorzien, dat de beklagde behoort tot het garnizoen eener in staat van beleg verkeerende vesting.

Art. 48. De heer DE ROO heeft uit de Regeringsvoordragt de bepaling overgenomen, dat een der leden van den raad met de werkzaamheden van secretaris belast wordt. Er waren leden die dit afkeurden. Als de secretaris naauwkeurige aantekening van de verhooren en het verder verhandelde moet houden, zal hem ligt de vrijheid van geest ontbreken, om tot de te nemen beslissing mede te werken. Een secretaris, die niet tot de aangewezen leden van den raad behoort, moest dus aan dat collegie worden toegevoegd. Anderen echter zouden dit toevoegen van een vreemd element nog al bedenkelijk keuren. Maar moesten niet, met het oog op het revisieproces, dat de heer DE ROO wil hebben ingevoerd, de secretaris en die hem bijstaat beëdigd worden? Is zulk eene herziening denkbaar, dan moest ook een procesverbaal bestaan van het verhandelde door den raad, opgemaakt door een beëdigd persoon en aan 't welk, als het op de beslissing aankomt of alle formaliteiten vervuld zijn, bewijskracht is toe te kennen.

Art. 49. De heer DE ROO heeft de redactie van het 2de punt zoodanig gewijzigd, dat de raad steeds verplicht zou zijn, de getuigen, die door den beklagde worden aangewezen, te hooren. De meeste leden, die zich daarover uitlieten, keurden dit niet goed, en gaven de voorkeur aan de redactie van art. 34 van het Regeringsontwerp. Wel kon men aan den beklagde het regt niet betwisten, om getuigen à décharge te doen opkomen; maar dit regt kon niet onbepaald worden toegekend. De beklagde zou het daardoor toch in zijne hand hebben om de zaak tot in het onzijdige te rekken. Hij kon, op grond van het toepasselijk verklaarde eerste lid van art. 23 van de wet op de enquête, getuigen, die zich in Nederlandsch Indie bevinden, willen doen hooren; in welk geval er maanden zouden verloopen, eer die getuigenissen in handen van den raad waren. Er moest dus, even als bij de behandeling van gewone strafzaken, worden bepaald, dat de kosten van het verhoor van door den beklagde gedagvaarde getuigen, als de einduitspraak voor hem niet gunstig is, te zijnen laste komen.

Ofschoon men het voorts juist gezien achtte, dat de beklagde het regt heeft te verlangen, dat bepaalde door hem gestelde vragen worden gedaan, ging het toch te ver, dat de raad onvoorwaardelijk gehouden zou zijn, aan dat verlangen te voldoen. In gewone strafzaken kan de regter weigeren zulke vragen te stellen en is het doen van strikvragen volstrekt verboden. Het correctief zou hier kunnen zijn, dat de raad tot het doen van vragen gehouden is, tenzij hij bij eene beredeneerde uitspraak zich daartegen verklaart. Overigens kon men ook hier de aanmerking niet terug-

houden, dat men met opzigt tot geheel deze zaak op een verkeerden weg is. Het onderzoek ontaardt te zeer in een regtsgeding met al zijne vormen, en geeft dus ook voet tot allerlei chicanes.

De volgorde der bepalingen van het artikel is misschien niet geheel juist. Er zou uit kunnen worden afgeleid, dat het den raad niet meer vrijstond, naar aanleiding van het verhoor der getuigen, den beklagde nog te ondervragen. Ook zag men in n°. 1 en 3 de woorden: „*noauwkeurig*” en „*juiste*” liever weggelaten.

Art. 51. Uit het voorafgaande bleek reeds, dat men het afsnijden van ruggespraak met eenige militaire autoriteit in zaken van dezen aard goedkeurt. Het 2de lid van het artikel scheen echter niet vrij van bedenking. Er zijn gevallen, waarin het bijna onmogelijk voorkomt, dat het onderzoek door den vollen raad plaats heeft. Men denke bijv. aan de toepassing van art. 7, alin. 3, der wet op de enquête, volgens welke bepaling de kantonregter een getuige, die door ongesteldheid verhinderd wordt, in zijne woonplaats of zelfs in zijne woning kan ondervragen. En wat wordt hier door den „*vollen raad*” verstaan? Beteekent dit, gelijk in regtszaken, dat het onderzoek door dezelfde leden, die oorspronkelijk daarmede zijn belast, tot den einde toe moet worden voortgezet? Maar dan zou het overliden van een dier leden het ten einde brengen van het onderzoek onmogelijk maken; of wel alles weder van voren af moeten beginnen. Of heeft men hier enkel aan een *volltaligen* raad te denken, zoodat, als één of meer leden ontbreken, aanvulling kan plaats hebben en de einduitspraak geschieden kan door een ander personeel, dan dat tot het verhoor heeft medegewerkt? Maar dan worden de aan den beklagde gegevene waarborgen vrij wat verzwakt. In elk geval geldt het hier quaestien, die bij het revisie-proces te berde kunnen komen.

Art. 53. Om bekende redenen is het beter, de acten vrij van zegel en registratie te verklaren, dan die enkel, gelijk het Regeringsontwerp in art. 34 doet, vrij te stellen van betaling van regten.

Art. 66. De reeds medegedeelde bedenkingen tegen het zoogenaamde revisie-proces werden hier herhaald. In elk geval schijnt de tijd van tweemaal vier en twintig uren, die aan den beklagde gelaten wordt om in beroep te komen, te kort.

Art. 67. Moet hier niet bepaald worden bijgevoegd, dat de leden, die tot den eersten raad van onderzoek hebben behoord, niet in den nieuwen raad kunnen optreden? Men kan toch moeilijk oordeelen over informaliteiten, die men zelf heeft helpen begaan.

Art. 68. Wat is „*kennelijke terzijdestelling*” van een wets-artikel? Misschien ware het beter te spreken van informaliteiten, waardoor de verdediging is benadeld. Sommige leden bleven intusschen volhouden, dat in het stelsel van den heer DE Roo de wet zelve moest uitmaken, welke formaliteiten op straffe van nietigheid na te komen zijn.

Art. 69. Het is, gelijk men reeds aanmerkte, strijdig met goede regtsbeginselen, dat dezelfde raad, die de vroegere uitspraak wegens het niet nakomen der wet casseert, over de zaak ten principale uitspraak doet.

Art. 70. Men herhaalde dat het in den aard van dit revisie-proces ligt, dat het op nieuw aan revisie of cassatie moet onderworpen zijn.

IIIde AFDEELING.

Art. 75, n°. 2d. Zonderling klinkt het, dat hier van officieren gesproken wordt, die, na minstens dertig jaren dienst, geheel ongeschikt zijn voor hunnen stand. Het zou moeten uitkomen, dat zij de geschiktheid ten gevolge van krenking van vermogens van geest en ligchaam hebben *verloren*.

Art. 77. Bij dit artikel zou moeten worden uitgemaakt, dat de gepensioneerde officier, die tijdelijk in dienst is getreden en dan in hoogerem rang is geplaatst, na zijne weder-aftreding aanspraak heeft op hooger pensioen, dan hij oorspronkelijk ge-

noot. Met opzigt tot de gepensioneerde officieren, die in 1830—1839 tijdelijk in dienst traden, is die billijke aanspraak niet erkend.

Slotbepalingen.

Art. 78. In verband met het wegvallen van n°. 7 van art. 27 zal hier ook de intrekking van het Keizerlijk decreet van 1808 en van het besluit van 1853 wegens het aangaan van een huwelijk door een officier moeten worden bepaald. De intrekking van het decreet althans schijnt, als men de belemmeringen tegen het huwelijk opheffen wil, onvermijdelijk.

Naar aanleiding van dezen uitslag der overweging heeft de Commissie van Rapporteurs gemeend met den heer DE ROO VAN ALDERWERELT omtrent sommige punten, tot zijn voorstel betrekkelijk, in schriftelijk overleg te moeten treden. Zij heeft dien ten gevolge, onder mededeeling der verslagen wegens het afdelingsonderzoek zoowel omtrent zijn voorstel, als omtrent het wetsontwerp der Regering, zijne aandacht op een vijftal punten gevestigd en van hem, onder dagteekening van den 25sten Mei jl., een nitvoerig antwoord ontvangen, waarbij de Nota van Wijziging en de toelichting tot die Nota waren gevoegd, die als bijlagen van het tegenwoordig Verslag worden gedrukt. Deze vragen en de daarop gegeven antwoorden zijn van den volgenden inhoud:

„I. In verband met het opgemerkte sub I van dit Verslag (bladz. 3) wordt gevraagd, welke nadere inlichting de voorsteller meent te kunnen geven omtrent de inrigting van het daar bedoeld geneeskundig examen, en door welke maatregelen hij zich voorstelt dat het welslagen der proef om, als vrucht zijner voordragt, eene reserve van officieren van gezondheid voor tijd van oorlog te erlangen zou kunnen worden verzekerd.”

De voorsteller heeft geantwoord:

„Ter juiste beantwoording van de hier gestelde vraag omtrent de inrigting van het bij art. 21 bedoelde geneeskundig examen, is het noodig in eenige nadere bijzonderheden te treden ten aanzien van de organisatie, welke tot het korps officieren van gezondheid, naar de meening van den ondergeteekende, behoort te verkrijgen.

De werkkring der officieren van gezondheid is, vooral in tijd van oorlog, van tweeledigen aard. Er zijn officieren van gezondheid noodig, in staat om te dirigeren, te organiseren, om de taak te vervullen, die tijdens den Krim-oorlog aan BAUDENS en MICHEL LEVY ten deel viel. Deze officieren van gezondheid moeten aan het hoofd van het korps staan. Zij zouden *dirigerende leger-artsen* kunnen worden genoemd. En daar het, met het oog op verschillende militaire wetten en administrative voorschriften, voorshands noodig is aan de militaire artsen de gewone militaire rangen toe te kennen, zouden deze *dirigerende legerartsen* gerekend moeten worden tot de *hoofdofficieren* te behooren. Zij zouden derhalve moeten zijn: *majoor, luitenant-kolonel, kolonel*, terwijl aan het hoofd van het korps, als nu, een inspecteur met den rang van *generaal-majoor* zou kunnen geplaatst zijn.

De taak van alle overige *militaire* of *leger-artsen* (met de rangen van *1sten luitenant* en *kapitein* gelijk te stellen) is van meer beperkten aard en moet meer uitsluitend tot de *geneeskundige* behandeling van de troepen bepaald blijven.

Het examen voor den rang van *dirigerend leger-arts* (hoofdofficier) schijnt derhalve in de eerste plaats te moeten betreffen de organisatie van de militaire geneeskundige dienst in verschillende landen en de wijze, waarop de geneeskundige verpleging der troepen hier en helders voor oorlogs- en vreedstijd is geregeld. Daarbij is te letten op:

de zamenstelling en indeeling van het militair geneeskundig personeel, zoowel wat de officieren van gezondheid als de mindere beambten (hospitaalsoldaten, ziekendragers enz.) betreft;

de opleiding en wijze van aanvulling van dat personeel;

de verhouding van dat personeel tot het algemeen legerbestuur, meer bepaald tot de intendantie;

de maatregelen tot tijdelijke uitbreiding voor het geval van oorlog;

de hulp, daarbij door vrijwillige vereenigingen te verleenen, en de verhouding van deze tot de militaire geneeskundige dienst;

de inrigting der hospitalen, infirmerien enz. en de eischen daaraan te stellen;

de inrigting van het materieel, namelijk van de ziekenwagens, draagbaren, instrumenten, hulpmiddelen van allerlei aard;

de maatregelen in oorlogstijd te nemen met opzigt tot de ambulances, veldhospitalen, tijdelijke hospitalen buiten den operatiekring van het leger te velde;

de wijze van verpleging in belegerde vestingen, de „evacuatiën” bij vestingen, die niet gesloten zijn, enz.

Het is duidelijk, dat deze punten, ging men eenmaal tot de zamenstelling van een programma van examenen over, wijziging, uitbreiding, meerdere toelichting zouden behoeven. Zij strekken dan ook slechts om het algemeen denkbeeld aan te geven. Maar het behoeft geen betoog, dat men zich bij de behandeling dier punten niet tot den actuelen toestand kan bepalen. Al de quaestien, in die punten vervat, moeten, voor zooveel mogelijk, en zonder daarom in te veel bijzonderheden af te dalen, ook uit een historisch oogpunt worden beschouwd. Vooral geldt dit de organisatie en de wijze van verpleging in 't algemeen. En daarbij is voorts onderscheid te maken tusschen het tijdvak vóór en na 1789.

De geschiedenis van de inrigting der militaire geneeskundige dienst houdt naauw verband met de geschiedenis van de inrigting der legers in 't algemeen (geschiedenis van het *krijgswezen*) en met de geschiedenis der oorlogen (*krijgsgeschiedenis*), die beiden op hare beurt weder zamenhangen met de algemeene geschiedenis. En de tegenwoordige inrigting der legers, de tegenwoordige wijze van oorlogvoeren zijn beiden een uitvloeisel van de staatkundige en maatschappelijke verhoudingen, die door de Fransche omwenteling van 1789 in 't leven zijn geroepen. Daardoor splitst zich dan ook de geschiedenis van de inrigting der geneeskundige dienst van zelve in twee hoofddeelen, waarvan het eerste alleen het tijdvak vóór 1789 omvat. Dit gedeelte behoeft slechts in hoofdtrekken gekend te worden. Trouwens de gegevens voor dat tijdvak zijn schaars en men zal zich dus wel *moeten* bepalen tot een algemeen overzicht van de wijze, waarop bij de legers van de oudheid en van de middeleeuwen, later tijdens de 80- en 30jarige oorlogen, de oorlogen van Lodewijk XIV, Willem III, Frederik den Grooten in de geneeskundige verpleging voorzien — juist wellicht, *niet* voorzien — werd.

In het tijdvak na 1789 kan de inrigting van de geneeskundige dienst in tijd van oorlog en in tijd van vrede afzonderlijk behandeld worden. Op die wijze wordt eene behoorlijke *inleiding* verkregen tot de zaak, waarop het vooral aankomt: de naauwkeurige kennis van de inrigting der militaire geneeskundige dienst, in den geest als hierboven werd aangeduid, bij de verschillende Europeesche legers en meer bepaald ook bij ons leger. Ook dit gedeelte moet, als het historische, in kritischen zin behandeld worden.

Het examen moet verder de genes- en heelkunde betreffen. De eischen, in dit opzigt te stellen, moeten door de mannen van het vak worden aangegeven. De examens, in Engeland en Duitschland voor de artsen, die den hoofdofficiersrang wenschen te verkrijgen, bestaande, welligt ook het Belgische examen voor den rang van regements-arts, zullen daarbij als leidraad kunnen dienen. Intusschen is bij examens het programma niet de hoofdzaak. Het komt aan op de keuze der personen, die het examen afnemen, en op den geest, waarin het afgenomen wordt.

Overigens schijnt het wenschelijk, vooral wat het eerste gedeelte van het examen (de geschiedenis der inrigting van de geneeskundige dienst) betreft, de eischen aanvankelijk niet te hoog te stellen. Er behoort altijd overeenstemming te zijn tusschen de oorspronkelijke opleiding en de latere examens. De geschiedenis van de inrigting van de militaire geneeskundige dienst, opgevat in den geest als hierboven werd aangeduid, is tot hertoe weinig of niet beoefend. Zij zou, wierd het stelsel aangenomen, dat op blad. 7 van de Memorie van Toelichting voor de aanvulling van het korps officieren van gezondheid is omschreven, een voornaam deel moeten uitmaken van den cursus aan de daar bedoelde *applicatie-school*, aan welke school, om dit nog in het voorbijgaan op te merken, onderrigt zou dienen te worden gegeven in die ziekten en verwondingen, welke inzonderheid bij legers te velde voorkomen, in militaire hygiëne en in militaire dienstvoorschriften, zoo als de reglementen omtrent de keuring van manschappen, de dienst bij de troepen en dergelijke. Het schijnt hier de plaats om, duidelijkshalve, op te merken, dat, naar de meening van den ondergeteekende, de benoeming tot *militaire of leger-arts* eerst behoort te rekenen van het tijdstip van het verlaten der applicatieschool.

Wat het *tijdstip* betreft waarop het examen moet worden afgelegd, dit behoort tot zekere hoogte aan den vrijen wil der artsen te worden overgelaten. Dat wil zeggen, het Gouvernement moet jaarlijks bepalen op welke dagen gelegenheid zal zijn tot het afleggen van het examen, en daaraan moeten allen kunnen deelnemen, die voor eene bevordering tot *dirigerend leger-arts* in aanmerking wenschen te komen en tusschen 5 en 10 jaren als gewoon leger-arts hebben gediend. Zij, die een korteren diensttijd dan van 5 jaren hebben, kunnen niet tot het examen worden toegelaten, omdat die eerste vijf jaren noodig zijn voor de volledige praktische vorming. Aan de andere zijde schijnt het verkeerd de vergunning tot het afleggen van examen verder dan het tiende dienstjaar uit te strekken, omdat sommige artsen dan reeds met het 10de jaar bevorderd zouden worden, terwijl anderen eerst later voor bevordering in aanmerking zouden kunnen komen. En daaruit zouden moeilijkheden met de rangschikking ontstaan. Ook aan een *tweede* examen, wanneer aan het eerste niet voldaan is, kan geen sprake zijn. Men heeft niet met jonge lieden te doen, die hunne loopbaan nog moeten aanvangen. Voor deze kan een tweede of derde poging om aan een examen te voldoen nog worden toegelaten, niet voor menschen die reeds eenige jaren in de maatschappij hebben verkeerd. Voorts is hier nog aan te teekenen, dat de uitslag van het examen geen invloed behoort te hebben op de rangschikking, zoodat ieder in de ranglijst de plaats behoudt, die hij bij de oorspronkelijke benoeming (art. 20) verkreeg. Het geldt hier geene bevordering bij keuze. Het examen heeft hier niet ten doel om de bekwaamsten spoedig tot de hoogste rangen te doen opklimmen, maar slechts om ongeschikten te weren.

Wie zal het examen afnemen? Dit is eene quaestie van uitvoering. Maar wellicht ware het beste daartoe eene commissie van burgerlijke en militaire geneeskundigen aan te wijzen. Het denkbeeld verdient ook overweging om aan enkele onzer meest uitstekende burgerlijke geneeskundigen, als in Duitschland, den honorairen titel van *dirigerend leger-arts* te geven, en aan de aanneming van dien titel de verplichting te verbinden om als lid der examen-commissie op te treden. Deze zelfde commissie zou dan, eenigzins in overeenstemming met de regeling, die tijdens den Amerikaanschen oorlog zulke goede vruchten heeft gedragen, in oorlogstijd als *algemeene directie* voor de vrijwillige ziekenverpleging kunnen optreden en dan in overleg met den inspecteur der militaire geneeskundige dienst werkzaam kunnen zijn. Dat voorts de examens in het openbaar moeten worden afgenomen, schijnt nauwelijks vermelding te behoeven.

Het tweede gedeelte der vraag luidt: „door welke maatregelen stelt de voorsteller zich voor, het welslagen der proef, om, als vrucht zijner voordragt, eene reserve van officieren van gezondheid voor tijd van oorlog te erlangen, te verzekeren?” Vele maatregelen zijn daartoe, zooveel de ondergeteekende kan zien, niet te nemen. De verwachting dat de proef zal slagen, ligt in het voorgedragen stelsel van organisatie en aanvulling zelf. Eene nadere ontwikkeling van dat stelsel, waartoe de Memorie

van Toelichting de plaats niet was, schijnt hier wenschelijk. Het komt, wat de militaire artsen betreft, in hoofdtrekken hierop neder.

Alle jongelieden, die den graad van genees-, heel- en verloskundige, volgens de bepalingen der wet van den 1sten Junij 1865 (*Staatsblad* n°. 59), hebben verkregen, kunnen zich aanmelden om tot eene benoeming als *leger-arts* in aanmerking te komen.

Zij, die zich daartoe hebben aangemeld, worden voor een jaar (of korter) bij eene militaire geneeskundige *applicatieschool* geplaatst.

Na afloop van den cursus aan die school worden zij benoemd tot *leger-arts* (1sten luitenant). Door aanneming der benoeming verbinden zij zich om 5 jaren effectief te dienen en 10 jaren in reserve te blijven.

De reserve-artsen worden, in geval van oorlog, bij voorkeur in linien en vestigen werkzaam gesteld. Zij worden, in oorlogstijd optredende, voor zoover zij dien rang niet reeds bezaten, tot *leger-arts* met den rang van *kapitein* benoemd.

Bij het einde van den eersten vijfjarigen termijn kunnen de *leger-artsen* of de dienst verlaten of blijven; blijvende, verkrijgen zij den rang van *kapitein* en zijn daardoor op nieuw voor 5 jaren effectieve dienst (en nog 5 jaren reserve) verbonden. Na het verstrijken van dezen tweeden termijn hebben zij ten allen tijde regt op eervol ontslag uit de effectieve dienst.

De *leger-artsen*, die voornemens zijn in de militaire dienst te blijven en voor bevordering in aanmerking wenschen te komen, moeten binnen de eerste 10 jaren het examen voor den rang van *dirigerend leger-arts* (hoofdofficier) hebben afgelegd. Daaraan voldaan hebbende, worden zij, naarmate er vacatures ontstaan, tot *dirigerend leger-arts* (majoor) benoemd.

„Naarmate er vacatures ontstaan.” Dit volgt uit de 2de zinsnede van art 21. De regel, bij de 1ste zinsnede gesteld, werkt dus niet met opzigt tot de bevordering tot den hoofdofficiersrang. Die regel wordt echter weder van kracht zoodra de militaire arts eenmaal tot *hoofdofficier* benoemd is. De *dirigerende leger-artsen* (majors) verkrijgen derhalve na 5 jaren den rang van *luitenant-kolonel*, 5 jaren later den rang van *kolonel*.

Indien het getal hoofdofficiëren niet beperkt ware, zouden derhalve de militaire artsen, na 20 jaren dienst, den kolonelrang kunnen bereiken. Door de beperking zullen zij echter waarschijnlijk langer dan 5 jaren in den kapiteinsrang verblijven. Hoeveel langer? Daarmtrent valt vooraf niets te zeggen. Dit zal afhangen van het getal vacatures in den hoofdofficiërsrang en deze zijn afhankelijk van het getal sterfgevallen en van het getal hoofdofficiëren, dat, hetzij uit eigen beweging, hetzij ten gevolge van pensionering, de dienst verlaat.

Deze inrigting van de militaire geneeskundige dienst zal, naar men mag aannemen, ten gevolge hebben, dat vele jonge lieden, na het volbrengen hunner academische studie, voor den tijd van 5 jaren als *arts* in de dienst zullen treden.

Zij verliezen daarbij niets. Integendeel. Zij verkrijgen daardoor de gelegenheid om onder de leiding van oudere artsen die praktische kennis op te doen, welke hun ontbreekt en waarvan het gemis voor hen juist de groote hinderpaal is om, zoo als men zegt, „in de praktijk te komen.” En dan kunnen zij zich na 5 jaren, wel toegerust, met veel kans op goeden uitslag als burger-geneesheer vestigen.

Mogten de omstandigheden echter medebrengen, dat zij daartoe niet willen overgaan, willen zij in dienst blijven, dan zijn ook in deze militaire loopbaan de vooruitzichten voor hen geenszins ongunstig. Ook hierin zal dus een prikkel gelegen zijn om in dienst te treden.

De waarschijnlijkheid is er derhalve voor, dat de voorgestelde regeling het gewenschte resultaat zal opleveren. Maar *zekerheid*: wie kan die bij dergelijke quaestien geven?

Het schijnt hier de plaats nog in eenige bijzonderheden te treden met opzigt tot de cijfers der gewenschte organisatie.

Welke moet de sterkte zijn van het korps militaire artsen?

De *vredeformatie* van dat korps moet in de eerste plaats gebaseerd wezen op de sterkte van het *leger te velde*. Want dat leger moet in tijden van gevaar en oorlog tot oprukken gereed en dus *permanent* van het noodige geneeskundige personeel voorzien zijn.

Volgens de tegenwoordige legerorganisatie zal de sterkte van dat leger te velde denkkelijk bedragen:

36 bataillons; 18 batterijen; 16 escadrons.

De bedoeling schijnt te zijn deze in te deelen:

4 divisien, elk van van 2 brigades, terwijl de reserve-troepen zullen bestaan uit: 1 reserve-brigade van 4 bataillons; de reserve-artillerie van 14 batterijen; de reserve-kavalerie van 8 eskadrons.

Hierbij zijn noodig:

1 *dirigeerend leger-arts* bij den staf van elke der 8 brigades en van elke der 4 divisien en bij den staf der reserve-troepen, alzoo in 't geheel

13 dirig. leger-arts.;

8 leger-artsen bij de troepen van elke der 8 brigades, alzoo	64 leger-arts.;
12 leger-artsen bij de reserve-troepen.	12 " "

Totaal. . . 13 dirig. leger-arts. en 76 leger-arts.

Voorts worden nog dirigerende leger-artsen vereischt:

voor het hospitaal te Utrecht en de leiding der geneesk. verpleging in de Utrechtsche linie	2 " " "
voor idem te Amsterdam en in de Amsterdamsche linie	2 " " "
voor de stelling te Helder	1 " " "
voor het zuidelijk verdedigingsfrontier.	1 " " "
voor de Grebbe-stelling of in 't algemeen voor de organisatie van de geneesk. verpleging voorwaarts van de Utrechtsche linie	1 " " "
toe te voegen 1 leger-arts aan elk dezer 7 dirigerende leger-artsen, alzoo	7 " "

Algemeen totaal. . . 20 dirig. leger-arts. en 83 leger-arts

De tegenwoordige formatie is 8 hoofdofficieren en niet 119 (als bij vergissing in de Memorie van Toelichting werd opgegeven), maar 124 mindere officieren.

De voorgestelde organisatie vordert derhalve 41 subalterne officieren minder, maar 11 hoofdofficieren meer. Het aangegeven cijfer, voldoende voor het leger te velde in oorlogstijd, is dat zeer zeker ook voor de sterkte van het leger op voet van vrede.

In de dienst bij de hospitalen en infirmerien en in de versterkte plaatsen moet verder voorzien worden:

1°. door de reserve-artsen;

2°. door eene, bij eene wijziging van de militiewet te scheppen categorie van *adjunct-*

leger-artsen, militieplichtige jongelieden, studerende in de geneeskunde, die vergunning hebben ontvangen om zich van hun militieplicht te kwijten door eenigen tijd als adjunct- of assistent-arts dienst te doen, maar zich daarentegen hebben verbonden om, wordt het land in de eerste 5 jaren na het verstrijken van hun verplichten diensttijd bij de militia in een oorlog gewikkeld, als *adjunct-arts* op te treden, en

3°. door de burgerlijke geneeskundigen, die zich, als in 1870 met verscheidenen het geval is geweest, ter beschikking van het krijgsgestuur stellen.

De reserve-artsen vormen hier het hoofdelement. De artsen onder n°. 2 en 3 bedoeld, kunnen slechts als bijkomende factor in rekening worden gebracht. Het zal na verloop van eenige jaren kunnen blijken in hoeverre op een voldoende cijfer aan reserve-artsen te rekenen zij.

Ten aanzien van de militaire apothekers in tweeërlei op te merken:

1°. bij de wet van 1865 is het beginsel aangenomen van afscheiding van de geneeskunst en de artsenijbereidkunst. Dat juiste beginsel, dat altijd slechts tot zekere hoogte zal kunnen worden doorgevoerd, heeft bij de militaire geneeskundige dienst nog geene toepassing hoegenaamd gevonden. Er bestaat geen zelfstandige militaire pharmaceutische dienst. Intusschen moet het korps militaire apothekers niet onder, maar *neven* het korps militaire artsen staan. Aan het hoofd van de gansche militaire geneeskundige dienst, waartoe behooren de artsen, de apothekers, de hospitalen, de apotheken, behoort een *dirigerent leger-arts* als inspecteur te zijn geplaatst. Maar onder deze moet de pharmaceutische dienst een eigen chef met rang van hoofdofficier hebben. Deze moet verantwoordelijk chef zijn van 's Rijks magazijn van geneesmiddelen en tevens de noodige inspectiën houden over de garnizoens-apotheken, die tegenwoordig nimmer door een deskundige in oogenschouw worden genomen. Er wordt thans wel is waar bij de militaire apothekers een hoofdofficier aangetroffen, maar deze heeft geen zelfstandigen werkkring. Hij heeft den rang van majoor, maar een traktement, lager dan dat van een majoor der infanterie, en is, zonder directe verantwoordelijkheid, werkzaam bij 's Rijks magazijn van geneesmiddelen. Intusschen worden in dat magazijn jaarlijks voor aanzienlijke sommen aan geneesmiddelen verwerkt en aan de apotheken in de garnizoenen, de marine en het leger in de koloniën verstrekt;

2°. In verreweg de meeste garnizoens-apotheken bevindt zich thans geen militaire apotheker. Daar heeft een officier van gezondheid, meest de jongste van het garnizoen, het toezigt, en het gereedmaken der recepten geschiedt door hem of door een minderen bediende, die daartoe niet altijd geschikt en in elk geval volgens de wet onbevoegd is. Deze regeling schijnt geheel onvoldoende. In elke apotheek moet voor 't minst een *hulp- of leerling-apotheker* aanwezig zijn. Maar de Wet van 1865, die in 't algemeen *apothekers*, *hulp-apothekers* en *leerling-apothekers* onderscheidt, is voor de militaire pharmaceutische dienst tot hertoe eene doode letter gebleven. Daar echter de garnizoens-apotheken de geneesmiddelen, toebereid, uit 's Rijks magazijn van geneesmiddelen te 's Hage ontvangen, bepaalt de taak dergenen, die daarbij geplaatst zijn, zich tot het gereedmaken der ontvangen geneesmiddelen en eenige administratieve werkzaamheden. In vele militaire apotheken zal men derhalve met *hulp- of leerling-apothekers* kunnen volstaan. Bij eene nieuwe organisatie zal men er daarom op bedacht moeten zijn deze twee kategorien, of althans ééne daarvan, in 't leven te roepen. Welligt kan dan het getal *apothekers* vermindering ondergaan. Overigens schijnt het niet overbodig hier op te merken, dat voor de militaire apothekers een *reserve*-stelsel minder noodig is, omdat, in geval van oorlog, de burgerlijke apotheken kunnen bijspringen.

Met opzigt tot het examen voor den rang van hoofdofficier bij de pharmaceutische dienst, kunnen, althans wat het tijdstip en de wijze van afnemen betreft, de regelen gelden hierboven voor de artsen aangegeven. Het programma zal echter van anderen aard moeten zijn. Meer zuiver wetenschappelijk, ofschoon de vraagpunten, die zich met opzigt tot de inrigting en het beheer der militaire apotheken kunnen voordoen, daarbij niet mogen worden voorbijgezien.

Ten slotte zij opgemerkt, dat de 2de alinea van art. 21 eenige verduidelijking moet ondergaan. De bedoeling is, dat het getal hoofdofficieren van de militaire geneeskundige dienst (dirigerende leger-artsen en dirigerende apothekers) het één vierde zal bedragen van het getal officieren van minderen rang (artsen en apothekers). Het blijft aan eene latere organisatie voorbehouden om te bepalen, hoeveel hoofdofficieren bij de geneeskundige, hoeveel bij de pharmaceutische dienst aanwezig zullen zijn."

"II. Zouden niet de bepalingen omtrent de benoeming van officieren, die in eene speciale betrekking zijn geplaatst, naar aanleiding der bedenkingen gemaakt sub II (bladz. 4) door den voorsteller behooren te worden verduidelijkt en aangevuld?"

De voorsteller heeft geantwoord:

"De hier bedoelde bepalingen zijn, naar aanleiding van de bedenkingen, sub II van het Verslag voorkomende, verduidelijkt en aangevuld. Men zie de *Nota van wijziging*."

De woorden „brigades of divisien" zijn vervangen door „bataillons, eskadrons of batterijen," omdat daardoor de beteekenis van het woord „korpsen" nauwkeuriger wordt aangeduid.

In *b* zijn de woorden ingevoegd: „van het wapen der maréchaussée."

Tot toelichting van de redactie van *c* diene het volgende:

Het getal officieren der artillerie, werkzaam bij de inrigtingen in het Verslag bedoeld, is betrekkelijk zeer groot. Doch het getal dergenen, die daarbij werkelijk onmisbaar zijn, is naar de meening van den ondergeteekende zeer gering. Van dat woord „onmisbaar" wordt in het algemeen niet zelden misbruik gemaakt. Betrekkingen en personen worden wel eens als onmisbaar voorgesteld, terwijl, van nabij bezien, of de persoon weinig geschikt voor de betrekking, of de betrekking zelve overbodig is.

Wanneer op een gegeven oogenblik *alle* officieren bij de technische inrigtingen der artillerie werkzaam, te gelijk vervangen moesten worden, men zou zeer verlegen staan. Maar een verstandig kriegsbestuur behoort vooruit te zien en door de tijdige plaatsing van nieuwe officieren bij die technische inrigtingen zorg te dragen, dat, als de een ten gevolge van bevordering vertrekt, een ander hem behoorlijk vervangen kan. Wordt deze regel in acht genomen, dan zal het geval zich niet ligt voordoen, dat een officier, bij eene speciale inrigting geplaatst, die inrigting niet zonder schade voor de zaak kan verlaten.

Doch het geval behoort toch tot de mogelijkheden en het schijnt derhalve raadzaam daarin bij dit wets-artikel te voorzien. De redactie is echter zoodanig gekozen, dat afwijking van den gestelden regel uitzondering blijve. Hoe spaarzamer van deze bepaling gebruik wordt gemaakt, hoe beter. Want een officier der artillerie, die bij eene technische inrigting werkzaam is geweest, is in den regel een man van studie, die bij het korps terugkeerende, daar den lust tot studie zal opwekken of levendig houden. En dat voordeel zal in den regel grooter zijn dan het nadeel, dat door zijn vertrek welligt aan de technische inrigting wordt toegebracht.

Het tweede gedeelte van *c* strekt om te voorzien in het zeer zeldzame geval, dat een officier, die het gebruik van een zijner ledematen mist, door plaatsing in eene speciale betrekking nog voor de active dienst behouden is gebleven. Het ware onbillijk zoodanig officier, vooral wanneer hij nog van jeugdigen leeftijd is, bij bevordering aan den regel van art. 2 te onderwerpen. Immers er zou dan meestal niets overschieten dan hem het *tijdelijk* pensioen toe te kennen, bedoeld bij art. 42e van de wet van den 28sten Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 128), een pensioen, dat volgens art. 15 en volgende der wet van den 28sten Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 129) slechts de helft van het volle pensioensbedrag bedraagt. Deze bepaling uit te breiden tot alle officieren, „wier lichaamsgestel hen voor de active dienst minder geschikt maakt" schijnt, wegens de gronden daartegen in het Verslag aangevoerd, niet raadzaam.

De opmerking in het Verslag met opzigt tot de genie-officieren gemaakt, berust blijkbaar op eene minder juiste opvatting van den zin van art. 2 en vindt reeds hare beantwoording in de 6de alinea sub. 3° bladz. 3 der Memorie van Toelichting.

Volgens de 2de alinea van art. 2 worden geacht in speciale betrekkingen te zijn geplaatst alle officieren, die niet bij de korpsen van het leger ingedeeld zijn. Officieren der genie zijn voor het meerendeel niet ingedeeld bij eenig korps; zij doen dienst in de vestingen. Derhalve zijn de meesten permanent in eene speciale betrekking, in den zin der wet, werkzaam. Welke zouden nu de gevolgen zijn, indien de officieren der genie niet in de rij der uitzondering sub 6 waren opgenomen? Dat men bij eene bevordering of niet zou weten waar met hen te blijven, of hen zou moeten doen overgaan bij de *troepen* van het wapen der genie, dat is bij het korps mineurs en sappeurs. Maar dit laatste zou, gelet op de formatie van dat korps, in verreweg de meeste gevallen niet mogelijk zijn.

In de laatste alinea sub II van het Verslag wordt het denkbeeld aangegeven, om ook te bepalen, dat een officier niet langer dan een zeker aantal jaren in eene speciale betrekking mag verblijven. Voor dat denkbeeld is veel te zeggen, en het heeft bij den ondergeteekende, toen hij het ontwerp zamenstelde, een punt van overweging uitgemaakt of het niet beter ware het artikel in dien zin te redigeren. Want men moet tusschen de twee stelsels kiezen; neemt men ze beiden aan, moeten dus de officieren, in speciale betrekkingen werkzaam, en na 5 jaren, zoo als in het Verslag wordt aangegeven, en bij vordering die betrekkingen verlaten, er zou bij alle speciale inrigtingen een voortdurend *va et vient* zijn, waaronder de goede gang der zaken zou lijden.

Van de twee stelsels, die beiden hier hun voor en tegen hebben, scheen echter dat, hetwelk in de wet is aangenomen, verkieslijk, omdat de officieren bij bevordering toch in den regel van garnizoenen moeten verwisselen. Bij eene bepaling als in het Verslag wordt gewenscht, zou het geval zich kunnen voordoen, dat een officier, in eene speciale betrekking geplaatst, eerst van garnizoenen zou moeten veranderen, omdat hij daarin 5 jaren werkzaam was geweest, en kort daarna weder, omdat hij tot een hooger rang wordt bevorderd. En wanneer nu eenigen tijd daarna zijn korps ook mogt worden aangewezen om elders garnizoenen te houden, dan zou het geval zich kunnen voordoen, dat zoodanig officier binnen een zeer kort tijdsbestek verpligt ware driemaal van woonplaats te veranderen. Dit is een praktisch bezwaar, dat ook daarom niet te ligt moet worden geacht, omdat het gevolg zou kunnen zijn, dat de meest bekwame officieren, juist met het oog op die herhaalde veranderingen van woonplaats, wel eens zouden kunnen verkiezen *niet* voor eene plaatsing in eenige speciale betrekking in aanmerking te komen. Het doel zou op die wijze worden voorbijgestreefd.

Is ook de bewering wel juist, dat de tijden terug kunnen komen, toen „de officieren tien of zelfs twintig jaren denzelfden rang bleven vervullen?”

De snelheid van bevordering is — behalve van de verliezen ten gevolge van overlijden — afhankelijk van: 1°. de organisatie, namelijk voor zooveel betreft de sterkteverhouding tusschen de verschillende rangen; 2°. de pensioenwet en het meer of minder ruim gebruik, dat van hare bepalingen wordt gemaakt. Zoolang deze factoren niet veranderen, zal de snelheid van bevordering blijven, zoo als zij in de laatste jaren geweest is. Dat de pensioenwet veranderd zou worden, is niet waarschijnlijk. En de toepassing loopt, over een zeker aantal jaren genomen, niet veel uiteen. De organisatie kan veranderen; maar bij de meer en meer erkende noodzakelijkheid om jongere menschen aan het hoofd der troepen te hebben, is het nauwelijks aan te nemen, dat te eniger tijd eene organisatie in 't leven zou worden geroepen, die *vertraging* in den gang der bevordering ten gevolge zou kunnen hebben. Het is dus wel mogelijk, maar niet waarschijnlijk, dat de tijd spoedig terug zal komen, toen een officier 10 jaren en langer in den rang van 2den luitenant, 12, 13 jaren in dien van 1sten luitenant verbleef.”

„III. Is (punt III, bladz. 5) de bedoeling het *vergelijkend* examen voor de Regering, waar zij naar keuze bevordert, verpligtend te maken in dien zin, dat steeds de voor-

keur moet worden gegeven aan hen, die boven de andere deelnemers aan het examen hebben uitgeblonken en zal dat vergelijkend examen louter theoretisch of ook praktisch wezen; hoe zal het worden ingerigt en afgenomen?"

De voorsteller heeft geantwoord:

„Naar aanleiding van de beschouwingen, voorkomende in de laatste alinea sub III van het Verslag, schijnt het noodig te herhalen hetgeen reeds in de Memorie van Toelichting (blz. 4, 3de alinea) is gezegd, dat het geenszins de bedoeling is de buitengewone bevordering in de eerste plaats afhankelijk te maken van een examen. Tot dat examen worden, om de redenen in de Memorie van Toelichting aangegeven, alleen zij toegelaten, van wie, op grond van de rapporten van *opvolgende* chefs, mag aangenomen worden, dat zij voor de hoogere rangen bijzonder geschikt zijn. Nu wordt wel op blz. 9 van het Verslag, bij art. 5, beweerd, dat die rapporten niet altijd vertrouwen verdienen, en de ondergeteekende wil gaarne aannemen, dat die bewering op bepaalde en onbetwistbare feiten steunt, maar de partijde rapporten zullen toch wel de uitzondering vormen. En mag men dan om die uitzondering den regel verwerpen? Indien men van de stelling uitgaat, dat de chefs niet te vertrouwen zijn, dan wordt alle bevordering onmogelijk. Want ook bij de bevordering naar ancienniteit, moet het krijgsbestuur op grond van de adviezen der chefs beslissen, of een officier al dan niet voor bevordering in aanmerking kan komen. Men gelieve ook niet voorbij te zien, dat hier sprake is van *opvolgende* rapporten, dat wil zeggen van de verschillende chefs, waaronder een officier achtereenvolgens dient, terwijl elke chef door een hooger geplaatsten wordt gecontroleerd. Al die personen zouden zich, om een advies uit te brengen, dat met opzet partijdig was, te zamen ten nadeele van een officier moeten verstaan. Is dit denkbaar?"

In elk geval schijnt het advies van de verschillende chefs toch nog een betere basis van beoordeeling dan het examen. Het komt in de eerste plaats op de *hoedanigheden* aan, en deze kunnen bij een examen niet aan het licht komen. Een examen heeft, als bijkomend middel van beoordeeling, zijne waarde. Maar indien het examen alleen of in de eerste plaats moest beslissen, men zou groot gevaar loopen, dat de hoogste rangen in het leger werden ingenomen door officieren, die welligt zeer geleerd, maar zeer weinig bruikbaar zouden zijn.

Intusschen, elk oordeel is subjectief, en vergissingen blijven denkbaar. De ondergeteekende zou dan ook in het algemeen wenschen, dat een einde wierd gemaakt aan het geheimzinnige van de tegenwoordige rapporten of zogenaamde conduite-lijsten, in dien zin, dat ieder officier van het hem betreffende rapport ten allen tijde inzage kon bekomen en dat tevens de weg werd aangewezen, dien hij, zoo het uitgebragte advies hem onbillijk voorkwam, zou kunnen volgen om eene herziening te verkrijgen. Wat verder de „keuze" betreft, daaromtrent zou hij wenschen bepaald te zien, dat de officier, die aan het examen zou wenschen deel te nemen, maar daartoe niet kan worden toegelaten, omdat hij naar het oordeel van zijne chefs niet valt in de termen van het 2de lid van art. 5, recht zou hebben op overplaatsing naar een ander korps, waardoor hem de kans blijft, dat een ander chef een ander oordeel zou uitbrengen. Maar deze en dergelijke bepalingen behooren tot den werkring van het uitvoerend gezag en zijn moeilijkelijk in eene wet op te nemen.

„Hoe zal het examen van art. 5 worden ingerigt en afgenomen?" Het examen zal moeten zijn theoretisch en praktisch. Het theoretisch examen zal, behalve de talen, voornamelijk de zuivere krijgswetenschap in haren geheelen omvang betreffen, zullende daarbij de hulpvakken, als wis-, natuur- en scheikunde, eene geheel ondergeschikte plaats innemen en voorts alles vermeden moeten worden wat aan de school kan doen denken. Het praktisch examen zal in een kamp of in eenig groot garuizen plaats vinden (nog onlangs is een zoodanig examen te 's Hage afgenomen) en voornamelijk dienen om te beoordeelen, of de officier in 't algemeen de vereischte praktische bedrevenheid in de oefeningen van zijn wapen bezit en voorts of hij, vooral wat de infanterie, artillerie en cavalerie aangaat, troepen kan opstellen en bewegen, beschikkingen voor het gevecht kan ontwerpen en ten uitvoer leggen enz. Verdere bijzonderheden dezer examens zijn eene quaestie van uitvoering.

De examens worden, daar de bevorderingen wapensgewijze plaats hebben (art. 4), ook voor elk wapen, — alsmede voor elken rang, — afzonderlijk afgenomen door commissiën, daartoe door den Minister van Oorlog te benoemen. Zij worden jaarlijks, zooveel mogelijk op hetzelfde tijdstip gehouden in de plaatsen, door den Minister van Oorlog aan te wijzen. De deelneming aan het examen staat, behoudens de bepaling van het 2de lid van art. 5, aan ieder luitenant vrij, die 4 jaren dienst als officier telt (zie de Memorie van Toelichting bij art. 5). De officieren, die aan het examen hebben voldaan, worden op wapens- en rangsgewijze ingerigte lijsten van deelgeregtigten tot eene bevordering bij keuze gebragt. De rangschikking geschiedt naar ouderdom van rang. Wilde men naar den uitslag van het examen rangschikken, dan zou daaraan, naar het den ondergeteekende voorkomt, eene te groote waarde worden toegekend. Eenigen invloed behoort die uitslag echter op de rangschikking te hebben en wel in dezen zin, dat, wanneer twee of meer officieren van gelijke dagteekening van aanstelling op de lijst der keuze worden gebragt, — een geval, dat zich waarschijnlijk meermalen zal voordoen, — de eerste plaatsen worden ingenomen door hen, die bij het examen het best voldeden. Daarom spreekt de laatste zinsnede van art. 5 bepaald van een *vergelijkend* examen. Ook is opzettelijke vergelijking, wat de bekwaamheid betreft, noodig, omdat uit de officieren, die aan dit algemeen examen deel nemen, zoo als reeds op bladz. 4, 2de alin., van Memorie van Toelichting werd aangegeven, de officieren voor den *generalen staf* gekozen zullen worden, die volgens de in 1868 vastgestelde bepalingen, indien zij aan de gestelde eischen voldoen, na 8 jaren dienst als luitenant *per se* tot *kapitein* bevorderd worden. De officieren, die voor den *generalen staf* worden gekozen, worden dus geacht te zijn de *uitstekendsten* van de *besten* en behouden daarom ook bij de bevordering een zekeren niet onbelangrijken voorrang.

De bepalingen omtrent de bevordering bij keuze zijn in art. 5 *facultatief* gesteld om twee redenen. Vooreerst omdat het de vraag is, of zich officieren voor het examen zullen aanmelden en hoe velen. Dan ook, omdat de 2de luitnants bij sommige wapens binnen de vier jaren tot 1sten luitenant bevorderd worden en er derhalve voor 's hands voor de luitnants geen sprake kan zijn van eene bevordering bij keuze. Mogt de tijd terugkomen, dat 2de luitnants jaren achtereen in dien rang verblijven, dan zal ook voor dien rang de bevordering bij keuze toepassing moeten vinden. Maar dit dient aan de beslissing van den Minister van Oorlog te worden overgelaten.

Intusschen schijnt bij nader inzien raadzaam de bepaling van de 2de-alinea nog eenigzins meer bindend te maken. In plaats van de woorden „kan door Ons worden”, in den eersten regel, wenscht de ondergeteekende daarom te lezen: „wordt door Ons, zooveel doentlijk”. Voorts schijnt het beter de uitdrukking „ten gevolge” in den derden regel, door „op grond” te vervangen.

Waarom, is gevraagd, wordt in art. 5 voor de keuze het *één zesde*, in art. 6 het *één vierde* aangegeven? Omdat het getal kapiteins-plaatsen veel grooter is dan het getal majoors-plaatsen (1). Uit het *één zesde* van art. 5 zal derhalve het *één vierde* van art. 6 altijd ruimschoots te verkrijgen zijn, en daarop komt het aan. Want ofschoon het geen regel behoeft te zijn, dat zij, die bij keuze van 1sten luitenant tot kapitein werden bevorderd, ook bij keuze voor den majoorsrang worden aangewezen, zullen zij waarschijnlijk toch wel voor de bevordering bij keuze, die bij het 2de lid van art. 6 bedoeld, het eerst in aanmerking komen.

Bij de uitvoering is slechts hierop te letten, dat van elke 6 opvallende plaatsen in den kapiteinsrang 5 worden aangevuld door de 1ste luitnants, die in de ranglijst bovenaan staan, de zesde door n°. 1 van de lijst der keuze. In elke vacature

(1) Die getallen zijn in ronde cijfers als volgt:

Infanterie	250	kapiteins	en	40	majoors.
Artillerie	100	„	„	20	„
Cavallerie	35	„	„	10	„
Genie	30	„	„	6	„

wordt overigens, als tot hiertoe, onmiddellijk voorzien. Waarom de volledige uitvoering van het voorschrift daardoor onmogelijk worden zou, als op bladz. 9 der Memorie van toelichting bij art. 5 wordt gezegd, is niet duidelijk. Bij het ontstaan van vacatures in den majoorsrang wordt op soortgelijke wijze gehandeld.

Is de lijst van de luitenants, die gerechtigd zijn tot eene bevordering bij keuze, uitgeput, dan — en die strekt in antwoord op de vraag aan het slot van punt III van het Verslag gedaan — dan wordt alleen het ancienneteits-stelsel toegepast. De lijst van de kapiteins, die in aanmerking komen voor eene bevordering bij keuze, kan niet uitgeput zijn. Daarom is art. 6 ook imperatief gesteld. Hierbij toch hangt men niet van de pensioenen af. Het gouvernement behoort zorg te dragen, dat op die lijst steeds zowat veel kapiteins voorkomen als noodig zijn om één vierde der vacatures, die in den majoorsrang kunnen ontstaan, bij keuze aan te vullen; het getal dier vacatures laat zich, door vorige jaren als maatstaf te nemen, berekenen en er is daarenboven geen bezwaar om het cijfer ruim te nemen. Men laat bijv. jaarlijks tijdig door de regements-kommandanten 2 of meer kapiteins opgeven, die bijzonder geschikt zijn te achten voor de hoogere bevelhebbers-posten en verzekert zich bij de jaarlijksche inspectiën en in de kampen, dat de voorgedragenen werkelijk die geschiktheid bezitten. Het Gouvernement heeft middelen genoeg om zich hiervan te overtuigen. Trouwens ook bij het tegenwoordige stelsel moet eene soorgelijke behoerdeeling plaats hebben, want, vooral bij de infanterie, worden bij elke benoeming van kapiteins tot majoor verscheidene kapiteins niet bevorderd en door jongeren voorbijgegaan. Heeft de wet eenigen tijd gewerkt, dan heeft men daarenboven in de luitenants, die volgens art. 5 bij keuze tot kapitein bevorderd werden, eene kern, waaruit — altijd zonder anderen uit te sluiten — voor de latere aanwijzing van kapiteins, bij keuze tot majoor te bevorderen, kan worden geput. De kapiteins, die in aanmerking komen voor eene bevordering bij keuze, worden volgens ouderdom van rang gerangschikt en op eene algemeene lijst gebragt. En van die lijst wordt, ter aanvulling van elke vierde vacature in den majoorsrang, telkens hij, die bovenaan staat, genomen."

„IV. Hoe kunnen (punt IV, lit. b, bladz. 7) de gewigtige bezwaren tegen dat onderdeel van het voorstel worden opgelost? Het schijnt wenschelijk, dat de voorsteller hieromtrent zijne meening schriftelijk verklare."

De voorsteller heeft geantwoord:

„De artt. 52—58 zijn in dit wets-ontwerp opgenomen, omdat zij voorkwamen in het regerings-ontwerp. De voorsteller hechtte daaraan geene groote waarde; het was hem niet gebleken, dat tot hiertoe uit het gemis van de daar bedoelde bepalingen ongelegenheden waren ontstaan. Maar de regering kon beter dan hij beoordeelen, in hoeverre, blijkens de ondervinding, de opname in de wet van dergelijke bepalingen noodzakelijk was te achten. Blijkens de verklaring van den Minister van Oorlog in de zitting van den 12den December jl., is echter het wets-ontwerp der Regering in „overleg met den Minister van Justitie bewerkt," en de voorsteller meende derhalve te mogen aannemen, dat de toepasselijk-verklaring op deze materie van de wet op het regt van enquête aan geene ernstige bedenking onderhevig was. Blijkens het Verslag schijnt dit echter wel het geval, en de ondergeteekende, geen regtsgeleerde, acht zich niet in staat de gerezen bezwaren op afdoende wijze te wederleggen. De Minister van Justitie is daartoe waarschijnlijk wel bij magte, maar de voorsteller is van zijne ondersteuning bij de verdediging van dit wets-ontwerp, mogt de Kamer goedvinden het in de eerste plaats te behandelen, niet verzekerd. Het komt den ondergeteekende daarom geraden voor de artt. 52—58 uit het ontwerp te ligten. Voor hen, die er prijs op stellen, dat deze bepalingen in de wet voorkomen, blijft toch de gelegenheid open om bij de behandeling van het wets-ontwerp een daartoe strekkend voorstel te doen."

„V. Wordt niet (punt IV la, c., bladz. 8) aan 's Raads onderzoek het karakter eener judiciele procedure te zeer gegeven, vooral door het voorgedragen regtsmiddel van revisie? Is in het eigen stelsel der voordragt het niet noodzakelijk, de bepa-

lingen, op wier naleving de straf der nietigheid bedreigd wordt, met name aan te wijzen? Behoort niet de zuivere regiskundige beslissing, of schending der wet heeft plaats gehad, opgedragen te worden aan een ander gezag of collegie dan aan een nieuwen raad van onderzoek, uitsluitend uit officieren zamengesteld?"

De voorsteller heeft geantwoord.

„De bedenkingen, die zijn aangevoerd tegen het stelsel van *revisie* van het advies van den raad van onderzoek, zooals dat in het wets-ontwerp is omschreven, komen den ondergeteekende grootendeels juist voor. Zij schijnen echter op de eenvoudigste wijze weg te nemen, door aan den Minister van Oorlog de beslissing te laten of het tweede onderzoek, wordt dit door den beklagde verlangd, al dan niet zal plaats vinden. Daarin ligt, naar de meening van den ondergeteekende, voldoende waarborg voor de beklagden. Is de aandacht des Ministers eenmaal op de informaliteiten, die zouden hebben plaats gehad, gevestigd en zijn die informaliteiten van dien aard geweest, dat zij invloed konden hebben op de uitspraak, dan mag men verwachten, dat hij het verzoek van den beklagde niet ligtvaardig ter zijde zal leggen. Komt het verzoek hem gegrond voor, dan zal hij daarin aanleiding vinden òf om van het advies ten voordeele van den beklagde af te wijken, òf om een tweede onderzoek te gelasten. Tevens wordt op die wijze het gevaar ontgaan, dat een beklagde, door het opwerpen van *chicanes*, zijne zaak slepende houde.

Indien te kiezen ware tusschen de beide stelsels, bladz. 9 van het Verslag, 2de alinea, ontwikkeld, het beroep op den Koning in den daar aangegeven zin, zou den ondergeteekende het meest verkieslijk voorkomen. Maar ook dat stelsel schijnt met het karakter der raden van onderzoek niet wel vereenigbaar. Het is hier te doen om een *advies* en de wet bepaalt op welke wijze men tot een goed advies geraken kan. De Minister blijft overigens de verantwoordelijke persoon; en wordt nu, op gronden, die hem juist schijnen, door den beklagde beweerd, dat het advies niet verkregen is op de wijze als de wet heeft gewild, dan moet hij, Minister, zelf er prijs op stellen, dat uit een tweede onderzoek kunne blijken in hoe verre die bewering juist en het advies al dan niet van waarde is. Hij zelf moet er toch, althans wanneer hij een *conscientieus* man is, tegen opzien een officier, die beweert dat zijne zaak op verkeerde of gebrekkige wijze is onderzocht, uit de dienst te ontslaan. En juist daarom zal het gevolg van dergelijke *réclames*, die ook thans wel voorkomen, zoolang het middel van een tweede onderzoek niet bestaat, in den regel wezen, dat de beklagde *niet* wordt ontslagen. Het tweede onderzoek, dus opgevat, is een steun voor den Minister, niet een middel in de hand van een officier, die, verdienende uit de dienst ontslagen te worden, door wettelijke spitsvondigheden de billijke straf zou trachten te ontgaan. Zal de krijgstuicht gehandhaafd kunnen worden, dan moet niet de *mindere* zich als gelijke stellen tegenover den *meerdere*, en diens gezag, met de wet in de hand, kunnen betwisten. Dit is ook, ofschoon de ondergeteekende niet zal ontkennen dat de redactie daartoe aanleiding gaf, geenszins de bedoeling geweest van het voorstel, bij de artt. 66—70 gedaan. Maar een *hooger beroep*, in den zin als bij de 2de alinea van bladz. 9 van het Verslag wordt aangeduid, zou aan de geheele zaak het karakter geven van een *proces*, dat tusschen den Minister en den officier gevoerd wordt. Daartoe zou de ondergeteekende niet gaarne medewerken. Maar daarom behoeven nog niet alle waarborgen tegen eene kennelijke terzijdestelling van de wettelijke bepalingen weg te vallen. Integendeel. Die waarborgen zijn noodig, en hoe hechter ze zijn, hoe beter de krijgstuicht verzekerd zal wezen. Want de *ware* krijgstuicht, de krijgstuicht die niet in de eerste plaats op dwangmiddelen, maar op morele drijfveeren berust, is dan eerst goed verzekerd, wanneer ieder mindere overtuigd is, dat zijne regten niet zullen worden miskend en hij met de stiptste regtvaardigheid zal worden bejegend.

De artikelen, het tweede onderzoek betreffende, zijn bij de *Nota van wijziging* in den aangegeven zin veranderd. Die veranderingen vinden in de daarbij gevoegde toelichting hare nadere verklaring."

De Commissie van Rapporteurs is van oordeel, dat door het overleg, 't welk tuschen den voorsteller en haar heeft plaats gehad, de openbare behandeling van het ontwerp genoegzaam is voorbereid, en dat harerzijds de beslissing over de verschillende punten aan de Kamer behoort te worden overgelaten. Zij meent echter de opmerking niet te moeten achterhouden, dat de wijzigingen, door den voorsteller in zijn ontwerp gebragt, voor zoo ver die betreffen de instructiën der zaak bij den raad van onderzoek en de tegen diens advies opengestelde revisie, als verbeteringen zijn te beschouwen.

Aldus vastgesteld den 21sten Junij 1873.

STIELTJES.

VAN REENEN.

KAPPEYNE VAN DE COPPELLO.

VAN WASSENAER VAN CATWIJCK.

WYBENGA.

VOORSTEL VAN WET van den heer J. K. H. DE ROO
VAN ALDERWERELT, tot herziening der wet van den
28sten Augustus 1851 (Staatsblad n°. 128), regelende
de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen
der militaire officieren bij de landmagt, gewijzigd bij de
wet van den 11den Julij 1855 (Staatsblad n°. 74).

NOTA VAN WIJZIGING.

Art. 2. In plaats van: *regementen, brigades of divisien*, te lezen: *„regementen, bataillons, escadrons of batterijen”*

In *b* achter het woord *staven* in den eersten regel, te voegen de woorden: *„het wapen der maréchaussée.”*

Aan het slot van dit artikel te laten volgen:

„c. de officieren, die werkzaam zijn aan eenige inrigting tot vervaardiging van geschut, geweren of munitie, doch slechts voor zover zij daarbij niet, zonder bepaalde schade voor de zaak, kunnen worden gemist, alsmede de officieren, die ten gevolge van lichaamsgebreken voor de active dienst ongeschikt verklaard en uit dien hoofde in eene speciale betrekking werkzaam gesteld zijn.”

Art. 3. In het eerste lid de woorden: *„van art. 1”* te vervangen door: *„van de beide voorgaande artikels.”*

Art. 5. In het tweede lid, in plaats van: *kan door Ons worden*, te lezen: *„wordt door Ons, zooveel doenlijk.”*

In plaats van: *„ten gevolge,”* te lezen: *„op grond.”*

Art. 14. In plaats van: *„welke onmiddellijk staat,”* te lezen: *„onmiddellijk staande.”*

Het tweede: *„welke”* moet zijn *„welken;”* *bekleeden* moet zijn *„bekteedden.”*

Art. 21. Achter het woord *officieren* aan het slot te laten volgen: *van minderen rang.”*

Art. 29. Achter het woord *bedoeld* in den eersten regel, te laten volgen: *„en onverminderd het regt van den Minister van Oorlog om uit eigen beweging een officier voor een raad van onderzoek te brengen”.*

Voorts in den tweeden regel voor *„een raad,”* te lezen: *„zoodanigen raad.”*

En in den derden regel, in plaats van *„gebracht,”* te lezen: *„geroepen.”*

Art. 30, te laten wegvallen de woorden: *hetzij ter zake van het geval onder n°. 2 van art. 27 bedoeld, hetzij op grond eener klage, volgens art 29 tegen hem ingebragt.*

Art. 31. Aan het slot te laten volgen eene nieuwe alinea:

„De voorzitter van den raad wordt door Onzen Minister van Oorlog, met inachtneming van de aanwijzing in de bovenbedoelde tabel voorkomende, benoemd.”

Art. 32. De woorden: *van wien de beschuldiging is uitgegaan*, te vervangen door: *„die de klacht heeft ingebracht.”*

Art. 37. Bij te voegen eene nieuwe alinea:

„Mogt de aard der zaak medebrengen, dat enkele zittingen niet in het openbaar worden gehouden, dan kan de voorzitter van den raad, mits de meerderheid der leden zich daarvoor hebbe verklaard, eene of meerdere zittingen met gesloten deuren doen plaats vinden.”

Art. 49. In 1°. moet het woord *naauwkeurig*, in 3°. het woord *juiste* wegvallen.

In 2°. moeten de woorden: *of die door den beklaagde worden aangewezen*, worden vervangen door: *„hetzij ten gevolge van aanwijzing van de zijde des beklaagden, of uit anderen hoofde.”*

De laatste volzin van de laatste zinsnede aldus te lezen: *„De raad beslist of aan dit verzoek kan worden voldaan.”*

Bij te voegen aan het slot eene nieuwe zinsnede:

„Wanneer de raad het niet noodig mogt hebben geacht getuigen, door den beklagde aangewezen, te hooren of de vragen te doen, bij de vorige zinsnede bedoeld, dan worden de motiven, welke tot dat besluit hebben geleid, in de notulen van het verhandelde in de zittingen van den raad vermeld.”

Art. 51. Het woord *vollen* te vervangen door *„geheelen.”*

Artt. 52—58 vervallen.

Artt. 59, 60, 61, 62, 63, 64 worden: 52, 53, 54, 55, 66, 57.

De artt. 65—70 worden vervangen door de volgende bepalingen:

Art. 58. „Bijaldien het advies van den raad van onderzoek strekt tot ontslag van den beklagden officier, kan deze, op grond van onregelmatigheden, bij het onderzoek gepleegd, waardoor de bepalingen dezer wet zijn overtreden en hij in zijne verdediging is benadeeld, een tweede onderzoek voor een anderen raad verzoeken.

„Het daartoe strekkende verzoekschrift, binnen vier dagen na de ontvangst van het proces-verbaal aan den Minister van Oorlog langs den hierarchieken weg in te zenden, bevat eene aanwijzing van de onregelmatigheden, welke, naar de meening van den beklagde, bij het onderzoek zijner zaak hebben plaats gevonden.

„De Minister van Oorlog beslist of er termen aanwezig zijn om het gehouden onderzoek als onvoldoende ter zijde te stellen en tot een tweede onderzoek over te gaan.

„Art. 59. „Wanneer de Minister van Oorlog besluit tot het instellen van een nieuw onderzoek, geeft hij aan een *anderen* territorialen kommandant dan met de zamenstelling van den eersten raad van onderzoek is belast geweest, aan den opperbevelhebber van het lever te velde of aan den opperbevelhebber in de vesting of in de versterkte plaats, bevel tot de zamenstelling van een nieuwen raad.

„Op de zamenstelling, het onderzoek en het advies van den nieuwen raad zijn de bepalingen, vervat in art. 30 tot en met art. 58 dezer wet toepasselijk, met dien verstande, dat in den raad geen leden zitting mogen nemen, die aan het eerste onderzoek hebben deel genomen.

„Het tweede onderzoek heeft buiten verband met het eerste plaats en is als een geheel op zich zelf staand onderzoek te beschouwen.

„Art. 60. „Strekt het advies van den raad van onderzoek tot ontslag uit de dienst, dan doet de Minister van Oorlog, indien hij zich met dat advies verenigt, aan Ons een daartoe strekkend voorstel, voor zooveel noodig in verband met de

bepaling van art 24 der wet, regelende de pensioenen van de militaire officieren der landmagt."

De artt. 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78 worden: 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68.

Art. 65. Onder n°. 2c staat: *gevorderderde*, lees: *gevorderde*."

Aan het slot van art. 68 te doen volgen: „alsmede het Keizerlijk dekreet van 16 Junij 1808 en het Koninklijk besluit van 2 Maart 1853, n°. 65 (*Bijvoegsel tot het Staatsblad n°. 83*).”

TOELICHTING TOT VORENSTAANDE NOTA VAN WIJZIGING.

Art. 2. De oorspronkelijke redactie liet tweeërlei uitlegging toe. De bedoeling was, dat officieren bij de brigades en divisien als chef van den staf, adjunct-chef of adjudant werkzaam, gerekend zouden worden in speciale betrekkingen te zijn geplaatst. Maar volgens den oorspronkelijken tekst konden zij als dienstdoende bij de korpsen van het leger worden beschouwd. Daarenboven wordt door de woorden „brigades en divisien” vooruitgelopen op de nieuwe indeeling van het leger, die wel aangekondigd, maar nog niet uitgevaardigd is.

De tweede verandering vereischt geen toelichting. Voor punt *c* zie het antwoord op vraag II der Commissie van Rapporteurs.

Art. 3. Veranderd naar aanleiding van de opmerking in het Verslag, ofschoon het niet ligt iemand in de gedachte zal komen, art 2 op de leden van het Vorstelijk Huis toe te passen.

Art. 5. Zie het antwoord op de vraag III der Commissie.

Art. 14. Verbetering van redactie.

Art. 21. Zie het antwoord op vraag I der Commissie.

Art. 29. De hier aangeduide veranderingen strekken om gevolg te geven aan de juiste opmerking van het Verslag, dat de Minister van Oorlog in elk geval het regt moet behouden een officier uit eigen beweging voor een raad van onderzoek te brengen.

Art. 30. Hier zou, ten gevolge van de wijziging in art. 29 gebragt, het geval ook vermeld moeten worden, dat de Minister van Oorlog het initiatief genomen heeft. Maar daardoor zou de redactie zeer gebrekkig worden. En vermelding van de verschillende gevallen schijnt veilig achterwege te kunnen blijven.

Art. 31. Ofschoon in een raad van officieren de hoogste in rang als van zelf voorzitter is, schijnt het meer rationeel de wijze van benoeming nog opzettelijk in de wet te vermelden.

Art. 32. Verbetering van redactie.

Art. 37. De gemaakte opmerking, dat het in gevallen van zeer teederen of kieschen aard wenschelijk kan zijn enkele zittingen met gesloten deuren te houden, is juist. De voorgestelde wijziging strekt om daartoe gelegenheid te geven, doch snijdt tevens de mogelijkheid van misbruik af.

Art. 49. Aan de hiertegen in het Verslag gerezen bedenkingen is, voor zoover ze juist schenen, door de voorgestelde wijzigingen te gemoet te komen.

Wat de volgorde der bepalingen van het artikel betreft, deze is uit de tegenwoor-

dige wet overgenomen en daaruit is tot hiertoe nimmer afgeleid, dat het den raad niet meer zou vrijstaan den beklaagde, naar aanleiding van het verhoor der getuigen, nog te ondervragen. Uit dit oogpunt kan derhalve tegen deze volgorde geen bezwaar bestaan, terwijl eene verandering ligt weder tot andere onjuiste opvattingen aanleiding zou kunnen geven.

Art. 51. Daar het woord *vollen* blijkbaar meer dan ééne opvatting toelaat, is het door „geheelen” vervangen.

De bedoeling is, dat, is elders iets te onderzoeken, de geheele raad zich verplaatse. Daaraan schijnen geen beteekenende bezwaren verbonden. Het cijfer der raden van onderzoek, die sedert de invoering der wet zijn gehouden, bedraagt, indien de ondergeteekende wel is ingelicht, gemiddeld nog niet twee per jaar. En in den regel kan het geheele onderzoek gehouden worden in de plaats waar de raad vergadert.

Artt. 58—60. De algemeene strekking der wijzigingen is in het antwoord op vraag V van de Commissie reeds voldoende toegelicht. Met opzigt tot de redactie der artikelen is het volgende op te merken.

Art. 58. Daar de beslissing of een tweede onderzoek al dan niet zal plaats vinden, thans aan den Minister van Oorlog is overgelaten, behoeft dat tweede onderzoek zich niet te bepalen tot de vraag of eenig wetsartikel is geschonden. Alle onregelmatigheden, bij het onderzoek gepleegd, moeten nu aan den beklaagde het regt geven een tweede onderzoek te verzoeken.

De termijn van vier dagen in de tweede alinea schijnt voldoende.

Van het nemen van inzage door den beklaagde van de bescheiden, het gehouden onderzoek betreffende, kan geen sprake zijn. De bedoeling is niet den beklaagde in de gelegenheid te stellen uit een *regtskundig* oogpunt te onderzoeken of te doen onderzoeken, of de wet wel in allen deele is nagekomen. Maar waar, als in de zaak-JANSSEN, kennelijke terzijdestelling van de wet, tastbare onregelmatigheden hebben plaats gevonden, moet den beklaagde de weg open staan om daarop de aandacht van het uitvoerend gezag te vestigen. En die tastbare onregelmatigheden zullen den beklaagde, staande de zittingen, van zelf in het oog vallen. Juist omdat het niet de bedoeling was, dat de beklaagde gelegenheid zou hebben de stukken, zijne zaak betreffende, door een *regtsgeleerde* te doen onderzoeken, was in het vroegere art. 66 de termijn, binnen welken de officier zich moest verklaren of hij al dan niet een tweede onderzoek verlangde, op tweemaal 24 uren gesteld. Het kan echter niet ontkend worden, dat deze termijn zeer kort is. Doch een termijn van 4 dagen, als thans wordt voorgesteld, schijnt geheel voldoende.

Het is duidelijk, dat de Minister, tot een tweede onderzoek besluitende, daardoor als het ware het eerste advies casseert. Want achtte hij het eerste advies juist, dan zou hij den beklaagde in zijn verzoek niet ontvankelijk moeten verklaren.

Art. 59. Vereischt geene nadere toelichting. Aan de opmerking in het Verslag, dat de officieren, behoord hebbende tot den eersten raad, bij de wet van den tweeden moeten worden uitgesloten, is gevolg gegeven. In een *ander* territoriaal commandement zijn echter altijd ook *andere* officieren, zoodat een zamenloop van toevallige omstandigheden noodig zou zijn om het geval te doen ontstaan, waarop in het Verslag (art. 67) whrdt gewezen.

Art. 60. De raden van onderzoek dienen tot voorlichting van den Minister. De Koning ontslaat, maar op de voordragt van het hoofd van het Departement van Oorlog. De Minister is en blijft de verantwoordelijke persoon. Eerst wanneer de Minister tot de overtuiging is gekomen, dat eenig officier uit de dienst behoort te worden ontslagen, is het oogenblik daar, dat de Koning in de zaak moet worden betrokken. Hoe ook het uitgebrachte advies moge luiden, de Minister moet beoordeelen welk gevolg daaraan is te geven en welke voorstellen hij, altijd met oog op de 2de zinsnede van art. 28, raadzaam acht aan den Koning te doen.

Daaromtrent schijnt de bepaling van de bestaande wet (art. 37), in het vroeger art. 65 van het tegenwoordig voorstel overgenomen, minder rationeel. De vraag is niet, of de raad zich voor het ontslag uit de dienst heeft verklaart, want indien de Minister nu eens van oordeel mogt zijn, dat er geene voldoende termen bestaan om den beklaagden officier te ontslaan, waartoe zal dan een Verslag aan den Koning dienen? De vraag is alleen, of de Minister uit het advies aanleiding meent te moeten nemen om den beklaagden officier bij den Koning tot ontslag uit de dienst in aanmerking te brengen. De redactie van art. 60 is met deze opvatting in overeenstemming.

Art. 68. Te regt is in het Verslag de opmerking gemaakt, dat het Keizerlijk dekreet van 16 Junij 1808 en het Koninklijk besluit van 2 Maart 1853, n°. 65, nu ook buiten werking behooren te worden gesteld. Het artikel is in dien zin aangevuld.

's Gravenhage, 25 Mei 1873.

J. K. H. DE ROO VAN ALDERWERELT.

Handwritten text at the top of the page, appearing to be a list or index of items, possibly related to a collection or inventory.

Handwritten text in the upper middle section, possibly a title or a specific entry.

Handwritten text, possibly a date or a reference number.

J. K. H. DE BOO VAN ALDERWERF

Main body of handwritten text, consisting of several paragraphs of cursive script, likely a letter or a detailed report.

STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1874.

VIIIste HOOFDSTUK.

ONTWERP VAN WET.

Wij WILLEM III, enz.

Allen, die dezen zullen zien of hooren, salut! doen te weten:

Alzoo wij in overweging genomen hebben, dat, volgens de artt. 119 en 120 der Grondwet, de algemeene begrooting jaarlijks moet worden vastgesteld;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk wij goedvinden en verstaan bij deze:

ART. 1. Het VIIIste hoofdstuk der begrooting van Staatsuitgaven voor het dienstjaar 1874, betreffende het *Departement van Oorlog*, wordt vastgesteld als volgt:

Iste AFDEELING.

Kosten van het Departement.

Art. 1. Traktement van den Minister *f* 12,000.—

Art. 2. Traktementen van de ambtenaren, onderofficieren en bedienden, toelagen aan officieren en mindere militairen, benevens fourragegelden van den Minister *f* 69,690.—

Art. 3. Bureau- en lokaalbehoefden, benevens drukwerk *f* 10,830.—

Totaal *f* 92,520.—

IIde AFDEELING.

Traktementen, bureaunkosten, toelagen en fourragegelden voor paarden van den grooten staf, den generalen staf (de kosten voor het bij dien staf te geven militair onderwijs daaronder begrepen), de administratie der armée en de provinciale en plaatselijke staven.

Art. 4. Groote staf *f* 56,087.—

Art. 5. Generale staf *f* 73,020.—

Art. 6. Administratie der armée *f* 38,000.—

Art. 7. Provinciale en plaatselijke staven *f* 88,196.—

Totaal *f* 255,303.—

IIIde AFDEELING.

Traktementen, soldijen, fourragegelden en verdere kosten van de verschillende wapen-korpsen, daaronder begrepen die van de officieren van gezondheid en der paarden-artsen, en der instructeurs bij de schutterijen en vereenigingen tot vrijwillige oefening in den wapenhandel, alsmede gratificatiën en kosten van het vervoer naar Ned. Indie van officieren bij het leger aldaar te detacheren, gratificatiën, te verleenen aan de met lichaamsgebreken ontslagen wordende onderofficieren en manschappen, en begrafeniskosten van onvermogene militairen beneden den rang van officier, voorts schade-loosstelling voor schutterlijke dienst bij gemis van garnizoen.

Art. 8. Wapen der infanterie, staf en korpsen, hieronder begrepen de onderofficieren en soldaten van de andere wapens, daarbij tijdelijk in betaling gevoerd wordende *f* 5,085,487.—

Art. 9. Wapen der kavallerie, staf en korpsen, daaronder begrepen de onderofficieren en soldaten van de andere wapens, daarbij tijdelijk in betaling gevoerd wordende *f* 1,858,471.—

Art. 10. Wapen der artillerie, staf en korpsen, mitsgaders de onderofficieren en soldaten van de andere wapens, daarbij tijdelijk in betaling gevoerd wordende *f* 2,441,342.—

Art. 11. Wapen der genie, staf van het wapen en bataillon mineurs en sappeurs, mitsgaders bureaukosten en andere uitgaven voor de ingenieurs in de vestingen *f* 375,156.—

Totaal *f* 9,760,356.—

IVde AFDEELING.

Art. 12. Remonte. *f* 324,000.—

Vde AFDEELING.

Koninklijke Militaire Akademie.

Art. 13. Traktementen, soldijen en verdere kosten *f* 125,050.—

VIde AFDEELING.

Art. 14. Reiskosten en vacatiën, met inbegrip der restitutiën van uitschotten ten dienste van het Rijk gedaan *f* 36,000.—

VIIde AFDEELING.

Geneeskundige dienst.

Art. 15.

a. Traktementen, toelagen en daggelden van de officieren van gezondheid, niet bij de korpsen ingedeeld, als ook van de ambtenaren en verdere geëmployeerden, zoo op het bureau van den inspecteur van de geneeskundige dienst, als bij het magazijn van geneesmiddelen, gelijk mede van de administrateurs en geëmployeerde bij de hospitalen, mitsgaders bijdragen aan de veeartsenijschool tot opleiding van kweekelingen voor de veterinaire dienst *f* 181,474.—

b. Traktementen, toelagen en daggelden van het personeel (militair en burgerlijk) belast met en geëmployeerd bij het onderwijs der studenten voor de militaire geneeskundige en pharmaceutische diensten, en andere uitgaven voor dat onderwijs, na aftrek van de bijdragen door de Departementen van Marine en Koloniën te verstrekken;

loelagen voor de vermelde studenten, welke bestemd zijn voor de militaire geneeskundige dienst hier te lande *f* 28,416.—.

Art. 16. Materieel van de geneeskundige dienst; kosten vallende op het verplegen van zieken, aankoop van medicijnen, meubelen in de zieken-inrigtingen enz. *f* 239,600.—.

Totaal *f* 449,490.—.

VIIIste AFDEELING.

Art. 17. Vuur en licht in de wachten *f* 20,000.—.

IXde AFDEELING.

Art. 18. Scheeps- en wagenvrachten en overvaartgelden, vergoeding voor geleden schade, uit het kontrakt wegens de transporten te water voortkomende *f* 60,000.—.

Xde AFDEELING.

Materieel der artillerie en draagbare wapenen, met den aankleve van dien, onder beheer der artillerie staande.

Art. 19. Jaarwedden van beambten, daggelden, soldijen, enz., voor werklieden (burgerlijke en militaire), verdiend loon voor werk op stuk, toelagen voor officieren en conducteurs, mitsgaders tegemoetkoming, zoo bij de artillerie- stapel- en constructie-magazijnen, bij de inspectie der draagbare wapenen te *Delft*, *Maastricht*, *Gorinchem*, *Dordrecht*, *Luik*, enz., en pyrotechnische werkplaatsen, als bij andere etablissementen tot het materieel der artillerie behoorende *f* 284,845.—.

Art. 20. Aanschaffing, herstelling, onderhoud en verwerken van het materieel der artillerie, der draagbare wapenen, der torpedo's of watermijnen en der pyrotechnische voorwerpen, met alles wat daarop, alsmede op het beheer van een en ander, betrekking heeft, benevens het verstrekken van patronen aan verenigingen tot vrijwillige oefening in den wapenhandel *f* 423,381.—.

Art. 21. Aanschaffing of aanmaak van patroonhulzen, met inbegrip van daartoe benodigde werktuigen als anderzins.

a. Voor geweren, groot kaliber *f* 40,000.—.

b. Voor nieuwe draagbare vuurwapenen, klein kaliber *f* 100,000.—.

Art. 22. Practische artillerie-oefeningen, alsmede het nemen van proeven met torpedo's of watermijnen, met alles wat tot een en ander behoort *f* 15,000.—.

Totaal *f* 863,226.—.

XIde AFDEELING.

Materieel der genie met den aankleve van dien.

Art. 23. a. Onderhouden, herstellen, veranderen en verbeteren van vestingwerken, oefeniugs-terreinen, militaire gebouwen (die in de XIIde afdeeling daaronder niet begrepen), dijken, kaden, wegen, grachten, bruggen en al hetgeen kan gencht worden daartoe te behooren; werkgelden voor militairen, gebezigd wordende tot de uitvoering van werken onder het beheer der genie; werkzaamheden betreffende het bouwen en planten in de nabijheid van vestingwerken; koopen en huren van perceelen; kosten en ongelden bij het sluiten van aankopen en overeenkomsten; afkoop van regten; verleen van subsidiën voor uitvorring van werken; doen van waterpassingen, metingen en peilingen; opzigtkosten, het schoonhouden van geniegoederen, enz. *f* 146,750.—.

Art. 23. b. Belangrijke herstellingen en vernieuwingen aan vestingwerken, militaire gebouwen, als anderzins, aangehaald in het eerste lid van het artikel *f* 108,300.—.

Art. 24. Aankoop, herstellen of verbeteren (op rekening of in daggeld) van kaarten,

plans, memoriën, reglementen, meet- en waterpas-instrumenten, gereedschappen tot meten en teekenen, enz. *f* 2.000.—.

Art. 25. Praktische oefeningen van de genietroepen (mineurs en sappeurs) met het materieel en de materialen daarvoor noodig *f* 5.000.—.

Totaal *f* 262.050.—.

XIIde AFDEELING.

Kazernering en al hetgeen gerekend wordt daartoe te behooren.

Art. 26.

a. Onderhouden, herstellen, veranderen en verbeteren van 's Rijks gebouwen en van gebouwen, door de gemeenten tot militair gebruik afgestaan, bestemd tot beschutting, oefening, verpleging van troepen en paarden, als: kazernen, stallen, rijloodsen, magazijnen, bakkerijen, hospitalen, infirmerien, zweminrtingen als anderzins; aankoop van perceelen tot verbetering en uitbreiding dier gebouwen; kosten en ongelden bij het sluiten van aankopen en overeenkomsten; afkoop van regten; herstellingen en vernieuwingen van meubelen en verdere benodigdheden in de gebouwen tot huisvesting van troepen bestemd *f* 236.750.—.

b. Belangrijke herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen als anderzins in het eerste lid van dit artikel omschreven *f* 227.300.—.

c. Huur van gebouwen of gedeelten van gebouwen tot huisvesting van militairen en hunne huisgezinnen (het wapen der marechaussée daaronder begrepen) *f* 9.000.—.

Totaal *f* 473.050.—.

XIIIde AFDEELING.

Verschillende uitgaven.

Art. 27. Defroijement van den amanuensis bij de directie der weduwen- en wezenkas voor de officieren van de landmagt *f* 1.200.—.

Art. 28. Kosten tot verzekering en uitvoering der eeredienst bij de militairen, daaronder begrepen tegemoetkoming aan predikanten, geestelijken en onderwijzers *f* 8.400.—.

Art. 29. Huur van gebouwen, exercitievelden en loodsen *f* 8.500.—.

Art. 30. Kleine tegemoetkomingen, reisgelden, enz., aan gewezen militairen en weduwen en kinderen van militairen *f* 900.—.

Art. 31. Drukwerk van onderscheiden aard ten dienste van het leger, mitsgaders het drukken, aanschaffen en inbinden van militaire reglementen en boekwerken *f* 5.000.—.

Art. 32. Transportkosten, voeding, huisvesting, dag- en reisgelden van in te lijven lotelingen der nationale militie, en opgeroepen wordende verlofgangers *f* 13.000.—.

Art. 33. Kosten van de magazijnen van kleeding, uitrusting, hospitaal-goederen, kampements-effecten, enz.:

a. tractementen, toelagen, bureaukosten, daggelden aan mindere bedienden en arbeidslooonen *f* 35.000.—.

b. vernieuwing en onderhoud van kampements-effecten, voorwerpen van velduitrusting, enz. *f* 48.000.—.

c. aanschaffing van ledergoed, enz., voor de schutterijen. *Memorie.*

Totaal *f* 83.000.—.

Art. 34.

a. Kosten van verkenningen, het maken van plans, met de kosten uit een en ander voortvloeiende, ten behoeve van de kaarten op het topographisch bureau te vervaardigen *f* 3,200.—.

b. kosten van de topographische inrigting, van tractementen der ambtenaren, toelagen der officieren, daggelden, remuneratiën, enz., der geëmployeerden en andere kosten dezer inrigting, na aftrek van hetgeen uit het Iste hoofdstuk der begrooting van *Nederlandsch Indië* wordt gekweten voor het vervaardigen in

- kleurendruk van de door de topographische opname van *Java* verkregen overzichtskaarten der verschillende residentien *f* 18.400.—.
- c. kosten vallende op het exposeren van kaarten enz., op de tentoonstelling te *Weenen*. *Memorie*.

Totaal *f* 21.600.—.

Art. 35. Kosten wegens het onderhouden van militaire huisgezinnen in de aan het Rijk toebehoorende gestichten te *Ommerschans* en te *Veenhuizen* *f* 16.800.—.

Art. 36. Gratificatiën *f* 12.000.—.

Art. 37. Proceskosten van verschillenden aard. *Memorie*.

Art. 38. Subsidie aan het Invalidenhuis te *Leiden* *f* 5.000.—.

Art. 39. Het aanschaffen van onderscheidingsteekenen voor officiersdienst, van medailles voor diensten van onderscheiden aard en van eeretekenen, ingesteld bij Koninklijk besluit van den 10den Mei 1865 (*Staatsblad* n°. 32) *f* 1000.—.

Art. 40. Kosten, vallende op het kamperen van troepen *f* 100.000.—.

Art. 41. Kosten, vallende op telegraphische correspondentie *f* 100.—.

Art. 42. Lokaal- en schrijfbehoeften, vuur, licht, enz., voor te houden examina voor officiers-rangen, alsmede voor bijeenkomsten van raden van onderzoek *f* 100.—.

Art. 43. Kosten van het Hoofddcomité der Nederlandsche vereeniging tot het verleenen van hulp aan zieke en gewonde krijgslieden in tijd van oorlog, als reizen en verblijfkosten, huur van lokalen, toelage aan den secretaris, schrijfbehoeften, enz. *f* 1.000.—.

Totaal *f* 277.600.—.

XIVde AFDEELING.

Art. 44. Traktementen, soldijen, huisvesting en verdere kosten van het wapen der *maréchaussée*, alsmede gratificatiën te verleenen aan *maréchaussées* die met lichaamsgebreken ontslagen worden *f* 246.700.—.

XVde AFDEELING.

Overcomplete officieren, pensioenen, gagementen, onderstanden, lijfrenten en wachtgeldten.

Art. 45. Overcomplete officieren, twee derde- en non-activiteitstraktementen *f* 48.000.—.

Art. 46. Pensioenen, gagementen en onderstanden *f* 1.435.000.—.

Art. 47. Tijdelijke pensioenen en onderstanden, volgens de wet van 28 Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 129) *f* 7.000.—.

Art. 48. Pensioenen aan mindere geëmploijeerden, werklieden en bedienden, op daggeld werkzaam bij inrigtingen van 's Rijks zee- en landmagt (wet van den 24sten Junij 1851, *Staatsblad* n°. 92) *f* 10.700.—.

Art. 49. Lijfrente, toegekend aan den Pruisischen generaal graaf *BULOW VON DENNEWITZ* en diens mannelijke afstammelingen in de regte linie (besluit van den Souvereinen Vorst van den 6den Februarij 1814, n° 3, en Koninklijk besluit van den 8sten Julij 1815, n°. 4) *f* 5.250.—.

Art. 50. Toelage aan *J. S. A. ELBERTS*, weduwe van den kapitein *W. DE MAN*, als schadeloosstelling voor een in 1825 aan haar toegekend, doch nimmer door haar genoten Rijkspensioen *f* 300.—.

Art. 51. Wachtgeldten *f* 4.000.—.

Totaal *f* 1.510.250.—.

XVIde AFDEELING.

Art. 52. Onvoorziene uitgaven *f* 57.468.—.

XVIIde AFDEELING.

Buitengewone uitgaven.

A. Materiëel der artillerie:

Art. 53. Aanschaffing en aanmaak van zwaar geschut tot kustverdediging met den aankleve van dien *f* 295.000.—.

Art. 54. Aanschaffing en aanmaak van veld- en vestinggeschut, met den aanleve van dien *f* 224.600.—.

Art. 55. Aanschaffing en aanmaak van nieuwe draagbare vuurwapenen klein kaliber, met den aanleve van dien *f* 556.000.—.

Art. 56. Aanschaffing en aanmaak van patroonhulzen tot nieuwe draagbare vuurwapenen, klein kaliber, met inbegrip van de daartoe benoodigde werktuigen, als anderszins *f* 153.937.—.

Totaal *f* 1.228.937.—.

B. Materieel der genie:

Art. 57. Verbetering van de *Nieuwe Hollandsche waterlinie* met de aanleve van dien:

- a. Voortzetting van het verbeteren van een gedeelte der stalling van *Naarden*, waarvoor thans wordt uitgetrokken *f* 250.000.—.
- b. Voortzetting van het verbeteren aan de vesting *Muiden*, waarvoor thans wordt uitgetrokken *f* 50.000.—.
- c. Voortzetting van het maken van gemeenschapswegen met doorlopend barbet, aan de laan van *Minsweerd* tot de *Biltstraat*, en van daar tot den *Maartendijkschen weg* bij *Utrecht*, benevens het maken aan een dergelijken weg van de laan aan *Minsweerd* tot achter de lunetten op de *Houtenssche* vlakke en het verbeteren van de inundatiemiddelen aldaar *f* 70.000.—.
- d. Voortzetting van het verbeteren aan het fort *Eeverdigen*, waarvoor thans wordt uitgetrokken *f* 108.000.—.
- e. Voortzetting van het verbeteren aan de werken bij *Vuren*, waarvoor thans wordt uitgetrokken *f* 100.000.—.
- f. Het maken van artillerieloodsen in de forten te *Vechten*, *Rijnauwen*, *Voordorp* en *Ruygenhoek* bij *Utrecht* *f* 42.000.—.
- g. Betalingen voor reeds aanbestede werken *f* 10.000.—.

Te zamen *f* 630.600.—.

Art. 58. Verdere aanschaffing en aanmaak van materieel voor de telegraafdienst te velde *f* 18.000.—.

C. Kasernering:

Art. 59. Verbetering van Rijksgebouwen en van gebouwen door de gemeenten tot militair gebruik aan het Rijk afgestaan, bestemd tot kazernen, stallen, rijloodsen, magazijnen, hospitalen, infirmerien als anderszins, opbouw van daartoe bestemde nieuwe gebouwen, aankoop van gronden enz.

- a. Voltooiing van eene rijloods en van een magazijn van kleeding te *Amsterdam*, waarvoor thans wordt uitgetrokken *f* 100.000.—.
- b. Het bouwen van eene kazerne met een magazijn van kleeding te *Utrecht*, geraamd op *f* 350.000.—, waarvoor thans wordt uitgetrokken *f* 120.000.—.

Totaal generaal *f* 16.910.000.

ART. 2. Wanneer de som, in dit hoofdstuk uitgetrokken voor een der onderwerpen van uitgaaf, begrepen onder de artikelen 3, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48 en 50, ontoereikend mogt worden bevonden, kan het ontbrekende bedrag, met inachtneming van het voorschrift van het 2de lid van artikel 24 der wet van den 5den October 1841 (*Staatsblad* n°. 40), aangevuld worden door overschrijving uit den post voor *onvoorziene uitgaven*, in hetzelfde hoofdstuk voorkomende.

ART. 3. De in den loop van het dienstjaar opkomende behoeften, het voorschreven Departement betreffende, welke hare omschrijving niet vinden in de artikelen van dit hoofdstuk, worden op den post voor *onvoorziene uitgaven* aangewezen.

De uitgaven worden bij de rekening omschreven en verantwoord in zoovele bijzondere posten, als zij gelijksoortige onderwerpen betreffen.

Lasten en bevelen dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle ministeriele departementen, autoriteiten, collegiën en ambtenaren, wien zulks aangaat, aan de naauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te

den

STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1874.

VIIIste HOOFDSTUK

MEMORIE VAN TOELICHTING.

Toen de ondergeteekende den 15den September belast werd met het interimair beheer van het Departement van Oorlog, was de begrooting van dit Departement door den thans afgetreden Minister van Oorlog voor lang ontworpen en aan de beraadslaging van den Raad van State onderworpen geweest. Volgens het gebiedend voorschrift van art. 129 der Grondwet moeten de begrootingswetten bij den aanvang der zitting terstond worden ingediend en de ondergeteekende moest daarom zich ónmiddelĳk met de begrooting van het Departement van Oorlog bezighouden. Dat hij geen definitief ontwerp kan voordragen, ligt in den aard der zaak; maar bij den uiterst beperkten tijd die hem ten dienste stond, was het hem zelfs niet mogelijk een ontwerp in gereedheid te brengen dat geheel het karakter droeg eener kredietwet.

Hij heeft dus gemeend de begrooting zoo als zij bereids door den Raad van State was onderzocht en waarvan hij als lid van den Ministerraad kennis droeg, onveranderd te kunnen overnemen, te meer omdat het eindcijfer lager is dan dat van het loopend jaar. Hierdoor zal tevens aan de Staten-Generaal eene voldoende voorstelling worden gegeven van hetgeen voor de dienst in het volgend jaar ongeveer noodig zal zijn en het overzicht van het geheel der begrooting meer volledig zijn.

Tot toelichting der ramingen heeft hij de eer het volgende, overgenomen uit de Memorie van Toelichting, welke bij het hierboven bedoelde wetsontwerp gevoegd was, mede te deelen:

§ 1. Zijn in de vorige zitting de ingediende ontwerpen tot verbetering van ons krijgswezen niet tot wet verheven, dit mag niet weerhouden van voort te gaan met het aanschaffen van het noodige artillerie-materieel en van nieuwe draagbare vuurwapenen; met den aanleg der verdedigingswerken, voor welke reeds bij de begrooting voor 1873 eenige gelden zijn toegestaan; met het verbeteren van de kazernering en met het krachtig oefenen van de troepen. Hierop is gelet bij de zamenstelling van het wetsontwerp dat thans wordt aangeboden.

§ 2. Nog eene overweging moest daarbij gelden, namelijk, dat verhooging der soldĳen onvermĳdelĳk is geworden. Zij zijn niet toereikend, om zelfs in vele garnizoenen de kosten der voeding te bestrijden, en dáár, waar zulks nog mogelijk is, schiet er zoo weinig aan zakgeld over, dat de soldaat niet bij magte is zich andere hoognoodige behoeften en kleine geriefelĳkheden aan te schaffen.

Het is te begrijpen, dat het ontoereikende der soldijen op de vrijwillige werving een nadeeligen invloed moet uitoefenen, vooral nu de gemiddelde prijzen van arbeid zoo veel hooger zijn dan zij vroeger waren en steeds blijven stijgen.

Ook met het oog op het bestaande groote tekort aan kader is lotsverbetering dringend noodig. De verhoogingen van soldij welke aan het kader en de vrijwillig dienende soldaten behooren te worden toegekend, zijn aangeduid, in de volgende vergelijkende tabel:

(In deze Tabel wordt voorgesteld het traktement van den *adjutant-onderofficier* te verhoogen: bij de gren. en jagers met $9\frac{1}{2}$ ct. daags; bij de overige korpsen 10 ct.; — dat van den *sergeant-majoor* bij de gren. en jagers, de vesting-art. de pontonn. en torpedo komp. en de genie met $9\frac{1}{2}$ ct.; bij de overige korpsen 10 ct.; — van den *sergeant* of *fourier* bij de gren. en jagers 10 ct.; bij de overige korpsen $9\frac{1}{2}$ ct.; — van den *korporaal*, bij de gren. en jagers 5 ct., bij de overige infanterie 5^s ct.; bij de kavallerie 9^s ct.; bij de veld- en rijd.-artillerie 10 ct.; bij de vesting-art., de pontonniers, de torpedo-komp. en de genie $5\frac{1}{2}$ ct.; — van den *korporaal scherp-schutter* of *appointé*, bij de gren. en jagers 5 ct.; bij de overige infanterie $5\frac{1}{2}$ ct.; bij de kavallerie $9\frac{1}{2}$ ct.; — van den *tamboer*, *hoornblazer* en *trompetter 1ste kl.*; bij de gren. en jagers. $4\frac{1}{2}$ ct.; bij de overige infanterie 4 ct.; bij de kavallerie, veld- en rijd. artillerie $7\frac{1}{2}$ ct.; bij de vesting-artillerie, pontonniers, torpedo-komp. en genie 5 ct.; — *idem 2de kl.*, bij de geheele infanterie 4 ct.; — van den *soldaat vrijwilliger*, *1ste kl.* of *scherp-schutter* bij de infanterie 4 ct.; bij de kavallerie, veld- en rijd. artillerie 10 ct.; bij de vesting-artillerie 5 ct.; bij de pontonniers en torpedo-komp. $5\frac{1}{2}$ ct.; bij de genie 5 ct. — *idem 2de kl.*: bij de geheele infanterie 4 ct.; bij de veld- en rijd. artillerie 10 ct.; bij de vesting-artillerie. 5 ct.; bij de pontonniers en torpedo-komp. $5\frac{1}{2}$ ct.; bij de genie 5 ct.)

§ 3. Aangaande het artillerie-materieel en de draagbare vuurwapenen wordt, als vervolg op vorige opgaven, het volgende meêgedeeld:

Kanons van 24 cm. voor de kustdefensie.

Van 40 stuks zijn in batterij gesteld 29, als: 17 te Helder, 5 te Helvoet, 4 te Brielle en 3 te Willemstad; zullen binnen kort in batterij worden gesteld 10, als: 2 te Helder, 2 te Helvoet en 6 te Willemstad en onderhoorige forten, en is er één op het strand bij Scheveningen voor oefeningen en proeven, terwijl de 10, voor welke op de begrooting van 1873 gelden zijn toegestaan, in het begin van 1874 afgeleverd zullen zijn.

Van die 10 wil men 9 te Helder en 1 te Willemstad doen opstellen.

Op deze begrooting worden nu wederom gelden aangevraagd voor 10 zulke stukken, waarvan er in 't geheel 100 voor de kustdefensie zijn noodig geacht.

Vesting- en veldgeschut.

Uit de thans herziene aannemingstaten is het gebleken dat, — met gebruikmaking van al het voorhandene getrokken voorlaadgeschut, — voor de bewapening aan achterlaadkanons nog noodig zijn 120 van 15 en 400 van 12 cm.

Wat het veldgeschut betreft, men wil, zoodra doenlijk, de veld- en rijdende artillerie voorzien van getrokken achterladers van 8,4 cm., waartoe, met inbegrip der reserve, 140 stukken worden vereischt. De quaestie van een zwaarder veldkanon blijft evenwel, als in andere landen, open.

In verband daarmee, zullen de onlangs ontvangen Zwitsersche veldkanons van 10 cm. weldra worden beproefd.

Van de bedoelde achterladers van 15, 12 en 8,4 cm. wil men in 1874 zestig doen aanmaken, van elke soort 20, met al het noodige voor 300 schoten.

Opzigtelijk den stand der proeven met die vuurmonden, kan worden medegedeeld: voor het veldgeschut, dat binnen kort eene beslissing te wachten is; voor de korte

bronzen achterladers van 12 cm., dat zij reeds ingevoerd zijn, en zoo goed hebben voldaan dat men vrijheid vond de verzending van eenige naar Oost-Indië aan te bevelen; en eindelijk voor het vestingkanon van 15 cm. dat, schoon onvoorziene omstandigheden het onderzoek hebben vertraagd, er evenwel is voortgegaan met het aangieten van vuurmonden van die soort, dewijl men, met vertrouwen, daarvan gunstige resultaten mag te gemoet zien.

Van de draagbare vuurwapens waren op 1 Julij 1873 geleverd: 48.274 geweren klein kaliber; en 7.234 karabijnen, als: 4.980 kavallerie-; 1.782 sappeurs-; en 472 maréchaussée-; terwijl in 1873 nog geleverd of aangemaakt moesten worden: 16.726 geweren klein kaliber, en 266 karabijnen, als: 20 kavallerie-, 218 sappeurs- en 28 maréchaussée-, en 750 revolvers.

Al de korpsen van het leger zijn voorzien van achterlaadgeweren en karabijnen van 1,1 cm.

De reserve der karabijnen zal, na afloop der gedane bestellingen, voldoende zijn.

Aan de reserve der geweren ontbreken er nog 36.000.

Nu wordt er voorgesteld daarvan 15.000 in 1874 te doen leveren en aanmaken.

De 750 revolvers zijn bestemd voor de kavallerie en de maréchaussée.

Bij nadere overweging is het wenschelijk voorgekomen, bij de bereden artillerie, de pistooldragenden beneden den rang van officier van zulke wapens te voorzien.

Hiertoe zijn noodig 2700 stuks, als: voor de rijdende artillerie 618; voor de veldartillerie 1820; Bijeen 2439; in reserve $\frac{1}{10}$ 244; Som 2682; Rond getal 2700.

Er worden nu gelden aangevraagd voor 1000 revolvers, zoodat er na 1874 nog 1700 zullen moeten worden aangeschaft.

De voorraad scherpe patronen, klein kaliber, bedroeg op 1 Julij 1873 5.217,652 stuks, als: 4.464,623 voor geweer, 753.020 voor karabijn.

Door de zeer belangrijke verstrekking van geweerpatronen voor de dienst in Oost-Indië, kon de voorraad niet grooter worden. Evenwel zal hij reeds op 1 Januarij a. s. aanzienlijk vermeerderd zijn en vermoedelijk zal in 1874 de bepaalde hoeveelheid verkregen worden, nithoofde de fabriek te Delft dagelijks ruim 50.000 kan afwerpen.

Bij het onderzoek der in beproeving gestelde mitrailleurs, heeft men nog geen bepaalde keuze kunnen doen. Die van Christophe en Montigny leverden wel zoodanige uitkomsten op, dat eenige dezer vuurmonden onlangs met vertrouwen naar Indië konden worden gezonden; doch niettemin bestaat er nog twijfel of dat wapen voor het gebruik hier te lande voldoende is te achten, daar het, door zijn klein kaliber (1,1 cm.) tot een betrekkelijk kort bereik beperkt is.

Het onderzoek moet worden voortgezet, en daarbij komt ook in beproeving een nieuwe platte mitrailleur van Zweedschen oorsprong, die hoog geroemd wordt.

Van het drijvend torpedo-materieel, waarvoor bij de begrooting gelden zijn toegestaan, is een gedeelte voorhanden en zal de rest in den loop van dit jaar afgeleverd worden. Omtrent de torpedo-quaestie kon men geene eindbeslissing nemen. Immers de proeven, door de commissie van officieren der land- en zeemagt genomen, hebben dusverre tot geen bepaalde uitkomsten geleid.

§ 4. In afwachting eener wettelijke regeling van het vestingstelsel, zal men, als in § 1 ter loops is te kennen gegeven, zich voor 's hands dienen te bepalen tot het aanvragen van de gelden noodig voor de voortzetting of voltooiing van die werken in de Nieuwe Hollandsche waterlinie, voor welke bij de begrooting van 1873 reeds gelden zijn toegestaan en voor het bouwen van artillerieloodsen.

Deze werken zijn:

- a. de voortzetting van de verbetering der stelling van Naarden;
- b. de voortzetting van de verbetering der vesting Muiden;
- c. de voortzetting van de gemeenschapswegen, loopende van de laan van Minsweerd tot de Biltstraat en van daar tot den Maartendijkschen weg, terwijl, — nu de rigting van den Oosterspoorweg bepaald is — tevens kan worden overgegaan tot

den aanleg van een dergelijken weg van de laan van Minsweerd tot achter de lunnetten op de Houtensche vlakte en het verbeteren der inundatiemiddelen aldaar;

d. de voortzetting der verbetering van het fort Everdingen;

e. de voortzetting der verbetering van de werken bij Vuren; en.

f. het bouwen van artillerie-loods en in de forten Vechten, Rijnauwen, Voordorp en Ruygenhoek bij Utrecht, tot berging van materieel dat thans in de bomvrije lokalen, die daarvoor minder geschikt zijn, is opgelegd, en bovendien het gebruik van die lokalen belemmert.

§ 5. Ook met de verbetering der kazernering wenscht de Regering geleidelijk voort te gaan. Daarbij dient echter er op te worden gelet, dat zeer vele andere zaken tevens voorziening behoeven, waarmede bij de opgaven voor die verbetering rekening dient te worden gehouden.

Op dien grond worden thans slechts uitgetrokken: eerstens gelden noodig voor den bouw van eene rijloods en een magazijn van kleeding te Amsterdam, en ten anderen een gedeelte der gelden gevorderd tot het bouwen van eene nieuwe kazerne met magazijn van kleeding te Utrecht, waartoe het voornemen bestaat.

Er dient hier evenwel niet onopgemerkt te blijven, dat, naar aanleiding van de opmerkingen voorkomende op bladz. 24 van het Verslag der Commissie van Rapporteurs over de begrooting van 1873 (n°. 110 der gedrukte stukken), bij punt *b* van art. 26 onder de gewone uitgaven eenige niet geringe sommen zijn uitgetrokken voor werken, welke als belangrijk zijn aan te merken: onder anderen het in het algemeen verbeteren en uitbreiden van de kazernering te Kampen; het verbeteren van de kazernering te Leiden; het verbouwen van de infirmerie te Zutphen, alsmede het bouwen van eene infirmerie te Gouda en van een ziekenstal te Amersfoort, in vervanging van de thans bestaande, die hoogst gebrekkig zijn.

§ 6. Het voornemen bestaat wederom in 1874, in de verschillende kampen, gedeelten van het leger te vereenigen om er gedurende eenigen tijd op ruimer schaal te worden geoefend en tevens de overigen in de garnizoenen gekombineerde manoeuvres te doen uitvoeren en ze te oefenen in het bezetten en verdedigen van forten, en in de torpedo-dienst.

Hiertoe zullen bij de korpsen infanterie van de divisie, welke het kamp bij Milligen zal betrekken, de miliciens van al de ligtingen, die met groot verlof zijn, onder de wapenen worden geroepen, terwijl dit alleen met de miliciens van eene der twee oudste ligtingen zal plaats hebben bij de infanterie-korpsen die niet kamperen, en met de miliciens dier beide ligtingen bij de regimenten vestingartillerie.

Ook zal ter komplementering van de eskadrons, die zullen kamperen, een honderdtal miliciens van eene der ligtingen, die zich met groot verlof bevinden, worden opgeroepen tot het bijwonen der najaarsoefeningen.

Eene speciale beschouwing van de verschillen tusschen de sommen der raming voor 1874 en die der begrooting voor 1873 vindt hieronder eene plaats.

Iste AFDEELING.

Kosten van het Departement.

§ 7. Voor 1874 wordt aangevraagd.....	f 92.520,00
voor 1873 is toegestaan	„ 89.100,00
	Meer..... f 3.420,00

Men wil de bezoldigingen van sommige burgerambtenaren, die hun maximum nog niet hebben bereikt, eenigzins verhoogden, het getal schrijvers der 3de klasse, waarvan er 5 ontbreken, nu met 2 vermeederen, en voorts, door toevoeging van een officier aan het bureau der genie, het organiek getal bereiken.

Daarvan de verhooging.

IIde AFDEELING.

Verschillende staven en dienstvakken.

§ 8. Voor 1873 is toegestaan.....	f 278.392,00
voor 1874 wordt aangevraagd	" 255.303,00
Minder.....	f 23.098,00

Door de indeeling van het leger in divisien en brigades moeten de generaals, die als bevelhebbers in de militaire afdeelingen bij den grooten staf voor tractement enz. werden uitgetrokken, thans als divisie-generaals, die, krachtens art. 4 van 's Konings besluit van 26 Maart jl., n°. 25, tot den staf der infanterie behooren, bij de IIIde afdeeling worden berekend.

Dit geeft bij den grooten staf eene vermindering van . . . . . f 26,844
trekt men hiervan af:

de vermeerdering door de mutatiën bij den grooten en generalen staf . . . . . f 2511

De vermeerdering der toelagen te Amsterdam en 's Gravenhage daaruit ontstaan, alsmede eene geringe vermeerdering van bureau- en fourragegeldcn . . . . . " 1244

dan verkrijgt men de vermindering boven aangewezen van . . . . . f 23,089

IIIde AFDEELING.

Verschillende wapenkorpsen.

§ 9. Krachtens 's Konings besluit van 26 Maart jl., n°. 25, heeft er op 1 Julij ll. eene nieuwe indeeling van het leger plaats gehad, waarbij de troepen zijn aangewezen die tot het veldleger behooren en de troepen die bestemd zijn tot het bezetten der liniën, stellingen, vestingen en forten.

Het veldleger is verdeeld in vier divisien infanterie, artillerie en genie, en eene reserve-brigade infanterie, eene reserve kavallerie en eene reserve artillerie.

Als bezettingstroepen zijn aangewezen de dépôt-bataillons van de regementen infanterie, de reserve-eskadrons kavallerie, de regimenten vesting-artillerie en drie kompagnien mineurs en sappeurs, om later uit de schutterijen te worden aangevuld.

Door eene wijziging der verdeeling van het Rijk in militaire afdeelingen, kunnen de divisie-generaals in vreedstijd tevens het territoriaal bevel voeren in de afdeelingen waarin de troepen hunner divisie zijn.

In oorlogstijd gaat dat bevel over op de provinciale adjudanten, tenzij daarin, voor eene of meer provincien, door een speciaal kommando wordt voorzien.

Tevens zijn voor de hoofdliniën en stellingen afzonderlijke kommandanten aangewezen, die reeds in tijd van vrede al hunne aandacht wijden aan datgene, wat voorbereid moet worden tot eene krachtige verdediging.

Het kommando over de troepen, vroeger door de bevelhebbers in de militaire afdeelingen gevoerd, is overgegaan: voor de regimenten infanterie op de divisie-generaals, en voor de andere troepen op de betrokken inspecteurs.

Alleen door de instelling der linie- of stelling-kommandanten is eene geringe vermeerdering van het aantal officieren te weeg gebragt.

Bij de genietroepen (bataillon mineurs en sappeurs) is het getal der luitenants met één, voor speciale diensten, en dat der korporaals met tien vermeerderd.

Voor het overige is de zamenstelling der korpsen onveranderd gebleven.

Voorts wenscht men de formatie en de betaling van het korps militaire opzigters der genie te zien gewijzigd, zoo als in den toelichtenden staat is aangeduid, ten einde ook het lot van deze militaire beambten eenigzins te verbeteren.

Het getal der vrijwillig dienende soldaten dat sinds jaren gering was en in de laatste jaren steeds bleef afnemen, is door den overgang van zeer velen bij het Oost-Indische leger aanmerkelijk verminderd, zoodat de thans uitgetrokken cijfers voor het onder de wapenen houden der troepen en paarden lager zijn dan die welke daarvoor in de loopende begrooting zijn gesteld.

Er is nu gerekend op: 11.500 man aan kader en vrijwilligers, en 29.550 miliciens, te weten: 7.650 die krachtens artt. 123 en 124 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n° 72) moeten dienen tot aanvulling van het $\frac{1}{7}$ der militie dat onder de wapenen kan worden gehouden; 10.400 die, in 1874 ingelijfd, voor zoo-veel zij niet tot aanvulling van het blijvend gedeelte zouden moeten dienen, voor eerste oefening onder de wapenen zullen blijven; bij de infanterie, de vesting-artillerie en de genie, acht en bij de kavallerie en de rijdende artillerie twaalf maanden, en 11.500 bestemd tot het bijwonen van de najaarsoefeningen, en 4.020 paarden, als: 2.350 bij de kavallerie; 1.670 bij de artillerie.

Men verwacht dat de verbetering van het lot van den soldaat, in § 2 behandeld, een voordeelligen invloed zal oefenen op de werving. De toelage voor het kleding- en reparatiefonds is bij eenige wapens moeten verhoogd, als: bij de pontonniers en de torpedo-kompagnie met 1, bij de kavallerie en de veldartillerie met $1\frac{1}{2}$ en bij de rijdende artillerie met 3 cent daags. De tegenwoordige toelagen zijn niet toereikend om daarvan de kosten van kleding en reparaties zonder inhouding van soldij te bestrijden, terwijl in het algemeen de sommen welke moeten strekken tot dekking van de schulden, in dat fonds nagelaten door de gepasporteerde overleden of gedeserteerde manschappen, verhooging behoeven.

Ook de tegemoetkoming ten behoeve van de menages der korporaals en manschappen, in plaatsen waar van de soldij in de vijf dagen minder dan 25 cents aan de militairen als zakgeld wordt uitbetaald, vordert eene verhooging, terwijl wijders het ration brood van 0,75 kilogram niet kan worden verstrekt voor minder dan $\frac{1}{2}$ cent boven den tegenwoordigen prijs, zoodat het nu berekend is tegen 8 cent.

Voor de transportmiddelen, waaronder het vervoer per spoorrein eene voorname plaats inneemt, en voor het militair onderwijs bij de korpsen, is almede meer geld noodig.

Over het algemeen brengt de stijging der prijzen van bijna al de bij de korpsen benodigde behoeften, te weeg, dat vele artikelen van uitgaaf verhoogd moeten worden.

Naar het vorenstaande wordt thans aangevraagd.....	f	9.760,356
Voor 1873 is toegestaan	"	9.447,511
	Meer	f 312,845

De ontleding dier verhooging is als volgt:

Traktementen van de generaals, vroeger bij den grooten staf, thans bij de 3de afdeeling uitgetrokken	f	26,844
Traktementen, toelagen enz. voor de stellingkommandanten en hun adjudanten, kosten der uitbreiding van het kader der genietroepen (bataillon mineurs en sappeurs), toekenning van de geheele toelage aan de officieren te Amsterdam en te 's Gravenhage in garnizoen.....	"	79,772
Verhooging der traktementen van de fortificatie-opzigtters.....	"	12,230
Verhooging der soldijen van de onderofficieren en minderen.....	"	291,140
Tegemoetkomingen aan de menages der korporaals en soldaten.....	"	36,800
Verhooging van den prijs van het brood.....	"	32,406
Verhooging der toelagen voor het kleding- en reparatiefonds.....	"	56,874
Kosten (meerdere) van transport, als: gewone, met middelen door gemeentebesturen versterkt en op spoorwegen enz.....	"	48,300
Het onderwijs bij de korpsen.....	"	12,000
	f	603,336

Per transport..... f	603,336
Hiervan moeten worden afgetrokken de vermindering door het minder aantal manschappen, en die wegens het grooter inkompleet aan officieren en kader..... "	290,471

Als boven meer..... f 312,865

Bij deze afdeeling wordt overgelegd een staat der effectieve sterkte van het leger op 1 Julij 1873.

IVde AFDEELING.

Remonte.

§ 10. Voor 1874 wordt aangevraagd..... f	324,000
Voor 1873 is toegestaan..... "	218,080

Meer..... f 105,920

Het wordt noodig geacht :

1°. het inkompleet aan paarden dat vermoedelijk op 1 Januarij 1874 bij de korpsen zal bestaan, boven het gewoon benoodigde aan te vullen ;

2°. naar het gebleken tekort, het gewoon verlies niet meer bij de kavallerie op $\frac{1}{8}$ en bij de artillerie op $\frac{1}{10}$, maar respectievelijk op $\frac{1}{7}$ en $\frac{1}{9}$ te bepalen; en

3°. den prijs van aanschaffing iets hooger te stellen dan voor 1873 is geschied, uit hoofde paarden gemiddeld meer hebben gegolden, en het zich laat aanzien dat ze niet onder den prijs van f 500 zullen te bekomen zijn.

Daarvan het verschil.

Blijkens de aanwijzing op den toelichtenden staat, zijn tot het kompleet noodig 4,049 paarden :

Op 1 Julij 1873, waren bij de korpsen aanwezig..... 3,879

moesten nog uit de remonte ontvangen worden..... 272

4,151

Vermoedelijk zullen in 1873 nog worden afgevoerd 243

3,908

Vermoedelijk tekort op 1 Januarij 1874, dat buitengewoon aangevuld zal worden..... 141 paarden.

Vde AFDEELING.

Koninklijke Militaire Akademie.

§ 11. Gedurende het studie-jaar 1873—1874 zullen aan het onderwijs deelnemen, te Breda, voor de dienst hier te lande: kadetten der kav. 5, art. 8, genie 10; voor de dienst in de koloniën: inf. 4, kav. 1, genie 8; te Delft, voor de dienst hier te lande: 4 kad. der art.; te Utrecht, voor de dienst in de koloniën 1. Te zamen 41.

De kadets te Breda zijn die, welke overeenkomstig de bepalingen der wet van 17 Julij 1869 (*Staatblad* n°. 141) hebben voldaan aan een examen, gelijk aan het eind-examen der hoogere burgerschool, met vijfjarigen cursus enz.

De vijf overigen, van vorige studie-jaren, hebben nog niet aan de vereischten van het officiers-examen kunnen voldoen en worden, tot verdere opleiding onderwezen bij den hoofdcursus aan de artillerie te Delft of bij het korps genietroepen (bataillon mineurs en sappeurs).

Hoewel in 1873 38 jongelingen zich hebben aangeboden, konden slechts 33 tot het examen toegelaten en niet meer dan 18 aangenomen worden. Dat aantal is verre beneden dat, waarop eenigermate was gerekend en zeer onvoldoende.

Mogelijkheid bestaat er van verbetering in 1874.

Mogt het dan, echter, blijken dat men zich bedrogen heeft in de verwachting van de nieuwe inrigting gekoesterd, dan zal er moeten worden overgegaan tot eene nadere regeling van het militair onderwijs.

Eene volledige voorstelling van uitkomsten der toelatings-examens levere de volgende tafels.

Opengestelde plaatsen in 1872, voor de dienst hier te lande: inf. 40, kav. 2, art. 14, Genie 5. Het getal aspiranten was: kav. 3, art. 9, genie 12. Bezette plaatsen kav. 1, art. 9, genie 5.

Voor de dienst in de koloniën: inf. 18, kav. 2, art. 8, genie 12. Het getal aspiranten was: inf. 1, art. 2, genie 5. Bezette plaatsen: genie 3.

Totaal 101 open plaatsen, 32 aspiranten, 18 bezette plaatsen.

Opengestelde plaatsen in 1873, voor de dienst hier te lande: inf. 34, kav. 4, art. 13, genie 5. Getal aspiranten: art. 5, genie 16. Bezette plaatsen: kav. 3, genie 5.

Voor de dienst in de koloniën: inf. 18, kav. 2, art. 8, genie 12. Getal aspiranten: inf. 1, art. 3, genie 13. Bezette plaatsen: inf. 4, kav. 1, genie 5.

Totaal: open plaatsen 96, aspiranten 38, bezette plaatsen 18.

De kosten van het onderwijs zijn *f* 3,770 minder geraamd kunnen worden dan de som voor 1873 toegestaan, dat is op *f* 125,050.

Ten laste van het Iste hoofdstuk der begrooting voor Neêrlandsch Indië komt . . . . . *f* 42.700,00

De som der bijdragen van de kadetten voor de dienst hier te lande
belooft . . . . . „ 14.200,00

f 56.900,00

Dat montant van *f* 56.900 is in de wet op de middelen opgenomen, als bate voor de schatkist.

VIde AFDEELING.

Reiskosten en vacatiën.

§ 12. Wederom is het gebleken, dat de jaarlijks aangevraagde som niet toereikent, om al de kosten te bestrijden van de inspectiën en andere reizen, welke in het belang van de dienst moeten worden gedaan.

Uit dien hoofde wordt nu aangevraagd *f* 8,000 meer dan voor 1873 is toegestaan, dat is *f* 36,000.

VIIde AFDEELING.

Geneeskundige dienst.

§ 13. Het aantal der studenten, die, als dingende naar de betrekking van officier van gezondheid, in het studiejaar 1873—1874, aan het onderwijs op het athe-naeum te Amsterdam zullen deelnemen, bedraagt 161, als:

1 ^o . voor de zeemagt	31
2 ^o . „ het leger:	
<i>a.</i> hier te lande	37
<i>b.</i> in Oost-Indië	90
en <i>c.</i> in West-Indië	3
	130

Tc zamen 161

In de kosten van het onderwijs, geraamd op *f* 61.648 met inbegrip eener som van *f* 18.500 voor toelagen aan de studenten voor de dienst hier te lande, zullen de betrokken Departementen bijdragen:

Marine.....	<i>f</i> 8.308,00
Kolonien.....	" 24.924,00
Oorlog.....	" 28.416,00

Te zamen..... *f* 61.648,00

Voor 1872—1873 werden de kosten geraamd op..... " 44.516,00

Meer..... *f* 17.132,00

In 1873—1874 zullen er plus minus 40 studenten meer zijn dan er in 1872—1873 waren. Buitendien is de toelage der studenten voor de dienst bij 't leger hier te lande verhoogd met *f* 200, en alzoo gebragt op *f* 500. Daarvan het verschil.

De opleiding der studenten levert stof tot tevredenheid. De lust voor de geneeskundige dienst blijkt toe te nemen en de verwachting dat het aantal kandidaat-artsen zou klimmen, is in zoo verre bevestigd, dat er bij het einde van den cursus 1872—1873, reeds 57 waren. Daarvan hebben nu onlangs 6 aan het arts-examen voldaan, te weten:

1 voor de dienst hier te lande, en 5 voor de dienst in de koloniën.

Voor de geneeskundige dienst, met inbegrip van dat onderwijs:

wordt nu aangevraagd.....	<i>f</i> 449.490,00
en is voor 1873 toegestaan.....	" 436.884,00

Meer..... *f* 12.606,00

Dit verschil ontstaat door:

a. de verhooging der bezoldigingen van eenige burger-bedienden en geëmploijeerden op daggeld.....	<i>f</i> 2.900,00
b. de verhooging der toelage en de vermeerdering van het aantal toelagen.....	" 12.832,00
	<i>f</i> 15.732,00

Die som moet worden verminderd met hetgeen meer is afgetrokken wegens het incompleet aan officieren.....	<i>f</i> 3.126,00
Gelijk.....	<i>f</i> 12.606,00

VIIIste AFDEELING.

Vuur en licht voor de wachten.

§ 14. Voor 1873 is *f* 20,000 toegestaan. Evenveel wordt voor 1874 aangevraagd.

IXde AFDEELING.

Scheeps- en wagenvrachten.

§ 15. Voor dit onderwerp wordt geraamd.....	<i>f</i> 60.000,00
is voor 1873 toegestaan.....	" 50.000,00
Meer.....	<i>f</i> 10.000,00

Bij het jongste kontrakt voor de transporten te water, zijn de vrachten met ongeveer 10 percent verhoogd, en zoowel in 1873 als in 1872 is het gebleken, aan de kosten van het belangrijk vervoer van troepen en materieel naar en van de legerplaatsen, dat de toegestane sommen te laag geraamd waren.

Daarvan de verhooging.

Xde AFDEELING.

Materieel der artillerie.

§ 17. Voor het materieel der artillerie wordt aangevraagd.....	f 863.226,00
is voor 1873 toegestaan.....	„ 816.850,00
	Meer.....
	<u>f 46.376,00</u>

Het meerdere is voor:

a. daggelden en werkloonen.....	f 3.145,00
b. materialen, enz.....	„ 23.231,00
c. patroonhulzen.....	„ 20.000,00
	<u>f 46.376,00</u>

Tot opheldering van de verhoogingen dient:

a. Bij de gieterij van bronzen geschut zijn wel is waar de dag- en werkloonen lager gesteld, omdat de werkzaamheden bij die inrigting in 1874 hoofdzakelijk zullen bestaan in de vervaardiging van achterlaadgeschut, waarvoor bij art. 54 gelden worden aangevraagd; doch daarentegen wordt er voor de andere artillerie-werkplaatsen, meer aan dag- en werkgelden uitgetrokken, ten einde den aanmaak van projectielen, van transportwagens en paardentuigen met kracht voort te zetten, — de ziekenwagens en patroonkassons te verbeteren en die achterlaadgeweren van groot kaliber (Snider) waaraan dit nog ontbreekt, van nieuw model patroontrekkers te voorzien.

b. Wegens de hooge prijzen der metalen, brandstoffen en andere voorwerpen, kan voor de aanschaffing van materialen niet minder worden geraamd.

c. Op 1 Julij 1873 bedroeg de voorraad van patroonhulzen, met looden kogels in gelijk aantal, en scherpe patronen tot achterlaadgeweren, groot kaliber, zamen 11.633,364. Men kan rekenen dat er met het einde van het jaar 12.000,000 zullen zijn, genoeg voor de 83,000 geweren van die soort in voorraad, — geweren uitsluitend bestemd voor de schutterijen die van zulke wapens voorzien zijn.

Voor het verbruik bij de schietoefeningen der schutterijen in 1874, zullen waarschijnlijk noodig zijn één millioen patronen, zoodat in aanvulling evenveel hulzen dienen te worden vervaardigd.

Bij de schietoefeningen van het leger zullen vermoedelijk in 1874 2½ millioen patronen, klein kaliber, verbruikt worden.

Alzoo moeten er in 1874 evenveel hulzen van die soort worden bijgemaakt.

De uitgaaf tot aanvulling van den voorraad hulzen en patronen voor verbruik, keert jaarlijks weder en is dus eene gewone. Uit dien hoofde zijn de daarvoor noodige gelden hier uitgetrokken.

Bij deze afdeeling worden opgaven overgelegd:

a. van den voorraad grondstoffen, voorhanden in de magazijnen der artillerie op 1 Januarij 1873;

b. van de vuurmonden, projectielen, enz., op dien datum opgelegd of bij de korpsen van het leger in gebruik;

c. van het voornaamste materieel dat in 1872 in de artillerie-werkplaatsen te Delft en te 's Hage is aangemaakt.

XIde AFDEELING.

Materieel der genie.

§ 17. Men heeft wederom het gewoon onderhoud en de belangrijke herstellingen tot het strikt noodige beperkt en zoo voor dit onderwerp f 12.550 minder kunnen ramen dan er voor 1873 is toegestaan.

XIIde AFDEELING.

Kazernering.

§ 18. Hoewel niet onbelangrijke sommen zijn uitgetrokken, tot verbetering of tot stichting van gebouwen, zoo als voor:

Kampen	f	40.000,00
Leiden.....	"	10.000,00
de infirmerie te Zutphen.....	"	10.000,00
eene infirmerie te Gouda	"	40.000,00
eene ziekenstal te Amersfoort.....	"	14.000,00
voor den verderen bouw van de infirmerie te Leiden.....	"	50.000,00
Te zamen.....		f 164.000,00

zijn de overige uitgaven zoodanig beperkt geworden, dat slechts f 9.550 meer gevraagd, dan voor 1873 is toegestaan.

Voor 1874 gevraagd	f	473.050,00
" 1873 toegestaan.....	"	463.500,00
Meer		f 9.550,00

XIIIde AFDEELING.

Verskillende uitgaven.

§ 19. *Art. 32.* Transportkosten, voeding, huisvesting, enz. voor lotelingen en verlofgangers der nationale militie.

Zoo als reeds in het antwoord op het Verslag over de begroting van 1873 werd te kennen gegeven, is, tot tegemoetkoming aan de bezwaren waarop in dat stuk was gewezen, de instructie regelende de reis- en daggelden van miliciens op marsch door eene andere vervangen, waarbij de toekenningen eenigzins ruimer gesteld zijn. Daarom moet voor dit onderwerp f 5000 meer worden aangevraagd dan er voor 1873 is toegestaan.

Art. 35. Ommerschans en Veenhuizen. De afnemng der veteranen-bevolking heeft op nieuw aanleiding gegeven om f 500 minder aan te vragen.

Op 1 Julij 1873 bestond die bevolking uit 96 gezinnen met 203 hoofden.

Art. 40. Kosten vallende op het kamperen van troepen. Gelijk in § 7 is te kennen gegeven, wil men in 1874 wederom gedeelten van het leger doen kamperen, en wel:

A. te Milligen:

8 bataillons (eene divisie) infanterie, compleet als op voet van oorlog, dus met al de daartoe behorende miliciens; 4 eskadrons kavallerie; 4 batterijen, elke van 6 stukken, als: 3 veld- en 1 rijdende artillerie; 1 compagnie trein; $\frac{1}{2}$ compagnie genietroepen, en eene afdeeling hospitaal-soldaten.

B. bij Zeist:

a. 12 kompaniën vesting-artillerie met de miliciens der oudste ligting, in twee seriën van zes kompaniën, elke serie gedurende vier weken; de artillerie-instructie-kompagnie, en de jongelingen, gedetacheerd bij den wetenschappelijken cursus der artillerie bij eene der seriën, en $\frac{1}{2}$ compagnie genietroepen, gedurende acht weken;

b. al de genietroepen (het bataillon mineurs en sappeurs) gedurende zes weken.

c. op het Wiesselsche veld:

het personeel van de normaal-schietschool en de scherpschutters der infanterie.

Men schat de kosten op slechts f 100,000, dat is f 4000 minder, dan er voor het kamperen in 1873 is toegestaan.

Hierbij wordt overgelegd de staat van de in 's Rijks magazijnen van kleding, uitrusting, enz. op 1 Januarij 1873 voorhanden kampementseffecten, voorwerpen van veld-uitrusting voor de hospitaaldienst, mitsgaders voor kleding en ledergoed voor de schutterijen en het leger.

XIVde AFDEELING.

Wapen der maréchaussée.

§ 20. Voor het wapen der maréchaussée:	
wordt aangevraagd.....	f 246.700
is voor 1873 toegestaan.....	" 246.571

Meer..... f 129

De vermeerdering bedraagt:	
de soldijen van de opperwachtmeesters.....	f 200
Hiervan moeten worden afgetrokken eenige kleine verschillen in minder "	" 71
Als boven.....	f 129

XVde AFDEELING.

Overkomplete officieren, pensioenen, gagementen enz.

§ 21. *Art. 45. Non-activiteiten.* Uit den overgelegden staat blijkt, dat de op 1 Augustus 1873 toegekende non-activiteits-traktementen bedragen f 47.755,41,

Het laat zich niet aanzien dat hierin vermindering zal komen. Daarom vraagt men nu f 48.000 aan, dat is f 8000 meer dan er voor 1873 is toegestaan.

Art. 48. Pensioenen voor mindere geëmploijeerden en werklieden. Dit artikel is met f 700 verhoogd. Daarentegen heeft men de wachtgeldten (art. 51) met f 1500 kunnen verminderen.

XVIIde AFDEELING.

Buitengewone uitgaven.

§ 22. Van de gelden voor 1874 aangevraagd, is de bestemming hierna aangeduid:

I. *Materieel der artillerie.*

<i>Art. 53. Aanschaffing van 10 kanons van 24 cm. voor de kustde-</i>	
fensie.....	f 295.000
voor 10 zulke vuurmonden is voor 1873 toegestaan.....	" 285.000

Meer..... f 10.000

De prijzen van materialen en arbeid zijn dermate gestegen, dat de kosten per vuurmond f 1000 meer moeten bedragen.

Art. 54. Aanschaffing van achterland- vesting- en veldkanons, als:

20 van 15 cm.....	f 114.000
20 " 12 "	" 62.000
20 veldstukken.....	" 48.000
	f 224.000

In 1873 is toegestaan voor eenige stukken van 15 cm..... " 97.500

Meer..... f 126.500

Voor den aanmaak van het nieuwe vesting- en veld-geschut zal gebruik gemaakt worden van voorhanden brons en van het bestaande vrijkomende materieel.

Art. 55. Aanschaffing van 15.000 geweren klein kaliber en 1000 revolver-pistolen.
Voor 1873 is voor 20.000 geweren en 750 revolvers toegestaan.... *f* 724.750
Nu wordt er aangevraagd..... " 556.000

Minder..... *f* 168.750

Art. 56. Aanschaffing van 3.925,000 patroonhulzen, als: 3.750,000 voor geweer en 175,000 voor revolver.

Voor 1873 is voor 7.500,000 hulzen toegestaan..... *f* 300.000
Er wordt nu gevraagd..... " 153.937

Minder..... *f* 146.063

Voor het materieel der artillerie wordt alzoo geraamd:

a. minder:

art. 55..... *f* 168.750

Art. 56..... " 146.063

en het bedrag voor het torpedo-materieel in 1873 toegestaan, wijl daarvoor nu niets wordt gevraagd..... " 40.000

f 354.813

b. meer:

art. 53..... *f* 10.000

" *54*..... " 126.560

" 136.500

Minder..... *f* 218.313

II. Materieel der genie.

Art. 57. Voor de voorzetting van de verbetering der werken in de Nieuwe Hollandsche waterlinie, is voor 1873 toegestaan..... *f* 1.197.000

Wordt thans aangevraagd..... " 6 30.000

Minder..... *f* 567.000

Art. 58. Voor materieel voor de telegraafdienst te velde:

wordt aangevraagd..... *f* 18.000

is voor 1873 toegestaan..... " 16.000

Meer..... *f* 2.000

Voor het materieel der genie alzoo is er geraamd:

art. 57 minder..... *f* 567.000

en " *58* meer..... " 2.000

Minder..... *f* 565.000

III. Kazernering.

Art. 59. Er wordt aangevraagd voor den verderen bouw van de rijloods in het magazijn van kleeding te Amsterdam..... *f* 100.000

en voor het maken van eene kazerne met magazijn van kleeding te Utrecht, aanvankelijk..... " 120.000

f 220.000

In 1873 is toegestaan voor den bouw van de rijloods in het magazijn te Amsterdam	f	105.000
Meer.....	f	115.000
Voor de bij deze afdeeling bedoelde buitengewone uitgaven is voor 1873 toegestaan.....	f	2.765.250
Voor 1874 wordt aangevraagd.....	"	2.096.937
Minder.....	f	668.313
namelijk :		
Artillerie minder.....	f	218.313
Genie id.	"	365.000
	f	783.313
Kazernering meer.....	"	115.000
	"	<u>668.313</u>

De Minister van Oorlog, a. i.,
BROCX.

STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1874.

VIIIste HOOFDSTUK.

GEWIJZIGD ONTWERP VAN WET. (I)

Iste AFDEELING. Kosten van het Departement. Art. 2, was *f* 69,690; gebracht op *f* 70,301. — Totaal *f* 93,031.00.

IIde AFDEELING. Art. 4. Groote staf, was *f* 56,087, gebracht op *f* 58,687; Art. 5. Generale staf, was *f* 73,020, gebracht op *f* 76,120; — Art. 6. Administratie der armee, was *f* 38,000, gebracht op *f* 42,500; — Art. 7. Provinciale en plaatselijke staven, was *f* 88,196. —, gebracht op *f* 100,896. — Totaal *f* 278,203.

IIIde AFDEELING. Art. 8. Wapen der infanterie, was *f* 5,085,487, gebracht op *f* 5,256,112; — wapen der kavallerie, was *f* 1,858,471, gebracht op *f* 1,890,621; — wapen der artillerie, was *f* 2,441,242, gebracht op *f* 2,509,742; — wapen der genie, was *f* 375,156, gebracht op *f* 381,787. Totaal *f* 10,038,262.

Vde AFDEELING. Art. 13. Militaire Akademie, was *f* 125,050; gebracht op *f* 128,650.

VII AFDEELING. Geneeskundige dienst. Art. 15*a*, was *f* 181,474, gebracht op *f* 195,274; — 15*b*, was *f* 28,416, gebracht op *f* 30,416. Totaal 465,290.

XIde AFDEELING. Materieel der genie. Art. 23*b*, was *f* 108,300, thans *f* 99,300. Totaal *f* 253,050.

XIIde AFDEELING. Kasernering. Art. 26*b*, was *f* 227,300, thans *f* 223,300. Totaal *f* 469,050.

XIVde AFDEELING. Wapen der maréchaussée, was *f* 246,700, thans *f* 249,300.

XVde AFDEELING. Overkomplete officieren, pensioenen, gagementen enz. Art. 45, was *f* 48,000, thans *f* 43,000. Totaal *f* 1,505,250.

XVIIde AFDEELING. Materieel der artillerie. Art. 55, was *f* 556,500, thans *f* 529,500; Art. 56, was *f* 153,937, thans *f* 151,687.

Het totaal generaal was *f* 16,910.000 en is thans gebracht op *f* 17,186.567.

(1) Men vergelijke het oorspronkelijke ontwerp. Blz. 155 van het Bijblad.

STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1874.

VIIIste HOOFDSTUK.

NOTA VAN TOELICHTING OP DE VOORGESTELDE WIJZIGINGEN.

§ 1. Toen de ondergeteekende op den 6den October jl. de betrekking van Minister van Oorlog aanvaardde, was reeds door den Minister, belast met het interimair beheer van het Departement van Oorlog, de begrooting voor dit Departement ingediend en bij de Tweede Kamer in behandeling gebragt.

Afgescheiden van zijn gevoelen omtrent de door zijnen ambtsvoorganger ingediende ontwerpen tot verbetering van ons krijgswezen deed zich al dadelijk de vraag voor, of en in hoe verre de ondergeteekende zich met de ingediende begrooting voor het Departement van Oorlog kon vereenigen; — wordt die vraag bij deze door hem in het algemeen bevestigend beantwoord; — eenige wijzigingen komen echter noodzakelijk voor, en deze heeft hij aangewezen in den hierbij gevoegden staat, dienende tevens tot berekening van de voorgestelde vermeerderingen en verminderingen in het oorspronkelijk ingediend wets-ontwerp.

§ 2. De voorgestelde wijzigingen betreffen in de eerste plaats de verbetering van het lot der officieren, wier bezoldiging, hoofdzakelijk, voor zooveel zij in de subalterne rangen dienen, voor den tegenwoordigen tijd veel te karig is gesteld.

Reeds meermalen is deze lotsverbetering in overweging genomen; de afgetreden Minister van Oorlog had zich reeds voorgesteld het daarvoor benoodigde op de begrooting te brengen, en naar het oordeel van den ondergeteekende gedooft zij geen langer uitstel.

Het zal hier wel niet in het breede behoeven te worden aangetoond, dat door de verminderde waarde van het geld, de prijzen van levensmiddelen, van huis- en kamerhuur en van vele andere behoeften allerbelangrijkst gestegen zijn, sommigen zelfs tot 50 ja meer ten 100 boven die, welke eenige jaren geleden gold.

Neemt men daarbij in aanmerking dat de traktementen der officieren, over het algemeen genomen, slechts weinig, zoo al iets verschillen van die, welke eene halve eeuw geleden werden vastgesteld, dan zal men wel willen toegeven dat verbetering hoog noodig is, vooral is zulks het geval voor de subalterne officieren, wier bezoldiging bijna niet toereikt tot voorziening in de strikt noodige levensbehoeften.

Diegenen hunner, welke over geen eigen middelen kunnen beschikken, — en dit is de overgrootste meerderheid, — hoe zij ook trachten de uitgaven te beperken voor voeding, kleeding, woning enz., zij kunnen die van hunne traktementen schier niet bestrijden.

Dat een zoodanige toestand niet kan strekken om den geest bij de officieren in het algemeen op te wekken of hen aan te moedigen, laat zich gereedelijk be-
seffen.

Het zal niet onbelangrijk zijn, in verband met het voorafgaande, hier eene opgave te laten volgen van het bedrag der traktementen zoo als die in 1814 werden vastge-
steld en hoedanig zij thans zijn geregeld.

Luit.-generaal, in 1814 *f* 8,000, in 1873 *f* 6,500.

Generaal-majoor, in 1814 *f* 5,500, in 1873 *f* 5,500.

Kolonel der infanterie, in 1814 *f* 4,500, in 1873 *f* 4,000; van de overige wapens
in 1814 en in 1873 *f* 4,500.

Luit.-kolonel der infanterie, in 1814 en 1873 *f* 3,000; van de overige wapens
f 3,400.

Majoor van de infanterie, in 1814 (geen kommandanten van bataillons) *f* 2,200,
in 1873 *f* 2,600; van de overige wapens *f* 3,000.

Kapitein, (in 1814 waren de kapiteins en ritmeesters niet in klassen verdeeld; zij
genoten *f* 1,600 of *f* 2,400), in 1873, 1ste kl. infanterie *f* 1,800; kavallerie *f* 2,400;
veld-artillerie *f* 2,300; vesting-artillerie 2,200; rijdende artillerie *f* 2,400; genie
f 2,200; — 2de kl. infanterie, in 1814 en 1873 *f* 1,600; kavallerie, in 1814 *f* 2,400,
in 1873 *f* 2,100; veld-artillerie, in 1814 *f* 2,400, in 1873 2,000; vesting-artil-
lerie, in 1814 *f* 2,400, in 1873 *f* 1,900; rijdende artillerie, in 1814 *f* 2,400, in
1873 *f* 2,100; genie, in 1814 2,400, in 1873 *f* 1,900; — 3de kl. infanterie, in
1873 *f* 1,400; kavallerie. *f* 1,800; veld-artillerie, *f* 1,700; vesting-artillerie *f* 1600,
rijdende artillerie, *f* 1,800; genie, *f* 1,600.

1ste Luitenant. Infanterie, in 1814 *f* 900, in 1873 *f* 1,000; kavallerie, in 1814
en 1873 *f* 1,400; veld-artillerie, in 1814 *f* 1,000, in 1873 *f* 1,200; vesting-
artillerie, in 1814 *f* 1,000, in 1873 *f* 1,100; rijdende artillerie, in 1814 *f* 1,600,
in 1873 *f* 1,400; genie, in 1814 *f* 1,000, in 1873 *f* 1,100.

2de Luitenant. Infanterie, in 1814 *f* 700, in 1873 *f* 900; kavallerie, in 1814
en 1873 *f* 1,200; veld-artillerie, in 1814 *f* 800, in 1873 *f* 1,000; vesting-artillerie,
in 1814 *f* 800, in 1873 *f* 900; rijdende artillerie, in 1814 en 1873 *f* 1,200;
genie, in 1814 *f* 800, in 1873 *f* 900.

Hiernit zal men ontwaren dat sinds 1814 sommige traktementen zelfs verminderd
zijn, en dat alleen de luitenanten eene geringe verhooging hebben bekomen, met uit-
zondering nog van die der kavallerie.

Naar aanleiding van het vorenstaande, acht de ondergeteekende het dan ook noodig
eene herziening der traktementen, even als dit met de soldijen der onderofficieren
en manschappen wordt voorgesteld, nog in de begrooting voor 1874 te begrijpen,
en daarbij tevens eenige bestaande ongelijkheden in de toekenning der bezoldigingen
van sommige rangen te herstellen; terwijl het eveneens noodig wordt geacht de
kapiteins en ritmeesters, wat hunne traktementen betreft, niet meer in drie, maar
bij elk wapen in twee even talrijke klassen te verdeelen.

Hoedanig de nieuwe toekenning der traktementen zal plaats hebben, is aangewezen
in de volgende tabel:

RANGEN.	Generale Staf.		Plaatselijke staf.			Militaire administ.				Gen. dienst.			Infanterie.		Kavallerie en Groote Staf.		Artillerie.						Aan-merkingen.				
	Provinciale staf.		Plaatselijk kommandant.			Plaatselijke adjudant.											Staf, vesting- en pontonniers.		Rijdende.		Maga-zijnmeesters.			Genie.		Koninklijke maréchaussée.	
	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.				Intendant.	Kwartiermeester.	Administrateur van kleefting.	Hospitaal-directeur.	Officier van gezondh.	Apotheker.	Paardenarts.							1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.					
	Gld.	Gld.	Gld.	Gld.	Gld.	Gld.	Gld.	Gld.	Gld.	Gld.	Gld.	Gld.	Gld.	Gld.	Gld.	Gld.	Gld.	Gld.	Gld.	Gld.	Gld.	Gld.	Gld.	Gld.	Gld.	Gld.	Gld.
Luitenant-generaal	5500	"	"	"	"	5500	"	"	"	"	"	"	5500	5500	5500	"	"	"	"	"	"	"	"	"	5500	"	
Generaal-majoor	4500	"	3500	"	"	4500	"	"	"	4500	"	"	4500	4500	4500	"	"	"	"	"	"	"	"	"	4500	"	
Kolonel	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Luitenant-kolonel, regements-kommandant	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3900	3900	3900	3900	3900	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Luitenant-kolonel	3600	2600	"	2800	"	3400	"	"	"	3400	"	"	3400	3600	3400	3600	3600	"	"	"	"	"	"	"	3400	"	
Majoor	3200	2400	"	2200	"	3000	"	"	"	3000	2800	3000	3000	3200	3000	3200	3200	2000	"	"	"	"	"	"	3000	3000	
Kapitein-adjudant, ritmeester-adjudant en kapitein- en ritmeester-instructeur	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2200	2400	2200	2400	2600	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Kapitein of ritmeester.	1ste kl.	2600	2200	"	"	1600	2200	2000	1600	1400	2200	2000	2200	2000	2400	2200	2400	2600	1800	1500	"	"	"	2200	2400		
	2de kl.	2200	"	"	"	1800	1600	"	"	1800	1600	1800	1600	1800	2000	2000	2200	"	"	"	"	"	"	1800	2000		
1ste luitenant-adjud. en instructeur	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1400	1700	1400	1600	1800	"	"	"	"	"	"	1500	"		
1ste luitenant	"	"	"	"	"	1200	"	1200	1200	1400	1200	1400	1200	1600	1300	1500	1700	"	1300	1200	1300	1600	"	"	1300	1600	
2de luitenant-adjud. en instructeur	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1200	1500	"	1400	1600	"	"	"	"	"	"	"	1300	"	
2de luitenant	"	"	"	"	"	1000	"	1000	1000	"	1300	1000	1200	1000	1400	1100	1300	1500	"	"	"	"	"	1000	1100	1400	
1ste luitenant, instructeur rij-school	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1600	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Paardenarts 2de klasse, instructeur bij de hoefsmidschool	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1600	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	

Van ieder de helft.

De meerdere uitgaven door de traktementsverhoogen te weeg te brengen, zullen hierna bij de betrokken afdeling nader worden aangetoond.

§ 3. Vooral met het oog op de voorgestelde verhooging der traktementen, heeft de ondergeteekende nagegaan of er niet eenige uitgaven, thans op de ingediende begrooting uitgetrokken, als niet dringend noodig, of als minder noodzakelijk, zouden kunnen vervallen of althans worden uitgesteld.

Hiertoe zijn in aanmerking gekomen:

a. Eene geringe vermindering van het getal miliciens bestemd om onder de wapenen te komen tot bijwoning der najaarsoefeningen bij de bataillons die het kamp bij Milligen zullen betrekken. In plaats van daarbij de miliciens van *al* die ligtingen, die met verlof zijn, op te roepen, zal men zich bepalen tot die van de drie oudste ligtingen.

Daarentegen zullen de miliciens van eene der oudste ligtingen van het bataillon mineurs en sappeurs tot het bijwonen der najaarsoefeningen onder de wapenen worden geroepen, waartoe aanvankelijk het voornemen niet bestond.

b. De niet benodigde gratificatiën en reiskosten voor officieren bij het leger in Nederlandsch Indie te detacheren, een maatregel welke in 1874 niet zal plaats hebben.

c. Het niet maken van britsen in de forten bij Utrecht en in het fort bij Pansterdam en het achterwege laten van het plafonneren van eenige zolders in het hospitaal in de legerplaats bij Milligen.

d. Eene vermindering van de uitgetrokken sommen voor de non-activiteitstraktementen, doordien eenige officieren na het opmaken van den overgelegden staat in activiteit hersteld zijn, of het pensioen hebben bekomen.

e. Het vooralsnog niet aanschaffen van revolvers ten behoeve van de pistooldragende malitairen beneden den rang van officier, bij de veld- en rijdende artillerie.

§ 4. Betreffende de in het ingediend wets ontwerp voorgestelde wijzigingen, heeft de ondergeteekende de eer tot aanvulling van den hierbij overgelegden staat nader te doen kennen:

Iste AFDEELING.

Art. 2. Voor den afgetreden Minister waren geene fourragehelden voor paarden uitgetrokken: de opgetreden Minister is in het bezit der twee dienstpaarden, die hij volgens zijnen rang moet houden, weshalve dit artikel voor dat onderwerp met f 511 moet worden verhoogd.

IIde AFDEELING.

Artt. 4—7. Voor de traktementen der officieren van de verschillende staven wordt thans aangevraagd..... f 232,130.00

Aanvankelijk zijn zij uitgetrokken, ad..... „ 209,230.00

Alzoo meer..... f 22,900.00

IIIde AFDEELING.

Artt. 8—11. Voor de traktementen der officieren van de verschillende staven en korpsen van het leger wordt thans aangevraagd..... f 2,890,300.00

Aanvankelijk zijn zij uitgetrokken..... „ 2,579,550.00

f 310,750.00

Komt bij voor de miliciens, die bij het bataillon mineurs en sappeurs de najaarsoefeningen zullen bijwonen..... „ 1,531.00

Transporteren..... f 312,181.00

	Per transport . . .	f 312,151.00
Gaaf af:		
Minder benooidig voor de miliciens die het kamp bij Milligen niet zullen bijwonen.....	f	24,675.00
Voor gratificatien aan officieren te detacheeeren bij het Oost-Indisch leger.....	"	9,600.00
		<u>24,275.00</u>
Blijft meer.....	f	287,906.00

Vde AFDEELING.

<i>Art. 13.</i> Voor de traktementen der officieren behoorende tot de Militaire Akademie, wordt thans aangevraagd.....	f	48,900.00
Aanvankelijk zijn zij uitgetrokken.....	"	45,300.00
		<u>3,600.00</u>
Alzoo meer.....	f	3,600.00

VIIde AFDEELING.

<i>Art. 15.</i> Voor de traktementen der officieren van de geneeskundige dienst wordt thans aangevraagd.....	f	140,300.00
Aanvankelijk zijn zij uitgetrokken.....	"	124,500.00
		<u>15,800.00</u>
Alzoo meer.....	f	15,800.00

XIVde AFDEELING.

<i>Art. 44.</i> Voor de traktementen der officieren bij het wapen der maréchaussée wordt thans aangevraagd.....	f	21,200.00
Aanvankelijk zijn zij uitgetrokken ad.....	"	18,600.00
		<u>2,600.00</u>
Alzoo meer.....	f	2,600.00

Volgens vorenstaande opgaven bedragen de voorgestelde vermeerderingen:

voor fourragegelden.....	f	521.00
voor de verhoogingen der traktementen.....	"	355,653.00
		<u>356,161.00</u>
Te zamen.....	f	356,161.00

Waarvan wordt afgetrokken:

<i>3de afdeeling.</i> Het minder benooidige voor de op te roepen miliciens tot bijwoning der najaarsoefeningen.....	f	23,244.00
niet noodige gratificatien voor officieren bij het Oost-Indisch leger te detacheren.....	"	9,600.00
<i>11de en 12de afdeeling.</i> Uitgestelde geniewerken en voor de kazernering.....	"	13,000.00
<i>15de afdeeling.</i> Minder benooidige non-activiteitstraktementen.....	"	5,000.00
<i>17de afdeeling.</i> Vooreerst niet aan te schaffen revolvers en daarbij behoorende patroonhulzen.....	"	28,750.00
		<u>79,594.00</u>
De vermeerderingen bedragen alzoo.....	f	276,567.00

De ondergeteekende vertrouwt dat aan de door hem voorgestelde verhooging van de traktementen der officieren bij de Vertegenwoordiging eene even gunstige beoordeeling zal te beurt vallen als heeft plaats gehad ten aanzien van die, voorgesteld voor de officieren dienende bij het leger in Nederlandsch Indie, blijkbaar uit het Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs over de begrooting van Nederlandsch Indie voor het dienstjaar 1874.

's Gravenhage, den 24sten October 1873.

De Minister van Oorlog,

WEITZEL.

VIIIste HOOFDSTUK

VERSLAG OMTRENT HET HOUDEN VAN EEN TWEEDE ONDERZOEK IN DE AFDEELINGEN.

De overweging in de afdeelingen der Kamer van de begrooting voor het Departement van Oorlog voor 1874 heeft niet den gewonen loop genomen. Die begrooting is door een interimair Minister ingediend. Tijdens de overweging was in vier der afdeelingen de optreding van een definitief hoofd van het Departement nog niet bekend. Dit gaf aanleiding dat de meerderheid der leden zwaarigheid maakte in een opzettelijk onderzoek der voordragt te treden en dus eene gedachtenwisseling te openen, die, als met een tijdelijk Minister gevoerd, toch niet tot een voor de Kamer en de Regering wenschelijk resultaat leiden kon. Geen andere uitweg was, naar 'tgevoelen van een deel dezer leden, open, dan dat de voorgestelde begrooting vervangen wierd door eene credietwet hetzij voor drie, hetzij voor zes maanden. In éne afdeeling slechts was men, toen het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting daar aan de orde kwam, van de optreding van een definitief Minister verwittigd; maar ook de leden dier afdeeling achtten het bedenkelijk de voordragt op de gewone wijze te behandelen, omdat het hun ten eenen male onbekend was of de nieuwe Minister het werk van zijnen voorganger als het zijne aanvaardde en omdat, al ware dit het geval, en de Minister dus tot verdediging der gedane aanvragen bereid, het onzeker bleef, of hij nu reeds met de Kamer in overleg zou willen treden over de groote vraagstukken, tot 's lands defensie betrekkelijk, die uit den aard der zaak bij eene definitive regeling der uitgaven van Oorlog voor een geheel jaar ter sprake komen.

Naar aanleiding van deze uitkomst der overweging heeft de Commissie van Rapporteurs het niet doeltreffend geacht, nu reeds in een Voorloopig Verslag de enkele opmerkingen mede te deelen, hier en daar in de afdeelingen over onderdeelen der begrooting gemaakt, maar integendeel gemeend verplicht te zijn tot het doen eener poging om zekerheid te verwerven over het oogpunt, waaruit de voorgestelde begrooting moest worden beschouwd, en dus ook over het standpunt, waarop de nieuwe Minister zich met opzigt tot het met de Kamer te houden overleg plaatste. Eerst na het verwerven dier zekerheid toch kon de openbare beraadslaging over het hoofdstuk zoodanig worden voorbereid, als door het gewigt van het onderwerp wordt vereischt.

De Commissie heeft derhalve, gebruik makende van de haar bij het Reglement van Orde verleende bevoegdheid, den Minister van Oorlog uitgenoodigd om in haar midden te verschijnen, en in eene den 11den October jl. gehouden bijeenkomst hem de wenschelijkheid ontvouwd, om met opzigt tot de voorgestelde begrooting van zijn Departement tot een meer zuiveren toestand te heraken. De Minister heeft daarop verklaard die begrooting, wat de hoofdzaak betreft, goed te keuren, zoodat zij als van hem uitgegaan moet worden beschouwd en ook door hem als eene definitieve begrooting, niet als eene credietwet, zou worden verdedigd. Hij heeft tevens aangekondigd, dat hij voornemens was daarin nog eenige wijzigingen te brengen, en dat hij de nota, behelzende de opgaven dier wijzigingen, met hetgeen tot toelichting noodig was, nog vóór het einde van het reces der Kamer bij haar zou inzenden.

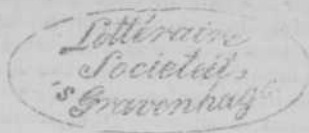
Op de verder gedane vraag, of de Minister, nu hij de begrooting als definitief beschouwd wilde hebben, ook bereid was al de gevolgen dier verklaring op zich te nemen, en dus, naar aanleiding van dezerzijds mede te deelen beschouwingen, zijne zienswijze zou doen kennen over de aanhangige vraagstukken wegens ons defensiewezen en het beleid van het Departement van Oorlog, alsmede over de wets-ontwerpen, waarin zijn Departement betrokken is en die of aanhangig zijn of nog kunnen worden ingewacht, heeft hij een toestemmend antwoord gegeven. Hij nam met andere woorden het debat over de begrooting in zijn vollen omvang aan, doch wenschte alleen in de gehouden conferentie zich niet over hoofdpunten uit te laten, ook omdat daar- onder de zoodanige konden behooren, waarover nog in den Raad van Ministers moest worden beraadslaagd.

In overeenkomst met zijne toezegging heeft de Minister bij een brief van den 24sten October eene nota van wijzigingen, met eene daarbij behorende toelichting en een gewijzigd ontwerp tot vaststelling van hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1874 bij de kamer ingezonden, welke stukken gedrukt zijn rondgedeeld. Daar ten gevolge dezer mededeelingen de begrooting een definitief karakter verkregen heeft en de zwaarigheden uit den weg zijn geruimd, die aan eene gezette overweging daarvan in den weg stonden, acht de Commissie van Rapporteurs een nieuw onderzoek te dezer zake gewenscht en noodzakelijk.

Aldus vastgesteld den 28sten October 1873.

KAPPEYNE VAN DE COPPELLO.
RUTGERS VAN ROZENBURG.
INSINGER.
STIELTJES.
DE ROO VAN ALDERWERELT.

STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1874.

VIIIste HOOFDSTUK.

VOORLOOPIG VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS.

§ 1. Bij de nadere overweging in de afdeelingen der kamer van de begrooting van het Departement van Oorlog voor 1874, en wel zoo als deze door den nieuw opgetreden Minister is gewijzigd, toonde de overgrootste meerderheid zich ernstig bezwaard om aan deze begrooting, althans in den tegenwoordigen definitiven vorm, haar zegel te hechten, zoolang niet afdoende waarborgen waren verkregen, dat eindelijk iets wezenlijks tot hervorming van ons krijgswezen zal worden gedaan. Sedert jaren, zeide men, is de eene Minister van Oorlog voor, de andere na opgetreden, en hebben zij hunne krachten aan het tot stand brengen dier hervorming beproefd, zonder te kunnen slagen. Van allen had men bij hunne optreding goede verwachting, doch het bleek steeds na korter of langer tijd, dat zij voor hunne taak niet waren opgewassen. Telkens werden de begrootingen van Oorlog, in weêrwil der erkenning, dat zij met een hoogst gebrekkig stelsel van defensie zamenhingen, aangenomen, hetzij dan omdat men het bedenkelijk achtte in 't algemeen tegen zulk eene begrooting te stemmen, hetzij omdat men aan de elkander snel opvolgende Ministers den tijd wilde laten om hunne hervormingsplannen tot rijpheid te brengen. Dat mogt zoo niet voortduren. Ons krijgswezen kon niet in den tegenwoordigen toestand blijven verkeer. Onze dierbaarste belangen, de zorg voor het behoud van ons volksbestaan zelf vorderen, dat het goed geregeld worde. De toestand van ons werelddeel is niet van dien aard, dat men zich aan eene soort van zorgeloosheid kan overgeven. Er vertoonen zich nog altijd „zwarte stippen” aan den gezigtceinder. Ware Nederland niet behoorlijk te verdedigen, dan zijn de 17 à 18 millioen, waartoe het budget van Oorlog gestegen is, veel te veel. Is zulk eene verdediging mogelijk, dan moeten tot het behoorlijk voorbereiden daarvan alle krachten worden ingespannen, en zorg worden gedragen, dat wij aan alle eventualiteiten het hoofd kunnen bieden. Daartoe is noodig, dat spoedig, dat met talent en kracht de handen aan 't werk worden geslagen; te meer daar de groote maatregelen, die tot verbetering van ons krijgswezen genomen moeten worden, eerst op tijd werken.

Terwijl men van dit standpunt uitging liet zich niet ontveinen, dat de tot nu toe door den Minister van Oorlog aangenomene houding het vertrouwen, hetwelk men, op grond zijner antecedenten, aanvankelijk geneigd was in hem te stellen, niet had verhoogd. Men had gehoopt, zoo niet verwacht, dat deze Minister eindelijk eens de kracht zou hebben om, dadelijk bij zijn optreden, in het hoogere personeel, dat bij het Departement van Oorlog werkzaam is, die veranderingen te

brengen, waarop door de publieke opinie reeds sedert zoo lang is aangedrongen, overtuigd als men algemeen is, dat op militair gebied geene verbeteringen tot stand zullen komen, zoolang niet het Departement van Oorlog met een geheel anderen geest bezield is. Vooral echter heeft het teleurstelling gewekt dat de Minister, niet slechts in de conferentie met de Commissie van Rapporteurs van 11 October jl., maar ook in zijne sedert ingezonden Nota van Toelichting een diep stilzwijgen heeft bewaard omtrent zijne plannen in 't algemeen en met opzigt tot de aanhangige wetten van militairen aard in 't bijzonder. Dat stilzwijgen scheen het vermoeden te wettigen, dat hij het met zich-zelfen omtrent de te volgen gedragslijn nog niet geheel eens was. Aan den anderen kant heeft hij zich — en men had dit met genoegen vernomen — bereid verklaard al de aanhangige groote vraagstukken, tot zijn Departement betrekkelijk, bij de behandeling van deze begrooting te bespreken, en dat wel, voor zoover noodig, na overleg met den Ministerraad, zoodat men de zekerheid zal hebben, dat zijne plannen die zijn van het gansche Kabinet. Er was dus uitzigt, dat men op de daaromtrent te doene vragen een afdoend, ondubbelzinnig antwoord ontvangen zou. Bleef dit achter, reeds daarin alleen zou voor vele leden eene voldoende reden gelegen zijn, om de thans voorgestelde begrooting af te stemmen.

In de eerste plaats kwamen alzoo de aanhangige of nader voor te stellen wetsontwerpen van militairen aard in aanmerking. Voor dat de tegenwoordige Minister van Oorlog optrad, werd door den Minister van Justitie namens het Kabinet verklaard, dat het aanstaand hoofd van het Departement van Oorlog de vestingwet zou overnemen en verdedigen. Beschouwt de tegenwoordige Minister die verzekering als voor hem bindend? Men vroeg dit zoowel omdat men geloofde te mogen twijfelen, of juist deze Minister wel met die vestingwet was ingenomen, als ook om andere gewichtige redenen. Naauwlijks laat zich onderstellen, dat een Minister, die het met de regeling der doode strijdkrachten ernstig meent en de aanhangige vestingwet als de zijne aanneemt, zich bepalen kan tot de aanvraag voor geniewerken, die op de thans voorgedragen begrooting voor 1874 voorkomt. Die aanvraag beperkt zich tot een tweeden termijn van werken ten vorigen jare voorgedragen en zijn te beschouwen als een voorschot op hetgeen volgens de aanhangige vestingwet zou worden tot stand gebracht. Het tegenwoordig Kabinet heeft namelijk in het vorige jaar, tegen den wensch aan van een aanmerkelijk deel der liberale partij, het stelsel gehandhaafd, dat, in afwachting van de regeling van het vestingstelsel bij de wet, met de voltooiing van onze defensie-liniën zou worden voortgegaan. De Kamer heeft toen, in het vertrouwen dat de vorige Minister van Oorlog met haar de vestingwet zou behandelen — een vertrouwen, waarin men door de aftreding van dien Minister weder is teleurgesteld — het gevraagde crediet van f 1,300,000 voor de Utrechtsche linie toegestaan. Thans worden daarvoor ruim f 600,000 aangevraagd en gaat men dus met de anticipatie voort. Maar als men zich nu herinnert, dat bij de aanhangige wet de totale uitgaaf voor de voltooiing van het vestingstelsel op 31 millioen is geraamd, grenst het dan niet aan het belagchelijke, daarvoor een jaarlijksch bedrag van 6 ton aan te vragen, en dus een weg op te gaan, langs welken men met dat stelsel eerst gereed zal zijn over *eene halve eeuw*? De vraag klemmt te meer omdat uit de aanhangige wet de bepalingen van vroegere ontwerpen zijn weggevallen, die de strekking hadden om de voltooiing van het vestingstelsel binnen zekeren termijn te verzekeren. Wordt dus die wet, zoo als zij daar ligt, door den Minister gehandhaafd en door de Kamers aangenomen, dan heeft men geen waarborg dat met meer kracht aan onze liniën zal worden gewerkt, en kan men voortgaan met daaraan jaarlijks slechts 6 ton te besteden. Maar dan kan het ook bijna een menschenleeftijd duren eer de Utrechtsche linie en Amsterdam in voldoende staat van tegenweer zijn.

Nog om eene andere reden hecht men aan het kennen der zienswijze van den Minister van Oorlog omtrent de vestingwet groot gewigt. De opheffing der schadelijke vestingen wordt steeds tot na het tot stand komen dier wet uitgesteld. De ingezetenen der hier in aanmerking komende steden., met name die aan den IJssel,

Groningen en Nijmegen, ondervinden dien ten gevolge noodeloos allerlei nadeelen en belemmeringen. Kan het der Kamer ten kwade worden geduid, dat zij dit onop- houdelijk uitstel moede wordt en ten slotte weigert aan eenigen Minister van Oorlog hare ondersteuning te verleenen, die niet dadelijk een cordaat besluit weet te nemen, waardoor de vele belangen worden bevredigd, die de opheffing vorderen? Zoodanig besluit zouden sommigen, onafhankelijk van het tot stand komen der vestingwet, althans voor de IJsselsteden willen hebben genomen. Zij hadden met leedwezen gezien, dat, wel verre van daar, bij art. 26 der voorgedragene begrooting eene som van f 10,000 uoor het verbeteren van de infirmerie te Zutphen wordt uitgetrokken, hetgeen op handhaving dier plaats als vesting schijnt te wijzen. Men deed aan deze leden opmerken, dat de vroeger ingediende vestingwet in staat van wijzen is en elk oogenblik aan de orde kon worden gesteld. De vraag was dus hier of de Minister bereid is die wet dadelijk te verdedigen. Daartegen werd weder door anderen aangevoerd, dat de wet op het vestingstelsel niet dan in verband met de levende strijd- krachten en dus te gelijk met de wet op de legerorganisatie kon worden beoordeeld.

Door den vorigen Minister van Oorlog was een wets-ontwerp ingediend tot wijz- ing der wet op de bevordering en het ontslag van officieren, gelijktijdig met een meer omvattend voorstel omtrent hetzelfde onderwerp door den heer DE ROO VAN ALDERWERLT. Beider ontwerpen zijn geschikt voor de openbare beraadslaging, en ten gevolge van besprekingen met den vorigen Minister was de moeilijkheid uit den weg geruimd, die met opzigt tot de volgorde van behandeling bestond. Welke zal, indien de Kamer tot de beraadslaging wenscht over te gaan, de houding van den Minister omtrent die ontwerpen zijn? Zal hij het voorstel van den heer DE ROO in beraadslaging laten brengen, of zelf een wets-ontwerp van gelijken omvang indienen?

Ook is bij de Kamer aanhangig een voorstel tot wijziging der wet op de inkwar- teringen. Vereenigt de Minister zich daarmede, zoodat het onderzoek dezer wet van de zijde der Kamer eenige vrucht belooft?

De hoofdvraag intusschen blijft de hervorming van het Nederlandsche leger. Mag men zich vleijen, dat de Minister de denkbeelden, die hij over dit gewigtig punt vroeger in belangrijke geschriften ontwikkelde, zal handhaven? Blijft de Minister het tot stand brengen eener legerorganisatie bij de wet wenschelijk keuren en wat zal zij naar zijne meening omvatten? Zal zij het middel wezen om aan het Nederlandsche leger te verschaffen de officieren en het kader, dat het behoeft? Langs welke wegen wil de Minister dit een en ander trachten te verkrijgen? Hoe men toch over de defensie-questie denken moge, het bezit van een goed leger is in elk geval, met het oog op de handhaving onzer neutraliteit, eene noodzakelijkheid. Ons leger nu verkeert blijkbaar in menig opzigt in een toestand van achterlijkheid, zoo niet van verval. Vooral de *kaders*, de hoofdzaak, laten, wat getal en gehalte betreft, zeer veel te wenschen over. Het incompleet, vooral van onder-officieren en korporaa's, is onrust- barend groot en de stof tot aanvulling ontbreekt. Want vrijwillig dienende soldaten, geschikt om bevorderd te worden, zijn schier niet meer aanwezig, en het instructie- bataillon verloopt meer en meer. Wat de officieren aangaat, staat men voor het feit dat zich voor de Militaire Akademie slechts een luttel getal aspiranten aanbiedt en dat, wat het wapen der infanterie betreft, niemand meer genegen schijnt zich daarvoor te Breda aan te melden. Daartoe draagt bij, dat de examina der officieren, die zich bij de troepen zelve vormen, weinig beteekenen. Moet van dezen niet meer gevord- erd worden, en zoo dit niet wel mogelijk is, behooren zij dan bij de bevordering met hen, die te Breda hunne opleiding genoten, en aan wier wetenschappelijke op- leiding dus veel ten koste is gelegd, voortdurend op ééne lijn gesteld te worden? Zeker is het, dat bij den tegenwoordigen stand van zaken *krachtige* maatregelen noodig zijn om het leger voor eene geheele uitering te behoeden.

Met de legerorganisatie staat de dienstplicht, die aan de natie moet worden opge- legd, in naauw verband. Zal de Minister in de beslissing omtrent het voorstel tot afschaffing van plaatsvervangende en nommerverwisseling berusten; zoo ja, rekent hij die afschaffing voor een goede regeling onzer weerbaarheid niet noodig? De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft den door de Kamer niet aangenomen maatregel

krachtig verdedigd en alle voorstellen tot beperking van het stelsel van plaatsvervanging bestreden en afgekeurd. Heeft ook hij thans vrede met de verwerping en vertrouwt dus de Minister van Oorlog in overleg met dien ambtgenoot spoedig gereed te zullen komen met eene wijziging der militiewet; of is deze tot uitvoering zijner plannen niet noodzakelijk? Zou hij, indien hij er niet toe komen kon om spoedig de militiewet te herzien, zwarigheid maken tegen het niet ontslaan der laatste ligting van de militie, een maatregel die dadelijk werken kan en niets hoegenaamd behoeft te kosten?

Militie en schutterijen hangen naauw te zamen. Welke waarde hecht de Minister voor onze verdediging aan de schutterijen en heeft hij zich rekenschap gegeven van hetgeen vereischt wordt om ze in staat te stellen aan hare taak te voldoen? Zou zelfs zonder algeheele herziening der wet op de schutterijen, verbetering van zamenstelling en uitbreiding dier gewapende burgermagt niet denkbaar zijn?

Eindelijk deed men opmerken, dat de Minister ingenomen schijnt met de vrijwillige scherschutters der nationale weërbaarheid. Beloofd hij zich van hunne medewerking in tijd van wezenlijk gevaar ernstige voordeelen?

§ 2. Vooral ook van het standpunt, dat de groote meerderheid meent met opzigt tot de uitgaven voor Oorlog te moeten aannemen, maakten noch het besluit des Ministers om in hoofdzaak de begrooting van zijn voorganger over te nemen, noch de daarin gebragte wijzigingen een gunstigen indruk. Men zag niet voorbij, dat de Minister eerst den 6den October is opgetreden, en dus weinig of geen tijd heeft gehad om diep ingrijpende wijzigingen in de begrooting te beramen; maar in enkele algemeen erkende leemten en gebreken had toch al dadelijk kunnen worden voorzien; althans de weg tot voorziening had kunnen worden gebaad.

Al liet men geheel ter zijde, dat de begrooting, zoo als reeds in de vorige paragraaf is aangemerkt, in plaats van zekerheid aan te bieden, dat de arbeid aan onze fortificatie-werken met kracht zal worden voortgezet, slechts eene betrekkelijk onbetekende som daarvoor beschikbaar stelt, was het in veler oog eene zeer wezenlijke leemte, dat van geenerlei afdoenden maatregel blijkt, om het leger uit zijnen tegenwoordigen staat van verval op te beuren. Naar dit gevoelen wordt daarvoor eene zeer tastbare verbetering van de traktementen en soldijen, vooral in de lagere rangen vereischt. En wat wordt daaromtrent nu bij deze begrooting voorgesteld? Voor de officieren komt men terug op het oude voorstel van den Minister VAN DEN BOSCH, dat, toen hij het deed, welligt voldoende was, maar thans geheel ongenoegzaam schijnt. In elk geval strookt het voorstel niet met de daarvoor aangevoerde beweegredenen. De Minister gaat van het denkbeeld uit, dat de prijs der levensbehoeften thans het dubbel of zelfs meer bedraagt van hetgeen zij voor eenige jaren golden, en doet zien, dat sedert 1814 de traktementen, met uitzondering van eene geringe verhooging voor de luitenants, veelreer verminderd dan verbeterd zijn. Desniettemin beperkt hij er zich toe met voor de kapiteins en luitenants eene verhooging van f100 en f200 's jaars voor te stellen. Zal die geringe lotsverbetering er toe leiden, om de weinige geneigdheid, die thans voor het kiezen van den officiersstand bestaat, te doen ophouden? Nog veel meer geldt deze bedenking de voorgestelde verhooging der soldijen: de weinige centen daags, die men inzonderheid de korporaals en manschappen wil toeleggen, zullen in den toestand geen verbetering brengen en het geheele voorstel was dus, naar het gevoelen van deze leden, als een onbeduidend palliatief te beschouwen. Te meer moest, meenden zij, het onbeduidend karakter daarvan bevreemding wekken, wanneer men lette op de beschouwingen in de laatste afdeeling voorkomende van het aan de Kamer overgelegde rapport omtrent de Indische brigade. In dat rapport, door den Minister als president der hier in aanmerking komende commissie geteekend, wordt opgemerkt, dat de gunstige voorwaarden, waaronder de commissie de manschappen enz. voor die brigade wenscht te engageren, van zeer na-deeligen invloed zullen zijn op de zamenstelling van het Nederlandsche leger, tenzij voor dit leger gunstige bepalingen worden gemaakt met opzigt tot de betaling en verpleging der troepen. Vooral in verband hiermede schijnen de gedane voorstellen verre van voldoende.

Verscheidene leden intusschen beschouwden, terwijl zij insgelijks van meening waren, dat de verhooving der soldijen onvoldoende was om een wezentlijk resultaat op te leveren, die der officierstraktemeten nit een ander oogpunt. Zij zagen de dringende noodzakelijkheid daarvan niet in. Dat men aan de officieren der wetenschappelijke wapens, vooral ook der genie, in wie zoo veel kennis gevorderd wordt en aan welke de uitvoering van zoo kostbare werken is toevertrouwd, verhooving van traktement gaf, was thans, nu de civile ingenieur zulke gunstige uitzigten heeft, veel beter geregvaardigd dan eene verhooving, op alle wapenen en rangen toepasselijk. De officier komt in 't algemeen jong in dienst, op een leeftijd, waarop anderen nog niet aan het verwerven eener vaste bezoldiging kunnen denken en staat ook later bij burgerlijke ambtenaren niet achter. Ware het niet beter, vroegen sommigen dezer leden, het aantal tweede luitenants te verminderen, en daarentegen de onderofficieren beter te bezoldigen, maar dan ook, gelijk dat in enkele andere legers geschiedt, veel wat van de tweede luitenants wordt gevorderd, aan hen over te laten?

Weder andere leden keurden de voorgestelde verhooving, ook omdat die op een gematigden voet plaats vindt, goed. Zij deden opmerken, dat op deze wijze althans een stap in de goede rigting tot lotsverbetering, die iedereen noodzakelijk moest achten, werd gedaan en op deze wijze gedeeltelijk bereikbaar scheen, wat anders bij het stellen van te hooge eischen nog lang tot de vrome wenschen zou behooren. Er waren echter ook leden, die het bekende en nog onlangs met nadruk herinnerde feit in 't geheugen riepen, dat verre de meeste traktemeten der landsdienaren, met name die der regterlijke ambtenaren, in verband met de sterk toegenomen kostbaarheid der levenswijze, te laag zijn, en op grond daarvan volhielden, dat niet dan bij eene algemeene verhooving, die toch op den duur niet kon uitblijven, ook aan de officiers moest worden gedacht. Men deed hun echter opmerken, dat de Regering nog dezer dagen zich tegen het denkbeeld heeft verklaard, om van de schatkist het groote offer te vergen, dat voor eene algemeene traktemetenverhooving zou worden vereischt. In elk geval had de Kamer door het verwerpen der wet op de regterlijke organisatie bij voorraad de gelegenheid afgesneden, om de regterlijke ambtenaren meer overeenkomstig met hunnen stand in de maatschappij te bezoldigen.

Terwijl alzoo omtrent de voorgedragen verhoovingen verschil van gevoelen heerschte, was men het daarover eens, dat de verminderingen, die de Minister daar tegenover stelt, weinig of geen bijval verdienden. Op zich zelf kon het niet anders dan worden goedgekeurd, dat aan elke op dit toch reeds zoo aanzienlijk budget aangebragte verhooving een tegenwigt werd gesteld; maar dan moest dit bestaan in besnoeiing van te weelderige uitgaven, bijv. voor de staven, kavallerie en de Militaire Akademie, tot welke besnoeiing, ook omdat zij bij het leger niet populair zijn, andere geestkracht gevorderd wordt; niet in bekrimpingen, die den naam van *gezocht* verdienden, grootendeels slechts tijdelijk en dan nog nadeelig zouden werken. Wat in dit opzigt door den Minister wordt voorgesteld, wettigt het vermoeden, dat hij bovenal bedacht is geweest om het eindeijfer der loopende begrooting niet te veel te overschrijden; dat het hem meer te doen is om met de Kamer te loven en te bieden, zoodat aan elke verhooving eene vermindering overstaat, dan wel om door werkelijke bezuiniging, door verstandige besteding der toegestane gelden al de resultaten te verkrijgen, die men bereiken kan. Was het eerste bij hem de alles beheerschende gedachte, dan bestond er grond voor de vrees, dat ook hij de man niet is, die ons krijgswezen uit den tegenwoordigen vervallen toestand zal opheffen. Dat men hier niet te veel zeide, bleek als men de voorgestelde verminderingen één voor één ter toetse bragt.

a. Het is bekend, dat de tijd, die tot oefening van onze troepen wordt besteed, te gering is. De Minister zelf heeft dit, in een ten jare 1871 door hem uitgegeven geschrift, op overtuigende wijze aangetoond. Hij wilde toen (blz. 39) dat men, althans wat den oefeningstijd betreft, zoo ver zou gaan als de Grondwet toelaat. Intusschen legt de Minister zich niet alleen thans neder bij den veel korteren oefeningstijd, door zijnen ambtsvoorganger voorgedragen, maar stelt hij bij de eerste zijner wijzigingen zelfs voor, om een deel der militie, die deze ter oefening wilde oproepen, te huis te laten.

b. De begroting wordt verminderd met de gelden, daarop voorkomende voor de kosten van detachering van officieren naar Indie, omdat „die maatregel in 1874 niet zal plaats hebben”. Nogtans is de Minister, blijkens zijne geschriften, een voorstander van de vereeniging van de officieren-korpsen van de legers in Nederland en in Indie en van de detachering op ruime schaal als maatregel van voorbereiding.

c. De Minister wil uit de 11de en 12de afdeeling der begroting de uitgetrokkene sommen voor de britsen in de forten bij Utrecht en bij Pannerden en voor de herstellingen aan het hospitaal te Milligen weglaten, ofschoon zijn ambtsvoorganger in de Memorie van Toelichting (bladz. 13) bepaald te kennen gaf, dat men zich bij het ramen dier afdeelingen tot het strikt noodige had beperkt.

d. De Minister trekt minder geld uit voor non-activiteitstractementen en geeft daarvoor eene reden op, die zeer weinig waarde heeft, terwijl de vermindering zelve in lijnrechte tegenspraak is met de redenering op bladz. 15 der Memorie van Toelichting, waar juist gezegd wordt, dat deze post moet worden verhoogd.

e. Eindelijk wordt de post voor *revolvers* ten behoeve voor militairen bij de veld- en rijdende artillerie weggelaten, niet omdat de aanschaffing dier wapenen noodeloos wordt geacht, maar alleen omdat de Minister thans tot die aanschaffing nog niet wil overgaan. Hier alzoo geldt het bloot uitstel van een noodzakelijk geachten maatregel.

Terwijl de meeste leden alzoo aan de wijzigingen, nu laatstelijk in de begroting gebragt, geen bijval konden schenken, werd bevreemding en leedwezen uitgedrukt, dat zij geheel onveranderd gebleven is ten aanzien van onderdeelen, waarop de aandacht des Ministers zeer bijzonder had moeten vallen. Men wilde nog slechts twee punten noemen.

In de eerste plaats de kazernering. Mogt de dienstplicht verzwwaard moeten worden, dan behoort alles te worden gedaan om den druk daarvan te verligten, en dus zorg te worden gedragen, dat de manschappen van ons leger behoorlijk gehuisvest zijn. Nergens echter blijkt, dat de tegenwoordige Minister voornemens is, aan de verbetering der kazernen ernstig de hand te slaan. Hij handhaaft ook in dit opzigt de voorstellen van zijnen voorganger, die wat *buitengewoone uitgaven* van dezen aard betreft, behalve het aanvangen van den bouw van eene nieuwe kazerne met kleedingmagazijn te Utrecht, niets anders voorstelde dan het op nieuw besteden van een ton gouds voor de rijloods te Amsterdam, wat dan toch wel niet als eene dier verbeteringen, waarop men het oog heeft, gelden kan.

In de tweede plaats handhaaft de Minister de aanvraag van zijnen voorganger voor de bewapening onzer vestingen en voor ons veldgeschut en legt zich dus neder bij de aanschaffing en aanmaak in 1874 van 60 stukken. Maar nu is door dien voorganger berekend, dat er in 't geheel 660 vuurmonden zullen noodig zijn; hetgeen zeker als een minimum is te beschouwen. Maar dan volgt daaruit ook, dat wij, als deze zaak op denzelfden voet voortdurend wordt behandeld, in dat opzigt eerst in 1884 gereed zullen zijn.

Tot voorziening in eene behoefte als de hier in de laatste plaats genoemde is geen langdurig onderzoek, geen tijdroovende overweging noodig. Het is daarvoor genoeg eene grootere som op de begrooting te brengen. Welligt is de Minister daarvan teruggehouden door de bij hem heerschende en reeds gekenschetste vrees voor opdrijving van het eindeijfer. Welligt behoudt hij zich nadere voorstellen voor. Maar daarom ook drukken sommige leden krachtig den wensch uit, dat de Minister bij de gevraagde mededeeling zijner plannen eene opgave voegde van de kosten, waarop hij de nitvoering raamt, en dat hij tevens met den Minister van Financien de middelen beraamde, waardoor die kosten worden gedekt. Die Minister is blijkbaar over de gevolgen, die de oorlog met Atchin voor onze financien kan na zich slepen niet gerust. Maar daarom is het van de Kamer niet te vergen, dat zij steeds voortga hogere begrotingen van Oorlog toe te staan, zonder dat eindelijk eens wordt uitgemaakt, welke offers door Nederland, wil het in staat van tegenweer zijn, moeten

worden gebracht en of het dien last dragen kan. Op den tot nu toe ingeslagen onzekeren weg voort te gaan, is, deze leden herhaalden het, niet mogelijk. Eene begrooting van Oorlog waaraan geenerlei bepaald stelsel van hervorming te gronde legt, en die enkel de kostbaarheid vermeerdert van een leger, dat nog al de gebreken heeft door de jongste mobilisatie aan het licht gebracht, is onaannemelijk.

§ 3. Naar aanleiding van deze uitkomst der overweging achtte een aanmerkelijk deel der leden zich, ook met het oog op den tegenwoordigen toestand van Europa, niet verantwoord door aan deze begrooting, zoo als zij daar ligt en dus als definitive begrooting voor een vol jaar, hunne stem te geven; maar wenschten zij die tot eene credietwet voor zes maanden te zien teruggebracht. De Minister kon dan, in dien tusschentijd de vestingwet, voor zoo veel noodig, wijzigen en de wet op de legerorganisatie, die, *wat de bezettingstroepen betreft*, in onafscheidelijk verband staat met de vestingwet, gereed maken. Beide konden welligt voor Julij aanstaande gereed komen. In elk geval kon de Minister gedurende die maanden het bewijs leveren, dat het hem niet te doen is om de zaken gaande te houden; maar dat hij de taak der hervorming van ons krijgswezen met ernst opvat. Niet toeh op woorden en toezeggingen of op mededeeling van plannen voor de toekomst, maar op handelingen kwam het aan. Hoe gunstig de antecedenten des Ministers ook zijn, hij was nieuw opgetreden, en men mogt hem, vooral na de bedenkingen, waartoe de gewijzigde begrooting aanleiding gaf, de gelegenheid niet openen om een vol jaar aan het bewind te blijven, zonder in het belang van 'slands defensie iets wezenlijks te verrigten. Zelfs indien men aannam dat de Minister in staat en gezind is om binnen een zeer kort tijdsverloop afdoende voorstellen tot verbetering van ons krijgswezen te doen, mogt men niet voorbijzien, dat hij in dezen niet alleen had te beslissen, maar lid was van een Kabinet, dat misschien minder geneigd zou zijn met opzigt tot dit groote belang met voortvarendheid te handelen. De Minister, zeide men, moet zelf inzien, dat hij op het vertrouwen der Vertegenwoordiging nog geen aanspraak heeft kunnen verwerven, en dat, als hij inderdaad hervormen wil, eenige maanden genoegzaam zijn, om daarvan het bewijs te leveren. Acht hij zich niet in staat vóór Julij 1874 de vestingwet en de wet op de legerorganisatie ter behandeling gereed te maken, dan is er ook weinig uitzigt, dat daarvan later iets kome. Gevoelt hij daarentegen in zich de kracht om hervormen van ons krijgswezen te zijn en daartoe spoedig de noodige voorstellen te doen, dan kan er bij hem ook geen overwegend bezwaar bestaan om zijne begrooting in eene credietwet te veranderen en de quaestie van het in hem te stellen vertrouwen, dat thans slechts een blind vertrouwen zou zijn, ditmaal nog ter zijde te laten.

Dit geheele denkbeeld vond echter bij verscheidene leden in zoo verre tegenspraak, als men het, van het standpunt des Ministers gezien, niet wel doenlijk achtte nu nog de begrooting in eene credietwet te veranderen. Wanneer de Minister, op grond van den beperkten tijd, hem voor het gereed maken zijner begrooting gegund, deze van alle nieuwe posten had ontdaan, onder voorbehoud van ten aanzien van sommige punten nadere voorstellen te doen, zou hij zeker voorzigtiger en beter gehandeld hebben, dan nu hij de begrooting van zijnen voorganger zoo haastig heeft overgenomen. De Kamer zou dan waarschijnlijk, in afwachting dier nadere voorstellen, de begrooting als eene credietwet voor één jaar hebben beschouwd, en de Minister gaarne tijd hebben gelaten tot overweging van zijne suppletore aanvragen. Doch nu de Minister zich, zonder enig voorbehoud, met de begrooting van zijnen voorganger heeft vereenigd; nu hij verklaard heeft het debat over de verschillende quaestien, die zich bij de behandeling kunnen voordoen, aan te nemen, — kan men nu van hem vorderen, dat hij de begrooting tot eene credietwet make? De Kamer kan dit doen, niet de Minister. De begrooting moet beschouwd worden als eene ernstige, definitive begrooting, en acht men de voorstellen, die daarbij gedaan worden, onvoldoende, dan staat de weg van *verwerping* open. Maar — voegde men er in eene afdeeling, bij — zoodanig uiterste kon zeer goed voorkomen worden, wanneer de Minister van zijne zijde te gemoet kwam aan de gemaakte bedenkingen en alsnog, te gelijk met het openen van bepaald uitzigt op mogelijke bezuinigingen, verhooging voerdroeg van zoodanige posten, die in het wezenlijk belang onzer defensie niet op

het aangevraagde cijfer behouden kunnen blijven. Dan gaf hij althans een bewijs, dat hij in het Kabinet eene zelfstandige positie innam en zijne plannen niet ten eenen male ondergeschikt maakte aan de wenschen van diegenen zijner ambtgenooten, die sedert jaren als tegenstanders van alle verbeteringen op krijgskundig gebied bekend staan. Men had dan ten minste zekerheid dat het jaar 1874 niet geheel zonder vrucht voorbij zou gaan en kon, wat den wetgevenden arbeid des Ministers betreft, geduld oefenen.

I. *Kosten van het Departement.*

Art. 1. Door eenige leden werd herinnerd, dat de Minister in vroegere betrekkingen meermalen de wenschelijkheid heeft betoogd van het brengen van het Nederlandsch-Indische leger onder de bevelen van den Minister van Oorlog. Is hij, vroeg men, nog van deze meening? Zoo ja, is dan eene regeling in dien zin te verwachten; of heeft dit punt bij de onderhandelingen over de aanneming der portefeuille geen onderwerp van overleg uitgemaakt? Anderen hadden geen bezwaren tegen het doen dezer vragen, maar moesten toch doen opmerken, dat het aangeprezen denkbeeld moeilijk met de bepalingen van artt. 42 en 38 van het Indische Regeringsreglement scheen overeen te brengen.

Art. 2. In een paar afdeelingen had men bedenking tegen het toestaan van fourragegelden aan den Minister van Oorlog, en had men ongaarne gezien, dat juist de eerste post op de Nota van Wijzigingen (stuk n°. 119) den persoon des Ministers betrof. Hij was dan toch thans hoofd van het Departement van Oorlog, geen generaal in active dienst. In zijne tegenwoordige betrekking scheen hij geen dienstvaarden te behoeven. De gegrondheid dier aanmerking werd echter betwist. Een generaal, die dienstvaarden houdt, heeft regt op fourragegelden. In verband daarmee was de post voor de paarden des Ministers tot nu toe voor *Memorie* uitgetrokken en het is billijk, dat hij thans worde ingevuld. Het is van den Minister niet te vergen zich thans tot elken prijs van zijne twee dienstvaarden te ontdoen, die hij bij inspectiën als anderszins zeer goed kan noodig hebben.

II. *Staven en administratie der armee.*

Art. 4. Op nieuw werd beweerd, dat de groote staf veel te uitgebreid is. Men zag dan ook ongaarne, dat de traktementsverhooging der officieren ook op die bij den grooten staf is toegepast, en achte deze verhooging vrij overfollig. Overigens kon men in het daarmtrent voorgestelde moeilijk een stelsel ontdekken. De meesten der titularissen erlangen, zonder dat daarbij hun tegenwoordig traktement in aanmerking wordt genomen, f 200 meer; enkele anderen niets.

Welke is, vroeg men met het oog op dit artikel, de positie van den generaal VAN STIRUM sedert zijne aftreding geweest? Had hij niet op non-activiteit moeten worden gesteld? Men vindt zijn naam echter niet op den staat der officieren op non-activiteit. Wordt welligt uit dit artikel zijn volle traktement als generaal betaald? Een burger-Minister keert, aftredende, tot het ambteloos leven terug en ontvangt na den dag dier aftreding geen traktement meer. Waarom zou ten aanzien van een Minister van Oorlog op geheel andere wijze gehandeld worden? En hoe kan de uitbetaling van het volle traktement door de Rekenkamer verevend worden?

Art. 5. De toezegging, dat de officieren, die op de stafschool een vierjarigen cursus hadden gevolgd en daarna een voldoende examen hadden afgelegd, tot kapitein zouden worden bevorderd, is, meent men, omdat deze examens niet aan het doel beantwoordden, ingetrokken. Maar hoe staat het nu met het geheele stelsel van aanvulling van den generalen staf?

Art. 6. Reeds in het vorig jaar werd er de aandacht op gevestigd, dat, in strijd met hetgeen overal elders plaats vindt, de secretaris-generaal van het Departement van Oorlog tevens aan het hoofd staat van de administratie der armée. Dergelijke combinaties kunnen niet strekken tot bevordering van den goeden loop der dienst.

Overigens trok het de aandacht, dat de verhooging van de traktementen der intendance gelijk staat met die der officieren bij de wetenschappelijke wapens, terwijl de intendanten, boven de toelagen voor verblijf in de residentie of te Amsterdam, die zij met de officieren gemeen hebben, nog bureaükosten genieten. Men deed echter opmerken, dat voor die verhoogde bezoldiging misschien eenige reden is, omdat de intendanten comptabele ambtenaren zijn.

Art. 7. In zijne brochure van 1871 heeft de Minister aangedrongen op eene wijziging in de organisatie van den plaatselijken staf, in dien zin dat de officieren daarbij slechts tijdelijk zouden dienen. Is hij daarop bedacht?

III. *Traktementen enz. van de verschillende wapenkorpsen.*

De artikelen van deze afdeling, vooral ook de drie eerste, zijn buitensporig hoog. Bij art. 8 is eene som van 5 millioen uitgetrokken. Zoodanige bijeenvatting van uitgaven strijdt met den aard eener goed zamengestelde begrooting, en men dringt op meer splitsing van deze afdeling in artikelen aan.

De weelderige inrigting van het instructie-bataillon trok de aandacht. Voor 289 soldaten vindt men daarbij 1 kolonel, 30 officieren en 109 man kader. Intusschen schijnt het toezigt bij dat bataillon, blijkens hetgeen dezen zomer heeft plaats gevonden, veel te wenschen over te laten.

Op blad. 6 der Memorie van Toelichting worden eenige bijzonderheden medege-deeld nopens de nieuwe indeeling van het leger, die nog door den generaal VAN STURUM in 't leven is geroepen. Er waren leden die overlegging van het daartoe betrekkelijk Koninklijk besluit van 26 Maart jl. verlangden. Anderen, met den inhoud daarvan bekend, konden zich, naar zijne brochure te oordeelen, niet voorstellen, dat deze maatregel bij den tegenwoordigen Minister van Oorlog goedkeuring heeft ontmoet. Inderdaad is die organisatie in zeker opzigt even gebrekkig als de vroegere, en zou men eene dergelijke regeling eer in het jaar 1830, toen men den tijd tot voorbereiding had, dan in 1873 hebben verwacht. Zij druischt in tegen de beginselen, die in de laatste jaren, met het oog op eene spoedige mobilisatie, in alle landen als de juiste zijn erkend, en zulk een regeling schijnt een nieuw bewijs van de achterlijkheid van het Departement van Oorlog in zaken van organisatie.

De vraag werd gedaan of de Minister de nieuwe liniën of stellingen met hare afzonderlijke kommandanten wenscht te behouden, en zoo ja, of hij er op bedacht is, om overeenstemming te brengen tusschen deze stellingen en die der aanhangige vestingwet?

Waarom, vroeg men, geen verhooging van soldij toegekend aan den milicien? Volgens het reglement op de inwendige dienst, dat van 1817 dagteekent, moet de soldaat (milicien) aan zakgeld minstens 37^½ cent in de 5 dagen ontvangen: hij ontvangt echter hoogstens 25 cents. Het zou toch niet te veel gevegd zijn, dat eene bepaling gehandhaafd wierd, die men reeds meer dan eene halve eeuw geleden billijk en noodzakelijk achtte.

Men klaagt er over dat geen vrijwilligers te erlangen zijn; maar wordt de dienst bij ons leger aan de manschappen niet noodeloos onaangenaam gemaakt? Men wees o. a. op het gebeurde bij de laatste opening van de zitting der Staten-Generaal, toen de troepen in de residentie, zonder bekende redenen, na den ganschen ochtend onder de wapenen te hebben gesleten, nog eenige uren strafexercentie hebben moeten verrigten. Men kan niet aannemen, dat daartoe orders waren gegeven buiten de verantwoordelijkheid van den Minister van Oorlog om, of kan dat plaats hebben? Is de Minister of zijn de militaire chefs, krachtens door hem gegeven bevelen, niet uitsluitend tot het verordenden van zoodanigen maatregel bevoegd? Zoo ja, moet hij dan niet waken tegen inbreuken op zijn gezag? En kwam het niet in aanmerking op dat punt de aandacht der chefs te vestigen?

Men vroeg waarom aan de miliciens, die voor de oefeningen in het laatste kamp waren bijeengeroepen, ter elfder ure, met groote kosten, nog de zoogenaamde groote tenue was verstrekt? Dit kon dan toch wel niet anders dan geldverspilling genoemd worden.

Van meer dan eene zijde werd aangedrongen op het invoeren der bepaling, dat de soldaat, buiten dienst, geen wapens mag dragen, en dat dus aan de ergerlijke tooneelen, die van dat gewapend rondloopen het gevolg zijn, voor goed een einde mogt worden gemaakt. Men deed echter daartegen opmerken, dat het dragen der wapenen voor den soldaat eene eer is, en dat men niet, om het misbruik, hem van die wapenen moet scheiden. Waar de wapens worden misbruikt is dit meestal een gevolg van dronkenschap, en de groote uitbreiding, welke die kwaal in het leger schijnt verkregen te hebben, en waartoe, volgens sommigen, het verstrekken van sterken drank, zelfs in strijd met bestaande voorschriften, in de kazernen te 's Gravenhage en te Harderwijk bijdroeg, hangt zamen met de verslapping der krijgstuucht. Deze is weder een gevolg van de soms onverschoonbare wijze, waarop, naar men meent te weten, bij de benoeming van chefs wordt te werk gegaan. Men meent daarom met den meesten ernst eene goede keuze bij de bevordering tot hoofdofficier en regements-chef en eene meer krachtige handhaving der krijgstuucht te mogen aanbevelen.

Door sommigen werd, met het oog op de lotsverbetering der officieren, in bedeking gegeven, of het niet mogelijk ware hen van alle contributiën voor weduwenfondsen, muzikkorpsen en dergelijke te bevrijden. Andere leden meenden, dat het verkeerd was de toelagen voor het verplicht houden van paarden onder het traktement te begrijpen. Was het traktement bijv. f 2200 en bevonden zich daaronder f 200 voor het houden van paarden, dan moest die laatste som als eene afzonderlijke in demniteit worden uitbetaald. Dit zou onder anderen het nuttig gevolg hebben, dat aan de officieren bij hoofdelijke omslagen die schadeloosstelling niet in rekening werd gebracht.

In eene der afdelingen deed men omtrent de voorgestelde herziening der officiers-traktemeten nog de volgende vragen. Waarom worden aan de hoofdofficiëren der infanterie, artillerie en genie dezelfde traktemeten gegeven, terwijl in de lagere rangen de artillerie en genie hooger dan de infanterie worden betaald?

Waarom zou de kapitein der infanterie 1ste klasse f 2000 en een kapitein van den provincialen staf, eene sedentaire, gemakkelijk waar te nemen betrekking f 2200 ontvangen?

Waarom de kapiteins bij den generalen staf en rijdende artillerie f 2600 en f 2000 en bij den grooten staf van de kavallerie f 2400 en f 2000?

De officieren van den grooten staf, waartoe thans alleen de adjudanten en de ordonnance-officiëren behooren, ontvangen allen, van welk wapen ook afkomstig, het kavallerietraktement. Waarom? Het is toch volkomen onnoodig dat zij, als de kavallerie-officiëren, twee paarden houden.

Waarom zou de administrateur van kleeding (kapitein) f 1600 en een kwartiermeester f 2000 ontvangen? Beiden hebben geldelijke verantwoording, voor beiden van niet geringen omvang; maar de kapitein-kwartiermeester geniet f 1200 voor bureaukosten, waarvan hij zeker de helft niet behoeft, en de administrateur van kleeding slechts f 200?

Waarom een kapitein-intendant f 2200 en een kapitein der infanterie f 2000?

Waarom een kapitein bij de geneeskundige dienst en een kapitein-paardenarts f 2200 en een kapitein bij de pharmaceutische dienst f 2000?

Waarom een tweede luitenant-paardenarts f 1200, een tweede luitenant-apotheker f 1000 en een officier van gezondheid 3de klasse, dus van gelijken rang f 1300?

Uit deze onregelmatigheden scheen af te leiden, dat de geheele zaak eenigzins vluugtig was behandeld. Er lag daarin, volgens deze leden, eene reden te meer om de verhoogingen thans van de begrooting te nemen, eene credietwet in te dienen en beter sluitende voorstellen bij de definitieve begrooting te doen. Bij die regeling

konden dan tevens de toelagen, die nu in sommige gemeenten en bij sommige korpsen worden genoten en die almede als onregelmatigheden te beschouwen zijn, vervallen. Hieraan sloot zich de vraag of de verschillende toelagen aan de adjudanten, mogt deze regeling in werking treden, worden ingetrokken.

Nog werd aangedrongen op afschaffing van den rang van majoor, zoowel om meer gelijkheid met de marine te doen heerschen, hetgeen met het oog op een gecombineerd optreden van marine en landmagt wenschelijk was, als om eene ruimere keuze voor de betrekking van regementschef mogelijk te maken.

In zijne bekende brochure heeft de Minister te kennen gegeven, dat de pensioenen van de kapiteins en bataillonskommandanten moesten worden verhoogd (bladz. 24). Mag men dus van hem, behalve eene wijziging van de wet op de bevordering van 28 Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 128), ook een voorstel te gemoet zien tot wijziging van de wet op de pensioenen van dezelfde dagteekening (*Staatsblad* n°. 129)?

Art. 9. Men kwam hier terug op hetgeen reeds meermalen wegens de mogelijkheid om de kavallerie op een meer spaarzaam voet in te rigten, is aangemerkt. Het onevenredig groot aantal hoofdofficieren kon verminderd en de reserve-eskadrons konden bij de veld-eskadrons ingesmolten worden.

Art. 10. Waarom kan, althans bij de vesting-artillerie, aan de indeeling in regimenten niet een einde worden gemaakt?

V. *Koninklijke Militaire Akademie.*

Met belangstelling ziet men de mededeeling der denkbeelden, die de Minister omtrent de Militaire Akademie heeft, te gemoet. De tegenwoordige staat van zaken daaromtrent is onhoudbaar. Het is inderdaad belagchelijk, dat voor de opleiding van 41 kadets zulk een overtalrijk personeel in dienst gehouden wordt. De voor de instelling benoodigde uitgaven staan in geene evenredigheid hoegenaamd met de te verkrijgen resultaten. Sommigen waren niet vreemd van het denkbeeld, dat de bepaling der wet van 1869 moest worden ingetrokken, volgens welke de aspiranten voor plaatsing op de Akademie, die het diploma van het toch reeds moeilijk eind-examen der hoogere burgerschool bezitten, vóór die plaatsing nog weder aan een tweede, even streng examen onderworpen zijn. Dan zou men zich ten minste mogen vleijen, dat het aantal kadets toenam. Er was wel voor die bepaling vrij wat te zeggen; maar de verkregen ervaring bewees dan toch, dat zij noodlottig werkte en daarvoor scheen men te moeten zwichten. Anderen wilden, in afwachting eener herziening van de wet van 1869, de Akademie dadelijk op veel eenvoudiger voet hebben ingerigt, en de opleiding der officieren tijdelijk geheel of gedeeltelijk bij de korpsen doen plaats hebben. Men deed echter opmerken, dat dit tot desorganisatie zou leiden, en dat de wetenschappelijke opleiding der officieren, die nu reeds, althans voor de gewone wapens, veel te wenschen overlaat, niet verder in de waagschaal mag worden gesteld. In elk geval zal voor de wetenschappelijke wapens eene instelling als die te Breda, zij het ook op bescheidener voet, in stand moeten blijven.

VI. *Reiskosten en vacatien.*

Ongaarne ziet men de som, onder deze afdeeling uitgetrokken, vrij aanmerkelijk verhoogd. Men gaat daarmede al te rijkelijk om. Waarom zijn nu weder aan officieren, die het jongste schutterfeest te Waalsdorp kwamen bijwoonen, reis- en verblijfkosten toegekend? Het gold daarbij dan toch eene particuliere zaak, waarvoor 's lands gelden niet mogen worden besteed.

VII *Geneeskundige dienst.*

Ook omtrent hetgeen de tegenwoordige Minister wil doen om in het groot gebrek aan officieren van gezondheid te voorzien, zal men zeer gaarne zijne inzichten vernemen. Het behoeft wel geen herinnering, dat indien ons leger te velde moest trek-

ken het bedoelde gebrek zeer levendig zou worden gevoeld. De Memorie van Toelichting opent wel betere uitzigten voor de toekomst: doch deze gronden zich, althans wat de dienst hier te lande betreft, bijna nitsluitend op de vermeerdering van het aantal studenten te Amsterdam. Eerst de tijd zal leeren of deze studenten, die door hoogere toelagen uit 's Rijks kas tot toewijding aan het vak zijn uitgelokt, aan het arts-examen zullen kunnen voldoen. Meer bepaald werd nog gevraagd, of de Minister zich met de denkbeelden omtrent eene geheele verandering in de regeling van de dienst der officieren van gezondheid, die volgens het voorstel van den heer DE ROO zou plaats hebben, vereenigt; of het systeem, hetwelk bij het Departement van Marine omtrent den verplichten diensttijd dier officieren wordt gevolgd, niet de voorkeur verdient boven dat, hetwelk voor de landmagt is aangenomen; en of er geene mogelijkheid bestaat om, althans in kleine garnizoensplaatsen, aan de officieren van gezondheid uitoefening der burgerpraktijk te vergunnen? Door het laatste zou worden tegengegaan, dat zoo velen 's lands dienst verlaten, juist dan wanneer zij in staat zijn voor het leger van groot nut te zijn.

XI. *Materieel der genie.*

Bij deze afdeeling werd herinnerd aan de motie van orde, die den 6den December 1872 door de Kamer is aangenomen en volgens welke de aannemers Gebroeders SCHOONENBURG aanspraak hadden op vergoeding voor gelede schade. Is deze Minister geneigd aan die motie gevolg te geven?

XII. *Kazernering.*

Op nieuw drong men ten krachtigste aan op afdoende verbetering der kazernen. Het wekte bij voortdurend een zeer pijnlijken indruk te zien, dat voor de goede huisvesting van den misdadiger hier te lande meer werd gedaan, dan voor die van den soldaat. In de Memorie van Toelichting beroemt men er zich op dat tot voorziening in deze behoefte, ten gevolge van beperking van uitgaven, voor 1874 slechts f 9550 meer wordt aangevraagd, dan voor 1873 is toegestaan. Onder de thans gedane aanvragen behoort die van f 40,000 voor het verbeteren van kazernegebouwen te Kampen. Hoe is dit te rijmen met de zienswijze, door den tegenwoordigen Minister van Oorlog in zijne brochure van 1871 ontwikkeld, dat het instructiebataillon moest worden opgeheven?

Enkele leden meenden de aandacht te moeten vestigen op de zeer goede kazernegebouwen, die te Medemblik bestaan en die men in der tijd, onder het ongedronde voorwendsel van de ongezondheid dier plaats, ontruimd heeft. Anderen intusschen waren van oordeel, dat op den goeden toestand der bedoelde kazernegebouwen vrij wat was af te dingen.

Art. 26b. Ter versterking van de vroeger gemaakte bedenkingen tegen de besparingen, die de tegenwoordige Minister van Oorlog in de aanhangige begrooting heeft gebragt, werd hier gewezen op het wegvallen der f 4000 voor het plafonneren van zolders in het hospitaal bij Milligen. Wanneer de geneeskundigen zulk een plafond voor de rust der zieken noodzakelijk keuren, verdient het tijdelijk uitstellen der daarvoor noodige uitgaven, die dan toch eene betrekkelijk geringe som bedragen, den naam van verstandige bezuiniging niet.

XIII. *Verschillende uitgaven.*

Art. 43. De reeds meermalen gemaakte aanmerking werd herhaald, dat de vereeniging van het Roode Kruis over aanzienlijke geldsommen beschikt, en dat er dus niet de minste afdoende reden bestaat, die vereeniging nog uit 's Rijks kas te moeten te komen. Ziet men er tegen op den post geheel te doen vervallen, omdat onder bijzondere omstandigheden ondersteuning der vereeniging noodig kon worden, waarom trekt men dien post dan niet voor memorie uit?

XIV. *Wapen der maréchaussée.*

Met opzigt tot de overbrenging van de uitgaven voor het korps der maréchaussée naar de begrooting van het Departement van Justitie gedroeg men zich naar hetgeen bij de overweging van hoofdstuk IV is verhandeld en in het Voorloopig Verslag over dat hoofdstuk op bladz. 4 lit. d. voorkomt.

XVII. *Buitengewone uitgaven.*

Artt. 53 en 54. Reeds vroeger werd in dit Verslag gewezen op den zeer tragen gang, dien de aanmaak en aanschaffing van zwaar geschut heeft. Zal men, indien men met opzigt tot de vervulling van deze behoefte op den tegenwoordigen voet blijft voortgaan, bij opkomend gevaar niet op zeer onaangename wijze worden verrast? Eenige leden herinnerden daarbij, dat de Regering voor eenigen tijd een wets-ontwerp voor den aanmaak van zwaar geschut en draagbare wapenen heeft aangeboden, doch dat zij dit, nadat de Kamer zich daarover had uitgelaten, heeft laten liggen.

Vreemd klinkt het gezegde op bladz. 3 der Memorie van Toelichting dat met het aangieten van vuurmonden van 15^{cm.} wordt voortgegaan, „ofschoon onvoorziene omstandigheden het onderzoek hebben vertraagd”. Mag men in zaken van dezen aard, zonder proeven te nemen, op eene opvatting dat de zaak vertrouwen verdient met het werk voortgaan?

Art. 56. Bij de tegenwoordige regeling der zaak kan door de bestaande Rijksinrichting in de gewone behoefte aan patroonhulzen worden voorzien; maar is de vrees niet gegrond, dat bij buitengewone omstandigheden de middelen, waarover die inrichting beschikt, op verre na niet toereikend zullen worden bevonden om het benoedigde te verschaffen? Zoo ja, is dan de Regering verantwoord, indien zij niet tijdig de maatregelen neemt, om voor zoodanig geval, bijv. door oprigting eener fabriek te Amsterdam, of door aanmoediging in dit opzigt van de particuliere nijverheid, zich tegen gebrek te vrijwaren?

Waarom wordt bij dit artikel niets aangevraagd voor de aanschaffing van torpedo's? Met de f40,000, voor 1873 aangevraagd, is de zaak nog niet ten einde. En hoe staat het met de taakverdeeling te dezen aanzien tusschen de Departementen van Oorlog en Marine?

Art. 57. Men verlangt bepaalde opgave van hetgeen met hulp der credieten, ten vorigen jare verleend tot verbetering der Nieuwe Hollandsche linie en bepaaldelijk ten behoeve van het offensief van Naarden, is verrigt of althans behoorlijk voorbereid. Welke van de hier bedoelde werken waren aanbesteed toen de generaal VAN STIRUM als Minister aftrad? Welke zijn aanbesteed op last van den interimairen Minister Brocx? Welke moeten thans nog aanbesteed worden? Waaraan is de vertraging, welke hier heeft plaats gehad, te wijten? Moet niet de uitbreiding der werken zoodanig geschieden dat niet door tijdelijke ontwapening van bestaande forten, gelijk thans schijnt plaats te vinden, de oogenblikkelijke verdedigbaarheid in gevaar wordt gebracht?

De Commissie van Rapporteurs oordeelt de aanmerkingen en vragen, in dit stuk vervat, zoo wegens de belangrijkheid als het aantal te gewichtig om nu reeds een Eind-verslag op te maken, en heeft daarom begrepen er het karakter aan te moeten geven van een Voorloopig Verslag, in den zin van art. 32 van het ten deze toepasselijke Reglement van Orde.

Aldus vastgesteld den 5den November 1873.

KAPPEYNE VAN DE COPPELLO.
RUTGERS VAN ROZENBURG.
INSINGER.
STIELTJES.
DE ROO VAN ALDERWERELT.

...the ... of ...

...the ... of ...

...the ... of ...

...the ... of ...

...the ... of ...

...the ... of ...

...the ... of ...

...the ... of ...

...the ... of ...

STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1874.

VIIIste HOOFDSTUK.

MEMORIE VAN BEANTWOORDING.

§ 1. De ondergeteekende beseft ten volle, dat zij, die er ernstig naar haken de verdediging van den lande op voldoende wijze geregeld te zien, en die genegen zouden zijn daartoe de vereischte offers te brengen, ten slotte ongeduldig worden wanneer zij den eenen Minister van Oorlog na den anderen zien aftreden, zonder dat aan hun billijk verlangen is voldaan. Hij beseft ook in zekere mate dat zij door dit ongeduld worden gedreven om van iederen nieuw opgetreden Minister van Oorlog in korter tijd al meer en meer te eischen en dat zij zich al minder en minder genegen toonen de elkander opvolgende Ministers veel tijd te laten hunne hervormingsplannen tot rijpheid te brengen. Een Minister behoort met rijpe en welgevestigde denkbeelden aan het bestuur te komen, maar hij mag zich door het ongeduld, waarop hierboven werd gewezen, hoezeer hij het bestaan er van ook moge begrijpen, niet laten verlokken tot overijde handelingen en maatregelen.

Men zou evenzeer regt hebben dit af te keuren als eene langzaamheid, die gebrek aan gevestigde overtuiging zou kunnen verraden. Van eene zoodanige langzaamheid is de ondergeteekende zich echter niet bewust. Slechts *achtien dagen* na zijn optreden had hij de eer der Kamer eene Nota aan te bieden, bevattende de wijzigingen die hij in de reeds ingediende begrooting voor zijn Departement onvermijdelijk achtte. In dit zeer kort tijdsbestek, waarin hij nog bovendien overluden was met al de beslommingen die het deel zijn van een nieuw opgetreden Minister, waren die wijzigingen derhalve tot stand gebracht, aan het oordeel van den Raad van Ministers en aan de goedkeuring des Konings onderworpen geweest en hadden zij de Kamer bereikt. Dat die wijzigingen, hoezeer van grooten omvang, niet van wijde strekking waren, wordt gereedelijk toegegeven, maar men zal toch wel geene totale herziening en omwerking der begrooting naar 's Ministers eigen inzichten hebben verwacht in het geringe tijdvak dat hij zich tot het doen van wijzigingen kon reserveren in zijne bijeenkomst met de Commissie van Rapporteurs op den 11den October jl. De tegenwoordige gelegenheid om zijne zienswijze uit een te zetten lag in een te kort verschieft, dan dat het niet aangewezen kon worden geacht haar af te wachten.

Het deed den ondergeteekende overigens genoegen te ontwaren, dat het oordeel van hen die het minder goedkeurden dat de Minister zich en in de meergemelde conferentie met de Commissie van Rapporteurs — die trouwens met een geheel ander doel was belegd — en in zijne Memorie van Toelichting zoo spaarzaam over zijne plannen had uitgelaten, werd opgewogen door dat der leden die met genoegen hadden vernomen dat hij zich bereid had verklaard al de aanhangige groote vraagstukken tot zijn Departement betrekkelijk, bij de behandeling van zijne begrooting te bespreken. Hoc-

wel — ook blijkens het Voorloopig Verslag — zijne zienswijzen en beginselen vrij goed bekend zijn, acht hij het zeer natuurlijk dat men hem geen vertrouwen schenkt zoo lang hij niet zonder omwegen heeft verklaard waar hij heen wil, maar hij stelt het op hoogen prijs dat men hem den tijd gunt dit te doen zonder overijling.

Met bescheidenheid moet hij doen opmerken dat men zijne antecedenten — die toch van eenige zelfstandigheid getuigen — verkeerd heeft beoordeeld, als men van hem heeft verwacht dat hij bij zijn optreden al dadelijk zonder onderzoek, zonder nadenken en met eene soort van koortsigen haast gevolg zou hebben gegeven aan eischen, op wier vervulling, naar men beweert, door de publieke opinie sedert lang is aangedrongen. Hij wenscht met eigen oogen te zien en, aangenomen dat er in deze eene gevestigde publieke opinie bestaat, dan zou het niet de eerste keer zijn dat zij dwaalde.

De geest die zijn Departement bezielt, zal van hem uitgaan en niet van ondergeschikten. Dezen hebben zijne plannen uit te werken, niet de huns; hij beveelt en zij gehoorzamen. Hij zou den Minister beklagen die het noodig oordeelde angstig den schijn te vermijden van aan iemands leiband te loopen. Het geloof aan de mogelijkheid om van iets dergelijks verdacht te worden, kan in een zelfstandig karakter niet opkomen.

De tegenwoordige Minister van Oorlog acht zich volkomen gebonden door de verklaring in der tijd door den Minister van Justitie gedaan, dat hij de vestingwet zou overnemen en verdedigen. Bij de besprekingen die de Minister voornoemd tot het doen dier verklaring regt gaven, heeft de Minister van Oorlog al dadelijk verzekerd het geconcentreerde stelsel van defensie, in die wet neergelegd, tot het zijne te maken; hij heeft verklaard het niet te zullen uitbreiden, maar zich wel voorbehouden het misschien nog te zullen inkrimpen.

Dat hij evenwel niet meer dan 6 ton voor geniewerken op de begrooting voor 1874 heeft aangevraagd, zal toch zoo vreemd niet kunnen voorkomen, zoo lang men het lot niet kent dat aan de ingediende vestingwet zal te beurt vallen en tevens wil letten op hetgeen te dien aanzien bij § 4 der Memorie van Toelichting (n°. 74 der gedrukte stukken) is te kennen gegeven, namelijk: „dat in afwachting eener wettelijke regeling van het vestingstelsel, de aangevraagde gelden alleen moeten strekken om met eenige aangevangen werken, waarvoor reeds gelden waren toegestaan, te kunnen voortgaan of ze te voltooien.”

Thans beklagt men zich dewijl met die werken is aangevangen; men noemt het anticiperen op de bepalingen eener nog niet aangenomen wet, maar men beklagt zich te gelijkjer tijd dewijl met dit anticiperen niet ver genoeg wordt gegaan.

Wordt het voorstel tot wet verheven, dan zal de tijd gekomen zijn te overwegen, welke sommen successivelijk zullen worden aangevraagd om aan het goedgekeurde stelsel uitvoering te geven.

Indien het wets-ontwerp tot regeling van ons vestingstelsel geene bepalingen inhield strekkende tot het opheffen van sommige schadelijke vestingen, dan zou de ondergeteekende geen oogenblik hebben gearzeld aan den Koning voorstellen te doen, die daartoe hadden kunnen leiden. Nu echter door het aanhangig wets-ontwerp eene beslissing omtrent het vestingstelsel weldra mag worden te gemoet gezien, komt het niet oirbaar voor daarop vooruit te loopen.

Eene spoedige behandeling en afdoening der vestingwet, — in welchen zin dan ook, — eene afdoening die, naar de overtuiging van den ondergeteekende, niet in verband met het organiseren der levende strijdkrachten behoeft te geschieden, — zal, blijft hij aan het bestuur, spoedig genoeg over het lot der bedoelde vestingen beslissen.

Houden evenwel die vestingen op als zoodanig te bestaan, dan is het daarom nog niet uitgemaakt dat er binnen hare voormalige wallen geene garnizoenen zullen worden gelegd. Wij kunnen in vredetijd onmogelijk het geheele leger achter onze linien huisvesten, en er zullen dus nog lang, misschien wel immer, op meer vooruitgeschoven punten kosten aan kazernen en militaire ziekeninrichtingen moeten worden gedaan. Zutphen verkeert in dit geval.

Wat de vraag betreft, hoedanig de houding zal zijn van den ondergeteekende ten aanzien van het door den vorigen Minister ingediend ontwerp tot wijziging der wet

op de bevordering en het ontslag van officieren en het voorstel omtrent hetzelfde onderwerp van den heer DE ROO VAN ALDERWERALT indien de Kamer tot de beraadslaging wenschte over te gaan, — namelijk: of hij het voorstel van genoemden heer in beraadslaging zal laten brengen, of zelf een wets-ontwerp van gelijken omvang zal indienen, — moet al dadelijk worden opgemerkt, dat bij de plaats gehad hebbende besprekingen met den vorigen Minister, door dezen op de vraag: „Of wanneer het voor den goeden loop der beraadslagingen wenschelijk voorkwam dat aan het voorstel DE ROO de prioriteit werd toegekend, daartegen bij de Regering bedenking zou bestaan,” is geantwoord, dat de Regering de beslissing op de vraag aan de wijsheid der Kamer overliet, en met die beslissing genoegzaam zou nemen, en dat hij omtrent de houding door de Regering bij de beraadslaging over bedoeld voorstel in acht te nemen, geen mededeeling kon doen dewijl de Regering zich daaromtrent haar besluit moest voorbehouden.

Met dit antwoord wenschte de ondergeteekende ook de hier gedane vraag beantwoord te zien.

En wat het bij de Kamer aanhangig voorstel tot wijziging der wet op de inkwartiering betreft, te dien aanzien heeft hij de eerste doen kennen dat hij zich met dat voorstel geheel vereenigt.

De Minister schaaft zich geheel aan de zijde der leden die beweren dat, hoe men ook over de defensie-questie denken moge, het bezit van een goed leger in elk geval tot de handhaving onzer neutraliteit eene noodzakelijkheid is. Al dadelijk heeft hij dan ook maatregelen genomen tot het aanbrengen van verbeteringen en hij zal daarmede naar een vast plan voortgaan.

De opmerking mag hier evenwel niet achterwege blijven, dat bij het beoordeelen van het thans bestaande inkompleet, in aanmerking dient genomen te worden dat, ten gevolge van den buitengewonen toestand in onze Oost-Indische bezittingen, in den loop van dit jaar bij het leger in die gewesten zijn overgegaan of gedetacheerd: 109 officieren, 210 onderofficieren, 295 korporaals, 1060 soldaten, en 15 miliciens, hoeveelheden, die natuurlijk van grooten invloed zijn geweest op de aanzienlijke vermindering onzer levende strijdkrachten hier te lande.

In het gebrek aan vrijwilligers, die men om zoo velerlei redenen behoeft, kan in geen geval plotseling worden voorzien. Dit maakt noodig, nog meer dan tot dus verre het geval was, werk te maken van de opleiding en oefening onzer militie, óók ten einde daaruit meer kader te kunnen trekken. Er zal dus ook meer gevorderd moeten worden van de officieren en het verder personeel,

Zal die meerdere arbeid met ijver, opgewektheid en daardoor met goeden uitslag worden verrigt, dan dient hij wel vergezeld te gaan met de verhooging van tijdelijk welzijn, waaraan reeds zoolang behoefte bestond en waarnaar reeds zoo lang te vergeefs werd uitgezien. De verhooging van traktementen, die met de verhooging der soldijen dit doel zal helpen bereiken, werd daarom al dadelijk in de eerste plaats op de begrooting gebragt. Deze maatregelen zullen tevens het vrijwillig-dienstnemen bevorderen.

Tot het aanvullen en compleet houden van het vrijwillig kader zijn reeds maatregelen genomen.

Het reserve-kader is opgeheven. Het leger werd door die instelling van menig goed onderofficier beroofd, terwijl de ondervinding van 1870 heeft geleerd dat zij in moeilijke oogenblikken geene noemenswaardige hulpbron was.

Verordeningen zijn uitgevaardigd tot het aannemen op voordelige voorwaarden en met waarborgen voor goed gedrag en voor eene zekere mate van wetenschappelijke kennis, van jonge lieden als aspirant-korporaals en aspirant-onderofficieren bij de infanterie. Bij de nijpende behoefte aan kader hebben vrijwilligers, die niet tot eenen graad kunnen worden opgeleid, voor het leger geene bijzondere waarde.

De gewone vrijwilliger, zooals men dien tot nog toe kende, — de ondervinding leert het, — schijnt bovendien schaars te verkrijgen. De welvaart die in den lande heerscht en de hooge loonen die verdiend kunnen worden, verhinderen het den ge-

wonen soldaat eene positie te bereiden die bijv. voor een oppassend werkman aauklakkend zou kunnen zijn.

Men heeft de werving dus slechts willen uitbreiden en bevorderen onder die klassen van ingezetenen, waarin men meende geschikte stof voor onze kaders te zullen vinden.

Werkt de maatregel goed, dan zal hij ook uitgestrekt worden over andere wapens. Hiermede kan men toeven, dewijl de nood daar minder dringt.

De gewone werving, dat spreekt van zelf, is intusschen overal open gebleven.

Eenige maatregelen tot verbetering van het lot der onderofficieren, zijn nog in bewerking. Daaronder zijn er die strekken zullen, de kortingen op hunne scldijen ten behoeve van het kleeding- en reparatiefonds tot zeldzame uitzonderingen te maken.

De quaestie der aanvulling van het officierskader, vooral met wetenschappelijk gevormde jongelieden, is moeilijker. Het duldt geen tegenspraak dat de Militaire Akademie ten deze niet in de behoefte voorziet, en dat niettemin voorziening een dringend vereischte is. Kan men echter staande houden, dat over de toekomst der Akademie, door de ondervinding verkregen in de beide laatste jaren en dus onder de werking der tegenwoordige wet, op voldoende gronden oordeel mag worden geveld? Zij, die bij de inrigting aan het hoofd van het onderwijs staan en aan wier meening in den lande algemeen waarde wordt gehecht, beweren in een pas dezer dagen ontvangen verslag, dat de proef nog over een te kort tijdsbestek heeft geloopt.

De ondergeteekende meent zich vooralsnog van uitspraak te moeten onthouden. Nader onderzoek komt hem voor noodig te zijn.

Ging men er onderwijl toe over op andere wijze te voorzien in de behoefte aan officieren die eene hoogere wetenschappelijke opleiding hebben genoten dan thans bij de korpsen kan worden opgedaan — iets waartoe wel maatregelen zouden zijn te nemen — dan zou men gevaar loopen de toekomst der Militaire Akademie geheel te praesjudiciëren en zeer zeker zou men kans hebben beschuldigd te worden de proef niet volkomen eerlijk te hebben genomen.

Immers men zou dan niet wel anders kunnen doen dan zijne toevlugt te nemen tot de vruchten van het middelbaar onderwijs en men zou de bron niet ongemoeid kunnen laten waaruit ook de Militaire Akademie put. Zóó dringend is echter de behoefte nog niet dat daartoe nu reeds zou dienen te worden overgegaan. Er ontbreken op dit oogenblik bij de infanterie 46 officieren en er zijn 91 leerlingen op de inrigtingen van onderwijs te Maastricht, 's Bosch en Kampen.

Bovendien zijn er bij de verschillende korpsen 223 onderofficieren die het wetenschappelijk onderwijs bijwonen en in 1874 zullen diingen naar eene plaatsing op eene dier inrigtingen.

Er behoeft dus vooreerst geene vrees te bestaan dat het vereischte getal officieren ter aanvulling der vacatures niet zal kunnen worden gevonden. Mogt men duchten dat er spoedig gebrek kan ontstaan aan officieren van eene meer wetenschappelijke vorming dan bij de korpsen wordt verkregen, zoo diene dat op 948 kapiteins en luitenants er 277 zijn die hunne opleiding bij de Militaire Akademie hebben genoten.

Het feit, dat voorgangers van den ondergeteekende het noodig hebben geacht de overal verspreide hulpmiddelen voor de opleiding van onderofficieren tot den rang van 2den luitenant in twee garnizoenen te vereenigen, en niet onbelangrijk uit te breiden, moge ten antwoord strekken aan de leden die meenen dat de examens der officieren die zich bij de korpsen zelven vormen, weinig beteekenen. Slechts door groote inspanning van onderwijzers en leerlingen is het mogelijk jaarlijks een voldoende aantal wêlonderwezen officieren uit de korpsen te trekken. Het bezwaar waarmede men heeft te worstelen ligt daarin, dat de aspiranten allen op zeer jeugdigen leeftijd in dienst zijn getreden en dat derhalve de geheele wetenschappelijke opleiding waarmede zij bij het leger aankwamen, uit den aard der zaak in weinig meer kon bestaan dan in hetgeen zij op de lagere school en voor zooveel enkelen aangaat op eene school van meer uitgebreid lager onderwijs hadden kunnen leeren.

Bij de eind-examens meer te vorderen is onmogelijk en door minder te eischen, zou het gehalte der officieren achteruit gaan.

Dat overigens de gelegenheid die bij de korpsen bestaat om tot officier te worden bevorderd geen nadeel doet aan de Militaire Akademie, is duidelijk. De korpsen en de Akademie putten uit geheel verschillende bronnen. De opleiding aan de Akademie zal altijd aangenameer zijn en altijd korter duren dan die bij de korpsen, welke maatregelen men daarbij tot het verkrijgen van officieren ook moge nemen.

Eindelijk worden de kweekelingen der Akademie en die der korpsen, — zijn zij eenmaal officier, — slechts in zooverre op ééne lijn gesteld, als zij dezelfde diensten verrigten, — want, het land betaalt diensten en geene bekwaamheden. — Grootere bekwaamheden geven echter aanspraak op spoediger bevordering en op overgang bij speciale korpsen en in speciale betrekkingen die beter worden bezoldigd en ten deze zijn de kweekelingen van de Militaire Akademie in het voordeel.

Na over de voorziening in de behoefte aan officieren en minder kader te hebben gesproken, moet nog een oogenblik bij de soldaten worden stilgestaan.

Op vrijwilligers bestemd om soldaat te zijn en niets meer, — men heeft het gezien, — schijnt voor de toekomst weinig te kunnen worden gerekend. De militie zal dus in die behoefte moeten voorzien. Zij zal dus nog krachtiger en nog dege-lijker moeten worden geoefend dan tot dusverre het geval was en derhalve ook langer voor eerste oefening onder de wapenen moeten blijven. Daar de ligting van het volgend jaar, over 1874, in ieder geval slechts gedurende 8 maanden bij de korpsen aanwezig is, behoefde de reeds ingediende begrooting, in verband met dit voornemen, niet te worden gewijzigd. Verder zullen de middelen, op de begrooting aangevraagd, ook nog vergunnen de oudere ligtingen — voor en na — ieder gedurende ongeveer eene maand op te roepen, ten einde aan herhalingsoefeningen te worden onderworpen. Men ziet dus dat men zich heeft vergist toen men den Minister (sub a) ten deze van inconsequentie beschuldigde

Zijne denkbeelden zijn te lang en te veel gevestigd, dan dat hij zich niet gelijk zou blijven, en mogt hij vroeg of laat overtuigd worden dat sommige dier denkbeelden onhoudbaar zijn, dan zal hij dit zonder omwegen erkennen. Hij heeft altijd beweerd dat het oproepen en doen kamperen van oudere ligtingen weinig bijdroeg tot het verhoogen van de geoefendheid der individuën tot de militie behoorende. Hij wil dus slechts zooveel militie in het kamp brengen als noodig is tot het vormen van bataillons van voldoende sterkte voor de oefeningen op groote schaal, die vooral ten behoeve der vorming van hoofd- en opper-officieren moeten worden gehouden. De rest der militie zal geoefend worden in de garnizoenen der korpsen waartoe zij behoort.

Ook tot het vormen van meer kader uit de militie, zullen ernstige pogingen worden gedaan en maatregelen daartoe, die reeds in het volgend jaar moeten werken, zijn reeds in voorbereiding. De Minister gelooft, dat aan het slagen daarvan niet behoefte te worden gewanhoopt.

De Regering blijft voor persoonlijke dienstpraestatie bij de nationale militie; maar moet afschafing van het plaatsvervangen gepaard gaan met het behoud der nummerverwisseling en met tal van vrijstellingen, die vooral invloed hebben op den eersten oefeningstijd, — bij ons toch reeds zoo kort al doet men ook wat de Grondwet vergunt, — dan gaan de voordeelen grootendeels verloren. Men houde in 't oog dat het niet enkel te doen is om de benaming „plaatsvervanger” uit het woordenboek van het leger te doen verdwijnen; het komt er voornamelijk op aan, om het meer beschaafde en het meer intelligente gedeelte der Nederlandsche jongelingschap in de gelederen te krijgen en lang genoeg te houden om er kader te vormen. Laat dit gedeelte onzer jongelingschap zijne plaatsen innemen door nummerververselaars, en dus door lieden uit den behoefigen stand, of blijft het te kort onder de wapenen om eene degelijke opleiding tot eenigen rang te erlangen, dan heeft men er ook weinig of niets aan dat het woord „plaatsvervanger” in het leger niet meer wordt vernomen. Tot het laatste zou misschien zijn te geraken; de debatten die voorafgingen aan het votum van 30 Junij jl. schijnen dit vermoeden te wettigen, maar daar zij aan den schijn

zonder het wezen der zaak niet genoeg heeft, zal de Regering in het behoud der plaatsvervangende berusten. Zij acht zich daartoe te meer verplicht, dewijl de organisatie onzer levende strijdkrachten niet mag worden uitgesteld en ten deze geene afdoende maatregelen kunnen worden genomen zoo lang het vraagstuk der plaatsvervangende hangende blijft.

Het spreekt echter van zelf, dat het nu een dure pligt wordt, maatregelen te nemen die zooveel mogelijk verhinderen dat het plaatsvervangen ten nadeele strekt der strijdkrachten van den Staat. Die maatregelen moeten ten gevolge hebben dat de lotelingen, kan het zijn, niet anders worden vervangen dan door personen van welbewezen, zedelijk gedrag, en dat, om zoodanige personen niet af te schrikken als plaatsvervangers op te treden, dezen moeten worden gereleveerd in hunne eigene oogen en in die van anderen. Neemt men eenmaal aan dat het plaatsvervangen bij de nationale militia behouden blijft, dan ligt er eene ongerijmdheid en eene onhandigheid in hem, die voor een ander in de gelederen plaats neemt, al dadelijk te stigmatiseren als een wezen van minder allooi, dat men regten kan onthouden die de oorspronkelijke dienstplichtige zou hebben bezeten, en op wiens schouders men lasten mag leggen die de oorspronkelijke dienstplichtige niet zou hebben behoeven te dragen. De herhaalde klagen over de geringe zedelijke waarde onzer plaatsvervangers moeten, naar het oordeel van den ondergeteekende, grootendeels geweten worden aan de weinig eervolle positie die men hun sedert het oprigten der nationale militia bij het leger heeft bereid. Mannen die zich gevoelen aanvaardden die positie niet, tenzij door nood gedrongen, en zij worden er van lieverlede door gebracht op het peil hunner lotgenooten. Men moet weten wat men wil en niet langer hinken op twee gedachten. Wil men de plaatsvervangende behouden, dan moet zij eenvoudig eene transactie zijn tusschen *A* en *B*, waardoor *B* geheel in de regten en pligten van *A* treedt (of omgekeerd), zoodra hij de waarborgen geeft, die de Staat bevoegd is in het bestaande geval te eischen.

Bij de aanstaande voorstellen tot herziening der militiewet zal dit een en ander in aanmerking worden genomen. Het is zeker dat de toepassing van deze en van nog eenige andere niet minder op het Staatsbelang en op de billijkheid gegronde denkbeelden het plaatsvervangen in sommige opzichten niet gemakkelijker en den plaatsvervanger degelijker zal maken, en vooral daarop rust het vertrouwen van den Minister, dat langs den aangeduiden weg nog veel tot verbetering van het leger zal kunnen worden gedaan.

Aanvankelijk kon de Minister van Oorlog niet verder gaan dan de wet gedoogde en heeft hij zich dus moeten bepalen met aan de kommanderende officieren bij de landmagt te bevelen, geene certificaten van goed gedrag aan te pasporteren militairen af te geven, wanneer men niet geheel overtuigd is dat dezen, wat hunne moraliteit betreft, als plaatsvervangers bij de militia geschikte soldaten zullen zijn.

Uit het vorenstaande blijkt reeds, dat eene herziening der militiewet wordt noodig geacht. Die herziening moet nog bovendien om andere redenen geschieden.

Wil men aan de oefeningen der schutterijen, ten einde ze voor hare taak berekend te maken, geene zeer belangrijke, kostbare en voor haar tijdroovende uitbreiding geven; wil men, om die oefeningen te doen slagen, de tucht bij de schutterijen niet aanmerkelijk verscherpen; wil men bij naderend oorlogsgevaar niet terstond alle maatschappelijke toestanden omverwerpen door het al dadelijk en gelijktijdig oproepen der militia en het mobiel verklaren der schutterijen, — dan moet het leger de noodige sterkte hebben om in de vereischte bezettingstroepen te voorzien en in het veld den eersten stoot van een aanrukkenden vijand te kunnen afweren.

De ondergeteekende is overtuigd dat de bezwaren en kosten, die er aan verbonden zouden zijn om onze schutterij in staat te stellen met vrucht aan de eerste acte der verdediging deel te nemen, zoo groot zouden zijn, dat er weinig hoop bestaat ze op geruststellende wijze te overwinnen. Hij acht het uit een finantieel oogpunt voordeliger en van een militair standpunt veiliger, die eerste acte geheel aan het leger op te dragen.

Gemaakte berekeningen hebben echter geleerd dat onze tegenwoordige strijdkrachten niet vergunnen — zonder de onmiddellijke hulp onzer schutterij — en de noodige bezettingstroepen en een veldleger te leveren.

Verhooging der jaarlijksche contingenten is dus noodzakelijk. Hoe ver die verhooging zal moeten gaan, kan thans nog niet worden gezegd. Op grond der berekeningen waarvan zoo even werd gewaagd, zou zij nog al belangrijk moeten zijn, maar de ondergeteekende hoopt door eene herziening naar andere grondslagen, tot een matiger cijfer te geraken.

Al kan de schutterij bij de groote snelheid, waarmede in onze dagen de oorlogen worden aangevangen en voortgezet, niet onmiddellijk met en naast het leger optreden, zoo blijft hare hulp evenwel onontbeerlijk. Zij moet tot het verleenen dier hulp zoo geschikt mogelijk worden gemaakt; de wet en de voorschriften die haar bestaan regelen, zullen daartoe moeten worden herzien.

Het ligt in den aard der zaak, en het blijkt ook uit hetgeen tot dusverre is gezegd, dat de reorganisatie van het leger moet wachten tot de herziening van de militiewet is volbragt. Over de wijze waarop die organisatie in het leven behoort te worden geroepen, is de ondergeteekende niet van gevoelen veranderd. Met de herziening der militiewet zal niet worden gedraald.

Zoolang de tegenwoordige staat van zaken nog moet duren zou hij niets liever zien dan dat de oudste ligting der militie niet werd ontslagen. Voor zooverre hij echter namens de Regering spreekt, moet hij doen opmerken, dat de Grondwet slechts dan daartoe het regt verleent, wanneer er tijden van oorlog of andere buitengewone omstandigheden aanwezig zijn.

De ondergeteekende herinnert zich niet dat hij zich ooit in dezen of genen zin over de *korpsen* der nationale weerbaarheid als zoodanig heeft uitgelaten. Toen onlangs afgevaardigden, niet alleen van die korpsen, maar ook van verschillende schutterijen en van de onderscheidene onderdeelen der zee- en landmagt in de residentie tot het houden van een schietwedstrijd aanwezig waren, heeft hij zich met genoegen in hun midden begeven, en aan zooveel wakkere mannen, die het goed meenen met de verdediging van den vaderlandschen bodem, de betuiging zijner sympathie niet onthouden. Als hij zich te binnen brengt den heilzamen invloed der tegenwoordigheid in het leger — in 1831 — van een groot aantal vrijwilligers uit alle standen der maatschappij, van vrijwilligers die aanvankelijk op weinig meer konden bogen dan op vaderlandsliefde, geestdrift en goeden wil, dan stelt hij zich groot nut voor van de eventuele opname in onze gelederen der leden onzer vrijwillige weerbaarheidskorpsen, die nog daarenboven goeioefendheid en krijgstuicht onder het vaandel kunnen medebrengen.

§ 2. De zeer uiteenloopende beschouwingen over de voorgedragen traktements- en soldij-verhoogingen, geven den ondergeteekende het regt aan te nemen dat hij den juisten middenweg heeft gevonden. Behalve het eindcijfer, mogt hij niet uit het oog verliezen de regten van andere landsdienaren die in gelijke omstandigheden verkeerden. Nu reeds willen sommige leden de officieren doen wachten tot ook in het lot van dezen kan worden voorzien, en hoeveel sterker zou de drang daartoe dan niet zijn geweest als hij de verhoogingen in die mate had opgedreven, dat hunne billijke aanspraken daardoor in gevaar seheneu te worden gebragt?

Thans geloofl hij gedaan te hebben wat ook voor anderen mogelijk is, en het zou oubillijk zijn de officieren te laten wachten, dewijl niet allen te gelijk kunnen worden geholpen.

Hoewel het niet anders dan goedgekeurd kan worden, dat aan elke op dit toeh reeds zoo aanzienlijk budget aangebragte verhooging een tegenwigt werd gesteld, meenden sommige leden toeh dat hier andere dan de gekozene uitgaven tot besnoeiing in aanmerking hadden moeten komen. Men wijst onder anderen op de staven, de kavallerie en de Militaire Akademie. Men vergeet echter dat hier sprake is van georganiseerde onderdeelen; dat men in organisatiën zoo maar geen grepen doet en dat tot veel anders geen tijd beschikbaar was.

Hoe er quaestie kan zijn van loven en bieden met een ligchaam waarmede men

nog niet de eer heeft gehad in aanraking te zijn geweest, valt moeilijk te begrijpen, en dat men in het Verslag wel te veel heeft gezegd, zal blijken als men de voorgestelde verminderingen een voor een ter toetse brengt.

a. Er is aangetoond dat de hier gemaakte en schijnbaar zeer gewigtige bedenkingen volkomen ongegrond zijn dewijl er nog meer ligtingen zullen worden geoefend dan de oorspronkelijke begrooting doet vermoeden, en dewijl die begrooting niets gemeens heeft met het langer onder de wapenen houden tot eerste oefening in 1875 der ligting van 1874.

b. Dat het detacheren van officieren naar Indie in 1874 niet zou plaats hebben, was reeds bepaald vóór het optreden van den ondergeteekende. In 1873 zijn zoo veel officieren naar Indie gedetacheerd voor tijdvakken die eerst in 1876 en later zullen eindigen, dat men, om den maatregel niet te overdrijven en daardoor andere belangen te benadeelen, gemeend heeft hem voor 1874 te kunnen schorsen. Vooral het hier bestaande inkompleet aan officieren, waarin eerst gedurende het volgende jaar zal kunnen worden voorzien, heeft tot het nemen van dit besluit aanleiding gegeven. Welk verband er overigens bestaat tusschen het detacheren over en weer van officieren op den tegenwoordigen voet en eene eventuele vereeniging van beide officierskorpsen, verklaart de ondergeteekende niet wel te begrijpen.

c. Terwijl men nog moeite doet om de troepen te vinden die eenmaal tot bezetting onzer forten zullen dienen, heeft de ondergeteekende er geen groot bezwaar in gezien het vervaardigen van britsen waarop de troepen zullen slapen, nog uit te stellen. Wanneer alles gereed ware behalve de slaappleatsen, dan zou hij zeer gerust zijn. Mogt een oorlog ons overvallen, dan is in het gebrek op verschillende wijzen spoedig genoeg te voorzien, zonder dat de soldaat er veel onder zou lijden.

d. De beschouwingen die golden bij het zamenstellen der oorspronkelijke Memorie van Toelichting hebben door de veranderde omstandigheden hare waarde geheel verloren.

e. De vraag was hier niet welke uitgaaf noodzakelijk, maar wel welke het noodzakelijkst was.

Revolvers dienen tot lijfsverdediging en daartoe heeft ieder veld- en rijdend artillerist een goede sabel en een goed eenloops-pistool. Het uitreiken van revolvers zal dus eene verbetering zijn, maar dat er haast bij is kan moeilijk worden beweerd.

Niemand meer dan de ondergeteekende kan overtuigd zijn dat onze kazernen verbetering behoeven, en niemand kan meer dan hij genegen zijn daaraan de hand te slaan. Bij het beoordeelen der houding door hem ten deze aangenomen, verliest men echter twee zaken geheel uit het oog.

De eerste — en deze geldt ook in andere opzichten — is, dat hij bij zijn optreden stond voor een reeds afgesloten budget, dat na een betrekkelijk kort tijdsverloop in behandeling moest worden genomen. Hij vond niet alleen de begrooting voor zijn Departement, maar ook die voor alle andere Departementen van algemeen bestuur, benevens het budget voor de middelen ingediend. Het oogenblik om 's lands uitgaven naar andere zienswijzen of nieuwe maatstaven te verdeelen, was dus moeilijker dan ooit. Hoogere eischen van zijne zijde werden bestreden door ernstige belangen, die zich elders deden gelden, en veel wat hij reeds thans zou hebben gewenscht, moest hij tot later uitstellen.

De tweede is, dat het niet voldoende zou zijn geweest eene zekere som op de begrooting te brengen die in het algemeen de verbetering van kazernen tot bestemming had. Er moest gespecificeerd worden, en om dat te kunnen doen was er een onderzoek noodig, waartoe de tijd geheel ontbrak.

Men vergist zich wanneer men meent dat te Amsterdam eene ton gouds zal worden besteed enkel voor het bouwen eener rijloods. Die som is ook bestemd tot het voltooien van het in aanbouw zijnde magazijn van kleeding ten behoeve der troepen.

De reden waarom door den tegenwoordigen Minister op deze begrooting ook voor het aanschaffen van geschut niet meer is aangevraagd, werd hierboven gedeeltelijk reeds verklaard. Hij erkent overigens dat ten deze geene lange overwegingen noodig waren geweest en dat men had kunnen volstaan met de uitgetrokken som eenvoudig te verhoogen. Er golden echter nog andere overwegingen, die hieronder zullen volgen.

De ondergeteekende is het met de gemaakte bedenkingen omtrent de aanschaffing van slechts 60 vuurmonden in beginsel eens, doch hij voegt daarbij, dat het geenszins in de bedoeling heeft gelegen op den duur op dien voet te blijven voortgaan. Het aantal van 60 stukken voor het dienstjaar 1874 is voornamelijk geregeld naar de beschikbare werkkrachten voor het gieten van vuurmonden in de daartoe bestaande Rijksgieterij van bronzen geschut; intusschen worden middelen beraamd om voor het vervolg een grooter aantal kanonnen per jaar te kunnen doen aanmaken of aanschaffen, zijnde dit aantal niet enkel afhankelijk van het beschikbare geld, maar, en wel in hoofdzaak, van de gelegenheid om met *rottoende waarborgen* een genoegzaam aantal bronzen kanonnen te doen *aangieten*. Het *afwerken* levert daarentegen minder bezwaren op; daarvoor is reeds de hulp der particuliere industrie te baat genomen.

Zoodra de gelegenheid zal gevonden zijn om den aanmaak van het benoedigde hierbedoeld vesting- en veldgeschut met den gewenschten spoed te kunnen doen plaats hebben, zullen dan ook de vereischte gelden afzonderlijk aangevraagd of op eene volgende begrooting gebragt worden, en zal daarbij, voor zooverre mogelijk, eene raming van de geheele kosten worden overgelegd.

§ 3. De ondergeteekende schaaft zich geheel aan de zijde dergenen die van gevoelen zijn dat hij zijne begrooting niet kan intrekken en vervangen door eene credietwet, bijv. voor zes maanden.

Twee gewigtige overwegingen nopen hem daartoe.

De eerste is dat eene credietwet niets anders beoogt dan voortzetting van de loopende dienst. De verhoogingen der traktementen en soldijen van officieren, onderofficieren en verdere militairen zouden op eene zoodanige wet derhalve niet kunnen voorkomen. Die hoognoodige lotsverbetering zou daardoor tot in een ver verschiet worden verschoven. Wetende hoe dringend de behoefte is die er aan ten grondslag ligt, kan hij daartoe niet besluiten.

De traktements- en soldijverhoogingen behooren daarenboven, gelijk men heeft gezien, tot zijn stelsel; door ze prijs te geven verlamt hij zich geheel en beneemt hij zich dus juist een der middelen die hij behoeft om het vertrouwen der Kamer tijdens den duur eener credietwet te winnen.

De tweede is dat het eene bewezen onmogelijkheid kan worden geheeten in zes maanden tijds tot stand te brengen alles wat de voorstanders eener credietwet eischen.

Zij begeeren dat vóór Julij 1874 de vestingwet en eene wet op de legerorganisatie gereed zal wezen.

Ten aanzien der eerste bestaat geen bezwaar, hare afdoening behoeft niet eens tot Julij te wachten, en dit te minder daar zij — ook ten aanzien der bezettingstroepen — wel in zijdelings maar geenszins in onafscheidelijk verband staat met de legerorganisatie. De legerorganisatie staat echter in regtstreeksch verband met de militiewet, voor zoo verre in de laatste de sterkte der contingenten en de kansen op het bekomen van militiekader worden geregeld. De herziening der militiewet moet dus — gelijk hierboven reeds is betoegd — zijn afgeloopen, eer men het organiseren van het leger kan ter hand nemen. Het eene moet noodwendig op het andere wachten, en dat dit alles vóór Julij gereed kan en zal zijn is in redelijkheid niet aan te nemen. Eene credietwet zou ons derhalve niet verder brengen en de ondergeteekende vertrouwt, dat zijne zoo menigmaal genoemde antecedenten er toe zullen leiden hem den tijd te schenken tot het ontwikkelen en ter toepassing gereed maken zijner thans vrij duidelijk geopenbaarde denkbeelden.

I. *Kosten van het Departement.*

Art. 1. De Minister vreest dat het zoowel aan de Kamer als aan hem een schat van tijd zal kosten, wanneer hij bij herhaling inlichting zal geven over meeningen vroeger door hem in openbare geschriften geuit. Wat de hier gestelde vraag betreft, kan hij antwoorden, dat hij zich niet bewust is in *vroegere betrekkingen* ooit iets dergelijks te hebben beweerd. Wel heeft hij als particulier persoon het denkbeeld geuit dat het *wenschelijk* ware het leger in Indie onder den Minister van Oorlog te stellen, maar dit denkbeeld stond niet op zich zelf en kan dus ook niet beoordeeld worden afgescheiden van hetgeen er verband mede hield. Hij bekennt voorts gaarne dat hij — bij het vele werk wat zijne hand zou vinden te doen — tijdens het aanvaarden der portefeuille, niet noodig heeft geacht tot voorwaarde te stellen het verwezenlijken van denkbeelden, die naar zijn inzien niet onvermijdelijk verwezenlijkt moesten worden.

Overigens mag het betwijfeld worden of het vooralsnog tot de wenschen der Kamer behoort, dat de Minister van Oorlog ook bevel voert over het leger in Indië. Zij heeft ten minste geen gebruik gemaakt van de gelegenheid die zij had daarvan te doen blijken bij de beraadslagingen over de Indische begrooting. Toen was het daartoe het geschikte oogenblik. De Minister van Koloniën is toch even goed in de zaak betrokken als die van Oorlog, en eerstgenoemde had dan zijne zienswijze kunnen doen kennen aangaande hetgeen het Indisch Regeringsreglement ter zake voorschrijft of verbiedt.

Art. 2. De hier gemaakte bedenkingen zijn zoo grondig wederlegd, dat de ondergeteekende er niets heeft bij te voegen.

II. *Staven en administratie der armée.*

Art. 4. Er kan niet worden toegegeven dat de groote staf bij ons leger veel te uitgebreid is; het getal der adjudanten en toegevoegde officieren is bepaald: bij Zijne Majesteit den Koning op vijf, en bij elk der prinsen van den bloede op twee; — benevens zes luitenants ordonnance-officieren bij den Koning.

De officieren bij den grooten staf moeten, evenals die behoorende bij het wapen der kavallerie, van twee dienstpaarden zijn voorzien; zij genieten dan ook een gelijk traktement als de officieren van bunnen rang bij gemeld wapen — en aangezien de luitenant-kolonels, de majoors en de luitenants bij de kavallerie eene traktementsverhooging ad *f* 200 zullen erlangen, volgt hieruit, dat dit ook alhier is toegepast.

De generaal VAN STIRUM is, bij zijne aftreding als Minister, — even als met eenige zijner voorgangers het geval is geweest — tijdelijk bij den grooten staf ingedeeld, onder het genot van het activiteits-traktement voor zijnen rang vastgesteld.

Dat hier een onderscheid bestaat tusschen een burger-Minister die, aftredende, tot het ambteloos leven terugkeert en een officier die ophoudt Minister te zijn, is daarin gelegen, dat laatstgemelde bij aftreding zijn rang als officier bij het leger behoudt, niet dan op zijn verzoek op non-activiteit kan worden gesteld en alleen dan met pensioen de gelederen kan verlaten, wanneer de bepalingen der wet op hem van toepassing zijn.

De generaal VAN STIRUM is niet voor het activiteits-traktement op de begrooting voor 1874 uitgetrokken; — zijne positie zal nog nader worden geregeld.

Art. 5. Er is niets ingetrokken van de bepaling, dat een luitenant, die den cursus bij de stafschool gedurende 4 jaren met vrucht heeft gevolgd en daarvan bij een afgelegd examen heeft doen blijken, in aanmerking komt om *bij kenze* tot kapitein te worden bevorderd.

Het Koninklijk besluit van 8 Augustus 1868, dat de wijze van aanvulling van den generalen staf regelt, is, wat deze aangelegenheid betreft, onveranderd gebleven. Ook schijnt het ongeraden vooralsnog in het stelsel dier aanvulling verandering te brengen, al heeft dat stelsel, bij gebrek aan stof of ten gevolge van den minder

gunstigen uitslag van het door eenige leerlingen der stafschool afgelegd eindexamen, tot dusverre nog slechts enkele stafofficieren geleverd.

Art. 6. Het is den ondergeteekende niet gebleken, dat de goede loop van de dienst bezwaren zou ondervinden doordien de betrekking van secretaris-generaal door den hoofd-intendant wordt waargenomen. Na hetgeen hierboven bij § 1 ten aanzien van het personeel bij het Departement werkzaam, is te kennen gegeven, vermeent de ondergeteekende ook hier te mogen herinneren, dat het aan het hoofd van het Departement dient te worden overgelaten de personen te kiezen waarin hij, in het belang van een goeden en geregelden gang van zaken, vertrouwen kan stellen.

Het zij bovendien in herinnering gebracht, dat de begrooting al dadelijk zou moeten worden verhoogd als voor ieder der hier bedoelde betrekkingen een afzonderlijk persoon wierd aangewezen.

Dat de voorgestelde verhooging van de traktementen der intendanten gelijk staat met die der officieren van de zoogenaamde wetenschappelijke wapens, is eene omstandigheid, die zich bij alle legers voordoet en ook bij ons leger, dienstdoende in de overzeesche bezittingen, wordt aangetroffen.

De aard van hunne betrekking brengt dit mede; daarvan af te wijken zou niet wel met het belang van de dienst zijn overeen te brengen. Zij zijn de controleurs der militaire administratie en staan bij gelijken rang boven de officieren van genoemd dienstvak.

In het genot van toelagen wegens verblijf in de residentie of te Amsterdam staan zij gelijk met de officieren dáár verblijf houdende, terwijl de aan hen toegekende bureaugelden, even als die van de overige officieren, welke zich aan het hoofd van bureaux bevinden, geheel in verhouding staan tot de uitgaven, waartoe zij voor dat onderwerp verplicht zijn.

Art. 7. De Minister heeft nog al veel geschreven; hij herinnert zich tot zijn leedwezen de brochure niet, waarin hij iets gezegd zou hebben van hetgeen waarop bij dit artikel wordt gewezen.

III. *Traktementen en soldijen.*

Ook bij de behandeling der begrooting van het loopende jaar is 'van de zijde der Tweede Kamer het verlangen te kennen gegeven tot meerdere splitsing van de artikelen, waaronder de wapenkorpsen voorkomen. Bij de beantwoording van hetgeen dienaangaande werd te kennen gegeven, zijn door de Regering de bezwaren aange-toond, welke aan de voldoening van dat verlangen in den weg stonden. In die bezwaren wordt door den ondergeteekende ten volle gedeeld. Hij is van meening dat de wapenkorpsen, zoowel de infanterie, de kavallerie, de artillerie als de genie, ieder een ondeelbaar geheel dienen uit te maken en het niet dan tot nutteloos bezwaar zou leiden, om het voor ieder wapen benoodigde in meer dan een artikel te splitsen.

De wijze waarop de gelden voor de verschillende wapenkorpsen op de begrooting worden uitgetrokken, is in hoofdzaak niet alleen gelijk aan die welke bij de inrigting der begrooting voor het leger in Nederlandsch Indië is gevolgd, maar ook aan die bij de begrootingen van de ons omringende Rijken in acht genomen.

Met betrekking tot de opmerking dat het instructie-bataillon te weelderig zou zijn ingerigt, moet worden herinnerd, dat bij de formatie van dat korps gerekend is op eene sterkte van 500 jongelingen. Wel is waar, waren er op den 1sten October jl. slechts 310 jongelingen aanwezig, maar men hoopt dat de lotsverbetering voor onder-officieren en minderen bij deze begrooting voorgesteld, van gunstigen invloed zal wezen op de vrijwillige dienstneming, ook bij dit korps, en dat het cijfer jeugdige militairen alzoo spoedig zal stijgen, even als zulks in den laatsten tijd reeds te Schoonhoven het geval is. Ook mag niet uit het oog worden verloren, dat bij het instructie-bataillon bovendien zijn gedetacheerd een aantal korporaals der infanterie tot opleiding voor den graad van fourrier; dat dit bataillon is bestemd tot opleiding van een honderdtal jeugdige militairen voor het kader van het Oost-Indische leger; dat er voorts te Kampen, behalve het gewone onderwijs, een wetenschappelijke cur-

sus bestaat tot opleiding van onderofficieren tot 2den luitenant-kwartiermeester en administrateur van kleding. Al die verschillende kategorien van militairen vorderen een tal van onderwijzers.

Dat het toezigt bij dat bataillon veel te wenschen zou overlaten, moet ten sterkste worden ontkend. Integendeel is na de onlangs gehouden inspectie door den inspecteur verklaard, dat de chef van dat korps alle lof toekomt voor de wijze waarop zoowel het zuiver militaire als meer wetenschappelijk gedeelte van het onderwijs door hem is ingerigt en onder zijn bestuur wordt gegeven.

De ondergeteekende heeft reeds zeer duidelijk te kennen gegeven dat hij eene reorganisatie van het leger noodig acht. Het komt hem voor, dat het daarna geen nut kan hebben zijn oordeel over de tegenwoordige organisatie mede te deelen.

Het gevraagde Koninklijk besluit wordt hierbij overgelegd.

De afzonderlijke stellingkommandanten kunnen niet alleen in tijden van oorlog maar reeds in vreedstijd bij het regelen der defensie hoogst belangrijke diensten bewijzen. De omvang der verschillende stellingen zal naauwkenrig moeten worden omschreven. Of zij al dan niet volstrekt juist in overeenstemming worden gebragt met de stellingen bedoeld in de aanhangige vestingwet schijnt onverschillig, mits de omschrijving op rationele wijze geschiede.

De opmerking dat reeds voor meer dan eene halve eeuw de bepaling werd gemaakt dat een soldaat minstens 37^½ cent per 5 dagen aan zakgeld moest ontvangen is zeer juist. Men kan er nog bijvoegen dat in de dagen waarin genoemde verordening werd gemaakt, de soldij betrekkelijk zoo hoog was, dat men moest besluiten voor te schrijven niet meer dan 50 cent per 5 dagen aan zakgeld uit te betalen en de rest te besteden aan het verstreken van nog beter voedsel. Dit alles wetende en nog veel meer, is de ondergeteekende meer dan iemand overtuigd dat ook de milicien eene hoogere soldij moet erlangen, en niets zou hem meer welgevallig zijn dan de zekerheid dat hij de gemaakte opmerking als eene fingerwijzing van de meerderheid der Kamer had te beschouwen. Aan haar nog onbekend zijnde, — althans wat zijne consequentie, maar, blijkens het Verslag, niet wat zijne zienswijze betreft, — meende hij zich niet te mogen veroorloven al dadelijk zulke hooge eischen te doen. Mogt de Kamer hem echter het vertrouwen schenken dat hij zoo zeer behoeft, dan zal de opmerking noch voor haar noch voor hem verloren zijn.

Dat de weinige dienstneming als vrijwilliger daaraan zou te wijten zijn dat de dienst bij ons leger aan de manschappen noodeloos onaangenaam zou worden gemaakt, kan niet worden toegegeven, ook al zou overigens op ten geheel op zich-zelf staand feit kunnen worden gewezen.

Het geschiedde niet ter elfder ure dat aan de miliciens die voor de oefeningen in het laatste kamp waren bijeengeroepen nog de zoogenaamde groote tenue werd verstrekt, maar tijdig vóór het vertrek naar de legerplaats. Deze verordening heeft geene andere kosten te weeg gebragt, dan dat de waarde van de uitgereikte korte jassen — waarvan de dragtijd op drie jaren wordt gerekend, — nu eene maand dragtijd heeft verloren.

Het dragen van wapens buiten dienst behoort reeds tot de groote uitzonderingen en, zoo als met veel juistheid werd opgemerkt, stelt de soldaat er eene eer in. Het is de groote vraag of de misbruiken, die thans spaarzaam voorkomen, zeldzamer zouden worden als de soldaat nog minder gewoon was aan het met zich voeren van zijn zijdgeweer.

Het is zeker dat in sommige cantines, even goed als in sommige clubs of societeten met leden tot de hoogere standen der maatschappij behorende, sterke drank wordt verkocht, maar het is even zeker dat hieruit geen misbruik kan voortvloeijen, dewijl het verkoopen met een gestreng toezigt gepaard gaat. Dat dronkenschap eene ondeugd is die ook in het leger wordt aangetroffen kan niet worden tegengesproken, — maar dat zij daar toeneemt, ontkent de ondergeteekende ten stelligste. Het leger, om van de zeemagt niet te gewagen, is het eenige onderdeel van de Nederlandsche natie waar dronkenschap op zich zelf strafbaar is gesteld. De dronkenschap vermin-

dert in het leger, maar de uniform heeft ten gevolge dat een dronken militair meer dan ieder ander dronkaard de aandacht trekt.

Ook de klacht over de verslapping der krijgstucht, is, op zijn zachtst genomen, te sterk gekleurd. De overgrootste meerderheid onzer soldaten bestaat uit miliciens, en het ordelijke, het allezins betamelijke van hun handel en wandel is in 't algemeen boven allen lof verheven.

Mogt er op onverschoonbare wijze bij benoeming van chefs zijn te werk gegaan, dan houdt de ondergeteekende zich voor de mededeeling van bijzonderheden, zij het ook langs vertrouwelijk weg, aanbevolen. De Minister kent niet al de personen die tot het leger behooren. Zijne voordragten aan den Koning berusten veelal op rapporten van tusschengeplaatste autoriteiten. Het is derhalve mogelijk dat hij wordt misleid, maar algemeenheden brengen de zaak niet verder; slechts door feiten te zijner kennis te brengen sticht men nut.

Ten aanzien van hetgeen hier met het oog op de lotsverbetering der officieren wordt in bedinking gegeven, namelijk of het niet mogelijk ware hen van alle contributiën voor weduwenfonds en muzijk-korpsen en dergelijke te bevrijden, zij opgemerkt, dat bij de instelling van de weduwen- en weezenkas voor de officieren der landmagt, even als voor gelijksoortige inrigting ten behoeve der officieren bij de zee-magt, van het beginsel is uitgegaan dat elk officier tot de instandhouding van die inrigting iets zou bijdragen van de inkomsten welke hij uit 's Rijks schatkist geniet, — terwijl de gehuwden daarenboven nog eene contributie betalen als bijdrage voor het later aan hunne weduwen toe te kennen pensioen. Hierin eene wijziging te brengen komt niet geraden voor, want de ongehuwden vrij te stellen van het betalen der gewone contributie — van de gehuwden zal wel geen sprake zijn — zou dit ten gevolge hebben, dat de instelling niet zou kunnen blijven bestaan, tenzij de Vertegenwoordiging bereid zou gevonden worden, om het daardoor ontstane tekort uit 's Rijks schatkist te suppleren, iets dat allezins twijfelachtig voorkomt.

Bij de korpsen, waarbij eene muzijk bestaat, doen de officieren geheel vrijwillig, tot instandhouding daarvan, eene geringe contributie.

Muzijk-korpsen zooals vroeger aanwezig waren, bestaan, — met uitzondering van dat bij het regiment grenadiers en jagers, — niet meer bij de infanterie, en toch is het wenschelijk te achten, dat zij bestaan. Hoewel dit geen spoedige afdoening vereischt, bestaat bij den ondergeteekende evenwel het voornemen om, hetzij bij reorganisatie van het leger, hetzij wanneer hij in de gelegenheid zal worden gesteld de begrooting voor een volgend jaar in te dienen, daarvoor de noodige gelden aan te vragen, met inachtneming om dan al de kosten daarop vallende ten laste van 's Rijks schatkist te verrekenen, waardoor dan van zelf de bijdragen der officieren zullen vervallen.

Werden de toelagen voor het verplicht houden van paarden niet meer onder de traktementen begrepen en als eene afzonderlijke indemniteit uitgetrokken, dan zou dit alligt tot gevolgtrekkingen kunnen leiden in het nadeel van den officier, bijv. dat de toelage slechts dan wordt te goed gedaan als het paard of de paarden aanwezig zijn, zoodat bij verlies van paarden, de dagen tusschen het verlies en de aanschaffing van andere paarden niet in rekening gebragt mogen worden, enz. Intusschen zal de ondergeteekende het geopperd denkbeeld gaarne nader overwegen.

Bij de vaststelling der voorgestelde traktementsverhooging heeft men er bepaaldelijk op gelet, dat bij een wapen of dienstvak, waarvoor eene lange, kostbare en moeilijke opleiding tot officier noodig is, de bezoldiging in de lagere rangen beter zij dan bij een ander wapen of dienstvak waarbij de officiersrang in minder tijd en met minder moeite of kosten kan verkregen worden. Billijk is het daarenboven geacht dat de betaling van een subaltern-officier hooger zij naarmate hij meer bijzondere uitgaven heeft te doen, hetzij in het belang der vermeerdering zijner kennis, of tot het behoorlijk waarnemen zijner betrekking, of wel tot het onderhoud van eene verplichte kostbare uitrusting, van een bepaald aantal dienstpaarden, als anderszins. Bij de hoofdofficieren echter traden niet dezelfde overwegingen op den voorgrond. De hoogere kosten der eerste opleiding kunnen niet voortdurend worden in aanmerking

genomen. Later doen zich tal van andere consideratiën gelden, en na die allen wel overwogen te hebben heeft men geene redenen gevonden de bedragen anders te stellen dan is geschied. Toetst men nu aan het voorafgaande de in eene der afdelingen gedane vragen, dan zal men van zelf ontwaren, waarom aan de hoofdofficieren der infanterie, artillerie en genie dezelfde traktementen worden gegeven, en in de lagere rangen de artillerie en genie hooger dan de infanterie wordt betaald, en waarom de kapiteins bij den generalen staf en rijdende artillerie *f*200 meer bekomen dan die bij den grooten staf en de kavallerie.

Dat een kapitein bij den provincialen staf *f*200 meer traktement zal genieten dan een kapitein der infanterie, vindt zijne reden daarin, dat hij eene betrekking vervult, die eigenlijk aan een hoofdofficier moet worden opgedragen en niet zoo gemakkelijk is waar te nemen als hier verondersteld wordt. Het meerder traktement is op gelijke wijze geregeld als dat der luitenants-kolonel, aan wien zonder rangsverhooving het bevel over een regiment wordt opgedragen en die daarvoor *f*500 meer traktement bekomen.

Dat de officieren van den grooten staf — zijnde de adjudanten en ordonnance-officieren des Konings en de adjudanten van de Koninklijke Prinsen — het kavallerie-traktement genieten, geschiedt omdat zij twee dienstpaarden moeten houden; dat dit voor deze klasse van officieren onnoodig zou wezen, kan niet worden toegestemd; integendeel, wegens hunne dienstbetrekking dienen zij bepaaldelijk van twee dienstpaarden voorzien te zijn.

Dat een kapitein van kleeding in traktement niet gelijkstaat met een kapitein-kwartiermeester moet in de eerste plaats worden toegeschreven aan het beginsel hiervoren aangewezen. Immers om tot officier te worden aangesteld zijn de eischen van kennis bij het af te leggen examen voor den kwartiermeester veel hooger gesteld dan die voor den administrateur van kleeding, maar bovendien is de werkring van een kapitein-kwartiermeester van veel meer gewigt, van veel grooter omvang, dan van een administrateur van kleeding, wiens administratieve verantwoording zelfs door den kapitein-kwartiermeester moet worden geverifieerd, zoodat hij eigenlijk te dien aanzien aan laatstgemelde ondergeschikt is. En wat nu het verschil in de bureau-gelden betreft welke aan de beide titularissen worden toegekend, deze zijn berekend naar de werkelijke behoeften.

De redenen welke aanleiding geven tot het verschil in traktement van een kapitein-intendant en een kapitein der infanterie zijn reeds hiervoren bij de 2de afdeling, art. 6, vermeld.

Het verschil dat opgemerkt is tusschen de traktementen van de officieren rang van kapitein en luitenant hebbende bij de geneeskundige en veterinaire, met die bij de pharmaceutische dienst, is almede eene toepassing van het zooveen genoemd aangenomen beginsel der hoogere en meer kostbare studien van eerstgenoemden, terwijl wat de paardenartsen betreft, hier ook in rekening moet komen, dat zij verplicht zijn een dienstpaard te houden. Het traktement van een officier van gezondheid 3de klasse is op *f*1300 gesteld, uitsluitend tot aanmoediging van den lust om voor dat dienstvak te worden opgeleid. Zoo als uit den overgelegden staat kan blijken, zijn de toelagen voor de adjudanten bij de wapenkorpsen onder de traktementen begrepen.

De ondergeteekende vertrouwt dat uit het vorenstaande voldoende zal blijken, dat er bij de voorgestelde traktements-verbeteringen geen onregelmatigheden bestaan of dat de zaak te vlugtig is behandeld.

Rijp beraad heeft daarbij voorgezeten, en het zou dan ook zeer te betreuren zijn, wanneer de verhoovingen thans van de begrooting werden afgenomen en daardoor een toestand wierd verlengd, welke voor velen onhoudbaar is geworden.

De wenken tot het afschaffen van den rang van majoor, benevens die tot het verhoogen van sommige pensioenen, zullen voor den ondergeteekende niet verloren zijn.

Art. 9. Eene zoo mogelijk zuinige inrigting van het wapen der kavallerie zal bij de organisatie van het leger niet aan de aandacht van den ondergeteekende ontgaan.

Art. 10. Aan de indeeling der vestingartillerie in regimenten kan zeer goed een

einde worden gemaakt; doch men houde in het oog dat die indeeling in der tijd juist een maatregel tot bezuiniging is geweest.

V. Koninklijke Militaire Akademie.

Het valt niet te ontkennen dat de wet van 17 Julij 1869, tot regeling van het onderwijs bij de Militaire Akademie, tot dusverre weinig bevredigende resultaten heeft opgeleverd. De cijfers op bladz. 9 en 10 der Memorie van Toelichting zijn onrustbarend, en hoewel de Minister met den steller dier Memorie kan aannemen, dat er mogelijkheid bestaat van verbeteringen in 1874, zoo wil hij toch niet ontveinzen, dat het een punt van ernstige overweging bij hem uitmaakt, wat er zal moeten geschieden, indien ook in 1874 blijkt, dat het aantal geplaatste kadetten zoo verre beneden de behoefte blijft. Het leger toch heeft behoefte aan wetenschappelijk gevormde officieren, en dat niet alleen bij de zoogenaamde wetenschappelijke wapens, maar ook bij de infanterie en kavallerie; de tegenwoordige staat van zaken, dat er zich geen enkel kadet voor de infanterie hier te lande op die inrigting bevindt, is in waarheid niet geruststellend.

Kan echter nu reeds tot eene herziening der wet van 1869 worden overgegaan? De Minister meent dit te moeten betwijfelen. Vooreerst, dewijl die wet eerst met 1 September 1872 in werking is getreden en dus niet vóór het volgend jaar een oordeel kan worden geveld over het bepaalde bij art. 3 dier wet, de resultaten van den twee-jarigen cursus. Ten anderen, dewijl er onder hen die geroepen en bevoegd zijn tot het geven van advies, groot verschil van gevoelen bestaat, niet alleen omtrent de tijdigheid, maar ook met betrekking tot den aard der wijzigingen, die bedoelde wet zou moeten ondergaan om tot betere resultaten te geraken. Er zijn er, die beweren dat het gering aantal zich aanbiedende aspiranten niet geweten moet worden aan de bepalingen dier wet, en die vermeenen, dat de weinige roeping voor den militairen stand bij jongelieden van aanleg en beschaving een algemeen verschijnsel is van den tegenwoordigen tijd, dat zich ook in andere landen voordoet. Anderen daarentegen stellen zich voor, dat wanneer de toelating als kadet op jeugdiger leeftijd geschiedde en daarmede in verband de cursus op vier jaren werd gebragt, men zoo- wel wat het aantal aspiranten als wat het gehalte der van die inrigting komende officieren betreft, betere resultaten zou verkrijgen.

Moet men echter bij die toelating terugkeeren tot het stelsel vóór 1869, een leeftijd van 14 of 15 jaren en een aan die jaren geëvenredigd admissie-examen, of wel, moet de aansluiting aan het middelbaar onderwijs behouden blijven en het admissie-examen bijv. gelijk gesteld worden aan het eind-examen van den drie-jarigen cursus der hoogere burgerschool?

Naar het oordeel van den ondergeteckende zijn die vragen nog niet rijp voor beantwoording. Het onderwerp is van te veel gewigt om zoo maar voetstoots te worden uitgemaakt, want het geldt eene levensvraag voor het leger, en de ondervinding met de wet van 1869 heeft tot dusverre het vermoeden doen ontstaan dat men met den besten wil kan mistasten.

De Minister wenscht zich ten deze nog nader te doen voorlichten door de commissie, die ingevolge art. 16 der wet jaarlijks de inrigting en den gang van het onderwijs aan de Akademie in alle bijzonderheden moet inspecteren. Het verslag dier commissie, de uitslag van het aspiranten-examen in 1874 en de uitslag van het examen bedoeld in de 2de alinea van art. 8 der wet, schijnen naar zijne meening te moeten worden afgewacht, alvorens in deze eene beslissing te kunnen nemen.

De in het Verslag voorkomende bemerking, dat het inderdaad belachelijk is, dat voor de opleiding van 41 kadets zulk een talrijk personeel in dienst gehouden wordt, vindt de Minister niet gegrond. Men bedenke toch dat deze 41 kadets behoren tot twee studiejaren en dat elk studiejaar weder verdeeld is in afzonderlijke klassen, gevormd door de verschillende wapens. Of nu die klassen zwak of talrijk bezet zijn, elke klasse vordert toch hetzelfde aantal onderwijzers en uren onderwijs, en de sterkte van het docerend personeel kan alzoo nimmer in gelijke verhouding

vermindereu met het aantal kadets. Dat de instelling, bij eene opleiding van slecht 41 kadets, belangrijke uitgaven vordert, is niet tegen te spreken, maar daaraan val voor het oogenblik niets te veranderen.

Ook het denkbeeld van sommige leden om de aspiranten die het diploma van het eindexamen der hoogere burgerschool bezitten, van het admissie-examen vrij te stellen, kan de Minister niet beamen.

De ondervinding bij het laatste admissie-examen opgedaan, heeft bewezen, dat het bezit van een diploma volstrekt nog geen waarborg oplevert, dat de aspirant de kennis bezit, die gevorderd wordt om met vrucht de lessen aan de Militaire Akademie te kunnen volgen. Hij meent daaromtrent te kunnen verwijzen naar het verslag der commissie over het gehouden aspiranten-examen, opgenomen in de *Staats-courant* van 31 October jl., n°. 258.

VI. Reiskosten en vacatiën.

De ondervinding van de laatste jaren heeft aangetoond, dat de vroeger voor dit onderwerp uitgetrokken sommen niet toereikend waren. De meerdere uitgaven zijn een gevolg van de omstandigheid dat in den laatste tijd, meer dan vroeger, officieren in den vreemde worden gezonden tot het bijwonen van groote krijgsoefeningen en het bezoeken van militaire inrigtingen; een en ander tot vermeerdering van wetenschappelijke kennis en praktisch overzigt. Moeijelijk kan worden toegestemd dat daarmede te rijkelijk wordt omgegaan; met meer grond zou kunnen worden beweerd dat zulks op ruimer schaal diende te worden toegepast.

De reiskosten, toegekend tot het bijwonen van den jongsten schietwedstrijd te Waalsdorp, zijn van zoo geringe beteekenis, dat die uitgave, als het ware, geen invloed kan uitoefenen op het eindcijfer der reiskosten. Doch, wat daarvan ook moge zijn, het geldt hier een zeer goed doel, namelijk het opwekken van den lust tot oefening in het schieten en de daarvoor zeer geringe uitgaven zullen wel als goed besteed kunnen worden beschouwd.

VII. Geneeskundige dienst.

Het zal niet behoeven te worden herinnerd, dat het bestaande incompleet aan officieren van gezondheid is vermeerderd door het vrij aanzienlijk getal geneeskundige officieren, die bij het Oost-Indisch leger zijn overgegaan of gedetacheerd, en waarvan zeker eenigen, na den afloop der krijgsverrigtingen in onze Overzeesche bezittingen, bij het leger hier te lande zullen terugkeeren.

Om in het thans bestaande gebrek aan officieren van gezondheid te voorzien, bestaat er, volgens des Ministers gevoelen, geen beter middel dan door het vaststellen van eenigzins ruime bezoldigingen den lust op te wekken om voor het hierbedoeld dienstvak te worden opgeleid. Zoo als in de Memorie van Toelichting op blad. 11 is te kennen gegeven, blijkt het dat de lust daartoe blijft toenemen; ook de voorgestelde traktementsverhooging zal waarschijnlijk daartoe verder bijdragen.

Het laat zich dan ook wel aanzien dat men zonder vrees de toekomst zal kunnen te gemoet gaan, en, mogt het gebeuren dat het leger te velde moest trekken voor en aler het incompleet was aangevuld, dan zouden er wel maatregelen te nemen zijn om voor de diens in de binnenlands gelegen ziekenetablissemten, en bij de achtergebleven troepen de hulp van burgergeneeskundigen te verkrijgen.

Wat de vraag betreft, of de Minister zich met de denkbeelden van den heer de Roo omtrent de verandering in de regeling van de dienst der officieren van gezondheid kan vereenigen, zij door den ondergeteekende te kennen gegeven, dat hij te dien aanzien moet verwijzen naar hetgeen hiervoren bij § 1 aangaande het door genoemden afgevaardigde ingediend ontwerp is te kennen gegeven.

In hoeverre het systeem van het Departement van Marine omtrent den verplichten dienstdag der officieren van gezondheid, na hunne aanstelling als zoodanig, navolging verdient, zal een punt van nadere overweging uitmaken, doch de ondergeteekende

acht het, even als de inspecteur van de geneeskundige dienst, ongeraden, om aan de officieren van gezondheid, al ware het maar in kleine garnizoenen, te vergunnen burgerpraktijk uit te oefenen. Men behoeft zich niet zoo ongerust te maken dat velen 's lands dienst zullen verlaten.

Mogt door het tijdelijk bestaande incompleet niet in alle garnizoenen behoorlijk in de dienst kunnen worden voorzien, dan bestaat er geen overwegend bezwaar om in de kleine garnizoenen de waarneming van de geneeskundige dienst aan burger-geneeskundigen, tegen betaling, op te dragen.

XI. *Materieel der genie.*

Met al de aandacht die het onderwerp vorderde, heeft de ondergeteekende de stukken gelezen betrekking hebbende op het bij de Kamer in behandeling geweest zijnde verzoek van de gebroeders SCHOONENBURG, te Amsterdam, aannemers van het maken van een fort in den Laander- en West-Bijlmerpolder, om van Rijkswegschadeloos te worden gesteld wegens bij den opbouw van dat fort geleden verliezen, waarop door de Kamer in hare zitting van den 6den December 1872 de conclusie werd genomen: „De Regering in overweging te geven, of er niet redenen van billijkheid bestaan, om aan de adressanten vergoeding voor de geleden schade te verleenen.”

Na rijpe overweging is het hem voorgekomen, dat de reclame van de gebroeders SCHOONENBURG door de Regering uit geen ander oogpunt kan worden beschouwd, dan uit het volgende: dat zij als aannemers van een duidelijk omschreven werk zijn opgetreden; dat zij naar het bestek alle risico voor hunne rekening hebben genomen, en dat zij, zonder twijfel, geheel gelijkstaan met andere aannemers van fortificatiewerken, waarvan er, tot dusverre, nimmer een onder soortgelijke omstandigheden vergoeding wegens geleden verliezen heeft verlangd.

Ging men over tot het verleenen van schadeloosstelling, dan zou men een voorbeeld stellen, waarop voortaan ieder aannemer zich zou kunnen beroepen zoo hij verlies kon aantoonen, en men zou al dadelijk ontwaren, dat andere aannemers, die in den laatsten tijd bij het uitvoeren van werken, bij het doen van leveringen van artillerie-materieel, van fourrages, enz. schaden hebben geleden, zich, onder verwijzing naar het praecedent, zouden aanmelden met verzoeken, om in hetzelfde voorregt te deelen.

De Minister ziet dus groot bezwaar in het opgaan van dien weg; wat voor eenen geschiedt, behoort voor allen te worden gedaan; in het appreciëren van hetgeen billijk moet worden genoemd, hangt men al te veel af van subjective opvatting. Hij acht het, op zijn standpunt, meer wenschelijk dat de gebroeders SCHOONENBURG hnnne belangen aan den regter opdragen.

XII. *Kazernering.*

De ondergeteekende heeft nimmer en nergens gezegd, dat het instructie-bataillon moet worden opgeheven. Hij heeft alleen betoogd dat er proeven dienden te worden genomen of er op andere wijze betere resultaten konden worden verkregen dan bij dat bataillon, voor zooveel den leeftijd betreft, worden verworven. Tot het nemen van dergelijke proeven is thans het noodige verrigt. Maar al kan het instructie-bataillon ook worden ontbeerd, dan blijft Kampen steeds eene goede garnizoensplaats en de kosten, daár aan kazernegebouwen besteed, zijn nimmer verloren.

Om de te Medemblik aanwezende militaire gebouwen te bestemmen tot verblijf van troepen, is in der tijd door de geneeskundige dienst ontraden, uit hoofde van de ongezondheid dier plaats.

Art. 266. Indien de Minister van Oorlog ruimschoots te beschikken had over de gelden tot verschillende doeleinden noodig geacht wordende — en geen rekening behoefde te houden met het eindcijfer der begrooting van zijn Departement, dan zouden meerdere, doch minder noodzakelijke onderwerpen daarop voorkomen, en zou de hier aangewezen som van *f* 4000, voor het plafonneren der zolders in het hospitaal

bij Milligen, voor ditmaal niet tot een volgend jaar zijn uitgesteld. Te eerder is de Minister daartoe kunnen overgaan, omdat die zolders reeds lange jaren ongeplafonneerd zijn gebruikt, en het hospitaal in genoemde legerplaats niet als een permanent hospitaal, maar als eene tijdelijke verblijfplaats van zieken moet beschouwd worden.

Ten slotte moet de Minister doen opmerken, dat hij-zelf, in rangen beneden dien van officier, te dikwerf in infirmerien verpleegd is geweest, om niet door ondervinding te weten, welke uitgaven daar noodzakelijk en welke er slechts wenschelijk zijn. Zijn geweten doet hem geen het minste verwijt over het uitstellen van het plafonneren der zolders in de ziekeninrigting te Milligen.

XIII. *Verschillende uitgaven.*

Art. 43. Nu door de Vereeniging van het Roode Kruis ten dezen jare op zulk eene onbekrompene wijze aanzienlijke bijdragen zijn geleverd tot het verlossen van hulp aan onze zieke en gekwetste krijgslieden, die deel hebben genomen aan de krijgsbewegingen in onze overzeesche bezittingen, zou het van geen belangstelling getuigen van de zijde der Regering, wanneer zij thans de geringe toelage introk, welke krachtens art. 6 van 's Konings besluit van 19 Julij 1867, n°. 60, bepaaldelijk is aangewezen tot bestrijding van de administratiekosten van het hoofd-comité.

XIV. *Wopen der maréchaussée.*

Ten aanzien van het overbrengen van de kosten der maréchaussée op de begrooting van het Departement van Justitie, zijn reeds door den Minister van Justitie bij zijne Memorie van Beantwoording op het Voorloopig Verslag betreffende het IVde hoofdstuk der Staatsbegrooting (bladz. 3, punt *d*) de bezwaren medegeedeeld, welke tegen dezen maatregel bestaan en die ook, zoolang de maréchaussée het karakter van een militair korps moet behouden, door den ondergeteekende worden gedeeld.

XVII. *Buitengewone uitgaven.*

Artt. 53 en 54. De bespoediging van de aanschaffing van zwaar kustgeschut van 24 cm. moet op zoodanigen voet geschieden, dat men daarbij op geen technische bezwaren stuit; men is ten deze afhankelijk van het productie-vermogen van buitenlandsche fabrieken, waarvan de keuze *zéér* beperkt is. Intusschen zullen voor de reeds toegestane en nu aangevraagde gelden 60 van die vuurmonden worden verkregen en, op enkele na, voorzien zijn in de behoefte van de *reeds bestaande* werken, zoodat ten deze meerdere spoed niet noodzakelijk schijnt.

Voor zooverre art. 54 — aanschaffing van vesting- en veldgeschut — betreft, wordt verwezen naar hetgeen gezegd is *ad* bladz. 6 van het Voorloopig Verslag, 6de en 7de *alinea*.

Omtrent het voortgezet aangieten van achterlaad-vestingkanonnen van 15 cm. zij opgemerkt, dat de ziel van deze vuurmonden volkomen overeenkomt met die van de Pruissische kanonnen van dat kaliber, die in den Fransch-Duitschen oorlog zoo uitstekend hebben voldaan; alleen de sluiting is gewijzigd en in overeenstemming gebragt met ontwerpen van den laatsten tijd.

Met het eerst aangemaakt kanon zijn ongeveer 300 schoten, waarvan 46 met versterkte lading, gedaan, welke schoten voornamelijk ten doel hadden, om de sluiting te beproeven, daar de vuuruitwerking als bekend mogt worden beschouwd. Behoudens geringe wijzigingen heeft ook de sluiting aan de verwachting beantwoord, zoodat men met vrouwen kan aannemen, dat de achterlaadkanonnen van 15 cm. zeer geschikt zijn, om in de behoefte van zwaar vestinggeschut te voorzien.

Uit het bovenstaande kan blijken, dat ten deze niet zonder het nemen van deugdelijke proeven is gehandeld.

Art. 56. Zoo als in de Memorie van Toelichting die het wets-ontwerp vergezelt,

is te kennen gegeven, kunnen tegenwoordig uit de Rijkspatroonfabriek te Delft ruim 50,000 patronen daags afgeleverd worden, den aanmaak der hulzen daaronder begrepen.

Voor de gewone behoefte is dit meer dan voldoende, en mogt later blijken, dat een ruimer productievermogen wenschelijk ware, dan zou dit met geringe kosten door de aanschaffing van nog enkele werktuigen te verkrijgen zijn.

De vrij kostbare oprigting eener tweede fabriek wordt dan ook niet noodig geacht, terwijl van de particuliere industrie hier te lande voor de patronenfabrikatie nog al teleurstellingen zijn ondervonden, en het op den duur niet mogelijk is eene particuliere inrigting zoo veel werk te verschaffen dat zij nevens de Rijkfabriek met voordeel kan bestaan.

Onafhankelijk van het vorenstaande bestaat het voornemen om den voorraad patronen ruim te stellen, en om bederf daarvan te voorkomen, een goed deel in gereed zijnde hulzen en kogels met bijvoeging van buskruid enz. op te leggen. In dien zin is reeds voor een deel der patronen tot groot kaliber geweren gehandeld.

Hierbij komt de vraag in aanmerking, of het niet doeltreffend zoude zijn, elders dan te Delft, bijv. te Amsterdam, een depôt van hulzen en kogels te maken, en daaraan eene inrigting te verbinden, om des vereischt de patronen tot een genoegzaam aantal daags te kunnen vullen. Zoodanige inrigting zou weinig kostbaar zijn, daar zij, behalve uit de noodige ruimte tot berging, slechts behoeft te bestaan uit eenige werkvertrekken, voorzien van de noodige gereedschappen, tot het zamenstellen van patronen, die van zeer eenvoudigen aard zijn.

De voordeelen van gezegden maatregel, die door den ondergeteekende overwogen worden, zouden bestaan in verdeling van den hoofdvoorraad en bespoediging van de zamenstelling der in bestanddeelen opgelegde patronen, zonder de productie der patroonfabriek te belemmeren.

Voor de aanschaffing van torpedo's worden op deze begrooting geene gelden aangevraagd, omdat de commissie van officieren der zee- en landmagt, waaraan onder anderen is opgedragen om de verschillende stelsels van torpedo's te onderzoeken in de vaarwaters, waarin zij zullen moeten dienen, nog niet tot een bepaald resultaat gekomen is.

De gelden, welke op de loopende begrooting voor de torpedo-dienst zijn aangevraagd, zijn hoofdzakelijk besteed voor de aanschaffing van drijvend materieel, waaraan groote behoefte bestond.

Aan bovenbedoelde commissie is eveneens opgedragen om een voorstel te doen omtrent de vaarwaters, die door het Departement van Oorlog of door dat van Marine zouden moeten worden verdedigd. Ook omtrent dit punt zijn tot nu toe geene bepaalde voorstellen door die commissie gedaan.

Art. 57. Ter voldoening aan het bij dit artikel te kennen gegeven verlungen wordt hierbij eene afzonderlijke opgave overgelegd, aanwijzende hetgeen met behulp der kredieten bij de begrooting voor 1873 toegestaan, is verrigt tot verbetering der Nieuwe Hollandsche waterlinie en ten behoeve van het offensief van Naarden. Hieruit zal men kunnen ontwaren: welke werken verbeterd of aangelegd zullen worden, wanneer daartoe de aanbestedingen hebben plaats gehad, wanneer de magtiging is verleend tot de aanbesteding van die werken, waarvoor dit nog moet plaats hebben en door welken Minister de magtiging tot de aanbesteding is verleend geworden.

Dat de aanbestedingen niet zoo spoedig hebben plaats gehad als wel wenschelijk werd geacht, en zelfs eenige eerst dezer dagen zullen aanbesteed worden, moet hoofdzakelijk worden toegeschreven aan vele ondervonden bezwaren bij den aankoop of onteigening van gronden voor de werken noodig, ook wel aan de omstandigheid dat eenige aanbestedingen wegens te hooge aannemingssommen moesten worden afgekeurd en later herbesteed. Bovendien moet worden opgemerkt, dat in den regel veel tijd gevorderd wordt om de ontwerpen in overeenstemming te brengen met waterstaats- en andere belangen.

Er zijn reeds maatregelen genomen om de aanbesteding der werken, waarvoor thans geld is aangevraagd, spoediger te kunnen doen plaats hebben.

Voor zooverre het tijdelijk ontwapenen van forten in verband staat met den aanleg of de verbetering van werken, moet worden opgemerkt, dat zoodra verdedigingswerken aanzienlijke veranderingen ondergaan, gedurende den tijd dat de werkzaamheden in uitvoering zijn, de bewapening van de gedeelten waaraan gearbeid wordt, niet behouden kan blijven. Voor forten van betrekkelijk geringen omvang, zooals er vele zijn, zou het niet alleen bezwaarlijk maar ook kostbaar zijn, telkens, om de bewapening te behouden, kleine gedeelten onderhanden te nemen.

De opmerking is overigens volkomen juist en er zijn bevelen gegeven, die ten gevolge zullen hebben dat geen punt onzer liniën, dat eenmaal in verdedigbaren staat gebracht is, weder geheel van zijn verdedigingsvermogen zal worden beroofd.

's Gravenhage, den 22sten November 1873.

De Minister van Oorlog,

WEITZEL.

BIJLAGE I.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

DERDE SERIE. — ACHTTIENDE DEEL, No. 1.

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN ENZ.

(Maand Januari 1873.)

a.) BIJ HET LEGER HIER TE LANDE.

Benoemd.

Bij den provincialen staf, tot luit.-kolonel: de majoor W. Reinalda, provinc. adj. in Gelderland. Bij den plaatsel. staf, tot luit.-kolonel en plaatsel. kommt. der 2de kl. te Utrecht: de majoor J. T. van Dorp, van het 4de reg. huz. — Bij het wapen der inf. Bij het 1ste reg. inf., tot 2den luit.-administr. van kleed. en wap., de serg. J. J. de Jager, van het 7de reg. inf. Bij het 2de reg. inf., tot kap. van de 1ste kl.: de kap. van de 2de kl. J. F. Muller, van het korps; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. F. J. E. Cokart, van het 1ste reg. inf.; tot 1sten luit.: de 2de luit. A. E. C. V. Boudewijns, van het korps. Bij het 3de reg. inf., tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. F. H. A. Rijnders, van het korps, en tevens in zijnen rang overgeplaatst bij het 8ste reg. inf.; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit.-adj. J. Coster, van het korps; tot adj.: de 1ste luit. B. K. van Tuinen, van het korps; tot 2den luit.-kwartierm., de serg. E. H. Vemer, van het korps. Bij het 5de reg. inf., tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. W. Weytingh, van het korps; tot 2den luit.-kwartierm.: de sergn.-titul. D. J. ten Klooster, van het instr.-bat. en A. P. Kuipers, van het 6de reg. inf. Bij het 7de reg. inf., tot adj.: de 2de luit. J. W. van Rhiemen, van het korps; tot 2den luit.-kwartierm.: de serg. J. H. Moggenstorm, van het 2de reg. inf. — Bij het wapen der kav. Bij het 1ste reg. huz., tot ritm. van de 1ste kl.: de ritm. van de 2de kl. E. van Wickevoort Crommelin, instr. van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. R. F. C. baron Bentinck, van het korps. Bij het 2de reg. huz., tot majoor: de ritm. E. D. Geukema Bakker, instructeur van het 4de reg. huz.; tot ritm. van de 2de kl.: de ritms. van de 3de kl. C. L. A. Schrassert Bert, van het korps en P. N. J. Thirion, van het 1ste reg. huz.; tot 1sten luit.: de 2de luit. H. W. Weylandt, van het korps. Bij het 3de reg. huz., tot ritm. van de 3de kl.: de 1ste luit. H. J. P. Schrassert Bert, van het 4de reg. huz.; tot 1sten luit.: de 2de luit. E. J. H. Ringeling, van het korps. Bij het 4de reg. huz., tot majoor: de ritm. G. Holtius, van het 3de reg. huz.; tot instruct.: de ritm. jhr. P. E. van de Merwede Quarles van Ufford, van het korps; tot ritm. van de 1ste kl.: de ritm. der 2de kl. jhr. W. van Loon, van het korps; tot ritm. van

de 3de kl.: de 1ste luit. J. M. C. Sanger, van het 3de reg. huz. — Bij het wapen der art. Bij den staf van het wapen, tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. H. J. Krantz, van dien staf, werkz. bij de K. M. A. Bij het reg. veld-art., tot 1sten luit.: de 2de luit. J. van der Meulen, van het korps. Bij het 2de reg. vest.-art., tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. J. A. Frieswijk, van het reg. veld-art.; tot 1sten luit.-kwartierm. J. A. Kroef, van het 5de reg. inf.

Overgeplaatst.

Bij het 1ste reg. inf.: de 1ste luit. A. Bogaert, van het 3de reg. inf. Bij het 2de reg. inf. als 2de luit.-kwartierm., de 2de luit.-administr. van kleed. en wapening J. Steendijk, van het 1ste reg. inf. Bij het 4de reg. inf.: de 1ste luit. A. Evenwel, van het 1ste reg. inf., en zulks op het daartoe door hem gedaan verzoek; de 2de luit.-kwartierm. C. W. van de Ven, van het 5de reg. inf. Bij het 8ste reg. inf.: de 1ste luit.-kwartierm. J. Warnsinck, van het 2de reg. vesting-art. Bij het 1ste reg. vesting-art., de kap. jhr. T. C. Calkoen, van het 2de reg. vesting-art., en in verband daarmede eervol ontheven van het materieel te Utrecht.

Verplaatst.

Van Gorinchem naar 's Bosch, de kap.-ing. W. Schuurman; van 's Bosch naar Weesp, de 1ste luit.-ing. G. J. de Jongh; van het bat. min. en sapp. naar Gorinchem, de 1ste luit.-ing. P. G. van Schermbeek.

Werkzaam gesteld

bij de K. M. A. en in verband daarmede overgeplaatst bij den staf der kav., de 1ste luit. J. M. Simon, van het 2de reg. huz.

Eervol ontheven

uit zijne betrekking bij de K. M. A. en overgeplaatst bij het 2de reg. huz., de 1ste luit. A. H. Metelerkamp, van den staf van het wapen, werkzaam bij de K. M. A.

Gedetacheerd.

Bij het 8ste reg. inf., de 1ste luit. jhr. T. A. C. de Geer, van het reg. gren. en jagers.

Op non-activiteit gesteld.

De kap. G. D. Birnie, van het 1ste reg. vesting-art.; de 2de luit.-kwartierm. D. J. A. Hummelinck, van het 2de reg. inf.

Gepensionneerd.

De kolonel J. N. Schmidt, plaatsel. kommit. der 2de kl. te Utrecht; de kap. der inf. op non-activiteit K. H. J. J. Hirschmann, en zulks op de daartoe door hem gedane aanvraag; de 1ste luit. der inf. op non-activiteit J. L. Thehoff-Noëls, en zulks op de daartoe door hem gedane aanvraag.

Overleden.

De kolonel A. T. Knoop, kommt. van het 3de reg. vesting-art.; de kap. H. A. Callenfels, van het 2de reg. inf.; de kap. der inf. op non-activiteit W. H. M. C. baron Sweerts de Landas; de 1ste luit. J. C. Bekkers, van het 1ste reg. inf.; de 2de luit. der art. op non-activiteit H. Anema.

Vergunning verleend,

aan den gepensionneerden gener.-majoor met rang van luit.-generaal C. T. van Meurs, adj. van Z. M. in buitengewone dienst, tot het aannemen en dragen der versierselen van de Pruisische Kroonorde 3de kl. aan het herinneringslint met het roode kruis, hem door Z. M. den Koning van Pruisen en Keizer van Deutschland geschonken;

aan den majoor A. J. M. C. baron de Posson, van den grooten staf, adj. van Z. M., tot het aannemen en dragen der versierselen van Ridder der orde van St. Olof, hem door Z. M. den Koning van Zweden en Noorwegen geschonken,

Z. M. de Koning heeft Hoogstdezelfs tevredenheid doen betuigen aan den kapitein P. L. Beraïl, van het reg. veld-art., die, bij gelegenheid van den brand te Breda, in November jl., door het nemen van finke en goede maatregelen tijdens de eerste oogenblikken van dien brand aldaar, er toe heeft bijgedragen, dat stallen en paarden voor een groote ramp behouden bleven.

b.) BIJ HET LEGER IN OOST- EN WEST-INDIË.

Benoemd.

Tot milit. ambt. der 2de kl. die der 3de kl. G. W. M. M. J. Lieber, B. E. H. Jansen en K. F. A. Bachmann. — Met ultimo Februarij eervol uit Zr. Ms. zeedienst ontslagen, en met 1 Maart daaraanvolgende benoemd tot 2den luit.-kwartierm. bij het leger in Oost-Indië, de officieren van administr. bij Zr. Ms. zeemagt P. D. G. Soetbroot Piccardt en J. E. Jantze. Bij het personeel van de milit. administr. van het leger in Nederlandsch Indië, tot 2den luit.-kwartierm., de serg. M. Logeman, van het instr.-bat., en de wachtm.-titul. L. J. A. Verbrugge, van het 1ste reg. huz. Bij het personeel van de geneesk. dienst in Nederl. Indië, tot offic. van gezondh. 2de kl., de studenten voor de milit. geneesk. dienst in Nederl. Indië M. L. Cannegieter en M. M. Bleekrode.

Beoordeerd.

Bij het wapen der genie, tot 1sten luit., de 2de luits. E. Marcella en J. C. G. Plantenga; bij de geneesk. dienst, tot offic. v. gez. der 1ste kl., de offic. v. gez. der 2de kl. C. Gutteling; bij het wapen der inf., tot kap., de 1ste luits R. H. Clarkson, P. J. Meijboom, W. Vasseur en A. W. H. Perelaer; tot 1sten luit., de 2de luits. A. M. Winkel, J. H. Pareau, H. Oosterwijk, P. L. A. Collard, E. E. E. Otken en D. F. van der Pant; tot onder-intend. der 1ste kl., die der 2de kl. F. J. D. Noordhoek Hegt.

Geplaatst en overgeplaatst.

Bij de gen. dienst, bij het gr. milit. hosp. te Soerabaja, de offic. v. gez. der 2de kl., J. L. Verbeek, uit Ned. aangek. — *Overgeplaatst:* Bij het 3de bat. inf., de 1ste luit. C. E. J. Schweys, van het 15de bat.; bij de garn.-komp. van Bantam, de 1ste luit. C. J. J. H. van Kempen, van het 9de bat.; als adj. van den milit. kommt. der Z.- en O.-afd. v. Borneo, de 1ste luit. P. L. A. Collard, van het 1ste kl. P. S. A. van Dura, van de geneesk. dienst in de W.-afd. v. Borneo; bij het gr. milit. hosp. te Soerabaja, de apotheker der 2de kl. A. C. van Ravenswaay, van de geneesk. dienst der Z.- en O.-afd. v. Borneo; bij die dienst aldaar, de apoth. der 2de kl. E. T. Schröder, van het gr. milit. hosp. te Soerabaja; bij het gr. milit. hosp. te Weltevreden, de apoth. der 3de kl. J. Enderlé, van het gr. milit. hosp. te Samarang; bij dit hosp., de apoth. der 3de kl. W. de Lange, van het gr. milit. hosp. te Weltevreden; bij het gr. milit. hosp. te Weltevreden, de offic. v. gez. der 2de kl. N. P. van der stok en H. C. J. T. van Hardenbergh, resp. van het badetablisse. te Pelantongan en van de geneesk. dienst te Riouw en o.; bij het gr. milit. hospitaal te Samarang, de offic. v. gez. der 2de kl. J. B. Heesen, van het garniz. te Anjer; bij dit garniz., de offic. v. gez. der 2de kl. W. K. F. Hartsteen, van het gr. milit. hosp. te Weltevreden; bij de geneesk. dienst in de W.-afd. v. Borneo, de offic. v. gez. der 1ste kl. C. Gutteling, van het gr. milit. hosp. te Weltevreden; bij de dienst van Riouw en o., de offic. van gez. der 2de en 3de kl. A. K. W. Arntzenius en W. Smith, resp. van het garniz. van Onrust en van het gr. milit. hosp. te Weltevreden; bij het badetablissement te Pelantongan, de offic. v. gez. der 2de kl. A. W. J. Deije, van

het garniz. te Palimanang; bij het 2de bat. inf., de kap. R. H. Clarkson, van het suppl.-depôt te Meester Cornelis; bij het 8ste bat., de kapt. P. J. Meijboom, A. W. H. Perelaer en W. Vasseur, resp. van het garn.-bat. der Mol. eil., van dat der 2de milit. afd. op Java en het 11de bat.; bij het 10de bat., de 2de luit. J. W. Ernste, van het 6de bat.; bij het 13de bat., de 1ste luit. A. J. E. van Dugteren, van het subs.-kader te Soerabaja; bij het 15de bat., de 2de luit. C. P. J. van Vliet, van de milit. verkenningen; bij het 17de bat., de kap. F. W. P. G. van Werkhoven, van het 15de bat.; bij het garn.-bat. der Z.- en O.-afd. van Borneo, de majoor G. van Vuuren, van het 6de bat.; bij het subs.-kader te Soerabaja, de 1ste luit. M. A. Thieme, van het 14de bat.; ingetrokken de overplaatsing van het 13de bat. van den majoor B. W. van Yperen, zijnde hij overgeplaatst bij het 6de bat.; bij het 1ste bat., de 2de luit. P. A. Ouwens, van het 3de bat.; bij het 7de bat., de 1ste luit. H. E. Schoggers, van het 3de bat.; bij het 17de bat., de kap. J. C. Dockheer, van het 1ste bat.; bij het garn.-bat. van Celebes en o., de kap. J. W. C. C. Hoyneck van Papendrecht, van het 14de bat.; bij het 5de bat., de 1ste luit. J. C. Becker, van het 7de bat.; bij het 10de bat., de 1ste luit. G. M. Burgerhoudt, van het garn.-bat. van Sumatra's Westkust en o.; bij het suppl.-depôt te Meester Cornelis, de 1ste luit. J. C. F. Schoggers, van het 11de bat.; bij het materieel der art., de 2de luit. G. de Wijs, van het personeel; bij het personeel, de 1ste luit. A. H. Benjamins, van het materieel. — Bij het wapen der inf. van het leger in Oost-Indië, de 1ste luit. T. W. H. J. M. Hustinx, van het 4de reg. inf.; de 2de luit. A. A. van Blommestein, van het 5de reg. inf., beiden van het leger in Nederland.

Eervol ontslagen.

De kap. der inf. J. van Krieken; de 1ste luit. der inf. K. A. Berg; de majoor der inf. A. A. M. van Leersum; de 2de luit. der art. op non-activ. M. N. Wijt, de magazijnm. der art. J. G. Kuster; de kap. der inf. J. K. J. Chambry.

Ontslagen.

De 2de luit.-kwartierm. bij de milit. administr. F. W. Morren.

Twiceearig verlof verleend,

aan den kap. der inf. T. Munder; aan den 1sten luit. der inf. D. C. A. Westerberg; aan den kap. der inf. P. E. J. H. van Dompseleer; aan de 1ste luits. der inf. E. A. H. Kluge en J. W. Helmkamp; aan den 1sten luit.-kwartierm. A. J. Cochius.

Vergunning om naar Nederland terug te keeren,

wegens vijfjarige detachering in Indië, aan de 1ste luits. der inf. van het leger in Ned. W. Hingman en J. Vogelenzang.

Overleden.

De kap. der inf. H. A. E. Tromp, te Fort de Kock, den 7den October 1872.

ADVERTENTIËN.

Bij den Boekhandelaar **K. VAN HULST** te *Kampen* is verschenen :

C. M. H. PEL.

BEGINSELEN

DER

VELDVERSTERKINGSKUNST,

TEN DIENSTE DER LEERLINGEN BIJ DEN CURSUS VOOR HET
OFFICIERSEXAMEN BIJ DE INFANTERIE EN KAVALLERIE.

MET VIER UITSLAANDE PLATEN.

Prijs *f* 2,80.

Bij **H. W. VAN MARLE**, te *Arnhem*, verschijnt :

OVER HET GEVECHT.

Studiën

OVER HET AANVOEREN VAN GEMENGDE TROEPEN,
OP EIGEN ERVARING GEGROND.

NAAR HET HOOGDUITSCH VAN

Cg. C. v. W.

Prijs *f* 1,—.

GUALTH. KOLFF te *Leiden* heeft uitgegeven en alomtver-
krijgbaar gesteld :

VOOR NIEUW AANGESTELDE OFFICIEREN VAN HET INDISCHE LEGER.

Onmisbaar:

I.

**DE TWEDE EN VEEL VERMEERDERDE DRUK VAN DE
ALGEMEENE ORDERS**

VOOR HET

Nederl. Leger in Oost-Indië,

Verzameld door Majoor W. A. VAN BEES.

In een heel linnen band. Prijs f 12,—.

Deze Verzameling met Alfabetisch Register loopt van den aanvang 1851 tot 1867. De latere jaren worden door het Milit. Depart. in Indië verstrekt.

II.

**ALGEMEEN ALPHABETISCH REGISTER
OP DE VERZAMELING VAN ALGEMEENE ORDERS
VOOR HET NEDERL. LEGER IN OOST-INDIË,**

voor zoo verre die niet als vervallen kunnen worden beschouwd,
of niet in die van latere dagteekening zijn opgenomen

1850-1868.

Zamengesteld door W. N. VERLEGH,

Gewezen Kapitein bij den Staf van genoemd Leger.

In heel linnen banden met wit papier doorschoten. Prijs f 3,—.

Dit Register is ingerigt, zoowel voor het gebruik der Officiële als van de Particuliere Uitgave van de ALGEMEENE ORDERS.

VERSCHEENEN:

DE BONISCHE EXPEDITIËN.

KRIJGSGEBEURTENISSEN OP CELEBES IN 1859 EN 1860.

Door M. T. H. PERELAER, Ridder der Militaire Willems-Orde 4de Klasse, Kapitein der Infanterie bij het Nederlandsch Indische Leger.

2 Deelen. Met Portret en 16 Platen, Kaarten en Terreinschetsen. Prijs f 9,80.

Aan deze expeditiën namen meer dan 500 officieren der land- en zeemacht roemrijk deel. Hunne namen staan allen vermeld achter de beschrijving der beide expeditiën. Menig oud krijgskameraad zal men willicht daaronder aantreffen. — Voor krijgs-historie heeft bovendien dit werk een onschatbare waarde, aangezien daarin het uitrusten van expeditiën, benevens de wijze van oorlogvoeren in Nederl. Indië zeer uitvoerig wordt beschreven.

Van denzelfden schrijver is onlangs uitgegeven :

ETNOGRAFISCHE BESCHRIJVING

DER DAJAKS.

Met vier Platen. Prijs f 3,80.

In dit belangwekkende werk over een nog weinig bekende groote volkstam op Borneo, waarmede de officier in Nederl.-Indië zoo vaak in aanraking is, komt een uitvoerig Hoofdstuk voor over :

De Wapenen en het Oorlogvoeren der Dajaks.

Bij BROESE & COMP. te Breda is verschenen :

HET OORLOGSRECHT.

DOOR

J. C. C. DEN BEER POORTUGAEL,

Kapitein van den Generalen Staf.

Prijs *f* 4,50.

Gebonden in heel linnen *f* 5,20.

Hoe noodzakelijk de kennis van het oorlogsrecht is, niet alleen voor officieren, die het soms zullen moeten toepassen, maar ook voor de burger-bevolking van een land, is in den laatsten oorlog bewezen. Menigeen heeft toen zijne onbekendheid met zijne rechten en verplichtingen in oorlogstijd zwaar moeten boeten.

»Die Mängel und die Schwäche des Völkerrechts sind aber in diesem Kriege (1870—1871) in erschreckenden Masse offenbar geworden. Oft hat sich sogar bei Offizieren beider Armeen und selbst in hohen Kreisen und bei hochgebildeten Männern eine grauenhafte Unkenntniss des Völkerrechts gezeigt. Es sind viele Missgriffe gemacht worden, die sich nicht aus bösem Willen, auch nicht aus der rechtsverwirrenden Macht des Hasses oder dem aufflammenden Zörne allein erklären lassen, sondern sicher unterblieben wären, wenn die Kenntniss des Völkerrechts allgemeiner verbreitet wäre.

»Es ist daher durchaus nothwendig, dass das Völkerrecht und insbesondere das Kriegerrecht und das Recht der Neutralen sorgfältiger als bisher in den Kriegsschulen gelehrt werde.»

Dr. J. C. BLUNTSCHLI, *Das moderne Völkerrecht der civilisirten Staaten als Rechtsbuch dargestellt. Zweite Auflage. Vorwort, S. IX.*

NB. **Linnen banden** zijn à *f* 0,50 te bekomen.

Bij BROESE & COMP. is verschenen :

G I D S

VOOR DEN

JONGEN MILITAIR.

EEN LEESBOEK TEN DIENSTE DER KORPSSCHOLEN,

DOOR

P. F. BRUNINGS,

Kapitein-Adjutant, 6de Regiment Infanterie.

Tweede druk.

Prijs f 0.50.

 De eerste druk van dit werkje werd aanbevolen in het *Recueil Militair*, dd. 10 Januarij 1870 en in de *Algemeene Orders voor het Indisch leger*, dd. 27 April 1870, n°. 45.

VERVOLG

OP DEN

GIDS VOOR DEN JONGEN MILITAIR.

EEN LEESBOEK TEN DIENSTE DER KORPSSCHOLEN,

DOOR

P. F. BRUNINGS,

Kapitein-Adjutant, 6de Regiment Infanterie.

Prijs f 0.50.

Aanbevolen in het *Recueil Militair*, dd. 13 Februarij 1871.

BIJLAGE II.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

DERDE SERIE. — ACHTTIENDE DEEL, N°. 2.

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN ENZ.

(Maand Februari 1873.)

a.) BIJ HET LEGER HIËR TE LANDE.

Benoemd.

Bij het wapen der inf. Bij het 2de reg. inf., tot kap. van de 1ste kl.: de kap. van de 2de kl. W. C. D. van Rijen, adj. bij het korps. Bij het 4de reg. inf., tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. J. J. Logger, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. A. Broese van Groenou, van het korps. Bij het 5de reg. inf., tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit.-adj. K. Henry, van het reg. gren. en jagers, en de 1ste luit. T. Cieremans, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. A. van Doveren, van het korps. Bij het 6de reg. inf., tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. C. F. H. Putman Cramer, van het reg. gren. en jagers; tot 1sten luit.: de 2de luit. J. C. van Goens, van het 6de reg. inf. Bij het 8ste reg. inf., tot kap. van de 1ste kl.: de kap. van de 2de kl. F. G. Scharp, van het korps; tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. F. C. C. Bloem, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. G. Feenstra, van het korps. — Bij het wapen der art. Bij het 1ste reg. vest.-art., tot luit.-kol.: de majoor H. J. W. Westenberg, van het 3de reg. vest.-art.; tot kap. van de 1ste kl.: de kap. van de 2de kl. H. W. van Marle, van het korps; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. J. B. Heijmans, van het korps. Bij het 3de reg. vest.-art., tot kommandant van het korps: de luit.-kol. H. J. R. Beijen, van het 1ste reg. vest.-art.; tot majoor: de kap. J. H. Meursinge, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. C. A. Alpherts, van het korps. — Bij het korps pontonniers, tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. W. M. Dinaux, van het korps.

Overgeplaatst.

Bij het 4de reg. inf.: de kapt. F. C. P. Donnadiou en N. H. A. Camp, beiden van het 6de reg. inf., en zulks op het daartoe door hen gedaan verzoek. Bij het 3de reg. vest.-art.: de kap. J. F. Diemer, van het 1ste reg. vest.-art.

Bestemd tot leeraar aan de K. M. A. met ingang van 1 September aanstaande,
de 1ste luit. der art. C. L. van Pesch, als leeraar in de artillerie-wetenschap, en in

verband daarmede met dien datum cervol ontheven uit zijne betrekking van adjudant van den Gouverneur dier inrigting; — de 1ste luit. der genie W. Badon Ghijben, als leeraar in de genie-wetenschap.

Belast.

Met het toezicht over den torpedo-dienst bij het leger, en in verband daarmede weder ingedeeld bij het wapen der artill., de generaal-majoor F. A. T. Delprat, van den grooten staf.

Eervol ontheven

uit zijne betrekking van adjud., de 1ste luit.-adjud. F. de Groof, van het 2de reg. inf., en zulks op het daartoe door hem gedaan verzoek.

Eervol ontslag verleend

aan den officier van gezondh. der 2de kl. J. Léon, van het 7de reg. inf., en zulks op het daartoe door hem gedaan verzoek; aan den 2den luit. J. W. Yzerman, van het korps ing., min. en sapp., en zulks op het daartoe door hem gedaan verzoek.

Op non-activiteit gesteld.

De kap. H. H. Engelkens, van het 4de reg. inf.; de 1ste luit. P. Dammbargh, van het 1ste reg. vest.-art., gedetacheerd bij de pyrotechnische school; de 2de luit. J. E. P. H. van Panhuys, van het 1ste reg. vest.-art., en zulks op het daartoe door hem gedaan verzoek; de officier van gezondh. 3de kl. E. Edema, van het 1ste reg. inf., en zulks op het daartoe door hem gedaan verzoek.

Gepensionneerd.

De kaps. F. C. Kruyt, van het 4de en jhr. P. A. Serraris, van het 5de reg. inf., en zulks voor laatstgenoemde onder toekenning van den rang van majoor; de officier van gezondh. 1ste kl. B. G. van der Hegge Zijnen, van het reg. gren. en jagers, onder toekenning van den rang van eerste officier van gezondh. der 2de kl.

Vergunning verleend,

aan den generaal-majoor G. P. Booms, chef van den generalen staf en N. Mac-Leod, inspecteur van het wapen der inf., tot het aannemen en dragen der versierselen van kommandeur der orde van het Legioen van Eer, hen door den President der Fransche Republiek geschonken;

aan den majoor L. F. J. A. baron van Boccop, van het 3de reg. inf., tot het aannemen en dragen der versierselen van Ridder 2de kl. der orde van St. Stanislaus, hem door Z. M. den Keizer aller Russen geschonken;

aan de kaps. C. D. H. Schneider, van den generalen staf en D. F. K. Hardenberg, van den staf der inf., adjud. van den inspecteur der inf., tot het aannemen en dragen der versierselen van Ridder der orde van het Legioen van Eer, hen door den President der Fransche Republiek geschonken.

---

b.) BIJ HET LEGER IN OOST- EN WEST-INDIË.

Benoemd.

Bij het wapen der inf. van het leger in Oost-Indie, tot 2den luit.: de kadet D. R. F. van Haeften, herkomstig van de K. M. A.

Bevorderd.

Bij het wapen der genie, tot majoor, de kap. J. G. M. A. Carlier.

Geplaatst en overgeplaatst.

Bij de geneesk. dienst in de W.-afd. v. Borneo, de offic. v. gez. der 1ste kl. P. C. van Goens, van verlof uit Ned. terug; bij de inf., bij het 4de bat., de kap. G. de Bont, van verlof uit Ned. terug; bij de art., als kommt. der art. in de 2de milit. afdeeling op Java, de luit.-kol. E. H. W. Ubbens, onlangs in activiteit hersteld. — *Overgeplaatst*: bij de milit. administr., als onder-intend. der 1ste kl. te Sumatra's westk. en o., de onder-intend. der 1ste kl. F. J. D. Noordhoek Hegt, van de 1ste milit. afd. op Java; bij den geneesk. dienst, bij het gr. milit. hosp. te Weltevreden, de offic. v. gez. der 2de kl. F. van Gelder, van den geneesk. dienst in de Mol. eil.; aldaar geplaatst, de offic. v. gez. der 2de kl. F. W. Arnold, van het gr. milit. hosp. te Soerabaja; bij het garniz. te Onrust, de offic. v. gez. der 2de kl. C. T. J. W. Osterloh, van het gr. milit. hosp. te Weltevreden; bij het wapen der inf., bij het 2de bat., de kap. F. J. L. Walpot, van het kader van het strafbat. te Klatten; bij het garniz.-bat. in de 2de milit. afd. op Java, de 1ste luit. F. J. Resner, van het 3de bat.; bij het kader van het strafbat. te Klatten, de 1ste luit. P. F. A. van Stuwe, van het 10de bat. — Bij het wapen der inf. van het leger in Oost-Indië, de 1ste luit. J. P. de Veer, van het 1ste reg. inf.; de 2de luits. T. Weersma, van het 2de, W. L. Mann en C. van Crans, beiden van het 5de, en B. van Helden, van het 6de reg. inf., laatstgenoemde gedetacheerd bij het koloniaal werfdepôt, allen van het leger in Nederland.

Ingetrokken.

De overplaatsing bij het 10de bat. inf., van den 2den luit. J. W. Ernste, van het 6de bat.

In activiteit hersteld,

de 1ste luit. der inf. P. van Kakum; de kap. der genie J. Kat.

Eervol ontslagen.

De luit.-kolonel der inf. P. F. L. von Hombracht; de kapits. der inf. J. P. Smagge en J. A. Quack; de milit. ambtenaar 3de kl. G. K. von Mauw; de offic. v. gez. der 1ste kl. C. Gutteïng.

Tweejarig verlof verleend,

aan den kapit. der inf. C. F. van Huls.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a header or introductory paragraph.

Main body of faint, illegible text, appearing to be several paragraphs of a document.

Faint, illegible text at the bottom of the page, possibly a footer or concluding paragraph.

ADVERTENTIËN.

Bij **H. W. VAN MARLE**, te *Arnhem*, verschijnt:

OVER HET GEVECHT.

Studiën

OVER HET AANVOEREN VAN GEMENGDE TROEPEN,
OP EIGEN ERVARING GEGROND.

NAAR HET HOOGDUITSCH VAN

Cg. C. v. W.

Prijs *f* 1,—.

Bij **J. G. BROESE** te *Utrecht* is uitgegeven:

HANDLEIDING

TOT DE KENNIS VAN HET

BEAUMONT-GEWEER,

TEN DIENSTE VAN HET

INFANTERIE-KADER.

DOOR

Jhr. C. H. VAN DER WIJCK,

1ste Luit. bij het Regiment Grenadiers en Jagers.

MET TWEE UITSLAANDE PLATEN.

Prijs *f* 0,65.

Dit werkje is onontbeerlijk voor ieder, die zich met het **Beaumont-Geweer** vertrouwd wil maken.

Bij BROESE & COMP. te Breda is verschenen :

HET OORLOGSRECHT.

DOOR

J. C. C. DEN BEER POORTUGAEL,
Kapitein van den Generalen Staf.

Prijs *f* 4,50.

Gebonden in heel linnen *f* 5,20.

Hoe noodzakelijk de kennis van het oorlogsrecht is, niet alleen voor officieren, die het soms zullen moeten toepassen, maar ook voor de burger-bevolking van een land, is in den laatsten oorlog bewezen. Menigeen heeft toen zijne onbekendheid met zijne rechten en verplichtingen in oorlogstijd zwaar moeten boeten.

»Die Mängel und die Schwäche des Völkerrechts sind aber in diesem Kriege (1870—1871) in erschreckenden Masse offenbar geworden. Oft hat sich sogar bei Offizieren beider Armeen und selbst in hohen Kreisen und bei hochgebildeten Männern eine grauenhafte Unkenntniss des Völkerrechts gezeigt. Es sind viele Missgriffe gemacht worden, die sich nicht aus bösem Willen, auch nicht aus der rechtsverwirrenden Macht des Hasses oder dem aufflammenden Zorne allein erklären lassen, sondern sicher unterblieben wären, wenn die Kenntniss des Völkerrechts allgemeiner verbreitet wäre.

»Es ist daher durchaus nothwendig, dass das Völkerrecht und insbesondere das Kriegerrecht und das Recht der Neutralen sorgfältiger als bisher in den Kriegsschulen gelehrt werde.»

Dr. J. C. BLUNTSCHLI, *Das moderne Völkerrecht der civilisirten Staaten als Rechtsbuch dargestellt. Zweite Auflage. Vorwort, S. IX.*

NB. **Linnen banden** zijn à *f* 0,50 te bekommen.

BROESE & COMP. te *Breda* debiteeren met uitnemend succès :

BEGINSELEN

VAN DE

STATICA DER VASTE LIGCHAMEN,

DOOR

M. C. F. SIMON,

Kapitein der Artillerie aan de Koninkl. Milit. Akademie.

1ste aflevering	f 1,60.
2de »	» 1,60.
3de »	» 1,60.
4de »	» 2,90.

M. F. MAURY'S

Natuurkundige Aardrijkskunde,

VERTAALD DOOR

M. J. VAN NIEUWKUIJK,

Kapitein der Artillerie;

ONDER TOEZICHT EN MET EENE VOORREDE VAN

Dr. L. A. J. BURGERSDIJK,

Directeur van de Hoogere Burgerschool te Deventer.

MET 2 PLATEN.

TWEEDE DRUK.

Prijs f 1,25.

Omtrent deze NATUURKUNDIGE AARDRIJKSKUNDE komen de gunstigste beoordeelingen voor in *De Gids*, in het *Weekblad voor het lager, middelbaar en gymnasiaal onderwijs*, in de *Nieuwe Bijdragen ter bevordering van het onderwijs en de opvoeding*, enz.

Bij BROESE & COMP. is verschenen :

G I D S

VOOR DEN

JONGEN MILITAIR.

EEN LEESBOEK TEN DIENSTE DER KORPSSCHOLEN,

DOOR

P. F. BRUNINGS,

Kapitein-Adjutant, 6de Regiment Infanterie.

Tweede druk.

Prijs *f* 0.50.

 De eerste druk van dit werkje werd aanbevolen in het *Recueil Militair*, dd. 10 Januarij 1870 en in de *Algemeene Orders voor het Indisch leger*, dd. 27 April 1870, n°. 45.

VERVOLG

OP DEN

GIDS VOOR DEN JONGEN MILITAIR.

EEN LEESBOEK TEN DIENSTE DER KORPSSCHOLEN,

DOOR

P. F. BRUNINGS,

Kapitein-Adjutant, 6de Regiment Infanterie.

Prijs *f* 0.50.

Aanbevolen in het Recueil Militair, dd. 15 Februarij 1871.

BIJLAGE III.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

DERDE SERIE. — ACHTTIENDE DEEL, No. 3.

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN ENZ.

(Maand Maart 1873.)

a.) BIJ HET LEGER HIER TE LANDE.

Benoemd.

Bij het reg. gren. en jagers, tot adj.: de 1ste luit. K. H. Duycker, van het reg. gren. en jagers. Bij het 2de reg. inf., tot adj.: de 1ste luit. M. G. W. A. Schumann, van het korps. — Bij het wap. der kav. Bij het 2de reg. huz., tot 1sten luit.: de 2de luit. C. M. Sprenger, van het korps. — Bij het wapen der art. Bij den staf van het wapen, tot 2den luit.-magazijum. der art. van de 3de kl. te Woudrichem: de serg.-majoor-tit. J. C. van Hoften, van het 2de reg. vest-art.; tot 2den luit.-magazijum. der art. van de 3de kl. te Wierickerschans: de wachtm. J. M. Smeets, van het reg. veld-art. — Bij het korps ing., min. en sapp., tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. G. L. Kepper, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. J. Hemkes, van het korps. — Bij het personeel van de geneesk. dienst der landm., tot inspect. van de geneesk. dienst der landmagt: de eerste offic. van gezondh. der 1ste kl. (kolonel) A. W. M. van Hasselt; tot eersten officier van gezondh. der 1ste kl.: de eerste officieren van gezondh. der 2de kl. R. van Raalten en J. Smith, beiden van het personeel; tot eersten offic. van gezondh. der 2de kl.: de officieren van gezondh. der 1ste kl. A. P. Kleijnenberg, A. F. Bauduin en J. J. P. van den Heuvel tot Beichlingen gezegd Bartolotti Rijnders, allen van genoemd personeel; tot officier van gezondh. der 1ste kl.: de officier van gezondh. der 2de kl. op non-activiteit K. W. Gratama, en de officieren van gezondh. der 2de kl. J. van Dorsten, van het reg. gren. en jagers, alsmede W. H. L. Michgorius en J. W. Kipp, beiden van genoemd personeel; tot officier van gezondh. der 2de kl.: de officieren van gezondh. der 3de kl. W. Smith, H. C. F. Aalbersberg, T. A. Quanjer en C. G. H. Wirtz, allen van het personeel. — Den rang verleend van kolonel: aan de gepens. luitenant-kolonels J. Brouterius van Nidek, S. J. Klijsma en H. Welsink; dien van majoor: aan de gepens. kapt. A. H. Blom, J. M. de Pruyssenaer en P. C. Eichholtz.

Oeergeplaatst.

Bij het 1ste reg. inf.: de kap. M. S. C. de Wijs, van het 2de reg. inf.

Verplaatst.

Naar Hellevoetsluis, de 1ste luit. D. van der Linden, magazijn. der art. van de 2de kl. te Woudrichem; van het bat. min. en sapp. naar Nijmegen, de 1ste luit.-ing. W. Cool; van het bat. min. en sapp. naar Willemstad, de 2de luit.-ing. J. H. ten Hoet; van Groningen naar het bat. min. en sapp., de 2de luit.-ing. C. W. van de Kastele; van Nijmegen naar het bat. min. en sapp., de 2de luit.-ing. W. A. H. Weijlen.

Gedetacheerd.

Bij de inspectie van draagbare wapenen, de 1ste luit. H. Seret, van het 1ste reg. vest.-art. Bij de pyrotechnische school, de 1ste luit. jhr. E. M. van Beijma, van het 1ste reg. vest.-art. Bij het koloniaal werfdepôt, de 2de luit. A. E. van Dullemen, van het 6de reg. inf.

Weder ingedeeld bij het leger hier te lande.

Bij het 6de reg. inf., de 1ste luit. J. C. van Schermbek, gedetacheerd geweest bij het leger in Oost-Indië.

Met 1°. Mei in actieve dienst hersteld.

Bij het 7de reg. inf., de 1ste luit. der inf. op non-activiteit D. Spree.

In actieve dienst hersteld.

De officieren van gezondh. der 1ste kl. op non-activiteit A. F. Bauduin en K. W. Gratama.

Bestemd.

Tot 1 September a. s. met de waarneming van eerstaanwend ingénieur te Willemstad, de 1ste luit.-ing. H. van 't S n t; met 1 September a. s. tot eerstaanwend ingénieur te Willemstad, de kap.-ing. H. T. Schalken. Voor de instructie-kompagnie, de 1ste luit. A. M. van der Lee, van het 2de reg. vest.-art. Tot instructeur op den cursus te 's Bosch, de 1ste luit. F. P. Francke, van het 5de reg. inf.

Met 1°. Mei a. s. eervol ontheven van zijne betrekking bij de artillerie-instructie-kompagnie.

De 1ste luit. M. J. Telchuis, van het 2de reg. vesting-art.

Werkzaam gesteld.

Bij het D. v. O., de 2de luit. N. S. Sluijters, magazijn. der art. van de 3de kl. te Wierickerschans.

Op non-activiteit gesteld.

De kap. W. P. G. Wieling, plaatsel. adj. der 1ste kl. te Amsterdam, en zulks op de daartoe door hem gedane aanvraag; de 1ste luit. J. van Son, van het 1ste reg. huzaren, en zulks op het daartoe door hem gedaan verzoek.

Gepensionneerd.

De inspecteur van de geneesk. dienst der landmagt Dr. J. J. Sas, en zulks op de daartoe door hem gedane aanvraag, onder dankbetuiging voor de vele en hoogst gewichtige diensten door hem gedurende zijne langdurige militaire loopbaan aan den lande bewezen; de eerste officier van gezondh. der 1ste kl. J. Weteling, onder toekenning van den rang van kolonel; de eerste officier van gezondh. der 2de kl. J. Roos, onder toekenning van den rang van eersten officier van gezondh. der 1ste kl.; de officier van gezondh. der 1ste kl. M. R. Gantz, van het personeel van de geneesk. dienst der landmagt, en zulks op de daartoe door hem gedane aanvraag; de kap. G. L. Brunings, van het 7de reg. inf.; de officier van gezondh. der 2de kl. J. Leon, en zulks op de daartoe door hem gedane aanvraag, en alzoo met intrekking van het besluit van den

3den Februarij II., N°. 23, waarbij hem een eervol ontslag uit de militaire dienst is verleend.

Overleden.

De generaal-majoor J. H. Lexau Rijsterborgh, lid van het hoog militair gerechtshof; de kap. J. J. Bronwer, van het korps ing., min. en sapp.

BENOEMD.

Tot Ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, de kolonel J. F. Beckman, kommandant van het 2de reg. inf.; de kolonel E. J. Jacobs, kommandant van het 1ste reg. vest.-art.; de luit.-kolonel W. de Villeneuve, kommandant van het reg. rijdende art.; de kap. R. A. W. Sluiter, van den staf der art., directeur van 's Rijks gieterij van bronzen geschut.

Vergunning verleend,

aan den kap. J. C. C. den Beer Poortugaal, van den generalen staf, leeraar bij de Stafschool, tot het aannemen en dragen der versierselen van Ridder der Danebrogsorde 3de kl., hem door Z. M. den Koning van Denemarken geschonken en tot het aannemen en dragen der versierselen van Ridder 3de kl. der Kroonorde, hem door Z. M. den Keizer van Duitschland en Koning van Pruisen geschonken.

b.) BIJ HET LEGER IN OOST- EN WEST-INDIË.

Bevorderd.

Bij de geneesk. dienst, tot dir. offic. v. gez. der 2de kl., de offic. v. gez. der 1ste kl. J. R. Hessig; bij het wapen der inf., tot majoor, de kap. C. J. Knoote; tot kap., de 1ste luits. H. A. Gobius en A. P. Bindervoet; tot 1sten luit., de 2de luit. J. A. F. Cramer.

Geplaatst en overgeplaatst.

Bij het Dept. v. O., de onder-intend. der 1ste kl. H. de Haas; bij de geneesk. dienst, bij het gr. milit. hosp. te Weltevreden, de offic. van gez. der 2de kl. J. M. H. G. Theunissen en P. A. Giesbers; bij het garniz. te Salatiga, de offic. v. gez. der 1ste kl. C. Luchtman; bij het garniz. te Willem I, de paardenarts der 1ste kl. E. H. A. H. Boudewijns; bij het 11de bat. inf., als adjudant, de 1ste luit. H. F. Weyhardt en de 2de luit. J. A. F. Cramer; bij het 12de bat., de kapt. A. Laymes en M. P. H. Perelaer; bij het 14de bat., de kap. A. P. Soetens; bij het garn.-bat. der W.-afd. v. Borneo, de 1ste luit. J. de Bruyn, allen van verlof uit Nederland terug; bij het 2de bat., de 1ste luit. P. van Kakum, weder in activiteit hersteld. — *Overgeplaatst*: als adj. van den kommand. van Sumatra's westk. en o., de 2de luit. C. H. F. Riesz, van het 15de bat. inf.; bij het 9de bat., de 2de luit. H. G. Balfour van Burleigh, van de garn.-komp. van Cheribon; bij het 13de bat., de 1ste luit. M. C. H. Bijleveld, p. adj. te Soerabaja; bij het 14de bat., de 1ste luit. P. J. J. S. Hogerwaard, van het subs.-kader te Soerabaja; bij het garn.-bat. van Sumatra's westk. en o., de 2de luit. H. Half, van het 16de bat.; bij het 4de bat., de 2de luit. D. J. A. Arntzenius, van het 2de bat.; bij het 12de bat., de 2de luit. C. M. Visser, van het subs.-kader te Batavia; bij de garn.-komp. te Cheribon, de 1ste luit. J. F. van Mansfelt, van het 16de bat. — Van het leger hier te lande bij dat in Oost-Indië, de 2de luits. der inf. K. J. E. van der Putten, R. O. Aitton, beiden van het 1ste reg. inf., eerstgenoemde gedetacheerd bij het koloniaal werfdepôt, F. A. Begeman, van het 2de en P. J. C. van Mourik, van het 7de reg. inf. Bij het personeel van

de militaire administr. in Oost-Indië, de 2de luit.-kwartierm. H. D. Tuynenburg,
van het 6de reg. inf.

Eervol ontslagen.

De kap. der inf. J. J. H. Popta; de 2de luit. der inf. H. J. Schramde.

Ontslagen.

De 2de luit.-kwartierm. J. G. Jenny.

Op non-activiteit gesteld.

De kap. der art. W. C. de Jongh, van verlof uit Nederland terug.

Ter beschikking

van den chef der geneesk. dienst, de dir. offic. van gez. der 2de kl. J. R. Hessig,
van het gr. milit. hospitaal te Soerabaja.

Tweejarig verlof verleend,

aan den 1sten luit. der inf. P. J. Gaberel; aan den kap.-kwartierm. A. Waardenburg;
aan de kaps. der inf. C. J. van den Vrijhoef, J. W. A. Kooymans, D. Lucas en
J. Arnoldy; aan den 1sten luit. der inf. H. F. Weychardt en aan den 2den luit.
J. B. Ponslijn.

Vergunning om naar Nederland terug te keeren

wegens volbragte vijfjarige detachering in Ned. Indië, aan den 1sten luit. der inf.
Th. G. Koppen.

ADVERTENTIËN.

Bij **H. W. VAN MARLE**, te *Arnhem*, verschijnt:

OVER HET GEVECHT.

Studiën

OVER HET AANVOEREN VAN GEMENGDE TROEPEN,
OP EIGEN ERVARING GEGROND.

NAAR HET HOOGDUITSCH VAN

Cg. C. v. W.

Prijs *f* 1,—.

Bij **J. G. BROESE** te *Utrecht* is uitgegeven:

HANDLEIDING

TOT DE KENNIS VAN HET

BEAUMONT-GEWEEER,

TEN DIENSTE VAN HET

INFANTERIE-KADER.

DOOR

Jhr. C. K. VAN DER WIJCK.

1ste Luit. bij het Regiment Grenadiers en Jagers.

MET TWEE UITSLAANDE PLATEN.

Prijs *f* 0,65.

Dit werkje is onontbeerlijk voor ieder, die zich met het **Beaumont-Geweer** vertrouwd wil maken.

GUALTH. KOLFF te *Leiden* heeft uitgegeven en alom ver-
krijgbaar gesteld :

VOOR NIEUW AANGESTELDE OFFICIEREN VAN HET INDISCHE LEGER.

Onmisbaar:

I.

DE TWEEDE EN VEEL VERMEERDERDE DRUK VAN DE
ALGEMEENE ORDERS

VOOR HET

Nederl. Leger in Oost-Indië,

Verzameld door **Majoor W. A. VAN REES.**

In een heel linnen band. Prijs f 12,—.

Deze Verzameling met Alphabetisch Register loopt van den aanvang 1851 tot 1867. De latere jaren worden door het Milit. Depart. in Indië verstrekt.

II.

ALGEMEEN ALPHABETISCH REGISTER
OP DE VERZAMELING VAN ALGEMEENE ORDERS
VOOR HET NEDERL. LEGER IN OOST-INDIË,
voor zoo verre die niet als vervallen kunnen worden beschouwd,
of niet in die van latere dagteekening zijn opgenomen

1850-1868.

Zamengesteld door **W. N. VERLEGH,**

Gewezen Kapitein bij den Staf van genoemd Leger.

In heel linnen banden met wit papier doorschoten. Prijs f 3,—.

Dit Register is ingerigt, zoowel voor het gebruik der Officiële als van de Particuliere Uitgave van de ALGEMEENE ORDERS.

VERSCHEENEN :

DE BONISCHE EXPEDITIËN.

KRIJGS-GEBEURTENISSEN OP CELEBES IN 1859 EN 1860.

Door **M. T. H. PERELAER**, Ridder der Militaire Willems-Orde 4de Klasse, Kapitein der Infanterie bij het Nederlandsch Indische Leger.

2 Deelen. Met Portret en 16 Platen, Kaarten en Terreinschetsen. Prijs f 9,80.

Aan deze expedities namen meer dan 500 officieren der land- en zeemacht roemrijk deel. Hunne namen staan allen vermeld achter de beschrijving der beide expedities. Menig oud krijgskameraad zal men willicht daaronder aantreffen. — Voor krijgs-historie heeft bovendien dit werk een onschatbare waarde, aangezien daarin het uitrusten van expedities, benevens de wijze van oorlogvoeren in Nederl. Indië zeer uitvoerig wordt beschreven.

Van denzelfden schrijver is onlangs uitgegeven :

ETNOGRAFISCHE BESCHRIJVING

DER DAJAKS.

Met vier Platen. Prijs f 3,80.

In dit belangwekkende werk over een nog weinig bekende groote volkstam op Borneo, waarmede de officier in Nederl. Indië zoo vaak in aanraking is, komt een uitvoerig Hoofdstuk voor over :

De Wapenen en het Oorlogvoeren der Dajaks.

BROESE & COMP. te *Breda* debiteeren met uitnemend succès :

BEGINSELEN

VAN DE

STATICA DER VASTE LICCHAMEN,

DOOR

M. C. F. SIMON,

Kapitein der Artillerie aan de Koninkl. Milit. Akademie.

1ste aflevering	f 1,60.
2de »	» 1,60.
3de »	» 1,60.
4de »	» 2,90.

M. F. MAURY'S

Natuurkundige Aardrijkskunde,

VERTAALD DOOR

M. J. VAN NIEUWKUIJK,

Kapitein der Artillerie;

ONDER TOEZICHT EN MET EENE VOORREDE VAN

Dr. L. A. J. BURGERSDIJK,

Directeur van de Hoogere Burgerschool te Deventer.

MET 3 PLATEN.

TWEEDE DRUK.

Prijs f 1,25.

 Omtrent deze NATUURKUNDIGE AARDRIJKSKUNDE komen de gunstigste beoordeelingen voor in *De Gids*, in het *Weekblad voor het lager, middelbaar en gymasiaal onderwijs*, in de *Nieuwe Bijdragen ter bevordering van het onderwijs en de opvoeding*, enz.

Bij BROESE & COMP. is verschenen :

G I D S

VOOR DEN

JONGEN MILITAIR.

EEN LEESBOEK TEN DIENSTE DER KORPSSCHOLEN,

DOOR

P. F. BRUNINGS.

Kapitein-Adjutant, 6de Regiment Infanterie.

Tweede druk.

Prijs f 0.50.

 De eerste druk van dit werkje werd aanbevolen in het *Recueil Militair*, dd. 10 Januarij 1870 en in de *Algemeene Orders voor het Indisch leger*, dd. 27 April 1870, n°. 45.

VERVOLG

OP DEN

GIDS VOOR DEN JONGEN MILITAIR.

EEN LEESBOEK TEN DIENSTE DER KORPSSCHOLEN,

DOOR

P. F. BRUNINGS.

Kapitein-Adjutant, 6de Regiment Infanterie.

Prijs f 0.50.

Aanbevolen in het Recueil Militair, dd. 15 Februarij 1871.

BIJLAGE IV.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

DERDE SERIE. — ACHTTIENDE DEEL, N°. 4.

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN ENZ.

(Maand April 1873.)

a.) BIJ HET LEGER HIER TE LANDE.

—*—
Benoemd.

Tot lid van het hoog milit. gerechtshof: de kol. W. von Wrangel auf Lindenberg, kommand. van het 4de reg. inf.; tot maj.: de kap. der inf. op non-activiteit J. A. L. O. van der Monde. Bij den grooten staf, tot adj. des Konings in buitengew. dienst: de gepensionn. luit.-kol. met met den rang van kol. Jonkh. D. C. M. Hooff. Bij den prov. staf, tot prov. adj. in Friesland: de maj. J. H. Wichers, van het 5de reg. inf.; tot maj. prov. adj. in Overijssel: de kap. F. A. Loggere, van het 7de reg. inf. Bij den plaatsel. staf, tot plaatsel. komm. der 2de kl. te Breda: de kol. C. B. van der Breggen, komm. van het 3de reg. inf.; tot maj. plaatsel. komm. 3de kl. te Groningen: de kap. M. A. Raphels, van het 7de reg. inf.; tot kap. plaatsel. adj. 1ste kl. te Vlissingen: de 1ste luit. F. Siemerink, van de divisie koninkl. maréchaussée van Noord Brabant en Zeeland; tot 2den luit. plaatsel. adj. 2de kl. te Venlo: de serg. F. A. de la Porte, van het 6de reg. inf. Bij de militaire Intendance, tot onder-intend. der 1ste kl.: de kap.-kwartierm. P. van Harrevelt, van het 8ste reg. inf.; tot onder-intend. der 1ste kl., met bestemming voor de dienst van directeur van 's Rijks magazijn van militaire kleeding, uitrusting, enz. te Woerden: de kap.-kwartierm. J. H. van der Stuyt, van den staf der inf., werkzaam bij het D. v. O. — Bij het wapen der inf.; bij den staf van het wapen, tot luit.-kol.: de maj. E. J. Pfeiffer, van den staf der inf., chef van het bureau-personeel en militaire zaken bij het D. v. O.; tot kap.-kwartierm. 2de kl.: de kap.-kwartierm. 3de kl. J. M. Jansen, van den staf der inf., werkzaam bij het M. van O. Bij het 1ste reg. inf., tot maj.: de kapt. H. J. Herbig, van het 6de en A. J. de Koff, van het 8ste reg. inf.; tot kap. 1ste kl.: de kapt. 2de kl. J. B. L. J. Kolkman en J. C. P. A. Lanzing, beiden van het korps; tot kap.-kwartierm. 1ste kl.: de kap.-kwartierm. 2de kl. J. P. Koster, van het korps; tot kap. van de 2de kl.: de kapt. van de 3de kl. J. A. Kruyt en Q. M. Hooogeveen, beiden van het korps; tot adj.: de 1ste luit. C. P. J. van Vliedden, van het korps, gedetacheerd bij het K. W.-depot; tot 1sten

luit.: de 2de luits. P. W. van der Velde en J. C. H. G. van Deun, beiden van het korps; tot 1sten luit-kwartierm.: de 2de luit.-kwartierm. L. A. Vink, van het korps. Bij het 2de reg. inf., tot maj.: de kap. G. J. ten Raa, van het korps; tot kap. der 1ste kl.: de kap. van de 2de kl. W. A. Brunings, van het korps; tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. H. F. Salomon, van het korps; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. jonkh. H. Lamont Trip, van den general. staf, gedetacheerd bij de topographische inrigting, en de 1ste luit.-adj. E. P. A. van Heeckeren, van het korps. Bij het 3de reg. inf., tot komm.: de luit.-kol. C. M. H. Pel, van het 6de reg. inf.; tot luit.-kol.: de maj. P. J. de Vassy, van het 1ste reg. inf.; tot kap.-kwartierm. 1ste kl.: de kap.-kwartierm. 2de kl. P. L. G. Doorman, van het korps, en tevens overgeplaatst bij den staf der inf., met bestemming om bij het M. v. O. werkzaam te zijn; tot kap. van de 2de kl.: de kapt. van de 3de kl. H. J. Opscholten en J. R. de Plonnie, beiden van het korps; tot kap.-kwartierm.: de 1ste luit-kwartierm. J. W. Smeets, van het 1ste reg. inf. Bij het 4de reg. inf., tot kol. en komm.: de luit.-kol. C. L. Loder, van het 3de reg. inf.; tot maj.: de kap. D. F. K. Hardenberg, van den staf der inf., adj. van den inspect. van het wapen; tot kap. 2de kl.: de kap. 3de kl. G. L. Sterk, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luits. G. A. Meindersma, van het 2de reg. inf., thans gedetacheerd bij het K. W.-depôt en C. Bakker, van het korps. Bij het 5de reg. inf., tot maj.: de kap. J. J. F. Janssen van het korps; tot kap. van de 1ste kl.: de kap. van de 2de kl. J. H. Strijbosch, van het korps; tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. H. Kroon, van het korps; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luits. P. M. van der Meer Mohr, van het 4de, de 1ste luit.-adj. L. van Os, van het 8ste reg. inf. en de 1ste luit. E. J. F. Franck, van het instr.-bat.; tot kap.-administrat. van kleeding en wapening: de 1ste luit.-administrat. van kleeding en wapening H. Mooy, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. M. C. B. de Groot, van het korps. Bij het 6de reg. inf., tot luit.-kol.: de maj. P. M. Netscher, van het 1ste reg. inf.; tot kap. 2de kl.: de kap. 3de kl. C. L. Lankenau, van het korps; tot kap.-administrat. van kleeding en wapening: de 1ste luit.-administrat. van kleeding en wapening J. Wanjou, van het korps. Bij het 7de reg. inf., tot kap. 1ste kl.: de kap. 2de kl. W. J. F. van der Blom, van het korps; tot kap. 2de kl.: de kap. 3de kl. T. J. Koentz, van het korps; tot kap.-kwartierm. 2de kl.: de kap.-kwartierm. 3e kl. H. C. van Erp Taalman Kip, van het korps; tot kapt. 3de kl.: de 1ste luit.-adj. H. Vermeulen, van het 1ste, de 1ste luit. J. F. Focquin, van het 5de reg. inf. en G. J. P. D. Muller, van het korps. Bij het 8ste reg. inf., tot kap. 1ste kl.: de kapt. 2de kl. K. K. den Exter van den Brink en J. H. Folkers, beiden van het korps; tot kap. 3de kl.: de 1ste luit.-adj. M. J. W. van Vlierden, van het 1ste reg. inf., gedetacheerd bij het K. W.-depôt; tot kap.-kwartierm.: de 1ste luit.-kwartierm. M. M. Eijssell, van het reg. gren. en jag.; tot kap. adm. van kleeding en wapening: de 1ste luit.-adm. van kleeding en wapening A. L. Smulders, van het korps; tot adj.: de 1ste luit. G. P. Cheriex, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luits. R. A. T. Wijgersma, van het korps en S. Lantinga, van het instr.-bat.; tot 1sten luit.-kwartierm.: de 2de luit. kwartierm. J. L. Nederburgh, van het korps. Bij de Koninkl. Milit. Akad., tot maj.-kwartierm.: de kap.-kwartierm. J. J. van Thiel, van de K. M. A.; met 1 Sept. a. s. benoemd tot kap.-adj. bij de K. M. A. en in verband daarmede met dien datum overgeplaatst bij den staf der inf.: de kap. J. Verschoor, van het 6de reg. inf. — Bij het wapen der kav., tot ritm.: de 1ste luit. der kav. op non-activiteit H. G. J. Völcker. Bij den staf van het wapen, tot kol.: de luit.-kol. A. L. T. A. Grisart, van den staf der kav., toegevoegd aan Z. K. H. den inspecteur van het wapen; tot ritm. 2de kl.: de ritm. 3de kl. J. C. Rijnbende, van den staf der kav., werkzaam bij het M. v. O. Bij het 1ste reg. huz., tot kol. en komm.: de luit.-kol. W. A. A. B. van Toll, van het korps; tot luit.-kol.: de maj. W. F. bar. van der Capellen, van het korps; tot maj.: de ritms. L. de Perponcher, van het 2de en S. R. A. van der Meulen, van het 3de reg. huz.; tot ritm. 1ste kl.: de ritm. 2de kl. J. C. E. bar. van Lynden, van het korps; tot kap.-kwartierm. 1ste kl.: de kap.-kwartierm. 2de kl. E. L. J. de Roij van Zuydewijn, van het korps, gedetacheerd bij het K. W.-depôt; tot kap.-kwartierm. 2de kl.: de kap.-kwartierm. 3de kl. C. W. van Engelen, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. H. L. Erzeij,

van het korps. Bij het 2de reg. huz., tot ritm. van de 3de kl.: de 1ste luit. jhr. P. Gevaerts, van het 1ste en de 1ste luit.-adj. K. Zegers Veeckens, van het 3de reg. huz.; tot kap.-adm. van kleeding en wapening: de 1ste luit.-adm. van kleeding en wapening B. J. Rademakers, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. H. A. Snouck Hurgronje, van het korps. Bij het 3de reg. huz., tot kol. en komm.: de luit.-kol. A. J. Pels Rijcken, van het korps; tot luit.-kol.: de maj. jhr. W. J. A. Storm de Grave, van het 1ste reg. huz.; tot ritm. 1ste kl.: de ritm. 2de kl. C. A. L. Brender a Brandis, van het korps; tot ritm. 3de kl.: de 1ste luit. J. I. Sprenger, van het 1 reg. huz.; tot 1sten luit.: de 2de luits. F. M. bar. van Lijnden en C. A. bar. Bentinck, beiden van het korps; tot 1sten luit.-kwartierm.: de 2de luit.-kwartierm. J. A. van Ede van der Pals, van het korps. Bij het 4de reg. huz., tot ritm. der 2de kl.: de ritm. 3de kl. J. M. G. Randhave, van het korps; tot kap.-kwartierm.: de 1ste luit.-kwartierm. W. J. Lefebvre, van het 8ste reg. inf.; tot 1sten luit.: de 2de luit. J. K. J. van Son, van het korps. — Bij het wapen der art. Bij den staf van het wapen, tot kap. 2de kl.: de kap. 3de kl. F. C. Visscher, van den staf; tot 1sten luit.-magazijnm. der art. van de 2de kl.: de 2de luit. C. J. Hafkemeijer, magazijnm. der art. van de 3de kl. te 's Hertogenbosch. — Bij het regt. veld-art., tot kap. van de 1ste kl.: de kap. van de 2de kl. D. H. Cromhout, van het korps; tot kap.-kwartierm.: de 1ste luit.-kwartierm. W. Wissink, van het algem. depôt van discipline; tot 1sten luit.-kwartierm.: de 2de luit.-kwartierm. C. L. D. Mounier, van het korps. Bij het 2de reg. vest.-art., tot luit.-kol.: de maj. H. Onnen, van het korps, tot maj.: de kap. jhr. C. J. A. Ridder Baronet Speelman, van het 3de reg. vest.-art.; tot kap.-kwartierm. der 1ste kl.: de kap.-kwartierm. der 2de kl. C. T. Herckenrath, van het korps. Bij het 3de reg. vest.-art., tot kap.-kwartierm. der 1ste kl.: de kap.-kwartierm. der 2de kl. B. A. Egter van Wissekerke, van het korps; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. W. B. Westhoff, van het 2de reg. vest. art.; tot 1sten luit.: de 2de luits. J. F. C. Pool en H. B. van Maanen, beiden van het korps. — Bij het reg. rijd.-art., tot kap.-kwartierm. der 2de kl.: de kap.-kwartierm. der 3de kl. R. Smulders, van het korps. — Bij het korps Ing., min. en sapp., tot gen.-maj. inspect. gen. van fortificatiën: de kol. jhr. J. F. van Thijs Hannes, van het korps; tot kol.: de luit.-kol. E. A. Delcampo genaamd Camp, van het korps; tot komm. in de 1ste stelling: de kol. E. A. Delcampo genaamd Camp, komm. in de 6de stelling der genie; tot luits.-kol.: de majoors G. Kuyper Hz. en A. Tutein Nolthenius, beiden van het korps; tot komm. in de 2de stelling: de luit.-kol. A. Tutein Nolthenius, komm. van het bat. min. en sapp.; tot komm. in de 6de stelling: de luit.-kol. G. Kuyper Hz., toegevoegd aan den inspect. gen. van fortificatiën; tot maj.: de kap. A. Baud van het korps; tot maj. en komm. van het bat. min. en sapp.: de kap. J. H. Kromhout, van den gen. staf; tot kap. van de 1ste kl.: de kap. van de 2de kl. W. F. H. van Riemsdijk, van het korps; tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. F. M. bar. van Eck, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. H. ten Hoet, van het korps.

Overgeplaatst.

Bij den gen. staf.: de ritm. F. de Bas, van het 2de reg. huz. Bij het wapen der inf., bij den staf van het wapen: de kap. J. W. Boellaard, van het reg. gren. en jag. Ten einde bij de Normaal-schietschool werkzaam te zijn: de kap. J. C. Harsveldt, van het 5de reg. inf.: de 1ste luit.-kwartierm. J. C. Vaupel-Kleyn, van het reg. gren. en jagers. Met 1 sept. a. s. bij den staf der inf., ten einde bij de K. M. A. werkzaam te zijn: de 2de luit. J. van den Berg, van het 5de reg. inf. Bij het reg. gren. en jag.: de 1ste luit.-kwartierm. P. G. Asmus, van den staf der inf. Bij het 3de reg. inf.: de 1ste luit. G. J. van Deirse, van het 6de reg. inf., en zulks op het daartoe door hem gedaan verzoek. Bij het 4de reg. inf.: de 1ste luit. L. Tissot van Patôt, van het 2de reg. inf., en zulks op het daartoe door hem gedaan verzoek. Bij het 5de reg. inf.: de 1ste luit. W. C. Plet, van het 1ste reg. inf. en zulks op het daartoe door hem gedaan verzoek. Bij het 6de reg. inf.: de kap. A. E. van der Heide, van het 5de reg. inf., gedetacheerd bij de K. M. A. Bij het 8ste reg. inf.: de 1ste luit. F. C. Gezelschap, van het 5de reg. inf., en zulks

op het daartoe door hem gedaan verzoek. Bij het algem. depôt van discipline: de 2de luit.-kwartierm. E. H. J. Jansen, van het 3de reg. inf. Bij het wapen der art., bij het reg. veld-art.: de luit.-kol. K. H. van Diepenbrugge, van het 2de reg. vest.-art.

Verplaatst

naar Amsterdam, de 1ste luit. A. W. Lix-Raaven, plaatselijk adj. der 2de kl. te Venlo; naar Nijmegen, de kap. F. H. Ampt, van het bat. min. en sapp.

Geplaatst

te Naarden, de 1ste luit.-ingenieur G. J. Blaauw.

Eervol ontheven

van zijne detachering bij de inspectie van draagbare wapenen, de 2de luit. J. L. F. H. Rollin Couquerque, van het 1ste reg. vesting-art.

Eervol ontslag verleend

aan de apotheker 3de kl. K. H. J. Helderman, en zulks op het daartoe door hem gedaan verzoek. Met 31 Maart eervol uit Z. M. zeedienst ontslagen en met 1 April benoemd tot 2den luit.-kwartierm. bij het leger in Cost-Indië: de offic. van adm. 3de kl. J. H. C. Vermeer, en de scheepsklerk M. J. Vitringa.

Belast

met de tijdelijke waarneming der betrekking van chef van den generalen staf: de kolonel H. E. W. Rodi de Loo, van den staf.

Bepaald

dat in zijnen rang van kap., ook bij de artillerie-, stapel- en constructie-magazijnen gedetacheerd zal blijven: de kap. W. B. Westhoff, van het 3de reg. vest.-art. — dat zijn korps zal rejoigneren, de 1ste luit. G. A. Meindersma, van het 4de reg. inf., gedetacheerd bij het K. W. D.

Bestemd

om werkzaam te zijn bij het M. v. O.: de 1ste luit.-kwartierm. H. Vaupel-Kleijn, van den staf der inf.; bij de Topographische inrigting: de kap. F. de Bas, van den generalen staf.

Definitief werkzaam gesteld:

de 1ste luit. H. Seret, van het 1ste reg. vest.-art., bij den inspecteur van draagbare wapenen.

Toegevoegd

aan den inspect.-generaal van fortificatie de maj.-ingenieur. A. Baud.

In active dienst hersteld.

Bij het 2de reg. vest.-art.: de 1ste luit. der art. op non-activiteit L. Rooseboom.

Gedetacheerd.

Bij het kolonaal werf-depot: de 1ste luit. J. E. G. Bakker van Leeuwen, van het 1ste reg. inf. en de 2de luit. J. M. Obreen, van het 5de reg. inf. Bij de Pyrotechnische school: de 2de luit. R. A. X. van de Wall, van het 2de reg. vest.-art., gedetacheerd bij de art.-, stapel- en constructie-magazijnen.

Van gedetacheerd terug

en weder bij het leger hier te lande ingedeeld bij het 8ste reg. inf.: de 1ste luit. van het wapen der inf. W. Hingman, gedetacheerd geweest bij het leger in Oost-Indië.

Op non-activiteit gesteld.

De maj. jhr. J. F. W. de Geer, van het 2de reg. inf.; de 2de luit. F. de Groof, van het 2de reg. inf.; de 1ste luit. W. C. Voorbeijtel, van het 4de reg. inf., en

zulks op het daartoe door hem gedaan verzoek; de 1ste luit. L. J. P. Robbe, van het 7de reg. inf.; de 1ste luit. A. H. Metelerkamp, van het 2de reg. huz.; de offic. van gezondh. 1ste kl. L. J. Hussem-

Gepensionneerd.

De gen.-maj. G. P. Booms, chef van den gen. staf, en zulks op de daartoe door hem gedane aanvrage, onder dankbetuiging voor de vele en hoogstgewigtige diensten aan het leger en den lande bewezen; de gen.-maj. W. S. van der Hart Beek, insp. gen. van fortific., onder toekenning van den rang van luit.-gen., en zulks onder dankzegging voor de vele en hoogstgewigtige diensten door hem aan het leger en aan den lande bewezen; de kol. jhr. A. H. des Tombe, komm. van het 1ste reg. huz., en zulks op de daartoe door hem gedane aanvrage; de kol. H. H. Guerin, komm. van het 3de reg. huz.; de kol. jhr. H. G. F. Leijssius, plaatsel. komm. 2de kl. te Breda; de luits.-kol. P. Sodenkamp, prov. adj. in Overijssel en A. H. Mommers, prov. adj. in Friesland, beiden onder toekenning van den rang van kol.; de luit.-kol. J. C. R. Ridder, van het reg. veld-art., en zulks op de daartoe door hem gedane aanvrage; de luit.-kol. jhr. D. C. M. Hooft, à la suite van het reg. rijd.-art., en zulks op de daartoe door hem gedane aanvrage onder toekenning van den rang van kol.; de luit.-kol. S. Prince, komm. in de 2de stelling der genie; de maj. J. J. A. Finckensieper, plaatsel. komm. 3de kl. te Groningen, en zulks op de daartoe door hem gedane aanvrage; de maj. J. P. H. C. Veeren, van het 4de reg. inf., en zulks op de daartoe door hem gedane aanvrage; de onder-intend. der 1ste kl. J. C. N. van Hees, onder toestemming van den rang van intend. der 2de kl.; de maj.-kwartierm. J. F. van der Hoek, van het reg. veld-art., en zulks op de daartoe door hem gedane aanvrage; de kap. E. L. J. van Dijk, van het 8ste reg. inf., en zulks op de daartoe door hem gedane aanvrage; de kap.-kwartierm. J. A. Saltet, van het 4de reg. huz., onder toekenning van den rang van maj.-kwartierm.; de 1ste luit. J. F. de Pauw, plaatsel.-adj. 2de kl. te Vlissingen; de 1ste luit.-administrat. van kleding en wapening P. D. Bazendijk, van het 3de reg. inf.

Overleden.

De 1ste luit. J. van der Meulen, van het reg. veld-art.

BENOEMD.

Tot Grootofficier der Luxemburgsche orde van de Eikenkroon, de gepens. Inspecteur van de geneesk. dienst der landmagt J. J. Sas.

Tot Kommandeur der Luxemburgsche orde van de Eikenkroon, de kolonel J. C. J. Kempees, kommandant van het Instr.-bat.; de luit.-kolonel C. M. H. Pel, van het 6de reg. inf. en A. J. Pels Rijcken, van het 3de reg. huzaren.

Tot Ridder der Luxemburgsche orde van de Eikenkroon, de kapt. J. N. A. baron Taets van Amerongen, van den generalen staf, H. E. Kleijn, van den staf der inf., werkzaam bij het M. v. O., en de 1ste luits. W. B. J. Duycker, van den staf der inf. en P. van der Burg, van den staf der art.

Tot Ridder 3de kl. van den Gouden Leeuw van Nassau, de kolonel C. B. van der Breggen, kommandant van het 3de reg. inf.

Vergunning verleend,

tot het buiten dienst dragen van de eeresabel hem door de officieren der dienstdoende schutterij te Hoorn geschonken, de 1ste luit.-adj. A. Stokhuijzen, van het 7de reg. inf.

6.) BIJ HET LEGER IN OOST- EN WEST-INDIË.

Benoemd.

Tot milit. ambt. der 2de kl. die der 3de kl. L. Donnadiou.

Bevorderd.

Bij het wapen der inf., tot luit.-kol., de maj. J. G. van Thiel; tot majoor, de kap. E. D. C. Middelbaar; tot kap., de 1ste luits. Th. C. V. B. de Steenhuysen, E. A. Daendels, C. H. Altenstein en G. A. Diederich; tot 1sten luit., de 2de luits. J. Th. E. Pex, C. E. te Meechelen, G. H. R. Halewijn en N. J. Stadlmaier; bij het wapen der art., tot luit.-kol., de maj. F. R. K. Peyer im Hoff; tot majoor, de kap. W. A. Brugman; tot 1sten luit., de 2de luit. G. de Wijs.

Geplaatst en overgeplaatst.

Bij het wapen der inf., bij het 14de bat., de kap. W. C. H. Eichholtz; bij het 16de bat., de 2de luit. E. Greve, beiden van verlof uit Ned. terug; bij het 12de bat., de 2de luit. H. G. Kennedy, van het kader van het strafdetachment te Klatten; bij het 14de bat., de kap. F. A. Gits, van het subs.-kader te Soerabaja; bij het kader van het strafdetach. te Klatten, de 2de luit. F. J. W. van Rooy, van het 5de bat.; bij het 6de bat., als adj., de 2de luit. J. W. Ernste, van het korps; — bij de geneesk. dienst, bij het gr. milit. hosp. te Weltevreden, de offic. v. gez. der 2de kl. J. D. H. Vane, uit Ned. aangekomen; — bij het 6de bat., de kap. A. J. J. L. Prinsen, en de 2de luit. W. H. Voute, beiden van verlof uit Ned. terug. — *Overgeplaatst*: bij het 1ste bat. inf., de 1ste luit. H. J. Jonker, van het 12de bat., en als adj., de 1ste luit. J. W. Croes, van het 8ste bat.; bij het 2de bat., de 1ste luit. E. A. Daendels, van het 7de bat.; bij het 12de bat., de 2de luit. H. D. H. Bosboom, van het 10de bat.; bij het 15de bat., de kap. J. H. Romswinkel, de 1ste luits. A. C. W. T. Kortum en E. E. E. Otken, en de 2de luits. A. de Willigen en G. de Lang, eerstgen. van het garn.-bat. van Palembang en Benkoelen, de 3 volgenden van het 16de en de laatste van het 17de bat.; bij het garn.-bat. van Palembang en Benkoelen, de kap. F. H. Bordewijk en de 2de luit. T. Soeterik, resp. van het 15de en 11de bat.; bij de 3de afd. v. h. Dept. v. O., als chef van het materieel, de luit.-kol. E. H. W. Ubbens, kommt. der art. in de 2de milit. afd. op Java; — bij de geneesk. dienst, bij het gr. milit. hosp. te Soerabaja, de offic. v. gez. der 1ste kl. P. J. 't Hooft, en die der 3de kl. C. F. Erdbrink, resp. van het gr. milit. hosp. te Weltevreden, en van de geneesk. dienst der Mol. eil.; bij het gr. milit. hosp. te Willem I, de officier van gez. der 2de kl. W. F. Berghuis van Woortman, van de geneesk. dienst in de W.-afd. v. Borneo; bij de geneesk. dienst der Mol. eil., de offic. v. gez. der 3de kl. M. L. Ritsema, van het gr. milit. hosp. te Weltevreden; bij het garn. te Gombong, de offic. v. gez. der 2de kl. A. de Graag, van het garn. te Salatiga; bij het gr. milit. hosp. te Soerabaja, de offic. v. gez. der 1ste kl. E. P. Tombrink, van het garn. aldaar; bij dit garn., de offic. v. gez. der 1ste kl. J. Goslings, van het gr. milit. hosp. aldaar; — als milit. kommt. van Sumatra's westk., de kol. der inf. C. L. St. A. M. de Roy van Zuidewijn, kommt. der 1ste milit. afd. op Java; bij het 9de bat. inf., de 1ste luits. F. H. de Vogel en H. A. J. Valkenhoff, de 2de luitenant's W. F. Kroesen, H. Kuhn en J. M. Sanders, van het 11de bat., en de 2de luits. M. W. P. C. de Jonker en H. C. van Stappershoef, van het 10de bat.; bij dit bat., de 2de luit. K. K. A. J. Schneider, van het 9de bat.; bij het 8ste bat., de kap. J. G. Scharp, van het 1ste bat.; bij het 9de bat., de 1ste luit. F. P. Sievers, van het 11de bat.; bij het 10de bat., de 1ste luit. W. J. F. Thieme, en de 2de luit. D. B. Schaap, van het 9de bat.; bij het 14de bat., de maj. H. J. van Lith, van het 8ste bat.; bij het garn.-bat. van Celebes en o., de majoor L. de Paauw, van het 14de bat.; bij het 5de bat., de 1ste luit. H. E. Schoggers, van het 7de bat.; bij het 11de bat., de majoor L. W. A. Kessler, de 1ste luit. A. H. Furstner, en de 2de luits. E. Blaauwenoord, L. F. Botter en H. P. M. W. van der Wedden, eerstgenoemde van het 17de en de laatstgenoemden van het 15de bat.; bij het 17de bat., de majoor J. F. Haus, van het 16de bat.; bij het subs.-

kader te Soerabaja, de kap. H. K. F. van Teijn, van het 13de bat.; — bij het wapen der art., bij het materieel, als komt der art. in de 2de milit. afd. op Java, de majoor H. L. Kilian, van het personeel; bij het personeel, als komt der divisie veld-art., de majoor W. A. Brugman, van het personeel. — Bij het wapen der inf. van het leger in O.-Indië, de 1ste luits. W. E. Willink Ketjen en D. W. Nijenhuis, beiden van het 5de, J. A. A. In 't Velt, van het 7de, alsmede H. L. van der Hoff en W. F. P. J. Happé, beiden van het 8ste reg. inf.; de 2de luits. J. Buddingh, van het 1ste, H. L. de Haas, van het 2de, C. R. van Dijk, van het 3de, alsmede G. A. Herklots, H. J. Kikkert Schotborgh en H. W. Nijenhuis, allen van het 5de reg. inf., allen van het leger in Nederland.

In activiteit hersteld.

De kap. W. C. de Jongh, van het wapen der artillerie.

Eervol ontslagen.

De offic. van gez. der 2de kl. W. de Koning Munting; de 2de luit. der inf. J. A. E. Elgenhuizen.

Ontslagen.

De 1ste luit. der inf. B. A. E. Juta.

Tweejarig verlof verleend,

aan de 2de luits. der inf. J. F. Dormaer en H. C. Rijnders; aan den luit.-kol. der art. C. H. A. Raedt van Oldenbarneveld; aan den kap. der inf. J. H. Thieme; aan den majoor der inf. H. F. Meijer, aan den kap. der inf. J. M. van der Groen; aan den offic. v. gez. der 1ste kl. P. S. A. van Dura; aan den offic. v. gez. der 2de kl. A. van der Elst; aan den onder-intend. der 2de kl. J. H. Felix; aan den 1sten luit. der inf. J. C. Lacculle; aan den kap. der genie H. J. C. W. Lutjens.

Vergunning om naar Nederland terug te keeren,

wegens 5-jarige detachering in O. I., aan den 1sten luit. M. J. Temminck, van het Ned. leger.

Overleden.

A. de Vos, paardenarts 1ste kl. (kapitein), te Voorst, den 15den April 1872; — M. J. Stevels, kap. der inf., te Tapparang, den 15den Nov. 1872; — J. Sirks; 1ste luit. der inf., tijdelijk gedetacheerd bij het wapen der genie, ter reede van Batavia aan boord van het schip *Prins van Oranje*, den 12den Dec. 1872; — A. van der Bie, 1ste luit. der art., te Weltevreden, den 11den Dec. 1872.

BIJLAGE V.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

DERDE SERIE. — ACHTTIENDE DEEL, No. 5.

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN ENZ.

(Maand Mei 1873.)

a.) BIJ HET LEGER HIER TE LANDE.

—*—

Benoemd.

Bij den generalen staf, tot chef van den generalen staf: de generaal majoor A. C. A. Schönstedt, bevelhebber in de 1ste milit. afd. Bij den plaats. staf, tot 1sten luit.: de 2de luits. O. W. F. Pippenghegen en H. D. I. van Winsheim, pl. adj. der 2de kl. te Doesburg en Utrecht. — Bij het wapen der inf., tot 1sten luit.: de 2de luits. G. H. Slot en J. P. van Vliedren, bestemd om te worden gedetacheerd bij het leger in O.-I.; bij het regt. gren. en jagers, tot kapit. van de 3de kl.: Zr. Ms. orloonn. offic. jhr. L. van Beijma, van den gr. staf; bij het 1ste reg. inf., tot adj.: de 1ste luit. L. M. J. Wenniger, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit.: jhr. J. A. Barnaart, van het korps; tot 2den luit.: de sergn. H. Veen, van het 4de reg., H. G. Gerritsen en J. C. Alberti, van het 8ste reg., R. W. Roelants, van het korps, A. A. C. Harting, van het 4de reg., de serg.-tit. G. H. Krull, van het korps, P. H. T. Lucassen, van het reg. gren. en jagers, S. J. Cochius, van het 3de reg., alsmede de sergn. A. E. Stiemens, van het korps, L. T. C. J. Rieber, van het 2de reg., J. A. W. Luppés, van het 4de reg. en J. G. Hilbrink, van het korps; bij het 2de reg., tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luits. G. L. Langguth, van het 8ste reg., F. C. W. von Horn, van het reg. gren. en jagers en M. de Sitter, van het instr.-bat.; tot adj.: de 1ste luit. J. Offerhaus; tot 1sten luit.: de 2de luits. H. J. Hendrickx, jhr. A. L. F. T. van der Wijck en W. C. Staring, allen van het korps; tot 2den luit.: de sergn. F. Tonnet, van het korps, P. A. H. F. Tergau, van het 1ste reg., de serg.-tit. W. G. L. van Tengnagel de Raad, van het korps, de serg. P. Corver, van het 7de reg. en J. C. H. Ehrenburg, van het 4de reg. alsmede M. C. D. van Vooren, van het korps, de serg.-tit. C. E. Nijst, mede van het korps, C. Hiebendaal, van het 6de reg., de serg. C. W. Mossel, van het reg. gren. en jag., de serg.-tit. J. F. Mansveldt en de serg. C. F. Rutgers van der Loeff, beiden van het 4de reg., de serg. G. J. Hoogenhuyze, van het 8ste reg., alsmede de fourier H. H. L. Kuilman, van het korps; bij het 3de reg., tot kapit. van de 3de kl.: de 1ste

luit. A. van der Meer; tot adj.: de 1ste luit. L. A. J. Ottenhoff, beiden van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luits. G. E. H. W. van Dam van Isselt, J. H. Niemeijer en W. F. K. Klereq, allen van het korps; tot 2den luit.: de serg.-tit. J. W. de Groot, van het 5de reg., de serg. R. K. de Jong, van het 4de reg., de serg. L. A. de Jong van Lier, van het instr.-bat. en P. Brouwer, van het korps, de serg.-tit. F. E. H. Liebert en de serg. W. F. Bonga, beiden van het 6de reg., de serg.-tit. jhr. A. H. M. M. van Pabst van Bingerden, van het 2de reg., de serg. J. H. Leedegang, van het korps, de serg.-maj. J. J. Bos, mede van het korps, alsmede de fortificatie-opz. H. C. Consemulder, van het korps ing., min. en sapp.; bij het 4de reg. tot kap. van de 1ste kl., die van de 2de kl.: J. J. Roelants, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luits. G. P. Cheriex en G. Iesse, beiden van het korps; tot 2den luit.: de serg. K. G. van der Mandele, van het 5de reg. en J. F. Breijer, van het instr.-bat., de serg.-tit. D. J. Heinsius, van het korps, en de serg. J. L. Furnée, van het instr.-bat.; bij het 5de reg. tot kap. 2de kl.: de kap. 3de kl. A. H. W. Veldhorst, van het korps; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. P. K. P. J. van Sloten, van het 8ste reg.; tot 2den luit.: de serg.-tit. A. H. Kalis, van het korps, de serg. W. P. Wetselaar, van het instr.-bat. en F. A. J. Schröter, benevens B. Gordinou de Gouberville, beiden van het korps, de serg.-tit. W. H. Ort en J. F. T. Veeren, beiden mede van het korps, de serg. C. F. van der Hoff, van het 4de reg., F. J. Engelenburg, van het 6de reg., L. C. Grotendorst, van het 7de reg., A. R. B. Opstelten, van het 4de reg., D. M. van Leeuwen, van het 8ste reg. en B. A. van Helden Tucker, van het 6de reg., de sergn. J. Vos en J. B. Scheek, beiden van het reg. gren. en jagers, de sergn. F. F. M. van Dulleman, van het korps, D. W. Binkhorst, van het 2de reg. en J. D. Klaasen, van het korps; bij het 6de reg. tot 1sten luit.: de 2de luits. A. van Hille, van het 2de reg., J. G. H. Hardenberg, C. C. H. Smit, C. W. A. de Jongh, benevens M. H. A. J. van Meurs, allen van het korps; tot 2den luit.: de sergn. J. F. Oosterman, van het 8ste reg. en W. R. H. Wakker, van het instr.-bat.; bij het 7de reg. inf., tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. D. Aeyelts, van het reg. gren. en jagers; tot 1sten luit.: de 2de luits. G. H. L. de Wijs en H. Hering, beiden van het korps; tot 2den luit.: de serg. C. J. L. Schuller, van het 8ste reg. en de serg.-tit. H. H. E. bar. van Voorst tot Voorst, van het 3de reg., de serg. H. C. Moorrees en F. W. G. Nieuwland, beiden van het instr.-bat., alsmede de serg. A. C. Westeroen van Meeteren, van het reg. gren. en jagers; bij het 8ste reg. inf., tot 1sten luit.: de 2de luits. J. F. Stoffers, W. A. Aeyelts, J. Laurensen, G. W. de Ronde en W. A. van der Mandere, allen van het korps; tot 2den luit.: de serg. B. W. Mensing, van het 4de reg., de serg.-tit. J. A. H. Jockin, van het 1ste reg., S. A. N. Overveldt, van het 7de reg., J. H. Kok, van het 1ste reg. en H. Vreede, van het 6de reg., benevens J. C. P. Mossel en C. F. Ouwerling, beiden van het korps, voorts de serg. C. A. Engelbregt, van het reg. gren. en jagers, alsmede de serg.-tit. F. T. Potter, van het 2de reg.; bij het instr.-bat., tot 1sten luit.: de 2de luit. A. R. Kraijenhoff van de Leur, van het korps. — Bij het wapen der kav. Bij het 3de reg. huss. — Bij het wapen der art. Bij den staf van het wapen, tot kol.: de luit.-kol. J. P. W. van Cattenburch; van den staf der art.; tot magazijnm. der art. van de 1ste kl.: de kap. J. J. Mathijns, magazijnm. der art. van de 2de kl. te Helder; bij het 3de reg. vest.-art., tot kol.: de luit.-kol. H. J. R. Beijen, komm. van het 3de reg. vest.-art.; tot instruct. bij den hoofd-cursus der art. te Delft, en in verband daarmee gedetacheerd bij het 1ste reg. vest.-art.: de 2de luit. S. J. Droogleever, van het 2de reg. vest.-art.

Overgeplaatst.

Bij het 5de reg. inf.: de kap. J. F. Focquin, van het 7de reg. inf. Bij het 6de reg. inf.: de kap. K. Herij, van het 5de reg. inf. Bij het 7de reg. inf.: de 1ste luit. J. Terlaak, van het 1ste reg. inf. Bij het 8ste reg. inf.: de kap. G. van der Voort, van het 5de reg. inf., allen op het daartoe door hen gedaan verzoek. Bij het instr.-bat.: de 1ste luit. C. J. Vaillant, van het 1ste reg. inf. Bij het 3de reg. vest.-art.: de 2de luit. J. J. Berkhout, van het korps pontonn., en zulks op het daartoe door hem gedaan verzoek. Bij de divisie kon. mar. van Noordbrabant en Zeeland: de 1ste

luit. F. V. Quadekker, van het 3de reg. inf. Bij het wapen der inf. van het leger in O.-I.: de 1ste luit. J. M. Romijn, van het 2de reg. inf.

Verplaatst

naar Grave, de 2de luit. N. S. Sluijters, magazijn. der art. van de 3de kl. werkzaam bij het D. v. O.

Bestemd

tot onderwijzer bij den hoofd-cursus der art. te Delft: de 1ste luit. J. van Heulen, de 2de luit. P. J. Margrij en Q. F. G. Vermijne, allen van het 1ste reg. vest.-art., alsmede de 2de luit. F. van Exter, van het 2de reg. vest.-art., wordende hij tot dat einde gedetacheerd bij het 1ste reg. vest.-art.; tot onderwijzer bij den voorbereidenden cursus der art. te Utrecht: de 1ste luit. G. A. bar. van Till en L. Rooseboom, beiden van het 2de reg. vest.-art.

Eervol ontheven

van zijne betrekking als instructeur bij den hoofd-cursus der art. te Delft, met bepaling dat hij zijn korps zal rejoigneren: de 2de luit. F. van Exter, van het 2de reg. vest.-art.

Ontheven

van zijne detachering bij de stafschool en in zijnen rang overgeplaatst bij het reg. veld-art.: de 1ste luit. R. H. Eijssonius de Waal, van het 3de reg. vest.-art.; van zijne detachering bij de stafschool en overgeplaatst te 's Bosch: de 1ste luit. R. J. van Mooock, van het korps ing., min. en sapp.; van zijne detachering bij de stafschool en overgeplaatst bij het depot van het 5de reg. inf.: de 1ste luit. K. A. Pfeiffer, van het 5de reg. inf.

In active dienst hersteld.

De 1ste luit. der inf. W. H. J. Kuipers en benoemd tot 1sten luit. adm. van kl. en wapening, bij het 3de reg. inf.

Op non-activiteit gesteld.

De kap. E. J. F. Franck, van het 5de reg. inf.; de apotheker L. C. Beakers.

Gepensionneerd.

De majoor J. H. Lux, magazijn. der art. 1ste kl. te Grave en zulks op de daartoe door hem gedane aanvrage; de 1ste luit. der inf. op non-activ. J. van den Bergh.

---

b.) BIJ HET LEGER IN OOST- EN WEST-INDIË.

Bevorderd.

Tot offic. van gez. der 1ste kl. die der 2de kl., J. M. H. G. Theunissen; tot kapit. bij het wapen der inf., de 1ste luit. W. Tengbergen; tot 1sten luit. de 2de luits. H. C. P. de Bruijn en C. E. Makkink. Bij het wapen der art., tot kol. de luit.-kol. E. H. W. Ubbens. Bij het wapen der kavallerie, tot kommandant van het reg. de majoor A. Koenen.

Geplaatst

Bij het wapen der inf., de kolonel op non-activiteit E. C. van Daalen, van verlof uit Nederland terug; bij het garn.-bat. van Palembang en Benkoelen, de 1ste luit. C. Miseroij; bij het garn.-bat. der Z. en O.-afd. van Borneo, de 2de luit. J. E. den Berger; bij het garn.-bat. van Banka, de 1ste luit. J. Geldorp; bij het garn.-bat. van Riouw en O., de 1ste luit. G. A. van Dijk, allen van verlof uit Ned. terug. Bij de geneesk. dienst, bij het gr. milit. hospitaal te Weltevreden, de offic. van gez. der 2de kl. J. D. van Hengel, uit Nederland aangekomen; bij het 5de bat. de kap. L. H. Meijer; bij het 14de bat., de kap. F. van Haften, de 1ste luit. H. G. J. van Hoog-

straten en de 2de luit. G. N. Levert, allen uit Nederl. aangekomen; bij het garn.-bat. der Mol. eil., de 1ste luit. E. R. A. van Ellinckhuysen; in activiteit hersteld; als chef van het wapen der art., de kolonel E. H. W. Ubbens, chef van het mater.

Overgeplaatst.

Bij het 9de bat. inf., de kapit. C. E. Sepp en de 1ste luit. J. Vogelenzang, resp. van het garn.-bat. van Palembang en Benkoelen en dat der W.-afd. van Borneo; bij het 9de bat., de kapit. W. Pordon, de 1ste luits. J. A. W. Aufderheijde en A. P. A. A. F. bar. de Baunam de Rijckholt, en de 2de luits. F. W. A. H. Scheurer en J. G. Blanken; eerstgenoemde van het subs.-kader te Samarang, de 2de, 4de en laatste van het 7de en de 3de van het 1ste bat.; bij het 11de bat., de 2de luit. J. J. Bakkenes, van het 15de bat.; bij het 15de bat., de kapit. J. L. Engelhart, de 1ste luits. T. J. Meis en F. L. Kaiser en de 2de luit. C. van der Veen, de drie eerstgenoemden van het 16de en de laatstgenoemde van het 17de bat.; bij het subs.-kader te Samarang, de kap. L. B. van Driem, van het 3de bat.; bij het personeel der art., de 1ste luit. W. F. Schenck, instructeur bij de mil. school te Meester Cornelis; in diens plaats, de 1ste luit. J. H. van der Burg, van het personeel; bij het D. v. O., de generaal-majoor G. M. Verspijck, komm. der 2de mil. afdeeling op Java; bij het 2de bat., de kap. A. W. H. Perelaer en de 1ste luit. H. R. Beijen, eerstgenoemde van het 8ste bat., laatsgen. adjoint bij den staf der 2de mil. afdeeling op Java.

Eervol ontslagen.

De 1ste luit. der inf., P. van Kakum; de 2de luit. der inf., W. H. Voute; de kolonel der art., J. D. Hoedt; de majoor der art., C. J. Essers en de majoor der inf., L. W. A. Kessler; de luit.-kolonel van het reg. O.-I. kav. P. van der Put.

In activiteit hersteld.

De 1ste luit. der inf., E. R. A. van Eldeneuijsen; de kolonel E. C. van Daalen, te rekenen van af 5 April.

Op non-activiteit gesteld.

De intendant der 2de kl. G. P. J. Oekerse, van verlof uit Nederland terug.

Vergunning om naar Nederland terug te keeren,

wegens volbragte vijfjarige detachering bij het leger in Ned. Indie, de 1ste luits. van het Ned. leger A. J. Prager en jhr. J. P. Bloijs van Treslong.

Tweejarig verlof verleend,

aan den 1sten luit. der inf. J. Kesler; aan den onder-intend. der 2de kl. A. A. Rip; aan den kap. der inf. J. A. H. van Herk; aan den onderopziener der 1ste kl. bij den art.-constr.-winkel te Soerabaja J. Meier; aan den kap. der art. J. C. F. bar. van Heerdt; aan den kap. der inf. F. M. Muller; aan den 1sten luit. der inf. J. Timmler; aan den dirig. offic. van gez. der 2de kl. A. L. C. Stödtke; aan den 1sten luit. der inf. H. A. Wijnmalen.

Overleden.

De 1ste luit.-adj. J. J. Brondgeest, van het 3de bat.; de 1ste luit. J. Vogelenzang, van het Nederl. leger bij dat in Indie gedetacheerd; de 1ste luit. J. Surber, van het 12de bat.; de 2de luit. G. H. A. J. Gandenberg, van het 3de bat., allen te Atchin gesneuveld; de kap. C. E. Sepp, van het Nederl. leger bij dat in Indie gedetacheerd, aan zijne te Atchin bekomen wonden overleden; voorts J. C. G. Logemann, kapit. der inf. te Weltevreden, den 24 Januarij 1873; — H. Feenstra, apoth. 3de kl., aan boord van het schip *Jacob Roggeveen*, 23 Maart 1872; — W. F. A. van der Noorda, 1ste luit. der inf., te Makassar, 25 Januarij 1873.

ADVERTENTIËN.

Bij BROESE & COMP. te Breda is verschenen :

HET OORLOGSRECHT.

DOOR

J. C. C. DEN BEER POORTUGAEL,

Kapitein van den Generalen Staf.

Prijs f 4,50; gebonden in linnen f 5,20.

HET OORLOGSRECHT.

DOOR

J. C. C. DEN BEER POORTUGAEL,

Kapitein van den Generalen Staf.

(Beknopte uitgave tot militair gebruik.)

Prijs f 0,90.

VOORBERICHT: Eene beknopte handleiding over het oorlogsrecht, tot gebruik bij studie in vredes- en toepassing in oorlogstijd, wordt hierbij aan alle belangstellenden aangeboden.

Zij is ontleend aan mijn werk over dit onderwerp ten vorigen jare ter perse gelegd.

In dat werk worden de *beginselen* van het oorlogsrecht uiteengezet, worden deze in hun historisch verband beschouwd, de stellingen betoogd en de niet zelden tegenstrijdige meeningen der meest beroemde Schrijvers over het volkenrecht vermeld.

Daaruit kan men dus door redeneering en toetsing komen tot begrip, kennis en beoordeeling.

Tot meer algemeen gebruik wordt echter een beknopter boekje gewenscht.

Thans, nu bij het leger de basis tot begrip en zelfonderzoek van het oorlogsrecht gelegd en onder ieders bereik gebracht is, wil ik aan dien wensch te gemoet komen.

Deze handleiding bevat conclusiën; niet slechts stellingen, maar ook usantiën en zooveel mogelijk nog hetgeen tot practische toepassing van dit recht in tijd van oorlog strekken of daarbij te stade komen kan.

Tot gemak van hen, die, hetzij voor de wetenschappelijke bijeenkomsten der officieren, hetzij anderszins, ook voorbedoeld werk wenschen te raadplegen, is achter elke stelling het cijfer der corresponderende bladzijde vermeld.

GUALTH. KOLFF te *Leiden* heeft uitgegeven en alom verkrijgbaar gesteld :

VOOR NIEUW AANGESTELDE OFFICIEREN VAN HET INDISCHE LEGER.

O n m i s b a a r :

I.

DE TWEEDE EN VEEL VERMEERDERDE DRUK VAN DE
ALGEMEENE ORDERS

VOOR HET

Nederl. Leger in Oost-Indië,

Verzameld door **Majoor W. A. VAN REES.**

In een heel linnen band. Prijs f 12,—.

Deze Verzameling met Alphabetisch Register loopt van den aanvang 1851 tot 1867. De latere jaren worden door het Milit. Depart. in Indië verstrekt.

II.

ALGEMEEN ALPHABETISCH REGISTER
OP DE VERZAMELING VAN ALGEMEENE ORDERS
VOOR HET NEDERL. LEGER IN OOST-INDIE,

voor zoo verre die niet als vervallen kunnen worden beschouwd,
of niet in die van latere dagteekening zijn opgenomen

1850-1868.

Zamengesteld door **W. N. VERLEGH,**

Gewezen Kapitein bij den Staf van genoemd Leger.

In heel linnen banden met wit papier doorschoten. Prijs f 3,—.

Dit Register is ingerigt, zoowel voor het gebruik der Officiële als van de Particuliere Uitgave van de ALGEMEENE ORDERS.

VERSCHEENEN :

DE BONISCHE EXPEDITIEN.

KRIJGSGEBEURTENISSEN OP CELEBES IN 1859 EN 1860.

Door **M. T. H. PERELAER**, Ridder der Militaire Willems-Orde 4de Klasse, Kapitein der Infanterie bij het Nederlandsch Indische Leger.

2 Deelen. Met Portret en 16 Platen, Kaarten en Terreinschetsen. Prijs f 9,80.

Aan deze expedities namen meer dan 500 officieren der land- en zeemacht roemrijk deel. Hunne namen staan allen vermeld achter de beschrijving der beide expedities. Menig oud krijgskameraad zal men willicht daaronder aantreffen. — Voor krijgs-historie heeft bovendien dit werk een onschatbare waarde, aangezien daarin het uitrusten van expedities, benevens de wijze van oorlogvoeren in Nederl. Indië zeer uitvoerig wordt beschreven.

Van denzelfden schrijver is onlangs uitgegeven :

ETNOGRAFISCHE BESCHRIJVING

DER DAJAKS.

Met vier Platen. Prijs f 3,80.

In dit belangwekkende werk over een nog weinig bekende groote volkstam op Borneo, waarmede de officier in Nederl.-Indië zoo vaak in aanraking is, komt een uitvoerig Hoofdstuk voor over :

De Wapenen en het Oorlogvoeren der Dajaks.

Bij BROESE & COMP. te Breda is verschenen:

BEGINSELEN

DER

STELKUNST

DOOR

J. BADON GHIJBEN en H. STROOTMAN.

—————
ACHTSTE DRUK.
—————

Prijs f 2,—.

HANDLEIDING

TOT DE

AARDRIJKSKUNDE.

DOOR

Dr. A. A. VAN HEUSDEN,

*Oud-Hoogleraar in de Taal- en Letterkunde aan de
Koninklijke Militaire Academie.*

—————
ZEVENDE, OMGEWERKTE DRUK.
—————

Prijs f 4,80.

BROESE & COMP. te Breda debiteeren met uitnemend succès :

BEGINSELEN

VAN DE

STATICA DER VASTE LICHAMEN,

DOOR

M. C. F. SIMON,

Kapitein der Artillerie aan de Koninkl. Milit. Akademie.

1ste aflevering	f 1,60.
2de »	» 1,60.
3de »	» 1,60.
4de »	» 2,90.

M. F. MAURY'S

Natuurkundige Aardrijkskunde,

VERTAALD DOOR

M. J. VAN NIEUWKUIJK,

Kapitein der Artillerie;

ONDER TOEZICHT EN MET EENE VOORREDE VAN

Dr. L. A. J. BURGERSDIJK,

Directeur van de Hoogere Burgerschool te Deventer.

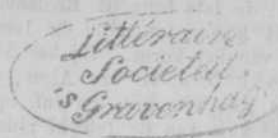
MET 3 PLATEN.

TWEEDE DRUK.

Prijs f 1,25.

 Omtrent deze NATUURKUNDIGE AARDRIJKSKUNDE komen de gunstigste beoordeelingen voor in *De Gids*, in het *Weekblad voor het lager, middelbaar en gymasiaal onderwijs*, in de *Nieuwe Bijdragen ter bevordering van het onderwijs en de opvoeding*, enz.

BIJLAGE VI.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

DERDE SERIE. — ACHTTIENDE DEEL, N°. 6.

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN ENZ.

(Maand Junij 1873.)

a.) BIJ HET LEGER HIER TE LANDE.

— ❖ —
Benoemd.

Tot gener.-maj.: de kol. W. von Wrangel auf Lindenberg, lid van het hoog milit. gerechtshof. Bij den grooten staf, tot majoor: de kap. J. Roosmale Nepveu, van dien staf, adj. van Z. M. in buitengewone dienst; tot adj. van Z. M.: de kap. A. C. baron Bentinck, van het reg. rijdende art., en in verband daarmede overgeplaatst bij den grooten staf; tot ordonnance-officier van Z. M.: de 1ste luit. G. J. A. A. baron van Heemstra, van het 3de reg. huzaren, en in verband daarmede overgeplaatst bij den grooten staf. Bij den generalen staf, tot directeur der militaire verkenningen: de luit.-kol. J. V. D. Dittlinger, van dien staf, chef van den staf in de 1ste milit. afd.; tot luit.-kol.: de majoor W. Roloff, van dien staf; tot majoor: de kaps. J. N. A. baron Taets van Amerongen en C. D. H. Schneider, beiden van dien staf. Bij het wapen der inf. Bij den staf van het wapen, tot kommt. der 1ste divisie, tevens belast met het bevel in de 1ste milit. afd.; de gener.-maj. P. G. J. van der Schrieck, bevelh. in de tegenwoordige 2de milit. afd., wordende hij van deze zijne tegenwoordige functie op de meest eervolle wijze ontheven; tot kommt. der 2de divisie, tevens belast met het bevel in de 4de milit. afd., de gener.-maj. A. W. P. Weitzel, bevelh. in de tegenwoordige 4de milit. afd., wordende hij van zijne tegenwoordige functie op de meest eervolle wijze ontheven; tot kommt. der 3de divisie, tevens belast met het bevel in de 2de milit. afd., de gen.-maj. A. E. Mansfeldt, van den grooten staf, adj. van Z. M., wordende hij tevens benoemd tot adj. van Z. M. in buitengewone dienst; tot gener.-maj. en kommt. in de 4de divisie, tevens belast met het bevel in de 3de milit. afd., de kolonel W. F. Le Maitre, kommt. van het reg. gren. en jagers; tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. F. A. V. W. H. van Tuerenhout en P. F. Coumans, beiden van dien staf. Bij het reg. gren. en jag., tot kommt. van het korps: de luit.-kol. S. L. J. Queijsen, van het korps; tot luit.-kol.: de maj. E. J. van Bel, van het korps; tot kap. van de 2de kl.; de kap. van de 3de kl. S. A. Lutz en A. G. F. de Petit, beiden van het korps; tot adj.: de 1ste luit. J. L. A. C. de Bock, van het korps. Bij het 1ste reg. inf., tot kap. van de 2de kl.: de kap. van

de 3de kl. H. J. G. Benschop, van het korps. Bij het 2de reg. inf., tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de M. C. U. Huber, van het korps; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luits. E. Roelants, van het reg. gren. en jagers en J. R. Keuchenius, van het korps; tot adj.: de 1ste luits. H. J. Hendrickx en L. P. van den Wal, beiden van het korps. Bij het 3de reg. inf., tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. D. J. H. van Aken, van het korps; tot 1sten luit.-administr. van kleed. en wap., de 1ste luit. der inf. op non-activiteit W. H. J. Kuipers. Bij het 4de reg. inf., tot kap. van de 1ste kl.: de kap. van de 2de kl. W. C. F. van den Plas, van het korps; tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. D. C. F. C. Hackstroh, van het korps; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. N. W. Hoftede, van het reg. gren. en jagers. Bij het 5de reg. inf., tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. L. E. Gerdessen, van het korps; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luits. J. H. Boerrigter en E. B. H. Frackers, beiden van het reg. gren. en jagers; tot adj.: de 1ste luit. A. M. van Gameren en de 2de luit. H. C. Brandt, beiden van het korps. Bij het 6de reg. inf., tot kap. van de 2de kl.: de kapt. van de 3de kl. R. K. Tucker-mann en Q. W. F. de Flines van Beverwijk, beiden van het korps. Bij het 7de reg. inf., tot maj.: de kap. M. J. Nolthenius de Man, van den generalen staf; tot adj.: de kap. C. O. van Kesteren, van het korps; tot kap. van de 2de kl.: de kapt. van de 3de kl. M. J. Mos en E. J. D. F. Tonnet, beiden van het korps; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. W. A. J. van den Hurk, van het reg. gren. en jagers; tot adj.: de 2de luit. A. C. Verbeek, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. T. A. de Man, van het korps en A. P. Vaillant, van het 5de reg. inf. Bij het 8ste reg. inf., tot kap. van de 1ste kl.: de kap. van de 2de kl. F. C. M. Sterk, van het korps; tot adj.: de 1ste luit. H. J. H. Janssen, van het korps. Bij het algemeen depôt van discipline, tot luit.-kol.: de majoor G. B. C. Stoop, kommt. van het korps. — Bij het wapen der kavallerie. Bij het 2de reg. huz., tot 2den luit.: de wachtm.-titul. J. C. van Alphen, van het korps. Bij het 4de reg. huz., tot 1sten luit.: de 2de luit. A. F. M. baron van der Duyn van Maasdam, van het korps; tot 2den luit.: de sergn. J. G. baron van Sytzama en C. Stok, beiden van het korps. — Bij het wapen der art. Bij den staf van het wapen, tot kommt. van de stelling Amsterdam, de gener.-maj. F. A. T. Delprat, van den staf, belast met het toezigt over de torpedo-dienst, wordende hij van gemeld toezigt op de meest eervolle wijze ontheven; tot kommt. in de Nieuwe Hollandsche waterlinie benoorden de Lek, de kol. F. van Exter, thans kommt. van het 2de reg. vesting-art.; tot inspect. van het wapen, de kolonel E. J. Jacobs, kommt. van het 1ste reg. vest. art.; tot kolonel kommt. in de stelling van Helder, de luit.-kol. W. M. Camp, thans kommt. van het korps pontonniers; tot kommt. in de stelling van het Haringvliet, de monden van de Maas en van het Hollandsch diep en het Volkerak, de luit.-kol. H. Onnen, van het 2de reg. vest.-art.; tot chef van het bureau materieel der art. bij het M. v. O., de majoor J. H. Kretzer, van het 1ste reg. vest.-art.; tot majoor, toegevoegd aan den inspecteur van het wapen der art., de kap. C. G. C. F. Ising, van het 3de reg. vest.-art.; tot maj.: de kap. R. A. W. Sluiter, van dien staf, directeur van 's Rijks gieterij van bronzen geschut; tot kap. van de 1ste kl.: de kap. van de 2de kl. R. Verschoor, van dien staf; tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. F. H. Boogaard, van dien staf. Bij het reg. veld-art., tot luit.-kol.: de majoor J. C. van Gheel Roëll, van het korps; tot majoor: de kap. J. J. C. baron Taets van Amerongen, van het reg. rijdende art.; tot kap. van de 1ste kl.: de kapt. van de 2de kl. C. L. Doorman en jhr. W. F. G. A. van Pestel, beiden van het korps. Bij het 1ste reg. vest.-art., tot majoor: de kap. H. A. Frantzmänn, van het 3de reg. vest.-art.; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. J. Sluiter, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luits. P. J. Margry en A. D. baron Verschuur, beiden van het korps; tot 2den luit.: de serg. T. P. Almerood, van het korps. Bij het 2de reg. vest.-art., tot kommt. van het korps: de luit.-kol. K. H. van Diepenbrugge, van het reg. veld-art.; tot luit.-kol.: de majoor jhr. W. U. C. ridder van Rappard, van het reg. veld-art.; tot kap. van de 2de kl.: de kapt. van de 3de kl. P. A. Scheltus en T. J. C. A. Boele, beiden van het korps; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luits. J. Meijers en H. G. A. A. Witte Eechout, beiden van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luits. J. D. N. de Fremery en A. W. Kattenbusch, beiden van het korps; tot 2den luit.: de serg. T. H. A. Tromp, van

het korps. Bij het 3de reg. vest.-art., tot kap. van de 1ste kl.: de kap. van de 2de kl. W. Beijerinck, van het korps; tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. C. L. W. Morrees, van het korps; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. A. Harrebomée, van het 2de reg. vest.-art.; tot 1sten luit.: de 2de luit. J. A. K. van Hasselt, van het korps; tot 2den luit.: de sergn. J. H. Gaade, van het 1ste en K. J. Ravenswaay, van het 2de reg. vest.-art. Bij het reg. rijdende art., tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. jhr. V. A. de Pestere, van het korps. — Bij het korps pontonniers, tot luit.-kol., kommt van het korps: de majoor K. A. Wimmer, van den staf der art., toegevoegd aan den inspecteur van het wapen. — Bij het korps ing., min. en sapp., tot gener.-majoor: de kol. S. H. Mossel, van het korps; tot kolonel, kommt in de Nieuwe Hollandsche waterlinie bezuiden de Lek, de luit.-kol. H. J. Enderlein, van den gener. staf, thans directeur der milit. verkenn.; tot 1sten luit.: de 2de luits. H. F. W. Becking, J. L. Pierson en C. W. van de Kastele, allen van het korps. — Bij het personeel van de geneesk. dienst der landmagt, tot officier van gezondh. der 1ste kl.: de officier van gezondh. der 2de kl. H. Meijerink; tot officier van gezondh. der 2de kl.: de officier van gezondh. der 3de kl. C. J. Schouten.

Overgeplaatst.

Bij den gener. staf: de kap. jhr. H. Laman Trip, van het 7de reg. inf. Bij het reg. gren. en jagers: de maj. H. E. J. Heijmans, van het 7de reg. inf.; de kaps. P. J. Straatman, van het 7de en F. L. Carré, van het 8ste reg. inf.; de 1ste luit.-adjs. J. Offerhaus, van het 2de en J. van der Meer, van het 8ste reg. inf.; de 1ste luit. jhr. W. G. van der Wijck, van het 1ste, G. C. Arntsenius, van het 2de, G. T. C. Callenfels, van het 3de, W. F. Thielen, van het 4de, W. J. van der Hoeven en K. F. A. van der Wall, beiden van het 6de, L. Wichers, van het 7de en G. N. de Wendt, van het 8ste reg. inf., alsmede de 1ste luits. jhr. W. P. Six en C. W. van Suehtelen, beiden van het instr.-bat. Bij het 4de reg. inf.: de 2de luits. L. F. C. J. Rieber, van het 1ste en J. F. A. de Rooij, van het 2de reg. inf., en zulks op het daartoe door hen gedaan verzoek. Bij het 7de reg. inf.: de 2de luit. G. W. Mossel, van het 2de reg. inf., en zulks van laatstgenoemde op het daartoe door hem gedaan verzoek. Bij het 8ste reg. inf.: de kap. P. K. P. J. van Sloten, van het 5de reg. inf.; de 2de luit. W. G. L. van Tengenagel de Raad, van het 2de en W. H. Ort, van het 5de reg. inf. Bij het algemeen depôt van discipline: de 1ste luit. J. H. F. Ritter, van het 6de reg. inf. — Bij het wapen der art. Bij het reg. veld-art.: de kap. J. A. Frieswijk, van het 2de reg. vest.-art.; de 2de luit. N. A. F. Beijnen, van het 3de reg. vest.-art. Bij het 3de reg. vest.-art.: de kaps. W. C. T. Kuijper, van het 2de reg. vest.-art. en J. B. Heijmans, van het 1ste reg. vest.-art. Bij het reg. rijdende art.: de kaps. jhr. A. D. J. Calkoen en J. F. Diemer, beiden van het 3de reg. vest.-art.

Verplaatst.

Van Delft naar Leijden, de kap.-ing. P. C. W. Mossel; van Grave naar het bat. min. en sapp., de kap.-ing. J. H. van der Dussen.

Toegevoegd

aan den kommt. der 1ste divisie, de eerste officier van gezondh. der 1ste kl. C. J. van Hees; aan den kommt. der 2de divisie, de eersten officier van gezondh. der 2de kl. J. van Breda Kolff; aan den kommt. der 3de divisie, de officier van gezondh. der 1ste kl. C. C. A. Kieckens; aan den kommt. der 4de divisie, de eerste officier van gezondh. der 2de kl. A. P. Kleijnenberg; aan den direct. der milit. verkenn., de kap. jhr. H. Laman Trip, van den gener. staf.

Bestemd

tot chef van den staf der 1ste divisie inf., de luit.-kol. W. Roloff, chef van den staf in de 3de milit. afd.; tot chef van den staf der 2de divisie, de majoor J. N. A. baron Taets van Amerongen, chef van den staf in de 2de milit. afd., leeraar bij de

stafschool; tot chef van den staf der 3de divisie, de majoor jhr. F. A. Meijer, chef van den staf in de 3de milit. afd.; tot chef van den staf der 4de divisie, de maj. C. D. H. Schneider, toegevoegd aan den chef van den generalen staf; tot leeraar bij de stafschool, de kap. A. Kool, toegevoegd aan den direct. der milit. verkenn.; tot chef der wapenkeurings-commissie te Luik, de 1ste luit. A. H. van Breda, van het 1ste reg. vest.-art., gedetacheerd bij den inspecteur van draagbare wapenen.

Belast

met de dienst van eerstaanwend ingenieur te Willemstad, de 1ste luit.-ingenieur H. van 't Sant.

Eervol ontheven

van de functiën van eerstaanwend ingenieur te Grave, en van de waarneming der functiën opgedragen aan den kommt. der genie in de 8ste stelling, de kap. J. H. van der Dussen, van het korps ing., min. en sapp.; van het materieel te Woerden, de kap. jhr. W. P. Barnaart, van het 3de reg. vest.-art.; van zijne detachering bij den inspecteur van draagbare wapenen, en van de functiën van chef der wapenkeurings-commissie te Luik, de 1ste luit. G. J. V. Vinkhuizen, van het 3de reg. vest.-art.; van zijne detachering bij de stafschool, de 1ste luit. D. G. Nelemans, van het korps ing., min. en sappeurs.

Gedetacheerd

bij de K. M. A., de kap. J. H. Verschoor, van het 6de reg. inf.; bij het koloniaal werfdepôt, de 2de luit. J. van Buuren, van het 6de reg. inf. — Van gedetacheerd teruggekeerd en wel bij het leger hier te lande bij het 4de reg. inf., de 1ste luit. J. P. L. Gelpke, gedetacheerd geweest bij het leger in Oost-Indië.

In functie gesteld

bij het 5de reg. inf., de 1ste luit. der inf. F. Pompe van Meerdervoort en de 1ste luit. der art. F. H. Vervat, beiden van het leger in Nederlandsch Indië en bestemd om voor 5 jaren te worden gedetacheerd bij het leger hier te lande.

In actieve dienst hersteld

bij het 2de reg. inf., de 1ste luits. der inf. op non-activiteit E. A. D. E. van Franckenberg en Proschlitz.

Op non-activiteit gesteld.

De gener.-maj. R. A. Jackson, bevelhebber in de 3de tegenwoordige milit. afd., en wordende hij uit zijne functiën op de meest eervolle wijze ontheven; de 1ste luit. W. A. Aeyelts, van het 8ste reg. inf., en zulks op het daartoe door hem gedaan verzoek; de 1ste luit. G. M. Trip, van het 1ste reg. huzaren.

Gepensionneerd.

De gener.-maj. jhr. A. W. A. Gevers Deijnot, inspect. van het wapen der art., onder dankbetuiging voor de goede diensten door hem gedurende zijne langdurige militaire loopbaan bewezen; de 1ste luit. der kav. op non-activiteit S. J. graaf van Limburg Stirum.

Overleden.

De kap. W. F. baron van Hemert tot Dingshof, van het 2de reg. inf.

Gedetacheerd voor den tijd van 2 jaren bij het leger in Nederlandsch Indië.

De 1ste luit. J. E. N. baron Sirtema van Grovestins, van den grooten staf, ordonnance-officier van Z. M.; de kapt. P. F. T. La Fors, J. L. Le Bron de Vexela, beiden van het reg. gren. en jagers, F. G. Otterbein, W. Vleijnsman en F. M. Avenarius, allen van het 2de reg. inf., H. T. Mulder en A. J. F. Rochell, beiden van het 3de reg. inf. en W. H. Voorman, van het 8ste reg. inf., alsmede de kap.-adj. F. baron

van Aerssen Beijeren van Voshol, van het 7de reg. inf., en de kap. J. A. de Graaff, van het 1ste reg. inf.; de 1ste luits. W. J. Scheltus, J. Joha, F. A. Egter, P. Vinkhuizen, D. G. baron Sloet van Zwanenburg en F. C. C. van Orsoy Veeren, alsmede jhr. W. A. Roëll, en de 1ste luit.-adj. J. L. de Bock, allen van het reg. gren. en jagers; de 1ste luits. P. van Assen en H. C. Smallenbach, beiden van het 1ste reg. inf. en G. H. Aalders, G. van Tienhoven, F. W. J. M. Hustinx, J. A. L. Schoenmaekkers, en de 2de luit. E. K. J. V. van Mulken, allen van het 2de reg. inf., de 1ste luit.-adj. J. van Wijk en de 1ste luit. A. E. Mooijaart en J. J. Friese, alsmede J. P. F. G. E. Delpy, allen van het 3de reg. inf.; de 1ste luits. J. H. Burghgraef, A. R. F. Birnie, A. Evenwel en J. S. van Bijsterveld, allen van het 4de reg. inf., alsmede de 1ste luit.-adj. A. Stokhuijzen, van het 7de reg. inf.; de 1ste luit.-adj. L. F. Leijsds en H. Koppen, beiden van het 5de reg. inf., de 1ste luit. jhr. W. O. G. Bloys van Treslong, W. Vermeire en M. C. B. de Groot, allen van het 5de reg. inf.; de 1ste luit. H. A. Hulstkamp, en de 2de luits. J. P. van Vlierden en H. J. Camerlingh, allen van het 7de reg. inf.; de 1ste luits. T. W. J. Buys, C. van Leeuwen, H. A. Calkoen, J. K. Koot en J. K. Wijmans, allen van het 8ste reg. inf., en de 2de luit. G. H. Slot, van het 8ste reg. inf., en de 2de luit. D. Cheriex, van het algemeen depot van discipline; de kap. G. F. W. Borel, instr. bij het reg. veld-art., de 1ste luits. G. J. V. Vinkhuizen en P. de Wijs, beiden van het 3de reg. vest.-art., alsmede de 2de luit. F. van Exter, van het 2de en J. M. K. Bisdom, van het 1ste reg. vest.-art.; de 1ste luits. D. G. Nelemans, A. F. Swaan, J. W. N. Cramer, en de 2de luit. C. J. Sniijders, allen van het korps ing., min. en sapp. — *Overgeplaatst*: bij het wapen der inf. van het leger in O.-I., de 1ste luit. A. E. C. V. Boudewijns, van het 2de en A. W. K. ter Beek, van het 5de reg. inf.; de 2de luits. H. V. Geerlings en J. F. W. Beekes, resp. van het 2de en 6de reg. inf., alsmede de 1ste luit. J. E. van Ingen. — *Benoemd*: bij het wapen der inf. van het leger in Nederlandsch Indië, tot 2den luit.: de sergn. J. W. A. Nales, van het 1ste, C. A. Stegerhoek, van het 4de, B. Claasen, van het 5de, J. J. G. 't Sas en A. J. Visser, beiden van het 6de, B. L. Hagedoorn, H. T. A. Keijzer, beiden van het 7de, P. J. H. Kramer, G. G. J. Notten, J. G. Meijjes, P. Silvergieter Hoogstad, allen van het 8ste reg. inf., alsmede de serg.-titul. P. H. de Wit, van het 8ste reg. inf., de serg. W. F. N. von Geusau en B. G. L. Bouricius, beiden van het instr.-bat.

b.) BIJ HET LEGER IN OOST- EN WEST-INDIË.

Benoemd.

Tot lid der dir. van het milit. weduwen- en weezenfonds, de kolonel der art. C. H. W. Ubbens.

Bevorderd.

Bij het wapen der art., tot luit.-kol., de majoors C. M. J. W. Rijnen; H. L. Kilian, J. J. de Rochemont en A. Haga; tot majoor, de kaps. J. G. Scharp, L. F. Hojel, A. N. Coblijn, W. A. van Son, D. de Graaff en H. W. Ketjen; tot kap., de 1ste luits. J. C. Scholtens, J. Waagen, J. A. Boas en D. J. Derks; tot 1sten luit., de 2de luits. H. M. Nepveu, J. J. ten Siethoff, C. P. J. van Vliet en H. M. Buijskes, J. H. A. van Wijhe, jhr. R. Tulleken en F. W. H. Kuhn; bij de geneesk. dienst, tot dir. offic. van gez. der 2de kl., de offic. v. gez. der 1ste kl. P. G. Neeb; tot offic. v. gez. der 1ste kl. die der 2de kl. N. P. van der Stok; tot apoth. der 2de kl. die der 3de kl. J. Enderlé en J. G. Milius; bij het wapen der inf., tot kap., de 1ste luits. A. A. L. J. de Jongh en C. J. Stolp; tot 1sten luit. de 2de luits. R. G. J. Sutherland en L. C. Piekkaart; tot 1sten luit. der kav., de 2de luit. D. van Toorenburg; bij het wapen der genie, tot kap., de 1ste luit. H. Broese van Groenau; bij de milit. adm., tot kap.-kw., de 1ste luit.-kw. H. Wilkens; tot 1sten luit.-kw. de 2de luit.-kw. S. van Vuren; — tot maj. bij het wap. der kav., de ritm. F. Bovens.

Geplaatst en overgeplaatst.

Bij de geneesk. dienst, bij het gr. milit. hosp. te Samarang, de offic. v. gez. der

2de kl. M. M. Bleekrode; bij dat te Soerabaja, de offic. v. gez. der 2de kl. M. L. Cannegieter, bij het gr. milit. hosp. te Weltevreden, de apothekers der 3de kl. L. E. Hekmeijer en S. A. M. Bressler, bij dat te Samarang, de apoth. der 3de kl. H. Broes van Dort; bij het 6de bat. inf., de 1ste luit. T. W. H. J. M. Hustinx; allen uit Ned. aangekomen. — *Overgeplaatst*: bij het 2de bat. inf., de 1ste luit. L. C. Kuhr en de 2de luit. A. J. Tengbergen; van het 8ste bat.; bij het 10de bat., de 1ste luit. A. G. R. Maurenbrecher, van het garn.-bat. van Banka; bij het 14de bat., de 1ste luit. A. P. A. Varkevisser en de 2de luit. F. J. H. J. T. van Teyn, van het 13de bat.; bij het 17de bat., de 1ste luit. J. F. L. Schneider, van het subs.-kader te Batavia; bij het garn.-bat. van Riouw en o., de 1ste luit. J. A. Woutersz en de 2de luit. H. Bendien, beiden van het 9de bat.; als chef van het materieel der art., de luit.-kolonel F. R. K. Peijer im Hoff, kommt. der art. in de 3de milit. afd. op Java; als kommt. der art. in deze afd., de majoor A. N. Coblijn, van het personeel; bij de 9de komp. art., de 1ste luit. M. J. A. L. Riesz, adj. van den kommt. der veld- en bergbatterij op Java; bij de IIde afd., de 2de luit.-kw. H. C. Stokhekker; — bij het 2de bat. inf., de 2de luits. J. G. A. Bisschoff en A. G. Popelier, van het 7de bat.; bij het 5de bat., de 2de luits. B. Hendriks, jhr. E. H. F. Leijssius en J. F. F. van Bloemen Waanders, de eerstgenoemde van het 1ste, de beide laatsten van het 4de bat.; bij het 10de bat., de 2de luit. E. K. A. de Neve, van het 14de bat.; bij het 16de bat., de 1ste luit. J. Lojenga, van het garn.-bat. van Sumatra's westk. en o.; bij dit bat., de 1ste luit. M. Sablerolle, van het 17de bat.; als pl. adj. te Soerabaja, de 2de luit. J. van den Bosch, van het subs.-kader aldaar; — bij het gr. milit. hosp. te Weltevreden, de apoth. der 3de kl. S. C. A. Lens, van de geneesk. dienst in de Mol. eil.; bij dat te Samarang, de apoth. der 2de kl. J. A. R. Erkelens, van het garniz. te Salatiga; bij de geneesk. dienst in de Mol. eiland., de apoth. der 2de kl. J. Enderlé, van het gr. milit. hosp. te Weltevreden; bij het garniz. te Salatiga, de apotheker der 2de kl. F. W. Tap, van het gr. milit. hosp. te Samarang; bij 's Rijks magazijn van geneesm. te Batavia, de apoth. der 2de kl. J. G. Milius, van het gr. milit. hosp. te Weltevreden; bij het scheik. laboratorium aldaar, de apoth. der 2de kl. J. Heringa, van 's Rijks magazijn van geniem. aldaar; — bij het subs.-kader te Soerabaja, de 2de luit. C. Schultz, van het 13de bat.; — als kommt. der art. ter Sumatra's westk., de majoor D. de Graaff, van het personeel; — als onder-intend. der 2de kl., de kap.-kw. J. van der Linden; bij de geneesk. dienst ter Sumatra's westk., de offic. v. gez. der 1ste kl. J. M. H. G. Theunissen en de offic. v. gez. der 2de kl. M. L. Ritsema, resp. van het milit. hosp. te Weltevreden en de geneesk. dienst der Mol. eil.; — bij het 16de bat. inf., de kap. A. A. J. L. de Jongh, van het garn.-bat. ter Sumatra's westk. en o.; — als kommt. der art. in de eerste milit. afd. op Java, de maj. H. W. Ketjen, van het personeel.

Tijdelijk gedetacheerd

bij het korps mineurs en sappeurs, de 2de luit. R. G. J. Sutherland, van het garn.-bat. der Z.- en O.-afd. van Borneo.

Eervol ontslagen.

De 2de luit. der art. J. N. Kramer; de 1ste luit. der inf. J. C. Bicker, als lid der dir. van het milit. weduwen- en weezenfonds, de gepens. kol. der art. J. D. Hoedt; de kap. der inf. B. J. C. van Eersel; de kap. der art. J. G. Bockholt; de kap. der inf. J. H. Huijer.

Op non-activiteit gesteld.

De intendant der 2de kl. W. M. de Jongh, van verlof uit Ned. terug.

Tweejarig verlof verleend,

aan den onder-opziener bij den art.-constr.-winkel te Soerabaja J. Pellé; aan den kap. der art. A. M. P. Krijger, aan den 2den luit. der inf. J. Burg; aan den luit.-kolonel der art. C. M. J. W. Rijnen; aan den onder-intend. der 2de kl. H. W. J. Valois; aan den 1sten luit. der genie J. Kannemans; aan den magazijnm. H. C. Freriks; aan den milit. ambten. der 2de kl. B. E. H. Jansen.

ADVERTENTIËN.

Bij J. G. BROESE te *Utrecht* is uitgegeven:

DE TWEDE HERZIENE EN VERMEERDERDE DRUK VAN:
VOORBEEDEN MET VERKLARING

TER BEOEFENING VAN DE

RECRUTEN- EN KOMPAGNIE-SCHOOL.

DOOR

G. H. NIERMANS,
Kapitein bij het 7de Regiment Infanterie.

Bij W. F. DANNENFELSER te *Utrecht* is thans

COMPLEET VERSCHENEN:

MILITAIR ZAKBOEKJE

TEN DIENSTE VAN

DE OFFICIEREN VAN HET NEDERLANDSCHE LEGER.

DOOR

G. H. NIERMANS,
Kapitein der Infanterie.

Dit **werkje** bevat **900 bladzijden**, zeer compres gedrukt, **1 terrein-kaartje** en **160 houtgravuren**.

PRIJS: ingenaaid. . . . . f 5.—.

» gebonden in Engelsch linnen. . . » 5.50.

Bij BROESE & COMP. te Breda is verschenen :

BEGINSELEN

DER

STELKUNST

DOOR

J. BADON GHIJZEN en H. STROOTMAN.

—————
ACHTSTE DRUK.
—————

Prijs f 2,—.

HANDLEIDING

TOT DE

AARDRIJKSKUNDE.

DOOR

Dr. A. A. VAN HEUSDEN,

*Oud-Hoogleraar in de Taal- en Letterkunde aan de
Koninklijke Militaire Academie.*

—————
ZEVENDE, OMGEWERKTE DRUK.
—————

Prijs f 4,80.

BIJLAGE VII.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

DERDE SERIE. — ACHTTIENDE DEEL, N°. 7.

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN ENZ.

(Maand Julij 1873.)

a.) BIJ HET LEGER HIER TE LANDE.

Benoemd.

Tot adjudant des Konings in buitengewone dienst; de gener.-majoor op non-activ. R. A. Jackson. Bij den gener. staf, tot kap. van de 1ste kl.: de kap. van de 2de kl. H. F. C. Hardenberg, van dien staf. Bij de milit. intendance, tot onder-intend. der 2de kl.: de 1ste luit.-kwartierm. F. J. Hinrichs, van den staf der inf., werkzaam bij het D. v. O. en E. van Gendt, van het reg. gren. en jagers. Bij het wapen der inf. Bij het 1ste reg. inf., tot 1sten luit.: de 2de luits. T. Baak en G. van der Laan, beiden van het korps. Bij het 2de reg. inf., tot 1sten luit.: de 2de luits. W. G. Spronken, G. Blanken, C. Lem en J. C. J. le Cocq d'Armandville, allen van het korps; tot 2den luit.: de kadet C. A. Sprenger, herkomstig van de K. M. A. Bij het 3de reg. inf., tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. H. J. Parker Verboom, komt der 1ste komp. hosp.-soldaten; tot 1sten luit.: de 2de luits. R. E. H. M. Gelderman, J. C. Morren en E. A. O. Was, allen van het korps; tot 2den luit.: de kadetten L. C. Vervooren en A. Clarkson, beiden herkomstig van de K. M. A. Bij het 4de reg. inf., tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. W. Hingman, van het 8ste reg. inf.; tot 1sten luit.: de 2de luits. W. N. Roldanus, G. P. van der Gården, jhr. D. R. Gevers Deynoot, R. G. Moerbeek, F. H. Gerritsen en S. P. Lindhout, allen van het korps; tot 2den luit.: de kadets J. F. Oberholzer en H. N. Ravesteijn, beiden herkomstig van de K. M. A. Bij het 5de reg. inf., tot 1sten luit.: de 2de luits. G. F. G. van Doornum, J. van den Berg, H. Nasink en A. K. van der Gården, allen van het korps. Bij het 6de reg. inf., tot 1sten luit.: de 2de luit. F. M. Stork, van het korps; tot 2den luit.: de kadet W. J. C. van Ingen, herkomstig van de K. M. A. Bij het 7de reg. inf., tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. A. H. J. L. Ponse, van het korps; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. W. M. van Eek, van het 2de reg. inf.; tot 1sten luit.: de 2de luits. O. W. Westerouen van Meeteren, J. C. J. van Ogten en W. J. L. Wijmans, allen van het korps; tot 2den luit.: de kadet J. H. P. de Lille Hoogerwaard, herkomstig van de K. M. A. Bij het 8ste reg. inf., tot 1sten luit.: de 2de luit. jhr. L. Engelen van Pijlsweert, van het korps; tot 2den luit.: de kadetten J. H. A. Queijsen en J. W. van den Bergh,

beiden herkomstig van de K. M. A. Bij het algemeen depôt van discipline, tot 1sten luit.-kwartierm.: de 2de luit.-kwartierm. E. H. J. Jansen, van het korps. — Bij het wapen der kav. Bij het 1ste reg. huz., tot instr.: de ritm. B. J. Couvee, van het korps; tot 2den luit.: de kadet R. H. O. baron van der Capellen, herkomstig van de K. M. A. Bij het 2de reg. huz., tot 1sten luit.: de 2de luit. C. L. B. A. Loisel, van het korps. — Bij het wapen der art., tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. der art. op non-activ. A. B. Star Busman. Bij den staf van het wapen, tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luits. W. Hoogenboom, van dien staf, adj. van den directeur voor het materieel der art., en C. L. van Pesch, van dien staf, adj. van den gouverneur der K. M. A.; tot kapitein: de 1ste luit. H. A. Kuster, magazijnmeester der art. van de 2de kl. te Utrecht; tot 1sten luit.-magazijnm. der art. van de 2de kl.: de 2de luit. F. A. L. Rose, magazijnm. der art. van de 3de kl. te Doesborgh. Bij het reg. veld-art., tot instr.: de kap. C. L. Doorman, van het korps; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. H. H. Ramaer, instr. van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luits. J. Ramaer, A. J. H. baron van Lijnden en W. H. J. Roijen, allen van het korps; tot 2den luit.: de kadetten K. D. Punt, D. H. van der Poel en J. F. H. Bolken, allen herkomstig van de K. M. A. Bij het 1ste reg. vest.-art., tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luits. R. H. Eijssonius de Waal en J. van Lelyveld, beiden van het reg. veld-art.; tot 1sten luit.: de 2de luits. J. F. A. Kramer en J. L. F. H. Rollin Couquerque, beiden van het korps; tot 2den luit.: de kadetten J. Ortt, L. de Bruijn en C. H. A. R. Schuurman, allen herkomstig van de K. M. A. Bij het 2de reg. vest.-art., tot kap. van de 2de kl.: de kaps. van de 3de kl. L. E. W. de Munnick en P. J. In de Betou, beiden van het korps; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luits. J. B. van den Heuvel Rijnders, van het 3de reg. vest.-art., en M. L. C. Staring, van het reg. veld-art.; tot 2den luit.: de kadetten jhr. A. J. B. Six, P. G. L. baron Quarles de Quarles, J. L. Vogel, A. J. Nelemans en G. A. Jong, allen herkomstig van de K. M. A. Bij het 3de reg. vest.-art., tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luits. J. B. van den Oudendijk Pieterse en F. Coers, beiden van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. W. van Houten, van het korps; tot 2den luit.: de kadet J. J. A. F. Kannemans, herkomstig van de K. M. A. Bij het reg. rijdende art., tot adj.: de kap. jhr. A. D. J. Calkoen, van het korps. — Bij het korps ing., min. en sapp., tot adj.: de 1ste luit. J. K. Kempees, van het bat. min. en sapp.; tot 1sten luit.: de 2de luit. J. Meursinge, van het korps; tot 2den luit.: de kadetten P. Kleijnhens, J. H. Neizen, A. A. Beekman, jhr. E. Quarles van Ufford, H. M. W. C. baron van Till en N. Kuilenburg, allen herkomstig van de K. M. A. — Den rang verleend van kolonel: aan den gepens. luit.-kolonel L. Witkop; van luit.-kolonel: aan den gepens. majoor H. H. Rochell.

Overgeplaatst.

Bij den generalen staf: de kap. L. F. van Otterloo, van den staf der inf., F. C. P. Donnadieu, van het 4de reg. inf. en J. H. Vrancken, van het 1ste reg. vest.-art. Bij den staf der inf., met bestemming om bij het D. v. O. werkzaam te zijn: de 2de luit.-kwartierm. C. W. van de Ven, van het 4de reg. inf. Bij het reg. gren. en jagers: de 1ste luit. C. W. van Suchtelen, van het instr.-bat. Bij het instr.-bat.: de 2de luit. A. J. F. van Overstraten, van het 3de reg. inf. Bij het 1ste reg. huz.: de 1ste luit. W. H. Nolthenius, van den generalen staf, en zulks op het daartoe door hem gedaan verzoek. Bij het reg. veld-art.: de majoor jhr. C. J. A. ridder baronnet Speelman, van het 2de reg. vest.-art.; de 2de luit. A. A. van den Bosch, van het 3de reg. vest.-art. Bij het 3de reg. vest.-art., de kap. J. Meijers, van het 2de reg. vest.-art.

Bestemd

tot adjunct-chef van den staf in de 1ste divisie inf., de kap. J. H. Vrancken, van den generalen staf; in de 2de divisie inf., de kap. F. C. P. Donnadieu, van den generalen staf; in de 3de divisie inf., en benoemd tot kap. van de 1ste kl., de kap. L. F. van Otterloo, van den generalen staf; in de 4de divisie inf., de 1ste luit. R. H. Eijssonius de Waal, van het reg. veld-art.; tot onderwijzer bij den hoofdcursus te Maastricht, de 1ste luit. J. van der Meer, van het 2de reg. inf.

Belast

met het toezigt over de militaire administratieve inrigtingen te Breda, de onder-intendant der 2de kl. F. J. Hinrichs; met het toezigt over de garniz.-bakkerij en infirmerie te Groningen, benevens met dat van het nachtleger in de provincie Groningen, Friesland en Drenthe, de onder-intendant der 2de kl. E. van Gendt; met de functie van voorzitter der commissie van proefneming en in verband daarmede overgeplaatst bij den staf der art., de kap. M. C. F. Simon, van het 1ste reg. vesting-art.

Gedetacheerd

bij de art., stapel- en constr.-magazijnen, de kap. J. J. Meijen, van het 1ste reg. vest.-art.; bij het D. v. O., de kap. F. M. baron van Eck, van het korps ing., min. en sapp.

Eervol ontheven

uit zijne functie van voorzitter der commissie van proefneming, de majoor A. E. Reuther, van den staf der art., en zulks op het daartoe door hem te kennen gegeven verlangen, en in verband daarmede in zijnen rang overgeplaatst bij het 2de reg. vest.-art.; van zijne functiën van instr., de ritm.-instr. E. van Wickevoort Crommelin, van het 1ste reg. huz., en zulks op het daartoe door hem gedaan verzoek; uit zijne betrekking van adj., de kap.-adj. B. Dutry van Haeften, van het reg. rijdende art.

Eervol ontslagen.

De kap. der inf. op non-activ. jhr. W. A. Beelaerts van Blokland, en zulks op het daartoe door hem gedaan verzoek; de 2de luit. F. D. N. van Elten, van het 5de reg. inf.

Op non-activiteit gesteld.

De kap. T. J. C. A. Boele, van het 2de reg. vest.-art.; de 1ste luit. J. N. Blaauw, van het 1ste reg. huz.

Gepensionneerd.

De majoor J. G. Bosch, magazijnm. der art. 1ste kl. te Naarden, en zulks op de daartoe door hem gedane aanvraag; de majoor der inf. op non-activ. J. R. H. Gisser, en zulks op de daartoe door hem gedane aanvraag.

Overleden.

De 2de luit. J. K. Thiery de Bij, van het 2de reg. huz.

Vergunning verleend,

aan den gener.-majoor A. E. Mansfelt, kommandant der 3de divisie inf., tot het aannemen en dragen der versierselen van grootkruis der orde van het Zwaard, hem door Z. M. den Koning van Zweden en Noorwegen geschonken.

b.) BIJ HET LEGER IN OOST- EN WEST-INDIË.

Benoemd.

Tot 2den luit. bij het wapen der inf., de sergn. W. J. van Stockum, A. Beckhuis, J. A. Vorst, T. van der Zee, J. P. J. Heintz, P. W. Stort, L. H. Beijer, J. T. A. Delhougne, A. S. Scheefter, G. C. Nieuwenhuys, H. C. Krijgsman, B. J. Bücker, jhr. W. R. Rammelman Elservier, H. J. G. W. Benschop, T. Stam, J. F. J. Uelman, J. Nauta, F. W. G. Merz, W. S. Gruyter, jhr. H. T. Leijssius en F. W. Kuhn. — Bij het wapen der art. van het leger in Oost-Indië, tot 2den luit., de kadetten H. N.

Kuypers, jhr. H. P. Tindal, A. G. Schröder en K. G. A. Vemer, allen herkomstig van de K. M. A. — Bij het personeel van de geneesk. dienst in Oost-Indië, tot apoth. van de 3de kl., de kweekelingen der pharmacie S. Bleekrode en H. J. B. Dekema.

Bevorderd.

Bij het wapen der art., tot 1sten luit., de 2de luit. D. Twiss; bij het wapen der inf., tot majoor, de kap. F. J. W. Mekern; tot kap., de 1ste luits. J. Knoop, G. S. J. Ruempol, C. Deijkerhoff, S. J. E. J. V. Barthelemy, A. A. A. E. Gewin, D. Schäfer en A. Verspyck; tot 1sten luit., de 2de luits. J. B. H. A. van den Bossche, jhr. E. H. F. Leijssius, F. C. A. J. Schnelle, H. Roelofsz, S. Smeetz, N. T. Steur, A. Scheltema, J. P. Smith, G. A. Raaymakers en A. J. D. Pool; — bij het wapen der kav., tot ritm., de 1ste luit. J. R. von Michalofski en de 1ste luit.-adj. v. d. Gouv.-Generaal E. J. Roukens; tot 1sten luit., de 2de luit. J. A. Brass; — bij het wapen der art., tot kap., de 1ste luit. J. R. de Jong; — bij de milit. administr., tot kap.-kw., de 1ste luit.-kw. F. C. P. M. Watrin; tot 1sten luit.-kw., de 2de luit.-kw. C. J. Borel.

Geplaatst en overgeplaatst.

Bij de geneesk. dienst ter Z.- en O.-afd. v. Borneo, de offic. v. gez. der 2de kl. F. M. Luther, uit Ned. aangekomen; bij het 13de bat. inf., als adj., de 2de luit. H. Bouh; als adj. van den kommt. der veld- en bergbatterijen op Java, de 2de luit. J. H. van Holst Pellekaan; bij het 6de bat. inf., de 2de luits. P. W. Stort en J. T. A. Delhougne; bij het 8ste bat., de 2de luits. J. F. J. Uelman en J. Nauta; bij het 9de bat., de 2de luits. A. Beekhuis, L. H. Beijer en W. S. Gruyter; bij het 10de bat., de 2de luit. J. P. J. Heintz; bij het 11de bat., de 2de luit. jhr. H. T. Leijssius; bij het 12de bat., de 2de luits. F. W. G. Gillerz en F. H. Kuhn; bij het 13de bat., de 2de luits. A. S. Scheeffter en B. J. Bücken; bij het 15de bat., de 2de luit. H. C. Krijgsman; bij het garn.-bat. in de 2de milit. afd. op Java, de 2de luit. G. C. Nieuwenhuys; bij het garn.-bat. van Palembang en Benkoelen, de 2de luit. jhr. W. R. Rammelman Elsevier, H. J. G. W. Benschop en T. Stam; allen onlangs tot dien rang benoemd. — *Overgeplaatst*: als pl. adj. der stad Batavia, de 1ste luit. M. Tiernego, van het 12de bat. inf.; bij het gr. milit. hosp. te Weltevreden, de officieren v. gez. der 2de kl. W. van Geer en H. Greve, de eerste van de geneesk. dienst te Palembang, de andere van die ter Sumatra's westk.; bij de geneesk. dienst te Palembang, de offic. v. gez. der 2de kl. P. A. Giesbers, van het gr. milit. hosp. te Weltevreden; bij het 2de bat. inf., de kap. J. H. Romswinkel, van het 15de bat.; bij het 6de bat., de 2de luits. A. H. van Hengel en H. J. E. Wilten, van het 14de bat.; bij het 7de bat., de 2de luits. C. H. Apol, J. G. A. Bisschoff en G. J. van Temmen, de twee eerstgenoemde van het 2de, de laatste van het 5de bat. inf., bij het 11de bat., de 1ste luit. jhr. J. P. Bloys van Treslong, van het 16de bat.; bij het 12de bat., de 1ste luit. C. D. A. van der Loo, pl. adj. der stad Batavia; bij het 15de bat., de 1ste luit. F. J. van Leersum, van het 16de bat.; bij de garn.-komp. van Bantam, de kap. A. Luymes, van het 12de bat.; — als kommt. der 1ste milit. afd. op Java, de kol. der inf. E. C. van Daalen, laatstelijk opperbevelhebber over de zee- en landmagt bij de expeditie tegen Atchin; als milit. kommt. der Z.- en O.-afd. van Borneo, de luit.-kol. W. G. A. L. van Bennekom, pl. kommt. te Samarang; — geneesk. dienst: bij het gr. milit. hosp. te Weltevreden, de offic. v. gez. der 2de kl. L. H. N. Vreesman en J. Adriani, eerstgen. v. h. garniz. te Samarang, laatstgen. van dat te Weltevreden; bij de geneesk. dienst in de 3de milit. afd. op Java, de dir. offic. v. gez. der 2de kl. P. G. Neeb, van de dienst te Banka; bij het garn. te Weltevreden, de offic. v. gez. der 2de kl. M. J. van Geelkerken, van het gr. milit. hosp. aldaar; bij het garn. te Samarang, de offic. v. gez. der 2de kl. W. J. Oosterhoff, v. h. gr. milit. hosp. aldaar; bij de dienst te Banka, de offic. v. gez. der 1ste kl. P. J. 't Hooft, v. h. gr. milit. hosp. te Soerabaja; bij het garn. te Meester Cornelis, de apotheker der 3de kl. D. L. Peij, van het scheik. laboratorium te Weltevreden; als adj. van den kommt. van het leger, de kap. der art. A. R. W. Gey van Pittius; bij de 11de afd. van het Dept. v. O., de

kap. A. C. H. Winter, van het personeel der art.; bij het bureau voor de krijgstoerusting op Sumatra, de kap. der inf. G. C. E. van Daalen, adj. van den kommandant van het leger; benevens de 1ste luit. J. Schneither, van het personeel van het wapen der art. en J. H. van der Veen, van het 11de bat. inf.; bij het 6de bat. inf., de 2de luit. A. J. Hamerster, L. Brongers en T. J. M. F. Mollinger, van het 13de bat.; bij het 9de bat., de 1ste luit. T. G. Koppen en M. Segor, eerstgen. van het garn.-bat. der W.-afd. v. Borneo, laatstgen. van het 10de bat.; bij het personeel der art., de kap. D. J. Derks, van het materieel; bij het materieel, als adj. van den chef van het wapen, de 1ste luit. M. J. A. L. Riesz, van het personeel; — bij de milit. administr., als onder-intend. der 2de kl. de kap.-kw. C. van der Meulen; op het bureau van den chef der geneesk. dienst, de dirig. offic. v. gez. der 2de kl. J. R. Hessig, thans ter beschikking van dien chef; bij het 1ste bat. inf., de kap. W. C. van Marion, van het garn.-bat. v. Palembang en Benkoelen; bij het 5de bat., de tot kap. bevorderde 1ste luit. pl. adj. te Willem I S. J. E. J. V. Barthelemy; bij het 6de bat., de 2de luit. J. H. Derks, van het 12de bat.; bij het 9de bat., de kap. W. L. E. Stollé, van de garn.-kompagnie van Bantam; bij het 12de bat., de kap. C. Deijkerhoff, instr. bij de milit. school te Meester Cornelis; bij het garn.-bat. van Sumatra's westk. en o., de 1ste luit. J. C. P. Welfer, van het 15de bat.; bij het garn.-bat. van Palembang en Benkoelen, de kap. A. A. E. Gewin, van de garn.-komp. der Lampongsche distr. en de tot kap. bevorderde 1ste luit. gew. en pl. adj. en van het garn.-bat. van Palembang en Benkoelen G. S. K. J. Ruempol; bij het garn.-bat. van Riouw en o., de 1ste luit. J. T. E. Pex, van het garn.-bat. van Palembang en Benkoelen; bij de garn. komp. der Lampongsche distr., de 2de luit. M. W. P. C. de Jonker, van het 9de bat.; — als instruct. bij de milit. school te Meester Cornelis, de 1ste luit. jhr. R. B. R. J. van Grotenhuis tot Onsteen, van het reg. O.-I kav. — Bij het wapen der inf. van het leger in Oost-Indie, de 2de luit. J. B. van Heutsz, van het 6de en A. van Leeuwen, van het 7de reg. inf., beiden van het leger hier te lande.

Aangehouden

op verzoek, voor de dienst in Ned. Indie, de 1ste luit. der inf. bij het leger in Ned. Th. G. Koppen, aan wien werd vergund wegens vijfjarige detachering in O.-I. naar Ned. terug te keeren.

Eervol ontslagen.

Als lid der directie van het milit. weduwen- en wezenfonds, de gepens. kol. A. E. Waszklewicz; de dirig. offic. v. gez. der 2de kl. J. H. Flint; de 2de luit. der inf. J. C. L. A. Bergacker; de milit. ambt. der 3de kl. A. B. Jansen; de klerk bij de milit. admin. A. V. Snackey; de dirig. offic. v. gez. der 2de kl. E. F. M. Helmkampff; de geschorste klerk bij de milit. administr. W. T. N. Sijnja; de klerk bij de milit. administr. W. T. H. v. Geerd; de offic. v. gez. der 2de kl. J. L. Verbeek.

Tweejarig verlof verleend,

aan den kap. der inf. A. Verspijck.

Vergunning om naar Nederland terug te keeren

wegens volbrachte vijfjarige detachering bij het leger in Ned. Indie, de kap. der inf. A. A. F. Lanzing.

ADVERTENTIËN.

G. G. DE VOOGT te BRED A

BIEDT TE KOOP AAN VOOR DEN MEESTBIEDENDE :

1 nieuwe Spectator,

Krijgsk. Tijdschr. (Thieme).

JAARG. 48, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 53, 54, 55, 56,
57, 58, 61, 63, 64, 65, 67.

Bij W. F. DANNENFELSER te Utrecht is thans

COMPLEET VERSCHENEN :

MILITAIR ZAKBOEKJE

TEN DIENSTE VAN

DE OFFICIEREN VAN HET NEDERLANDSCHE LEGER.

DOOR

G. H. NIERMANS,

Kapitein der Infanterie.

Dit **werkje** bevat **900 bladzijden**, zeer compres gedrukt, **1 terrein-kaartje** en **160 houtgravuren**.

PRIJS: ingenaaid. . . . . f 5.—

» gebonden in Engelsch linnen. . . » 5.50.

GUALTH. KOLFF te *Leiden* heeft uitgegeven en alom verkrijgbaar gesteld :

VOOR NIEUW AANGESTELDE OFFICIEREN VAN HET INDISCHE LEGER.

O n m i s b a a r :

I.

DE TWEEDE EN VEEL VERMEERDERDE DRUK VAN DE
ALGEMEENE ORDERS

VOOR HET

Nederl. Leger in Oost-Indië,

Verzameld door **Majoor W. A. VAN REES.**

In een heel linnen band. Prijs f 12,—.

Deze Verzameling met Alphabetisch Register loopt van den aanvang 1851 tot 1867. De latere jaren worden door het Milit. Depart. in Indië verstrekt.

II.

ALGEMEEN ALPHABETISCH REGISTER
OP DE VERZAMELING VAN ALGEMEENE ORDERS
VOOR HET NEDERL. LEGER IN OOST-INDIË,

voor zoo verre die niet als vervallen kunnen worden beschouwd,
of niet in die van latere dagteekening zijn opgenomen

1850-1868.

Zamengesteld door **W. N. VERLEGH,**

Gewezen Kapitein bij den Staf van genoemd Leger.

In heel linnen banden met wit papier doorschoten. Prijs f 3,—.

Dit Register is ingerigt, zoowel voor het gebruik der Officiële als van de Particuliere Uitgave van de ALGEMEENE ORDERS.

VERSCHEENEN :

DE BONISCHE EXPEDITIËN.

KRIJGSGEBEURTENISSEN OP CELEBES IN 1859 EN 1860.

Door **M. T. H. PERELAER**, Ridder der Militaire Willems-Orde 4de Klasse, Kapitein der Infanterie bij het Nederlandsch Indische Leger.

2 Deelen. Met Portret en 16 Platen, Kaarten en Terreinschetsen. Prijs f 9,80.

Aan deze expedities namen meer dan 500 officieren der land- en zeemacht roemrijk deel. Hunne namen staan allen vermeld achter de beschrijving der beide expedities. Menig oud krijgskameraad zal men willicht daaronder aantreffen. — Voor krijgs-historie heeft bovendien dit werk een onschatbare waarde, aangezien daarin het uitrusten van expedities, benevens de wijze van oorlogvoeren in Nederl. Indië zeer uitvoerig wordt beschreven.

Van denzelfden schrijver is onlangs uitgegeven :

ETNOGRAFISCHE BESCHRIJVING

DER DAJAKS.

Met vier Platen. Prijs f 3,50.

In dit belangwekkende werk over een nog weinig bekende groote volkstam op Borneo, waarmede de officier in Nederl.-Indië zoo vaak in aanraking is, komt een uitvoerig Hoofdstuk voor over :

De Wapenen en het Oorlogvoeren der Dajaks.

BIJLAGE VIII.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

DERDE SERIE. — ACHTTIENDE DEEL, N°. 8.

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN ENZ.

(Maand Augustus 1873.)

a.) BIJ HET LEGER HIER TE LANDE.

Benoemd.

Bij het 2de reg. inf., tot 2den luit.: de serg.-titulair F. J. R. van Ernst, van het korps. Bij het 3de reg. inf., tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. A. S. C. Saurel, van het korps. Bij het 4de reg. inf., tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. B. van Erp Taalman Kip, van het reg. gren. en jagers, en de 1ste luit.-adj. P. J. Meijer, van het instr.-bat.; tot 1sten luit.: de 2de luit. J. F. P. Bekkers, van het korps. Bij het instr.-bat., tot kap. van de 1ste kl.: de kap. van de 2de kl. H. F. C. A. van der Plas, van het korps; tot kommt. der 2de komp. hosp.-sold.: de 1ste luit. plaatsel. adj. der 2de kl. te Dordrecht T. M. Keijser. — Bij het wapen der art., tot magazijn. der art. van de 1ste kl. te Naarden: de kap. J. G. J. Paravicini di Capelli, van het 2de reg. vest.-art. Bij den staf van het wapen, tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. W. Irish Stephenson, van dien staf; tot 1sten luit.: de 2de luit. J. C. Swaving, van dien staf, adj. van den kommt. in de stelling van Amsterdam. Bij het reg. veld-art., tot kap. van de 1ste kl.: de kap. van de 2de kl. J. A. van Otterloo, van het korps; tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. J. La Grappe Dominicus, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. J. de Waal, van het korps. Bij het 1ste reg. vest.-art., tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. H. W. Alma, van het korps. Bij het 2de reg. vest.-art., tot kap. van de 2de kl.: de kops. van de 3de kl. H. F. Hubner en R. van Mansvelt, beiden v. h. korps; tot kap. v. d. 3de kl.: de 1ste luit. M. J. H. bar. van Slingelandt, van het korps. Bij het 3de reg. vest.-art., tot kap. van de 1ste kl.: de kap. van de 2de kl. P. B. Kock, van het korps. — Bij het korps pontonn., tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. W. H. B. Wilkens, van het korps. — Bij het personeel van de geneesk. dienst der landmagt, tot eersten offic. van gezondh. der 1ste kl. (kolonel): de eerste offic. van gezondh. der 1ste kl. J. H. van den Broek; tot officier van gezondh. der 3de kl.: de student voor de geneesk. dienst hier te lande (arts) J. van Deventer.

Overgeplaatst.

Bij den gener. staf: de kap. C. P. van Pommeren, van den staf der inf. Bij het instr.-bat.: de 1ste luit. J. van der Meer, van het 1ste reg. inf. Bij het 1ste reg. vest.-art.: de kap. A. Veen Valk, van het 3de reg. vest.-art. Bij het 2de reg. vest.-art.: de kap. G. A. Ramaer, van het reg. veld-art., en zulks op het daartoe door hem gedaan verzoek. Bij het 3de reg. vest.-art.: de 1ste luit. J. de Waal, van het reg. veld-art.

Verplaatst.

Van Amsterdam naar het bat. min. en sapp., de kap.-ing. G. Z. P. Marcella; van Helder naar Heusden, de kap.-ing. F. J. van Heusden; naar de 1ste komp. hosp.-sold., de 1ste luit. J. Doornbos, kommt. der 2de komp. hosp.-sold.; van het bat. min. en sapp. naar Utrecht, de 1ste luit. jhr. P. C. B. van Marle; van Utrecht naar het bat. min. en sapp., de 1ste luit.-ing. G. F. G. A. van Kempen; van Naarden naar het bat. min. en sapp., de 1ste luit.-ing. R. de Jongh.

— — —

Geplaatst.

Bij het garn.-hosp. te Amsterdam, met bestemming tot het geven van onderwijs aan de studenten voor de milit. geneesk. dienst, de offic. van gezondh. 1ste kl. M. R. Timmermans, van het 2de reg. vest.-art.

Bestemd.

Tot lid der commissie van proefneming, de kap. W. B. Westhof, van het 3de reg. vest.-art., gedetacheerd bij de art.-, stapel- en constr.-magazijnen; tot adjunct-chef tevens waarnemend adj. van den kommt. der 4de divisie inf., de kap. C. P. van Pommeren, van den gener. staf; om op te treden als officier van politie bij de K. M. A. en in verband daarmede in zijnen rang overgeplaatst bij den staf der inf., de 2de luit. F. H. A. Sabron, van het 6de reg. inf., gedetacheerd bij de K. M. A.

Ingedeeld.

Bij het bat. min. en sapp., de 2de luit. P. Kleijnkens; te Utrecht, de 2de luit. J. H. Neiszen; te Delft, de 2de luit. A. A. Beckman; te Gorinchem, de 2de luit. jhr. E. Quarles van Ufford; te Naarden, de 2de luit. H. M. W. C. baron van Till; te Hellevoetsluis, de 2de luit. N. Kuilenburg, allen van het korps ing., min. en sapp.

In functie gesteld.

Bij het 7de reg. inf., de 1ste luit. H. W. F. Tramburg; bij het 8ste reg. inf., de kap. M. L. L. Schell.

In actieve dienst hersteld.

Bij het 4de reg. inf., de kap. der inf. op non-activ. E. J. F. Franck; bij het 2de reg. vest.-art., de 1ste luit. der art. op non-activ. P. A. Numans.

Werkzaam gesteld.

Bij de normaal-schietschool en in verband daarmede overgeplaatst bij den staf der inf., de kap. G. van der Voort, van het 8ste reg. inf.

Gedetacheerd

bij de stafschool, de 1ste luits. L. Swart en F. Pompe van Meerdervoort, beiden van het 5de reg. inf., A. R. Kraijenhoff van de Leur, van het instr.-bat., en W. Cool, van het korps ing., min. en sapp.

Van gedetacheerd terug

en weder bij het leger hier te lande ingedeeld, bij het 7de reg. inf., de 1ste luit. A. J. Prager, gedetacheerd geweest bij het leger in Oost-Indië.

Eervol ontheven

van het materieel te Naarden, de kap. J. Sluiter, van het 1ste reg. vest.-art.; van het materieel te Dordrecht, de kap. H. G. A. A. Witte Eeckhout, van het 2de reg. vest.-art.; van het materieel te Utrecht, de kap. J. B. van den Heuvel Rijnders, van het 2de reg. vest.-art.; van de functie van adjunct-chef van den kommt. der 4de divisie inf., de kap. R. H. Eijssonius de Waal, van het 1ste reg. vest.-art.

Eervol ontslagen.

De officier van gezondh. 1ste kl. H. A. Kooijker, en zulks op het daartoe door hem gedaan verzoek.

Op non-activiteit gesteld.

De 2de luit. W. C. G. baron Rengers van Welderen, van het 4de reg. huzaren.

Gepensionneerd.

De kap. J. van der Ree, van het 4de reg. inf.

Overleden.

De luit.-generaal W. H. Doorman, lid van het hoog militair gerechtshof.

Vergunning verleend,

aan den gepens. majoor Delcampo genaamd Camp, tot het aannemen en dragen der versierselen van Ridder der Leopolds-orde, hem door Z. M. den Koning der Belgen geschonken;

aan den kap. A. Veen Valek, van het 1ste reg. vest.-art., tot het aannemen en dragen der versierselen van Ridder der orde van het Zwaard, hem door Zijne Majesteit den Koning van Zweden en Noorwegen geschonken.

b.) BIJ HET LEGER IN OOST- EN WEST-INDIË.

Bevorderd.

Bij het wapen der inf., tot 1sten luit., de 2de luit. J. C. Sohns; bij de geneesk. dienst, tot dirig. offic. v. gez. der 2de kl., de offic. v. gez. der 1ste kl. C. D. T. Hutemann, T. J. Jorritsma en A. F. Neeb; tot offic. v. gez. der 1ste kl., de offic. v. gez. der 2de kl. F. van Gelder; — bij het wap. der kav., tot 1sten luit., de 2de luit. J. T. ten Bosch; — bij het wap. der art., tot kap., de 1ste luits. J. Schneither, J. L. van Wijhe en H. Lamberts; tot 1sten luit., de 2de luit. K. A. M. van Meurs.

Geplaatst en overgeplaatst.

Bij het wapen der inf., bij het 3de bat., als adj., de 1ste luit. A. E. Albrecht; bij het 10de bat., als adj., de 1ste luit. J. van der Hout; bij het 9de bat., de kap. C. J. T. Ruempol, gerekend als van verlof uit Ned. teruggekeerd; bij het 15de bat., de kap. J. Groesbeek, van verlof uit Ned. teruggekeerd; bij het 11de bat., de 1ste luit. H. A. Wijnmalen; bij het 15de bat., de 1ste luit. P. C. Gaal, beiden van verlof uit Ned. terug; bij het 16de bat., de kap. D. H. P. Andreae en de 1ste luit. J. F. T. Major, beiden uit Ned. aangekomen als gedetacheerd bij het O.-I. leger; als pl. komt te Soerabaja, de luit.-kol. der inf. J. L. J. H. Pel; bij het 1ste bat inf., de 1ste luit. W. F. A. Lindwurm, beiden van verlof uit Ned. terug; bij het 7de bat., de 1ste luit. W. E. Willink Ketjen, en de 2de luits. R. O. Aiton, C. R. van Dijk, G. A. Herklots en P. J. C. van Mourik, allen uit Ned. aangekomen en bestemd voor de dienst in O.-I.; bij het 8ste bat., de 1ste luit. R. van Erp Taalman Kip, uit Ned. aangekomen, gedetacheerd voor den tijd van 5 jaren bij het leger in O.-I.; bij het 9de bat., de 1ste luit. W. F. P. J. Happé, uit Ned. aangekomen en bestemd voor de dienst in O.-I.; bij het 12de bat., de kap. D. A. C. F. W. Verstege, van verlof uit Ned. terug; bij het 13de bat., de 1ste luit. D. W. Neijenhuis en de 2de luits. H. W. Neijenhuis, H. J. Kikkert Schotborgh, H. L. de Haas en K. J. E. van der Putten, allen uit Ned. aangekomen en bestemd voor de dienst in O.-I.; bij de geneesk. dienst van het korps inf. barissan van Madura, de offic. v. gez. der 1ste kl. W. A. J. Bernard, van verlof uit Ned. terug; bij het 1ste bat. inf., de kap. E. L. G. J. Verdooren, van verlof uit Ned. terug; bij het 10de bat., de 2de luit. D. R. F. van Haften, uit Ned. aangekomen en bestemd voor de dienst in O.-I.; bij het 13de bat., de kap. W. G. L. Kretschmer, van verlof uit Ned. terug; bij het 14de bat., de 2de luit. G. W. A. Vlasblom, van verlof uit Ned. terug. — *Overgeplaatst*: bij de geneesk. dienst, bij het gr. milit. hosp. te Willem I, de offic. v. gez. der 1ste kl. L. C. A. Rombach, van de dienst ter Sumatra's westk.; bij het 12de bat. inf., de 2de luit. A. H. W. Scheuer, van het 8ste bat.; bij het garn.-bat. van Celebes en o., de kap. A. J. Beck en de 1ste luit. P. Hobbelaar, van het 13de bat. en van het garn.-bat. der Mol. eil.; bij het 8ste bat., de kap. B. van Moerkerken, van het garn.-bat. der W.-afd. v. Borneo; bij het 16de bat., de kap. H. A. M. J. J. Voigt, van het 9de bat.; bij het Dept. van oorlog, bij het bureau

voor de krijgstoerusting op Sumatra, de 1ste luit. M. Segov; bij de geneesk. dienst van Celebes en o., de apoth. der 2de kl. H. Plasberg, van het gr. milit. hosp. te Weltevreden; in de Mol. cil., de dirig. offic. v. gez. der 2de kl. C. D. T. Husemann, en de offic. v. gez. der 1ste kl. A. J. R. Natan, resp. van het gr. milit. hosp. te Weltevreden en het bureau van den chef der geneesk. dienst; bij de dienst van Riouw en o., de offic. v. gez. der 2de kl. A. Feekema, van de geneesk. dienst van Banka; — bij het personeel der art., de kap. J. R. de Jong, van het materieel; bij het materieel der art., de 2de luit. J. C. Bouman, van het personeel; als adjoint bij den staf in de 2de milit. afd. op Java, de 1ste luit. W. P. Stutterheim, van het garn.-bat. in die afd.; bij het gr. milit. hosp. te Willem I, de offic. v. gez. der 2de kl. A. C. van Beest, van de dienst in de Z.- en O.-afd. van Borneo; bij de geneesk. dienst van Palembang en Benkoelen, de offic. v. gez. der 1ste kl. F. van Gelder, van het gr. milit. hosp. te Weltevreden; bij de geneesk. dienst van Banka, de offic. v. gez. der 2de kl. H. van den Broek, van het gr. milit. hosp. te Willem I; bij het 16de bat. inf., de 2de luit. K. J. Vermijne, van het 17de bat.; bij dit bat., de kap. J. Knoop en de 1ste luit. F. J. van Leersum, eerstgen. van het garn.-bat. van Sumatra's westk. en o., de 1ste luit. F. A. Hekmeijer, van het 16de bat.; als gew. en pl. adj. en van het garn.-bat. van Palembang en Benkoelen, de 1ste luit. H. J. Holsboer, van dat bat.; bij het 2de bat. inf., de kap. J. R. Engelhard, van het 5de bat.; bij het 5de bat., de kap. J. F. G. Slors, van het 2de bat.; bij het 6de bat., de kap. H. E. L. Prins, van het garn.-bat. van Celebes en o.; bij het 13de bat., de kap. J. Waagen, van het 6de bat., bij het 17de bat., de majoor F. T. Engel, van het 16de bat. — Bij het personeel der milit. administr. in Oost-Indië, de 2de luit.-kwartierm. A. P. Kuipers, van het 5de reg. inf.

Gedetacheerd

bij den staf van het wapen der genie, de 1ste luit. J. H. van den Broek, van het 9de bat. inf.

Ingetrokken.

De overplaatsing bij het garn.-bat. van Palembang en Benkoelen, van den kap. A. A. A. E. Gewin, van de garn.-komp. der Lamp.-distr., zijnde hij overgeplaatst bij het 10de bat.

Eervol ontslagen.

• De 1ste luit. der inf. E. R. A. van Ellinkhuizen.

Ontslagen.

De 2de luit. der inf. F. Schultz.

Op non-activiteit gesteld.

De magazijnm. der art. 3de kl. W. E. P. Monhemius, van verlof uit Ned. terug.

Tweejarig verlof verleend,

aan de kaps. der inf. J. A. H. Boellaard en W. Q. E. Vetter; aan den 1sten luit. der inf. G. F. K. Filet; aan den offic. v. gez. der 1ste kl. A. Th. Prijn; aan den apoth. F. Valkenhoff; aan den kap. der genie J. C. Dozy; aan den offic. v. gez. der 2de kl. K. J. van der Veen; aan den kap. der inf. D. Schäfer.

Overleden.

H. G. Palm, 2de luit.-kwartierm., te Oenarang, den 30sten Maart 1873; — M. H. de Vogel, dirig. offic. v. gez. 2de kl., te Malang, den 7den April 1873; — E. A. Daendels, kap. der inf., te Willem I, den 12den April 1873.

ADVERTENTIËN.

Bij W. F. DANNENFELSER te *Utrecht* is thans

COMPLEET VERSCHENEN:

MILITAIR ZAKBOEKJE

TEN DIENSTE VAN

DE OFFICIEREN VAN HET NEDERLANDSCHE LEGER.

DOOR

G. H. NIERMANS,
Kapitein der Infanterie.

Dit **werkje** bevat **900 bladzijden**, zeer compres gedrukt, **1 terrein-kaartje** en **160 houtgravuren**.

PRIJS: ingenaaid. . . . . f 5.—.
» gebonden in Engelsch linnen. . . » 5.50.

Bij **E. J. BRILL**, te *Leiden*, is verschenen:

HANDLEIDING

BIJ HET ONDERRICHT IN DEN

Veldwacht- en Patrouille-dienst,

TEN DIENSTE VAN DE ONDEROFFICIEREN EN KORPORAALS
DER INFANTERIE,

DOOR

M. DE SITTER.

Prijs f **0.40.**

Bij BROESE & COMP. te Breda is verschenen :

BEGINSELEN

DER

STELKUNST

DOOR

J. BADON GHIJZEN en H. STROOTMAN.

—————
ACHTSTE DRUK.
—————

Prijs f 2,—.

HANDLEIDING

TOT DE

AARDRIJKSKUNDE.

DOOR

Dr. A. A. VAN HEUSDEN,

*Oud-Hoogleraar in de Taal- en Letterkunde aan de
Koninklijke Militaire Academie.*

—————
ZEVENDE, OMGEWERKTE DRUK.
—————

Prijs f 4,80.

BROESE & COMP. te *Breda* debiteeren met uitnemend succes :

BEGINSELEN

VAN DE

STATICA DER VASTE LIGCHAMEN,

DOOR

M. C. F. SIMON,

Kapitein der Artillerie aan de Koninkl. Milit. Akademie.

1ste aflevering	f 1,60.
2de »	» 1,60.
3de »	» 1,60.
4de »	» 2,90.

M. F. MAURY'S

Natuurkundige Aardrijkskunde,

VERTAALD DOOR

M. J. VAN NIEUWKUIJK,

Kapitein der Artillerie;

ONDER TOEZICHT EN MET EENE VOORREDE VAN

Dr. L. A. J. BURGERSDIJK,

Directeur van de Hoogere Burgerschool te Deventer.

MET 2 PLATEN.

TWEEDE DRUK.

Prijs f 1,25.

 Omtrent deze NATUURKUNDIGE AARDRIJKSKUNDE komen de gunstigste beoordeelingen voor in *De Gids*, in het *Weekblad voor het lager, middelbaar en gymnasiaal onderwijs*, in de *Nieuwe Bijdragen ter bevordering van het onderwijs en de opvoeding*, enz.

Bij BROESE & COMP. te Breda is verschenen :

HET OORLOGSRECHT.

DOOR

J. C. C. DEN BEER POORTUGAEL,
Kapitein van den Generalen Staf.

(Beknopte uitgave tot militair gebruik.)

Prijs f 0,90.

VOORBERICHT: Eene beknopte handleiding over het oorlogsrecht, tot gebruik bij studie in vredes- en toepassing in oorlogstijd, wordt hierbij aan alle belangstellenden aangeboden.

Zij is ontleend aan mijn werk over dit onderwerp ten vorigen jare ter perse gelegd.

In dat werk worden de *beginselen* van het oorlogsrecht uiteengezet, worden deze in hun historisch verband beschouwd, de stellingen betoogd en de niet zelden tegenstrijdige meeningen der meest beroemde Schrijvers over het volkenrecht vermeld.

Daaruit kan men dus door redeneering en toetsing komen tot begrip, kennis en beoordeeling.

Tot meer algemeen gebruik wordt echter een beknopter boekje gewenscht.

Thans, nu bij het leger de basis tot begrip en zelfonderzoek van het oorlogsrecht gelegd en onder ieders bereik gebracht is, wil ik aan dien wensch te gemoet komen.

Deze handleiding bevat conclusiën; niet slechts stellingen, maar ook usantiën en zooveel mogelijk nog hetgeen tot praktische toepassing van dit recht in tijd van oorlog strekken of daarbij te stade komen kan.

Tot gemak van hen, die, hetzij voor de wetenschappelijke bijeenkomsten der officieren, hetzij anderszins, ook voorbedoeld werk wenschen te raadplegen, is achter elke stelling het cijfer der corresponderende bladzijde vermeld.

BIJLAGE IX.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

DERDE SERIE. — ACHTTIENDE DEEL, No. 9.

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN ENZ.

(Maand September 1873.)

a.) BIJ HET LEGER HIER TE LANDE.

Benoemd.

Tot lid van het hoog mil. gerechtshof: de gen.-maj. op non-activ. R. A. Jackson. Bij den plaats. staf, tot 2den luit. plaatsel. adj. te 's Bosch: de serg. B. R. de Breuk, van het 6de reg. inf.; tot 2den luit. plaatsel. adj. te Dordrecht: de serg. H. L. Loods, van het algemeen depôt van discipline. Bij het 1ste reg. inf., tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. jhr. A. W. van Reigersberg Versluis, van het reg. gren. en jagers; tot 1sten luit.: de 2de luit. P. P. J. Lignac, van het korps. Bij het 2de reg. inf., tot 2den luit.: de kadet J. M. van Stein Callenfels, herkomstig van de K. M. A. Bij het 5de reg. inf., tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. J. M. Boombergen, van het korps; tot 2den luit.: de kadet C. J. van Gheel Gildemeester, herkomstig van de K. M. A. Bij het 7de reg. inf., tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. J. C. Santhagens, van het korps. Bij het instr.-bat., tot adj.: de 1ste luit. G. A. Leussen, van het korps. — Bij het wapen der art. Bij het reg. veld-art., tot instruct. in de rijkunst: de 1ste luit. D. Kromhout, van het korps. Bij het 2de reg. vest.-art., tot adj.: de kap. jhr. H. J. P. van der Wijck, van het korps. Bij het 3de reg. vest.-art., tot 2den luit.: de kadet H. F. van Gennep, herkomstig van de K. M. A. — Bij het personeel van de geneesk. dienst der landm., tot offic. van gezondh. 1ste kl.: de offic. van gezondh. der 2de kl. F. S. M. de Ronde, van het personeel; tot offic. van gezondh. der 2de kl.: de offic. van gezondh. der 3de kl. C. G. Luyt, van het personeel.

Overgeplaatst.

Bij het 2de reg. inf.: de 2de luit. H. L. Clumper, van het 5de reg. inf. Bij het 3de reg. inf.: de 2de luit. W. baron van Heeckeren van Molecaten, van het 1ste reg. inf., en zulks op het daartoe door hem gedaan verzoek. Bij het 4de reg. inf.: de 2de luit. F. J. G. Wirtz, van het 3de reg. inf., en zulks op het daartoe door hem gedaan verzoek. Bij het 8ste reg. inf.: de 2de luit. J. F. T. Veeren, van het 5de reg. inf.

--

Geplaatst.

Bij het garnizoens-hospitaal te Amsterdam, met bestemming om te worden belast met de leiding van het onderwijs der studenten, de 1ste officier van gezondh. der 1ste kl. (kolonel) J. H. van den Broek.

In functie gesteld.

Bij het 3de reg. inf., de 1ste luit. C. B. A. Opscholten.

Eervol ontheven

uit de betrekking van adjudant, de kap. M. J. van Nieuwkuyk, adj. van het 2de reg. vesting-art.

Eervol ontslagen.

De officier van gezondh. der 2de kl. L. E. Bachelier.

Gepensionneerd.

De kap. T. M. W. van Acker, plaatsel. adj. der 1ste kl. te 's Bosch, en zulks op de daartoe door hem gedane aanvraag; de kap. der inf. op non-activiteit K. R. A. Abbink, en zulks op de daartoe door hem gedane aanvraag.

Overleden.

De kap. Q. M. Hoogeveen, van het 1ste reg. inf.; de kap. der inf. C. E. Sepp, gedetacheerd bij het leger in Oost-Indië; de 1ste luit. der inf. J. Vogelenzang, gedetacheerd bij het leger in Oost-Indië.

BENOEMD.

Tot Ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, de maj. L. M. E. Wilhelmie, van het koloniaal werfdepôt, en de majoor-ingenieur N. van Rhijn.

Vergunning verleend,

aan den majoor D. F. K. Hardenberg, van het 4de reg. inf., en de kap. F. de Bas, van den generalen staf, tot het aannemen en dragen der versierselen van Ridder der Dannebrogssorde 3de kl., hen door Zijne Majesteit den Koning van Denemarken geschonken;

aan den kap. H. Beijerman, van het reg. rijdende art, toegevoegd aan Z. K. H. den Prins Alexander der Nederlanden, tot het aannemen en dragen der versierselen van Ridder 1ste klasse van de Wurtemburgsche Kroon met de Kroon, hem door Zijne Majesteit den Koning van Wurtemberg geschonken.

---

b.) BIJ HET LEGER IN OOST- EN WEST-INDIË.

Benoemd.

Tot 2den luit.-kwartierm., de sergt. H. C. A. O. Burgemeestere en de sergt.-maj. J. C. Pfanstiehl, resp. van het wapen der art. en dat der inf.; tot 2den luit., de adj.-onderoffic. P. M. Dusser de Barenne.

Bevorderd.

Tot kap. bij het wapen der genie, de 1ste luit. C. van Mensch; — bij het wapen der inf., tot luit.-kol., de majoors J. W. Auffmorth, B. W. van Yperen, H. W. C. van Stuwe en F. C. A. Stoecker; tot majoor, de kaps. F. B. A. Grooss, D. A. C. F. W. Verstege, H. van Heyningen, O. H. J. Muller, F. A. Gits en H. E. L.

Prins; tot kap., de 1ste luits. M. W. Goldbach, J. A. de Visch Eybergen, A. J. E. van Dugteren, P. B. van Staden ten Brink, J. J. van Poll, M. C. H. Bijleveld, T. de Cock Buning, H. C. Eenhuizen, J. A. D. C. van Rhijn, A. van der Straate, J. H. van Rijn, G. Lamers, C. B. A. Opscholten, gedetacheerd bij het leger in Nederland, J. L. Sonnenburg en H. K. Ontijd; tot 1sten luit., de 2de luits. K. J. E. van der Putten, H. L. de Haas, F. A. Begemann, T. Weersma, H. J. Kikkert Schotbergh, B. van Helden, H. W. de Nijs, G. W. A. Vlasblom, H. F. O. Köppelmann, J. J. de Graaff, D. F. van Warmelo, C. M. Visser, H. F. F. Lutje, H. T. Holz, J. H. Schwab, J. D. J. Snel, C. G. Klicks, J. D. van Alphen, G. van Zalingen, F. Gusdorf, L. van der Hout, H. M. Mahne, H. van Ophuyzen, L. D. M. van Son, A. H. W. Scheuer, A. van Driem, C. J. van Temmen, V. A. A. Bekking, J. J. van Bakkenes, J. Gleenewinkel Kamperdijk, W. J. P. Deykerhoff, W. D. C. Regensburg, C. H. F. Riesz, H. D. H. Bosboom en W. C. Nieuwenhuysen. — Bij het personeel van de geneesk. dienst in Oost-Indië, tot officier van gezondh. van de 2de kl., de studenten P. Schijff, N. L. Holwerda, J. C. Gaerthe en H. W. Sandberg.

Geplaatst en overgeplaatst.

Bij het wapen der inf., bij het 1ste bat., de 1ste luits. H. L. van der Hoff en J. M. Romijn en de 2de luit. E. K. J. V. van Mulken, allen uit Ned. aangekomen, de twee eersten bestemd voor de dienst in O. I., de laatste gedetacheerd voor den tijd van twee jaren; — bij het 2de bat., de 1ste luits. J. H. Roque, jhr. W. A. Roëll, G. H. Aalders, P. van Assen en J. van Wijk, en de 2de luit. D. Cheriex, allen uit Ned. aangekomen, de eerste van verlof terug, de overigen gedetacheerd voor den tijd van twee jaren; — bij het 3de bat., de kaps. C. A. van Randwijk en H. T. Mulder, en de 1ste luits. C. van Tienhoven, H. A. Hulstkamp, J. A. L. Schoenmaeckers en D. G. baron Sloet van Zwamburg, allen uit Ned. aangekomen, de eerste van verlof terug, de overigen gedetacheerd voor den tijd van twee jaren; — bij het 4de bat., de 1ste luit. J. A. Wijmans, uit Ned. aangekomen en gedetacheerd voor den tijd van twee jaren; — bij het 7de bat., de 1ste luits. P. E. Mulder en M. C. B. de Groot, uit Ned. aangekomen en gedetacheerd voor den tijd van twee jaren; — bij het 9de bat., de majoor C. Schäfer, uit Ned. aangekomen; de kaps. F. baron van Acrssen Beijeren van Voshol en W. H. Voorman, de 1ste luits. T. W. J. Buys, H. A. Kalkoen, L. F. Leijds, en de 2de luit. J. P. van Vlierden, allen uit Ned. aangekomen en gedetacheerd voor den tijd van twee jaren; — bij het 10de bat., de kap. L. W. C. Gerlach, de 1ste luits. F. A. Egter, jhr. W. O. G. Bloys van Treslong, J. J. Friese, W. Vermeere en J. P. T. G. E. Delpy, benevens de 2de luits. H. J. Camerlingh en B. Schaap, allen uit Ned. aangekomen, de eerste van verlof terug, de zes volgende gedetacheerd voor den tijd van twee jaren, de laatste voor de dienst in O.-I.; — bij het 11de bat., de 1ste luit. T. C. C. van Orsoy Veeren, uit Ned. aangekomen en gedetacheerd voor den tijd van twee jaren; — bij het 12de bat., de 1ste luits. W. J. Scheltus, J. L. de Bock en J. K. Kost, alsmede de 2de luit. G. H. Slot, allen uit Ned. aangek. en gedetacheerd voor den tijd van twee jaren; — bij het 13de bat., de 1ste luits. J. J. A. In 't Velt; voorts J. Joha en F. J. W. M. Hustinx, uit Ned. aangekomen en gedetacheerd voor den tijd van twee jaren; — bij het 14de bat., de 2de luit. B. van Helden, uit Ned. aangekomen, de kaps. C. C. Steinmetz, A. J. F. Rochell en P. F. T. Lafors, en de 1ste luits. M. G. W. A. Schuman, A. E. Mooijaart, P. Vinkhuysen, C. van Leeuwen en W. L. J. Scheepens, allen uit Ned. aangekomen, de eerste van verlof terug, de overigen gedetacheerd voor den tijd van twee jaren; als adj., de 1ste luit. H. G. J. van Hoogstraten van het korps. — *Overgeplaatst*: bij de geneesk. dienst, bij het gr. milit. hosp. te Weltevreden, de offic. v. gez. der 2de kl. R. Numans, en de apoth. der 3de kl. K. Broes van Dort, resp. van de dienst ter Sumatra's westk. en o. en van het gr. milit. hosp. te Samarang; — bij het wapen der inf., bij het garn.-bat. van Riouw en o., de 1ste luit. W. J. T. Thieme, van het 10de bat.; bij de garn.-komp. der Lampongsche distr., de 2de luits. J. Gleenewinkel Kamperdijk en G. H. L. F. O. Ilgen, resp. van het 10de en 9de bat.; bij het bat. barissan van Madura, de 2de luit. M. J. Nix, van het 9de bat.; bij het 4de bat., de 2de luit. A. van Driem, van het substkader te Samarang; bij het 17de bat., de kap. H. E. L. Prins, van het 6de bat.;

bij het bat. barissan van Madura, de kap. F. A. Gits, van het 14de bat.; bij het legioen van Pakoe Alam, de 1ste luit. jhr. J. J. Sandberg; — bij het materieel der art., de 1ste luit. K. E. Reek, van het personeel; bij de pyrotechnische werkplaats te Soerabaja, als vuurwerker, de 1ste luit. B. T. Elias, en de 2de luit. A. W. Segboer; als directeur van den buskruidmolen te Ngawi, de 1ste luit. J. J. K. de Moulin; bij het personeel, de kap. J. L. van Wijhe en de 1ste luit. H. J. G. Souman, van het materieel; — bij het 4de bat. inf., de 1ste luit. J. E. Ruzette, van het 12de bat.; bij het 9de bat., de kap. J. H. C. Godin, de 1ste luit. G. M. Burgerhoudt en de 2de luits. K. K. A. J. Schneider en R. L. Kellerman; de eerste van het garn.-bat. der W.-afd. van Borneo, de twee volgende van het 10de bat. en de laatste van de garn.-komp. van Bantam; bij het 12de bat., de 1ste luits. P. H. J. Oosthout en J. P. Groenhof en de 2de luit. J. A. T. van Beek, de eerste van het garn.-bat. van Palembang en Benkoelen en de beide laatsten van het 10de bat.; bij het 17de bat., de 1ste luit. T. L. Kaiser, van het 15de bat.; bij het 15de bat., de 2de luit. G. C. Stokhuyzen, van het 16de bat.; bij het garn.-bat. van Sumatra's westk. en o., de 1ste luit. G. J. Soeterik, van het 17de bat.; bij het bat. barissan van Madura, de 2de luit. P. van Lawick van Pabst, van het 4de bat.; — bij de geneesk. dienst, op het bureau van den chef, de offic. v. gez. der 1ste kl. L. H. N. Vriesman, van het gr. milit. hosp. te Weltevreden; bij de geneesk. dienst van Celebes en o., de offic. v. gez. der 2de kl. C. H. A. Westhoff, van het gr. milit. hosp. te Soerabaja; — bij het wapen der inf., bij het 2de bat., de 1ste luit. J. Schori, en als adj., de 2de luit. J. G. Blanken, de eerste van het kader bij het strafdetachem. te Klatten, de laatste van het 3de bat.; bij het 3de bat., de majoor F. T. Engel, van het 17de bat.; bij het 13de bat., de 1ste luit. D. M. Kaakebeen, tijdelijk gedetacheerd bij het wapen der genie; bij het 14de bat., de luit.-kol. J. L. J. H. Pel, pl. kommandant te Soerabaja; bij het bat. barissan van Madura, de kap. Ockerse, van het 13de bat. — Bij het wapen der inf. van het leger in Oost-Indië, de 2de luit. D. P. A. Markestijn, van het 6de reg. inf.

Tijdelijk gedetacheerd.

Bij het wapen der genie, bij het korps mineurs en sappeurs, de 1ste luit. der inf. H. Koppen, onlangs uit Ned. aangekomen; bij den staf van het wapen, de 1ste luit. G. J. A. Beunk, van het garn.-bat. der Z.- en O.-afd. v. Borneo.

Eervol ontslagen.

De 2de luit.-kwartierm. L. N. W. C. Beeckman.

Op non-activiteit gesteld.

De 2de luit. J. Bosman, van het 2de bat.

Tweejarig verlof verleend,

aan den 1sten luit. der inf. J. F. Saehse; aan den kap. der inf. H. F. C. W. von Ende; aan den majoor der inf. J. F. Haus.

ADVERTENTIËN.

Bij BROESE & COMP. te Breda is voorhanden :

Der deutsch-französische Krieg

1870-1871

UND

das Generalstabswerk

VON

C. v. B.

1^e HEFT.

Weissenburg — Wörth — Spicheren.

MIT EINER KARTE.

Prijs *f* 1,90.

DIE VERLUSTE

DER

DEUTSCHEN ARMEEN

AN OFFIZIEREN UND MANNSCHAFTEN

im Kriege gegen Frankreich

1870-1871

VON

Dr. ERNST ENGEL.

Prijs *f* 6,40.

STUDIEN

ZUM

Militär-Strafgesetzbuch

für das Deutsche Reich

VON

G. HERBST

Auditeur.

Prijs f 1,30.

DIE

militärische, nationale, social- und kirchen-
politische

Nothwendigkeit

DER

militärischen Jugenderziehung

UND

wirklich allgemeinen

Wehrpflicht.

Eine lehrbuchartige Erörterung der Militärfrage

VON

Dr. CARL WALCKER.

Prijs f 1,90.

GUALTH. KOLFF te *Leiden* heeft uitgegeven en alom verkrijgbaar gesteld :

VOOR NIEUW AANGESTELDE OFFICIEREN VAN HET INDISCHE LEGER.
Onmisbaar :

I.

DE TWEEDE EN VEEL VERMEERDERDE DRUK VAN DE
ALGEMEENE ORDERS

VOOR HET

Nederl. Leger in Oost-Indië,

Verzameld door **Majoor W. A. VAN REES.**

In een heel linnen band. Prijs f 12,—.

Deze Verzameling met Alphabetisch Register loopt van den aanvang 1851 tot 1867. De latere jaren worden door het Milit. Depart. in Indië verstrekt.

II.

ALGEMEEN ALPHABETISCH REGISTER
OP DE VERZAMELING VAN ALGEMEENE ORDERS

VOOR HET NEDERL. LEGER IN OOST-INDIË,

voor zoo verre die niet als vervallen kunnen worden beschouwd,
of niet in die van latere dagteekening zijn opgenomen

1850-1868.

Zamengesteld door **W. N. VERLEGH,**

Gewezen Kapitein bij den Staf van genoemd Leger.

In heel linnen banden met wit papier doorschoten. Prijs f 3,—.

Dit Register is ingerigt, zoowel voor het gebruik der Officiële als van de Particuliere Uitgave van de **ALGEMEENE ORDERS.**

VERSCHEENEN :

DE BONISCHE EXPEDITIËN.

KRIJGSGEBEURTENISSEN OP CELEBES IN 1859 EN 1860.

Door **M. T. H. PERELAER**, Ridder der Militaire Willems-Orde 4de Klasse, Kapitein der Infanterie bij het Nederlandsch Indische Leger.

2 Deelen. Met Portret en 16 Platen, Kaarten en Terreinschetsen. Prijs f 9,80.

Aan deze expedities namen meer dan 500 officieren der land- en zeemacht roemrijk deel. Hunne namen staan allen vermeld achter de beschrijving der beide expedities. Menig oud krijgskameraad zal men willicht daaronder aantreffen. — Voor krijgs-historie heeft bovendien dit werk een onschatbare waarde, aangezien daarin het uitrusten van expedities, benevens de wijze van oorlogvoeren in Nederl. Indië zeer uitvoerig wordt beschreven.

Van denzelfden schrijver is onlangs uitgegeven :

ETNOGRAFISCHE BESCHRIJVING

DER DAJAKS.

Met vier Platen. Prijs f 3,80.

In dit belangwekkende werk over een nog weinig bekende groote volkstam op Borneo, waarmede de officier in Nederl.-Indië zoo vaak in aanraking is, komt een uitvoerig Hoofdstuk voor over :

De Wapenen en het Oorlogvoeren der Dajaks.

BROESE & COMP. te Breda debiteeren met uitnemend succes :

BEGINSELEN

VAN DE

STATICA DER VASTE LIGCHAMEN,

DOOR

M. C. F. SIMON,

Kapitein der Artillerie aan de Koninkl. Milit. Akademie.

1ste aflevering	f 1,60.
2de »	» 1,60.
3de »	» 1,60.
4de »	» 2,90.

M. F. MAURY'S

Natuurkundige Aardrijkskunde,

VERTAALD DOOR

M. J. VAN NIEUWKUIJK,

Kapitein der Artillerie;

ONDER TOEZICHT EN MET EENE VÓORREDE VAN

Dr. L. A. J. BURGERSDIJK,

Directeur van de Hoogere Burgerschool te Deventer.

MET 2 PLATEN.

TWEEDE DRUK.

Prijs f 1,25.

 Omtrent deze NATUURKUNDIGE AARDRIJKSKUNDE komen de gunstigste beoordeelingen voor in *De Gids*, in het *Weekblad voor het lager, middelbaar en gymnasiaal onderwijs*, in de *Nieuwe Bijdragen ter bevordering van het onderwijs en de opvoeding*, enz.

---

*Litteraire
Societät
's Gravenhage*

BIJLAGE X.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

DERDE SERIE. — ACHTTIENDE DEEL, N°. 10.

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN ENZ.

(Maand October 1873.)

a.) BIJ HET LEGER HIER TE LANDE.

—*—
Benoemd.

Tot Minister van Oorlog: de generaal-majoor A. W. P. Weitzel, komt. der 2de divisie inf. Bij het wapen der inf. Bij het 3de reg. inf., tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. C. B. A. Opscholtens, van het korps. — Bij het wapen der art. Bij den staf van het wapen, tot kap. van de 1ste kl.: de kap. van de 2de kl. J. W. Bergansius, van dien staf; tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. P. W. Pfeiffer, van dien staf. Bij het 1ste reg. vest.-art., tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. H. N. Boerrigter, van het korps. — Bij het personeel van de geneesk. dienst der landm., tot officier van gezondh. van de 1ste kl.: de offic. van gezondh. van de 2de kl. J. W. C. von Römer, van het personeel; tot offic. van gezondh. van de 2de kl.: de offic. van gezondh. van de 3de kl. N. van Rijnberk, H. G. C. Heringa, J. Paré, J. H. Teeling, K. Hennes, N. Rutgers, D. Mestingh en L. L. Plantenga, allen van het personeel. Bij het personeel van de geneesk. dienst in West-Indië, tot offic. van gezondh. van de 2de kl.: de student voor de milit. geneesk. dienst (arts) J. Coronel.

Overgeplaatst.

Bij het 1ste reg. inf.: de 2de luit. jhr. A. H. M. M. van Pabst van Bingerden, van het 3de reg. inf. Bij het instr.-bat.: de 1ste luit. C. W. A. de Jongh, van het 6de reg. inf. Bij het 1ste reg. vest.-art.: de 1ste luit. F. H. Vervat, van het 2de reg. vest.-art., en zulks op het daartoe door hem gedaan verzoek.

Verplaatst.

Van het garniz.-hosp. te Bergen-op-Zoom naar het Rijks hosp. te Utrecht, de eerste offic. van gezondh. 1ste kl. J. Smith; van het Rijks hosp. te Utrecht naar het garniz.-hosp. te 's Gravenhage, de eerste offic. van gezondh. 2de kl. A. F. Bauduin; van het 3de reg. inf bij het 2de reg. vest.-art., de offic. van gezondh. 1ste kl. A. W. J. Zubli; van de garniz.-infirmierie te Grave naar de garniz.-infirmierie te Middelburg,

de offic. van gezondh. 1ste kl. J. D. van Hemert; van de garniz.-infirmierie te Mid-
delburg naar het garniz.-hospit. te Bergen-op-Zoom, de offic. van gezondh. 1ste kl.
P. F. Meuleman; van het garniz.-hospit. te Bergen-op-Zoom bij het 3de reg. inf.,
de offic. van gezondh. 1ste kl. C. H. P. Klamberg; van het 7de reg. inf. naar de
garniz.-infirmierie te Naarden, de offic. van gezondh. 1ste kl. J. W. Kipp; van het
bat. min. en sapp. naar het Rijks hospit. te Utrecht, de offic. van gezondh. 2de kl.
W. C. J. van der Grijp; van het Rijks hosp. te Utrecht naar het bat. min. en sapp.,
de offic. van gezondh. 3de kl. C. G. Luyt.

Bestemd

tot lid der commissie van proefneming en in verband daarmede eervol ontheven van
zijne detachering bij de art.-, stapel- en constr.-magaz. en in zijnen rang overgepl.
bij den staf der art., de 1ste luit. F. G. A. Scherer, van het 2de reg. vest.-art.

Definitief bij de Normaal-Schietschool werkzaam gesteld

en in verband daarmede in zijn rang overgeplaatst bij den staf der inf., de 1ste luit.
J. C. J. van Ogten, van het 7de reg. inf., gedetacheerd bij de Normaal-Schietschool.

In actieve dienst hersteld.

Bij het 1ste reg. huz., de 2de luit. der kav. op non-activiteit B. W. A. A. baron
van Dedem.

Gehandhaafd

in zijne betrekking van lid der commissie van proefneming, en in verband daarmede
in zijn rang overgeplaatst bij den staf der artillerie, de kap. C. L. W. Moorrees,
van het 3de reg. vesting-art., en lid der commissie van proefneming; in zijne be-
trekking van lid der commissie van proefneming, en in verband daarmede in zijn
rang overgeplaatst bij den staf der art., de 1ste luit. F. R. Froger, van het reg.
veld-art., lid der commissie van proefneming.

Eervol ontheven,

en zulks overeenkomstig zijn verlangen, van zijne betrekking tot het D. v. O. en hem
gehandhaafd in zijne betrekking van lid der commissie van proefneming, de kap.
J. W. Bergausius, van den staf der art., werkzaam bij het D. v. O., lid der
commissie van proefneming; overeenkomstig zijn verlangen, van zijne betrekking
tot de commissie van proefneming, onder dankbetuiging voor de goede diensten door
hem bij die commissie bewezen, de 1ste luit. P. van der Burg, van den staf der
art., lid van de commissie van proefneming; van zijne betrekking tot de commissie
van proefneming, de 1ste luit. H. H. P. de Wit, van het 1ste reg. vesting-art.,
lid der commissie van proefneming; uit zijne functiën van adj. van den directeur voor
het materieel der art., en werkzaam gesteld bij het D. v. O., de kap. W. Hooge-
boom, van den staf der art., adj. van den directeur voor het materieel der art.

Gedetacheerd

bij de Normaal-schietschool, de 1ste luit. J. P. Henrichs, van het 5de reg. inf.;
bij de art.-, stapel- en constr.-magazijnen, de 2de luit. J. C. Fabius, van het reg.
veld-art.

Tijdelijk gedetacheerd

bij de divisie voor het materieel der art., ten einde te worden belast met de waar-
neming der functiën van adj. van den directeur, de kap. J. B. van den Oudendijk
Pieterse, van het 3de reg. vest.-art.

Van gedetacheerd terug en geplaatst

bij het 1ste reg. inf., de 1ste luit. M. J. Temminck, gedetacheerd bij het leger in
Oost-Indië; bij het 2de reg. inf., de kap. der inf. A. A. F. Lanzing, gedetacheerd
bij het leger in Oost-Indië, en tevens benoemd tot kap. van de 2de kl.

—

Bervol ontslagen.

De offic. van gezondh. der 2de kl. T. W. Beukema, van het personeel van de geneesk. dienst der landmagt, tijdelijk in Japansche militaire dienst.

Op non-activiteit gesteld.

De 1ste luit. J. J. van Tubergen, van het 3de reg. inf.; de 1ste luit. J. E. van Gorkum, van het 7de reg. inf.; de 1ste luit. J. Scheuer, van het 7de reg. inf., en zulks op het daartoe door hem gedaan verzoek; de 2de luit. J. F. H. Bolken, van het reg. veld-art.

Gepensionneerd.

De kap.-administrateur van kleeding en wapening H. J. van Maurik, van het 4de reg. huz., en zulks op de daartoe door hem gedane aanvraag; de kap. der inf. op non-activiteit N. J. Mulert tot de Leemkule, en zulks op het daartoe door hem gedaan verzoek; de kap. der inf. op non-activ. C. L. Walther.

Overleden.

de kap. der art. op non-activ. T. J. C. A. Boele; de offic. van gezondh. der 3de kl. op non-activ. E. Edema.

—

BENOEMD.

Tot Grootofficier der orde van de Eikenkroon, de generaal-majoor A. E. Mansfeldt, adj. van Z. M. in buitengewone dienst, kommt. der 3de divisie inf.

Tot Ridder der orde van de Eikenkroon, de offic. van gezondh. der 2de kl. C. de Mooy, van het personeel van de geneesk. dienst der landmagt.

—

Vergunning verleend,

aan den 1sten luit. S. M. S. de Ranits, van den grooten staf, ordonnance-officier van Z. M., tot het aannemen en dragen der versierselen van Ridder 1ste afdeeling der orde van de Waakzaamheid of van den Witten Valk, hem door Z. K. H. den Groot-Hertog van Saxon-Weimar-Eisenach geschonken.

—

b.) BIJ HET LEGER IN OOST- EN WEST-INDIË.

Benoemd.

Bij de militaire administr. van het leger in Oost-Indië, tot 2den luit.-kwartierm., de 2de klerken B. N. Tuinenburg, H. P. G. Munninkhuizen, H. L. Diecke en F. L. J. de Jeer, allen van het Ministerie van Koloniën, alsmede de scheepsklerk W. K. M. Hazen. — Bij het personeel van de geneesk. dienst in Oost-Indië, tot officier van gezondh. 2de kl., de student voor de militaire geneesk. dienst (arts) E. de Wolff.

Geplaatst.

Als adjud. van den opperbevelh. der 2de expeditie tegen Atchin, de kap. der inf. W. J. Vervloet, van verlof uit Ned. terug; bij den staf van gezegden opperbevelh., Zr. Ms. ordonnance-offic., de 1ste luit. J. E. N. baron Sirtema van Grovestins, gedet. voor den tijd van twee jaren; bij het groot milit. hosp. te Weltevreden, de offic. v. gez. 1ste kl. J. J. W. E. van Riemsdijk, van verlof uit Ned. terug; bij het milit. hosp. te Tjilatjap, de apoth. der 3de kl. J. B. Nagelvoort; bij het gr. milit. hosp. te Weltevreden, de offic. van gez. der 1ste kl. J. B. Dumont, van verlof uit Ned. terug; — bij het wapen der inf., bij het 9de bat., de kap. H. Demmeni, en als adj., de 1ste luit. F. P. Sievers, de eerste van verlof terug, de laatste van het korps; bij

het 16de bat., de 2de luit. W. Munniks de Jongh, uit Ned. zangek. en bestemd voor de dienst in O.-I.; bij het 17de bat., de 2de luit. J. Buddingh, uit Ned. aangekomen en bestemd voor de dienst in O.-I.; bij de garn.-komp. van Bantam, de 2de luit. H. Berail, van verlof uit Ned. terug; — bij het 10de bat., de 2de luit. P. M. Dusser de Barenne; — bij het 1ste bat., de 2de luit. W. T. N. von Geusau; bij het 3de bat., de kap. J. Z. le Bron de Vexela; bij het 5de bat., de 2de luits. P. H. de Wit, A. J. Visser en P. J. H. Kramer; bij het 8ste bat., de 2de luit. G. G. J. Notten; bij het 10de bat., de 1ste luit. A. Stokhuysen en de 2de luits. B. L. Hagedoorn en H. T. A. Keyzer; bij het 11de bat., de 2de luit. J. J. G. 't Sas; bij het 12de bat., de kapt. F. M. Avenarius en J. A. de Graaff, en de 1ste luits. A. Evenwel, J. S. van Bijsterveld en P. H. van Hulstijn; bij het 13de bat., de kap. M. J. H. Sauer, de 1ste luit. A. E. C. V. Boudewijns en de 2de luits. B. G. L. Bouricius en J. G. Meijjes; bij het 14de bat., de 1ste luit. A. H. F. Birnié; bij het garn.-bat. van Palembang en Benkoelen, de kap. J. H. Burghgraef, de 1ste luit. H. C. Smallenbach, en de 2de luits. B. Claasen, J. W. A. Nales en P. Silvergrieter Hoogstad; bij het garn.-bat. van Banka, de 2de luit. H. V. Geerlig; allen uit Ned. aangek.; als instr. bij den barisan te Sumanap, de kap. A. J. E. van Dugteren, van het 13de bat.; bij het bat. barisan van Madura, als adj., de 2de luits. P. van Lawick van Pabst en F. W. Janitz, van het korps; — bij het 3de bat. inf., als adj., de 1ste luit. H. J. de Bordes, van het korps; bij het 4de bat., als adj., de 2de luit. D. J. A. Arntzenius, van het korps, bij het 10de bat., de 1ste luit. A. de Vletter, onlangs van „voor memorie” bij het leger teruggevoerd.

Overgeplaatst.

Bij het 8ste bat. inf., de 2de luit. G. B. Blom, van het 2de bat.; bij het 9de bat., de 1ste luit. jhr. J. H. A. P. von Schmidt auf Altenstadt, van het garn.-bat. van Riouw en o.; bij de garn.-komp. van Bantam, de 1ste luit. C. D. A. van der Loo, van het 12de bat.; — bij het gr. milit. hosp. te Weltevreden, de offic. v. gez. der 2de kl. A. K. W. Arntzenius, en de apotheker 3de kl. A. H. Hisgen, resp. van de geneesk. dienst van Riouw en o. en van het milit. hosp. te Tjilatjap; bij de geneesk. dienst van Riouw en o., de offic. v. gez. der 2de kl. J. J. van Vogelpoel, van het gr. milit. hosp. te Willem I; bij het wapen der inf., bij het 1ste bat., de kap. T. Buning, van het 5de bat.; bij het 4de bat., de kap. J. L. Sonnenberg, van het garn.-bat. in de 2de milit. afd. op Java; bij het 10de bat., de kap. M. C. H. Bijleveld, van het 13de bat.; bij het 11de bat., de kap. H. K. Ontijd, van het 9de bat.; bij het 12de bat., de kap. J. A. de Visch Eijbergen, van het 10de bat.; bij het 15de bat., de majoor D. A. C. F. W. Verstege, van het 12de bat.; bij het garn.-bat. in de 2de milit. afd. op Java, de kap. H. C. Eenhuizen, van het korps pupillen te Gombong; bij het garn.-bat. van Sumatra's westk. en o., de 1ste luit. J. A. Schultz, van het 15de bat.; bij het garn.-bat. van Palembang en Benkoelen, de kap. J. A. D. C. van Rhijn, tijdelijk gedetacheerd bij het wapen der genie; bij het garn.-bat. van Celebes en o., de tot kap. bevorderde 1ste luit. P. B. van Staden ten Brink, adj. van den milit. kommt. van Celebes en o.; bij het garn.-bat. der Mol. eil., de kap. L. G. Diepenheim, van het 10de bat.; bij het garn.-bat. van Banka, de majoor C. B. H. van Deutekom, van het 15de bat.; bij het kader van het strafdetachment te Klatten, de kap. R. P. de Groot, van het 10de bat.; — bij de 2de afd. van het D. v. O., de 1ste luit. H. C. P. de Bruijn, van het 12de bat. inf.; bij het bureau voor de krijgstoerusting op Sumatra, de 1ste luit. W. C. Nieuwenhuyzen; bij het 3de bat. inf., de kap. J. B. Mack, en de 2de luits. A. F. d'Arnaud Geskens en W. H. M. de Riel, resp. van het 1ste, 5de en 8ste bat.; bij het 5de bat., de kap. B. van Moerkerken, van het 8ste bat.; bij het 8ste bat., de kap. J. F. S. Slors, van het 5de bat.; bij het 9de bat., de 1ste luit. jhr. W. O. G. Bloys van Treslong, en de 2de luit. H. J. Camerlingh, van het 10de bat.; bij het garn.-bat. der Mol. eil., de 2de luit. G. A. de Wit, van het 10de bat., bij het korps pupillen te Gombong, de 1ste luit. F. C. Vervloet, van het subs.-kader te Batavia; — als pl. kommandant te Samarang, de luit.-kol. F. C. A. Stoecker, van het 8ste bat.; — bij het gr. milit. hosp. te Willem I, de offic. v. gez. der 2de kl. A. ten Bosch, van het garn. te Malang; bij dit garn., de offic. v. gez. der 2de kl. F. de Boer, van de

geneesk. dienst der Z.- en O.-afd. van Borneo; — bij het 1ste bat. inf., de luit.-kol. H. W. C. van Stawe, kommt. der troepen in het rijk van Deli; bij het 2de bat., de 2de luits. L. F. A. Winkel, A. de Willigen en T. van der Zee, resp. van het 17de, 15de en 16de bat.; bij het garn.-bat. in de 2de milit. afd. op Java, de 1ste luit. C. P. Roskes, van het 8ste bat.; als kommt. der troepen in het rijk van Deli, de majoor H. van Heijningen, van het kader van het strafbat. te Klatten; als instruct. bij het legioen van Mangkoe Negoro, de 1ste luit. C. J. Meijer, van het 4de bat. — Voor den tijd van 2 jaren bij het personeel van de geneesk. dienst der landmagt in Oost-Indië, de offic. van gezondh. der 2de kl. H. G. C. Heringa, J. Paré, J. K. Stakman Bosse, J. H. Bijstra en A. J. Boekelman, allen van het personeel van de geneesk. dienst van het leger in Nederland. Voor den tijd van een jaar, de offic. van gezondh. der 1ste kl. J. van Dorsten, en de offic. van gezondh. der 2de kl. L. B. E. Ledeboer, beiden van het personeel van de geneesk. dienst der landmagt van het leger in Nederland. — Bij het leger in Oost.-Indië, de 1ste luit. der inf. F. P. Sievers, gedetacheerd bij dat leger.

Eervol ontslagen.

De klerk bij de milit. administratie W. B. van Garling; de luit. kolonel der inf. B. Loggere; de kap. der inf. A. M. de Buck.

In activiteit hersteld.

De kolonel der inf. op non-activiteit G. P. de Neve, te rekenen van 6 Sept., zijnde hij van dien datum aangewezen als chef van den staf der tweede expeditie tegen Atchin.

Tweejarig verlof verleend,

aan den kolonel M. Th. Reiche, chef der geneesk. dienst; aan den 1sten luit. der inf. J. A. E. Saltzmann; aan den milit. ambtenaar der 2de kl. J. C. Blom; aan den 2den luit.-kwartierm. J. J. Kluijskens; aan den kolonel der inf. L. F. Donleben; aan den offic. van gez. der 2de kl. C. O. van Oordt.

Overleden.

W. Smit, kap. der inf., te Padang Pandjang, den 17den Junij 1873.

ADVERTENTIËN.

BROESE & COMP. te *Breda* vestigen de aandacht van
H.H. Officieren op onderstaande mededeelingen :

Auf Veranlassung der General-Inspection des Ingenieurkorps und der Festungen wird demnächst eine Reihe von historischen Darstellungen über die *Belagerungen*, die während des Krieges von 1870/71 seitens den Deutschen Armee ausgeführt sind erscheinen, welche von Offizieren des Ingenieur-Corps, die an diesen Belagerungen persönlich Theil genommen haben, auf Grund amtlicher Quellen bearbeitet worden sind resp. noch bearbeitet werden. Es wird von diesem Werke zunächst erscheinen: 1.) die Geschichte der Belagerung von Straszburg im Jahre 1870, von *Reinhold Wagner*, Hauptmann im Ingenieurkorps. 2.) die Geschichte der Belagerung von Paris im Jahre 1870/71, von *Eduard Heyde* und *Froese*, Hauptleuten im Ingenieur-Corps. 3.) Geschichte des Bombardements von Schlettstadt und Neu-Breisach, von *Paul Wolff*, Hauptmann im Ingenieurkorps. — Die Herausgabe wird lieferungsweise erfolgen und zwar zunächst die Geschichte der Belagerung von Straszburg in 3 bis 4 Lieferungen, alsdann die Geschichte der Belagerung von Paris in 5 bis 6 Lieferungen; schliesslich die Geschichte des Bombardements von Schlettstadt und Neu-Breisach. Sämmtliche Werke werden mit Plänen und Karten von der Verlagshandlung bei welcher auch die Jahrbücher für die deutsche Armee u. Marine erscheinen, F. Schneider & Comp., Berlin, Unter den Linden 21, reich ausgestattet sein. Wie wir vernehmen, wird noch in diesem Jahre die erste Lieferung der Geschichte der Belagerung von Straszburg erscheinen. Bei dem hohen Interesse, welches diese wichtigen Werke hervorrufen werden, durfte es geboten sein, schon jetzt die Aufmerksamkeit auf das Erscheinen derselben hinzulenken.

- ADTS, N. (capit. comm. d'artill., profess. à l'école de tir, etc). Canons à grande puissance. — Le canon de 35 tonnes de Woolwich. — Calcul de la puissance des canons sur les plaques des cuirasses. — Les canons Vavasseur. 1 vol. in-16, avec pl. . . . . f 1.40.
- BERNAERT (maj.), Conférence à propos de changements nécessités dans la tactique. in-8°. . . . . » 0.60.
- Être ou n'être pas. Armée, Indépendance, Nationalité, in-16. » 0.60.
- BLONDIAU (capit.), Mines militaires. Règles relatives au renversement des escarpes, in-8°, avec pl. . . . . » 1.10.
- BRALION, E. N. (major du génie). Études sur les mines militaires. Les Fougasses pierriers — bouches à feu creusées en terre, in-16, avec 8 planches . . . . . » 1.95.
- Mines et canons. Théorie des effets de la poudre. La voie de vérité, comprenant: La découverte du véritable mode d'action des gaz de la poudre dans les mines, la démonstration d'une erreur capitale commise par tous les théoriciens, l'exposé d'une théorie entièrement nouvelle et en harmonie avec les phénomènes observés dans le jeu des fourneaux de mine, et le mode d'action des gaz de la poudre dans les bouches à feu. 1 vol. in-8°, avec 9 pl. » 3.30.
- BRIALMONT (colonel), Fortification polygonale, 2 vol. avec atlas in-fol. » 24.75.
- La fortification polygonale et les nouvelles fortifications d'Anvers. Réponse aux critiques de MM. Prévost et Cosseron de Villenoisy, in 8°. . . . . » 0.60.
- La fortification improvisée (2e ed. rev. et augm.) in-16, avec 9 planches. . . . . » 1.95.
- La vérité sur la situation militaire de la Belgique en 1871, in 8° (anonyme). . . . . » 0.60.
- La fortification à fossés secs. 2 vol. gr. in-8°, avec un atlas gr. in-fol. . . . . » 24.75.
- CAMPAGNE DE METZ, par un général prussien, avec carte (2e édition). » 0.95.
- CHESNEY (colonel), Etudes sur la campagne de 1815. Waterloo, in 8°, avec une carte. . . . . » 4.—.
- COFFINIÈRES DE NORDECK (gen.), CAPITULATION DE METZ. Réponse à ses détracteurs, in-8°. . . . . » 0.95.
- DAUDENART (major), La guerre sous-marine. Les torpédos, in-16, avec 2 planches. . . . . » 1.40.
- DE FORMANOIR (capit. d'ét.-maj.), Les chemins de fer en temps de guerre, avec gravure, in-16 (2e ed.) . . . . . » 0.95.
- Etude sur la tactique de la cavalerie, in-16, avec 21 gravures . . . . . » 1.95.
- DE RUYDTS (cap.), Les ponts militaires, in-16, avec pl. . . . . » 0.95.
- DUC DE CHARTRES, Champs de batailles du Rhin, in-16. . . . . » 1.40.
- EMPLOI DE L'ARTILLERIE rayée en campagne, in-16. . . . . » 0.60.
- ESMARCH, F. (docteur en médecine, professeur de chirurgie à Kiel), Le premier pansement sur le champ de bataille, traduit de l'allemand par M. Verneuil, docteur en médecine, professeur de chirurgie à Paris. 1 vol. in-16, avec 1 gravure en taille-douce et 3 gravures sur bois, rel. en toile. . . . . » 1.95.
- FAY, CH. (lieut.-col. d'ét.-maj.) Journal d'un officier de l'armée du Rhin, 4e édit., avec carte, in 8°. . . . . » 2.75.

- FISCH (capit., répétiteur d'art militaire et de fortification à l'École militaire de Belgique), Etudes sur la tactique. Matières d'examen du programme B pour les lieutenants d'inf. 1 vol. in-12, avec 10 pl. f 1.95.
- FISCHER, Etude sur l'emploi des corps de cavalerie au service de la sûreté des armées, in-16, avec gravure. . . . . » 0.60.
- GIRARD (capit.), Construction et emploi des défenses accessoires, in-16, avec planches. . . . . » 0.95.
- GRATRY, AUG. (major). Du pain et des différents modes et systèmes employés pour sa fabrication. 1 vol. grand in-8°, avec 2 planches. » 1.65.
- Essai sur les ponts mobiles militaires, in-8°, avec pl. » 4.00.
- GUERRE franco-allemande de 1870—1871, sous le roi Guillaume, par un officier d'état-major prussien, traduit de l'allemand par L. de Dieskau, capit. d'état-major, et G. A. Prim, lieutenant d'infanterie. — 1re partie. *Les événements jusqu'au 8 août 1870*, in-8°, avec 3 annexes et 4 cartes. — 2e partie. *Du 8 août à l'investissement de Metz*, avec 2 annexes et 3 cartes. Les deux parties. . . . . » 6.60.
- GUILLERY (docteur), Compte rendu raisonné de l'assainissement du champ de bataille de Sedan et de la partie de la Meuse qui le traverse. 1 vol. gr. in-8°, avec une carte coloriée du champ de bataille de Sedan . . . . . » 4.10.
- KRAFT (gén.). HOHENLOHE-INGELFINGEN (prince de). Idées sur les sièges. Conférences données le 15 mars 1872, à la Société militaire de Berlin. Traduit de l'allemand par G. A. Prim, lieutenant d'infanterie, in-8° . . . . . » 0.95.
- LAHURE (cap.), La cavalerie et son armement depuis la guerre de 1870, in-16 . . . . . » 0.60.
- LE BOULENGÉ (capit.). Chronographe Le Boulengé, in-8°, avec 4 pl. » 1.95.
- LEFEBVRE (lieut.), Du rôle et de l'emploi de la cavalerie aux différentes époques, in-16 . . . . . » 0.60.
- LOISEAU (capit. Officier de l'ordre de la Guadeloupe), Notes militaires sur le Mexique en 1864—1867, gr. in-8°; ouvrage orné de dessins, cartes et plans . . . . . » 4.00.
- LUTTES DE L'AUTRICHE EN 1866. Rédigé d'après les documents officiels par l'Etat-Major autrichien (section historique). Traduit de l'allemand, annoté et publié avec approbation de son Exc. le Ministre de la Guerre de l'Empire, par F. Crousse, capit. au corps d'Etat-Major belge. Tomes I à III, avec cartes et tabl. in-8°. . . » 14.00.
- MARCHAL (capit.), Abrégé des guerres de Louis XIV, avec notice historique. In 8°, avec 43 gr. pl. . . . . » 4.40.
- MONNIER, C. (major), La guerre des bois, in-16, avec 3 bl. . . » 1.95.
- MONTEFIORE — LÉVY et KUNZEL. Essais sur l'emploi de divers alliages et spécialement du bronze phosphoreux pour la coulée des bouches à feu. 1 vol. in-4°, avec planches . . . . . » 4.40.
- NAPOLÉON BONAPARTE (prince Pierre), Hypothèse d'une campagne Outre Rhin. Etude militaire par le prince Pierre-Napoléon Bonaparte. — L'armée belge. — Anvers. — Analyse des plus récents débats sur l'organisation militaire à la Chambre des Représentants, 1 gros vol. in-4°. . . . . » 8.00.
- NICAISE (capit.), L'artillerie de campagne de l'armée belge, in-16, avec 9 planches. . . . . » 1.95.
- PETRE (capit.), Kriegsspiel (Jeu de la Guerre). Guide des opérations tactiques exécutées sur la carte, in-16, avec 2 pl. . . . . » 0.85.

BIJLAGE XI.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

DERDE SERIE. — ACHTTIENDE DEEL, N°. 11.

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN ENZ.

(Maand November 1873.)

a.) BIJ HET LEGER HIER TE LANDE.

Benoemd.

Bij den grooten staf, tot generaal-majoor komt. der 2de divisie inf., tevens belast met het bevel in de 4de milit. afd., de kolonel J. A. K. W. Beeckman, komt. van het 6de reg. inf. — Bij het wapen der inf. Bij het 3de reg. inf., tot kap. van de 1ste kl.: de kap. van de 2de kl. A. W. Storm van 's Gravesande, van het korps; tot 2den luit.-kwartierm.: de serg.-schrijver J. P. Arimont, van het 1ste reg. vest.-art. Bij het 5de reg. inf., tot 2den luit.-kwartierm.: de serg. J. A. van Biesen, van het 3de reg. vest.-art. Bij het 8ste reg. inf., tot 2den luit.-kwartierm.: de sergtn. N. J. van den Bent, van het 3de reg. inf. en C. J. Kikkert, van het 1ste reg. vest.-art. — Bij het wapen der art. Bij het reg. veld-art., tot 1sten luit.: de 2de luit. M. A. Gelinck, van het korps. Bij het 2de reg. vest.-art., tot 1sten luit.: de 2de luits. W. J. van Hoytema en S. J. van Nooten, beiden van het korps. — Bij het personeel van de geneesk. dienst der landmagt, tot offic. van gezondh. der 2de kl.: de offic. van gezondh. 3de kl. W. P. Ruijsch, van het 3de reg. inf.; tot offic. van gezondh. der 3de kl., de student J. H. Reintjes.

Overgeplaatst.

Bij het 1ste reg. inf. en gedetacheerd bij het koloniaal werfdepôt: de offic. van gezondh. der 1ste kl. J. Baum, van de garniz.-infirm. te Arnhem. Bij het 2de reg. inf.: de 2de luit. J. Haver Droeze, van het 4de reg. inf., en zulks op het daartoe door hem gedaan verzoek. Bij het 4de reg. inf.: de 1ste luit.-kwartierm. J. Warnsinck, van het 8ste reg. inf. Bij het 5de reg. inf.: de 1ste luit. J. H. A. L. van Freijtag Drabbe, van het 6de reg. inf. Bij het 6de reg. inf.: de 2de luit. J. C. Telders, van het 7de reg. inf. Met 1 Februarij bij de garniz.-infirm. te Haarlem, de offic. van gezondh. der 1ste kl. J. Hellendoorn, van de garniz.-infirm. te Schoonhoven. — Bij het leger hier te lande, de 1ste luit. W. P. van der Schalk, van het leger in Oost-Indië, gedetacheerd bij het leger hier te lande.

—

Verplaatst.

Van het bat. min. en sapp. naar Naarden, de 1ste luit. H. F. W. Becking, van het korps ing., min. en sapp.

In actieve dienst hersteld.

Bij het 3de reg. vest.-art., de kap. op non-activiteit G. D. Birnie.

Eeroel ontslagen.

De officier van gezondh. der 2de kl. W. K. M. van Leeuwen van Duivenbode, van het personeel van de geneesk. dienst der landmagt, thans tijdelijk in Japansche militaire dienst, en zulks op het daartoe door hem gedaan verzoek.

Gedetacheerd

bij de inspectie van draagbare wapenen, de 2de luit. P. G. de Bruijn, van het 3de reg. vest.-art. Van zijne detachering ontheven en overgeplaatst bij de garniz.-infir. te Arnhem, de offic. van gezondh. der 1ste kl. H. G. F. Peltzer, van het 1ste reg. inf., gedetacheerd bij het koloniaal werfdepôt.

Op non-activiteit gesteld.

De officier van gezondh. der 2de kl. H. H. van der Vegt, van het 8ste reg. inf., en zulks op de daartoe door hem gedane aanvraag.

Gepensionneerd.

De kap. J. F. M. Temminck, van het 4de reg. inf., en zulks op de daartoe door hem gedane aanvraag; de kap. A. L. H. Gertner, van het 2de reg. inf.

b. BIJ HET LEGER IN OOST- EN WEST-INDIË.

Benoemd.

Tot tweeden bevelhebber bij de tweede expeditie tegen Atchin, de generaal-maj. G. M. Verspijck; tot 2den luit. bij het wap. der art., de serg. J. M. van Braam. — Bij het personeel van de geneeskundige dienst in Oost-Indië, tot offic. van gezondh. 2de kl., de heeren P. A. Platteeuw en F. F. Lammert.

Bevorderd.

Tot kolonel, de luit.-kolons. K. F. Schultze en A. A. G. Trappier; tot luit.-kol. de majoors E. T. Engel, L. de Paauw en R. N. Bar; tot majoor, de kapiteins C. J. M. de Wilde, A. Luymes, A. M. van der Meer, J. H. Romswinkel, F. C. L. Reuling, T. M. Verspijck en H. Tissot van Patot; tot kapitein, de 1ste luits. W. F. de Wilde, K. N. Reuter, A. H. Spaan, J. J. Spoelstra, S. G. Prins, L. H. de Grijs, M. Sabrerolle, J. G. Jansen, P. E. J. Moltzer, G. A. Gobius, jhr. J. J. Sandberg en P. P. H. van Ham; tot 1sten luit., de 2de luits. H. V. Geerligts, G. B. Hooijer, G. A. de Wit, L. L. A. Maurensbechter, P. van Lawick van Pabst, C. R. van Dijk, J. T. J. van Rijen, P. A. van der Loeff, E. J. T. Gobée, H. W. Vroesom de Haan, H. F. C. van Bylevelt, T. A. Engelbert van Bevervoorde, J. Stevels, A. J. Slicher, J. Speenhoff, E. Blauwenoord, K. A. Begemann, R. L. Kellerman, H. Heeres, G. G. F. von Lindbeem, F. J. H. J. T. van Teyn, Z. M. W. Caspari, J. L. P. K. Christ, J. B. Ponstijn, thans met verlof in Nederland, E. Greve en H. Bendien; — bij het wapen der genie, tot 1sten luit., de 2de luits. H. J. Bijleveld en H. A. G. von Dentsch; — tot kolonel, chief over de geneesk. dienst, de dirig. offic. van gezondh. der 1ste kl., B. E. J. H. Becking; — tot milit. ambtenaar der 2de kl., die der 3de kl. T. Bruyns.

Geplaatst.

Bij het 10de bat. inf., de kapit. S. D. Kramers, van verlof uit Nederl. terug; bij het 16de bat., de 1ste luit. B. van Ingen, uit Nederl. aangekomen en bestemd voor de dienst in O.-I.; bij het 17de bat., de 1ste luit. D. Brakel, van verlof uit Nederl. terug; — bij het 1ste bat. inf., de kapit. W. Vleijman; bij het 4de bat., de kapit. F. G. Otterbein, beiden gedetacheerd voor den tijd van twee jaren bij het leger in O.-I.

Overgeplaatst.

Bij het 3de bat., de 1ste luit. W. J. C. Kalshoven, van het 5de bat.; — als kommt. der inf. te Willem I, de kol. A. A. G. Frappier, milit. kommt. der W. afd. van Borneo; bij het groot milit. hospit. te Weltevreden, de offic. van gezondh. der 2de kl. W. J. J. Zuur, van de geneesk. dienst van Banka; bij het gr. milit. hospit. te Samarang, de offic. van gezondh. der 1ste kl. A. J. A. van der Mijle Decker, en die der 2de kl. C. H. Vechtman, resp. van het garniz. te Soerakarta en het reconvallesc.-gesticht te Oenarang; bij het groot. milit. hospit. te Soerabaja, de offic. van gezondh. der 2de kl. F. S. Pauli, van de geneesk. dienst der Mol. eil.; bij die van Sumatra's westk. en o., de offic. van gezondh. der 1ste kl. J. Goslings, en die der 2de kl. M. L. Cannegieter en M. M. Bleekrode, de twee eerstgenoemden van het groot milit. hospit. te Soerabaja, de laatstgenoemde van dat te Samarang; — bij het wapen der inf., bij het 2de bat., de kapits. K. N. Renter en S. G. Prins, resp. van het garniz.-bat. van Sumatra's westk. en o. en het 15de bat.; bij het 3de bat., de 1ste luits. W. Comfurius en D. van der Swan, van het 10de bat., bij het 6de bat., de 1ste luit. J. J. van Siethoff, van het 11de bat.; bij het 9de bat., de majoor J. H. Romswinkel en de 2de luit. P. F. T. van Veen, resp. van het 2de en 11de bat.; bij het 12de bat., de maj. A. Luijmes, de kapt. A. A. A. E. Gewin en de 1ste luit. J. B. A. H. van den Bossche, resp. van de garniz.-komp. van Bantam, het 10de en 14de bat.; bij het 13de bat., de kapits. W. F. de Wilde en J. H. van Rijn, resp. van het garniz.-bat. van Banka en dat van Celebes en o.; bij het 14de bat., de kapit. L. H. de Grijs en de 1ste luits. S. P. Oudkerk Pool, A. M. H. Badings, L. J. Popelier, G. A. Raaymakers en J. Stevels, de eerstgen. van het bat. barisan van Madura en de overigen van het garniz.-bat. der Mol. eil.; bij het 16de bat., de kap. M. Sablerolle, van het garnz.-bat. van Sumatra's westk. en o.; bij het subs.-kader te Samarang, de incl. 1ste luit. A. Meijer, van het garn.-bat. van Sumatra's westk. en o.; bij dat der w.-afd. van Borneo, de kapits. J. J. Spoelstra en J. G. Jansen, de eerstgen. pl.-adj. te Samarang, en laatstgen. van het 16de bat.; bij het garn.-bat. van Banka, de 1ste luit. A. C. Steenhoven, van het 10de bat.; bij de garnz.-komp. van Bantam, de kapt. W. C. Berkholt, van het 13de bat., bij het korps pupillen te Gombong, de 1ste luit. H. J. Knijff, v. het 3de bat.; — als adj. van den 2den bevelhebber bij de tweede expeditie tegen Atchen, de 1ste luit. der inf. W. C. Nieuwenhuizen, van het bureau voor de krijgstoerusting op Sumatra; als adj. van den milit. kommt. op Celebes en o., de 1ste luit. der inf. L. H. M. Genet, tijdelijk gedet. bij het wapen der genie; — bij het gr. milit. hospit. te Samarang, de offic. van gezondh. der 1ste kl. J. J. W. E. van Riemsdijk, van het gr. milit. hospit. te Weltevreden; — bij het 3de bat. inf., de kapt. A. P. Bindervoet van Nahuys, van het 4de bat.; bij het 9de bat., de 1ste luit. W. L. E. V. von Massow, van het garnz.-bat. van Palembang en Benkoelen; bij het 15de bat., de kapt. J. P. C. van Eijsden van het 17de bat. — Gedetacheerd voor den tijd van 2 jaren, bij het personeel van de geneesk. dienst in Oost-Indië, de offic. van gezondh. 3de kl. J. A. van der Stok, van het 1ste reg. vest.-art.

Eervol ontslagen.

De majoor der kavall. A. F. Huygen; de klerk bij de milit. administr. A. W. Maximiliaan.

Tijdelijk gedetacheerd.

Bij den staf van het wapen der genie, de 2de luit. J. M. W. Caspari, van het 11de bat.; de 1ste luit. J. N. J. Ketelaar, v. het garniz.-bat. van Sumatra's westk. en o.

--

Ingetrokken.

De overplaatsing bij het gr. milit. hospit. te Samarang van den offic. van gezondh. der 1ste kl. A. J. H. van der Mijll Decker, van het garniz. van Soerakarta.

In activiteit hersteld.

De magazijnm. der artillerie, 3de kl., W. E. P. Menhemius.

Op non-activiteit gesteld.

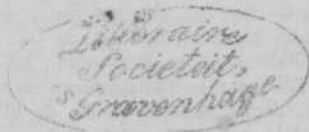
De 1ste luit.-kwartierm. E. J. L. Herens, van verlof uit Nederl. terug; de kapit. H. N. van Dijk van het 7de bat.

Tweejarig verlof verleend,

aan den milit. ambtenaar der 2de kl. H. R. W. Hamer; aan den kapt. der inf. F. C. Burgers.

Overleden.

F. J. D. Paré, 1ste luit. der inf., te Amsterdam, den 16den Maart 1873.

ADVERTENTIËN.

BROESE & COMP. te *Breda* vestigen de aandacht van
H.H. Officieren op onderstaande mededeelingen :

Auf Veranlassung der General-Inspection des Ingenieurkorps und der Festungen wird demnächst eine Reihe von historischen Darstellungen über die *Belagerungen*, die während des Krieges von 1870/71 seitens den Deutschen Armee ausgeführt sind erscheinen, welche von Offizieren des Ingenieur-Corps, die an diesen Belagerungen persönlich Theil genommen haben, auf Grund amtlicher Quellen bearbeitet worden sind resp. noch bearbeitet werden. Es wird von diesem Werke zunächst erscheinen: 1.) die Geschichte der Belagerung von Straszburg im Jahre 1870, von *Reinhold Wagner*, Hauptmann im Ingenieurkorps. 2.) die Geschichte der Belagerung von Paris im Jahre 1870/71, von *Eduard Heyde* und *Froese*, Hauptleuten im Ingenieur-Corps. 3.) Geschichte des Bombardements von Schlettstadt und Neu-Breisach, von *Paul Wolff*, Hauptmann im Ingenieurkorps. — Die Herausgabe wird lieferungsweise erfolgen und zwar zunächst die Geschichte der Belagerung von Straszburg in 3 bis 4 Lieferungen, alsdann die Geschichte der Belagerung von Paris in 5 bis 6 Lieferungen; schliesslich die Geschichte des Bombardements von Schlettstadt und Neu-Breisach. Sämmtliche Werke werden mit Plänen und Karten von der Verlagshandlung bei welcher auch die Jahrbücher für die deutsche Armee u. Marine erscheinen, F. Schneider & Comp., Berlin, Unter den Linden 21, reich ausgestattet sein. Wie wir vernehmen, wird noch in diesem Jahre die erste Lieferung der Geschichte der Belagerung von Straszburg erscheinen. Bei dem hohen Interesse, welches diese wichtigen Werke hervorrufen werden, durfte es geboten sein, schon jetzt die Aufmerksamkeit auf das Erscheinen derselben hinzulenken.

GUALTH. KOLFF te Leiden heeft uitgegeven en alom verkrijgbaar gesteld :

VOOR NIEUW AANGESTELDE OFFICIEREN VAN HET INDISCHE LEGER.

O n m i s b a a r :

I.

DE TWEEDE EN VEEL VERMEERDERDE DRUK VAN DE
ALGEMEENE ORDERS

VOOR HET

Nederl. Leger in Oost-Indië,

Verzameld door **Majoor W. A. VAN REES.**

In een heel linnen band. Prijs f 12,—.

Deze Verzameling met Alphabetisch Register loopt van den aanvang 1851 tot 1867. De latere jaren worden door het Milit. Depart. in Indië verstrekt.

II.

ALGEMEEN ALPHABETISCH REGISTER
OP DE VERZAMELING VAN ALGEMEENE ORDERS
VOOR HET NEDERL. LEGER IN OOST-INDIË,
voor zoo verre die niet als vervallen kunnen worden beschouwd,
of niet in die van latere dagteekening zijn opgenomen

1850-1868.

Zamengesteld door **W. N. VERLEGH.**

Gewezen Kapitein bij den Staf van genoemd Leger.

In heel linnen banden met wit papier doorschoten. Prijs f 3,—.

Dit Register is ingerigt, zoowel voor het gebruik der Officiële als van de Particuliere Uitgave van de **ALGEMEENE ORDERS.**

VERSCHENEN :

DE BONISCHE EXPEDITIËN.

KRIJGSGEBEURTENISSEN OP CELEBES IN 1859 EN 1860.

Door **M. T. H. PERELAER**, Ridder der Militaire Willems Orde 4de Klasse, Kapitein der Infanterie bij het Nederlandsch Indische Leger.

2 Deelen. Met Portret en 16 Platen, Kaarten en Terreinschetsen. Prijs f 9,80.

Aan deze expeditiën namen meer dan 500 officieren der land- en zeemacht roemrijk deel. Hunne namen staan allen vermeld achter de beschrijving der beide expeditiën. Menig oud krijgskamaraad zal men willicht daaronder aantreffen. — Voor krijgs-historie heeft bovendien dit werk een onschatbare waarde, aangezien daarin het uitrusten van expeditiën, benevens de wijze van oorlogvoeren in Nederl. Indië zeer uitvoerig wordt beschreven.

Van denzelfden schrijver is onlangs uitgegeven :

ETNOGRAFISCHE BESCHRIJVING

DER DAJAKS.

Met vier Platen. Prijs f 3,50.

In dit belangwekkende werk over een nog weinig bekende groote volkstam op Borneo, waarmede de officier in Nederl.-Indië zoo vaak in aanraking is, komt een uitvoerig Hoofdstuk voor over :

De Wapenen en het Oorlogvoeren der Dajaks.

Bij **BROESE & COMP.** te Breda zijn voorhanden :

- PIRON (capit.), Manuel théorique du mineur. Nouvelle théorie des mines, in-8°, avec planches. . . . . f 6.60.
- Le bombardement et la fortification moderne. 1 volume gr. in-8°, avec 7 gr. planches. . . . . » 4.40.
- Les Fougasses instantanées ou les mines projetantes simplifiées. 1 vol. in-8°, avec 3 planches. . . . . » 3.30.
- PONTUS, CH. (maj.), Tactique de l'infanterie, in-12, avec gravures. » 0.60.
- REUTER (lieut.), Reconnaissances et dialogues militaires à l'usage des Officiers et sous Officiers de toutes armes, en campagne, ou Vade-mecum indispensable de l'officier en campagne, en français, flamand en allemand (l'allemand en lettres françaises). Un vol. in-16. » 1.10.
- ROMBERG, H. (maj. d'artillerie), Étude sur les fusées, 3 vol. gr. in-8°, avec planches. . . . . » 4.—.
- Recherches théoriques et pratiques sur les fusées pour projectiles creux. Description des fusées à double effet. Grand in-8°. avec planches. . . . . » 6.60.
- Appendice aux Recherches sur les fusées: Fusées prussiennes. Modifications proposées. In-8°, avec planches. . . . » 1.10.
- TABLEAU HISTORIQUE DE LA GUERRE FRANCO-ALLEMANDE, 15 juillet 1870 au 10 mai 1872. 1 gr. volume in-8°. . . . . » 5.50.
- TROIS MOIS A L'ARMÉE DE METZ, par un officier du génie. In-8°, avec une carte des opérations, 2e édition. . . . . » 1.65.
- TERWANGNE (général). Des Chaudières à foyer intérieur et du Système de Centralisation appliqué au ménage des troupes, in-16, avec 3 planches. . . . . » 1.40.
- VAN HOLSBECK, H. (docteur, médecin en chef des ambulances belges pendant la guerre). Souvenir de la guerre franco-allemande, considérations au point de vue hospitalier et chirurgical. Deuxième édition. Un vol. in-8°, avec un plan de l'hôpital-baraque. . . . » 1.40.
- VANKERCKHOVE et ROUEN (cap.). Description de la place et du camp retranché d'Anvers, in-16, avec 4 cartes. . . . . » 1.65.
- VERDY DU VERNONIS (lieut.-col. à la suite de l'état-major de l'armée prussienne, etc.). Études sur l'art de conduire les troupes. 1re section, in-16, avec 4 planches (traduit de l'allemand). . . . » 1.10.
- WALTON. Armées permanentes et armées formées de volontaires, suivi de quelques propositions relatives à l'infanterie, in-8°, avec planches. . . . . » 1.10.
- WAUWERMANS (major). La science du mineur, mines militaires, in-8°, avec planches. . . . . » 3.85.
- Les machines infernales dans la guerre de campagne, in-16, avec planches. . . . . » 0.85.

Bij BROESE & COMP. te Breda is voorhanden :

Die Entwicklung DER FELD-ARTILLERIE,

in Bezug auf Material, Organisation und Taktik von

1815-1870.

VON

H. MÜLLER.

Prijs f 4,45.

Bazaine und die Rhein-Armee.

NACH DEN NEUESTEN QUELLEN

BEARBEITET VON

G. STOMPOR, k. k. Oberlieutenant.

Mit drei lithographirten Karten.

Prijs f 1,90.

Betrachtungen über die Thätigkeit und die Leistungen der Cavallerie, im Kriege

1870-1871;

VON

Rittmeister **D. H. WALTER.**

Prijs f 1,30.

BIJLAGE XII.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

DERDE SERIE. — ACHTTIENDE DEEL, N°. 12.

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN ENZ.

(Maand December 1873.)

a.) BIJ HET LEGER HIER TE LANDE.

Benoemd.

Bij het wapen der inf. Bij den staf van het wapen, tot directeur der Normaal-Schietschool de majoor F. J. van den Bergh, van het 2de reg. inf. Bij het 2de reg. inf., tot majoor de kap. B. J. baron Mulert tot de Leemkule, van het reg. gren. en jag. Bij het 3de reg. inf., tot kap. van de 1ste kl.: de kap. van de 2de kl. M. B. Erdtsieck, van het korps. Bij het 5de reg. inf., tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. G. van Nouhuys, van het korps. Bij het 8ste reg. inf., tot kap. van de 1ste kl.: de kap. van de 2de kl. H. P. J. Hennais, van het korps. — Bij het wapen der kav. Bij het 3de reg. huz., tot instruct.: de ritm. E. W. N. de Pesters, van het korps. — Bij het personeel van de geneesk. dienst der landm., tot offic. van gezondh. 2de kl.: de offic. van gezondh. 3de kl. F. Piekema, van het 4de reg. huz.

Overgeplaatst.

Bij het wapen der inf. Bij het 4de reg. inf., de 1ste luit. C. Lem, van het 2de reg. inf., en zulks op het daartoe door hem gedaan verzoek. — Bij het wapen der kav. Bij het 2de reg. huz., de ritm. J. C. Wilbrenninck, van het 3de reg. huz., en zulks op het daartoe door hem gedaan verzoek, en in verband daarmede eervol ontheven van zijne betrekking van instruct. van het korps. Bij het 3de reg. huz., de ritm. jhr. E. W. N. de Pesters, van het 2de reg. huz., en zulks op het daartoe door hem gedaan verzoek. — Bij het wapen der art. Bij het 3de reg. vest.-art., de 1ste luit. A. D. baron Verschuier, van het 1ste reg. vest.-art., en zulks op het daartoe door hem gedaan verzoek.

Gedetacheerd

Voor den tijd van 3 jaren, bij het leger hier te lande, de 1ste luit. jhr. J. A. Boreel de Mauregnault, van het reg. Oost-Indische kav.

—
Belast

met het bevel van het 6de reg. inf., de luit.-kol. W. B. Bunnik, van den staf der inf., directeur der Normaal-Schietschool.

In actieve dienst hersteld.

Bij het 4de reg. inf., de kap. der inf. op non-activiteit S. baron van Lijnden.

Eervol ontslagen.

De 2de luit. F. M. Jaeger, van het 1ste reg. vest.-art., en zulks op het daartoe door hem gedaan verzoek,

Op non-activiteit gesteld.

De kap. G. H. Niermans, van het 7de reg. inf. en de 2de luit. A. H. Stadnitski, van het 8ste reg. inf.

Gepensionneerd.

De majoor der inf. op non-activiteit jhr. J. F. W. de Geer, en zulks op de daartoe door hem gedane aanvraag, onder toekening van den rang van luit.-kol.; de 1ste luit. F. E. J. Lagerweij, van het 4de reg. inf.; de offic. van gezondh. der 2de kl. J. van der Scheer, en zulks op de daartoe door hem gedaan aanvraag, onder toekening van den rang van offic. van gezondh. 1ste kl.

Overleden.

De kap. der inf. op non-activiteit A. J. den Exter van den Brink; de 2de luit. J. C. T. Bloijs van Treslong Prins, van het 4de reg. inf.

---

b. BIJ HET LEGER IN OOST- EN WEST-INDIË.

Benoemd.

Tot milit. ambtenaar 2de kl. die der 3de kl. G. J. de Haan; tot magazijnm. der 3de kl. die der 4de kl. H. W. A. Lohn en de opzigtter der 1ste kl. C. den Hengst, tot 2den luit.-kwartierm. bij de milit. administratie, de ambtenaar op non-activiteit J. A. Willer; tot lid der directie van het militair weduwen- en weezenfonds, de kolonel, chef der geneesk. dienst in N. Indie B. E. J. H. Bekking.

Bevorderd.

Tot 1sten luit. bij het wapen der art. de 2de luit G. P. G. A. Scherer; bij het wapen der kav., tot majoor de ritm. H. K. E. Périé; tot ritm., de 1ste luit. S. F. Geraud; bij de geneesk. dienst, tot dirig. offic. van gezondh. der 2de kl., de offic. van gezondh. der 1ste kl. W. A. J. Bernard; tot magazijnm. der 3de kl. (2de luit.) de adj.-onderoffic. H. T. F. R. Lange; tot offic. van gezondh. der 1ste kl., de offic. van gezondh. der 2de kl. H. C. J. T. van Hardenbergh, Dr. H. Greve en A. K. W. Arntzenius; — bij het wapen der inf., tot kap., de 1ste luits. W. G. van den Bergh, P. C. Gaal, B. H. N. van Reijne en D. M. Kaakebeen; tot 1sten luit., de 2de luits. H. L. Voortebos, L. F. A. Winekel, jhr. J. C. van der Wijck, H. Krull, R. O. Aitton, H. W. Nyenhuis, C. van Crans, W. L. Mann, G. F. P. van Emmerik en en J. E. J. der Berger; tot kap.-kwartierm., de 1ste luit.-kwartierm. C. Th. Reisig.

Geplaatst.

Als adj. bij het 15de bat., de 1ste luit. N. J. Stadmaier van het korps; bij het groot milit. hospit. te Weltevreden, de offic. van gezondh. der 1ste kl. J. Semme-

link; bij het 2de bat. inf., de kapit. E. Perné, bij het 10de bat. de kap. J. W. van Son en de 1ste luit. E. S. Tieleman, allen van verlof uit Nederl. terug; als adj. bij het linker half 12de bat., de 2de luit. J. A. T. van Beek, van het korps; bij het garn.-bat. der Z. en O. afd. van Borneo, de 1ste luit. C. W. Klute, van verlof uit Nederl. terug; als kommand. der 3de afd. op Java, de kolonel A. J. C. Diemon; in de 1ste milit. afd. op Java, de dirig. offic. van gezondh. der 1ste kl. D. J. de Leeuw, de beide laatstgenoemden van verlof uit Nederl. terug; bij het 6de bat. inf., de 1ste luit. H. L. Vorstenbos, de 2de luits. A. A. van Blommestein, G. F. Soefers, en J. F. W. Beekes, uit Nederl. aangekomen en bestemd voor de dienst in O.-I.

Overgeplaatst.

Bij het Dept. van oorlog, 2de afd., de 1ste luit. C. M. Visser, van het 12de bat.; bij het 7de bat. inf., de 1ste luit. C. F. Engelhard, van het subst.-kader te Samarang; bij het 8ste bat., de 2de luit. H. G. Balfour van Burleigh, van het 9de bat.; bij het 9de bat., de 1ste luit. T. A. Engelhart van Bevervoorde en de 2de luit. F. A. W. Jaeger, resp. van het 12 bat. en van het subst.-kader te Batavia; bij het 11de bat., de 1ste luit. G. C. A. de Bruyn en de 2de luit. H. Kuhn, resp. van het 10de en 9de bat.; bij het 12de bat., de kapit. G. Lamers, van de garniz.-komp. van Bantam; bij het garniz.-bat. van Riouw en o., de kap. L. W. C. Gerlach, van het 10de bat.; bij het subst.-kader te Batavia, de 1ste luits. H. A. Wijmalen en J. A. F. Cramer, beiden van het 11de bat.; bij het subst.-kader te Samarang, de 1ste luit. W. E. Willink Ketjen, van het 7de bat.; als plaatsel. kommand. te Soerabaja, de luit.-kol. A. J. Diepenbroek, van het reserve halve bat. barissan van Madura; als plaatsel. adj. te Samarang, de 1ste luit. C. J. van Temmen, van het 7de bat.; bij het gr. hospit. te Weltevreden, de apotheker der 3de kl. J. van Selms, van het gr. milit. hospit. te Soerabaja; bij dit hospit., de apotheker der 3de kl. J. A. M. Bresler, van het gr. milit. hospit. te Weltevreden; bij het garnizoen te Salatiga, de paardenarts der 1ste kl. C. H. A. H. Boudewijns, van het garnizoen te Willem I; bij het 4de bat. inf., de maj. T. M. Verspijck, van het garniz.-bat. van Riouw en o.; bij het 5de bat. de maj. J. C. Scharp, van het 8ste bat.; bij dit bat., de majoor J. H. Swaving en de kap. S. D. Kramers, respect. van het 5de en 10de bat.; bij het 9de bat., de 2de luit. J. G. A. Bisschop, van het 7de bat.; bij het 10de bat., de majoor A. M. van der Meer en de kap. P. P. H. van Ham, respect. van het garniz.-bat. van Palembang en Benkoelen, en van de 2de afd. van het Depart. van oorlog; bij het 11de bat., de majoor H. Tissot van Patot, chef van den staf in de 1ste milit. afd. op Java; bij het garniz.-bat. van Sumatra's westk. en o., de 2de luit. G. W. Beeger, van het 16de bat.; bij het garniz.-bat. van Celebes en o., de kap. B. van Erp Taalman Kip, van het 8ste bat.; bij het reserve halve bat. barissan van Madura, de majoor F. C. L. Reuling, van het garniz.-bat. van Celebes en o.; bij het garniz. van Djokjokarta, de offic. van gezondh. der 1ste kl. H. J. Wetters Betsink, van het gr. milit. hospit. te Weltevreden; bij het 1ste bat. inf., de kapit. H. Demmeni, van het 9de bat.; bij het 10de bat., de kap. P. E. J. Moltzer en de 1ste luit. C. C. F. J. Hirschman van het garniz.-bat. van Banka en dat van Palembang en Benkoelen; bij het 12de bat., de 2de luit. E. K. A. de Neve, van het 10de bat.; als onder-intend. der 2de kl., de kap. kwartierm. H. J. Maasland; bij het 2de bat. inf., de 1ste luit. F. A. Egter, van het 10de bat.; bij het 4de bat., als 1ste luit., de 1ste luit.-adj. A. de Haas, van het regter half 8ste bat.; bij het 8ste bat., de kap. D. M. Kaakebeen, van het 13de bat.; bij het 10de bat., als 1ste luit., de 1ste luit.-adj. J. Bartels, van het linker half 8ste bat.; bij het garniz.-bat. der Z. en O. afd. van Borneo, de 2de luits. S. Boom en T. H. A. C. Platte, respect. van het 1ste en 8ste bat. — Voor den tijd van 1 jaar, bij het leger in Nederlandsch-Indië, de offic. van gezondh. 3de kl. J. M. W. van Dusseldorp, van het 4de reg. inf.

Ingetrokken.

De overplaatsing bij de geneesk. dienst van Sumatra's westkust en o., van den offic. van gezond. der 2de kl. M. L. Cannegieter, van het gr. milit. hospit. te Serabaja.

—
Toegekend.

De titulaire rang van luit.-kolonel aan den gepens. majoor der inf. van het Ned.-Indisch leger A. A. M. van Leersum.

In activiteit herstelt.

De 1ste luit.-kwartierm. op non-activiteit C. J. L. Herens.

Eervol ontslagen.

De klerk bij de milit. administr. A. M. Salomon; de milit. ambtenaar der 2de kl. W. F. G. Stumpf.

Tweejarig verlof verleend,

aan den onder-intend. der 2de kl. J. Maurer; aan den 1sten luit. der inf. J. L. F. Schneider

Overleden.

J. H. Celen, offic. van gezondh. 1ste kl., te Amboina, den 6den Augustus 1873.
A. Kuyjlenburg, offic. van gezondh. 2de kl., te Amsterdam, den 16den Mei 1873.

ADVERTENTIËN.

Bij DE GEBROEDERS VAN CLEEF is verschenen :

BEKNOPTE VERHANDELING

OVER

RIVIERVERSPERRINGEN EN TORPEDO'S;

DOOR

VAN SLOTEN,
Kapitein der Infanterie.

Met 2 uitslaande platen.

Prijs f 1,20.

Bij BROESE & COMP. te Breda is verschenen :

OPMERKINGEN

OVER DE

NEDERLANDSCHE STRAFWETGEVING

VOOR HET

KRIJGSVOLK TE LANDE,

DOOR

Mr. H. VAN DER HOEVEN,
Advokaat te Breda.

Tweede, verbeterde en vermeerderde druk.

Prijs f 2,50.

BROESE & COMP. te Breda debiteeren met succès:

GENEES- EN HEELKUNDIG ZAKBOEK VOOR HET LEGER.

DOOR

B. G. VAN DER HEGGE ZIJNEN,

Officier van Gezondheid 2de Kl. bij de Koninkl. Milit. Academie te Breda.

Prijs f 2,50.

Naar aanleiding der Aanschrijving van Zijne Excellentie den Minister van Oorlog; — waarbij, in overweging genomen de voortdurende behoefte aan officieren van gezondheid bij de landmagt, door Z. Exc. bepaald is, dat gedurende dezen winter bij alle garnizoenen een cursus voor de officieren van alle wapenen zal gehouden worden, om hen te bekwamen in de eerste beginselen der heekunde; — vestigen de uitgevers de aandacht van HH. officieren op bovenstaand zakboek.

Wij ontleenen aan de voorrede:

»Tevens was het mijn doel om ook aan de officieren en minderen van alle wapens gelegenheid te geven, zich eene oppervlakkige genees- en heekundige kennis eigen te maken — eene kennis die hen bij zeer vele gelegenheden van nut kan zijn. Hoe dikwijls toch valt het hun niet te beurt met detachementen te moeten marcheren, zonder officier van gezondheid; — hoe dikwijls kan zich bij die gelegenheden het geval niet opdoen, dat geneeskundige hulp oogenblikkelijk wordt vereischt. Hoe geruststellend is het dan niet, wanneer zij — al is het dan ook maar *voorloopig* — hulp kunnen verleen! En als dit nu reeds het geval is in tijd van vrede, hoeveel te meer zal hun dan die kennis niet te stade kunnen komen in tijden van oorlog!

Aan eene wetenschappelijke inrigting geplaatst, waar de kern van ons leger wordt opgeleid, hoorde ik de onderwijzende officieren meermalen hun leed- wezen uitdrukken dat in het bovenstaande, bij ons leger, nog niet was voorzien; — dat tot nog toe geen werk geschreven was, geschikt om hun deze kennis te geven en bij voorkomende gelegenheden tot vraagbaak te dienen. En steeds hoorde ik — uit één mond — verzekeren, »dat hij die iets dergelijks schreef, een wezenlijk nuttigen arbeid zoude verrigten.” De »*Volks-geneeskunden*” toch zijn niet geschreven met het oog op oorlog of slagveld, en dus ook niet voldoende om aan het gewenschte oogmerk te voldoen.”

Bij BROESE & COMP. te Breda is voorhanden:

„DAS ANTI-GENERALSTABSWERK“.

Der deutsch-französische Krieg

1870-1871

UND

das Generalstabswerk

VON

C. v. B.

1. HEFT.

Weisenburg-Wörth-Spicheren.

Prijs f 1,90.

PRINZIPIEN DER KRIEGSKUNST.

Vollständiges Handbuch

DER

Kriegführung der Gegenwart

in ihrem ganzen Umfange

IN DEN

Lehren der grössten Meister.

Dargestellt und parallelisirt

VON

v. S.

Mit erläuternden Abbildungen.

Erster Band . . . . . f 6,35.
Zweiter Band . . . . . » 10,80.

Bij BROESE & COMP. is verschenen :

G I D S

VOOR DEN

JONGEN MILITAIR.

EEN LEESBOEK TEN DIENSTE DER KORPSSCHOLEN,

DOOR

P. F. BRUNINGS,

Kapitein-Adjutant, 6de Regiment Infanterie.

Tweede druk.

Prijs f 0.50.

 De eerste druk van dit werkje werd aanbevolen in het *Recueil Militair*, dd. 10 Januarij 1870 en in de *Algemeene Orders voor het Indisch leger*, dd. 27 April 1870, n°. 45.

VERVOLG

OP DEN

GIDS VOOR DEN JONGEN MILITAIR.

EEN LEESBOEK TEN DIENSTE DER KORPSSCHOLEN,

DOOR

P. F. BRUNINGS,

Kapitein-Adjutant, 6de Regiment Infanterie.

Prijs f 0.50.

Aanbevolen in het Recueil Militair, dd. 15 Februarij 1871.
